AZ
1843/44-IK ÉVI MAGYAR ORSZÁGGYŰLÉSI
ALSÓ TÁBLA
KERÜLETI ÜLÉSEINEK
NAPLÓJA.

SZERKESZTETTE ÉS SAJÁT KÖLTSÉGÉN KIADTA

KOVÁCS FERENCZ

ÜGYVÉD, CSONGRÁDMEGYE VOLT ALISPÁNJA ÉS H. M. VÁSÁRHELY VÁROS VOLT ORSZÁGGYŰLÉSI KÉPVISELŐJE.

VI. KÖTET.

BUDAPEST.

1894.

Ára 5 frt.

M. ACADEMIA
KÖNYVTÁRA

AZ

1843/44-IK ÉVI MAGYAR ORSZÁGGYŰLÉSI

ALSÓ TÁBLA

KERÜLETI ÜLÉSEINEK

NAPLÓJA.

SZERKESZTETTE ÉS SAJÁT KÖLTSÉGÉN KIADTA

KOVÁCS FERENCZ

ÜGYVÉD, CSONGRÁDMEGYE VOLT ALISPÁNJA ÉS H. M. VÁSÁRHELY VÁROS

VOLT ORSZÁGGYŰLÉSI KÉPVISELŐJE.

VI. KÖTET.

BUDAPEST

FRANKLIN-TÁRSULAT

MAGYAR IRODALMI INTÉZET ÉS KÖNYVNYOMDA

1894

178623

M. ACADEMIA
KÖNYVTÁRA

FRANKLIN-TÁRSULAT NYOMDÁJA.

HATODIK KÖTET:

1844 szeptember 6-tól november 13-ig.

AKADÉMIA KÖNYV-TÁRA

279. Kerületi ülés.

1844 szeptember 6-án.

Elnökök: Gabányi (Szatmár), Radvánszky (Zólyom). *Naplóvivő:* Eischl. *Jegyzők:* Ghyczy, Palóczy.

Tárgy: A váltótörvény módosítása. Zsidók emancipatiója.

Az előbbi napokon köziratra rendelt szepesi indítványok olvastattak fel. Mindenekelőtt különösen az árúszerződési törvényjavaslat, melylyel a váltójog II-ik részének 18. §-a bővíttetik. A javaslat bevezető sorai következők:

«Minden oly adásvevési szerződés, mely valamely ingó vagyonnak jövendőben átadása föltétele mellett köttetik, árúszerzési ügy tárgya».

Ez értelmezést sokan igen széles alapunak találták, s félvén az idők viszontagságaitól s istenverte utainktól, melyeken oly fontolva halad a nem adózó nemes atyafi, kivánták kitétetni, hogy másképp is lehet szerződni, nehogy a felperes akkor is kénytelen legyen a váltótörvényszék előtt keresni elégtételt, ha nem akarja, igen távol lévén a váltótörvényszék helye.

A másképp szerződhetés azonban önként értetik, s ez okból azt szükségtelennek tarták kitenni az indítványozó és pártolói. Különben sem fog az okos vevő másképp szerződni; míg az okos eladónak is érdekében áll szigorúbb föltétek alatt s drágábban, mint rendes kötelezvényre s olcsón adni el terményeit. Mi az utakat illeti: bizony nemes atyámfiai adózzunk s nem jövünk maholnap azon szomorú helyzetbe, hogy szavunknak sem állhatunk rossz utaink miatt, hogy maholnap hitelünk, kereskedésünkkel együtt fennakad! Egyébiránt az okos eladó, midőn szerződést köt, a körülményekre tekintettel leend. Azonban nem az utak — hiszen ezeket már megszoktuk — hanem a váltótörvény szigora rémít sokakat; pedig úgy hiszi egy megyei követ, miképp azt is csak meg kell szoknunk, hogy a nemes

is megtartsa szavát, hogy a nemes is teljesítse kötelességét, s ne legyen köteles a vevő valamely kerületi tábla előtt «ad implementum» (szerződés teljesítése végett) tiz, husz évekig perelni, mi az alperesre annál kényelmesebb vala, mert a perköltségek sem folytak.

Mindezek mellett a többség a jegyző, *Ghyczy* következő javaslatával toldá meg a közlött értelmezést: «ha csak a szerződésben ki nem köttetett, hogy az váltóbiróság alá nem tartozik».

A törvényjavaslat többi pontja kevés szerkezeti módosítással elfogadtatott, az áruszerződhetési képesség az egyházi személyekre s asszonyokra is kiterjesztetvén.

Elfogadtatott továbbá a könyvvitel s a hatalomkar elrendelése iránti szepesi indítvány is.

Ezek után több kivánatok terjesztettek elő a váltótörvényszékek helyének változtatása iránt: hogy az aradi Szegedre, az eperjesi Kassára, vagy ami még helyesebb Miskolczra, a károlyvárosi Eszékre tétessék által.

A Rendek azonban e részben új felosztásokba, változtatásba bocsátkozni nem akartak. Figyelmet gerjeszte ez alkalommal, hogy a károlyvárosi horvátok érdekei mellett *Josipovich, a túrmezei gróf* szólalt fel, miután úgymond, Horvátország követei kerületi ülésben meg nem jelennek, sőt gyakran Pozsonytól is távol vannak.

Továbbá a károlyvárosi váltótörvényszék előterjesztése nyomán felirás tétetik, hogy váltótörvényeink kihirdetése s életbeléptetése a véghelyeken is hajtassék végre.

Befejeztetvén a váltótörvényi módosítások, a csődtörvényekben teendő kisebb változtatási javallatok egybeszedetni, köziratra adatni s később tárgyaltatni határoztattak.

Ezután *Bezerédj István (Tolna megye követe)* a népnevelési kerületi munkálat fölvételére, vagy legalább egyes részleteinek tárgyalására kért határnapot kitűzni. Válaszoltatott, hogy oly nagyérdekű tárgyra már kevés az országgyűlés hátralevő egy pár hete.

Ezután a kerületi elnökség a szerencsétlen halállal kimult Orosz Elek Ung megyei követ helyébe megválasztott ifj. Tabódy Pál megbizó levelét mutatta be s ez az igazoló bizottmányhoz utasíttatott.

Ezután következett a *zsidók ügye*.

Felolvastatván a választmány véleménye, erre nézve a vitatkozást *Lónyay Gábor (Zemplén megye követe)* kezdé meg. Ha egy néposztályt — úgymond — ily törvényjavaslat mellett amúgy könnyedén emancipálhatni, akkor a népet ezen egy-két szóval: egalité, liberté, fraternité szinte lehetne emancipálni. Én a nép felszabadítását lel-

kemből óhajtom, mert a nép barátja vagyok; s midőn ezt állítom, furcsának látszhatik sokak előtt, hogy a zsidóemancipatiót, mivel ezek is a nép között vannak, miért nem akarom. De okát adom; t. i. azért nem pártolom, mert a zsidót aristokratának tartom s kérdem: a statusban a születési, vagy a pénzaristokratia-e veszedelmesebb? Én az utóbbit hiszem; s a ki a nép barátja, az aristokratiát a nép ellenében nem pártolhatja. A ki a zsidóemancipatiót létesíteni akarja, mint én is, annak mélyen meg kell vizsgálni mindazon körülményeket, melyek e kérdés körül támadhatnak; segítni kell mindazon bajokon, és kijavítani, melyek a status czéljaival ellenkeznek; meg kell szüntetni azon állapotot, melyben jelenleg a zsidók vannak. Ők a statusban statust képviselnek, nem említve azt, hogy ők olyan vallást gyakorolnak, mely még a statusba be nem vétetett; ők még professio fidei-t nem tettek. Úgy hiszem, nem akarjuk a zsidókat fölebb emelni, mint a protestánsokat, kik midőn nekik a szabad vallásgyakorlat megengedtetett, professio fideit tartoztak tenni. Továbbá a zsidóknak különös biráik vannak, ők egymás közt a köztörvényekkel nem élnek. Tudom, a köztörvény reájok is kiterjed, de náluk irott törvény és gyakorlat uralkodik; így náluk ezen gyakorlat törvénynyé vált, mert a zsidóbirák Mózes és Talmud törvényei szerint itélnek. Ezen szokást is, ha őket emancipálni akarjuk, előbb meg kell szüntetni.

És ezután ismét az a kérdés: ideje-e, hasznos-e most a zsidókat emancipálni, mielőtt a nép felszabadíttatnék? Valóban különös, hogy ezen néposztály leginkább ott szeret lakni, hol a nép még bilincs alatt nyög, onnan pedig, hol általános polgári szabadság van, elvonul. Állításom bizonyítására hivatkozom Magyarországra s Keletre, miből azt következtethetni, hogy az elnyomott nép parányi erejének sorvasztása által akarja gazdagságát növelni. Megyém a zsidóemancipatió eszközlése mellett kívánja, hogy ők a schacher kereskedés minden részleteiben akadályoztassanak; másodszor, hogy a korcsmáktól eltiltassanak. Ez ugyan különösnek látszik, de ki a népet szereti, az azt a zsidók ismert ezer ármányai közzül megmenteni iparkodik. Tudjuk mennyire veszedelmére vannak a népnek a zsidó korcsmárosok, mert ezek a legnagyobb nyomoruságba tudják bonyolítani; úgy tartják a zsidók a nép elibe az édes mérget, mint Hebe istenasszony a nectárt. Továbbá a status érdekében áll, hogy ne csak a könnyű életmódot gyakorolják, hanem őket a törvényhozás intézkedések által mesterségek üzésére s földművelésre buzdítsa. De addig, a meddig a törvényhozás ezeknek eszközlésére módot nem keres és ezeket mellőzi, a zsidók emancipátióját ellenzem.

Végre még azt is szükségesnek vélem megemlíteni, hogy gyermekeiket a keresztyén iskolákban nem taníttatják; magoknak külön professzorokat tartanak, s nem azon rendszer szerint, mely az ország által elfogadtatott, neveltetik gyermekeiket. A meddig pedig mindezen akadályokon nem változtatunk, addig azon philantropicus eszméknek üdvös sikere nem lesz.

Klauzál (Csongrád megye követe): Gyakran hallottam azon ellenvetést, hogy az izraelitákat nem kell előbb polgárosítani, míg a nép általában emancipálva nincs. Fontoljuk meg, mennyire méltányos e szemrehányás. Ha valaki csak szót mondott volna arról, hogy az izraelitákat a nem-nemes lakosok fölibe akarjuk emelni, állana az ellenvetés; de midőn itt csak arról van szó, hogy míg az általános népváltság órája üt, az izraeliták a többi nem-nemes lakosok állapotába helyeztessenek, mennyire áll ennek irányában a szemrehányás, tessék megfontolni.

Mit ellenez tehát Zemplén követe? Azt akarja-e, hogy az izraelita a legaljasabb emberen alól tengjen, csak azért, mert ez keresztyén, ő pedig zsidó? Kórállapot ez, t. Rendek, maradványa azon vallási üldözéseknek, melyeknek nyilai előbb a keresztyénség ellen valának intézve, később Üdvözítőnk czélja ellen a nem keresztyén emberekre irányoztatának. Ha arról volna szó, hogy az izraeliták bevétessenek-e honunkba, másképp állna a kérdés; de midőn a hon 240 ezer lelket befogadott kebelébe, és mert türi, rettentő adót fizettet magának; midőn a hon nem tiltja ugyan ki, de megfosztja azon eszközöktől, melyek a jóléthez vezetnek; megfosztja a mesterség szabad üzésétől, s ingatlan vagyon szerzésétől: akkor a polgárosítás ellen okúl bajos azt mondani, hogy az üldözött zsidó aristokrata! Igaz, mondhatni, de taglaljuk a dolgot kissé!

Háromféle az aristokratia: születési, pénz- és ész-aristokratia. Az elsőről nem szólok. A pénzbeli aristokratiát egy status sem birja kellőképp fékezni, ez az ipar teremtménye. Hogy a zsidók között sok pénzes ember van, igaz, de ezek kevés részét teszik azon 240 ezernek, kiket Zemplén követe aristokratáknak neveze. Harmadik az ész-aristokratia. És hogy az izraeliták gyermekeiket jól nevelik, talán az elnyomatás miatt, vajjon ok-e ez arra, hogy a polgári jogok legcsekélyebb mértékében ne részíttessenek? Ki a statusnak pénzzel s vérrel adózik, pénzzel dúsabban, mint mások, mert még türelmi adót is fizet; vérrel bővebben, mert katonát maga helyett nem helyettesíthet, nem kell-e e népről levenni a szolgaság bilincseit? Ne gondolják, hogy ez csak az izraelitákra lesz üdvös hatású.

Nézzük, miképp áll a többi néposztály a zsidók irányában. A tapasztalás tanúsítja, hogy az elnyomott osztály mindinkább össze szövetkezik. A mesterség üzésében, mert keresztyén legényekkel nem dolgoztathatnak, meg levén kötve kezeik, a legjövedelmezőbb mezőre, a kereskedésre önként szorítvák, hol ügyességök által meggazdagodnak. Így jut kezeikbe a pénz, és ezt akadályozhatja-e Zemplén követe? Hisz ez természetes gyümölcse az ipar- és szorgalomnak. Ily szövetség által gyakorolnak ők túlnyomóságot a keresztyén kereskedőkön, kik egymástól elszigetelvék. És czélszerűen cselekszik-e a status, midőn nyüg alatt hagy egy néposztályt, melynek zsebében a pénz összegyűl? Az ily megrakodott nép látván, hogy a status iránta igazságtalan, más boldogabb hazát keres; de a nép szegénye hon marad, hogy a szegénység mankóján hasonlóúl felvergődve a hatalomra, melyen pénz csillog, magát felszedve ősei nyomdokán, ő is elillanjon a hazából, mely iránta mostoha.

Így állván a dolgok, kérdem a tek. Rendeket, vajjon a zsidók emancipátiója nem fekszik-e a status érdekében? A zsidók a hon minden széleiről, a mint százezrekre tettek szert, Pestre szivárognak át, ha milliókig viszik vagy megkeresztelkednek, vagy kiköltözködnek. Ezt mutatja a tapasztalás.

De nézzük Zemplén követének egyéb ellenvetéseit. Azt mondá ő, hogy a zsidók saját törvényeik által igazgattatnak. Véleményem szerint adó tekintetében azon törvény alatt állanak, mint e honnak egyéb adózói, azon különbséggel, hogy az izraeliták vállait még a törvénytelen türelmiadó is nyomja. Véradót úgy adnak, mint más kiváltságtalanok, kivévén, hogy rájok azon körülmény sulyosodik, miszerint helyettest a katonaságnál állítaniok tilalmas. Adósági, büntetti ügyekben a köztörvény súlya és oltalma egyiránt kiterjed rájok; egész különbség abban áll, hogy örökösödési, házassági ügyeiket általuk felállított bíróság — a papság — intézi el.

Ámde ebből nem következik, hogy ezért ne ruháztassanak fel polgári jogokkal, hanem hogyha institutióikban valami hiba van, ez kiigazíttassék. Alkalmaztassanak ő reájuk is az örökösödési törvények, hozzunk ideiglenes törvényt házassági ügyeik mikénti elintézésére. Sőt én tovább megyek: kívánom az izraelitákat arra kötelezetni, hogy önköltségeiken seminariumot állítsanak Pesten; papjaikat most Galicziából, Morvából hozván, kikben nincs nemzeti érzelem, hogy azt híveik szivébe átcsepegtessék. Innen eredt azon furcsa tünemény is, hogy a pozsonyi izraeliták rabbijok tudatlanságánál fogva folyamodtak a Helytartótanácshoz a zsidó reformatorok ellen.

A seminárіumhoz feltételül kivánom kötni, hogy papjaikat és tanitóikat bizonyos idő múlva, csak innen választhassák; hogy az intézetben magyar nyelven folyjon a tanítás. Egyébiránt a törvényt úgy szeretném kezdeményezni, mint a múlt országgyülés tevé, először t. i. általános formában. Ennek semmi sem áll ellen, csak az előítéletek, melyeken a törvényhozónak felül kell emelkednie. Ha a tekintetes Rendek ebben meg nem nyugosznak, tessék a törvényt részletesen körülírni.

CCXV. Országos ülés a tek. Karoknál és Rendeknél.

1844 szeptember 6-án, délután 1 órakor.

Mai rövid országos ülésben csupán a Főrendektől áthozott több rendbeli válaszizenetek lőnek bemutatva, melyek a magok rendén legközelebb kerületileg tárgyaltatni fognak.

Az átküldött izenetek közzül megemlítendő a Részek visszakapcsolása iránti 3-ik izenet, mely szerint a felírásnak a Felség eleibe leendő fölterjesztés iránt a két Tábla közötti egyezség megtörtént.

CCXVI. Országos ülés a Főrendeknél.

---

280. Kerületi ülés.

1844 szeptember 7-én.

Elnökök: az előbbiek. *Jegyző:* Palóczy. *Naplóvivő:* Majláth.

Tárgy: A zsidók polgárosítása folytatólag.

Szentkirályi mindenek előtt bemutatá az ősiségi választmány munkálatát.

A mai vitatkozást megkezdő *Temes megyei követ, Vukovics Szabbás,* a zsidóktóli idegenkedést a vallás institutióiban kereste.

Bármiképp igyekezzünk — úgymond — a felvilágosultság ezen századában a balitéletekről lemondani, azoktól menekülni mégis alig tudunk. Már a keresztyén gyermek a zsidók elleni gyülölségre buz-

díttatik, s képes minden kigondolható recriminatiót elkövetni. Gyűlöli továbbá a nép, mert minden vallástanításban a zsidók gyűlölete s különféle balitéletek foglaltatnak, melyet éppen a hitszónokok a hajdani zsidókor szünteleni ócsárlásával napról-napra még inkább mérgesítenek. Hogy ezen métely minél előbb kiirtassék, magának az egyházi rendnek legfőbb feladata. Mert minél inkább terjed a keresztyénekben a zsidóktóli idegenkedés, annál jobban eltér czéljától az isteni vallás, melynek egyik legfőbb hitágazata: szeresd felebarátodat, mint tenmagadat. Szóló tehát, ha valakitől a zsidók iránti balhiedelmek eloszlatására segédkezeket vár, azt a lelkészektől követeli, mert ez ügyben, midőn emberről van szó, a vallás áll elő.

Kivánjuk-e a múlt sötét kor azon hibás tetteit követni, hogy mielőtt körünkbe fogadjuk: professio fidei-t tegyen? Én azt hiszem, ha a zsidó vallásban van valami káros a statusra, azt, ha nem polgárosítanók is, szintúgy tekintetbe kellene venni, még pedig annál inkább, mert mivel elnyomatvák, a statusra háromszorosan veszélyesek lehetnek. De ezt nem tapasztaljuk. Annálfogva a zsidó vallás a polgárosításra nézve akadály nem lehet. Azt mondá tegnap Zemplén megye követe, hogy ők egy kasztrendszert képeznek. Én méltánylom bennök azon összetartást, mely szerint elnyomorodott hitsorsosaikon segítenek; s azon biráskodás, melyet egymás közt gyakorolnak, nem egyéb, mint compromissum, ezt pedig hazánkban törvényeink értelme szerint is mindenki gyakorolhatja. Ki tilthatja meg, hogy valamely ügyemnek megbirálását a bizodalomnál fogva erre, vagy amarra ne bízhassam? Ezt mi mint egyesek, ők pedig mint testület gyakorolják.

Azon kivánat, hogy mielőtt a zsidókat polgári jogokban részesítenők, előzményül avatkozzunk nevelési rendszerükbe, s vallásukban tegyünk némely változtatásokat, annyit tesz, hogy ha a polgárosítást akarják, szűnjenek meg zsidók lenni, hagyják el a vallást, mely üldöztetésük közben egyetlen vigasztalásuk vala. Én méltánylom azon indítványt, hogy a zsidók számára Pesten egy seminárium állíttassék, de abba soha bele nem egyezhetem, hogy a törvényhozás meghagyása következtében a zsidók költségén építtessék, mert ez nem lenne más, mint föltétel. Különben is a törvényhozás egyesek erszényével nem rendelkezhetik, s ha az intézet felállítása a status érdekében áll, minthogy minden vallásbeli nevelésről a statusnak kell gondoskodni, úgy itt is annak fölépítése a közállomány segítsége által határoztassék el; mert előttem a 240 ezer zsidó épp oly tekintetű, mint akármely más vallású 240 ezer ember; s azt hiszem, hogy a statusnak ily

nagy számú néposztálya méltó figyelmet érdemel annál inkább, minthogy e századot a felvilágosodás, a haladás századának nevezzük. Ne hagyjunk a jövő kornak oly emléket, mely bennünket balitéleteinkért vaksággal vádolhatna. Mi ezen országgyülésen minden néposztályt rendezünk, s jobblétre emelni iparkodunk, ne hagyjuk kivételképp csupa gyülölségből a zsidókat.

De azt mondják sokan, hogy nem kell emancipálni, mert a szomszéd tartományokból becsődülendő zsidók elárasztanák hazánkat. Én e nagy szót: «emancipatio» használni nem akarom; mert nem lehet alkalmazni; mi a zsidókat semmi politikai jogokkal felruházni nem akarjuk, csak azt megadni, mi Isten s emberek előtt igazságos. S ezt egyedül a belföldiekre, kik itt születtek és állandóul laknak, kívánom értetni; az idegenekre kész vagyok minden föltételt elfogadni. Alkalmazzuk itt is azon elvet, melyet a birtokképességnél felállítottunk; most csak azon izraeliták sorsa iránt intézkedjünk, kik Magyarországban vannak, azután a külföldről bevándorlandókra tegyünk némely megszorítást. Szóló a belföldiekre nézve az általános törvényjavaslatot pártolja.

Egy *más megyei követ* úgymond, ha az emancipatió által a zsidóknak több jog adatnék, mint más nem-nemeseknek van, akkor ő az általános törvényjavaslatot nem pártolná, úgyde ez által ők csak azon jogokban részesíttetnek, mint más sorsú emberek. Eddig a polgári társaság minden osztálya üldözője volt a nyomorult izraelitának, minden élelmi keresetmódtól eltiltatott, tisztán a schacherkereskedésre szoríttatott. A ki tehát az emancipátió barátja, őket azon kis jogtól is, melyben jelenleg vannak, megfosztani nem akarhatja stb.

Az utána felállott *Tolna megyei követ*, *Bezerédj*, így szólt: Igen emlékezem azon elvekre, mik itt a zsidók polgárosítása ügyében előadattak, azokat ismételni nem akarom. Ezen elvek hallattak a megyék termeiben is, de sok helyen — fájdalom — visszhangra nem találtak. Nem tudom, mi változtathatta meg a múlt országgyülés alkalmával tanúsított lelkesedést, én legalább semmi okát nem látom. Vagy talán azért változott meg, mert nekünk úgy tetszett, mert nem volt kedvünk az izraeliták sorsán könnyíteni; tán azon szomorú psychologiai tapasztalás rettent el bennünket, hogy érezzük, miképpen mi a zsidókkal rosszul bántunk, s ezen nép mindinkább érezvén elnyomatását, bennünket a bosszúállás rettegtet. Az isteni törvény, az emberi szeretet nem engedi, hogy ez ügyben visszalépés történjék, mert a historia tanúsítja, hogy legveszedelmesebb volt az állapot

ott, hol a status a politikai jogokat vallásbeli confessiók miatt nyomta el, mivel ez mindenütt megbosszúlta magát.

Azt mondják, hogy a zsidókat nem kell emancipálni, mert pénzaristokraták. Ugyan kérdem: czélszerű-e azokat ellenünk ingerelni, kiknek sok pénzök van? Ha veszedelmes ezeknek jogokat adni, akkor nem kell ily elnyomott állapotban tengetni, hanem kizárni a hazából. Azt is mondják némelyek, hogy az emancipátiót elvben pártolják, de annak applicatiójánál ellenkezőképp cselekesznek. Az ilyen pártolás gúnyja az igazságnak, mert megismerik a zsidók igazságos ügyét, de nem tartják érdemesnek, hogy sorsuk javítására valami keveset tegyenek. Ezek előbb kivánják, hogy hozzánk símuljanak, velünk egyesüljenek. Ugyan juthat-e eszébe a páriának a braminnal assimilálódni?

Itt leginkább a szegény sorsú zsidók jóllétének eszközléséről van szó; ezektől tagadjuk-e meg a polgári jogokat? Vajjon a gazdag zsidók meg vannak-e vetve? Nézzük Rotschildet, nem fejedelmi fogadtatásban részesül-e mindenütt. Ily bánásban részesíttetnek a többi gazdag zsidók is, csupán a nyomorult nép, kinek nincs miből élelmet keresni, vettetik meg, pedig a statusnak legfőbb feladata, hogy a néposztályok minél jobban egyesíttessenek. És itt csupán azon szegény népfajról van szó, mely Zemplén rendei által a borkereskedéstől eltiltatott, melynek házalása kormányszékileg szinte korlátoltatott, s melyet Zemplén követe most még a korcsmák haszonbérlésétől is el akar tiltani.

Koller (Pest város követe): A polgári rend nem kivánja azt, hogy a zsidók polgári jogokban ne részesíttessenek, de mert az 1840-iki törvény által a zsidók a kereskedés és mesterségre nézve szabadabb lábra állíttatvák a hon egyéb lakosainál, azért szónok, s hite szerint vele együtt a polgári rend azt kivánja, hogy e tekintetben a keresztyének tétessenek a zsidókkal egy állásba.

Mihályi (Máramaros megye követe): Nem foghatja meg, hogy a városok követeinek egy része oly hévvel ellenzi a zsidók emancipatióját, a minő gyűlölséggel viseltetik azon rend ellen, mely szűkkezüleg minden jogokat magának kiván tartani; nem foghatja meg, miképp ugyanazon városi követek, gyakran hivatkozván a népre, feledik, hogy a kérdéses osztály annak egy részét teszi, s midőn magok méltán követelik a hivatalok megosztását, nem példa nélküli, hogy a zsidó mesternek leszaggattatnak czímerei, mintegy visszautasításúl azon állapotba, melyben a gyöngeség a hatalom túlsulya ellen cselhez kénytelen folyamodni a kereskedés sikamlós pályáján,

melyen tőkére van szükség, s ezt előteremteni annyi nélkülözéssel, annyi kitűréssel, s gyakran csuda-e, kárhozatos nyerészkedéssel is jár. Ők, a polgárok követei, oly dicséretesen sürgetik a válaszfal lerontását, mely közöttük és a nemesség közt fennáll; s ugyanakkor, éppen nem dicséretesen, fenn akarják tartani azon különbséget, mely a nép osztályait elkülönzi nyomottakra és üldözöttekre; talán, hogy az utóbbiak sorsa vigasztalást nyújtson az előbbieknek.

Pázmándy (Komárom megye követe): Ha visszaemlékszem azon philantropicus szónoklatokra, melyek az emancipatió ügyében mind a mult, mind a jelen országgyűlésen elmondattak, miszerint keresztyéni kötelességünk ellenére nyomjuk el a zsidókat, kik nekünk hasonló embertársaink, azt kellene hinnem, hogy a zsidók érezvén nyomatásukat, az országot elhagyják; de az ellenkező tapasztalás által azon tudat éledt föl bennem, hogy még sincsenek a zsidók nálunk oly kimondhatatlanul elnyomva, mint hirdetik, mit más országokban tapasztalnak, mert a helyett, hogy fogynának, számos bevándorlottak által tetemesen szaporodnak. Én, a meddig a zsidóság külön sectát képez a statusban, polgári jogokkal felruházni őket nem kívánom. Ezt pedig csak úgy érhetik el, ha hozzánk simulnak, ha házasság által amalgamisáltatnak.

Azt mondják ugyan az emancipatiót pártolók, miképp ők a zsidóknak több jogot, mint más nem-nemes embereknek van, adni nem akarnak, de figyelmeztetem a Rendeket azon szövetségre, mely szerint a zsidók a statusban statust formálnak; nem lesznek-e veszedelmesek ezen szövetkezés által a közállományban, ha ők polgári jogokban részesíttetnek? midőn az ő érdekeik a status érdekeitől elkülönöztetvék, a nemzetiség iránt legkisebb rokonszenvvel sem viseltetnek.

Védelmökre továbbá az hozatik fel, hogy tetemesen zsaroltatnak. Én ugyan a törvénytelen tolerantialis taksa fizetése alól fölmentetni kivánom őket s ha ezen kívül még azt találják, hogy ők adóval nyomatnak, és erre nézve kivánnak könnyebbítést, akkor nyiltan kimondom, hogy ha azon adófizetés, melyet a status szükségeire a status 14 millió adózói aránylagosan fizetnek, nyomasztó: őket e hazában tartóztatni nem akarom.

Azon állítás, hogy a zsidók nem üzérkedhetnek, nem egészen alapos. Nekik a váltó behozatalával tágas tér nyilt az üzérkedésre, s azt a pénzt is, mit ennek előtte kereskedésre, haszonbérlésre fordítottak, onnan kivéve gyalázatos uzoráskodásra használják. És ez egyik főoka annak, hogy azon sympathia, mely a mult országgyűlésen irán-

tok volt, meggyengült. Nem hiszem, hogy a zsidók szövetsége, az elnyomatás következménye. Én azt tartom, hogy abban, ha polgári jogokban részesíttetni fognának is, megmaradnak. Ezt tanusítják azon országokban, hol felszabadítvák.

Azon kivánatot, miszerint ők professio fidei-t tartozzanak tenni, habár némelyek azt az előkor undok tetteinek nevezik is, igazságosnak tartom, mert a status csak olyan vallást engedhet meg, mely czéljaival megegyez. Mi a zsidó vallást nem ismerjük, annálfogva megvizsgálandónak vélem, nehogy olyan dogmákat foglaljon magában, melyek a statusra nézve veszedelmesek lehetnek; mert én az ilyen veszedelmes szövetség ellen mindig védeni fogom magamat. Más nemzetek ez ügyben óvatosan járnak el, mi még eddig a javításokra valami újat nem tettünk; minden csak más nemzetek példájára állapított utánzás vala. Hát csupán a zsidókra nézve akarunk a többi nemzetek között előlépést tenni?

Ha mi őket minden föltétel nélkül csak úgy könnyedén részesítjük polgári jogokban, minthogy a legtöbb pénz kezük közt van, rövid idő alatt hatalmukat fölénk fogják emelni, mert igaz az, hogy kinek kezében a pénz, azé az ország; s nem sokára Magyarország minden lehet, csak Magyarország nem.

Nálunk a zsidók nemesi jószágot zálogban birhatnak, mesterséget űzhetnek, s vajjon van-e példa arra, hogy zsidó mezőgazdasággal foglalkoznék? Keresztyén szolgákkal végezteti munkáját, még a mesterségűzésben is keresztyén legényeket használ, s csak abból él, mit a keresztyénség véres verejtékével keres, maga pedig csak a fáradtság nélküli gyalázatos uzsoráskodással tölti idejét.

Szóló a zsidókra nézve elégli az 1840:29. t.-czikket. A most javaslott általános törvényt, az emancipatiót még azon oknál fogva is ellenzi, mert a nem-nemeseknek a birtok- és hivatalképesség megadatván, mind a birtok, mind a hivatal a zsidók kezei közzé jutna, mi a hazára legnagyobb veszedelmet árasztaná.

Pozsony megye követe attól tartva, hogy a szomszéd tartományokban a zsidók bizonyos családokra s számra lévén szorítva, az általános törvény behozatala után hazánkat Jeruzsálemmé varázsolnák át, őket, kik bennünket páriáknak tartanak, nem evén, iván velünk, s utánnunk stb. nem pártolja, hitvallomást követel tőlük, s ezúttal beéri az 1840:29. t.-czikkel.

Beöthy (Bihar megye követe), ki a zsidó ügyet mindig melegen pártolta, ily módon nyilatkozott: Örvendek e napnak, hogy a szőnyegen levő tárgy iránt oly élénk részvét mutatkozik, és noha e rész-

vét ellenszenvre mutat, részemről örvendek, hogy oly ügyet pártolhatok, melyre taps és tetszés nem riadoz, mert legalább látom, hogy a közvélemény előtt megelőzőleg járok s cselekvéseim alapjául a jogot s nem az előítéleteket veszem.* Csodálom, hogy e tárgy, mely magában tisztában áll, oly sok ostromlóra talál. Midőn a városi reformnál előfordult a zsidók ügye, ott nem pártoltatott, s én azzal vigasztalám magamat, hogy ha az általános törvény jő szóba, az ügy diadala el nem marad. Ez időszak beállott, s a hallottakra lelkemben mindinkább gyökeredzik azon közmondás: hallom a malom lármáját, de a lisztet nem látom.

Meggyőződtem, hogy e tárgyban segíteni nincs kedv. Igazat mondott Tolna követe, hogy itt eszmecsere forog fenn, midőn azt mondják, hogy a zsidókat nem lehet a nép előtt emancipálni. Mit akarunk mi tenni? Azt, hogy azon 240,000 ember, ki vallásához híven, történeti emlékeit szivében hordva, annyit tűrt, annyit szenvedett, a föld minden részén polyvaként szétszórva űzi létét, azon állapotba helyeztessék, melyben él e honnak többi kiváltságtalan lakosa.

Engem e néphez a pietásnak egy neme vonz, látván a szilárdságot, melylyel e nép magát fenntartja. Mert ha állhatatosság, jellem tiszteletet érdemel, úgy a zsidó népet tisztelni kell. Sok századok szenvedései egybefűzék e népet, s összetartásra oktaták — erényre, mi bennünk nincs, s mit ezért készek vagyunk bűnül számítni be. *(E szavaknál a hallgatóság részéről új pisszegés hallik, mire a szónok:)* Tessék, pisszegjenek bátran! a boa constrictor sziszegésétől, melyet az utczán mutogatnak, nem tartok, vele nem gondolok. . . . Mi, kik a sors kedvezései között éljük világunkat, vajjon az élet minden phasisain képesek voltunk-e megtartani e tulajdont: az állhatatosságot? És e nép mit csinál? Tán erőszakkal követeli, hogy mit az Isten igazsága ő nekik megadott, azt a törvényhozás ő tőlük meg ne tagadja? Nem; e nép kér, e nép folyamodik, várja a jogokat, mint a mannát, várja Messiássát. És mi vonakodunk! pedig azon szemrehányás nem érhet bennünket, hogy csak a kerületekbe s kir. városokba akarunk nekik kaput nyitni, mert mi általános törvény mellett harczolunk.

Ezután szóló figyelmét a tett ellenvetésekre fordítva, eképp

* Szabad legyen ennek felvilágosítására megjegyeznünk, hogy a hallgatóság nagyobb része a zsidóügyet pártoló ellenzéket pisszegéssel fogadá, éljenezve a zsidók elleni nyilatkozatokat.

szólt: Csodálkozik Pozsony követe, miért rohanja meg e nép hazánkat annyira, ha itt nyomatik, és már a határoknál vissza nem riad. Igen természetes. Nézzük, honnan özönlik e nép hozzánk? Onnan, hol sorsa még mostohább; onnan, hol 60 millió nép nem volt képes eddig magának jogot s alkotmányt kivívni; onnan, hol a compelle intrare szerint, a mint tudva van, görög vallásra szoríttatnak a katholikusok, szoríttatnak a zsidók is, szibériai száműzés fenyegetése alatt s midőn nekik Szibéria és Magyarország közt kell választaniok, mi csuda, ha Magyarországot választják?

Csodálkozik Zemplén követe, hogy e nép ide nyomul, hol még a jobbágyság bilincsben él. Ez is természetes, mert azon út, hol a nép jogokkal el van látva, hosszu, Anglia messzebb van Magyarországnál. Tekintsenek arra uraim, hogy a hol parliament van, ott az izraeliták polgári jogokbani részesítése mindenütt keresztül ment. És mi veszély származott innen? 1839-ben, midőn ez ügy a magyar törvényhozás előtt megfordult, negyven megyénél többen pártolák. Most magam is azon gondolatra jövök, hogy a támadott ellenszenvnek a váltó létesítésében rejlik oka. Megvallom, ez csodálatos. Ha a nemzet hajlandó volt gyakorolni ez üzletet: vessen magával számot; miért hagyta magát eszközül használtatni? Tudtomra nincs eset, hogy a váltót valakire rá tukmálták volna.

Azt vetik e népnek szemére: miért nem simul a keresztyén valláshoz; hogy a házasság nem viszonyos; hogy százados ereklyéitől nem búcsuzik. Ez más szóval annyit jelent, hogy míg valaki lelkiismeretét híven megtartja, vallásához szentül ragaszkodik, nem lehet őt polgárosítani. E század homlokán felvilágosodás, türelem, emberiség szavai fénylenek; vajjon, hogy lehet ezekkel a mondottakat megegyeztetni? A convertiták semmi becsben nem tartatnak; Amerikában nem gondolnak velök, mert róluk az az előhit, hogy nem meggyőződésből, hanem világi haszonlesésből tértek át; s itt mégis hallatszik, hogy ha a zsidók jogokat igényelnek, elhagyva az útat, melyen hitök szövetnéke mellett boldogság felé törekesznek, a keresztyén vallást vállalják fel. Megvallom, e gondolat rettenetességét felfogni nem birom.

Képességét tagadják a zsidónak, a miért őt jogokban részesíteni nem lehet azért, mert erkölcstelen. S ime, hogy fogyatkozásai, vétkei eltünjenek, nem kell egyéb, csak hogy keresztet vessen magára. Kérdem én, ha a mostani állapotban nem bir képességgel, egy szertartás őt újra teremti-e? Emlékeztetem Önöket azon magas állású spanyol hivatalnokra, ki halála órájában kórágyán vallá be, hogy most is oly

zsidó, mint volt megkeresztelkedése előtt s szivében héber maradt élte utolsó perczéig. Gyarlóságért valakitől a jogot megtagadni nem lehet, nem volna az egyéb, mint barbarismus. Avagy mi oly tisztán állunk-e, hogy közülünk bűnben, vétekben senki sem fetreng? Bizony, bizony sok van a keresztyén nép között is, ki méltóbb a jogok elvesztésére, mint a zsidó azoknak megnyerésére. Nincsen-e köztünk is elég, ki nyakig sülyedt az erkölcstelenség fertőjébe? S miért cselekeszszük vélük, mit magunknak sem kivánunk?

Mondják, hogy összeszövetkezésük veszélyes. Nincs oly helyzete a polgári életnek, hol az emberek össze ne szövetkeznének. Avagy sajnálják, hogy e nép még szét nem morzsolódott, avagy közöttünk is, kik egymást elvbarátoknak nevezzük, nincsen-e bizonyos neme a szövetkezésnek? S miért tulajdonítjuk ismét csak nekik bűnül, hogy szövetkeznek annyi ostromló ellen? Szemére vetik a zsidónak, hogy paraszt munkát nem végez, a keresztyének zsírján élősködik. Én magam sem dolgozom soha, mert kaszálni, szántani nem tudok, sőt mi, kik itt vagyunk, mindnyájan mások munkájával élünk, s ezért megfosztassunk-e jogainktól, kenyerünktől, hogy másokkal dolgoztatunk. Ha a zsidó talál embert ki érette dolgozik, vajjon lehet-e ezt neki vétek sulyául vetni?

A schacher-kereskedéstől el kell őt tiltani, akarja Zemplén követe. Én gyakran látom e szegény népet bolyongani az utczákon, sorsa valóban nem irigylésre méltó. És midőn őt e kenyérkeresetre életfenntartási ösztön szorítja, ne kárhoztassuk őt; gondoljuk meg, hogy a fiumei kikötőbe Magyarországból legtöbb rongy kerül, sőt valljuk meg és igazán: jól esik nekünk, ha portékáink, melyeket elhasználtunk, melyeknek becsök, kelendőségök többé semmi nincs, ő benne biztos vevőre találnak. Én ebben semmi vétket nem látok; de szánom a szegény zsidót, ki hogy szűk élelmét megkeresse, kopott öltözetben naponta elbolyong az utczákon.

Azt is hibául rója fel nekik Zemplén követe, hogy keresztyén iskolákba nem járnak. Erre megfelelt Temes követe. Én azt adom hozzá, hogy alig van egy vagyonos zsidó, ki gyermekeinél nevelőt nem tartana. A keresztyén szülő, ha gyermeke nem akar tanulni, azzal ijeszti őt: semmi sem lesz belőled; pedig nálunk a hivatal elnyerésére nem ész vezet; kegyelet, származás, vagyon: ezek adnak hivatalt, halhatatlanságot stb. Minek tanítsa a zsidó magzatát, ha minden képessége mellett sem talál erejéhez méltó pályát? Pedig van-e a zsidók közt sok, ki irni nem tudna? Magok költségén építenek iskolákat; én sok próbatételen voltam jelen, a hol meggyőződtem, hogy bizony a zsidó

gyerekekben is van felfogás. Avagy tán azért óvják magukat ellenök, nehogy a kenyérkeresetben gátul szolgáljanak?

Mondá Zemplén követe, ki kell őket tiltani a korcsmákból, mert mérget árulnak. Igaz, de én csak egy falut ismerek, hol a földesúr előzte zsidaját. De igazságtalan a korcsmák bérlésének vádja is és kétszeresen igazságtalan e Tábla tagjaitól, kik jövedelmeik nagy részét regalékból, éppen a nép erkölcstelenítése, éppen az által keresik, mivel a szegény zsidókat vádolják. S ugyan kérdem, van-e azok között, kik most úgy küzdenek az emancipatió ellen, csak egyetlen is, ki azon patriarchalis kapcsolatnál fogva, mely őt jobbágyaihoz köti, igyekezett volna ezeket a zsidó haszonbérlőtől megmenteni? Nem; haszonbérbe adáskor ez senkinek közülünk eszébe nem jut. Ha egy rongyos viskó van a faluban, mindenki ráismerhet, hogy bizonyosan a nemesi curia az; rongyos fedelét keresztül járja a szél, padlását póznákkal védi az összeroskadástól, nyakába csorog az eső a szegény zsidónak, a kit a földesur beleültetett, hogy mérget áruljon abban jobbágyainak; s mégis azt kivánjuk tőle, hogy a nagy haszonbér mellett ne schachereskedjék, ne nyerészkedjék, ne iparkodjék szerezni, a mint tud.

S midőn a földesúrral ily viszonyban áll, azon sem csodálkozom, ha aristokrata lesz a zsidó, amivel Zemplén követe vádolja, mert az aristokratia ragad, mint a bojtorján. Eszembe jut itt Lajos Fülöp franczia király mondása, ki fia nevelőjének azon kérdésére, aristokratiailag nevelje-e gyermekét, azt felelé, neveljétek csak republicanus szellemben, a többit majd úgy is lesz alkalma megtanulni, a körülmények majd azzá teszik, mivé kell; s a nagy tapasztalású királynak igaza volt. Azon viszonyok, mik között élünk, legyőzhetetlenek. S hogy is ne lenne ez úgy? S ugyan mit tesz a magyar nemes is?

A földesúr betegségéből fölocsudó gyermekének örömöt szerzendő, kiviszi őt kocsiján jószágaira, s rendre mutogatja: nézd fiam! ez ökrök, e ménes, e földek, e szép kert, mind, mind tieid! S aztán inasok járnak körüle: egy kis uralkodói bánásmód; a gyermek már előre gondolkodik, mit fog ő, mit nem fog tenni, ha a jószág kezére száll; uralkodását megedzi lassankint a szolgákon, a nevelőn; s az elhintett mag oly lombos fává növekszik, mi végre kiirthatlan.

Az aristokratismus minden egyéb osztályra átmegy. Maga az érdemes követ úr (Zemplén megye követéhez fordulva) inasa is nagyobb úrnak tartja magát, mint más kisebb úr inasa, mert nagyobb urat szolgál. És a hölgyvilágban nincsen-e aristokratia? Aristokrata-e a zsidó? az ő háza mindenki előtt nyitva áll. Gondoljuk csak meg, a

mi híres vendégszeretetünk mellett, mily hosszú képpel fogadnók hajlékunkba, ha olyan találna meglátogatni, ki a legközelebbi gyülésben éppen indítványunk ellen mert felszólamlani.

Azt hallottam, hogy a zsidó melletti szózatok mind csak philantropicus kinövések. Mondatott itt már máskor is, hogy a törvényhozásnak nem kell szive után járni. Pedig a törvényben a szivnek legszebb alapja fekszik. A jogelosztás a szív műve. Ha a törvényhozás egyedül ész után indulna, nem alkotna soha jó törvényt.

Emlékezzenek Dózsa idejére, vajjon a vasvessző képes volt-e a népet higgadtabbá, boldogabbá tenni? 1831-ben, midőn az úrbéri törvényeket alkotánk, nem nyögött-e e Tábla azon cholerai szomoru események befolyása alatt, melyek a felsőbb megyékben ugyanakkor keletkeztek? mindig szemünk elé tarták e képet; pedig a törvényhozónak népet, mert hibás, sujtani, mert nem értelmes, jogokkal felruházni nem szabad? . . .

Szóló e beszédét utasítása kijelentésével fejezé be, miszerint kivánják küldői, hogy az 1840-iki általános törvényjavaslat felterjesztessék.

Zsedényi (Szepes megye követe) figyelmezteti azokat, kik ez ügyben philantropicus nézetekből indulnak ki, hogy a felebaráti szeretetet másnak kára nélkül kell gyakorolni. Emlékeztet szóló, hogy az előitéleteket egy vágással leteríteni nem lehet, hogy a zsidók elleni gyülölet nőttön-nő; hogy jogokat törvény által terjeszteni igen, de a zsidókat megkedveltetni nem lehet, hacsak ők erkölcsi magokviselete által nem nyerik meg a nemzet bizodalmát.

Zsoldos (Veszprém megye követe): Olaj természetüeknek nyilvánítván a zsidókat, nincs reménye, hogy azok valaha amalgamizálódjanak. Az ő vallásuk a talmud, melyet követnek, ellenkezik a keresztyén vallás tanaival. Az olyan vallás, mely a földmivelésről megvetéssel szól, ellenben az uzsorát megengedi: a status czéljaival meg nem egyezhet, s az azt követőknek polgári jogokat nem adhatunk, kiknek egyik hitágazata a más népektőli elkülönzést parancsolja. Én óhajtom, hogy nekik a polgári szabadság megadassék; de a Spinozák és Mendelssohnok alkalmaztassák tanaikat a kor szellemehez, ők pedig iparkodjanak velünk assimilálódni, s minden ferde szokásaikból kivetkezni, mert a gyülölséget ők idézték elő tőlünk való elzárkozásukkal.

Mondatott továbbá, hogy nem mindig tehetjük azt, mit a sziv javasol, követni kell a törvényhozásnak a közszellemet. A 600 ezer kir. városi polgár és a népnek egy nagy része ellenszenvvel vannak

irántuk, s midőn egy kis részt megnyugtatunk, ne tegyük ezt a nagyobb rész felzaklatásával.

Végre az élénk vitának bevégzésére szavazás sürgettetvén, a mult országgyűlésen készült általános törvényjavaslatnak első pontja, hogy «a türelmi adó eltörültetik» közfelkiáltással elfogadtatott.

A 2. §. pedig, «hogy a zsidók az ország egyéb nem-nemes lakosai által gyakorlott minden polgári jogban, a magyar szent korona alatt mindenütt egyiránt részesíttetnek», 35 szóval 13 ellenében elvettetett. A kevesebbségben maradt megyék: Ung, Borsod, Bihar, Máramaros, Csongrád, Békés, Csanád, Temes, Torontál, Zala, Zólyom, Pest, Tolna.

Ezután az országgyűlésen készített részletes törvényjavaslat egyes szakaszai vétettek szavazás alá, az 1. §., mely szerint a türelmi adó eltörültetik, mint fentebb említettük, közelfogadást nyert.

2. §. «A zsidók az ország minden részeiben és vidékein, úgy szinte minden városaiban, és azoknak minden részeiben megszorítás nélkül lakhatnak», és így a bányavárosokban is, 37 szóval 12 ellen elfogadtatott. A kisebbségben maradt megyék: Nyitra, Fehér, Esztergom, Mosony, Bács, Turócz, Pozsega, Verőcze, Sáros, Szepes, Gömör, Krassó.

3. §. «Szabadságukban áll, hogy nemesi jószágot haszonbérben birhassanak, úgy szinte nemcsak jobbágyi telket, hanem szab. kir. városokban városi telket is, a városnak bármely részében örökösen szerezhessenek.» Ebből legelsőbben az utóbbi, t. i. hogy a kir. városokban szerezhetnek-e polgári birtokot, bocsáttatván szavazás alá, az azon kijelentés mellett, hogy ezáltal a polgári birtokhoz kapcsolt polgári jogokban nem részesíttetnek, 42 szóval 7 ellen elfogadtatott. Ellenben Abauj megye azon indítványára, hogy a zsidók nemesi jószágokat zálogban birhassanak, 25 megye 24 ellenében «nem»-re szavazott.

4. §. Vallás tekintetéből gyárak, mesterség vagy kereskedés megindításától és folytatásától semmi szín alatt nem gátoltathatnak; azon tudományokat és szépmesterségeket pedig, melyeknek eddig gyakorlatában voltak, ezentul korlátlanul gyakorolhatják.

E §. első része több városi követek kívánságára úgy módosíttatott, hogy a zsidók gyárakat, mesterségeket vagy kereskedést — meddig a czéhek fennállanak — azon kötelezések (t. i. remekelés, vándorlás stb.) mellett, melyek alatt a keresztyének állanak, gyakorolhatnak, keresztyén legényekkel felállíthatnak, azokban a czéhek semmi szín alatt legkevésbbé sem korlátolhatják; minden e részben

támadható visszaéléseket a helyhatóság akadályozni, megszüntetni tartozván. A tudományok és szépmesterségek, minden nemeinek gyakorlása, az ügyvédség, mérnökség, gyógyszerészség stb. reájok kiterjesztetett.

Kimondatik azonban, hogy ezentúl, kivéve vallási és házassági ügyeiket, az izraeliták minden egyebekben az illető köztörvényhatóság alatt álljanak, s e törvényczikk rendelete csupán a bennszülöttekre nézve értendő. A külföldről bevándorló zsidók honosítása iránti javallatot készítni a honosodási törvényt tervező választmány bizatott meg.

Szeptember 8-án Kisasszony napja.

---

281. Kerületi ülés.

1844 szeptember 9-én.

Elnökök: Sárközy Kázmér (Fehér), Erős Lajos (Szabolcs). *Jegyzők:* Szemere, Vukovics, Palóczy és Szentkirályi. *Naplóvivő:* Eischl.

Tárgy: A zsidók polgárosítása. A Főrendek 5-ik válaszizenete a sz. kir. városok rendezéséről szóló törvényjavaslatra.

A börtön-rendszer tárgyában készített 4-ik izenet és felirási javaslat, úgy a megyei választó s tanácskozó gyűlések szabályozása érdemében készített 2-ik izenet hitelesítése után a zsidók polgárosítása ügyében multkor tett indítványok kerültek elő.

Pozsony város követe támadható surlódások elkerülése tekintetéből a törvényben nyilván kitétetni kivánta, hogy a városban lakó zsidók minden tekintetben a városi hatóságok alá tartozzanak, és pedig azért, mivel nem régiben Pozsony város tanácsa, midőn egy örökösödési ügybe helyhatósági jogánál fogva beavatkozni kivánt, attól a kir. udvari cancellária által eltiltatott, s így a zsidóknak örökösödési, végrendeleti s árvák felügyelési dolgai tisztán és egyedül községi intézkedés alatt állanak a helyhatóság kizárása mellett. Ez azon oknál fogva, minthogy a törvényben már bennfoglaltatik, hogy vallási és házasságbeli eseteket kivéve, a köztörvény alatt állanak, elmellőztetett.

Továbbá a rabbinevelő intézet az indítvány nyomán elfogadta-

tott és megállapíttatott, hogy 12 év eltölte után rabbinak, ki a magyar nyelvet nem érti, nem alkalmazható.

A zsidó néptanítókra nézve határozatba ment, hogy jövendőben néptanító csak az lehet, ki képzettségéről, a gymnasiális cursusról és a magyar nyelvbeni jártasságáról bizonyítványt tud felmutatni. Egyébiránt a népnevelési választmány munkálatából az izraeliták elemi iskoláiról szóló törvényjavaslatok, melyek itt különösen tárgyaltattak, fogadtattak el.

Ezek után az igazoló választmány jelenté, miképp Ung megye szerencsétlenül elhunyt követe, Orosz Elek helyébe *Tabódy Pált* választá követéül, ki megbízólevelét be is mutatta. A választmány a nélkül, hogy az illető megye választásának helyessége ellen, mire felhatalmazva nem volt, kifogást tenne, egyszerűen szükségesnek tartá megemlíteni, miképp az ujdon választott követ gróf Károlyinak ügyvédje, s hogy ennélfogva ez a választás az 1647 : 44. törvényczikkbe ütközik.

E választmányi jelentés rövid szóváltást idézett elő. Az illető megye másik követe, *Horváth Simon* bekövetkezettnek látá, mitől ő oly igen félt, s miért ellenzé vala az igazoló választmány kiküldetését. Ime — úgymond — megtámadtatik közöttünk a jó egyetértés, megtámadtatnak jogai küldőinknek.

Zsedényi a városrendezésben felállított korlátlan bizalom elvével sem tudá megegyeztetni a választmányi kifogást; a fentidézett törvényre felelvén, hogy az az 1655 : 61. t.-cz. által egyedül azon ügyvédekre értetik, kik mint követek is allegálnak. Különben már Röth, a most választott követ hivatali elődje is, jelen vala mint követ az 1825-iki országgyűlésen.

Szentkirályi azonban más szempontból tekinté a dolgot. Ha — úgymond — arról lenne szó, jónak, czélszerűnek tartja-e szónok, hogy ügyvéd követ ne lehessen, hogy új törvényczikkben mondassék ez ki: azt mondaná, hogy abba semmi különös fontosságot nem helyez, s hogy ilyen törvényczikk ne alkottassék. Másként áll a dolog, midőn ily törvény már van, s a törvényhozás, mely a kormánynak szemére szokta hányni, ha valamely törvény nem tartatik meg, hasonló törvényszegésről hivatalosan értesíttetik. Ily körülmények között azért, mivel az 1825-iki országgyűlés nem teljesíté kötelességét, éppen nem következik, hogy a mostani hasonló mulasztást tanusítson. Követnünk kell — mond szónok — az 1836-iki hongyűlés példáját, melyben egy követ két megyét képviselvén, egyiknek megbizásáról a Rendek felszólalása miatt kénytelen lőn leköszönni. Mi

illeti az utóbb nevezett törvényczikket, nem kell-e annak folytán is utána járnunk, vajjon az igazolandó követ jelen pályáján nem folytatja-e ügyködését? Egyébként ez utóbb idézett törvény értelme is kétséges. Szónok ugyan úgy tartja, hogy az allegáló mellék név alatt e helyen rendes ügyvéd értetik, s nem olyan, ki csak országgyűlésen ügyködik, miután régen országgyűlés alatt pörök nem folytak. Szóló követ ez okoknál fogva köziratra kívánja rendeltetni a választmányi jelentést, s aztán rendes tárgyalás alá vétetni.

Azonban ez indítvány mellett alig emeltetett szó; a többség verificálni nem akarván, mindenfelől hangzott a «menjünk tovább».

Tovább mentek tehát a városi elrendezés tárgyában. A Főrendektől átküldött 5-ik izenet jött tanácskozás alá s a 145. §-ig, meddig t. i. a mai tanácskozás haladt, a Rendek előbbi határozatukból legkevesebbet sem engedtek.

Midőn a városi reform-ügy a Főrendeknek 6-ik válaszizenete nyomán hatodszor jött tanácskozás alá

Aigner Ferdinánd (Szeged város követe) következőleg nyilatkozott: Hanyatlanak tek. Rendek a kir. városok ügyére nézve táplált hő reményeim, s ha tekintem a két Tábla közti alkudozásnak csigamenetét s látom ezt az országgyűlés végének közeledtével mindinkább akadozni, aggodalom tölti el keblemet; aggodalom, mely nemcsak a városok, hanem hazánk jövendőjét is illeti. Bár azok, kik a városoknak szabadabb szellemű coordinatiót engedni vonakodnak, megfontolnák, hogy ennyi fukarság mellett a fösvény könnyen saját zsírjába fuladhat, mint a láng kialszik az elzárt téren.

A méltóságos Főrendek a coordinatio szükségét elismerték, sőt a városok országgyűlési szavazatát a coordinatiotól méltóztattak föltételezni, s most még annak fölterjeszthetését is gátolják. Nincs sympathiája a nemzetnek ez ügy iránt, hallám a főrendi teremben mondani. Ha ez úgy volna, úgy a nemzet saját érdekét nem értené, úgy nemsokára bekövetkeznék az idő, melyben elmondhatnók, hogy a nemzet önmaga okozta vesztét megérdemelte. De én ezen állítást a nemzet becsületéért sem akarom hinni; én azon állítást egy üres ráfogásnak tartom.

S ugyan miért is gátolják a méltóságos Főrendek a fölterjesztést? Hiszen javaslataik majd mindegyikében megszorításra, kasztok állítására vagy tulságos kormányi befolyására való törekvés rejlik. Azt akarnák a méltóságos Főrendek, hogy minél kevesebb polgárok legyenek, s e csekély számnak minden politikai joga a közvetett választásban álljon; az adózó nép tömegétől pedig még a polgárnév

is tiltva maradjon. Azt akarnák, hogy a polgári gyülésekben a főfelügyelőnek vaspálczája alá rendelt tisztviselőkön kívül csak képmutatásképpen részesüljön néhány egyén; s ily túlságos megszorítások után nem látják okát, miért szükséges a képviselettől mind a tisztviselőket, mind a bányászokat eltiltani, s a mi valóban különös, 4-ik üzenetük szerint attól félnek, hogy a rendi okoskodás nyomán majd felette szűk korlátokat kellene fölállítni.

De nézzük tovább a főfelügyelőkről szóló főrendi javaslatot. Talán alkotmányos érdekek tekintetéből kellett ezen ominosus nevű hivatalt oly korlátlan felelősség nélküli hatalommal, mint tervezve van, felruházni?

Azt mondják még a méltóságos Főrendek, hogy közelítési őszinte hajlamuknak számos jeleit adták; de ezekre, fájdalom, még most is várakoznunk kell. Azt mondják, hogy a városi elrendezés fölterjesztését forrón óhajtják; de hát miért nem egyeztek meg legalább a városi szavazatok felosztásában, holott 4-ik izenetük szerint saját javaslatukat úgy sem tartják tökéletesnek? Itt tehát forró kívánságukat igen könnyen megközelíthették, ha a közelítésre szándokuk volt. Pedig az elválasztó ponton állunk már; a városok nemcsak elidegeníthetlen, hanem positiv jogaik érzetében követelnek coordinatiót, követelik országgyülési gúnyos állásuk megszüntetését. Régóta tűrnek és szenvednek már a városok, de valamint mindennek, úgy a türelemnek is meg vannak a maga határai, melyeken túl annak helyét elkeseredés, kétségbeesés foglalják el; ezeket pedig fölidézni úgy hiszem legkevésbbé áll a méltóságos Főrendek érdekében.

A városok tényleg az ország 4-ik rendét teszik, s követei nem állnak itt mint irgalomért esengő koldusok, kik a máról holnapra való biztatásokkal megelégedni s azokért talán még köszönetet mondani tartoznának. Engem legalább oly üres biztatás, hogy ha ezúttal semmi sem lesz is a városi ügyből, néhány év mulva megérik az, ki nem elégít, sőt megvallom fájdalmasan ingerel és bosszant.

Fölébredt a városokban az alkotmányosság utáni élénk vágy, ezen vágyat maga a kormány az utóbbi követválasztásnál kiadott rendeletei által, maguk a méltóságos Főrendek s ezen Tábla a coordinatió szükségének elismerésével, megvitatásával nevelték és ápolták. Az így nevelt és ápolt reményekkel, vágyakkal csak játszani, s azokat a jövendőre utasítani nem egyéb, mint keserű gúny.

Én természetesen másképp állok, születésem, gondolkozásom a néphez csatolnak, a népnek örömei s fájdalmai, jogai és kötelességei közvetlen érdekelnek, s azért senki sem csudálhatja, ha meleg

kebellel követelek coordinatiót, ha keserű fájdalom szavai törnek ki belőlem ügyünk szándékos halogatása miatt, mely a rendi szerkezet föl nem terjesztését okozta. Senki sem csudálhatja továbbá azon őszinte vallomásomat sem, hogy bármennyire kívánjam a városi belrendezés létesítését, de olyant haza vinni nem szeretnék, mely a városok alkotmányos kifejlésével biztató reményeket előre elsorvasztaná.

Mindezek mellett azt sem hallgathatom el, hogy a t. Rendeknek utóbbi izenete a városi tárgyban szinte aggodalommal tölt el, mert abból azt látom, hogy mindegyik szakaszra nézve a végsőségig vitt szilárd megmaradás ügyünket szinte veszélylyel fenyegeti, főképp most, midőn, úgy látszik, a Főrendek a nem akarás fegyvereivel harczolnak ellenünk s minden kicsinységet örömest felkarolnak, ha azt ügyünk fel nem terjesztése, vagy legalább késleltetése ürügyéül használhatják.

Engem a tek. Rendek szerkezete a főrendi javaslatoknál inkább kielégít, s én örömest ragaszkodnám annak minden pontjához. De jóllehet, vannak a főrendi javaslatok közt olyanok, melyeknek árán sem coordinatiót, sem szavazatot vásárolni nem szeretnék, de vannak oly javaslatok is, melyek részint módosítva, nagyobb baj nélkül elfogadhatók, részint nincsenek annyira összeköttetésben a városi rendezéssel, hogy ennek fölterjesztését azoknak el- vagy el nem fogadásától föltételezni tanácsos lenne.

Kérem tehát a tek. Rendeket, méltóztassanak minden ürügyet, mely ügyünk fölterjesztésének további gátlására használtathatnék, a lehetőségig eltávolítni, méltóztassanak a kevésbbé fontos kérdéseknél a méltóságos Főrendekhez közelítni, de csak úgy és annyira, hogy a városok jövendője a közelítés által ne veszélyeztessék. Méltóztassanak nevezetesen az 59-ik szakaszra nézve engedni, mert akár marad meg ezen szakasz, akár nem, miután a tek. Rendek a szabályi jog elvét odaadták, ezen egész jog úgy is már árnyékká változott, s azt ezen szakasz többé megmenteni nem képes.

A tek. Rendeknek ily közelítése után azt hiszem, a méltóságos Főrendek sem fogják ügyünket tovább akadályoztatni, mert tagadhatlanul vannak a városoknak, vannak a városi lakosoknak jogaik s öntudatra ébredésük s a civilisatió terjedése biztosíthatnak mindenkit, hogy a forró kebellel ápolt remények meghiusultával némán hallgatni nem fognak.

És ezzel a Rendek az izenetnek pontonkénti tárgyalásába bocsátkoztak. Minthogy pedig ezen munkálat minden egyes pontjai

annyiszor és minden oldalról megvitattattak, azon lényeges kérdések fölött, melyekre a két Tábla között eddig az egyesség meg nem történhetett, egyszerű szavazattal kivántak határozni. Igy a szabályok alkotásáról szóló 59. §-t 24 megye 22 ellenében, az előbbi megállapodás szerint megtartotta, s a főrendi javaslat el nem fogadtatott.

A kevesebbségben maradt megyék: Pozsony, Nyitra, Sopron, Liptó, Bars, Somogy, Veszprém, Baranya, Fehér, Esztergom, Mosony, Árva, Bács, Turócz, Pozsega, Verőcze, Szerém, Sáros, Szatmár, Szepes, Torna, Ugocsa.

Továbbá a polgári képességre nézve 19 megye ellenében 28 megye az előbbi határozat megtartására szavazott. A kisebbségben maradt megyék: Zemplén, Sáros, Szatmár, Szepes, Békés, Krassó, Pozsony, Liptó, Somogy, Veszprém, Baranya, Fehér, Esztergom, Mosony, Árva, Bács, Pozsega, Verőcze és Szerém.

Végre az őrsereget 26 megye 20 ellenében ezuttal is megtartotta. A kevesebbségben maradt megyék: Pozsony, Nyitra, Bars, Somogy, Veszprém, Baranya, Fehér, Esztergom, Mosony, Árva, Bács, Turócz, Pozsega, Verőcze, Szerém, Sáros, Szepes, Torna, Ugocsa, Krassó.

CCXVII. Országos ülés a tek. Karoknál és Rendeknél.

1844 szeptember 9-én délután 12½ órakor.

Tárgy: Több rendbeli izenetek és válaszizenetek. Elnöki jelentés az országgyűlési ifjuság kicsapongásairól s a rajta elkövetett sérelmekről.

Elnök: Mielőtt a tanácskozást elkezdenők: Ő cs. kir. Főherczegségének, az ország nádorának, egyenes meghagyásából, de különben a dolog is úgy hozván magával, egy előterjesztést vagyok kénytelen tenni a t. Rendeknek. Azon kicsapongás, mely az úgynevezett «Eisenbrünnelben» történt, tudva van a t. Karoknál és Rendeknél; engem fel is szólítottak, hogy amennyiben a bíróság a t. kir. táblát illeti, kövessek el mindent a dolog kitudására és azoknak, kik vétkeseknek találtatnának, törvényes megbüntetésére. Ezen dologban a vizsgálat megtörtént; de igen természetes, hogy sokan lévén a kihall-

gatandók, különösen a városi hatóság hosszasan járt el tisztében, és azoknak kihallgatásával, kik a polgári osztályhoz tartoznak, sokáig foglalatoskodott. Be lévén már most a vizsgálódás végezve, annak nyomán a t. Karoknak és Rendeknek hitelesen jelenthetem, hogy azon néhány fiatal ember által elkövetett excessusok a legalacsonyabbak voltak: botokkal, stilétekkel felfegyverkezve, sokat iva és dorbézolva megtámadtak számos ott levő pozsonyi polgárokat, s előbb illetlen viseletök által többeket eltávolítottak, később verekedni kezdettek, egynehányat megsebesítettek, és mindent összetörtek, — szóval: egy rút verekedés kerekedett a dologból. Igy történvén a dolog, természetes, hogy az a törvény értelme szerint erősebb fenyítést érdemel; azért át vannak adva az iratok a kir. ügyigazgató úrnak, ki az illető lépéseket meg fogja tenni.

Ezt azért is akartam a t. Rendeknek tudtokra adni, minthogy megigértem, hogy a dolog folyamatáról a t. Rendeket értesíteni fogom; de leginkább azért, hogy ez azon esettel, melyet előhozandok, összeköttetésben van. Ez megtörténvén, Ő Felségéhez és a nádorhoz a tanács és a polgárok közzül 300-nál többen petitióval járultak és előadták azon kicsapongásokat, melyek eddig az országgyűlési ifjuság részéről elkövettettek, és a városi csendet számtalanszor háborították; különösen pedig azon merényre nézve, mely az «Eisenbrünnelben» történt, mind Ő Felsége legkegyelmesebb Urunk, mind az ország nádora Ő Fensége megkérettek, hogy az illető bűnösök büntettessenek meg.

Egyébiránt kinyilatkoztatta a tanács és ezen petitiót beadó polgárság is felsőbb helyen, hogy ha új megtámadások fognak történni, azon ingerültség következtében, melyben a polgárság ezen sok kicsapongásoknál fogva van, nem felelhetnek arról is, hogy reactió ne történjék. Mint azon folyamodások, úgy a szárnyaló közhir következtében tudtára adatott az illetőknek, hogy a reactió mindenképp tilalmas és hogy azért van a törvényes igazságnak kiszolgáltatása, hogy a kicsapongások megbüntettessenek, és az által megszüntessenek, s mind a város kapitánya, mind pedig azok, kiknek kötelességük a politiai rendet fenntartani, felszólíttattak, hogy a polgárokat és lakosokat minden reactiótól tartóztassák. A városi kapitánynak hivatalos bejelentése szerint előállíttattak az illető czéhek előljárói, a fiakkerek, mészárosok, halászok, hajósok és mind azok, kikről gondolni lehetett, hogy az ily reactióra használtathatnának s attól komolyan eltiltattak.

Azonban mind a mellett tegnapelőtt ismét egy rut kicsapongás történt jurátusok, irnokok és fiakkerek között; az inquisitió erősen

foly; de most a resultatumról a t. Rendeket még egészen nem tudósíthatom. Egyébiránt tény az, hogy az egyik fiakkernek jobb karja csontig be van vágva, és egy fiatal jó erősen meg van verve. Ki volt oka ezen kicsapongásnak? azt nem mondhatom meg a t. Rendeknek; legyen elég most azt mondani, hogy fiakkerosok és országgyűlési fiatal emberek között történt a verekedés. *(Számosan a megyei követek közzül: «Gyalázat!»)* Később egy fiatal ember panaszkodott előttem, hogy — a mint véli — mészárosoktól megtámadtatott az utczán, s kénytelen volt a Hollinger-féle kávéházba menekülni.

E szerint, midőn már a rendelések a reactió elhárítása végett, a városi kapitány állítása szerint, meg voltak téve, tegnap néhány fiatal ember hozzám jött, kik hallván a reactió hirét, megkértek, hogy annak elhárítására rendelések tétessenek. Erre azt mondám, hogy minden rectiónak elkerülésére főképp szükséges az, hogy minden ember az actiótól óvja magát, éjszakákon ne járjon, kivált midőn reactiótól fél, és ne járjon oly helyeken, hol a reactiónak magát kiteheti. Mindamellett tegnap este az úgynevezett Széplakban, a Viczay-féle kertben egy megsebesítésekkel és vérengzésekkel összekötött rút verekedés történt az ifjak és mészáros legények között, úgyhogy katonai erőnek kellett közbejönni. Ezen verekedés közelebbi körülményei még nem tudatnak. Ez alkalommal, midőn a verekedés történt — mint a város kapitányától hivatalosan tudom, és ő cs. kir. Főherczegségének is hivatalosan jelentetett, — két fiatal ember, ki magát nemesnek állítá, következésképp a megyei törvényhatósághoz tartozván, a megye házába záratott, és — mint a városkapitány mondá — 3 vagy 4 polgári állapotu ember, ki a verekedésnél találtatott, befogatván, a városházára vitettek.

Ez így lévén ma ismét, mint a Rendek közhirből tudják, és mint ő cs. kir. Főherczegségének az illető törvényhatóság részéről hivatalosan és panaszosan följelentetett, történt az, hogy midőn ezen fiatal emberek ott el volnának zárva, midőn az egyik az alispán és megyei fiscus által kikérdeztetett az iránt, hogy mi sorsu ember stb. légyen? akkor egyszerre egy nagy csoport országgyűlési fiatal ember a megyeházát megrohanván, rámentek azon szobára, melybe az egyik be volt zárva, és hol a törvényes tisztviselők által ki kérdeztettek, és erőszakkal megszabadították. Ez a dolognak — mennyire eddig tudva van — helyzete. Honnan eredtek ezen, és más előbbi kicsapongások? azt, mint a t. Rendek előtt is tudva levő dolgot, ez uttal vizsgálni nem akarom; legyen elég mondani, hogy fájdalom! megtörténtek.

Már most ő cs. kir. Főherczegségének meghagyásából tudtára

kivánom adni a t. Karoknak és Rendeknek, hogy valamint eddig is Nádor ő cs. kir. Főherczegsége által, úgy általam is fel volt szólítva a városi törvényhatóság nem egyszer, hanem számtalanszor, hogy minden reactiót tiltson el, úgy ez alkalommal, Nádor ő cs. kir. Főherczegsége újra meg fogja a legszigorubb rendeléseket tenni, hogy reactióknak többé helye ne legyen. Különben pedig kijelentem, hogy azokra nézve, kik a törvény oltalma alatt bíróságunk alá tartoznak, kötelességünket a törvény szerint teljesíteni fogjuk.

Továbbá Ő cs. kir. Főherczegsége azon rendelést is tette, hogy azon helyek, vendégfogadók s korcsmák, melyek ezen reactióknak szinhelyei, elzárassanak, szóval: minden illetőségeknél meg van téve a rendelés, hogy a csend mindenképp fenntartassék. Nekem pedig meghagyta, és kötelességem is az ifjuságot ezen a helyen, hol legszámosabban gyülnek össze, minden további kicsapongásoktól ismételten eltiltani.

Engedjék meg a t. Karok és Rendek, hogy először is mint a kir. tábla elnöke a figyelmünk alá tartozó kir. tábla jegyzőihez, jurátusokhoz szóljak. Olvassák meg, kik jurátusok, még egyszer azon rendeléseket és szabályokat, melyek a jurátusok számára legfelsőbb helyről ki vannak adva, és miket egy más alkalommal elkövetett excessus következtében emlékezetükbe hoztam, miszerint nekik a kóborlás tilos, miszerint nekik 10 óra után otthon kell lenniök, és ki otthon nem fog találtatni, és valamely kicsapongásokban részt vesz, a juratusok sorából kitörültetik. És ez a legkisebb büntetés. Ugyanez szól másrészről az országgyülési ifjuságra, mely hasonlóképp a kir. táblának felügyelése és a t. Rendeknek atyai felvigyázása alatt áll, felszólítom az egész ifjuságot, hogy a vizsgálatnak folyamát és resultátumát várja be nyugalmasan és minden kicsapongásoktól tartóztassa magát. Előre meg vannak téve minden legszigorúbb rendelések arra nézve, hogy a csend ne háboríttassék és a háborítók megzaboláztassanak; a reactió elhárítására nézve hasonló szigoru rendelések vannak téve. De, mint fentebb mondám, minden reactióra főképp alkalmat szolgáltat az actió; tartóztassa magát az ifjuság ettől, és el van kerülve a reactió; gondolják meg állásukat, s a fiakkerekkel, legényekkel és más ily félékkel való összeütközéseket kerüljék ki.

Egyébiránt az országgyűlési ifjak, kik a t. Karok és Rendek mellett vannak, még soha oly nagy számmal nem gyűltek össze, mint a jelen országgyűlésre, felszólítom tehát a t. Rendeket, méltóztassanak kötelességök szerint azon ifjakról, kik a törvényhatóságok és szüleik által a követ urakra vannak bizva, gondoskodni, az éjszakai kóbor-

lásoktól őket szorosan eltiltani, s illendő magukviseletére mindenképp felügyelni, ily kicsapongások ismétlésétől őket megóvni. Ha a t. Karok és Rendek — mint nem kétlem — ezen atyai kötelességöket teljesítendik — azt tartom: a fiatalság kicsapongásainak végét érjük. És ez az, mit a t. Karoknak és Rendeknek, részint ő cs. kir. Főherczegségének meghagyásából, részint kötelességemnek érzetéből is tudtára adni kénytelen voltam.

Kovács Sámuel (Hajdu kerület követe): Nagyméltóságod előadásából voltam szerencsés ugyan megérteni, hogy az országgyűlési ifjuság s a polgári egyének között legközelebb történt szomorú események felett szigorú vizsgálat vagyon rendelve, ennek nyomán megnyugtatva érzem magamat az iránt, hogy valamint az érdeklett bűnös büntetését elveendi, úgy az ártatlan elégtételt nyerend. Miután mindazáltal még eddig oly színben tünik fel a dolog, mintha minden tekintetben csak az ifjuság lenne a hibás, kötelesnek érzem magamat egy oly esetet terjeszteni elő, miszerint egy békésen alvó szobájában támadtatott meg, s eképp a tény világosan mutatja, hogy verekedést, annyival inkább megtámadást nem akarhatott. A dolog mint kezdődött? abba nem ereszkedem; mert előttem tisztában nincsen; olyat pedig nem akarnék mondani, mely később a következéssel megczáfoltatnék; csak a történet rövid vázlatát szárazon fogom előadni, mely következő: Egy, a Hajdu kerületi követség melletti irnok szobájában csendesen alván, egy az utczán megtámadtatott társa hozzája a szobába menekült. Ennek nyomán több polgári egyének — talán a Nagyméltóságod által előbb említett bérkocsisok — a szobába mennek, őt a békésen alvót ágyából ütések, keserves sértések között lehuzzák, az udvaron levő korcsmába vonszolják, ottan lábaira, kezeire ütve s a földre feszítve, már éppen fojtani akarták, s talán meg is fojtották volna, ha társai az erőszakot észrevéve, azon pillanatban közbe nem jönnek, s őt meg nem szabadítják.

Ezen történet elegendőleg megmutatja . . . *(Hangos «Halljuk, halljuk!» a hallgatóság részéről.* Kir. Személynök *közbe szólva: Micsoda mód ez? Ezennel eltiltok a hallgatóság részéről minden legkisebb felkiáltásokat, helyeslés, vagy meg nem elégedés kijelentését; kész volnek inkább ide hagyni ezen széket, mintsem ilyen rendetlenségek tanuja lenni. Elég volt! megtölt a pohár! csendesség vagy kitakarodás!)* Ezen történet tehát — mint mondám — elegendőleg mutatja, hogy habár néha nem alaptalanok is az ifjuság elleni panaszok, de van oly kihágás is, melylyel szinte csak ők vádoltatnak, holott városi lakosok a hibások s hol az, kinek neve gyaláztatik, ártatlan. Én

tehát ezeket az általam említett megsértett irnok becsületének védelme mellett előadva, kérem Nagyméltóságodat: méltóztassék részére elegtételt eszközölni.

Ocskay Ignácz királyi táblai ülnök: Reám van egyikre bizva az esetnek megvizsgálása, mely azon Hajdu kerületi ifjuval történt, s én azon fiatal embert már ki is hallgattam, vallomását beadta és a többi tanuk is kihallgattatnak, szóval: a tárgy éppen most áll szoros vizsgálat alatt.

Elnök: Éppen ezt akartam én is mondani. Egyébiránt a követ úr úgy adta elő a dolgot, mint már tisztán állót; én pedig birói tisztemnél fogva is csak akkor mondok világos és eldöntő itéletet, midőn az esemény, a tény tisztán s adatokkal bebizonyítva áll előttem. Különben a követ úr megnyugtatására azt mondom, mi már előttem is mondatott, hogy a törvényes vizsgálatok meg vannak téve, és azoknak eredménye vezérletén ki is fog az itélet mondatni.

Vukovics Szabbás (Temes megye követe): Részemről teljes méltánylással fogadom azon értesítést, melyet Elnök ő nagyméltósága tett, t. i. hogy a kellő intézkedések meg vannak téve arra nézve, hogy ily szomoru rendetlenségek, mint az éjjel, többé ne történjenek. Hiszem, hogy mindenki meg van győződve arról, miként a Rendek semmiféle kihágásoknak soha sem voltak s lesznek pártolói, s hogy a Rendek a legnagyobb szigoruságot nemcsak helyeslik, sőt követelik is a bűnnek megfenyítését, akárhonnan származzék az; minek a Rendek nyilvános jelét adták már akkor is, midőn a vasfürdői kihágást Elnök ő nagyméltósága előnkbe terjesztette; mert mindnyájan nemcsak a szoros eljárást kivántuk, hanem egyszersmind meg is kértük Elnök ő nagyméltóságát, miszerint a dolgot minél előbb a maga végéhez juttatni méltóztassék. És talán ha a dolog hamarabb intéztetik vala el, ezen szomorú eseményt nem tapasztaltuk volna.

De nekem most egyre észrevételem van. Nem szólok egyesekről, mert nem tudom ki a hibás, de ő Nagyméltósága előadásából azt értettem, miszerint az úgynevezett vasfürdői eset után tüstént támadt azon aggodalom, hogy visszatorlás készíttetik, mi — mint most meg is jegyzé Elnök ő nagyméltósága — ez éjjel ki is tört. Nem akarok vádolni senkit előlegesen, de ha a minap Pozsony városának követe a t. Rendek azon általános nyilatkozatát, melylyel felszólították Elnök ő nagyméltóságát, hogy az illető sértett polgáregyéneknek elégtételt adni méltóztassék, hálás megismeréssel fogadta, mint azt helyeslém, úgy más részről követelem azt is, hogy Pozsony városának törvényhatósága jogainál fogva tegye meg azt, ami kötelessége. És miután

Elnök ő nagyméltósága előadásából azt értettem, miként csakugyan azon illető városi hatóság hanyagsága forog fenn, mert Elnök ő nagyméltósága, mint a felsőbbség által arra fel is szólíttatott a kellő rendnek fenntartására, s ez által meggátlására minden kitörhető veszélynek és kicsapongásnak mindent megtett: megyém részéről kivánom, hogy most intézkedni méltóztassék Elnök ő nagyméltósága az iránt, hogy az illető egyének, kik a törvénytelen visszatorlás elkövetése folytában talán ok és bűn nélkül sértettek meg, törvényes elégtételt nyerjenek; hanem egyszersmind követelem, hogy a megsértettek, ha az országgyűlés testületéhez tartoznak a fennálló törvények szoros rendelete szerint nyerjenek elégtételt. Kivánom azt is, hogy az illető városi hatóság egyedei, kiknek szoros kötelességökben állott volna oda munkálni és intézkedni, hogy az ily visszatorlások ki ne törjenek, s mégis midőn a visszatorlásnak jelei már mutatkoztak is, azt meg nem akadályozták, szigoru vizsgálat és fenyíték alá vétessenek.

Klauzál Gábor (Csongrád megye követe): Igen szomorító, hogy az ifjúság, mely magát kiképzés végett rendeltetett ide, oly alacsony kicsapongásokban, oly alacsony társalkodásokban, korcsmázásokban s dombérozásokban vesz részt, mint azt Elnök ő nagyméltósága második előadásából fájdalommal valék kénytelen érteni. Ez ugy nem maradhat tovább; és azt hiszem, magának az ifjuságnak kell érezni legjobban azon hivatását, miszerint az oly fiatal embereket, kik megfelejtkezve említett rendeltetésükről, alacsony helyeken kicsapongásokat tesznek, társaságában meg ne szenvedje. De kötelességünkben áll nekünk is, kikre az ifjak bizva vannak, hogy az olyanokat, kik többszöri felszólításnak nem engednek, haza utasítsuk. Ez mindnyájunknak kötelessége, ezt teljesítenünk kell, ha eleget akarunk tenni azon hivatásunknak, melynél fogva az ifjak oldalaink mellé rendeltettek. Én az ifjuságnak nagy pártolója vagyok, és el tudom nézni annak sok könnyelműségeit, melyek némileg sajátjai; de akkor midőn a fiatalság alacsonyságra vetemedik, eltűrni semmi esetre sem tudom. És mint eddig példáját is adtam már annak, hogy ilyeseket meg nem szenvedek, úgy kijelentem, hogy ezentul is, ha legkevésbbé tapasztalandom, miként a mellettem levő ifjak ilyes éjszakai kicsapongásokba és verekedésekbe keverednek, teljesíteni fogom azt, mit előbb kimondék.

Egyébiránt a közhir szárnyain eljutott hozzánk, miként a tegnapi kicsapongás alkalmasint a vasfürdőben minap történt kihágásnak visszatorlása. Több hetek multak el, mióta azon kicsapongás elkövettetett, a nélkül, hogy az elégtétel bekövetkezett volna; ily dol-

gokat pedig hosszú pórázra ereszteni nem lehet. És úgy hiszem, hogy a mostani kicsapongás elmarad, ha azonnal szigorún megbüntettettek volna, kik részint a polgárok, részint az ifjuság részéről vétkesek valának. És megvallom, kénytelen vagyok e részben megelégedetlenségemet kijelenteni, Elnök ő nagyméltósága előadása szerint, az illetők hanyagsága iránt, miszerint annyi hetekig nem végeztetett be a vizsgálat. Felszólítom tehát Elnök ő nagyméltóságát, miként rögtön végeztessék be azon tárgy, hogy azon ifjak és polgárok — mennyire vétkesek — megfenyíttessenek.

Még egyet kell említenem, mi reám nézve a legszomorítóbb, és ez az, miszerint a katonaság használására szorult a rend fenntartásával megbizott, úgynevezett rendőri tisztség. Közhirből tudjuk, hogy az ifjak közül többen meg vannak sebesítve, és éppen azok, kikre az országgyülés oltalmának kiterjesztetve lenni kell. Én tehát valahányszor katonai hatalom használtatik, és ennek következtében történik személyes megsértés, a haza nevében kérem a legszigorubb vizsgálatot az iránt, hogy a katonai rend és rendőri tisztség nem hágta-e tul azon korlátokat, melyek közt működni kötelessége volt? És ha és mennyire azt legkevésbbé sértette, ismét a legszigorubb vizsgálatot és büntetést követelem.

A harmadik t. Karok és Rendek! miszerint felette elszomorító az, hogy az ifjúság féktelensége által oda ragadtatta el magát, miszerint egy mindenki előtt tiszteletben álló törvényhatóságnak törvényházát merészelte megfertőztetni, és erőszakoskodást tenni; mert a börtönből két ifjut szabadított ki, kik a hatóságnak átadva valának. Az, vajjon helyesen voltak-e befogva, vagy sem? el kell-e azokat ereszteni, vagy sem? mindenesetre az itélőszék elébe tartozik; de bármi oknál fogva erőszakkal a törvényhatóságot érinteni nem szabad; ez a legnagyobb polgári bűn, mit valakinek elkövetni lehet. *(Közhelyeslés).* És ezért kérem Elnök ő nagyméltóságát, hogy érjen bárkit a büntetés, én sirni nem tudnék büntetésén, de kénytelen vagyok kimondani, hogy a legszigorubb büntetést kivánom; azok ellen, kik azt tenni merészelték, a törvény értelme szerint hova hamarább kimondani méltóztassék a büntetést. És egyszersmind, miután tanui vagyunk a katonai erő kifejtésének, kérem az ifjuságot felszólítni, s én is felhivom, miként ne adjon legkevésbbé is okot ezen alkotmányos szabadságunkkal meg nem egyeztethető katonai erő használására, viselje magát példásan, és kerüljön mindent, mi annak használatát előidézhetné; felejtesse el legalább ezáltal — mennyire lehet — azon szomoru eseményeket, melyeknek ez országgyűlésen tanui

valánk. Ezek szavaim Elnök ő nagyméltóságához; ezek szavaim az ifjusághoz.

Elnök: Méltánylom az előttem szólott követ úrnak előadását, és csak azt jegyzem meg, hogy annál, ki kötelességét szigorún szokta teljesíteni, a kötelessége nem teljesítése iránti legkisebb gyanú is kellemetlen benyomást tesz. Arra nézve, miként az úgynevezett vasfürdői eset még el nem intéztetett, már mondám, hogy sokan lévén a kihallgatandók, sok is volt a teendő. A városi kapitány, ki szokott módon az elővizsgálatokat tette, csak néhány nap előtt adhatta be végjelentését, kinek mentségére szolgál, hogy sok személy volt kihallgatandó, mind a város, mind a katonaság részéről. Berekesztetvén pedig ott a vizsgálat, a kir. tábla küldöttsége két nap alatt elvégezte dolgát; és már ott van, a hol lennie kell, s meg fog történni az, minek törvény szerint történni kell. Közönségesen az egész eset egy pár heti, s ily sokak között elkövetett kicsapongást rendesen rövidebb idő alatt tökéletesen megvizsgálni nem lehet.

Gróf Ráday Gedeon (Pest megye követe): Hiszem, hogy Elnök ő nagyméltósága és az illető törvényhatóságok bölcs intézkedései következtében oly szomorú események, melyek a mult hetekben és az éjjel történtek, többé előfordulni nem fognak. De éppen azért, mivel Elnök ő nagyméltósága kijelentette, miszerint oly intézkedések tétettek, melyek által ily kicsapongásoknak ismétlése elkerültessék, legyen szabad nekem is azokhoz egy javaslatot tennem. Ugyanis, ha történnék talán még oly szomorú eset, midőn az ifjuság miatt katonaságot kellene kiállítani a rendnek helyreállítására, az csak akkor használtassék, midőn a rend tökéletesen fel van bontva, nem pedig mint ma is történt, hogy a sétatér körül minden ok nélkül rendbe állíttatott ki a katonaság. 2-or kivánom, hogy ekkor is szigoruan hagyassék meg a katonaságnak, miként annak minden tagja úgy viselje magát, hogy fellépése által ingerültségre s kicsapongásokra ne hivja fel a népet; például ott, hol a néptömeg van, ne vágtatva menjen közibe és általa a népet reactióra ne ingerelje. És ha mégis ezt tennék, szigorú büntetést kell eszközölni azokra, kik ily esetben, ily módon a népet felingerlik; mert ha nem vágtat is, hanem csendes léptetve jár is, egyaránt teljesítheti és végezheti kötelességét.

Elnök: Ez engem nem illet; a katonaság tudja saját kötelességét, és azt teljesíti; hol összecsoportozások történnek, ott a csend fenntartása tekintetéből ilyent kikerülni bajos. Egyébiránt bárki az ily összecsoportozás alkalmával annak lecsendesítéséhez leginkább

az által járul, ha magát attól távol tartja. Egyébiránt — mint mondám — a dolog engemet nem illet.

Vukovics Szabbás (Temes megye követe): Azon körülmény, melyet Csongrád megye tisztelt követe előhozott, figyelmet érdemel; t. i. bár kihágás folytában is, de váratlanul állíttatott ki egyszerre a katonai erő ezen városban. Ez oly tárgy, melyre nézve tökéletesen meg kell nyugtatva lennünk; mert magam is azt tartom, — mint a tisztelt követ úr kijelenté, — hogy csak midőn a békére való felszólításnak minden kútfeje kimeríttetett már, mint utolsó eszközhöz lehet katonai erőhöz folyamodni. Ekkor vagyunk kénytelenek a dologban megnyugodni; de most — mint már Pest megye tisztelt követe is előhozta — midőn minden ok nélkül használtatik katonai erő, s e mellett, mint látjuk, a város ostromállapotba van helyezve, kérem magamat felvilágosíttatni az iránt: vajjon a katonai erőnek vezetése és a katonai erővel való rendelkezés oly egyénre van-e bízva, ki törvényeinkkel, alkotmányunkkal s az országgyűlés alkotmányos állásával ismeretes és azon viszonyokat, melyekben állunk, tudja-e? egyszersmind tudja-e, melyek azon végső szükségek, melyekben szabad neki azon katonai erőhöz nyúlni?

Majláth György (Baranya megye követe): Abban, mit Csongrád megye tisztelt követe előadott, tökéletesen megnyugszom, arra azonban, mi később adatott elő, kénytelen vagyok nehány csekély észrevételt tenni. Én ugyanis azt hiszem, hogy valamint váratlan volt azon katonai erő, mely kifejtetett, úgy hasonlóképp igen váratlan volt azon kicsapongás is, mely a katonai erő kifejtésére alkalmul szolgált. Valamint tehát nem volt rendén, hogy vágtatva járt a néptömeg előtt egy-két lovag, úgy nem ártott volna, ha vágtatva sietett volna a katonaság a megyeház elébe, nehogy azon, az országgyűlés évkönyvében hallatlan dolog történjék, miszerint az ifjúság, mely ide gyakorlatszerzés végett küldetett, egy a törvények oltalma és paizsa alatt álló törvényhatóság szekrényéhez merjen nyulni. Én részemről ezen katonai erő kifejtését nem magyarázhatom másképp, mint azon körülményből, hogy t. i. látva a polgárok, miképp azon két egyén, mely a megyei törvényhatóságnál fogva volt, kiszabadíttatott, és pedig propria manu, azt hivé, hogy ami egyeseknek szabad, másoknak is szabad, a városház elébe siettek, s ekkor a katonai erőnek kifejtése szükséges és czélszerű volt.

Klauzál Gábor (Csongrád megye követe): Én hallottam a katonai erőnek egyedül csak éjjeli használatáról; s azért újra kérem e részben a vizsgálatnak végzésképpi kimondását. Mert tudtommal a

dolog így történt; t. i. midőn az ifjak azoknak, kik a kertben verettek és kergettettek a mészárosok által, segítségül mentek, de ismét megtámadtattak, a katonaság, a helyett, — mint azt a józan ész hozta volna magával, — hogy elválasztotta volna a veszekedőket egymástól, szuronyokkal állott az ifjúság elébe, s így az ifjúság egyrészről a mészárosok ütlegeinek, másrészről pedig annak volt kitéve, hogy a katonai szuronyok alatt hulljon el. Midőn tehát a dolog eképpen történtnek állíttatik azok által, kik a helyszinén voltak, szigorú vizsgálatot kivánok az iránt: ki azon személy, ki a katonai hatalmat használta? miképp használta? És ha ki fog sülni, hogy az ifjúság kénytelen volt a két tűz között egyiken áttörni, akkor a katonaságot használó személyt fogom okolni az utolsó excessus provocatiójáért. Valamint tehát az ifjúságra szigorú vizsgálatot kivánok, úgy kivánom azt azokra is, a kik a polgári rendből a verekedésben részt vettek, és a katonaságot vezető személy ellen is, ha s mennyire ő visszaélt kötelességével.

Jankó Mihály (Pozsony megye követe): Ha Elnök ő nagyméltósága hiteles előterjesztése, melyet némely szavak kivételével általános rosszalás kisért, nem lett volna némelyek által oly színbe kerekítve, mely felszólalásomat elkerülhetetlenné teszi: nem szólottam volna, és ezen mai napon valóban alacsony, s a nemzeti korszellem ellen, továbbá a nemzet alkotmányos lételébe vágó gyalázatos vétek iránt, mely elkövettetett, mielőtt vizsgálat alá nem jő, nem kivántam volna nyilatkozni. Azonban miután itt oly szavakat hallottam, melyek mintegy jobban rójják meg a másik részt, mint sem a kihágást elkövetőket, t. i. az ifjakat, felszólalok s először is azt mondom, hogy micsoda díszes, és minő szép műveltségre mutat az, midőn ezen teremben az országgyülési ifjúságnak fiacre-inasokkal való verekedése érintetik? De erről sem akarok szólani, hanem midőn azt látom, hogy egy törvényhatóság házánál letartóztatva lévő egyének erőhatalommal vétetnek ki onnan, és azon erőhatalommal kivétettek szabadon járnak még akkor is, midőn a tek. Rendek itt együtt ülnek, ne csodálkozzunk, hogy a katonaságnak egy oly városban felállítva kell lenni; mert ha egyszer erőhatalommal kell a megye, vagy akármelyik törvényhatóság házából valakit kiszabadítani, és az még órák mulva is szabadon jár, a nélkül hogy kieresztve lett volna a törvényhatóság által, akkor nincsen egyéb t. Rendek hátra, mint rohanjunk neki minden tömlöczöknek, s a ki erősebb, szabadítsa ki a vétkeseket; majd azután lehet arról discurálni: minek van a katonaság felállítva?

És ez az, mi valójában megszomorított, t. Rendek! t. i. midőn azt látom, hogy nemcsak a törvényhatóság van megsértve, de meg van sértve az alkotmányos szabadság is, melynek paizsa alatt a t. Rendek léteznek; mert az erőszakosan kiszabadítottak szabadon állanak most is! A politikai intézkedések ellen lehetne észrevételünk, de ha az országgyűlési ifjúságnál, melyről műveltséget kell feltenni, kénytelenek vagyunk a haza színe előtt sajnosan tapasztalni, miként neki rohan egy törvényhatóság épületének, melynek az ifjaknak kellene jövőre is tagjainak lenni, és ott a tisztviselőkkel legocsmányabb bánás után kiszabadítják a foglyokat: tessék azután a t. Rendeknek jótállani nekem az iránt, hogy egy népcsoport, melynek műveltsége nincs, mely napszámmal keresi kenyerét, s mindennap nem keresheten azt, az utczákon kóborol: miért ne támadhatná meg a békés polgároknak boltjait és vagyonát? és ha aztán elfogathatnának nehányan közzülök, miért ne mondhatnák a többiek: «menjünk! és szabadítsuk meg erővel a befogottakat?» *(Zaj a hallgatóság részéről.)* Csak tessék morogni!

Elnök (közbeszól): De bizony ne tessék morogni; hanem ha kinek csendesen lenni nem tetszik, tessék kitakarodni!

Jankó Mihály: Én tehát részemről, valamint minden erőszak használásának ellensége vagyok, úgy, miután meg vagyok győződve, hogy egy törvénytelen kicsapongó csoportnak megzabolázására más nem használhat, mint a legszigorúbb lépés, a mai napon történt katonai intézkedés ellen legkisebb kifogásom sincs.

Elnök: Mi az előttem szólott követ úr előadásának első részét, t. i. Pozsony vármegye törvényhatóságának és törvényes jogainak megsértését illeti: úgy tartom, a törvényhatóságnak megsértett hatalmát és törvényes jogát helyrehozni a törvényhatóságot magát illeti; és hiszem is, miként ebbeli jogában és kötelességében el is fog járni, s azon ifjakra nézve is, kik a megyeházából törvénytelenül kiszabadíttattak, mit kelljen tenni? legjobban fogja tudni.

Perczel Móricz (Tolna megye követe): Nem szándékom szavaimat emelni akármi kicsapongások pártolására, annál kevésbbé, akármely egyén által elkövetett zavarokra nézve; de nem tartózkodom kijelenteni azt, hogy valamint a multkor, midőn Bihar megye tisztelt követe felszólalt, úgy most is ezen tárgyat nem a törvényhozás körébe tartozónak vélem, és ismételve kijelentem, hogy ha ilyesekről vitatkoznánk, mindig a legaljasabb vitatkozásnak keletkezését idéznők elő. Igen helyeslem, hogy a város és megye eljárásaiban a legszigorúbb rendelkezéssel lépjen fel, és nem szólanék a katona-

ság felállítása ellen egy szót is, ha az Pozsony megye alispánjának requisitiója folytában kivántatott a megyeházához, és az ifjúság ellenében használtatott volna, ezt ekként törvényesnek ismerném el, de hogy itt demonstrátióképp az országgyűlés bevégzése alkalmával ezen várost, melyben zendülésnek, revolutiónak semmi hire nincsen, ily provocatiók által felzavarják, és azáltal a legnagyobb elégedetlenséget és bizalmatlanságot idézik elő, melynek következményeit még előre kijelenteni nem tudjuk — ezt észrevétel nélkül nem hagyhatom. És azért Pozsony megye tisztelt követének csak azt felelem, hogy igenis egy szót sem szólottam volna, ha Pozsony megyének alispánja kér vala katonai hatalmat az ifjúság erőszakoskodása ellen, ha tudniillik a megyei erő elegendő nem lett volna; mert az ifjúságnak erőszakkal szerezni magának elégtételt joga nincsen; de abban Pest megye tisztelt követével tökéletesen osztozom, hogy ezen általános demonstrátiónak helye nem volt. Egyébiránt megyém részéről ismételve kijelenteni kötelességemnek tartom, hogy ezen terem semmiféle politiális vitatkozásoknak helye nem lévén, ily tanácskozásokkal hagyjunk fel. Tegye meg a felsőbbség rendelkezését törvényes úton a legszigorúbban, és soha részünkről az ellen felszólalás nem fog történni.

(Rendi Napló, V. köt. 93—101. lap.)

CCXVIII. Országos ülés a Főrendeknél.

---

282. Kerületi ülés.

1844 szeptember 10-én.

Elnökök: Erőss (Szabolcs), Sárközy Kázmér (Fehér). *Jegyzők:* Szentkirályi, Ghyczy, Palóczy. *Naplóvivő:* Eischl.

Tárgy: A Főrendek 5-ik válaszüzenete a sz. kir. városok rendezéséről szóló törvényjavaslatra. — Ugyanazok válaszüzenete a katonai élelmezés és szállásolás tárgyában. — Ugyanazok válaszizenete a harminczad ügyben. — Ugyanazok 3-ik válaszizenete a vallásügyi sérelmek tárgyában.

Mielőtt a Rendek a napirendre tűzött tárgy folytatólagos tárgyalásába bocsátkoztak, Borsod megye ősz követe, *Palóczy* indít-

ványt tőn, hogy miután a financiális országos választmány munkálatát tegnapi elegyes ülésben beadta, melyben a haza közboldogságának előmozdítására nagy és üdvös eszmék foglaltatnak, hogy azok minél előbb testté válhassanak, a tárgyalásra oly határidőt kivánt kitüzetni, mely alatt a küldők a munkálatnak sietve leendő megküldése mellett követeiket utasításokkal elláthassák.

Az indítvány közel két órai vitára szolgált anyagul. Azok, kik a határidő kitüzését ellenzették, két egymással ellenkező szempontból indultak ki. Ugyanis az egyik rész azt állítá, miképp e munkálat főtényezőit a teherviselés és fizetésajánlás teszi, ahoz pedig a küldők felhatalmazása nélkül semmi tekintetben sem járulhatnak. E munkálat komoly és hosszas tanácskozást igényel s e részben a hatóságokat præclusi terminussal nem korlátozhatják.

Mármaros megye követe megyéjének, mely az ország szélén fekszik, a dolog meghányására elegendő időt kivánt engedtetni. Míg — úgy mond — a munkálatot haza küldhetjük és bennünket küldőink útasítással elláthatnak, az ország gyülésének vége lesz. Mindenek előtt tehát azt kellene elhatározni: vajjon kivánják-e a Rendek ezen munkálatot még a jelen országgyülésen tárgyalni, vagy nem? Ha pedig ezen kivánságomtól a többség által elüttetném, a leghosszabb határidőre szavazok.

Mások pedig akképp vélekedének, hogy a munkálatban foglalt legtöbb kérdésre, mint a közmunkák szabályozására, hitelintézetek felállítására és vasútak épitésére a követek nagyobb részének positiv útasítása van; ezeket tehát határidő kijelölése nélkül is minél előbb tanácskozás alá lehet venni; útasítást csupán a fizetés mi módon leendő elvállalása iránt kell a küldőktől szorgalmazni, erre pedig, ha a munkálat sebes póstán a megyékbe szétküldetik, az útasítások 1-ső októberig megérkezhetnek. Az 1836. és 39-iki országgyüléseken is volt hasonló példa, midőn a hatóságokat az országgyülésnek vége siettette útasításadásra és hátramaradás nem történt. A határidőnek későre leendő kitüzése nem egyéb, mint általa azt kivánni elérni, hogy a munkából mi sem legyen. Mi eddig mindent a só felemelt áráből akartunk tenni, sokan azt hitték, hogy azzal az országgyülés csodákat vihet véghez. Azonban, ha a nemzet jövendőjét kivánjuk előmozditani, a szükséges teendők létrehozására áldozatokkal kell járúlni stb.

Végre szavazásra tüzetvén azon kérdés: akarnak-e a Rendek a munkálat tárgyalására határidőt kitüzni, vagy nem? 39 megye 9 ellenében igenre szavazott. A kevesebbségben maradt megyék: Komárom, Bars, Somogy, Veszprém, Zemplén, Ung, Gömör, Heves, Már-

maros. Ezek közzül némelyek mint fentebb említők, azért nem kívántak határidőt szabni, mivel véleményök szerint több nevezetes kérdést, melyekre világos útasítások léteznek, el lehet határozni; a többire pedig, meddig ezek tanácskozás alatt lesznek, az útasítások megérkezhetnek.

Ezután a többség kívánata következtében a határidőnek melyik napra leendő kitűzése került szavazat alá. 25 megye első; 23 megye pedig 8-ik októbert kívánta.

Végre még a felett támadt kérdés, vajjon az egész munkálat fölvétele hagyassék-e 1-sö októberre? A Rendek általános többsége abban állapodott meg, hogy azon tárgyakra, melyek iránt a többségnek útasítása van, a határidő nem terjesztetik ki.

E határozat bevégezte után áttértek a Rendek a *városi reform ügyre*. Itt közelítés tekintetéből két pontra nézve fogadták el a Rendek a főrendi javaslatot; t. i. elállottak attól, hogy az adó maximuma az országgyűlésen határoztassék meg, és hogy a szabályok összeszedésére országos választmány küldessék ki. Az elsőre nézve azon módon, mint a Hajdú kerület rendezésében javasoltatott, lett a megállapodás, a szabályok összeszedése pedig a Főrendek kivánata szerint a Helytartótanácsra bízatott.

Többi pontra nézve a Rendek előbbi határozatuk mellett maradtak; szavazás csupán azon kérdés felett történt: elfogadják-e elvben a Rendek a főfelügyelőket? 25 megye 22 ellenében nemmel szavazott. A kevesebbségben maradt megyék: Abaúj, Zemplén, Sáros, Szatmár, Szabolcs, Szepes, Torna, Mármaros, Krassó, Liptó, Bars, Somogy, Győr, Veszprém, Baranya, Fehér, Mosony, Árva, Bács, Turócz, Pozsega, Szerém.

Továbbá előkerült a *katonai élelmezés s szállásolás* tárgyában átküldött főrendi válaszüzenet.

Erre nézve a Rendek általános többsége a Főrendek azon javaslatához, hogy a kiküldendő országos választmány a váltsági summának mikénti biztosíthatása és jövendőre egy igazságosabb kivetési kulcs iránt is véleményt készítsen, nem járúlt; mert ez által — mint *egy megyei követ* megjegyzé — olyasmiben egyeznék meg az ország, mit törvényesnek soha se ismert meg. Mindig féltékeny vala a nemzet a biztosítás elvállalásában, az ez iránti rendelkezést ez alkalommal is magának fenntartja.

E tárgy iránt a küldők többségének útasítása a felírásban, mit a Főrendek is elfogadtak foglaltatott, ennél többre a választmányt sem bizhatják, és munkakörét csak annyira terjeszthetik, hogy az

országos választmány a kiküldött kir. biztosokat a kívánandó summa iránt kihallgatván, s ha netalán teendő föltételek között biztosíték és újabb kulcs kivántatnék iránta, mennyiben az elvállalandó teher törvényes lenne, véleményt adjon.

Ezután a *harminczadnak* az országgyűlésen leendő meghatározása tárgyában átküldött főrendi válaszüzenet vétetett fel.

A Rendek, hogy ezen fontos tárgy iránt, mely hazánk jövendő jólétének előmozdítását oly kimondhatlanul érdekli, a felirat minél elébb fölterjesztessék, a Főrendek javaslatát elfogadták, mindazáltal a Rendek a védvám-rendszer mellett kifejtett nézeteikhez tovább is ragaszkodnak, mert csak ez úton hiszik a haza javát eszközölhetni. De ezen kérdés vitatását ez úttal mellőzvén, azt akkorra tartandják fel, midőn a vámrendszer érdemileg tárgyalás alá fog vétetni.

Továbbá a tanácskozás folytában előkerült főrendi észrevételeket, melyek a hatóságok által pótlólag beadott sérelmekre tétettek, a Rendek el nem fogadták, ragaszkodván előbb kifejtett nézeteikhez.

Tanácskozás alá jött ezután *vallásbeli sulyok és nehézségek* tárgyában mult országgyűlésről fenntartott pontjai iránt a Főrendeknek átküldött 3-ik válaszizenetök. Miután a *szabad átmenetre* nézve a két Tábla közötti egyezség megtörtént, hogy a vallásbeli surlódások kikerülésére ennek üdvös jótékonyságát minden honpolgár minél előbb élvezhesse, ezen pont a többi vallásbeli kérdések közzül kiszakíttatván, Ő Felségéhez külön fel fog terjesztetni. Addig, míg erre kir. válasz érkezendik, a reversálisokra és a vegyes házasságokból eredő válóperekre nézve a további tanácskozás felfüggesztetett.

---

283. Kerületi ülés.

1844 szeptember 11-én.

Elnökök, naplóvivő az előbbiek. *Jegyzők:* Palóczy, Ghyczy, Szentkirályi és Vukovics.

Tárgy: Főrendi 3-ik válaszizenet a vegyes házasság és áldás megtagadása iránt. — Ugyanazok 3-ik válaszizenete a görög nemegyesült vallás ügyében. — Kiszemelt indítványok folytatólagos tárgyalása.

Az igazoló választmány jelentésének felolvasása után, mely szerint Szabolcs megye a bemutatott követi megbízólevél által tudatja a Rendekkel, hogy a lemondott Bnis Sóámuel helyébe követéül Bay Ferenczet választotta, — tárgyaltatott a vegyes házasság ügyében kelt 3-ik főrendi válasz, mely az Országgyűlési Iratok közt 241. sz. alatt található s a következő:

Harmadik válasza a mélt. Főrendeknek a tek. Karokhoz és Rendekhez az egyházi áldásnak a vegyes házasságoktól a magyarországi róm. kath. papság által lett megtagadása tárgyában.

Ő cs. kir. Főherczegsége és a m. Főrendek abban, hogy az 1839. márcz. 15-től kezdve nem róm. kath. lelkipásztor által összeadott vegyes házasságokból született, vagy születendő gyermekek jövendőbeli állapota biztosítása végett törvényes intézkedés tétessék, érdemileg már megegyezvén, miután az e czélból kivánt újabb s részletesebb törvényjavaslat készítésébe a tek. Karok és Rendek nem bocsátkoztak, a tek. Karoknak és Rendeknek első izenete mellett közlött e tárgybani törvényjavaslatát felvévén, ez iránti észrevételeiket a következendőkben közlik, jelesen:

A törvényjavaslat bevezető részében az itt fennforgó vegyes házasságokról azt is, hogy nem katholikus, de törvény által bevett vallások lelkészei előtt köttettek, közbeszövetni szükségesnek látnák; az ezen házasságokból született, vagy születendő gyermekek törvényesítésére nézve, ottan kiszabott időt pedig a törvény kihirdetése idejének számítása iránt támadható különböző magyarázatok kikerülése tekintetéből nem kivánnák jelenleg meghatározni, hanem ennek helyét mostanában üresen hagyandónak vélnék úgy, hogy e hézag a törvény szentesítése előtt az országgyűlés végnapjaiban megállapítandó egy bizonyos időnek beiktatásával töltessék be; és végre az illetőknek annál inkábbi biztosítása végett a törvényt oda is kiterjesztetni kivánnák, hogy ezen házasságok az illető egyházi anyakönyvekbe is beigtattassanak.

A tek. Karokat és Rendeket tehát ezen észrevételeknek elfogadására és a törvényjavaslatnak ezek szerinti módosítására szíves bizalommal felszólítják, egyszersmind kijelentvén, hogy az 1647: 14. t.-cz. alapján indított perek visszakérése iránti felterjesztésnek, a f. évi márcz. 15-én kelt kegy. kir. válaszra leendő felírásbani befoglalásában megegyeznek.

A mi pedig az áldásnak a vegyes házasságoktóli megtagadásából

követelt sérelmet illeti, erre nézve a mélt. Főrendek ellenokaikat első izenetükben bőven előadták, és valamint a tek. Karok és Rendek előbbi nézeteik mellett megmaradtak, úgy a mélt. Főrendek is nyilvánított okaikhoz és véleményükhöz továbbá is ragaszkodnak; egyszersmind azonban teljes hazafiúi bizalommal felszólítják a tek. Karokat és Rendeket, hogy miután a fentebbiek szerint a Főrendek egész készséggel járultak azon esetek orvoslatához, melyek az egyházi rend érdeklett eljárásánál fogva hazánk némely vidékein a törvénynyel ellenkező megyei határozat következtében közbejöttek, a szóban levő felírási javaslattól úgy, mint az tervezve van, elállani s gondoskodásukat a vallás tárgyában érkezett legújabb kegy. kir. válasz elvei nyomán alkotandó oly törvény tervezésére fordítani szíveskedjenek, mely a vegyes házasságok érvényességét, bármelyik fél lelkésze előtt köttessenek is, kijelentvén, az 1791 : 16. t.-cz.-nek a vegyes házasságok akadályoztatását tiltó rendeletét továbbá is fenntartsa, egyszersmind az egyházi Rendet is minden lelkiismeretbeli erőltetés ellen biztosítsa.

A mélt. Főrendek az ez érdembeni törvényjavaslat bevezető részében, mely a nem katholikus lelkipásztor által összeadott vegyes házasságból született vagy születendő gyermekek jövendőbeli állapotát érdekli, szükségesnek látnák közbe szövetni azt, hogy az itt fennforgó vegyes házasságok, nem katholikus, de törvény által bevett vallások lelkészei előtt köttessenek.

Palóczy (Borsod megye követe) azonban nem helyesli az egyszerű katholikus kitételt, s azt «római katholikus» kitétellel kívánja fölcseréltetni; miután azt hiszi, hogy ő is katholikus, habár protestans is, de nem római katholikus, s nem is akatholikus. Annálfogva indítványozza, hogy «nem katholikus» helyett «nem római katholikus» kifejezés tétessék.

Erre *Fogarassy Mihály (Nagyváradi káptalan követe)* megjegyzi, miképp az előtte szólónak ezen kívánata nem törvényes, miután ezen szőnyegen levő vegyes házassági kérdés az 1790/1 : 26. törvényczikk 5. §.-ára vonatkozik, hol a «katholikus» nevezet alatt nem a protestánsok értetnek; s így áll ez számos törvényczikkben is.

Bizonyos hirlapok kezdik ugyan a katholikus nevezetet a protestánsokra nézve is használni, noha ez minden historiával, diplomatikával, theologiával ellenkezik; mindaddig azonban, míg a protestánsok magokat katholikusoknak nem mondják, nem irják, a római szónak hozzátétele fölösleges már csak azért is, mivel így a görögkatholikusokra nézve is különös nevezetet kellene oda iktatni.

Ezzel *Sebestyén Gábor* (*Veszprém megye követe*) meg nem elégszik, hanem azt kezdi mutogatni, hogy a «katholikus» kitétel nem egyebet fejezvén ki mint «közönséges», a protestánsok szinte ezen közönséges keresztyén egyháznak tagjai, mi onnan is kitetszik, hogy a protestánsok symboluma a közönséges egyháznak megemlítését szinte magában foglalja. A protestánsok nem akarnak ugyan katholikusoknak neveztetni, azonban ezen nevezet alól kirekesztetni sem kivánnak.

Palóczy: A törvénynek azon kitételét idézi, hogy a magyar korona is a fölséges ausztriai ház római katholikus utódainak adatott át, és Szent István decretumában is csak a katholikus vallásról van szó.

Mire *Fogarassy* megjegyzi, miképp Szent István decretumaiban azon katholikus vallásról s egyházról van szó, mely püspökkel bir. Ezen kifejezés «katholikus» általános, mely csakis a római és görög hitűeket foglalja magában, s hiába igyekeznek ezt a protestánsok magoknak eltulajdonítani.

Mindezek mellett a többség kivánata nyomán a «katholikus lelkész» kitétel elébe a «római» szó oda tétetek.

A főrendi 2-ik javaslatot észrevétel nélkül elfogadván a tek. Rendek, miszerint az ily vegyes házasságokból született, vagy születendő gyermekek törvényesítésére nézve kiszabott időt a törvény kihirdetése idejének számítása iránt támadható különböző magyarázatok kikerülése tekintetéből, nem kivánnák jelenleg meghatározni, hanem ennek helyét mostan üresen hagyván, e hézag a törvény szentesítése előtt az országgyűlés végnapjaiban megállapítandó egy bizonyos időnek beiktatásával töltetnék be.

A 3-ik javaslatot, miszerint az ily nem római katholikus lelkész által kötött házasságok az illető egyházi anyakönyvekbe beiktattassanak, a tek. Karok és Rendek nem ellenzik ezen hozzátételekkel: «a mennyire még beiktatva nem volnának».

Megegyezvén továbbá a mélt. Főrendek abban, hogy az 1647: 14. törvényczikk alapján indított perek visszakérése a felirásba befoglaltassék, az áldásmegtagadásból eredett sérelemre nézve azonban a méltóságos Főrendek első izeneteikben előadott ellenokaikhoz ragaszkodván, felszólítják a tekintetes Rendeket, hogy a sérelem orvoslásának felterjesztésétől elállani, s gondoskodásukat a vallás tárgyában érkezett legújabb királyi válasz elvei nyomán alkotandó oly törvény tervezetére fordítani szíveskedjenek, mely a vegyes házasságok érvényességét bármelyik fél lelkésze előtt köttessenek

is, fenntartsa, s az egyházi rendet minden lelkiismeretbeli erőltetés ellen biztosítsa. — De

Radvánszky (Zólyom megye követe) arra kéri a Rendeket, hogy a sérelem felterjesztésének sürgetésétől el ne álljanak; mert hiszen éppen megyéjében történt azon botrányos eset, hogy a római katholikus pap egy pár vegyes vallású jegyeseket összeadni vonakodott, sőt azoknak összeadásától a protestáns pap is felsőbb helyről eltiltatván, maig sincsenek megesketve, s ezen botrányos állapotban együtt élni kényteleníttetnek, két gyermeket nemzettek, kiket a törvényhozásnak szerencsétlen és törvénytelen állapotban hagynia nem szabad. Sőt ehez hozzá adja, hogy megyéjében már nemcsak az áldás, de már a keresztelés, beavatás és egyéb vallási szertartások is megtagadtatnak; mi több, a protestánsok nyilvánosan eretnekeknek neveztetnek, mely tények a polgári békét zavarván, megakadályoztatásukat eszközölni felette, sőt múlhatlanul szükséges. Kéri tehát a Rendeket, hogy az ily botrányok elkövetőire 100 frt büntetést elrendelni méltóztassanak.

Palóczy kezet fogván az előtte szólóval a mélt. Főrendek azon felszólítására, hogy az alsó Tábla oly törvényt kezdeményezzen, mely az egyházi rend lelkiismeretét ne sértse, azt kérdé: hát a mi lelkiismeretünket ki fogja biztosítani? E kérdésnek semmi köze a theologiához. Ha az egyházi férfiak lelkiismerete nem engedi a törvényt teljesíteni, huzzák magukat nyugalomba. A felirástól tehát elállani nem lehet, mert általa elismernők, hogy az áldás megtagadása által nem történt sérelem. E Tábla önmagával jönne ellentétbe, ha attól, mit két országgyűlésen folytonosan sulyos sérelemnek vallott és orvoslását sürgete — elállana.

Egyébként szóló a kötendő vegyes házasságok iránt tervezendő törvényre azt indítványozza, hogy az 1791:26. törvényczikk 15. §., mely a vegyes házasságokat a római katholikus lelkész előtt köttetni rendeli, akképp módosíttassék, hogy a feleknek szabadságában álljon, bármely lelkipásztor előtt házasságra lépni, az ily törvény által az egyházi rend minden lelkiismeretbeli erőltetés ellen leginkább biztosíttatván.

Sebestyén Gábor (Veszprém megye követe): Ezen indítványt nemcsak feleslegesnek, mert a vallás iránt felterjesztett törvényjavaslat szerint a házasságok a férj lelkésze előtt köttetni czéloztatnak, de veszedelmesnek is mondá, mert ha a törvény demarcationális lineát e tárgyra nézve nem vonna, az egybekelendők között surlódásokat és ingerültségeket támasztana, mi még a házasságokat is akadályoztat-

hatná; mert gyakran megtörténhetnék, hogy mind az egyik, mind pedig a másik fél, ön papja előtt kivánná az egybekelést véghez vinni. Egyébiránt e kérdés még annak elhatározásával is kapcsolatban áll, hogy a vegyesházasságban születendő gyermekek, melyik vallásban neveltessenek. Ezzel megsemmisíttetnék a Rendek azon rendelete, hogy a gyermekek apjok vallásában neveltessenek, mert a pap addig a házasulandókat össze nem adná, míg őt, a gyermeknek mily vallásban leendő neveléséről nem biztosítanák.

Mire *Fogarassy Mihály (Nagyváradi káptalan követe)* két kézzel ragadta meg a borsodi indítványt, s kifejté, miképp mind ez a márczius 25-én kelt kegyelmes királyi válaszszal szoros kapcsolatban állván, ezt amúgy egyoldalúlag és egyéb vallási, e tekintetbe jövő szempontoktól elkülönözve elhatározni nem lehet. A baj eddig sem abban állott, hogy nem tudaték, kinek kell összeadni a vegyes házasulandókat, hanem abban, hogy a felek és az egyház közötti összhangzás hiányzott, ezt kell tehát visszahozni, kiegyenlíteni. A márczius 25-én kelt kegyelmes királyi válasz a vegyes házasságokból születendő gyermeknek melyik vallásban leendő neveltetésére nézve parancsoló törvényt alkottatni nem kiván, hanem azt a szülők szabad akaratára hagyatni óhajtja. Ugyan e tekintetből arra sem kellene valami parancsoló törvényt hozni, hogy melyik fél lelkésze tartozzék összeadni a házasulandókat, és csak ez által eszközöltethetnék az, mit a Főrendek jelen válaszizenetökben óhajtanak, hogy t. i. a katholikus lelkész lelkiismeret szabadsága e tekintetben biztosíttassék.

Hallám mondani, — folytatá szónok, — hogy ezen sérelmet letenni, következetlenség volna. Ha a Karok ezentúl is sürgetni akarnak egy oly tárgyat, melyet eddig sem kellett volna sürgetniök, ennyiben áll a következetesség, azonban ezen következetesség által a Rendek következetlenségbe esnek egész Európával, következetlenségbe az értelmiséggel, a tudománynyal és fölvilágosodottsággal, mert e kérdést a törvényhozási térre vonni sem kellett volna, s így az mindaddig nem az illető téren forog, míg csak az magának a katholikus egyháznak rendelkezésére vissza nem bocsáttatik. Elismerte ezt, Magyarországot és Württemberget némileg kivéve, Európának minden statusa, s hiszem, hogy nem messze áll az időpont, midőn a katholikus egyház Magyarországban is kivivandja az őt illető szabadságot, valamint kivivá azt Európa egyéb részeiben.

Bezerédj Miklós (Veszprémi káptalan követe) pedig ezt mondá: A mélt. Főrendek következetesek valának, midőn kijelenték, hogy a házasságok, bármely lelkész előtt köttessenek, érvényesek

legyenek, mert ők a márczius 25-iki leiratot elfogadák. Ha a tek. Rendek hallgatólag meg akarnak egyezni ama leirat elvében, tessék a borsodi indítványt elfogadni, melynek értelme az, hogy a vegyes házasulandókat mindig azon vallás lelkésze adja össze, melyben a gyermekek neveltetni fognak.

Vukovics (Temes megye követe) a kérdés czélszerű megoldása kedvéért jónak látná a márczius 25-iki vallási leiratot tárgyalni.

Ez ellen *Békés megye követe* nyomban a Táblának azon végzését gördíté elő, miszerint e királyi leirat felvétele akkorra halasztatott, ha az átmenet kérdése tisztába hozatik a nemzet s kormány között.

Ezen kijelentésben *Lónyay Gábor (Zemplén megye követe)* nem osztozott. Én a Táblának e végzését, úgymond, nem ismerem, s a leirat felvételének szükségét látom. Nem is fogom fel a végzésben levő taktikát. E tárgy iránt mindenki tisztában van önmagával; bárhogy üssön ki az átmenet kérdése, én részemről ki tudom mondani az ultimátumot, melyen túl nem haladhatok.

Bezerédj (Tolna megye követe) Békés megye követével egyetértőleg Zemplén követének eme kijelentésében meg nem nyugodhatott. Figyelmeztette a czélra, mely az átmenet tisztába hozatala által eléretni szándékoltatik, mely nem más, mint a vallási kérdésekből kibonyolódás. E czélt a főrendi megegyezés csak elősegíti, de nem biztositja, e czélhoz egyedül Ő Felségének az átmenetbeni megegyezése vezethet; ennélfogva a márczius 25-iki leirat tárgyalásába még nem bocsátkozhatni.

E vita szavazás által fejezteték be. 32 megye 15 ellenében — 2 nem volt jelen — arra szavazott, hogy a királyi leirat még ne vétessék fel. Végtére azt is kijelentették, hogy a tek Rendek az áldásmegtagadási sérelem felterjesztésének sürgetésétől el nem állanak.

Ezek után a *görög nem egyesültek vallási ügyét* illető 3-ik főrendi válasz jött tanácskozási szőnyegre. Azon pontokban, mik iránt még nincsen egyesség, a Rendek most sem engedhetnek; sőt a *kerületi jegyző: Szentkirályi* bosszankodással veszi, hogy a felsőház már többször elmondott s mindannyiszor megczáfolt okoskodásokkal áll ismét és ismét elő. Különösen az ó-naptár (julianum kalendáriom) megszüntetése iránt nem foghaták meg a Rendek a válaszizenet okoskodásait.

Fogarassy (Nagyváradi káptalan követe) mutogatá mily valótlan azon állítás, mintha e naptár megszüntetése egyedül a görög

nem egyesültek közgyülésétől függene, s nem egyszersmind az egyesült hitűektől. Ezek azonban nem ragaszkodnak hozzá oly igen, miután az vallásuk lényegével semmi szoros kapcsolatban nem áll. Ellenben mily káros a két naptár a kettős ünnepek miatt nemzetgazdasági tekintetben, mennyire károsan hat az úrbéri viszonyok között is, szükségtelen fejtegetni. Mint egyéb mértékek, mint a pénznek egysége, oly szükséges a népnek közéletben egybeolvasztására az időszámlálás egysége.

Ezekhez még említé *Szentkirályi* a nemzetiség tekintetét, hogy az ó-naptár többnyire az orosz birodalomból hozatik be, hogy azokban imádságok foglaltatnak Miklós czárért, s eképpen a vallás ürügye alatt politikailag veszélyes rokonszenvek tápláltatnak.

Sebestyén Gábor (Veszprém megye követe) előadja, miképp a csillagtudós Rudolf alatt hozatott egy törvény, az 1590 : 45. törvényczikkely, mely 1000 magyar arany forint pénzbeli büntetést szab mindazokra, kik nyomatják és használják a régi naptárt. Kéri e törvénynek alkalmazását.

Végzésül kimondák a Rendek, hogy a mit eddig szelidebb módon, az előítéletek kiméléséve, eligazítniok nem sikerült, már most a törvény nevében s a haza érdekeinek megóvása tekintetéből követeljék a végrehajtó hatalomtól s az e kérdésben külön készítendő felirásban Ő Felsége megkérendő lesz, hogy az 1590 : 45. törvényczikkelyt, mely az idegen naptár nyomatását s vele való élést 1000 magyar forintnyi birság alatt tiltja, — végrehajtatni méltóztassék.

Ezután a kiszemelt indítványok jöttek tanácskozás alá. A 21-ik pont Pozsony megye indítványa, mely szerint indítványoztatott, hogy a nagyobb vízimunkákról szóló 1836 : 36. törvényczikk rendelete minden birtokosra általánosan kiterjesztessék.

Klauzál indítványa folytán ez a financiális választmánynak közmunkákról szóló javaslata tárgyalásáig fölfüggesztetett.

A 74-ik pont szerint Somogy megye indítványára a mások birtokán való vadászatnak mindenkire nézve általános tilalmazása szorgalmaztatik.

Zsedényi előterjeszté a Rendeknek, miképpen Gömör megye követe ezen tárgyban törvényjavaslatot készített; a tanácskozás könnyebbítésére jónak vélte, ha az érdemleges tárgyalás előtt köziratra adatni rendeltetnék.

Mire *egy Duna vidéki követ* kinyilatkoztatá, miképpen az idő rövidsége miatt nem lehet vadásztörvényeket, melyek hosszas tanácskozást igényelnek, alkotni, hacsak azon roppant és nagyfontos-

ságú teendőket, melyektől a haza jövendő boldogsága föltételeztetik, háttérbe szorítani nem akarjuk. Egyébiránt nem is látja a kérdés elhatározásának sürgető szükségét. A tulajdonjog általa legkevésbbé sem sértetik, mert eddigi törvényeink szerint a vad senkié, res nullius volt és nincs ok, miért kellene azt most a birtokosoknak ajándékozni. Tudom én — úgymond — hogy más országokban e részben szigorún korlátozó törvények léteznek, s hogy egykor nálunk is szükséges lesz az industriának oltalmazására megszorító törvényeket hozni, de jelenleg annak sem idejét, sem szükségét nem látom.

E tárgy hosszas és minden oldalról komoly megfontolást igényel, nem elég itt csak a nagybirtokosok jogait tágítani, hanem még arról is szükséges rendelkezni, hogy a vadak elszaporodása miatt, ha a szegény jobbágynak kára történik, ki és miképp fogja megtérítení; továbbá büntetést kell szabni még a vadárulókra és sanctio nélkül a vadászatot korlátolni nem lehet.

Ellenben az indítványozó *Somogy megye követe* által előadatott, miképp a szabad vadászat által a tulajdonjog sértetik, s azt más kára nélkül gyakorolni nem lehet. Nincs is Európában más művelt nemzet, mely e részben nem rendelkezett volna. Ez történt némi részben nálunk is; s azon állítás, hogy a vad a hazánkban res nulliusnak tekintetik, nem áll, mert törvényeink ellenkezőt tanusítanak, midőn a vadászat jogát egy részben földesúri tulajdonná tették.

Egy más megyei követ pedig úgymond: a tulajdonjog bitorlása a század szellemével sem egyez meg. Mi a földbirtokostól a haza javára áldozatokat kivánunk s a birtokot megőrzeni mégis vonakodunk. Különben is, hogy áll jelenleg a vadászat szabadsága hazánkban? Törvény által van a szegény jobbágy eltiltva, a jog csak a nemességnél hagyatott meg; a jobbágy joga legkevesebbé sem fog korlátoltatni, sőt nyer, mert a nemes vadászok által nem fog birtokában kárt szenvedni.

Erre az ellenzék részéről még megjegyeztetett, hogy 1802-ben, midőn a nemzetnek szabadságot kellett volna kérni, az ország Rendei a vadászati törvénynyel bibelődtek, úgy most is mit fognak mondani küldőink, mit Európa, hogy akkor, midőn a hon javítására a számtalan teendők előttünk állanak, az országgyűlés utolsó napjaiban azokat háttérbe szorítva, vadászati törvények felett tanácskozunk?

Végre a vélemények elágazása miatt azon kérdés felett, vajjon tárgyalás alá vétessék-e Somogy megye indítványa? 28 megye 18 ellenében igennel szavazott.

A kevesebbségben maradt megyék: Nyitra, Zala, Liptó, Komá-

rom, Mosony, Pest, Tolna, Abaúj, Szabolcs, Borsod, Bereg, Bihar, Mármaros, Csongrád, Békés, Csanád, Arad, Temes, Torontál. Eként a gömöri javaslat köziratra lesz bocsátandó.

---

284. Kerületi ülés.

1844 szeptember 12-én.

Elnökök és *naplóvivő* az előbbiek. *Jegyzők:* Szentkirályi és Palóczy.

Tárgy: Izenetek és felirási javaslatok.

A Karok és Rendek reggeli 9 órakor titkos tanácskozást tartván, annak déli 12 órakor lett bevégezte után a kerületi ülésben a vallásbeli sulyok és nehézségeknek mult országgyűlésen fenntartott pontjai tárgyában az átmenetet illetőleg készült 4-ik üzenet, fölirat s törvényjavaslat és a túrmezei gróf és követ által beadott panaszos jelentés érdemében tett 3-ik üzenet s az ehez kapcsolt fölirási javaslat hitelesíttetett, úgy a felirat az illyr mozgalmakra nézve s 3-ik izenet a sérelmek iránt.

A fent jelzett tanácskozmányban az ifjusági zavargások folytán elhatároztatott, hogy minden követ irnokaira felügyeljen, s kéressék meg ő főherczegsége a Nádor, miképp királyi Személynök ő nagyméltósága közbejöttével egy minden oldalról kimerítő, különösen a városi kapitány ellen intézendő vegyes vizsgálat nyomán igazságot szolgáltatni méltóztassék.

CCXX. Országos ülés a tek. Karoknál és Rendeknél.

1844 szeptember 12-én, d. u. 1 órakor.

Tárgy: A Karok és Rendek 4-ik izenete a Főrendekhez a vallásbeli sulyok és nehézségek iránt.

Sárközy Kázmér (Fehér megye követe) mint kerületi elnök bemutatja 4-ik izenetét a tek. Karok és Rendeknek a méltóságos Főrendekhez a vallásbeli sulyok és nehézségeknek a mult országgyűlésen fenntartott pontjai iránt, mely az Országgyűlési Iratok közt 262. sz. *a) b)* alatt foglaltatik s a következő:

Az átmenet kérdésében a két Tábla között az egyezség meglévén a Karok és Rendek ezen minden egyéb vallásbeli sérelmek mikénti elintézésére oly fontos behatású kérdést ezektől elválasztva különösen kivánnák felterjeszteni. Mi pedig a többi, a mult országgyűlésen fenntartott pontokat s azon végső pontot illeti, melyben a Karok és Rendek a vallásos egyenlőség, és lelkiösmereti teljes és tökéletes szabadság elveit az alkotandó törvénynek elvkénti zsinórmértékül felállítani kivánták, ezekre nézve a Karok és Rendek a méltóságos Főrendek által előadottak ellenében további észrevételeik közlését maguknak fenntartják.

E szerint az átmenet tárgyában közmegállapodással elfogadott törvényjavaslat is külön terjesztetvén fel a Karok és Rendek mellőzve minden hivatkozást a felterjesztendő szakasznak bevezető részét az alább következő módon javasolják:

A Karok és Rendek a békekötésekhez továbbá is szorosan ragaszkodnak ugyan; azoknak erejét mindazonáltal önmagukban mint nemzeti kötésekben keresték, gyengítve legkevésbbé sem válik az által, hogy valamely későbbi, éppen a békekötések elvein alkotott törvény által ezekre hivatkozás nem történik.

A Karok és Rendek az átmenet eddig gyakorlott megszorításait továbbá is sérelmesnek tartják ugyan, de e sérelmet orvosolva látván, ha a felterjesztett törvényjavaslat Ő Felsége által helyben hagyatik, a kisérő felirást egész egyszerűségben kivánják tenni s nem mennek vissza mind azon okoknak a felirásban leendő ismétlésére,

melyeket a mélt. Főrendekkel váltott izeneteikben bőven kifejtettek.

A Karok és Rendek ide *b)* és *c)* alatt mellékelve közlik a felirási és törvényjavaslatokat és kérik a mélt. Főrendeket, hogy azoknak felterjesztését siettetni méltóztassanak.

b) Felirási javaslat ugyan e tárgyban. Ide mellékelve felterjesztvén Felségednek egy, a vallásos átmenetet tárgyazó törvényjavaslatot, kérjük Felségedet, hogy azt legfelsőbb jóváhagyásával megerősíteni méltóztassék. A kik egyébiránt stb.

Kröner (Mosony megye követe): Engedelmet kérek, nekem az átmenetről szóló jelen t.-cz. 5. §-ának végső pontjára egy alázatos észrevételem van, melyre a tek. Karokat és Rendeket figyelmeztetni kötelességem. Az mondatik t. i., hogy az átmenni akarót meghallgató világi tisztviselők vegyesen róm. kath. és evang. vallásuakból legyenek. A törvénynek ezen requisituma — azt tartom — némely megyékben igen sok esetekben akadályt fog tenni, mert vannak jelenleg is, és lehetnek ezután is esetek, hol a tisztviselők sorában vegyes vallásuak nincsenek, vagy teszem azt, ha a tiszti karban vannak is, de nem viselnek alispáni, szolgabirói vagy esküdti hivatalt, hogy t. i. mint olyanok a kérdéses functiókban részt vehessenek. E szerint ezen törvénynek az lenne következése, miszerint minden törvényhatóságnak törvényes kötelessége volna a mondott hivatalokra ezen kérdés végett jövendőben mindenkor különböző vallású tisztviselőket választani, mire még is hiszem, a törvényhozásnak czélja, vagy szándéka sem volt, de joga sincsen a törvényhatóságokat szorítani. Nem is tudom, minek ezen ellenőrködés? Én ebben az ellenőrködésben, miben a tek. Karok és Rendek talán tartanak, biztosítást nem látok. Bizzunk azért csak az eljáró tisztviselők becsületében és hivatalos eljárásában. Kívánom tehát, hogy ezen §-nak általam idézett utolsó két sorai kihagyassanak. Ha pedig a tek. Karok és Rendek továbbá is ahoz ragaszkodnak, legalább kérem méltóztassanak azt hozzá tenni, hogy azon esetre, ha a meghallgató tisztviselők vegyesen róm. kath. és evang. vallásbeliek nem lennének, akkor ezen hiány az 5. §. értelmében meghivandó két tanúval pótoltassék ki, t. i. akkor legalább ezek — ha már a tek. Karok és Rendek oly szükségesnek vélik a controlleriát — legyenek különböző vallásuak, mert tanút különböző vallásfelekezetből mindig könnyebb lesz akárhol is kapni.

Beöthy Ödön (Bihar megye követe): Már egyesség levén a két Tábla közt, változtatást tenni nem lehet. *(Maradjon!)*

Ragályi Miksa (Gömör megye követe): Figyelmemet elmellőzte az 5. §.-ban levő azon szó «a kivánt átmenet végrehajtatik». Én úgy vélem, ennek úgy kellene lenni: «végrehajtatott». *(Felkiáltás: «Végrehajtatik»-nak kell lenni!)*

Szentkirályi Móricz (Pest megye követe): Az mondatik ugyan az átmenetről szóló törvényjavaslatra, hogy ez már a két Tábla közti megegyesülés által elfogadtatott, hanem azt is tudja mindenki, hogy midőn a két Tábla egymás között még csak az elvekről tanácskozik, a szerkezetre figyelmet fordítani nem szokott és bár az egyesség meg is történt erre nézve már a szerkezetben, hogy tiszta s érthető legyen a törvényhozás akarata, még mindig lehet változtatást tenni. Én ezen törvényjavaslatban oly sok szerkezeti hibát és homályosságot látok, miszerint kötelességemnek ismerem a tek. Rendeket arra kérni, hogy ezen törvényjavaslatnak szerkezetét szóról szóra újra tanácskozás alá venni méltóztassanak, mert p. o. a 3. §.-ban az áll, hogy az átmenet az illető lelkésznek is jó eleve a végett tudtára adandó, hogy ha annak szükségét látandja, a meghallgatás alkalmával maga is jelen lehessen. Ezt világosabban meg kellene határozni és kitenni, hogy melyik azon eset, melyben a lelkész szükségét látja a megjelenésnek? Mert hátha azt fogja mondani több esetekre, hogy nem látja szükségét a megjelenésnek? miből következnék, hogy csak akkor jelenik meg, mikor neki tetszik. Továbbá ilyen az átmenet végrehajtása is. Ez ismét olyan dolog, mint az 1791 : 26. t.-cz., mely azt mondja: «ne transitus temere fiat». Ezen törvényt tehát ki kell pótolni, mert ha nem aszerint történik, mint itt mondatik, az átmenet végrehajtása, a törvény nem jelent semmit s majd kir. leiratokkal fogják kipótolni. De még több oly kifejezés is van ezen törvényjavaslatban, melyet világosabban kell kitenni. Igaz, hogy e tárgyat, miután iránta az egyesség is meg van, minél előbb fel kellene terjeszteni; de én inkább kivánnék oly törvényt, bár később felterjesztve is, melynek szerkezete világos, mint olyant, melynek szerkezete iránt az országgyűlésen ismét kétség fog támadni. *(Maradjon!)*

Bezerédj Miklós (Veszprémi káptalan követe): Az átmeneti kérdés végső pontra jutott, és az e tárgy feletti viták a befejezéshez közel állanak. Nehogy tehát a róm. kath. hivek, vagy a későbbi kor valaha e törvényt a papság befolyásának, beleegyezésének tulajdonítsák, kötelességemnek tartom kijelenteni, miszerint visszás és megfordított dolognak tartom az átmenetről külön és egyoldalúlag intézkedni. Urunk, királyunk márczius 25-én kelt kegy. kir. leiratában felhív bennünket, hogy minden vallásos ügyeket az általa kimon-

dott elvek szerint igazítsunk el, és a hosszas surlódásokat alkalmas törvények által orvosoljuk. Hanem a tek. Karok és Rendek e helyett az átmeneti kérdést karolják fel, és azt elválasztva, elszakasztva a többitől felterjeszteni készülnek. Igy felséges urunk atyai czélja meghiusíttatik, a nemzet óhajtása nem teljesíttetik, az ország nyugalma nem biztosíttatik, a kegy. kir. leirat pedig mellékesen, és nem nyilt egyenességgel, mint ezt, ha már tenni akarjuk, tennünk kellene, elvettetik. Ez taktika, miben meglehet, hogy van mesterség, de nem hiszem, hogy annyi szerencséje is legyen, hogy bölcs kormányunk által észre ne vétessék, fel ne fedeztessék.

Mi engemet illet: én a két Tábla közt megállapított módhoz éppen nem járulhatok, mivel az oly szabadságot ád a róm. katholikusnak, melylyel ő hite szent tanai szerint nem élhet, s engedelmet nyújt neki arra, mit vallása örök elvei kárhoztatnak. Továbbá nem helyeslem a két Tábla határozatát, mert ezen, minden egyház előtt oly fontos eljárás minden vallásos alakból tökéletesen kivetkeztetik; sőt az egész intézkedés alaptalan bizodalmatlanságot árul el a klerus iránt, és az ennek engedett bizodalmatlanság csak névszerinti, csak ámítás. Végre nem járulok még a két Tábla által tervezett törvényjavaslathoz, mert az egésznek iránya, gyümölcse csak az lenne, hogy a kath. ember, könnyen lehessen protestánssá; de megfordítva katholikussá a protestáns vagy éppen ne, vagy csak igen nehezen lehessen. És ez mind a viszonosság nevében, mind a viszonosság elvéből. Azonban a búsító körülmények közt még fennáll reményem, hogy kegyelmes urunk következetes maradván márcz. 25-ki leiratához, hajlandóbb lesz minden korlátok nélkül megengedni az átmenetelt, mint ilyféle törvényekkel mind a protestánsok eddigi szabadságát megszorítani, mind a róm. kath. elveken csorbát ejteni. Ezek utolsó nyilatkozataim. *(Beöthy Ödön: Utóhangoknak igen jók!)*

Elnök: Az itélőmester úr át fogja vinni a mélt. Főrendekhez.

Ezután felolvastatott az Országos Iratok közzé 263. sz. *a) b)* alá iktatott 3-ik izenete a Karoknak és Rendeknek a túrmezei gróf és követ által beadott panaszos jelentés tárgyában a mélt. Főrendekhez és az ugyanezen tárgyban készült felirási javaslat, melyek a következők:

Harmadik izenete a Karoknak és Rendeknek a túrmezei gróf és követ által beadott panaszos jelentés tárgyában a mélt. Főrendekhez.

Miért ne lehetne a fennforgó panaszos jelentést olyannak tekinteni, mely jelen állásában országgyűlési tárgyalás körébe vonathat-

nék s annak felterjesztését szükséges adatokkali ellátása állított hiánya miért gátolhatná? a Karok és Rendek át nem láthatják.

A bejelentett tények iránti vizsgálattételekbe s tanúk kihallgattatásába a Karok és Rendek bocsátkozni nem szándékoznak, sőt miután a horvát követek megválasztására a helyeslést vagy rosszalást sem az országgyűlés, sem a kormány által kimondatni nem óhajtják, bebocsátkozni szükségesnek sem tartják; arról azonban továbbá is tökéletesen meg vannak győzetve, hogy magában véve is a túrmezei nemesek grófja és követe által hivatalos állásánál fogva tett azon panaszos jelentés, melyet Zágráb megye nemesei közzűl is a Karok és Rendek második izenetéhez mellékelve közlött eredeti iratuk szerint 438-an, ide *b)* alatt csatolva közlött, szinte eredeti újabb iratuk szerint pedig ismét 166-an igazolva osztanak, arra, hogy a kérdéses panaszos jelentés országgyűlési tárgyalás körébe vonassék, s Ő Felségéhez a felírásban foglalt, s különben is egyszerű javaslattal felterjesztessék elegendő, s másrészről minden ellenadat nélkül történt puszta tagadással meg nem erőtlenített adat, — arra nézve pedig, hogy a túrmezei és Zágráb megyei panaszolkodó nagyszámú nemesek, a kapcsolt Részek tartományi közgyűléseiken a tanácskozások és választásokba hajdantól fogva jog, törvény és gyakorlatszerűleg folynak be, adatokkali megmutatást sem kivánó oly kétségtelen igazság, melyről már vagy csak azon körülményre való egyedüli hivatkozás is mindenkit meggyőzhet, miszerint közkézen forog a kapcsolt Részek közgyűléséből rendelve volt választmány által ezelőtt kevés évekkel készített azon javaslat, melyben éppen a felebb említett nemesek tanácskozási és választási joguk gyakorlatából állítólag származó bajok elháríthatás tekintetéből a kapcsolt Részek tartományi közgyűlésének elrendezése szüksége a törvényhozás eleibe terjesztendőnek indítványoztaték; az pedig szinte kétséget nem szenved, hogy e tárgyban törvényhozási uton azóta semmi sem történvén s annál fogva az egész dolog maga előbbi épségében maradván, a panaszolkodó nemeseknek fentebb érdeklett jogát és gyakorlatát egyoldalú intézkedésekkel sem megszűntetni, sem korlátozni nem lehet.

Mi illeti a méltóságos Főrendeknek abbeli észrevételét, mintha a kérdéses tárgy felterjesztése még annál fogva sem lenne tanácsos, mivel a törvényhozói és végrehajtói hatalmak hatóságaik össze zavarásából, minden alkotmányos országra és így honunkra is káros következések és nehézségek árasztatnának: erre a Karok és Rendek azt jegyzik meg, hogy ezen különben is általános észrevétel, sem a jelen egyes esetre nem alkalmazható, sem belőle a felírás tétel ellenére

győző erősség nem fejlik ki; mert kérelmek a kormányhoz és az országgyűléshez egy iránt intéztetvén, kötelessége a kormánynak azok iránt törvényszerűleg intézkedni, s kötelessége az országgyűlésnek is mindazon esetekben, midőn eleibe közjogok sérelmei terjesztetnek, felszólalni, és azokra a kormányt figyelmeztetni; mindezekből pedig a törvényhozói és végrehajtói hatalmak hatóságainak összezavarása koránt sem következik. Nem járulhatnak továbbá a Karok és Rendek ahoz is, hogy a kérdéses panaszos jelentésnek elintézése, mint reá tartozó, a kormányra bízassék; mert alkotmányos országban és így honunkban is, azon lényeges kérdésnek megvizsgálását és elhatározását, ha vajjon t. i. a követi választás helyesen ment-e végbe, és így maga a választás is érvényes-e, vagy nem? a kormányra bízni nem lehet s bízni nem szabad, különben a képviselői testület összealakítása iránt való rendelkezési jog a választók kezeiből tettleg a kormány kezeibe jutván át, a választási alkotmányos szabadság és élet gyakorlatilag megszűnnék. Mindezeknél fogva

Minthogy a Karok és Rendek nem távozhatnak el abbeli meggyőződésüktől is, hogy a közjogokon ejtettek gyanánt országgyűlésen bejelentett sérelmeket törvényesen és czélszerűleg egyedül alkotmányos úton lehet és kell is orvosolni, ily alkotmányos út, egyszersmind legszelidebb és czélszerűbb mód pedig a jelen esetre nézve a tartományi közgyűlés újabb összehívása; s ebben a panaszos kivételek előleges elismerése és a történt sérelem valósága kijelentése is annál kevésbbé rejlik, mivel a Karok és Rendek czélzata, mint első izenetükben is nyiltan kimondák, egyedül abban határozódik, hogy a kapcsolt ország rendeinek mód és alkalom nyújtassék arra, hogy ha a panasz alaptalan, annak helytelen voltát maga törvényes útján és helyén kimondhassák; ha pedig orvoslást kívánó bajok csakugyan történtek volna, azokat a törvények és gyakorlati törvényes szokásaik szerint minden külbeavatkozás nélkül maguk között eligazítva orvosolhassák; a kapcsolt Részek tartományi közgyűlésének összehívása végre Ő Felsége kegyelmes megegyezése nélkül meg nem történhetik: a Karok és Rendek Ő cs. kir. Főherczegségét továbbá is szíves tisztelettel kérik, a méltóságos Főrendeket pedig hazafiúi teljes bizodalommal felszólítják, hogy közlött felirásukhoz járúlni méltóztassanak. Egyébiránt

Annak jelentésével, hogy a méltóságos Főrendek abbeli javaslatához is, hogy t. i. Ő Felsége gondoskodása a horvátországi pártszakadásokból eredett gyászos eseményekre egy általános felirás által, s a túrmezei s Zágráb megyei nemesek külön panaszaikat mellőzve

hivassék fel: a Karok és Rendek mind fentebb kifejtett okaik és nézeteknél, mind pedig még annál fogva sem járúlhatnak, mivel az említett panaszok, valamint külön orvoslást, úgy külön feljelentést is igényelnek, s a méltóságos Főrendek által javaslott mód követésében valósággal azon panaszok alaptalansága, semmi különös figyelemre nem méltánylásának tettlegi megismerésre is rejlenék; jelentik azt is, hogy a mennyiben már első izenetökben ennek nyomán készült felirási javaslatukban eleve kijelentették a Karok és Rendek, hogy köz aggodalmat okozván azon viszálykodási mozgalmak és azoknak kedvetlen eredményei, melyek a nemzetiség ürügye alatt néhány év óta Horvátországban kitörtek, azok iránti nézeteiket és kivánataikat külön felirásban foglalva Ő Felsége elébe terjeszteni szándékokban áll, most említett felírási javaslatuknak a fentebbi általános előleges jelentést tárgyazó második azon szakaszát, mely így kezdődik: «Midőn e tárgy feletti tanácskozásainkat megkezdénk» stb. egészen kihagyva, a helyett Ő Felségéhez azon ide *b)* alá rekesztve közlött felírásukat kivánják felterjeszteni, melynek elfogadására Ő cs. kir. Főherczegségét teljes tisztelettel szinte megkérik, a méltóságos Főrendeket pedig szíves bizodalommal ezennel felszólítják.

Felírási javaslat az illyrismus tárgyában.

Felséges sat.

A bármely éghajlat, törvény és kormány alatt élő népeket és ezek sokféle osztályaikat az egymáshoz vonzó rokonszenv, s a nemzetiség becse érzetének abból eredő szent kapcsai tartván összefüggésben, ezen összefüggés ha, és a mikor e nemzetiség magas eszméje józan felfogása kutfejéből meríti táplálékát s nem tör ki azon kölcsönös tisztelet és méltányosság korlátai közzül, melylyel viszonyosan tartozik egyik nemzet a másiknak, a polgári főbb erények egyike; éltet, boldogít, s az utókor magasztalása tárgyául is, nagyszerűségekkel meglepő tetteket állított elő a trónokat és nemzeteket végveszélylyel fenyegető napokban; ellenben ha a nyelv és nemzetiség szeretete csak ürügy és csalfény, s mások iránti gyülölség és türelmetlenséggé fajulván el, mozgalmai leple alatt mellékes vágyak rejlenek s önzés ad irányt a törekvésnek: a csendes és békés viszályok, a szeretetet és összetartást gyülölség és pártokra szakadás váltván fel, azok terjedésének utoljára is szomorú áldozatává lesz a közboldogság!

E magára sokféle szemeket ölteni tudó alak felemelt fővel kezd járni honunkban, s hazánk keblében és honunk körül összefüggő

lánczszemek gyanánt fonja és terjeszti cselszövényeit; ösztönt és erőt ad törekvéseinek az ideje koránni meg nem gátoltatásból eredő elbizakodás, s már leplezve tartani sem vélvén tovább szükségesnek vágyait és terveit, komolyan fenyegeti a jelen kort, s vészjóslatot hágy át a jövendőnek. Nem ismerte darab ideig honunk s Európa e mozgalmaknak sem eredeti kútfejét, sem kitűzött irányát; sokáig csak irodalmi viszálkodásoknak, vagy vissza látás eredményeinek tekintette azokat, mígnem a későbbi tettek és merények, szó és irásbeli nyilatkozatok, a hovatovább kevesebbé titkolódzó beszédek, röpiratok, hirlapok, népdalok s több efélék fegyvert is rántatván ez ügynek vérontástól sem irtózó hőseivel annak nem baráti ellen, — mindezek s több szláv és illyreknek sajtó útján világ eleibe bocsátva elterjesztett munkáiba elég nyiltan kifejtett vágyak és tervek nyomán nem lehet többé meg nem győzetni arról, hogy miután kivált azon vágyak és tervek oly tények felforgatására is vannak irányozva, melyeket régebben bevégzettekké tett a história, s a közállományok és birtokaik összege meddig terjedésének oly rendszere is feszegettetik, melyet a legünnepélyesebb kötések szentsége tesz megbánthatatlanokká, a rosz gyökerét és okait az Európára nézve kifejlődni régóta készülő túlzatok és viszonyok rejteke mélyében keresni kelleték, és mivel oda jutott már a dolog, hogy a panslavismus és illyrismus vészteljes több czélzatai között a nemzetek életét támadja meg, minden további veszteglés és hallgatás azon oltalom elleni vétség súlyát vonván maga után, az ellen gondosan óvakodni s nyiltan fellépni szükséges. A jólléte és boldogsága tömérdek hiányainak érzete között majdnem sírjába roskadott nemzetiségnek sorvadása érzete felébredvén a magyar nemzetben, a honi nyelv virágoztatására irányzott igazságos és méltányos törekvéseit mindig azon indulat lelkesítette s lelkesítendi ezentúl is, hogy midőn e jogához ragaszkodék s megkívánja azt, mi őt kétségtelenül illeti, mások jogait egyszersmind bántással nem illetve, a közös hon más ajkú polgárainak magánéletük nyelve viszonyába elnyomólag ne hasson, a szláv szellem honunkban lobbot vetett, kitöréseinek számosabb kellemetlen esetei mind az által azt tanúsítják, hogy abbeli törekvései némelyek által félre magyaráztatának, feszült ellenhatás fordíttatott azon más nemzetiség ellen, mely saját hona keblében, mihez természeti joga van, mások nemzetiségét élni hagyván, szinte életet igényel magának. Ugyan e nyomon jár és járt a magyar nemzet a kapcsolt ország ellenében is; nem kívánta és nem kívánja soha a magyar nemzet Horvátországtól azt, hogy Magyarország érdekeinek nemzetiségét adja áldozatul, sőt

inkább nyiltan kimondja, hogy e nemzetiség tekintetében is béke és barátságajánlás levén jelszava, minden alkalmakkal midőn nemzetisége valódi érdekei elővételét kéri Horvátország, segéd karjait nyújtandja felé erősebb testvére; mind az, mit tőle Magyarország jogszerűleg kíván, abban határozódik, hogy a szövetségébe felvett s alkotmánya minden jótéteményeiben egyiránt részesített Horvátországnak sem áldozhatván fel nemzetiségét, Magyarország ott, hol és a mibe a kormánynyal és Magyarországgal érintkezésbe jön a kapcsolt ország, a magyar nyelvet fogadja el; azonban

A nyújtott béke és barátság Horvátország rendei és lakosai egy részében darab idő óta viszhangra nem találtak, s azon Horvátországban, mely az igazság, méltányosság elvének hódolva, szinte az 1830-iki, a magyar nemzetiség tisztelése szellemében adá ki országgyűlési követeinek is utasításait, most annak még puszta eszméjét is magától eltaszítani látszatik. Azon felekezetnek írásai, beszédei és tettei, mely illyr-párt név alatt alakította magát Horvátországban, súlyos aggodalommal rázzák fel a közfigyelmet; azok, mik a Horvátországban tartott utóbbi tiszt- és követválasztások s megyei közgyülések alkalmával köztudásra történtek, azon rendkívüli ingerültség végre, mely a kapcsolt Részekben létez, s szűnni nem akarva a legbotrányosabb kicsapongások, és egymás elleni véres megtámadásokkal több ízben kitört, fájdalmasan tanusítja azt, hogy a kapcsolt országban a rend és csend megzavarásának azon fokozatán állnak már az illyr-párt által szerencsétlenül elővarázsolt bajok, melyek miatt a megtámadott személy- és vagyonbátorság is veszélyezve van.

A panslavismus és illyrismus e szerencsétlen iker testvérek dühöngő kifakadozásait külső, vagy önmagából kifolyás vagy talán mindkettőnek összefolyása okozza a Horvátországban előttünk ugyan mindeddig megfejtve nincs súlyos aggodalmat okozván, mindaz által bennünk az, hogy e vészes viszályok megszüntetésére mindeddig sem tapasztalánk a kormány részéről semmi oly erőteljes fellépést, mely e rosszak továbbharapódzása elfojtására irányoztatott s irányoztatnia kellett volna. A tapasztalás tanúsította pedig azt is, hogy Felségednek még a magyar nyelv és nemzetiség tárgyában f. é. jan. 23-ról kiadott kegy. kir. válasza is a panszláv és illyrmozgalmak viharait közvetve csak igen kis részben szüntette; annak eszméje és elve azonban most is él s kiirtásnak kell hozzájárúlni, hogy élni és ártani törekedni megszűnjék. Felségedet alattvalói mély tisztelettel és bizodalommal arra kérjük, hogy mivel a törvényhozás sem Horvátországnak gyászos állapotját el nem hallgathatja, sem a panslavis-

mus és illyrismus kicsapongásait fékezés, sőt teljes megbüntetés nélkül nem hagyhatja; továbbá e részben is, a nyilvánosság és a világosság azon leghatályosabb oltalomfegyverek, melyek előtt a setétben lappangó minden ármánykodás megszégyenülve porba hullanak; bennünket az iránt, hogy mik azok, mik a panslavismus és illyrismus eredetére, irányára, és izgatóira nézve Felséged tudására jutottak? úgy mik azok is, miket azok ellenében Felséged eddig tett és ezentúl is tenni szándékozik? kegyelmesen felvilágosítani és meg is nyugtatni, különben pedig azok, mik hazánk keleti határaival szomszédos aldunai tartományokban kifejlődtek s bővebben kifejlődni készülnek, oda mutatván, hogy a külföldi panszlavizmus és illyrizmus viszonyaik kölcsönös összefüggésben állnak egymással, azon külföldi viszonyokat és mozgalmakat is melyeknek egymásba vágó kerekeit netalán külső fejedelem tette és tartja forgásban éber figyelemmel kísérni méltóztassék; részünkről bizonyossá tévén Felségedet arról, hogy a dolgok miben létéről voltakép értesítve, s annak ideje és szüksége esetében, hazánk és nemzetiségünk oltalmára felszólíttatva mindazt mi tőlünk beldolgainkra nézve a törvények köteles teljesítése, a külföldre nézve pedig, nemzetiségünk tiszteletben tartani kellető sérthetlensége megkíván: hazafiúi lelkességgel minden időben megtenni s e részben semmi áldozatokat is drágának tartani sohase fogunk. A kik egyébiránt stb.

Ez ellen az illető horvát követek egyike: *Ossegovich* kijelenté óvásukat, tagadván a nemesség személyes befolyását a tartományi gyűlésre. Erre a panaszos kerület grófja, *Jozipovics Antal,* kérte az előtte szólott követeket, tekintsék megbízólevelök pecsétjét, melynek körirata: «sigillum nobilium Regni Slavoniæ», s megtalálják benne a feleletet.

Perczel Móricz (Tolna megye követe) ez alkalommal nehezteléssét fejezi ki az iránt, hogy e tárgy, e puszta kérelem még most sincs felterjesztve, s e körülményből azon tanúságot vonja, hogy ne igen hányjuk más népeknek a szemére a Petitions-Landtagot. Ime mi még egy kérelmet sem vagyunk képesek a felséghez juttatni tizenhat hónap alatt.

Szentiványi Ödön (Liptó megye követe) czáfolá a zágrábi püspöknek e tárgyban a másik teremben mondott mentő beszédét. Szónok a bán után e főpapnak tulajdonítja a történteket. A zágrábi püspök, — mondá többek közt, — menti magát. E körülmény, midőn egy főpap, kinek rendeltetése az oltár körül lenni, politikai üzelmektől

mentekezni kénytelen, már magában ellene tanúskodik. S mivel menti magát? Mondja, hogy ő a főispán iránti ragaszkodásra inté papjait; s e főispánról ki nem tudja, hogy egyik vezetője volt a mozgalmaknak, s hogy ezek miatt el is mozdíttatott hivatalából? Mondja továbbá az érdemes püspök, hogy az illyrismus puszta ráfogás, s hogy az csak a holdban létezik. Jól tudja ugyan szónok, miképp az illyrek holdkórosak, de mindazáltal itt garázdálkodnak a földön. Hiszen a tisztelendő urak is mondani szokták, hogy az ő országok nem e világból való, mégis nem avatkoznak-e a politikai mozgalmakba? Nem mondjuk mi, — végzé beszédét, — hogy van sérelem, hanem csupán alkalmat kivánunk adni, hogy ha van, orvosoltassék.

Mind az izenet, mind a felírás elfogadtattak s átvitettek a Főrendekhez.

(Rendi Napló V. kt. 103—115. lap.)

---

285. Kerületi ülés.

1844 szeptember 13-án.

Elnökök: Bay Ferencz (Szabolcs) és Sárközy Kázmér (Fehér). *Jegyzők:* Vukovics, Palóczy. *Naplóvivő:* Eischl.

Tárgy: A kiszemelt indítványok folytatólagos vizsgálata.

Mindenekelőtt a *ker. elnökség* a Rendeket azon eljárásról értesítette, mivel őt a tegnapi titkos tanácskozmány megbízta. Jelesen, hogy a tegnapi conferentia nyomán mind a kir. személynököt, mind a főherczeget megkeresvén, tőlök azon választ nyeré, hogy a szükséges intézkedések már megtétetvén, a Rendek kivánata megelőzteték.

Tárgyalás alá pedig először Somogy megyének a szekeres házalásnak a Helytartótanács által lett eltiltásából eredett sérelmére tett főrendi válaszüzenet vétetett, melyre a Főrendek által javaslott stylaris módosítások elfogadtattak, az erre adott üzenetet a ker. jegyző még az ülésben elkészítvén, azt a tanácskozás folytában felolvasta, s az a mai országos ülésbe be is vitetett.

Ezután a VII. osztályu országos sérelmek és kivánatok tárgyában készített 2-ik üzenetre tett főrendi észrevételek kerültek elő.

Azon pontokra, melyek még főrendi elfogadtatást nem nyertek, a Rendek ez alkalommal is előbbi határozatukat szavazták meg.

Továbbá *Szepes megye követe* figyelmeztetésére az országos pénztár számadásainak megvizsgáltatására választmány, még pedig a megyék részéről kerületenként egy, a szabad kerületek, kir. városok és káptalanok közzül szinte egy-egy választandó tagok küldettek ki.

Végre a kiszemelt indítványok fölötti tanácskozás folytattatott.

A 26. pontra nézve, mely szerint világos örökösödések eseteiben a vérek között rövid úton végrehajtandó osztály és a jobbágyok örökösödésének javítása indítványoztatik, sokféle javaslat tétetett.

Torontál megye követe vagyonbiztosítás tekintetéből kívánta, hogy a rövid úton elintézendő örökösödésekre nézve, a fölebbvitel birtokon belül engedtessék meg, s a fölebbviteli bíróság törvény által állapíttassék meg; mely aztán bizonyos határidő alatt itéletet hozni tartozzék.

Az utána szólott *megyei követ* küldői pedig a hiányt leginkább abban tapasztalák, hogy a bírák sokszor a kijelölt időre nem jelennek meg, s azzal, hogy a költséget szaporítják, még az ügy elintézését is hátráltatják. Ennek orvoslására tehát a törvényt aképp kívánta módosíttatni, hogy az osztályért folyamodó fél folyamodását az alispánnak beadván, az 1836: 14. t. értelmében bírák választassanak, kik 15 nap alatt itéletet tartoznak hozni; ha pedig a bírák közzül valamelyik meg nem jelennék, helyébe az alispán azonnal mást nevezhessen.

Gömör megye követe pedig úgymond: azon szokás, mely jelenleg az örökösödési pöröknél a birák választására meg van állapítva, nem czélszerű, mert ha a felek neveznek ki két bírát, s ezek választanak elnököt, a bírák a fél érdekét képviselve s oltalmazva, egymást paralysálják, az itélet egyedül az elnök határozatától függ. Mindezek elmellőzésére tehát küldőim azt kívánják, hogy a birákat mindig a közgyűlés válaszsza; a felek pedig közösen az elnököt. És így a kisebb értékű perekben, melyek t. i. a 300 frtot túl nem haladják 3, — nagyobb summájú perekben pedig 5 biró itéljen.

Szepes megye követe megemlíté, miképp az ősiség tárgyában kiküldött ker. választmány a világos örökösödések iránt rendelkezett, és ha ezen munkálatot a Rendek egészen tárgyalni nem akarnák, legalább a betáblázásról, telekkönyvvitelről és a világos örökösödésről szóló pontokat vennék tanácskozás alá, mert a vagyon csak úgy van biztosítva, ha arról a törvény világosan rendelkezik. Itt a bírák választását bármiképp elintézhetik, általa a birtokot legkevésbbé sem biztosítottuk, mivel a feleknek, ha közzülök valamelyik a választmányi bírák itéletével meg nem elégednek, a törvény útja fenhagyatik, s az

ellen mindenkor megindíthatja keresetét. Innen van az, hogy ha az ilyen választmány valamely birtokot árul, a vevő őrizkedik annak megvételétől, mivel vásárolt vagyonában biztosítva soha sem lehet. Ennélfogva a jelen tárgyat az ősiségmunkálat tárgyalásáig felfüggesztendőnek véli; fölebbvitelre nézve pedig a cancellária bíróságát kívánja megállapíttatni.

Bihar megye követe: A világos örökösödési eljárás rendezése nem a birtok biztosítása tekintetéből, hanem a vérengzések elmellőzésére tétetik; mert az örökösödés tárgyában bármiképp rendelkezzünk, meddig az ősiség eldöntve nem lesz, ezen kérdés bonyolúlt állapotban marad. Miután tehát a sommás úton elintézendő örökösödési eljárásra szükségünk van, szerettem volna, ha mindazon indítványok, melyek ez érdemben tétettek, tanácskozás előtt köziratra adattak volna; azonban ez mellőztetett. Én két részre osztom a fölebbviteli kérdést; nézetem szerint azt kellene elhatározni, vajjon az ügy érdemére nézve engedtessék-e meg a fölebbvitel, vagy pedig csak a kérdés elhatározásában van helye a sommás eljárásnak? Én a fölebbviteli bíróságot egyedül ez utóbbi kérdés elintézésére állapítanám meg, mert az eljárással meg nem elégedett feleknek a rendes törvényút mindig szabadon áll.

Ezen felül még a birák számát, kik jelenleg az örökösödési eljárásban itélnek, kívánnám megváltoztatni. Sokszor sulyosan esik a feleknek, hogy egy pár száz forintot tevő örökösödésben oly sok bíró itél, miből a felekre tetemes költségek háramolnak. Annálfogva küldőim kívánják, hogy ott, hol az érték 1200 frtot meg nem halad 3, azontúli summa felett pedig 5 bíró itéljen.

A többfelé ágazott indítványok közzül szavazás alá legelsőbben azon kérdés tétetett, vajjon a fölebbvitel a dolog érdemére, vagy csak az institutum helyes alkalmazásának megitélésére alapíttassék-e? 28 megye 18 ellenében ez utóbbira szavazott. Fölebbvitelre pedig az általános többség a törvényszéket állapította meg, mely a fölebbvitt perben a legelső törvényszakon itéletet tartozik hozni.

Ezután Bihar megye azon indítványa fölött szavaztak a Rendek, hogy azon esetre, ha a férfi végrendelet nélkül hal el, a birtokban maradt özvegy törvényes kort elért gyermekeinek örökségét kiadni tartozzék, magának csak annyit tarthatván meg, mennyit egy gyermek öröksége tesz, s erre az 1836: 14. t.-cz. állapíttassék meg. De ezt 31 megye 15 ellenében elvetette.

Továbbá *Pest megye követe* indítványozá, hogy midőn valamely örökösödési tárgy elintézésénél a felek érdeke több felé oszlik,

ezen külön érdekek képviselésére, minden egyed a biró választásába külön folyjon be. Azonban ezt is 32 megye 13 ellenében megbuktatta, ugy az e kérdésnél előkerült többi indítvány is: hogy a bírák számában az összeg aránya szerint, ha az érték 3000 frtot meg nem halad 3, azontúl pedig 5 biró itéljen, és hogy az ilyen compromissionalis perek okleveleikkel a megye levéltárába tétessenek stb. szavazás által mellőztetett el; minélfogva az 1836: 14. t.-cz. módosítása az első indítvány értelmében állapíttatott meg, mint az első szavazásból világos.

---

286. Kerületi ülés.

1844 szeptember 14-én.

Elnökök, naplóvivő: előbbiek. *Jegyző:* Szentkirályi és Ghyczy. *Tárgy:* Izenetek bemutatása. Napirend feletti vita.

Ezen ülésben hitelesíttettek: 1. a görög nem egyesült vallás tárgyában készített 4-ik üzenet és felirási javaslat a julianum kalendáriumnak a gregorianumhozi alkalmazása iránt; 2. az egyházi áldásnak a róm. kath. papság által a vegyes házasságoktól lett megtagadása tárgyában tett 4-ik üzenet; 3. a szabad királyi városok belrendezése iránti 6-ik üzenet; 4. a váltótörvényeken tett módosítások és az ezekre vonatkozó üzenet.

Ez utolsó tárgy hitelesítése alkalmakor, hogy a váltó mennyire tartja meg erejét, ha ingatlan vagyonra betábláztatik, ismét élénk vita keletkezett. Ezuttal is kimondatott, miképp az ingatlan vagyonra betáblázott váltó, váltói érvényességét veszítvén, száraz kötelezvénynyé válandik. Azonban lehet oly eset, midőn a váltóra kért biztosítás az ingó vagyonból ki nem telik, az ezután leendő betáblázás a váltó erejét nem fogja csökkenteni, hanem a végrehajtás az ingatlan vagyonra is kiterjesztetik annyiban, mennyire az előbb betáblázott száraz kötelezvények a vagyont föl nem emésztik.

Továbbá élénk vitára nyújtott anyagot a tanácskozás alá veendő tárgy. Napirendre vala kitüzve a Fiume és Buccari szabadkerületek elrendezése tárgyában a Főrendektől átküldött válaszüzenet; a vadászat tilalmazását tárgyazó törvényjavaslat. Somogy és Szepes megyék követei ez utóbbi fölvételét sürgették, mások pedig a kerületek rendezését.

Somogy megye követe: Nem foghatja meg, miért viseltetnek oly ellenszenvvel a vadásztörvény tárgyalása iránt, ez azon tisztelettel össze nem fér, melylyel a kisebbség a többség irányában viseltetni tartozik. Ezen tárgy fölvételét 29—30 megye két ízben szavazás által elhatározta, azt tehát a kisebbségnek elmellőzni nem lehet.

Erre *Bihar megye követe* megjegyzé, hogy éppen Somogy megye követe volt az, ki annyiszor mondá: az idő drága, Magyarország teendője fölötte sok. S íme most, midőn már az országgyűlés végén vagyunk, vadásztörvényekkel akarja az időt fölemésztetni. Nekünk a haza közjavának előmozdítására annál sokkal szorgosabb és halasztást nem szenvedhető teendőink vannak. Ott állanak a financiális és népnevelési választmányok munkálatai, itt van a napirendre szinte kitűzött Fiume és Buccari kerületek rendezése stb.

Ennek ellenében *Zsedényi (Szepes megye követe)* nyilatkozott: Ne gondolja valaki, hogy velem elfogja hitetni, miképp a Fiume és Buccari kerületek rendezéséből ez országgyűlésen törvény lesz; ellenben a vadászat tilalmazásáról, melynek tárgyalását a többség kétszeri szavazás által elhatározta, Gömör megye törvényjavaslatot készített, mi a tanácskozást szerfelett könnyebbíti; azt ez alkalommal fölvévén, rövid idő alatt be is végezhetjük s azután a Fiume és Buccari kerületek rendezésére tett főrendi észrevételeket tárgyalhatjuk.

Másrészről azonban megjegyeztetett, miképpen az országgyűlési tanácskozás alatt levő tárgyak az új indítványok fölött elsőbbséggel birnak.

Zólyom megye követe: Igen csodálkozom Szepes megye követe azon állításán, hogy a Fiume és Buccari kerületek rendezéséből mi sem lesz. Ha nála, mint többször mondotta, az idő drága, ha állítását biztos tudomásra alapította, miért kívánja azt a vadásztörvény után fölvétetni? Egyébiránt az idő későre haladván, ne arról vitatkozzunk most, mit vegyünk fel előbb, hanem jelöljük ki a jövő heti tanácskozásra kitűzendő tárgyakat. Véleményem erre az: a legközelebbi országos ülésbe vigyük a városi munkálatot s egyéb bevégzett tárgyat; a kerületibe pedig a fiumei és buccari kerület rendezését, továbbá a financiális választmány munkálatából azon pontokat, melyekre a többségnek utasítása van. Én az excerpták tárgyalását nem ellenzem, sőt annak barátja vagyok, mert két országgyűlés megtanított bennünket, hogy rendszeres munkálatot törvénynyé tennünk nem lehet. Azonban ez alkalommal az excerptákban (szemelvények)

nagy hiba történt; sok, igen fontos tárgy fölvételét azért mellőztük, mivel e vagy ama systematicus munkában bennfoglaltatott. Minthogy pedig látjuk, hogy azokból igen keveset vagy éppen semmit sem vihetünk keresztül, kívánom, hogy onnan a leglényegesebbek kiszemeltetvén, az excerpták közt tárgyaljuk.

Még hosszas vitatkozás folyt, míg végre a sorozat az indítvány következtében, az említetteken túl még a szemelvényekben állapíttatott meg.

Végre felolvastatott az országos pénztár megvizsgálására a megyék és kerületek részéről választott választmányi tagok névjegyzéke és pedig megyék részéről a dunáninneni kerületből Bottka Tivadar (Bars), dunántúliból Kerkápolyi István (Zala), tiszáninneni kerületből Nagy Károly (Gömör) és a tiszántúli kerületből Karácsonyi László (Torontál) megyék követei; a szabadkerületek közzül pedig Kovács Sámuel (Hajdú kerület) követe.

A tárgysorozati hosszú vitához érdekesnek tartjuk megemlíteni még a következőket: *Szluha Imre Jászkun kerületi követnek* abbeli nyilatkozata, hogy kár ilyesekkel lopni a pénzt küldőink zsebéből, némelyekre igen nagy hatással volt, s keményen kikeltek az ellen, becsületet s mindent emlegetvén; mire azonban az eképp nyilatkozott szabadkerületi követ megjegyzé, miképp egykor három ember együtt lévén, egyik sokáig hazugságokat beszélt, végre a harmadik is beleszólt, mire amaz fölbosszankodott, ez pedig azt válaszolá, hogy ha amannak egy óráig hazudni szabad volt, miért ne lehetne ő neki is egyszer valami hazugságot mondani? A Karoknál a rosszaság, a gonoszság, ármány, alacsonyság czímezések majd napirenden vannak és most, midőn ő egyszer talált valamit kimondani, arra mindjárt oly sokan fölzudulnak.

Palóczy pedig, ki a klerust rendszerint be szokta szőni minden beszédébe, ezen sikeretlen vitatkozásokra nézve azt mondá, miképp nem győzi csodálni a klerus türelmét s nagylelkűségét, hogy föl nem szólal jelenleg, mert — úgymond — midőn a káptalanok szavazatának rendezését a Főrendek sürgették, mindig azt mondtuk, hogy nincs idő már arra, és most annyi teendő között a nyulak, rókák kergetésén, sőt csak annak föl, vagy föl nem vételén oly sokáig feleselünk minden siker nélkül.

Szeptember 15-én vasárnap.

CCXXII. Országos ülés a tek. Karoknál és Rendeknél.

1844 szeptember 16-án délelőtt 10 órakor.

Tárgy: A Karok és Rendek 4-ik izenete a mélt. Főrendekhez az egyházi áldás megtagadása tárgyában.

Andrássy Mihály (Esztergom megye követe), mint kerületi elnök bemutatja 4-ik izenetét, felirási és törvényjavaslatát a Karoknak és Rendeknek az egyházi áldásnak a vegyes házasságoktól a magyarországi róm. kath. papság által tett megtagadása tárgyában a mélt. Főrendeknek 3-ik izenetére, a melyek az Országgyűlési Irományok közzé 270. sz. *a), b), c)* alá iktattattak s a következők:

a) Negyedik izenete a Karoknak és Rendeknek az egyházi áldásnak a vegyes házasságoktól a magyarországi római katholikus papság által lett megtagadása tárgyában.

Mi oly vegyes házasságoknak, melyektől a római katholikus papság az egyházi áldást megtagadá, vagy melyek az 1839. évi márczius 15-től kezdve nem római katholikus lelkészek által adattak össze, és az ily házasságból származott, vagy ezután származandó gyermekeknek a törvény oltalma alá leendő vételét tárgyazó s a mélt. Főrendekhez által küldött törvényjavaslatot illeti: a Karok és Rendek a mélt. Főrendek észrevételeit elfogadván, azt azokhoz képpest módosítani nem ellenzik.

Egyébiránt e kérdést is, mint a mely iránt az egyesség a két Tábla között már létesült, felterjeszteni óhajtván, és ezért az 1839. évi országgyűlés által felterjesztett törvényjavaslat 3-ik §.-át a többi §§. közül kivétetni, s §§.-okkal egybeolvasztani kivánván, a felterjesztendő törvényjavaslatot a mélt. Főrendekkel ide *c)* alatt mellékelve közlik.

Mi az 1647: 14. törvényczikk alapján megindított pereket illeti, ezeknek a folyó évi márczius 25-én kelt kegyelmes királyi leiratra felterjesztendő felirásbani visszakérése iránt meg lévén az egyesség

a felirás többi pontjaihoz a Karok és Rendek az általuk bőven kifejtett okokat legkevésbbé sem látván gyengítve, továbbá is ragaszkodnak.

b) Felirási javaslat ugyanazon tárgyban.

Felséges stb.

Oly vegyes házasságokat, melyektől az 1839. évi márczius 15-ik napjától kezdve a magyar római katholikus papság az egyházi áldást megtagadta, s illetőleg oly vegyes házasságokat, melyek az áldás megtagadása miatt más vallásbeli lelkészek által adattak össze, nemkülönben az ily házasságokból született és ezután születendő gyermekeket tárgyazó ide *c)* alatt mellékelt törvényjavaslatot császári kir. Felségednek oly alázatos kéréssel nyujtjuk be, hogy azt jóváhagyása által megerősíteni kegyesen méltóztassék.

Kik egyébiránt stb.

c) Törvényjavaslat szinte azon tárgyban.

Azon vegyes házasságok, melyek az 1839. évi márczius 15-ik napjától kezdve 1844. évi október 15-ik napjáig római katholikus lelkipásztor előtt ugyan, de egyházi áldás nélkül köttettek úgyis erőteljesek lévén, azon vegyes házasságok, melyek a fennkitett idő alatt nem római katholikus, hanem valamely más törvényesen bevett vallásbeli lelkész által adattak össze, úgyszinte mind a két rendbeli vegyes házasságokból született, s ezután születendő gyermekek is törvényeseknek jelentetnek ki.

1. §. Az illető törvényhatóságok kötelesek a jelen törvény kihirdetése után számítandó egy év alatt ily házasságokat hitelesen összeiratni, az összeirást a felek és maradékaik jövő biztosítása végett levéltáraikba betétetni s a mennyiben e házasságok az illető egyházi anyakönyvekbe beirva nem lennének, ezen anyakönyvekbe beiratni.

287. Kerületi ülés.

1844 szeptember 19-én.

Elnökök: Andrássy (Esztergom) és Mattyasovszky (Szepes). *Jegyzők:* Szentkirályi, Palóczy és Vukovics. *Naplóvivő:* Komlóssy.

Tárgy: A Karok és Rendek izenete a szepesi 16 város rendezése, a sérelmek és kivánatok tárgyában. — Főrendi válasz a jobbágyok sóárulása s az úrbéri módosított törvény tárgyában. — Indítvány a legelő elkülönítését illetőleg.

Mindenekelőtt hitelesíttettek: 1. a szepesi 16 város rendezése tárgyában készült 2-ik —; 2. némely törvényhatóságok által pótlólag beadott sérelmekre tett 2-ik —; és 3. az országos sérelmek és kivánatok érdemében készült 3-ik izenetei a Rendeknek.

Ezek végeztével pedig tárgyalás alá került: 1. a jobbágyok által gyakorlandó sóárulás tárgyában a Főrendektől átküldött válaszizenet, melyre nézve a Rendek előbb kifejtett nézeteik mellett maradtak; 2. az úrbéri törvényczikkek némely szakaszainak felvilágosítására s illetőleg kibővítésére tett törvényjavaslatok iránt készített főrendi válaszizenet a Rendekhez.

E tárgynál *Klauzál* elmondá, miképpen a jelen izenetet lehetetlen szomorodott szívvel nem tekinteni. Multkor — úgymond — a Főrendek azt állíták, hogy ezen Tábla nem a nemzetet, nem a nép érdekét képviseli, s ime, most midőn mi a szegény nép könnyebbítésére igazságot akarunk eszközölni, akkor ők azt ellenzik. Ugyan kérdem: a serlesztő és eczet behozatala által hol van az úrbér megsértve? Ez nem más, mint gúnyja az igazság felfogásának. Vagy a téglaégetésből milyen zavarok keletkezhetnek? Mi annak a jobbágyok által leendő szabadon égetését a közbátorság tekintetéből, mivel borzadva látjuk, mennyire dúlja házaikat a tűz, kivántuk megengedni; de erre a Főrendek azt mondották, hogy maradjon ez az eddigi szokás szerint; ők tehát a tapaszkunyhókat tovább is fennakarják tartani. Mi a malmokat illeti, erre nézve csak azokat akartuk biztosítania, kik a malmokat bona fide felépitették. Az egész javaslatban semmi új sem foglaltatik, mert az a törvényben egyrészben már a múlt országgyülésen kimondatott.

Bezerédj (Tolna megye követe) szinte ezen elven indult. Azoknak — úgymond — kik legközelebbi alkalommal a városi coordinatio tárgyában a Főrendekhez közeledést javasoltak, kívánom ezen válaszizenetet felmutatni; lássák, mennyire viszik a Főrendek vetojokat. Szerintök ugyanis a törvényhozásnak nem szabad kimondani, hogy az élesztő nem szeszes ital. Azt mondják ők izenetökben, hogy a földesúr és jobbágy közti viszonyokat változtatni nem tanácsos; talán azért, mivel az némileg a jobbágy javára történik? Ha oly módosítások tétettek volna, melyek a földesúr hasznát mozdítanák elő, úgy hiszem a változtatások ellen fel nem szólalnak. Nekem e tárgyban véleményem az, hogy a törvényeken, midőn a hiányokat egyes törvényhatóságok adatokkal mutatják ki, módosítani, javítani okvetetlen szükséges. Tévedésben vannak a Főrendek, ha a malomdíj korlátozásával a földesúri tulajdont látják megsértve. Ott a földesúri tulajdon csupán a malomjus, és azon telek, mire a malom építtetett. A malomdíj meghatározásával nem kívánunk mást elérni, mint a malomépítő vagyonát biztosítani. Most a földesúr azt mondja egy jobbágynak: építs ezen helyre malmot, tőle évenként ennyit fogsz fizetni; azonban tíz vagy akárhány év múlva a malombért két annyira, utóbb tíz, vagy százannyira is önkényesen növelheti, minélfogva a malomtulajdonos, minthogy malmát hátára nem veheti, azt legnagyobb veszteségével kénytelen oda hagyni. Ezen önkény ellen akarunk tehát a földesúri jog legkevesebb csorbításával biztosítást szerezni, mert a földesúrnak, ha a malmot sajátjául megszerezni vagy a telket más czélra fordítani akarja, a kibecsülés mindig hatalmában marad.

Az, hogy a jobbágyoknál a téglaégetésre nézve azon szokás, melyben jelenleg vannak, megtartassék, csak a jobbágyok megszorítására történhetik; mert hol a jobbágy szabadon égetett eddig téglát, a földesúrnak elég hatalma van azt akadályozni, s egy-két akadályoztatás után a földesúr majd a szokásra s gyakorlatra fog hivatkozni, míg ez ellen a jobbágy legkisebb lépést sem tehet.

A mi végre a tisztes rendűek robotváltságát illeti: 1836-ban mesteremberekнek a váltságot a törvényhozás, úgy tartom, azért engedte meg, mivel olyan keresetmóddal foglalkoznak, mely által egy nap többet keresnek, mint az úri tartozás lerovásával érdemlettek volna, s ha ezen statusgazdálkodási elv áll a kézművesekre, annál inkább alkalmazhatni a tisztes rendűekre. Ha pedig ezen kifejezést: «tisztes rendűek» igen tág értelműnek tekintik, akkor azt határozzák meg. Véleményem szerint ki lehetne mondani, hogy mindazok, kik a

nemességgel subsidium vagy más fizetésre összeirattak, tisztes renduéknek tekintetnek.

Zsedényi úgy látja, hogy nem azon okokat czáfolják, melyeket a Főrendek felhoztak. Nincs itt arról szó, vajjon az élesztő szeszes ital-e, vagy nem? erre nézve azon eset, melyet Tolna megye követe felhozott, minthogy annak használata törvény által megengedtetik, mint sérelem orvoslás végett terjesztethetett volna fel.

A Főrendek károsnak tartják az úrbéri törvények minduntalani változtatását, annyival is inkább, mert azon törvények a tulajdonról szólnak, azokat pedig szüntelen bolygatni nem tanácsos. Ezen most szőnyegen forgó tanácskozásokhoz talán hozzájárulnának, de attól tartanak, hogy országgyűlésről országgyűlésre a jobbágy mindig több jótékonyságban fog részesíttetni; a földesurak ellenben jogaikból mindinkább kiszoríttatni.

Mire megjegyeztetett, hogy itt nem törvényváltoztatásról, hanem csak a törvény értelmének magyarázatáról van szó; mert azok, mik a javaslatban megemlíttetnek, a törvényben már benfoglaltatnak. Egyébiránt, ha a jobbágynak csak az lenne megengedve, mi a törvényben foglaltatik, akkor neki fazekat sem lehetne készíteni, mert azt mondják, a föld nem a jobbágyé.

Egy megyei követ csak azt tartotta a jobbágyra kötelezőnek, mi az úrbérben foglaltatik.

A Főrendek nézeteinek czáfolására többen szólottak még, s a kifejtett discussiók nyomán az általános többség az előbbi törvényjavaslat megtartása mellett nyilatkozott.

Vitatkozás folytában *Baranya megye követe* küldői meghagyásánál fogva az 1836 : 6. törvényczikk módosítását a legelő elkülönítésre nézve indítványozá. Eddig — úgymond — a törvény értelme szerint a legelő csak ott különíttetett el, hol azt vagy a földesúr vagy a jobbágyság nagyobb része kívánta. Ezen utóbbi kifejezés igen sok balmagyarázatra szolgált alkalmul, s a Helytartótanács többször egymással ellentétben álló határozatot állapított meg. Ennek kikerülésére, de leginkább gazdasági szempontból a törvényt aképp kívánom módosíttatni, hogy a legelőelkülönítést a jobbágyság akármely része szorgalmazhatja, és a folyamodásokra eszközöltessék.

Ezen indítvány ellen *Palóczy* következőleg szólalt fel: E tárgy nem lévén napirendre kitűzve, mostani tárgyalása nincs helyén. Maradjon a törvény a mint van, mert az elkülönzés költséges lévén, a jobbágyság többségét nem lehet rá kényszeríteni. A többség tudni fogja, vajjon az elkülönzés reá nézve üdvöt hoz-e? Tartassék meg a

törvény azért is, mert az elkülönzés nem mindenütt lévén hasznos, félni lehet, hogy a jobbágyok közzül némelyek a földes uraság által fellovaltatván, az elkülönzést teherként rójják a többség nyakára.

Egy dunai megye követe szerint a jobbágyok a közösség minden átka alatt tovább is fognak szenvedni, ha az elkülönzés a jobbágyok részéről, vagy csupán a földesúr részéről s egy összes tagban történik. Ekkor a tetemesen megkisebbedett legelőt egyes vagyonosabb jobbágyok szintúgy fogják a nagyobb rész kárával túlságos arányban használni, mint most használhatja a földesúr. Szükséges tehát, hogy az elkülönzés által minden egyes jobbágynak egy tagban hasíttassék ki illetősége.

Igen urak! mond *Beöthy Ödön (Bihar megye követe)*, hasztalan igyekszenek törvénytudósaink elvitatni; van tulajdona a jobbágynak is. S aztán mily különös az elkülönzés jótékonyságát a nagyobb rész akaratától függeszteni fel!

A javítások szükségét mindenütt csak kevesen érzik, csak kevesen tudják előre belátni hasznait; így van ez a gazdasági javításokkal is. A nagy tömeg magától nem örömest mozdul; czélszerűbb gazdálkodásról s azon hasznokról, melyek az elkülönzésből háramlanak egyesekre úgy, mint a nemzet közgazdaságára, fogalma nincs, sőt örömét találja benne, ha a messze kiterjedő végetlen puszták kopár legelőin napkelettől napnyugotig legeltetheti marháját. De ide járul még azon erkölcsi tekintet is, hogy az annyira divatos lólopásnak semmi sem kedvez inkább, mint a közös legelő. Azért az inditványt ma inkább mint holnap kivánja elfogadtatni s holnap inkább, mint holnapután.

A tárgyhoz még többen is kivánván szólani, a kérdés eldöntése jövő ülésre halasztatott.

Végre a kerületi elnökség a felséges királyné születésnapjának ünnepélyére következő nap 10 órakor tartandó nagy misére a Rendeket meghivta.

Tudatá a Rendekkel azt is, hogy az országos pénztár megvizsgálására kiküldött választmányba a szabad királyi városok Herger Pált, Újvidék város követét választották meg.

Szeptember 19-én országos ülés.

288. Kerületi ülés.

1844 szeptember 20-án.

Elnökök: Andrássy (Esztergom), Mattyasovszky (Szepes). *Jegyzők:* Szentkirályi, Vukovics. *Naplóvivő:* Komlóssy.

Tárgy: A Főrendek 4-ik válaszizenete a vallásbeli sulyok és nehézségek tárgyában. — Indítvány a legelőelkülönítés iránt. — Főrendek észrevételei a Fiume, Buccari rendezéséről készült törvényjavaslatra.

Felolvastatott a Főrendek 4-ik válaszizenete a vallásbeli sulyok és nehézségek tárgyában, mely az Országos Iratok közt 277. szám alatt foglaltatik s a következő:

Az átmenet tárgyábani törvényjavaslatnak külön felterjesztésében a mélt. Főrendek is megegyeznek és az ezt kisérő felirás javaslatát is elfogadják; a törvényjavaslat 5-ik szakasza utolsó pontját azonban, melyben az átmenni akarót kihallgató tisztviselőkre nézve az határoztatik, hogy azok vegyesen római katholikus és evangelikus vallásúak legyenek, a bevezető szakaszszal, mely szerint a javaslott törvény, az említett vallásokon kívül bármi egyéb törvényesen bevett vallásról a másikra leendő átmenet eseteiről is rendelkezik, összehangzásban lenni nem találván, ez iránt a tek. Karokat és Rendeket figyelmeztetni, és azon pontnak a bevezető szakaszszal összehangzásba leendő hozatalára bizodalmasan felszólítni kivánták.

Miután az átmenetről törvényjavaslat külön felterjesztésében a mélt. Főrendek megegyeznek, az ezt kisérő felirási javaslatot is elfogadják, a törvényjavaslat 5-ik §-a utolsó pontját azonban, melyben az átmenni akarót kihallgató tisztviselőkre nézve az határoztatik, hogy azok vegyesen római katholikus és ev. vallásuak legyenek, a bevezető §-sal, mely szerint a javaslott törvény az említett vallásokon kívül bármi egyéb törvényes vallásról a másikra leendő átmenet eseteiről is rendelkezik, összhangban lenni nem találván, ez iránt a tek. Rendeket figyelmeztetni, és azon pontnak bevezető §-sal összhangba leendő hozatalára bizodalmasan felszólítani kivánták.

A tek. Rendek ezen észrevételt alaposnak ismervén, ez iránt

következőleg határoztak: «Az átmenni akarót meghallgató világi tisztviselők vegyesen legyenek azon vallásuak közzül, mely vallás on az átmenni akaró van, és azon vallásuak közzül, mely vallást az átmenni akaró jövőben követni óhajt; ha pedig valamely vallásbeliek közzül az illető törvényhatóságokban tisztviselő nem találtatnék, az illető tisztviselő két azon vallású nem tisztviselő egyének által pótoltassék, mely vallásuak közzül a tisztviselőnek e törvény rendelete szerint lennie kellene».

Ezen szerkezet az országgyülésben némi módosítást nyert.

Ezután a legelőelkülönítést tárgyazó baranyai indítvány jöve tanácskozás alá.

Az elkülönítés hasznosságát, mely innen a mezei gazdaságra háromolhatik, a Rendek általános többsége elismerte, s az indítványnak egyenes ellenzője nem találkozott. A tárgyról azonban a Rendek egy része aképp vala meggyőződve, hogy az az örökváltsággal igen nagy összeköttetésben van, s minthogy ez érdemben törvényjavaslat készítésére kerületi választmány küldetett ki, mely munkálatát e napokban beadandja, azzal egyszerre vélték tárgyalandónak. Mások pedig e kettőt egymástól föltételezni nem kivánták.

Tudjuk — úgymond *egy megye követe,* — hogy eddig a felsőbb dicasteriumok az örök váltság iránt legkisebb sympathiával sem viseltetnek, s ha ezt a legelőelkülönítéssel összekötjük, midőn majd a községek a legelőelkülönítés eszközléseért a Helytartótanácshoz fognak folyamodni, hogy ez az örökváltságot akadályozza, a legelőelkülönítés eszközölhetését évekig elhuzandja. Mi magát a kérdést illeti, nem látom okát, miért kellene a község kisebb részétől megtagadni azt, hogy a legelő elkülönítését kérhesse? Ezzel semmi más nem tétetik, minthogy tulajdonát kiki saját tetszése szerint használhatja. Ugyan igazságos lenne-e az, ha midőn egy birtok több testvér kezeire jut, s azt a többség közösen kivánja miveltetni, a kisebb rész birtok része, mely azt követeli, ki nem adatnék. A mit tehát a szoros rokonságban élő testvérek igazságosan követelhetnek, azt a község kisebb részének, sőt egyeseknek is megadni szükséges.

A dolog ily helyzetében csupán arról levén kérdés, vajjon az indítvány azonnal tárgyaltassék-e vagy pedig a választmányi javaslat beváráséig az örökváltság tárgyalására halasztassék: szavazat útján 34 megye 11 ellenében ez utóbbi mellett nyilatkozott.

A kevesebbségben maradt megyék, melyek az indítvány felett azonnal kivántak határozni: Trencsén, Liptó, Győr, Baranya, Esztergom, Mosony, Tolna, Bács, Túrócz, Verőcze, Ung.

Ezután a Fiume és Buccari kerületek elrendezését tárgyazó törvényjavaslatra tett főrendi észrevételek vétettek tanácskozás alá.

A patricius családokra nézve a főrendi javaslat, mely szerint ezek előbbi kiváltságos jogaikban meghagyatnának, el nem fogadtatott.

A jelenben létező patricius tanácsosok ugyan, azon politikai jog gyakorlatában, hogy a köztanácskozásokba befolyhassanak, meghagyattak; jövendőre azonban csak azon patriciusok lehetnek a köztanácskozás tagjai, kik képviselőknek meg fognak választatni. Egyébként a képviselők száma százban állapíttatott meg.

Továbbá a polgári qualificatióra azon somma fogadtatott el, mely a közép városokban meghatároztatott. A többi lényeges kérdésben pedig csak azon mértékben történt a közelítés, mint az a Hajdú kerület s a királyi városok szerkezetében megállapíttatott.

A Főrendek tévedésükre, mit válaszukban egy helyt közbevetőleg érintenek, mintha t. i. Buccari Horvátországhoz tartoznék, figyelmeztetni fognak. Ennek vitatásába jelenleg nem ereszkedvén, egyszerűen megüzenik a mélt. Főrendeknek, hogy az országnak e kerületre vonatkozó jogait épségben fenntartják.

CCXXVI. Országos ülés a tek. Karoknál és Rendeknél.

1844 szeptember 20-án, d. u. 12½ órakor.

Tárgy: A Karok és Rendek ötödik izenete a mélt. Főrendekhez a vallásbeli sulyok és nehézségek tárgyában.

Andrássy Mihály (Esztergom megye követe) mint kerületi elnök bemutatja a Karok és Rendek ötödik izenetét az 1839/40. országgyülésről fenntartott vallásügyi sérelmek tárgyában, mely az Országgyűlési Iratok közt 280. sz. alatt foglaltatik s a következő:

II. Az átmenetet illetőleg a Karok és Rendek a mélt. Főrendek észrevételét elfogadván, az átküldött törvényjavaslat 8-ik §-nak végpontját következőleg vélik szerkezendőnek:

Az átmenni akarót meghallgató világi tisztviselők vegyesen legyenek azon vallásuak közzül, mely valláson az átmenni akaró

van, és azon vallásuak közzül, mely vallást az átmenni akaró jövőben követni kíván. Ha pedig e két vallásbeliek közzül az illető törvényhatóságban tisztviselő nem találtatnék, helyette ugyanazon vallású más két egyén alkalmaztassék.

Klauzál Gábor (Csongrád megye követe): Nekem egy stylaris észrevételem volna; a hol az mondatik: ha az illető törvényhatóságban tisztviselő nem találtatnék, az illető tisztviselők két azon vallású egyén által pótoltassék ki, — azt így óhajtanám módosítani, hogy, ha az illető törvényhatóságban tisztviselő nem találtatnék, ugyanazon vallású más két egyén által pótoltassék.

Szentpály László (Ugocsa megye követe): Itt az mondatik: «ha pedig valamelyik vallásbeliek közzül» stb. e szerint kívánnám ezt módosíttatni «ha pedig a különböző vallásbeliek közzül az illető törvényhatóságokban» stb. mert ezen «valamelyik» szó törvénybe nem való.

Sebestyén Gábor (Veszprém megye követe): Nekem más észrevételem van; megnyugszom ugyan Csongrád vármegye módosításában, hanem a «pótoltassék» szó nem jól hangzik. Ez a kifejezés: «az illető tisztviselők» többes számban van, «pótoltassék» pedig egyes számban. Ez tehát nem jól levén, azon számba kell tenni mindeniket.

Nagy Károly (Gömör megye követe): Magam is úgy tartom, hogy ezen kifejezés: «valamelyik vallásbeli» a czélnak nem felel meg, hanem tétessék a szerkezet e szerint «az illető két vallásbeli». *(Helyes!)*

Elnök: Ez aggodalomra adhat alkalmat, mert e szerint csak a kath. és prot. vallásbeliekről van szó, holott más törvényes vallás is van, melyre az illető egyén átmehet.

Beöthy Ödön (Bihar megye követe): Itt csak két vallásról lehet szó, t. i. a melyről az illető áttér, és arról, a merre átmegy.

Elnök: Tehát tegyük úgy «két vallásbeli egyének közzül».

Sebestyén Gábor (Veszprém megye követe): «Ha tisztviselő nem találtatnék: az illető tisztviselő azon vallásu más két egyén által pótoltassék».

Klauzál Gábor (Csongrád megye követe): Nem tisztviselővel a tisztviselő helyét nem lehet pótolni, hanem azt lehetne inkább mondani, hogy «az illető tisztviselő helyébe, azon vallásu más két egyén alkalmaztassék». A vége pedig a szerkezetnek kimarad. *(Helyes! elfogadjuk!)* E szerint a szerkezet eképpen áll: «ha pedig a

két vallásbeliek közzül az illető törvényhatóságban tisztviselő nem találtatnék, helyette ugyan azon vallású, más két egyén alkalmaztassék».

Ezen 5-ik izenet a mélt. Főrendekhez átvitetett.

---

289. Kerületi ülés.

1844 szeptember 21-én.

Elnökök és naplóvivő az előbbiek. *Jegyzők:* Vukovics, Szentkirályi és Szemere.

Tárgy: Hitelesítések. — Főrendek észrevételei a Fiume és Buccari rendezéséről szóló törvényjavaslatra. — Főrendek válaszizenetei a megyei gyűlések szabályozása és a büntető rendszer tárgyában.

Hitelesíttettek *a)* a pereknek a kir. udvari törvényszék előtt az országgyűlés alatt is leendő folytatásáról, a hétszemélyes Táblának husvét utáni törvényszakban összeüléséről s a decretalis napok megszüntetéséről készített üzenet; *b)* felírás; és *c)* törvényjavaslat; *d)* a kir. válaszokban foglalt észrevételeknek, nemcsak a törvény érdemére, hanem egyes szavaira is kiterjesztése iránt készített üzenet; és *e)* felirási javaslat; *f)* az alkotandó törvények kötelező erejének a kir. jóváhagyás napjától leendő kezdetéről s azoknak az ország törvényhatóságaihoz leküldetéséről szóló üzenet; *g)* felírás és *h)* törvényjavaslat.

Ezután a Fiume és Buccari kerületek elrendezése iránt a Főrendekhez átküldött törvényjavaslatra tett főrendi észrevételek hátralevő pontjai fölött végeztettek be a tanácskozások. Itt a főelvekre a közelítés s megállapodás csak annyiban történt meg, mint az a városi és Hajdú kerületi szerkezetben határoztatott. Jelenleg a kormányszék közvetlen befolyást is nagy mértékben gyakorol a kerület dolgaira, s a Főrendek e zavart állapotot kivánák, mint mondá a jegyző, törvényesíteni; ellenben a Rendek a rendetlenségeket a rendezés által megszüntetni akarják. E tekintetben szükséges, hogy alkapitány is nem egy s ugyanaz legyen a két kerületben.

Ennek végeztével fölvétetett a megyei választó és tanácskozó gyűlések szabályozása tárgyában készített törvényjavaslat iránt átküldött 2-ik izenete a Főrendeknek.

Erre nézve *Lónyay Gábor (Zemplén megye követe)* meg-

említé, miképp a Főrendek a főispáni hatóság elrendezését a helyhatósági szerkezet elintézésére tartozni kellőnek nyilvánították, s azért az egész törvényjavaslatból mindazokat, mik a főispánokról szólnak, kihagyatni kivánják. Ezen modor, melyet itt a Főrendek kitűztek, nem új, ez már régi nóta; ha valamit végképp elhalasztani akarnak, azt állítják, hogy az a rendszeres munkálathoz tartozik. Én azt hiszem, hogy a tanácskozó gyülések szabályozása szinte az általános megyei rendezéshez tartozik. Különben pedig az eddigi szomorú tapasztalások azt tanúsítják, hogy a kicsapongások okai a főispánok is úgy, mint egyebek valának és sok helyen az a főispáni hatalom visszaéléséből támadott. Ennélfogva a kihágások korlátozására, mind felülről, mind alulról szükséges óvószereket kell használni. Azonban ha a Főrendek a főispáni hatalom rendezését ezen munkálatból egyáltalában mellőzni akarják, ne töltsük hasztalanul az időt, minek mystificáljuk magunkat, hanem hagyjuk abban az egész dolgot; tegyük le e munkálatot, mivel én ünnepélyesen kijelentem, hogy annak egyik részét a másik nélkül tárgyalni nem kivánom.

Egyébiránt van e munkálatban egy tárgy t. i. a honoratiorok szavazata iránti rendelkezés, ezt innen kiemelni, s az excerpták közzé sorozni kívánom annál is inkább, minthogy ezen ügy a hatóságok figyelmét a legutóbb időkben kiváltképp foglalkoztatta.

Ezen indítványnak azonban egyetlen pártfogója sem találkozott. Abban, hogy a főispáni hatalom korlátoztassék, mindnyájan megegyeztek, mindamellett mégis némelyek a kihágások fékezését a főispáni hatalom rendezése nélkül is megtörténhetőnek vélték, mivel a kihágásra, történjék az akárki által, büntetés határoztatik. A nagy többség azonban, mely szavazáskor 32 szóban nyilatkozott, előbb kifejtett nézete mellett maradt, mivel mint a Főrendek maguk is megvallották, a kicsapongások korlátozását egyedül büntetési szabályokkal el nem érhetni, hanem arra a köztanácskozások szerkezetének rendezése is okvetlenül szükséges; ezt pedig a főispáni hatalomszabályozás nélkül nem eszközölhetni; minélfogva e munkálatnak egészeni tárgyalás alá vételét a Karok és Rendek újabban szorgalmazandják.

Végre a börtönrendszer tárgyában átküldött 4-ik üzenete a Főrendeknek jött tanácskozás alá. A Rendek e részben is előbbi nézeteik mellett maradtak. Mi a büntető törvénykönyv I-ső részét illeti, erre nézve megszünteté a főrendi Tábla a Rendek azon aggodalmát, mintha azon első rész nehézségeit szándéka volna a III-ik részbe átjátszani. Azonban az I-ső részre nézve most sem válaszolnak egészben és ebben a *jegyző Szemere* megbotránkozott, úgy látván, hogy

a Főrendekkel már nemcsak elvek, hanem forma felett is vitázniok kell. Alkalmazzuk — úgymond — ez elvet, hova fog az vezetni? hova fogott vala vezetni a városok rendezésénél, ha a Főrendek egyéb elvek iránt velünk nem akartak volna egyezkedni, míg a főfelügyelők kérdésében az egyesség meg nem lesz? Ez esetben még most is a felügyelők fölött vitázna a két Tábla, s a nemzet nem ismerné a felsőház nézeteit egyéb kerdésekben. Igy történnék a jelen tárgygyal is, midőn a Főrendek nem az egész I-ső részre nyilatkoznak, hanem mindenek előtt a büntetésnemek iránt akarnak egyezkedni.

Kérdé szónok: nincsen-e több elv, mi iránt a büntető törvénykönyv I-ső részében tisztába jönni szükséges? A bűnök, a büntetések aránya, mind lényeges dolog, mikre nézve érdekében áll a Rendeknek tudni a felsőház nézeteit.

Nem is tartja parlamentárisnak egyes kérdéseket valamely rendszeres munkálat tárgyalásában föltétlenül kikötni; szükség, hogy mind a nehéz, mind a mellékkérdések iránt együtt, egyszerre folyjon az értekezés. Mindezeknél fogva szónok megirandónak véli, hogy a Rendek nem akarnak a codexek felett részletenként tanácskozni.

Ez indítvány közhelyesléssel fogadtatott.

CCXXVII. Országos ülés a tek. Karoknál és Rendeknél.

1844 szeptember 21-en, d. u. 1 órakor.

Tárgy: A Főrendek 4-ik válaszizenete a görög nem egyesült vallás és az egyházi áldás megtagadása tárgyában.

283. szám. *Negyedik válaszüzenete a mélt. Főrendeknek az egyházi áldásnak a vegyes házasságoktól a magyarországi róm. kath. papság által lett megtagadása tárgyában.*

Az 1839. évi márcz. 15-től kezdve nem róm. kath. lelkész előtt köttetett vegyes házasságok iránti törvényjavaslatnak külön felterjesztésében a m. Főrendek megegyeznek ugyan, magára azonban a törvényjavaslatra és felírás szerkezetére nézve némely észrevételeik fo-

rogván fenn, azokat a t. Karokkal és Rendekkel következőkben közlik, jelesen:

A törvényjavaslat czimét, miután abban nem általában minden vegyes házasságokról, hanem csupán ezeknek egyik neméről foglaltatik rendelkezés, csak azon házasságokra vélnék szorítandónak, melyekről azon törvény szól.

A törvényjavaslat bevezető szakaszából pedig az okt. 15-ének megemlítését a mélt. Főrendeknek a t. Karok és Rendek által is elfogadott javallata szerint mostanában mellőztetni, és üresen hagyandó helyét csak a törvény szentesítése előtt az országgyűlés végnapjaiban megállapítandó bizonyos időnek beiktatásával kívánnák betöltetni. S végre miután az egyházi áldás nélkül, de kath. lelkészek előtt köttetett vegyes házasság körül nemcsak az 1839. évi márcz. 15. napjától fogva keletkeztek, de az ezen idő előttiek is érvényesek volnának, mivel ha az illető házasságok törvényesíttetnek, az azokból született gyermekeket is még külön is törvényesíteni szükségtelen, a mélt. Főrendek e törvényjavaslatnak mind elejét, mely a kath. lelkészek előtt ugyan, de egyházi áldás nélkül köttetett vegyes házasságokról szól, mint ide nem tartozót, mind pedig a gyermekek törvényesítéséről rendelkező végét, mint feleslegest kihagyandónak s a törvényjavaslatot, figyelmezve a t. Karok és Rendek minapi szerkezetére, ekként válik szerkesztendőnek:

«Azon vegyes házasságok, melyek az 1839. évi márcz. 15. napjától kezdve, nem róm. kath., hanem valamely más törvényesen bevett vallásbeli lelkész által adattak össze, törvényeseknek jelentetnek ki.»

A felirás szerkezetét illetőleg pedig, miután az áldás megtagadása a szóban levő vegyes házasságok iránti ismeretes határozatra és eljárásra törvényes okul nem szolgálhatott, a felirásból azon kitételt, «az áldás megtagadása miatt», kihagyatni, vagy legalább a «miatt» szót «alkalmával» felcseréltetni óhajtanák. Mely előadott észrevételek elfogadására is a t. Karokat és Rendeket bizodalmasan felszólítják. Végre:

Mi az 1647:14. törvényczikken alapított pereket illeti, ezeknek a méltóságos Főrendeknek a tekintetes Karok és Rendek által is 2-ik izenetében elfogadott 1-ső válaszuk értelmében visszakérésre nézve az egyesség megtagadásából követelt sérelem iránt kifejtett, és szinte semmi részben meggyengítettnek nem érzett nézetükhez a mélt. Főrendek is hasonlóul ragaszkodnak.

Ezután *Széll Imre nádori ítélőmester* 1. jelenti, hogy a Főrendek a Rendeknek ezen izenetét az átmenetről némi módosítással elfogadták;

2. olvassa 4-ik válaszizenetét a Főrendeknek a görög nem egyesültek vallási állapotában, mely az Országgyűlési Iratok közzé 282-ik szám alá igtattatott;

3. olvassa a Főrendek 4-ik válaszát az áldás megtagadása tárgyában, mely az Országgyűlési Irományok 283-ik száma alá soroztatott.

Ezután **Elegyes ülésben** felolvastatott és szokott módon aláírva, lepecsételve fölterjesztetett az átmenet tárgyában készült felírás és törvényjavaslat, mely az Országgyűlési Iratok között 285. sz. *a) b)* alatt találtatik s a következő:

a) *Felírás az átmenetről.*

Felséges Császár és Apostoli Király, legkegyelmesebb Urunk!

Ide mellékelve felterjesztvén Felségednek egy, a vallásos átmenetelt tárgyazó törvényjavaslatot, kérjük Felségedet, hogy azt legfelsőbb jóváhagyásával kegyelmesen megerősiteni méltóztassék.

Kik egyébiránt cs. kir. kegyelmébe jobbágyi alázatossággal ajánlottak maradunk

Kelt szabad királyi Pozsony városában 1844-ik esztendei szeptember 21-ik napján tartott országos ülésünkből. — Császári királyi Felségednek a legalázatosabb káplánjai, szolgái s örök hüségű jobbágyai, Magyarországnak s ahoz kapcsolt Részeknek országosan összegyült Rendei.

b) *Törvényjavaslat ugyanazon tárgyban.*

A római kath. vallásról egy más törvényesen bevett vallásra és viszont; vagy bármi egyéb törvényesen bevett vallásról a másikra leendő átmenet eseteit illetőleg rendeltetik:

1. §. Minden átmenni kivánó ebbeli szándékát irásba foglalva, megyékben az alispánnak, vagy az illető kerületi szolgabirónak, szabad kerületekben a kapitánynak vagy alkapitánynak, szabad királyi városokban pedig a polgármesternek, két önmaga által meghivandó tanúk jelenlétében és két példányban beadni köteles.

A fentebb említett köztisztviselők pedig az átmenni kivánó

ebbeli szándékának irásbafoglalt jelentését tulajdon lelkészének jó eleve másolatban küldjék meg.

2. §. Az illető világi tisztviselők a folyamodásnak mindkét példányaira a benyujtásnak napját és esztendejét feljegyezni s a folyamodásokat azonnal hátirattal ellátni tartoznak, s ezen hátiratban napot és helyet rendelnek, hogy előttük, s a magokkal veendő törvényes bizonyság előtt, mely ez esetre nézve a kerületekben egy táblabíró s esküdt vagy hadnagy; szabad királyi városokban pedig két tanácsbeli leendő újólag megjelenjék.

3. §. A megjelenésre a 2. §. rendelete szerint kitűzendő határnap 15 napnál hosszabb időre, a folyamodás kiadásától számítva nem terjedhet; mely határidőben a 2. §-ban megemlített világi tisztviselők által az illető lelkésznek is jó eleve a végett tudtára adandó, hogy ha annak szükségét látandja, a meghallgatás alkalmával maga is jelen lehessen.

4. §. Az alispán vagy szolgabíró, illetőleg kapitány vagy polgármester a hátirással eként ellátott folyamodás egyik példányát a folyamodónak visszaadja s a hátirat tartalmát előtte élő szóval is megmagyarázza, a másik példányt pedig szükséges használat végett megtartja.

5. §. A kitűzött határnapon a folyamodó az alispán vagy szolgabíró, illetőleg kapitány vagy polgármester által a maguk mellé rendelt törvényes bizonyság; továbbá, ha megjelenik az illető lelkész előtt, az átmenni akaró által meghivandó két tanú jelenlétében meghallgattatik, s ha átmenő szándéka mellett megmarad, a jelenlévőktől aláirandott bizonyságlevelet nyer, melynél fogva a kivánt átmenet végrehajtatik.

Egyébiránt az átmenet végrehajtásáról adandó s felebb érdeklett bizonyságlevelek, habár azokat az illető lelkész akár meg nem jelenése miatt alá nem irhatná, akár különben jelen lévén, bármi okná fogva alá nem irná is, teljesen érvényesek; és az átmenetel az illető lelkész aláirásának hiányzása miatt soha kétségbe nem vehető.

Az átmenni akarót meghallgató világi tisztviselők vegyesen legyenek azon vallásúak közül, mely valláson az általmenni akaró vagyon, és azon vallásúak közül, mely vallást az általmenni akaró jövőben követni kiván. Ha pedig e két vallásbeliek közül az illető törvényhatóságban tisztviselő nem találtatnék: helyette ugyanazon vallású más két egyén alkalmaztassék.

6. §. Az alispán vagy szolgabiró, illetőleg kapitány vagy polgármester az átmehetési bizonyságlevél kiadása után az átmenet esetét

mindazon vallásbeli lelkésznek, mely hitvallásra átment, nem különben azon vallásbeli lelkésznek, mely hitvalláson az átmenő eddig volt, ha az a kihallgatás alkalmával meg nem jelent, azonnal tudtára adja.

7. §. Azon tisztviselők, kik az 5-ik §. esetében az átmenni kívánót meghallgatták, hatóságaik elnöke által a magyar királyi Helytartótanács útján az egész eljárás felett Ő Felségének kimerítő jelentés mellett mind az eredeti folyamodás visszatartott példányát, mind pedig az átmenetről kiadott bizonyságlevélnek másolatát is tudomás végett felterjesztik; tulajdon hatóságaiknak pedig évnegyedenkint az előkerült esetek lajstromát benyújtják.

8. §. Ha az alispán vagy szolgabiró, illetőleg kapitány vagy polgármester az átmenni akarónak folyamodását vagy elfogadni nem akarná, vagy azokat mik a törvény által kötelességeül tétetnek, bármi részben nem teljesítené, vagy akár ő, akár a törvényes bizonyság hanyagul járna el: a folyamodónak szabadsága vagyon az 1. és 5. §§-okban említett két tanútól veendő bizonyítvány előmutatása mellett ellenök az illető törvényhatóság előtt panaszt tenni; a törvényhatóság pedig az ily tisztviselőnek a köztörvény útján feleletre leendő vonatását megrendelni, és az átmehetési bizonyságlevelet azonnal kiadni köteles.

(Rendi Napló V. köt. 185—186. lap.)

Szeptember 22-én vasárnap.

---

290. Kerületi ülés.

1844 szeptember 23-án.

Elnökök: Sőtér Ferencz (Mosony) és Ragályi Miksa (Gömör). *Jegyzők:* Szemere, Palóczy, Szentkirályi és Vukovics. *Naplóvivő:* Zsoldos.

Tárgy: Hitelesítés. — Kiszemelt indítványok folytatása.

Szemere: Az irói tulajdonról szóló törvényjavaslatát bemutatván, kinyomatni rendeltetett.

Palóczy: A zsidók polgárosítása ügyében készített törvényjavaslatot bemutatja, mely köziratra utaltatott.

Következett az egyetem gazdálkodási s tanítási rendszerének országgyűlés elébe leendő terjesztése, s a hasonszenvi orvostudomány és gyorsírási tanítószékek felállítása tárgyában készített izenet és felírásjavaslat hitelesítése. Az egy fölírásban foglalt kétféle tanítószék felállításának kieszközlését külön választva, mindegyik iránt külön, úgy az iránt is külön felírás fog Ő Felségéhez küldetni, melyben kérni fogják, hogy az egyetem állapotának mibenlétéről az országgyűlést értesítse s gazdálkodási és tanítási rendszeréről tudósítsa.

Továbbá a *katonai kihágások* megzabolázása tárgyában múlt országgyűlésről fölterjesztett törvényjavaslatokra a kegy. kir. válasz kiadása felírás által fog szorgalmaztatni. Ez érdemben a tek. Rendek törvényt annyival is inkább óhajtanak, minthogy annak sürgető szükségét, a hazánkban oly gyakran történni szokott kicsapongások, mint a milyenek nem régiben Temes és Szepes megyékben elkövettettek, — igénylik.

Végre a kiszemelt indítványok kerültek folytatólag szőnyegre.

27. Számos indítvány nyomán a kamatok iránt eredő követelés határozatlan summáig szóbeli bíróság alá rendeltetett. Továbbá a 200 frtot meghaladó szóbeli perekre azon birói taksa fizetése határoztatott, mely más perekre vagyon megszabva; nem terjesztetvén ki mindazáltal azokra, melyek a földes uraság előtt itéltetnek el, mert a földesúr jobbágyának ingyen tartozik igazságot kiszolgáltatni.

Ezeken felül *Hont megye követe* kivánta, hogy a 200 frtot meghaladó, szóbeli bíróság előtt megfordult követeléseknél a fölebb vitel birtokon belül történjék meg, az első bíróság által megitélt summa pedig csak biztosíttassék.

Komárom megye követe pedig előadván, miképpen szóbeli eljárásoknál a legtöbb rendetlenség onnan szokott származni, mivel a bíróság eljárása nincs elrendezve, támadható tévedések elkerülésére kivánta, hogy azon esetekben, midőn semmi próba sincs s a biró a kereset megitélését egyedül az alperes szóbeli nyilvánítására kénytelen alapítni: az alperes nyilatkozatát írásba foglalja, vagy annak nyilvánítása bizonyság előtt történjék.

De ezen indítványokat, jóllehet az elsőnek 14, az utóbbinak 16 pártfogója találtatott, a többség szavazás útján elvetette.

29. A Hrabovszky-féle alapítvány beczikkezése iránt a törvényjavaslatkészítés az illető Bártfa város követére bízatott.

32. Az adózó községek számadásainak rendesebb vizsgáltatása iránt *Szemere* emelt szót. Szerinte e vizsgálat nagyobb uradalmakban gondosabban történik; annál nagyobb a hanyagság kisebb földes-

M. TUDOMÁNYOS AKADÉMIA KÖNYVTÁRA

urak, közbirtokosok részéről, közbirtokosságban pedig a patriarchális viszony miatt, mire a törvény oly sokat épít, nem igen teljesíttetik. Az 1836-iki törvényben pedig rendszerképp vitetett végig egészen az úrbéri viszony, s innen van, hogy a földesúr a helység közkiadásainak minden stadiumába bir befolyással. Azonban e befolyás eddig sem igen lelkiismeretesen gyakoroltatott, úgyhogy a megyei tisztviselő a közszükségek kivetése körül is számos helyen, minden összeütközés nélkül határozólag intézkedett. E felügyelet még szükségesebb fog lenni ezentúl, midőn az úrbéri viszonyok bomladozni kezdenek.

Szónok tehát javaslatba hozá, hogy a helységi közszükségek megállapítása, számbavétele ezentúl megyei tisztviselő által s a helyszinén történjék, egyformaság tekintetéből bizonyos szabályzat szerint, melyet a megye vagy a kormányszék készítne, felebb vitelül a törvényszék, vagy a számvevői hivatal szolgálna; ez alkalommal mindenekelőtt elhatároztatván, itt jelöltessék-e ki, vagy a megyékre bízassék kijelölni, hogy melyik tisztviselő által teljesíttessék a felügyelet?

Mindezekre nézve törvényjavaslatot formulázni az indítványozó kerületi jegyző, *Szemere Bertalan* bizatott meg.

A kiszemelt indítványok előtt fölvétetett két vallásügyi főrendi 4-ik válasz az áldás megtagadása iránt, s a görög nem egyesültek vallási ügyében.

E szerint a nem róm. kath. pap előtt kötött házasságok törvényesítése iránt, lényegében már meg van a két Tábla között az egyezség. Az újabb (4-ik) válasz csupán a törvényjavaslat szerkezetére vonatkozik. A Rendek azonban a felsőházi módosításokat el nem fogadván, nagyobb világosság okáért a gyermekek törvényesítését is szerkezetbe teszik. Kifejeztetik továbbá, mit már a mult országgyűlés kimonda, miszerint azon vegyes házasságok, melyek róm. kath. papság előtt áldás nélkül köttettek, különben is érvényesek; s a nem róm. kath. papság előtt kötött házasságok elébe tétetik az első pásztori levél kelete, constatálásául a klerus törvénytelen magaviseletének; egyszersmind pedig oly határnapúl, mitől fogva kötött házasságok törvényességét megállapítja a jelen törvény. Ez intézkedések mellett azonban a vegyes házassági ügyből eredett sérelmek iránt is előbbi nézeteik mellett maradnak a Rendek. A felkért perek iránt is megtörtént az egyesség.

De a görög nem egyesültek vallási ügyében sem állhatnak el a Rendek véleményüktől. A Főrendeknek tehát az országos választmány kiküldése iránt válaszoltatni fog, hogy itt nem csupán magánalapítványok, hanem a szegény köznép által kiosztás útján fizetett

összletek kezeléséről is van szó, mire felügyelni a statusnak kötelessége.

Mihályi Gábor (Mármaros megye követe) szerint legkülönösebb a főrendi Tábla okoskodása az ó-naptárra nézve. Mondják, hogy az 1599 : 45. t.-czikk alkotása után sokkal később következett a görög nem egyesülteknek honunkbani letelepedése, holott történeti igazság, miképp a görög vallás magának a róm. kath. vallásnak behozatalát megelőzte, s számos törvények rendelkeznek azóta is e népfaj tizedéről és más viszonyairól, jelesen az 1481 : 3. t.-cz., mely «de Rascianis et Schismaticis» szól. Mi a kiváltságokat illeti : ezek csupán annyiban erősíttettek meg múlt század végén a törvényhozás által, mennyiben a törvényekkel nem ellenkeznek.

Szentkirályi szerint pedig még különösebb, hogy a Főrendek tagadják az idézett törvény erejét, s mind e mellett felakarják szólítani a végrehajtó hatalmat. Mire? Hihetőleg oly törvény teljesítésére, mit szerintök még hozni kellene.

Ezek megíratnak a Főrendeknek, s Ő Felsége a felirásban újra felkéretik az 1599 : 45. t.-czikk foganatosítására.

CCXXVIII. Országos ülés a tek. Karoknál és Rendeknél.

1844 szeptember 23-án d. u. 1 órakor.

1. Felolvastatott a Főrendeknek 2-ik válasza a túrmezei panasz tárgyában, mely az Országgyűlési Iratok között 286. szám alatt van.

2. Főrendi 2-ik válasz a községek rendezése tárgyában az Országgyűlési Iratok közt 287. számmal.

3. Olvastatott 5-ik izenete a tek. Karoknak és Rendeknek a vegyes házasságoktól a kath. papság által megtagadott áldás tárgyában, mely az Országgyűlési Iratok közzé 288. szám alá vétetett fel. Erre észrevétel nem történvén, a Főrendekhez átküldetik.

288. sz. *Ötödik izenete a Karoknak és Rendeknek a vegyes házasságoktól a róm. kath. papság által az egyházi áldásnak megtagadása tárgyában.*

A Karok és Rendek azt, hogy oly vegyes házasságok iránt is, melyek r. kath. lelkész előtt, de egyházi áldás nélkül köttettek, törvényes intézkedés tétessék, a mult országgyűlésről átjött és már ezen országgyűlés alatt is az 1843. évi julius 5-én kelt kegy. kir. válasz tárgyában tett felirás által újra megerősített országos határozatnak tekintvén, a mélt. Főrendekhez átküldött törvényjavaslat azon részét, mely az ily házasságokról szól, ki nem hagyhatják, ellenben szorosan az 1839. évi országgyűlésről felterjesztett törvényjavaslat 3. §-ának szerkezetéhez tartván magokat: a gyermekek megemlítésének kihagyása mellett az átküldött törvényjavaslat czimzetét és bevezető részét következőleg módosíttatni nem ellenzik:

Törvényczikkely némely vegyes házasságról.

Azon vegyes házasságok, melyek eddig r. kath. lelkipásztor előtt, de egyházi áldás nélkül köttettek, úgy is erőteljesek lévén: azon vegyes házasságok, melyek az 1839. évi márczius 15. napjától kezdve .... napjáig nem r. kath., hanem valamely más törvényesen bevett vallásbeli lelkész által adattak össze, törvényeseknek jelentetnek ki.

Az 1-ső §-ra a mélt. Főrendeknek észrevételük nem lévén, az egyesség meg van.

A felirási javaslat a törvényjavaslathoz alkalmazva következőleg módosíttatnék:

Felirási javaslat.

Felséges stb.

Oly vegyes házasságok, melyektől a magyar r. kath. papság az egyházi áldást megtagadta, s illetőleg oly vegyes házasságokat, melyek az 1839. évi márczius 15-ik napjától kezdve más vallásbeli lelkészek által adattak össze, tárgyazó, ide fennebb */. alá mellékelt törvényjavaslatot stb.

(Rendi Napló V. köt. 186—187. lap.)

291. Kerületi ülés.

1844 szeptember 24-én.

Elnökök: Ragályi (Gömör), Sötér (Mosony). *Naplóvivő:* Zsoldos. *Jegyzők:* Palóczy, Vukovics.

Tárgy: Hitelesítések, indítványok, katonai élelmezési ügy.

Hitelesítették: *a)* a nemesi rend által viselendő jelen országgyűlési költségek tárgyában készített izenet és *b)* törvényjavaslat; *c)* a birhatási jogról szóló izenet, és *d)* törvényjavaslat; *e)* a nem nemesek közigazgatási hivatalokra alkalmazhatása iránti izenet és *f)* törvényjavaslat; *g)* a kir. Helytartótanács alatt levő alapítványokról az országgyűlés elébe adandó számadások tárgyában készült izenet és *h)* felirási javaslat.

Ezután a kiszemelt indítványok hátralevő részei jöttek napirendre.

33. A futóhomok kártékonysága meggátlásának miképpeni eszközölhetése, úgy 37. az adózó községek jegyzői hivatalos állásának biztosítása s czélszerübb elrendezése iránt törvényjavaslatok készíttetnek, azok beadására halasztatván az ezek fölötti tanácskozás. Ellenben 34. a mezei rendőrség némely hiányainak kiigazítására tett indítványok elmellőztettek. 35. Az 1792. év óta az országba beütött ellenséges seregek által kizsarolt háboruadók, s az általok okozott károk iránt az országbeli minden illető törvényhatóság részére ez időiglen is hátralevő elégtétel a mult országgyűlésen készített felirás nyomán ismét sürgettetni fog. 36. A zágrábi püspökség és káptalan jobbágyainak az úgynevezett udvargróf minden ellenőrködés nélküli birósága alóli felmentése, s a helyett törvényes eljárás behozása Torontál megye által indítványoztatván; úgyszinte 38. annak elrendelése is, hogy az egyházi adományosok özvegyei és hajadonai is az ország nemesei özvegyeivel s hajadonaival egyenlő törvényes jogokkal birjanak, s ezen egyházi adományozottak közt divatozó azon helytelen szokás, miszerint az osztály az örökösödést megszakítja, töröltessék el.

Az elsőre nézve az indítványt tevő *Torontál megye egyik követe* előadá, miképp az udvargrófi bíróság a feudalismusból fennmaradt hajdankor maradványa, midőn a földesúr jobbágyain ön-

kényüleg uralkodhatott s felettök biráskodott. Ez igazságtalan önkény alól, melyet alkotmányos országban fenn nem tarthatni, a zágrábi püspökség és káptalan adományosait — úgy mond a követ — fel kell mentenünk, mert miként lehet ott igazságos eljárást képzelni, hol a püspöknek általa kinevezett udvargrófja és ügyvédje itél, s a fölebbvitel egyenesen az illető püspök elibe történik. Igaz ugyan, hogy innen a per a királyi és hét személyes táblára is fölebbvitethetik, de azt alkotmányos joggal meg nem egyeztethetni, hogy az elsőbiróság a törvényhatóság kirekesztésével azon földesúr hivatalbelieiből áll, kikhez az első fölebbvitel történik.

Ezen baj orvosoltatását küldőim már az 1832-ki országgyűlésen is sürgették, pártoltatást is találván akkor, e részben a Rendek törvényjavaslatot készítettek, mihez a Főrendek járulni vonakodtak.

Nem kérnek tehát küldőim újat, egyedül azt, mit a Rendek többsége a mult országgyűlésen elfogadott, hogy t. i. az elsőbirószágra az úriszék, meddig hazánkban fenn fog állani, állapittassék meg, honnan a megyei törvényszékre legyen a fölebbvitel.

Ez indítvány elfogadtatott.

A másodikra nézve pedig *Torontál megye másik követe* előadá, miképpen szedett el a zágrábi püspökség hűbéreseitől nagy darab földeket, s hogy osztály esetében valahányszor valakinek kimultával figyermeke nem maradt, sem a leányágra, sem a testvérekre az osztályos örökösödést nem terjesztette, hanem azon jószágokat elfoglalta; továbbá az özvegyi just is megszüntette, nem tekintvén arra, hogy azon jószágokra a donatio pro se et masculo kiterjesztetett. Szóló azt hiszi, hogy ha vannak, kik érdemesek az ország pártfogására, ezen elszegényült nemes családok, kiknek apáik hazánkat s a kereszténységet vérökkel oltalmazták, bizonyosan megérdemlik. Annálfogva az előterjesztett indítvány nyomán ezen visszaélés megszüntetését törvény által orvosoltatni kivánta. Mire nézve a Rendek ez indítványt annyira, mennyiben az az országgyülésen elfogadtatott, kikerestetvén ehez a múlt országgyülési előiratok, pártolandják.

Ezen két rendbeli indítvány közt *Palóczy (Borsod megye követe)* a nemzetre nézve sérelmesnek nyilvánitá, hogy miután a zágrábi püspök jószágai Horvátországban a haza védelmére elvétettek, azok helyett az ország hire, tudta nélkül magyarországi birtok adatott a püspökségnek.

40. Annak a kormánynyal egyezkedések utjáni megszüntetése végett, hogy azon magyarországi lakosok, kik az örökös tartományok-

ban örökségképp rájok szállott javaikat eladva, készpénzzé teszik, a somma egy tizedét az ottani fejedelmi kincstárba lefizetni tartoznak, ellenkező esetben pedig Magyarország részéről is ugyanolyan törvényhozatal iránt felirás fog Ő Felségéhez tétetni.

41. Az 1840:25. t.-cz. aképpeni módosítása iránt, hogy a horvátországi itélő táblától minden illető perek, jelesen a királyi fiscusnak gr. Batthyányi Kázmér és Gusztáv ellen az ossai, broodi és grodniki uradalmak miatt folytatott pere a báni Táblához nem csak folytatás, hanem ujra kezdés végett tétessenek által, felirás által lesz megkérendő Ő Felsége. S eképp ez indítvány előkerültével az érdeklett grófok folyamodványa pártolásra talált.

Ezek után *Smaic Bertalan (Buccari követe)* előterjeszté, mily szükséges volna Buccariban, mely az egész tengermellék közepén van, hajózási iskolát állítani. A fiumei lakosok ugyanis inkább iparűzéssel és kereskedéssel foglalkozván, a hajósok legnagyobb száma Buccariból s vidékéről kerül ki s e kerület lakosai közzül jelenleg is 55 hajóskapitány, 86 irnok és kalauz, s 850 hosszú tengeri útra alkalmas hajós van. Eddig Viviáni Pál lelkipásztor tartott ott magániskolát, s noha a tanításért díj fizettetett, még sem volt soha tanítványok nélkül. A nevezett tisztelendő férfiú azonban 1842-ben más helyre vitetvén, e magániskola használhatásától megfosztatott Buccari s környéke. Szükséges ez okoknál fogva megkérni Ő Felségét, hogy valamint Fiuméban történt, Buccariban is hajózási iskolát méltóztassék állíttatni. E kivánat teljesítését az indítványozó követ annál inkább reméli, mivel a hajózási iskola csak kevés számú oktatók fizetését tevén szükségessé, tetemes költséget éppen nem igényel.

Ez indítvány közpártolásra talált, s ha a kivánatok között még fölterjesztve nem volna, külön feliratban Ő Felsége elé terjesztetik.

Indítvány tétetett továbbá *Szentkirályi (Pest megye követe)* által egy országos választmány kiküldése végett, mely sajtóviszonyaink rendezése iránt tegye meg valahára az előleges lépéseket. Azonban a Rendek nem láták szükségesnek ily országos választmány kiküldetését.

Majd egy kérelemiratot nyújta be az elnökség Batthyányi Kázmér gróf mint elnök aláirásával az országos védegylet nevében. Ez egyesület a két Tábla számos tagjai által alakíttatik, czélul tűzvén honi iparműveknek hazai mesterekkel feldolgoztatása által hatni éledezni kezdő műiparunk emelésére. A kérelemirat, melynek felolvasását nagy részvét kisérte, csak röviden említi az egyesület szándékát; említi, miszerint az alapítók nem akarják magokat tovább is szinlelt

reményeknek játékul engedni, s a nemzet vagyonosságának naponta sülyedését összetett kezekkel nézni; kilépnek tehát a cselekvés terére; a Rendektől ez alkalommal csupán kettőt kérvén, hogy t. i. az egyesület önmegtagadással, sőt mondhatni áldozattal járó hazafiúi igyekezetét méltányolván, törvényhozói állásukból folyó tekintélyes jóváhagyásukkal helyeseljék, kérvén továbbá, hogy az egyesület közgyűlésére, mely f. hó 29-én tartatik, tanácskozásuk termét átengedni méltóztassanak.

A kérelem utóbbi része azonnal elrendeltetvén, a méltánylat kimondása f. hó 28-ára halasztatott. Addig, mind a benyujtott folyamodás, mind az egyesületi alapszabályok köziratom le fognak iratni.

Lezerédj lelkesíti az ügy iránt az ifjuságot. Reméli s elvárja — úgymond — az országgyűlési ifjuságtól, hogy e részben, hol minden betű áldást hoz a honnak, még önmegerőltetésével is munkálkodni fog.

Tanácskozás alá jött végre, a *katonai élelmezés és szállásolás iránt kiküldött országos választmány jelentése.* A jelentés tartalma lényegében következő: A választmány ki volt küldve, hogy a katonatartással összekötött terheknek, mennyire azok törvényesek, pénzbeli megváltása iránt a kinevezett királyi biztosokkal értekezzék, s a kormány szándokát, mind a megváltási összlet, mind a megváltáshoz kötött föltételek iránt megtudván, azokhoz képpest tegyen véleményes jelentést. A királyi biztosság ez okból felszólíttatván, oly értelmüleg nyilatkozott, miszerint Ő Felsége nem idegen attól, hogy az élelmezés és szállásolás megváltása iránt a Rendek által törvény készíttessék; föltételekül kivánja mindazonáltal most is, hogy a katonatartási terhekre nézve aránylagosabb felosztási kulcs készíttessék, s a kincstár illetőségei minden részben teljesen és tökéletesen biztosíttassanak. E föltételek nélkül minden újítási terv, mely a katonatartás mostani rendszerének változtatására czéloz, felesleges. Figyelembe ajánlák továbbá a királyi biztosok az országos választmánynak: nem lenne-e tanácsosabb a természetbeni adózásokat a tapasztalt visszaélések megszüntetésével tovább is fenntartani?

Az országos választmány e nyilatkozat figyelmeztetéseit az eddigi föliratok s királyi válaszok után már elkésetteknek tekintvén, szabatosabb nyilatkozatra szólitá a biztosságot az iránt, vajjon a nevezett föltételeket a megváltásnak «sine qua non»-jául tekinti-e, nincsen-e felhatalmazva a váltságösszletnek közlésére? A kincstári elnök erre ujólag válaszolá, miképp Ő Felsége nem határozhat meg bizonyos összletet, míg a föltételek tisztába hozva nincsenek; ha azonban a

Rendek magok kivánnak ajánlatot tenni a váltságösszlet iránt, a biztosság az illető adatok közlése mellett, kész azok iránt a többször említett föltételek értelmében a választmánynyal értekezésbe bocsátkozni. A választmány ez ujabb nyilatkozatból is láthatá, hogy a kormány föltételéhez erősen ragaszkodik. Az arányosabb felosztás kérdése pedig a váltságösszlet előadásával szorosabb kapcsolatban nem áll; az alkudozásnak akadálya s föltétele nem lehet, miután a felosztásnak magának a megajánlandó összlet foghat szolgálni biztos alapul. De a biztosítás emlegetését is idő előttinek tartja a választmány; különben is miben állhat másban e biztosítás, mint a végrehajtó hatalom erélyességében, s az illető tisztviselők törvény iránti tiszteletében. Miután ezek szerint az országos választmány a váltságösszlet iránt a kormány akaratát ki nem tudhatá, kiküldetésének eleget nem tehetvén, működését a Rendek bővebb utasításától függeszté föl.

A további eljárás eképpi felfüggesztésében nem nyugvék meg a választmánynak hét megyei s három városi tagja. A külön vélemény tartalma ez: Nem osztoznak a többség nézetében, mintha a kincstári tagok nyilatkozata lehetetlenné tenné az országos választmány további eljárását. A választmány akkor teljesíti kötelességét, ha közel jövendőben tünteti elő megszabadítását az adózó népnek a katonatartás mostani rendszerétől, mely anyagi és erkölcsi tekintetben legnyomasztóbb. E czél elérésére a legczélszerübb az 1840: 3. t.-cz. értelmében munkált országos küldöttség által tört ösvényen haladni; megállapítani az ezredek számát, megvizsgálni a terhek törvényességét s ezekhez képest általános és határozott váltságösszlet kidolgozása, s évenkint adó formában megajánlása által az élelmezés terményekben kiszolgáltatását azonnal megszüntetni. Ily váltságdíj kiszolgáltatását a kormány világos nyilatkozatától felfüggeszteni nem lehet. A kormány világosan nyilatkozni nem fog, mert e terhek készpénzben fizetése érdekében nem fekszik. A Rendek pedig ajánlatuk alapjául különben sem a kormány kivánatát, hanem az előttük fekvő törvényes adatokat tartoznak venni. S ily adatok közlését maga a kincstári biztosság ajánlja. Ezekhez képest a külön vélemény aláirói oda vélik utasítandónak a választmányt, hogy mielőbb határozott váltságösszletet dolgozván ki, még ez országgyülésnek terjeszsze elébe.

Felolvastatván az ide vonatkozó iratok, mindenek előtt az országos választmány egyik tagja

Perczel, úgy mond: Ezen jelentésből láthatják a Rendek, mily sikere volt az országos választmány küldetésének. Az Ő Felsége által kiküldött kir. biztosok a helyett, hogy a sommáról nyilatkoztak volna,

tanácsadással léptek fel, melyre őket a választmány föl nem szólította. De azon tanácsadás mellett a megváltás lehetőségét a nélkül, hogy a kivánt összeget velünk tudatták volna, két föltételhez kötötték. Kivánták ugyanis, hogy a megállapítandó összeg igazságos kivetésére az ország egy új kulcs kidolgozásáról gondoskodjék. Nem foghatom meg, micsoda összeköttetésben van a kulcs a megváltási summával? Ha átlátta a kormány a most fennálló kivetési kulcs igazságtalan létét, akkor a négy millió adó szinte igazságtalan arányban vettetik ki, mely igaztalanság megszüntetésére az új kulcs kidolgozása szükségét a kegy. kir. előadások közt megemlíthette, s annak készítésére a Rendeket felszólíthatta volna. Második föltételül tüzetett ki a biztosítás. Ugyan kérdem: micsoda indulatot gerjeszthet ez a nemzetben, midőn a kormány 600—800 ezer frt behajtására biztosítást kér? A végrehajtó hatalomban nem lenne elég erély a törvény végrehajtására? Ott a törvény, mely a végrehajtó hatalmat a fejedelemnek adta át; adhat-e több biztosítást alkotmányos nemzet? Szónok úgy hiszi, hogy ha valaki reményeket táplált, mennyire akarnak rajtunk segiteni, most kiábrándulhata. Ha ily politikai szint legkevésbbé sem viselő kérdésben nincs valódi szándék, mit várhatunk az alkotmányos jogok terjesztése terén?

Nekünk azonban ezen kérdést a visszaélések által tetemes kárt szenvedő adózóink könnyebbítésének eszközlése tekintetéből letennünk nem lehet. Annálfogva, mivel véleményem úgy is az, hogy az országos választmány működési köre megszünt, mivel az csak a somma kitudakozására küldetett ki, egy kerületi választmányt kivánok megbizatni, mely a megszakadt tanácskozási fonalat folytassa, s a visszaélések miképp lehető meggátlása iránt törvényjavaslatot készítsen, s annyival inkább, hogy ekképp a Rendek kezdeményi joga tisztábban megőríztessék. A sikerre nézve ez különben is mindegy. A büntető törvénykönyvet országos választmány dolgozta ki, s még sem lesz belőle semmi.

Az utána szólt követ a választmány kiküldetésével nem látott a dolgon segítve. Ha a kormánynak a megváltás nincs érdekében, nekünk kell azt megelőzni. Mondjuk ki nyiltan, hogy mi vagyunk a nyomottak, s ha a szegény adózó nép sorsán könnyebbíteni akarunk, egyszersmind a biztosítást meg kell ajánlanunk, mert attól tart a kormány s méltán, hogy az ország a megváltási sommával is úgy, mint az adóval 3—4 évi hátramaradásban állana.

A szólásban következett *Szentkirályi* megemlíté, miképp ezen kérdés nem most fordul elő legelőször. A terhek legnagyobbika

a kiszolgáltatás módjában, s azzal kapcsolatban álló visszaélésekben fekszik. Nem akar szónok ez uttal annak vizsgálatába ereszkedni, miért akadt meg ezen kérdés az 1832-iki országgyülésen, mert az mindenki előtt tudva van. Nézzük csak a legutóbb kiadott resolutiót. Mi fölirásunkban kértük Ő Felségét a megváltási somma mennyiségének előterjesztésére, s hogy alkudozásra fölhatalmazott egyedeket küldjön ki; a kir. biztosok kiküldetvén, a kegy. kir. resolutióban kérelmünk ellen legkisebb észrevétel sem tétetett, s hogy most a megváltási összeget meg nem mondotta, mást nem gondolhatni, mint hogy a kormány a megváltási összeg mennyisége iránt még most sincs magával tisztában, s ez tanusítja, hogy nem nagy hajlama van az élelmezés megváltásának eszközlésére.

Különösnek tartom, — mond tovább szónok, — a biztosítás kérését. Hiszen ha a kormány attól fél, hogy a megváltandó somma biztosítás nélkül hátramaradásra jutand, a közadó summája nem levén biztosítva, ha a szegény adózó a fizetés terhét el nem birandja, a biztosított élelmezési váltság lerovása mellett a hadi adóban maradna többel adós; és így ezen kivánt biztosítás által az óhajtandó czél el nem érethetik.

Azon föltétel pedig, hogy mi egy új igazságos kulcsot dolgozzunk ki, annyit tesz, mint azt mondani: én az élelmezés megváltását nem akarom, mert in abstracto kulcsot kidolgozni lehetetlen. Ha tehát a kormány a szegény adózó nép érdekét előmozdítani vonakodik, minthogy a regulamentáris ár, mely szerint az adózó a termesztvényeket adni tartozik, a törvényben meghatározva nincs, a termesztvények kiszolgáltatása egyedül a közadó lerovására s könnyebbítésére tétetett; miután pedig az most már az adózó nép tetemes terheltetésével — mivel a regulamentáris ár a piaczi árt sehol és soha el nem éri — történik, ha ez iránt a kormány rendelkezni nem akar, azon esetre véleményem az: fogjuk fel mi a nép érdekét, legkevésbbé se vonakodjunk a kérdésbe bebocsátkozni, mert az 1832-iki országgyülésből vannak adatink. Munkálkodásra pedig szóló az ügy hátráltatásának kikerülése tekintetéből a munkálkodott országos választmányt vélte megbizandónak.

Lónyay Gábor (Zemplén megye követe) ezen kérdést sem kerületi, sem országos választmányra nem kívánta többé bizatni. A kir. biztosok, midőn a summa biztosítását föltételül tették, föl voltak szólítva annak kijelentésére, hogy miből áll a biztosíték; de ők erre mit sem feleltek. Felirás által kivánja tehát szóló Ő Felségét az iránt értesíteni, hogy az ország egyebet, mint törvényes biztosítékot

nem érthetett, ez pedig meg levén, a váltsági összeg mennyiségéről szándékát az ország Rendeivel tudassa, kijelentvén egyszersmind, hogy a biztosíték, valamint az újabb kulcs kidolgozása, az egyezkedést nem föltételezheté; ez utolsó annyival inkább nem, mivel azt október 15-kig elkészíteni teljes lehetetlen; hanem az igazságos fölosztási kulcs kidolgozásáról a jövő országgyűlés fog gondoskodni.

Ha pedig a kormány a váltsági somma mennyiségét kinyilatkoztatni nem akarja, tegyük azt mi. Uj adatot e részben már úgy sem várhatni, semmi más adat nem lehet, mint a mi az 1840-ki országos választmány munkálatában kinyomtatva van; ebbe van foglalva mind az, mit ez érdemben a nemzet törvényes tehernek tart. Ezen törvényes teher megváltására tehát egy bizonyos somma dolgoztassék ki, s törvényjavaslatba öntessék. Ha pedig ennek kidolgozását valakire bízni akarják, akkor szóló véleménye szerint azon itt levő nehány tagra vélte azt bizandónak, kik az 1840-ki országos választmányban részt vevén, már ezzel foglalkodtanak.

Az ezután nyilatkozott megyei követ figyelmeztette a Rendeket, hogy az országos választmány nem mondott le működéséről, hanem csak bővebb utasítást kért, minélfogva helyét nem látta a kerületi választmány kiküldetésének. Szóló tehát az országos választmányt munkálkodásának folytatására akképp kívánta utasítani, hogy ez azon ezredek száma szerint, melyeket az ország törvényesen tartani köteles, valami sommát dolgozzon ki, s azt törvényjavaslatba foglalja.

Ha ezen kérdést tovább jelen stádiumában hagyni nem akarjuk, hanem az adózó nép könnyebbítésére azt bevégezni óhajtjuk: nem lesz egyéb módunk, mint az ajánlandó summát adó formában megajánlani. Ez a dolog veleje; mert ha a kormányt alkudozás terére nem vezethetjük, el kell hagynunk ezen tért, mert a kormányt alkudozásra kényszeríteni nem lehet, hanem a kérdés elintézésére ki kell majd mondanunk, hogy ennyi sommát katonatartásra ajánlunk, de mától fogva a termesztvények kiszolgáltatása megszünik stb.

Végre még *Klauzál Gábor (Csongrád megye követe)* szólalt fel: Nem akarom azt fejtegetni — úgymond — mennyire sértetett meg a nemzet igazságos kívánata az által, hogy a kormány a sommát meg nem mondotta, hisz az élelmezési ügy elintézését nem annyira az ország, mint inkább a kormány érdeke igényli. Jelenleg nem csak a magyarországi katonaság, hanem az egész ausztriai ármádia igen szét van szórva, itt egy osztály, amott egy század, s ez a rendes nagyobb hadi gyakorlatot lehetetlenné teszi. E tekintet-

ből is tehát érdekében fekszik a kormánynak e szőnyegen forgó kérdésnek végképpeni elintézése.

Nem hihetem, — mond tovább a szónok, — hogy a kormány gyönyörüségét lelné azon tömérdek veszteségben, melyet az élelmezések kiszolgáltatásánál a szegény adózó nép szenvedni kénytelenittetik. Károsittatik pedig először az által, hogy a termesztvények annak idején nem szereztetnek be, mit megváltás mellett a kincstár megtehetne; minélfogva sokszor azon termesztvények a legdrágább piaczi áron vásároltatnak, melyekből a kincstári regulamentaris ár melletti beszámítása által a szegény adózóknak csekélység térittetik vissza. 2-or pedig károsittatnak a községi előljárók zsarolásai által. Mindezek megfontolása mellett semmi sem volt rám nézve váratlanabb, mint a kormány azon nyilatkozata, melyet már az 1832-iki országgyülésen is nyilvánított. Ezen mindig egyforma nyilatkozata mellett kimondhatta volna már valahára, hogy ennyi sommát s ezen föltételek mellett kivánok.

Nem sért ugyan engem a kormánynak biztositékróli gondoskodása, mert e részben csak törvényes biztositékot kivánhat, s e mellett a sommák iránti alkudozás folytattathatott volna. De itt önkénytelenül azon uzsoráskodó jut eszembe, ki előbb a hypothekát keresi, az ajánlandó sommát ahoz mérendő.

Igen méltánylom, hogy az országos választmány utasitáskéréséért folyamodott. Én Pest megye követének nézetét, hogy t. i. e kérdést le ne tegyük, egészen pártolom, mert az adózó nép ügye a dolog minél előbbi elintézését igényli, s ha a kormány constitutionális kötelességét e részben teljesiteni nem akarja, ha arra a nemzet másképp nem veheti rá, az adó megtagadáshoz nyúlhat. Igy tudom én a constitutionális életet. De azért ennek elhatározását siettetni nem kell, mert nálunk annak létesitése sokkal több nehézséggel jár, mint más alkotmányos nemzeteknél. Mielőtt tehát ezen lépést megtennők, kövessünk el mindent, mi a kormánynyal az alkudozást létesithetné. Annálfogva az országos választmányt tovább is megbizatni kivánom, hogy

1-ör a megváltási summáról azon terhekre nézve, melyeket az ország törvényesen viselni tartozik, javaslatot adjon; s a mennyiben ennek kidolgozásában elegendő adatai nem lennének, a megbizott kincstári egyedekkel tegye magát érintkezésbe. Megbizandónak vélném

2-or a választmányt arra is, hogy a kivetési teher miképpeni behajtása iránt véleményt készitsen. Ezt nem látom oly nagy nehézséggel összekötve, mert ezuttal más, mint a portális kulcs nem álla-

píttathatik meg. Ezt javasolta megtartatni a financialis választmány is. De arra véleménye kiterjeszkedhetik, hogy a kivetésnél kell-e különbséget tenni azon helyekre a consumtio-növelés tekintetéből, hol a katonaság tanyázni fog? Ezeken felül a biztosítást nem említve

3-or a behajtásra nézve arról adna javaslatot, hogy a váltsági összeg mely pénztárból fizettessék.

Ezek után az előbbi indítvány többek kivánságára pontonként szavazat alá tüzetett. Legelső kérdés azonban az volt: vajjon a munka folytatásával az országos vagy más kerületi választmány bizassék-e meg? 40 megye 9 ellen az első mellett nyilatkozott. Továbbá az, hogy ezen választmány a törvényesen viselendő terhek sommájáról véleményt készítsen, közelfogadást nyert. De éles ellenzékre talált azon másik kérdés: kell-e az arányra nézve azon helyekre, hol a katonák tanyáznak, tekintettel lenni? Szavazáskor a voksok egyenlően 24—24 állván, a tárgy eldöntése tekintetéből Sáros az igennel szavazókhoz áttért, s így e részben is a csongrádi indítvány fogadtatott el. A kevesebbségben maradt megyék, melyek semmi különbséget tenni nem kivántak: Abauj, Zemplén, Szatmár, Szabolcs, Borsod, Heves, Bereg, Torna, Ugocsa, Bihar, Pozsony, Nyitra, Sopron, Vas, Komárom, Bars, Hont, Győr, Veszprém, Tolna, Pozsega, Verőcze.

Úgy szintén általános elfogadást nyert a 3-ik pont alatti azon indítvány, hogy a választmány a pénzbehajtásról, és hogy melyik pénztárból történjék a fizetés, véleményt adjon.

Mindezekhez végre még *Biharmegye* azon kivánata is adatott, miképp a katonaság mennyiségéről s elhelyezéséről is javaslat készíttessék.

292. Kerületi ülés.

1844 szeptember 25-én.

Elnökök és *naplóvivő:* az előbbiek. *Jegyzők:* Palóczy, Vukovics és Szentkirályi.

Tárgy: Hitelesítések. — A Főrendek 6-ik válaszizenete a szabad királyi városok rendezéséről szóló törvényjavaslatra.

Mai ülés a *zsidók dolgában* készített izenetfelírás és törvényjavaslat hitelesítésével kezdetett meg, hitelesíttetett továbbá a *katonai kicsapongások korlátozása* iránti múlt országgyűlésről fölterjesztett törvényjavaslatra kegy. kir. válasz kiadásának szorgalmazása végett készített felirás. El lőn határozva, hogy ezen felirás adatokkal fog támogattatni. Ezen adatokat ma egy újabb, borzasztó merénylet szaporítá. *Zsedényi (Szepes megye követe)* ugyanis a mai gyűlésben körülményesen azt adá elő, hogy egy Ferdinánd huszárezredbeli kapitány többed magával egy krompachi korcsmában annyira összevert egy kocsist, hogy ez a szepesváraljai irgalmas barátok kórházában pár nap alatt lelkét kiadá, s a mi szintoly borzasztó: az illető katonai egyének még a szükséges vizsgálatot is vonakodtak megtenni tiszttársuk ellen.

Hitelesíttettek továbbá *az egyetem gazdálkodási s tanítási rendszerének* országgyűlés elibe leendő terjesztése iránti izenet és felirási javaslat.

Ezután a mult országgyűlésen az *egyházi tized* tárgyában készített törvényjavaslat vétetett fel.

Az egyházi tized általános eltörlését kivánták többen; s ezek közt *Beöthy Ödön (Bihar megye követe)* kijelentette, hogy ez az adónak közgazdasági tekintetben rendkívül ártalmas neme; de azt is, hogy ez már azért is igazságtalan, mivel az mindenkit egyenlőn nem nyom. Vannak ugyanis községek, melyek a tizedet természetben szolgáltatják ki, mások készpénzzel váltják meg s ezek közt némelyek kisebb, mások nagyobb mennyiséget fizetnek. Továbbá vannak olyanok is, melyek semmivel sem adóznak s ezen tizedet sem kapja mindenütt az egyház, mert vannak olyan helységek, hol azt a földesúr szedi; míg másutt fizettetik a protestánsok által is, azon egyház javára, melynek áldásaiban nem részesülnek, melytől rég különválva, egyházukat, iskolájukat, saját pénzökből tartják fenn. Igen! az egy keresztény vallás

hivei, testvérek között a reformatió meghasonlást szült s a protestánsok kényteleníttettek odahagyni az ősi házat. Igazság-e, hogy tartására tovább is köteleztessenek ők, kik különválásukkor, mint testvérek között szokás, nem osztozának atyáik örökségein? Ezen különböző gyakorlatot csak úgy vélte elintézhetőnek, ha mivel az adózó nép legnagyobb nyomatására szolgál, végképp mindenütt megszüntettetik, vagy legalább bizonyos sommával megváltatik; más alkalommal is rendelkezett már a tized fölött a nemzet, így birta azt Bocskay is.

Mások pedig a tizedet szerződésre kivánták változtatni. Voltak, kik a törvényjavaslatban foglalt egy telek után fizetendő 2 forintot sokallották, míg némelyek az eddigi szerződések mellett nyilatkoztak. Végre szavazásra tüzetvén azon kérdés: vajjon az egyházi tized kárpótlás nélkül megszüntettessék-e? 39 megye 10 ellenében nemmel szavazott. A kevesebbségben maradt megyék: Nógrád, Zala, Pest, Tolna, Szabolcs, Borsod, Bereg, Bihar, Békés és Csanád.

Igy tehát a tized csak bizonyos megváltás mellett szüntethetik meg, vagy legalább bizonyos sommával megváltatik. A Rendek azonban ezen kérdés tárgyalását félbe szakasztották, a megváltás miképpeni eszközléséről máskor tanácskozandók.

Most pedig, miután a városrendezési jegyző megérkezett, *a városi reform ügyben* átküldött 6-ik válaszüzenetét a Főrendeknek vették tárgyalás alá, miután *Pázmándynak (Komárom megye követének)* a munkálat letételére tett indítványa elhangzott. A szabályokra nézve, mely iránt a két Tábla nézetei bőven kifejtvék, a Rendek 29 szóval 20 ellen előbbi határozatuk mellett maradtak. A kisebbségben maradt megyék, melyek a főrendi véleményt pártolták: Sopron, Liptó, Somogy, Győr, Veszprém, Baranya, Fehér, Esztergom, Mosony, Árva, Bács, Turócz, Pozsega, Verőcze, Szerém, Sáros, Szatmár, Szepes, Torna és Ugocsa.

A polgári képességről szóló 89. §-ra nézve *Zemplén megye követe* a főrendi qualificatiót — küldői utasítása szerint, miután a Főrendek egyenes választáshoz járultak — elfogadta.

Ezután *Szombathelyi (Békés megye követe)* úgymond: mielőtt e tárgyra nézve vélekedésemet kimondanám, szándékom okát adni, miért vagyok oly kicsiny hitű, hogy minden perczmulasztást veszélyesnek tartok. Nekünk meg kell ragadni ezen pillanatot, mely előttünk mutatkozik, hogy azon százezrek, kikről itt szó van, a polgári szabadságot minél előbb élvezhessék. Én előttem a szabadság fejlődésének alapja a míveltség, s ekkép míveltséget rabszolgák közt nem keresek; ennek kifejtésére pedig legalkalmasabbnak találom a sajtót,

MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA KÖNYVTÁRA

vagy a nyilvánosság mellett a kölcsönös eszmecsere közlését. Aki megfontolta, hogy az általános testvéresülhetés nagy eszméje csak a királyi városok közvetítése által eszközöltethetik, s hogy a fennálló választófalak csak úgy rontathatnak le, ha a városoknak életet adunk, az a városok ügyét kitelhetőleg előmozdítani iparkodik. Nekünk kötelességünk a különböző elemek hatását összemérni; tőlünk függ ezen fontos kérdés megmentése, ha engedünk eddigi megállapodásunkból a Főrendek kivánatára annyit, mennyit az ügy szentségének koczkáztatása nélkül tehetünk. Sok előitéletnek van ezen városi reformügy kitéve, s eddig a történet nem tanúsít oly esetet, miszerint lett volna oly aristokratia, mely önként engedett volna. Ezt mindig az érzett kénytelenség vagy physikai erő kényszerítette a jogok megadására. Most tehát, midőn az aristokratia önként kész a jogokat megosztani, használjuk a kinálkozó alkalom perczeit s mentsük meg ezen fontos ügyet, nehogy az időt elmulasztva, egykor a jogok megszerzésére a jövendő physikai erőt használni kényteleníttessék.

Múlt alkalommal, midőn ezen kérdés szőnyegen volt, nem bocsátkoztunk a qualificatió kérdésébe; azt attól függesztettük fel, vajjon a Főrendek a közvetett vagy közvetlen választást fogadják-e el? Most már a Főrendek egy igen nevezetes kivánatunkat: az egyenes választást és pedig azon qualificatio mellett, melyhez a közvetett választást kötöttük, elfogadták. Ezzel egy nagy eszmét értünk el, mert ha polgár volnék, egyedüli óhajtásom csak a közvetlen választás lenne. Ehez járulásra hívom fel a Rendeket, mellőzvén mindazáltal a Főrendek által e kérdéshez kötött föltételeket.

Különben nem is létezik már köztünk oly lényeges különbség. Ugyanis vizsgáljuk azon qualificatiót, melyet a Főrendek ajánlanak s melyet mi 3-ik üzenetünkben felállítottunk: mi az ingatlan vagyonra kis városokban 200, közép városokban 600, s nagy városokban 1000 frt értékre tettünk polgári képességet; a Főrendek pedig kis városokban 3—400, közép városokban 7—900, nagy városokban 1000—1200, magára Pest városára pedig 3000 frtos qualificatiót kívánnak. Itt a valóságos különbség nem több, mint 100 frt; mert nem foghatom meg, mit értenek a Főrendek a 300 frttal, s ha már a 300 frt szerintök polgári képességekre elegendő, annál fogva a külső telkekre nézve a Főrendek által javaslott 300, 700 és 1000 frtos qualificatiót elfogadhatónak vélem. Pestre nézve ugyan nem látom okát, miért kell nagyobb qualificatiót, mint más nagy városokban felállítani; de ha a polgárok sokasága miatt támadható zavaroktól félnek a mélt. Főrendek, minthogy ezen város érdeke csakugyan más, mint a többi városé, nem ellenzem,

ha erre nézve nagyobb qualificatiot, véleményem szerint 2000 frtot állapítanánk meg; meghagynók mindemellett a belső telkekre nézve általunk felállított elvet, t. i. hogy az, kinek a városban a városi telekkönyvbe bejegyzett háza van, polgári képességgel birjon, azon oknál fogva, mivel a házzal birók a város érdekeihez szorosan csatoltatvák.

Ez lenne tehát, mit közelítés tekintetében tennünk kellene. Szeretném ugyan magam is, ha a polgári képesség a legtágabb alapra építtetnék, de ha el nem érhetem, ezen szorosat is elfogadom. Hisz nem a jelennek hozzuk a törvényt; a jövendő pedig majd ki fogja vívni magának, mit most mi elérni képesek nem vagyunk. Amit most teszünk, kezdete a jogok kiterjesztésének. Én kezdeni akarok, mert kezdet nélkül nincs növekedés; nekem a kisdedet elhagyni nem szabad azért, mert egyszerre emberré nem született. Annálfogva újra ajánlom indítványom elfogadását.

Mi már az általunk felállított minimumot illeti: ebben most, miután a summára megegyeztünk, már nem találok szükséges garantiát. Tisztában vagyunk a polgárok számával, azért ettől bátran elállhatunk.

Ellenben a mesteremberekre a főrendi qualificatiók sok kellemetlenségre, s gyakori kijátszásokra nyújtanak alkalmat. Ezen, véleményem szerint, változtatni kell. 1832-ben az úrbér tárgyalásakor sok vitatkozás folyt annak meghatározása fölött, ki tekintessék mesterembernek. Végre abban állapodtak meg, hogy mesterember mindaz, a ki annak gyakorlatából él. Én ennél tovább most sem mennék, mert annak, ki saját mesterségének gyakorlata után él, bizonyosan kell annyi jövedelmének lenni, mennyit tőle a Főrendek a polgári képességre megkívánnak, különben meg nem élhetne. Azonban a honoratiorokról mégis azt hiszem, hogy kell valamikép rendelkezni. Ezek jövedelmeit legbajosabb lenne meghatározni; annál fogva legczélszerűbbnek látnám, ha ide a 3-ik üzenetben felállított 40, 60, 80, Pest városra pedig a 100 frt házbéri qualificatiót visszaállítanók.

Hertelendy Miksa (Torontál megye követe) megjegyzé, miképp a polgári qualificatiónak minden legkisebb emelésével több polgár záratik ki a joggyakorlásból; erre pedig ő küldőitől felhatalmazva nincs, s azért el sem fogadja.

Török Gábor (Arad megye követe) pedig igen óhajtja a városok elrendezését, de oly elrendezést nem akar, mely által számtalan polgár szabadságában megszoríttatnék.

Azonban ezen kérdést a többség szavazás által kívánta eldönteni. Elsőben is a fölött szavaztak a Rendek, vajjon elfogadják-e fő-

rendi qualificatiot, vagy nem? Erre 26 megye 23 ellenében nemmel szavazott. A kevesebbségben maradt megyék: Zemplén, Sáros, Ung, Szatmár, Szepes, Krassó, Pozsony, Nyitra, Liptó, Somogy, Hont, Veszprém, Baranya, Fehér, Esztergom, Mosony, Árva, Bács, Turócz, Pozsega, Verőcze és Szerém.

Ellenben a békési indítvány 36 szóval 13 ellenében elfogadtatott. A kevesebbségben maradt megyék, melyek az előbbi qualificatió megtartása mellett szavaztak: Abauj, Sáros, Heves, Ugocsa, Csanád, Arad, Torontál, Sopron, Trencsén, Vas, Nógrád, Zala és Komárom. — Ezen lépése által a Rendeknek megtörtént a közeledés a Főrendekhez, de újabb közelítés az által is történt, hogy a polgári őrsereg felállításától a Rendek elállottak, hagyatván az a főrendi javaslathoz képest a honvédelmi rendszer általános elrendezésére. Egyébiránt az eddigi gyakorlat tovább is fenntartatik. A polgári nevezetet azonban állhatatosan követelik a Rendek azoknak is, kiket a sors választó joggal meg nem áldott. A képviselők számát illetőleg a Rendek előbbi nézeteiket tartották meg, ellenben a felügyelők tárgyalása kezdetén azon kérdés tűzetvén ki szavazás alá: vajjon a felügyelők elvileg elfogadtassanak-e? — 25 megye 24 ellenében igennel szavazott. A kevesebbségben maradt megyék: Pozsony, Nyitra, Sopron, Trencsén, Vas, Nógrád, Zala, Komárom, Zólyom, Esztergom, Pest, Tolna, Verőcze, Ung, Gömör, Brassó, Heves, Bereg, Ugocsa, Bihar, Csongrád, Arad és Torontál.

Zsedényi előadá, hogy mielőtt a Rendek a felügyelő hatásköréről szólnának, azt a városi munkálattal foglalkozott ker. választmányhoz kellene utasítani, annyival is inkább, mert ott már e részben egy javaslat előterjesztetett, mely akkor 1—2 szavazattöbbséggel mellőztetett el. A törvényjavaslat előterjesztéseig azonban egy elvvel tisztában kell lennünk: a Főrendek az egyenes választást a candidatioi joghoz kötötték, ezt tehát szavazás által kellene elhatározni; úgyszinte azt is, vajjon a főfelügyelőt Ő Felsége korlátlanul nevezze-e ki vagy nem?

Lónyay Gábor (Zemplén megye követe) Zsedényi javaslatában nem osztozott, hanem utasításánál fogva kívánta, hogy a felügyelők a Helytartótanács által fölterjesztett egyedekből neveztessenek ki s ne minden városban, hanem kerületekre osztassanak fel úgy, hogy 16-nál többen ne lehessenek, se megyei, se városi követeknek ne választathassanak s az administratióra való felügyelés tekintetéből vagy a városban, vagy az illető kerületben tartozzanak lakni; végre, hogy a magyar nyelvet tökéletesen tudják.

Ezután Csongrád megye követe, *Klauzál*, úgy mond: Mielőtt a főfelügyelő kötelességeiről és jogairól szólanánk, először azt kell meghatározni, hogy kik legyenek? Én azokat mindenesetre a polgári elemből kivánom választatni, mert a városi testületbe oly idegen elemet, mely a polgári érdek kifejlését elnyomhatná, ültetni nem akarok. Oly férfira kívánom én bízni a felügyelést, kit Ő Felsége a városi polgárság által ajánlandó 3 egyed közzül tartozzék kinevezni; és ezen egyed főpolgármesternek neveztetnék. Ezt pedig tehetjük, mert a felügyelés elve elfogadásával, még magát a nevet nem fogadtuk el. Jogai és kötelességei közzé tenném pedig a közgyűlésekben és a választásoknál elnökösködést és hogy a végrehajtásokra szigorúan felügyelni tartozzék. A candidátiót semmi esetre sem adhatjuk kezébe, hanem meg kell tartanunk az általunk javaslott kijelölő választmányt, ennek elnöke és a 6 számból álló választmánynak hetedike ő legyen; különben ha a kijelölést a kormány befolyása által kinevezett felügyelőre bíznók, akkor a polgárok választási szabadsága egyenesen a kormány kezébe adatnék, akkor a qualificatio mellett tett hosszas küzdéseink mind hasztalanokká válnának, mert a kijelölési jussal a polgári jog nullificáltatnék. Nekünk tehát a felügyelőre többet, mint előadám, bízni nem lehet.

Ez lenne a közadministratióba befolyása; a mellett t. i., hogy a végrehajtás szigorú teljesítésére felügyelne, s ez által a törvények megtartása felett őrködnék, a közgyűléseken és választásoknál elnökölne, kivéve a tanácsülést, törvényszéket és a bizottságokat. Az itteni elnökösködést egyenesen a helyhatósági tisztviselőre kell bízni, s ez, ha a Rendek polgármesteri czímjavaslatomat a felügyelőkre elfogadják, a másodpolgármester lenne, ki a főpolgármester akadályoztatása esetében annak helyét elfoglalhatná. Véleményem szerint igen meg kell fontolni a felügyelők rendeltetését, nehogy oly befolyás engedtessék, mely által a városi fejlődő élet elfojtassék, s a polgári szabadságon orvosolhatlan seb ejtessék. Egyébiránt a kinevezésre nézve általam javaslott eszme nem új s nem idegen. Igy történik a Hajdú kerületben a főkapitány kineveztetése, hogy t. i. a hajdúk 3 egyedet választanak, s azokból nevezi ki Ő Felsége a kapitányt. A kijelölést pedig, ismét mondom, korlátlanul a Rendek senkinek se adják kezébe, mert általa veszélyeztetik a szabad választás.

A többség elhatározta, úgy mond a következő szónok, *Szentkirályi kerületi jegyző*, hogy legyenek oly tisztviselők, kik a kormány és hatóság közt a kapcsot teszik. Mostan tehát azon kell lennünk, hogy azok a municipális élet kifejlődésének s a közadministratiónak

ártalmára ne legyenek. Erre nézve a főeszmét, hogy a municipiumban a közadministratiót csak a municipium által választott tisztviselők teljesíthetik, épen kell tartanunk. A főfelügyelő, bár polgári egyedből lészen is, ha a kormány által bármi módon, de örökösen neveztetik ki, őt a municipium kifolyásának nem tekinthetni, s ő a közadministratioba nem folyhat, hanem arra, hogy a törvények szigorúan végrehajtassanak s a közadministratió kerekei hivatalmulasztás által fel ne akadjanak, kell felügyelnie.

Miután pedig ez elvet felállítottuk, azt, hogy a felügyelő municipális tisztviselővé ne válhassék, legczélszerűbben úgy látom létesíthetőnek, ha azok nem minden városban külön, hanem kevesebb számmal kerületekre osztatnának fel, s eképp folyton a városban nem tartózkodhatván, a közadministratioba magokat egykönnyen meg nem fészkelhetik. Én tehát minél kevesebb számra óhajtanám szorítani a felügyelőket; de azok mennyiségét most egyszerre nem határozhatni meg, mert azok száma a felosztás miképpeni lehetőségétől függ. Nem látok ezáltal nehézséget a csongrádi indítvány létesítésében, mert ha több városnak adatik egy felügyelő, mindegyik város egyet ajánlhat, vagy a körülmények szerint többet, kik közzül Ő Felsége felügyelőt kineveztetni köteleztetnék.

Abban, hogy miképp neveztessék, legkisebb erőt sem látok; előttem a lényeg csak a miképpeni felügyelés. Azonban én a polgármestert municipális tisztviselőnek tartom, nevezzük tehát őt bárminek, csak polgármesternek ne, nehogy idővel ebből a kis városokban azon következtetés támadjon, hogy a város költségei tetemesek lévén, az alpolgármester tisztét költségkimélés tekintetéből a főpolgármester is elviselheti.

A szólásban következett *Zsedényi* attól tart, hogyha városokban a felügyelők körét oly szűk határok közzé szorítják, s azokat Ő Felsége a polgárok által választottakból tartozik kinevezni, az egész munkálatból semmi sem lészen, mert Ő Felsége csak oly kapocs létesítéséhez járúlhat, mely a végrehajtó hatalommal assimilálva levén, a kormány és a város érdekét összefűzi. Ha a dolgon könnyíteni és segíteni akarunk, akkor engedjük meg, hogy Ő Felsége oly felügyelőt nevezhessen ki, aki minden párton felül fog állhatni. Már pedig, ha városi polgárok által választatnak az ajánlandók, kik közzül Ő Felsége kinevezni tartoznék, azok családi s más összeköttetéseknél fogva csak a pártok kifolyásai lennének.

Szólt még szónok a candidatió mellett; ezt szinte a felügyelőre kívánta bízni, már csak azon oknál fogva is, mert a Főrendek az

egyenes választáshoz a kijelölés jogát határozottan kötötték. Tenni kell ezt — úgymond — különben eddigi tapasztalás szerint csak pártoskodásra és visszaélésekre nyujtatnék tág kapu.

De ezen előterjesztés megczáfoltatott.

Sőtér elnök: Fél, hogy ha nem a fejedelem által fog a felügyelő korlátlanul kineveztetni; nem lesz az, a minek lennie kell: valódi kapocs a kormány és helyhatóság között.

Bezerédj (Tolna megye követe): Emlékezteti az elnököt, hogy a nádor is a nemzet által választatik, s nem képez-e valódi kapcsot fejedelem s a nemzet között? Szerinte azonban a név sem kis érdekű dolog. Nem akar ő valamely aristokratát, ki csupán czímben büszkélkedik, proconsulképpen küldeni a városokba; legyen az polgár s ne szégyelje a polgármester nevezetet. A főkormányzói czím, a gubernátori nevezet csak a versenyzők számát szaporítaná, s azt fogná csinálni, hogy mind nagy urak legyenek. Ismeri szónok a hiúságot, tud példát, hogy Tolna megyében, egy különben igen gravis ember, bizonyos tömeg gondnokának neveztetett, s vonakodott elvállalni; a megye pedig azt mondá: jó, tehát legyen «administrátor» s így már elfogadta. Felel szóló követ Szepes követének, csodálkozván, hogy protestáns ember létére a nép általi kijelölés jóvoltát kétségbe vonja, s midőn az érdemes követ előbb a főfelügyelő elfogadását sürgeté, most már a kijelölés jogát is követeli részére. Fél szónok, hogy a mai határozat csakugyan megtermi azon gyümölcsöket, mik miatt idegenkedett magát a felügyelők eszméjét is elfogadni.

Pázmándy (Komárom megye követe) a pártok fölötti állásra megjegyzi, miszerint nem attól tart ő, hogy a főfelügyelő a városban létező valamelyik párttal véleményben osztozni nem fog, hanem hogy a hatalom elveinek lesz előmozdítója. A kinevezésre nézve Szepes követe túlment még az alkotmánytalan ország példáin is; feledve, hogy Poroszországban is hasonló kijelölés engedtetik a községeknek főhivatalnokuk választásában.

Mi a candidatiót illeti: nem korlátoztatik-e a megyékben is előző tanácskozmány által a főispáni kijelölés joga? Ha a kijelölés korlátlanul átadatik, jobb visszatérni felügyelő nélkül a közvetett választásra, mely mellett a kijelölés fölösleges.

Ez előleges szóváltások után szavaztak.

Határoztatott 39 megye által 8 ellenében, hogy ne minden városnak külön, hanem több városnak kerületenként legyen egy felügyelője; s e tekintetben *Szentkirályi jegyző* 16-nál semmi esetre sem több kerületre osztá fel a városokat.

Újabb kérdés vala, miképp választassék a felügyelő? Nemelyek a szükséges monarchiai kapocs fenntartása végett kivánták, hogy a fejedelem által korlátlanul neveztessék; mások válaszolák, hogy a nép bizodalma a legszebb kapocs; hogy a Hajdú kerület és egész Erdélyország sem áll kivül a monarchián s mégis a kijelölés van szokásban a nagyobb hivatalnokok választására is. Választassék tehát a felügyelő is a városok által fölterjesztett egyének közzül. S a többség, 28 megye 20 ellen, a felterjesztés jogát a városoknak megállapitá.

Hátra volt — mint mondatott — megkeresztelni a gyermeket.

Sőtér ezt korainak tartá, mikor, úgymond, egészen még meg sem született.

Debreczen város követe a «felügyelőt» sehogy sem szereti, mert gyámságot feltételez; kéri a Rendeket: mentsék meg őket a felügyelő névtől, mert ők ez alatt nem akarnak többé lenni s inkább a «főpolgármester» nevet alkalmazzák.

Esztergom város követe kérdi, minő pénztárból fog fizettetni az előttük gyülöletes felügyelő? Minthogy ez a kormány organuma lesz: fizesse a kormány. Nagyon sajnálja egyébiránt, hogy a tek. Rendekben annyira csökkent a tárgy iránti buzgalom, hogy már az egész rendezési ügy levétele is indítványoztatott.

Ragályi elnök megjegyzi erre, hogy a Rendek nem közelednek a Főrendekhez. Eddig mindig azzal vádoltattak a városoktól, hogy sympatiával nem viseltetnek iránt ok; most már ime közelednek: most meg azért is ezért vádoltatnak. Egyébiránt a városok felügyelőt nem, hanem polgármestert akarnak, pedig a «mester» név tanítványokat feltételez.

Szilber (Szeged város követe) az elnök vádjára kijelenti, hogy nem minden város, hanem csak Esztergom emeli a vádat. Egyébiránt megjegyzi, hogy mégis csak több egy «mester», mint a Rendek ispánja, mely nem nagy polczot jellemez.

Ragályi: Éppen nem úrnak szokott ispánja lenni, tehát e részben a megye tekintélyesebb, mint a város, melynek mestere van.

Szentkirályi kerületi jegyző: Minél gyülöletesebb lesz a neve a városok előtt, annál jobb.

Palóczy: Csodálja, hogy régi jó barátai, a főtisztelendő urak nem mondanak ellent a felügyelői nevezetnek, mely annyit tesz «superintendens, episcopus». Legyen tehát a felügyelő neve polgárnagy. Mester nem magyar szó, mert ebből a német kifejezésből van eltorzulva: «Meister».

Ragályi: Fordítsuk meg, legyen «nagypolgár».

Egy tiszai megye régibb követe ajánlja a «főpolgárnokot».

Zsoldos (Veszprém követe): Én úgy vélekedem, hogy a főfelügyelő neve legyen főfelügyelő.

Szavaztak: s a főfelügyelő neve csakugyan lőn főfelügyelő.

A felügyelő név ellen voltak: Borsod, Csongrád, Torontál, Krassó, Nyitra, Vas, Nógrád, Zala, Győr, Baranya, Zólyom, Pest, Tolna, Verőcze = 14 megye.

---

293. Kerületi ülés.

1844 szeptember 26-án.

Elnökök: Ragályi (Gömör) és Sötér (Mosony). *Jegyzők:* Szentkirályi és Ghyczy. *Naplóvivő:* Zsoldos.

Tárgy: A Főrendek 6-ik válaszizenete a sz. kir. városok rendezéséről szóló törvényjavaslatra. — Csődtörvények módosítása.

A városi főfelügyelő hatáskörének kiszabása feletti tanácskozás tovább folytattatván a vitatkozás elébb a kijelölési ügy körül forgott.

A *ker. jegyző, Szentkirályi* indítványozá, hogy e kijelölést ne a főfelügyelő egyedül, hanem mint a Hajdúknál megállapíttatott, 6 tagból álló választmány, melynek elnöke a főfelügyelő, gyakorolja szavazattöbbséggel aképp, hogy a szolgálatban levőket, hacsak magokat felmentetni nem kérik, vagy törvényes ok nem áll ellenök, a kijelölésbe foglalva minden hivatalra legalább 3 egyént terjesszen elő.

Zsedényi azonban a kijelölést korlátlanul akarván letenni a főfelügyelő kezébe, ily értelemben nyilatkozott: A tek. Rendek a városi 3-ik izenetökben a tisztviselők választása iránt 3 nézetet fejtettek ki. Miután a tisztviselők közvetlenül s nagyobb szám által választatnak, a kijelölés czélszerűségét részint a választás gyorsítása, részint az érdekek egyensulyban tartásának tekintetéből elismerték. A kijelölést oly egyénekre bízták, kik a polgárok többségének kifolyása lévén, elég biztosítékot nyujtanak arra, hogy jogukkal a közjó érdekében fognak élni. Határozták pedig ezen kijelölők számát 3-ra, kik képviselők által lennének választandók. Az első pont iránt véleménykülönbség nincs; a 2-ik pontból az következik, hogy a kijelölés meg-

szorítás nélkül a főfelügyelőre bizassék, mert a tegnapi végzés szerint a polgárok többségének leend kifolyása. Avagy nem viseltetnek ez iránt bizodalommal? Tessék ekkor felhagyni az egész rendezéssel, mely választási elven alapszik. Hogyha pedig a 3-ik pont ellenére ezen választmányi tagok megválasztását az egész polgárságra bizzák, mivel közelítenek ekkor a mélt. Főrendek javaslatához? Nem nehezítik-e az egész városi rendszer fölterjesztését? A kijelölési elv át van szőve alkotmányunk egész rendszerén. A megyékről nem szólván, a városokban eddig is vagy a kir. biztos, vagy a városi tanács gyakorolta a kijelölést, ez utolsó esetben tehát oly férfiak, kik örökös hivatalban élvén, pártok kedvezéseitől nem függenek. A Pest követe által javasolt egyének pedig pártok befolyása alatt létezvén, szüntelen csak azokat fognák kijelölni, kiket pártjok előre parancsol. És miután ezen egyének foglalatossága a kijelölésben megszünik, a rosz irányú kijelölésért ki lesz a felelős? A főfelügyelő? Hisz ez hódolni köteles a kijelölő tagok többségének. Avagy felelősek legyenek a választmányi tagok? De ezek a kijelölés után visszalépnek a többi polgárok soraiba. És Pest követe mégis azt akarja, hogy a főfelügyelő ügyeljen a tisztviselők eljárására, holott ő köteles kijelölni a megvesztegetett, romlott erkölcsű s hanyag egyént is, mihelyest oly párthoz tartozik, mely a kijelölést gyakorlandók mellett kivinni birta a szavazatok többségét, melyet, hogy a közvélemény ellen erőszakoskodással megszerezhetni, mutatja a tapasztalás. Miután tehát választatván a főfelügyelő, elég biztositékot nyújt, tessék a 3-ik izenetükben kifejtett elveikhez képpest ráruházni a kijelölési jogot, oly megszorítással, hogy a képviselők szavát kihallgatni igen, de követni köteles ne legyen.

Szentkirályi: E beszédet következő észrevételeivel kisérte. Ha Szepes követe visszanéz, emlékezni fog, miszerint arra szavazott, hogy minden városnak ne legyen főfelügyelője. E szavazat irányában a követ úr okoskodása mit sem nyom, a főfelügyelő nem leendvén minden város többségének kifolyása. Ha követ úr a főfelügyelőt 3 évenként megújíttatni akarná, akkor beszédében következetesség volna, de követ úr a főfelügyelőt örökösen kivánja kineveztetni minden kijelölés nélkül. A főfelügyelő a mi javaslatunk szerint birhat bizalommal kijelöltetésekor, de ezt időjártával elvesztheti, mert hogy egyszer birta, örökre nehezen fogja azt monopolizálhatni. Hol van ezek szerint a Szepes követe által említett biztositéknak alapja?

Mondja, hogy a kijelölési eszme átfutja alkotmányunkat. Csudálkozom, hogy követ úr azt akarja behozni a városi rendezésbe, mi a megyei szerkezetnek leggyengébb oldala. Igaz, hogy a főispán nem

tartozik méltánylani a többség akaratát, de ha nem ügyel rá, ám katonára van szüksége. Előttünk fekszik a Fehér megyei példa. Pártoktól fél a követ úr? Ebből az következik, hogy nem azt kell választani, kinek többsége van, mert ennek pártja is van. Hadd küzdjenek a pártok szabad mezőn, ebben semmi veszély nincs. Azonban komolyan véve fel a dolgot, a korlátlan kijelölést összeegyeztetheti-e követ úr a szabad választás eszméjével? Nem állnak-e ezek oly ellentétben, hogy egymást megrontják? A kijelölés csak akkor nem veszélyes a választási szabadságra, ha az, minek lennie kell, t. i. a közvélemény központosító eszköze. Kérdi Szepes követe, ki lesz felelős a rosz irányú kijelölésért? Senki, hisz a főfelügyelőnek nem akkor kell ügyelni a tisztviselőre, midőn választatik, hanem, midőn megválasztatott. Megyékben a kijelölő főispán ellen fordul a választók ellenszenve; ha a főfelügyelőt választmány övedzi körül, ez feltartóztatja a kijelöléssel meg nem elégedett nép ellenszenvét; azonkívül a főfelügyelő, ha van tekintélye, könnyen adhat irányt a kijelölésnél. Fogjon tehát kezet a felügyelő a képviselők által titkos szavazat útján alakított kijelölő választmánnyal, mely minden tetteiért felelni fog.

Zsedényi nem akarván adós maradni, kijelenti, hogy ő párt alatt nem a többséget érti, hanem a többségen zsarnokoskodó kisebbséget. A felügyelésről eszméje az, hogy ezt nemcsak tisztújítás után, hanem azelőtt is szükség gyakorolni. A kijelölés ellen felhozott megyei kicsapongással Pest megye követe maga magát czáfolá meg, mert szóló nem tud felügyelőt, ki, ha a többség akarata előtt tisztán áll, ennek kegyenczeit ki ne jelölné, hacsak hanyagság s romlottsággal nem bélyegezvék. A főfelügyelő ily esetben ellenálland a többségnek is, midőn a választott 3 egyén hátrálni fog a pártok fenyegetései elől. És hogyan akarhatják felelőssé tenni a felügyelőt, ha semmi hatalommal fel nem ruházzák? Átkai közzé tartozik e nemzetnek, hogy neveztessenek bár, vagy választassanak hivatalnokai, iránt bizalommal nem viseltetik. Pest követe mondá, hogy a felügyelő nem lesz kifolyása a közbizodalomnak, mert kerületenként neveztetvén ki, minden város által kijelölt egyén ki nem neveztethetik. Tehát Pest követe így érti a városok közös érdekét? Szóló azt hiszi, hogy a Buda által kijelölt felügyelő jó lesz Szabadkának is stb.

Vukovics (Temes megye követe): Reá, úgymond, fájdalmasan hatott a tegnapi nap, midőn a főrendi qualificatiókat ellenző 30 voks 13-ra szállt alá, s a főfelügyelő is elfogadtaték. Attól tart, hogy ha a megszorított polgári képesség mellett oly korlátlan hatalommal ruháztatnék fel a felügyelő, mint az előtte szólott követ

kivánja, akkor a 10 városi szavazat nem nagy üdvöt hoz a hazára. Azt mondá Szepes követe, hogy a választásra megkivántató közbizodalom a főfelügyelőben összpontosul. Szóló azt tartja, hogy a főfelügyelő kinevezési modorában még bizalom nem rejlik. A tek. Rendek a kijelölés elnyeréséért nem akartak korlátlan hatalmat adni a felügyelőnek, hanem azt kivánták elérni, hogy a városba idegen elem ne csússzék be. A tek. Rendek egy ember kezére sohasem akarták bízni a kijelölést; im a polgármester választástól függ, s még sem merték őt felruházni e kitünő joggal.

Klauzál (Csongrád megye követe) Zsedényi állításait eképp igyekvék felforgatni: Tisztújítást nem látott Szepes követe, hol kijelölés miatt vérengzés támadt volna? Van elég példa, hogy a főispáni önkényes kijelöléssel be nem érő választók ellenében katonai hatalmat kelle kifejteni. Mondá követ úr, hogy nem látott még felügyelőt, ki a többség akaratát nem méltányolta volna. Ezen állítás mit sem mutat, mert a követ úr még semmiféle inspectort nem látott. Avagy a kir. biztosokat érti követ úr? De ezek önszántukból nem tették a kijelölést; eddig a kir. városok nagy része minden kormányi befolyás nélkül végezte a tisztújítást, kijelölvén a választó polgárok, választott a tanács. És szabadnak nevezhet-e követ úr oly választást, mely egy ember önkényétől függ? Tehát ezért vívtunk a szük qualificatiók ellen, hogy a coordinatiót egy batkát érővé se tegyük? Maradjon inkább minden a réginél, semhogy a városok rendezése önkény martalékául tétessék. A kijelölési jog legéletbevágóbb kérdés a városoknál; ha ezt Szepes követe akarata szerint intézzük el, elrontjuk a szabadságnak még azon árnyékát is, melyet a polgárokra terjeszténk.

Követ úr fölteszi, hogy a felügyelők a polgárok ínye szerint fognak kijelölni. Honnan meríti e tudományát? A megyei tapasztalás mást tanúsít. Szóló megyéje nagyobb részint oly administratoroknak örvendett, kik a kijelölésnél nem hagyák figyelem nélkül a többség kivánatát. Volt azonban eset, hol egy főispáni helytartó túl akart tenni a megyei Rendek akaratán. És Csongrád megye Rendei nem vetemedtek törvénytelen lépésre, de választottak egyéneket, kikben nem volt köszönet. A Rendek többsége mindig azzal boszulja meg a főispáni kijelölés korlátlanságát, hogy bárkit mást választ inkább, mint a főispán kegyenczeit; nyit pedig rést ezen főispáni önkény nemcsak összekoczczanásokra, de a főispán elleni keserves kifakadásokra is. S ilyen állapotot akar Szepes követe előidézni a városokban is?

Kérdi Szepes követe: a felügyelő hogyan lesz felelős a tisztek hibáiért, ha nem ő jelöli ki? Ha Szepes követe minden választási gaz-

ságért felelőssé teszi a felügyelőt és kormányt, akkor szóló a kinevezés szabadságát is oda engedné; de míg nálunk a kormány felelőssége csak jámbor óhajtás, ráállani Szepes javaslatára annyit jelentene, mint a kormány felelősségének pótszerét, a szabad választást eltemetni.

Hasonló szellemben nyilatkozott *Házmán Ferencz (Buda város ifjabb követe)*, felelvén Szepes követének némely okoskodásaira. Már — úgy mond — azért sem lehet elvül felállítani a főfelügyelő iránti teljes bizalmat, mivel több felterjesztettek kozzül választatik, s meglehet éppen olyan, kiben a többség bizalma nem leginkább központosul. Azt is mondja Szepes követe, hogyan volt most a városokban. Azt mindenki tudja, hogy rosszul volt, hogy a polgárság ellenszegülése ellenére lehete rá tolni legelső városunk nyakára tisztviselőket. Van azonban ellenkező példa is. Buda városában a választott polgárság is befolyt a kijelölésbe. Hasonló példát említe a helybeli városi hatóság követe. Mi a megyéket illeti: a főispáni korlátlan hatóság szomorú eredményeit eléggé tanusítja a megyei kihágásokról szóló munkálat, úgyhogy félnünk lehet, miszerint jövő hongyűlésen, ha a főfelügyelői hatóság nem fog jól rendeztetni, városi kicsapongások felett lesz kénytelen tanácskozni a jövő hongyűlés.

Beöthy: Mindig irtózott a felügyelői hivataltól; mennyire azonban a többség rá állott, kívánja azt a legszorosabb korlátok közzé szorítani, mert ez előpostája a főispáni hatáskör kijelölésének. Annyival inkább irtózik pedig most is a felügyelői hivataltól s azért is annál nagyobb ovatossággal kiván eljárni a felügyelői hatáskör meghatározásában, mivel mondva van, hogy a megyék is a városi szervezet mintájára fognak rendeztetni. Hisz ime már Szepes követe a felügyelő előjogairól szól. Szónok szerint a felügyelőnek nem előjoga, de joga sincs, neki csak kötelességei vannak: az elnökösködés, a felügyelés csak kötelesség lévén. Ámde a kijelölés előjog volna, miről szónok szerint a felügyelő ne is álmodozzék. Plausibilis vala Szepes követének okoskodása, miszerint a városok terjesztvén fel a felügyelőt, ez bizodalmak embere, s mint ilyen bátran kijelölhet. Szóló erre azt mondja, hogy ez ugyan igaz, ámde több városok által fölterjesztett egyénekből csak egy neveztetvén ki felügyelőnek, ez a többi város bizodalmával nem dicsekedhetik. És noha a városoknak vannak közérdekeik is, ámde magánérdekeik nagyon elágazhatnak. Általában véve szóló szerint a felügyelő semmi hatalmat nem gyakorolhat; hatásköre s kötelessége: felügyelni, hogy a törvény teljesíttessék, s az administratio pontosan menjen; a kijelölés e kötelességnek nem

kiegészítő része; sőt átadni e jogot korlátlanul a felügyelőnek, annyi fogna lenni, mint saját pártjának, azon pártnak adni túlnyomóságot, melyet a főfelügyelő et consortes vezetnek stb.

Mindezekre *Zsedényi (Szepes megye követe)* válaszolá: Engem — úgymond — Csongrád és Bihar követeinek előadása meg nem lepett, meg nem leptek különösen Csongrád követének a kijelölési jog ellen irgalmatlansággal intézett szavai. Ezen követ urak nem akarván felügyelőt, befolyását károsnak, lételét feleslegesnek tartják; ők benne sem a törvény őrét, sem a végrehajtó hatalom eszközét nem tisztelik, és így minden alkalomhoz szivesen nyulnak, hol a népszerűség fényköréből kiömledező szavaikkal sujthatják a felügyelőt, s az egész haza előtt népszerűtlenné tehetik. Én más tanok apostola lévén, nem akarom, hogy ezen felügyelő a tehetetlenség ölében tengődjék; de oly férfiút kivánok, ki jogainak megfelelő kötelességeit szigorúan teljesíthesse, mert Bihar követének ezen tanát, hogy a tisztviselő jogokkal nem birhat, el nem ismerem. Csak a biró az, kinek csak kötelességei vannak, de jogai nincsenek, ellenben a tisztviselőre jogot is ruházott a status, melynek gyakorlásáért felelős.

Csongrád követeként, ha a kijelölési jog a felügyelőé, az egész városi rendezés önkény martaléka leend, s az egész rendezés batkát sem ér; én pedig a felügyelői hivatalban az állandóság paizsát tisztelem, s azért úgy vélem, hogy kijelölési jog nélkül a felügyelő bábjáték lehet. Nem is lehet félni a kijelölési visszaéléstől. Oly időket élünk, melyekben a közvélemény kivívja magát, mint ezt éppen Bihar követének s alispánjának példája tanusítja. Csongrád követe igéri javaslatomat elfogadni, ha a kormányt felelőssé teszem. Csillogó szavak. Miért nem hozzák be a felelősséget ott, hol hatalmukban állana: a megyéknél; miért követelik másoktól azt, mit magokról szivesen elhárítanak?

Bezerédj (Tolna megye követe) a kijelölés átadásával azon alkotmányos elvet látja veszélyeztetve: nil de nobis sine nobis s lennének omnia de nobis sine nobis. Pedig ha a katonás szellemű nemesség annyi viharok között megőrizé ez alkotmányos jogot, lehet-e attól megfosztani azon polgárokat, kiknek ősei, mint megannyi szabad köztársaságok telepedtek meg városainkban?

Egy másik követ a mostani körülmények között szinte ovakodik nagyobb befolyást adni a hatalomnak. A korlátlan kijelölés által megsemmisül a szabad választás s ez által a felügyelő is megszünik szükséges lenni. És hol fognak megállani a kivánatok, mik szerint eddig a monarchiai kapocs, s most már a választási jog köve-

teltetik? Hiszen ez már nem felügyelői jog, ez helyhatóságaink legszebb joga.

Következő *alföldi képviselő* pedig jogot követelni a tisztviselőnek annyinak tartja, mint állítani, hogy a hivatalnokok nem szolgái, hanem urai a statusnak. Így aztán nem fog báb lenni a felügyelő, hanem mint Szepes követe hibásan mondá: «bába», kinek kezei között elvész a szabadság gyermeke. Bihar alispánját illetőleg válaszolja, hogy ha később alispán lett is, volt szónok jelen oly tisztválasztáson, melyen az érdemes követet az akkori főispán ki nem jelölte.

Ez előleges szóváltások után a kijelölés módjára nézve *Lónyay Gábor (Zemplén megye követe)* óhajtja, hogy a conferentia kettőt, a felügyelő is kettőt jelöljön ki.

Klauzál indítványozá, hogy a kijelölést 6 egyén a felügyelő elnöklete alatt gyakorolja.

Ezen indítványt a nagy többség 37 megye 12 ellenében elfogadá. Kisebbségben maradtak a korlátlan kijelölési jog mellett: Liptó, Baranya, Fehér, Esztergom, Mosony, Árva, Turócz, Pozsega, Szerém, Sáros, Szepes, Ugocsa.

Szentkirályi indítványozá, hogy a főfelügyelő városi követ ne lehessen.

Zsedényi: Ebben a közbizodalom megszorítását látta.

Somssich (Somogy megye követe): A német statusokra hivatkozott, melyeknek egyikében éppen a miatt emeltetett panasz, mivel a kormány hivatalnokát, a követségtől eltiltá. Végre Francziaországra is hivatkozás történt, miszerint ott a hasonló szellemű törvényjavaslat szintén megbukott.

Szentkirályi ez ellenvetésekre válaszolá, miképp az indítvány nem a bizalom szempontjából tekintendő, noha hol ellenséges ellentől lehet tartani, a bizalmat is megszorítani javalja a statusérdek. Hanem az a kérdés: lehet-e annak, kinek pártok felett kell állani, oly hivatalba lépni, mire párt által juthatni? Megegyeztethető-e azon hivatal a főfelügyelő hivatalával, kinek szüntelen őrködni kell az administratió felett?

A felügyelés, folytatá *egy városi követ,* már magában elég gondot ad, hát ha még több városok felett kerületileg gyakoroltatik? Nem elég csak a küldők bizalmát birni; a ki ellen a status részéről azon előhit áll, hogy nem független, követ szinte nem lehet.

Avagy kérdi *egy másik városi követ,* miért tagadtatik meg most a negyedik rend követeitől a szavazatjog? Nemde azért,

mivel a harmadik rendnek a városok mostani rendetlen állapotában nincs bizodalma a városok képviselőinek függetlenségében.

Eischl (Székesfehérvár követe) hivatkozik a hirlapokra, hogy Angliában le kelle mondani egy királyi hivatalban álló követnek. Német- és Francziaország példáit nem tartja ide illőnek.

Szentkirályi: Azon német status, melyre Somogy követe hivatkozott, nem azért emelt panaszszót, mivel kormánya a hivatalnokokat eltiltá a követségtől, hanem, mivel csak egy pár hivatalnokot tilta el, kik az ellenzék főbbjei közzé tartoztak. S hogy hasonló törvény iránti javaslat a franczia kamarában megbukott: igen természetes, miután ott a ministeriumnak többsége van s egyik párt sem örömest nyul oly fegyverhez, mely ha többséget nyer a kamarában s aztán helyet a miniszteriumban, éppen ellene fordíttatnék.

Szavaztak s 36 megye 11 ellen határozá, hogy a főfelügyelő városi követ ne lehessen.

Folytattatván a főfelügyelő hatáskörének körülirása, ismét több indítványt tétetett.

Kivánta *egy megyei követ,* hogy a városban lakjék állandóan. Isten mentsen! mondá a többség; majd megfészkeli magát az administratióban. Kivánta továbbá, hogy a pénztárért felelős legyen.

Beöthy indítványára a többség e részben a polgármestert teszi felelőssé; a főfelügyelő ne administráljon.

Azonban elfogadtatott, hogy számára különös esküforma készíttessék.

Azon esetben pedig, ha kötelességét hűtlenül teljesíti, úgy azon törvény büntetése alá fog esni, mely egyéb tisztviselőkről rendelkezik, s mely törvényczikk a büntető-törvénykönyv javaslatából külön tárgyalás végett ki is fog vétetni.

Balogh (Győr megye követe): Hogy a főfelügyelőnek a főrendi Táblán helye nem leend, önként értetődik. S hogy mint felügyelő egyszerre több hivatalt nem viselhet, törvényben is ki fog mondatni, nehogy mint *Lónyay Gábor* mondá: egyiknek se feleljen meg, csak czímekkel büszkélkedjék.

Vukovics (Temes megye követe) kivánta, hogy a felügyelő elmozdíthatlan legyen; de ezt szükségtelennek tartá a többség.

Hogy azonban ő ne mozdíthassa el tetszése szerint a tisztviselőket: *Csausz (Nagybánya város követe)* indítványára törvényben ki fog mondatni általánosan, miszerint hatásköre többre nem terjed, mint ki van szabva. Fizetése iránt még most nem történik rendelkezés.

Ezek után tovább olvastattak a főrendi válasz pontjai.

A nevelési ügy körüli felügyelésre nézve most már a Rendek is megegyeztek, hogy további törvényes rendelkezésig a városok mostani befolyása hagyassék meg.

Megnyugvának továbbá abban is, hogy csak az árvai és számvevői bizottmányok ülései legyenek nyilvánosak.

A honvédelem általános rendezéseig az őrseregre nézve nem bánják már a Rendek, csakhogy a rendezési munkálatból mielőbb legyen valami, ha csupán a mostani gyakorlat hagyatik is meg.

Végre jött a szavazatok felosztásának kérdése.

E részben a Főrendek ellenmondásban vannak, midőn a 16 szavazatot elfogadván, a rendiség elve szerint akarják felosztani. A historiai alap, mihelyt nem kap mindenik város külön szavazatot, többé meg nem állhat. A Rendek tehát e részben következetesebbek, midőn a képviselet fogalma szerint intézkedtek a szavazatarány felosztásában. E felosztástól a *kerületi jegyző* is úgy vélekedik, elállani semmi esetre nem lehet.

Befejeztetvén a főrendi válasz tárgyalása, *Nagybánya* részéről intézkedés kivántatott az iránt, hogy gyakoroltassék a kegyúri jog vegyes vallású képviselők által? Mint elkésett indítvány, mellőztetett.

Ülés végén a csődtörvényi módosítások hozattak szőnyegre.

Nehány megye kivánta, hogy ha a tömeg oly csekély, hogy a hosszas eljárás által kimeríttetik, itéljen benne vagy a szóbeli bíróság, vagy a törvényszék, de rövid úton. Továbbá, hogy a kisebb összletek feletti biráskodás terheit is viselje a tömeg, ne a házipénztár.

Szavazás történt az iránt, szükséges-e módosítás e tekintetben? És 24 megye 16 ellen a módosításra szavazott.

294. Kerületi ülés.

1844 szeptember 27-én.

Elnökök: Sőtér (Mosony), Ragályi (Gömör). *Jegyzők:* Ghyczy, Vukovics. *Naplóvivő:* Zsoldos.

Tárgy: Csődtörvények módosítása.

Az élelmezés és szállásolás tárgyában az országos választmány jelentésére készített izenet s a gyorsirászati tanítószéknek az egyetemben felállítása iránti izenet s felirási javaslat hitelesíttetett.

Ezután a csődtörvények módosítása jöve tanácskozás alá.

Nógrád megye követe indítványt tőn, hogy az oly csődperek, melyek tömege 500 forintot túl nem halad, szóbeli eljárás útján a megyékben szolgabiró és esküdt által, királyi városokban pedig két tanácsos által itéltessenek el.

Győr megye követe az eljárás egyszerűsítésére indítványozá, hogy a kisebb sommájú csődperek jövendőben is a törvényszéknél hagyassanak meg. Azonban, ha a bíróság a tömegelintézésnél semmi bonyolult kérdést nem talál a felek megjelenésekor, azok kihallgatása mellett tüstént itéltessék el. Azon gyakorlat van, úgymond, megyémben, hogy midőn valakinek csődpere van, alispán elébe a folyamodások beadatnak, ez a megjelenésre szokott mód szerint határidőt tűz ki, s midőn a hitelezők megjelennek, a törvényszék által megkérdeztetnek: vajjon kivánják-e, hogy a per rögtön elitéltessék? ha igen, akkor sommás úton történik az eljárás. Azt kivánják tehát küldőim kikerülni, hogy ily csekély sommájú csődpereknél ne legyen hatalmában a hitelezők valamelyikének a tüstént itélethozást ellenezni.

Az utána szólt *megyei követ* pedig megjegyzé, miképp a csődpereknél a fölebbvitel mindig birtokon kivül szokott történni, már pedig nagyobb biztosságot találhatni ily kérdés elintézésére a törvényszékekben, mint a szolgabiró és esküdt szóbeli eljárásában. A szegény embert 10 frt éppúgy érdekli, mint herczeg Eszterházyt 100,000 forint. Különben a csődpereket bármily csekély sommájúak legyenek is, szóbeli úton nem lehet elintézni; ezek közt szintoly bonyolult kérdések kerülhetnek elő, mint a nagy sommájú csődtömegeknél, s a követeléseket oklevelek által kell bebizonyítani; a hitelezőt nemcsak a maga követelése érdekelheti, hanem a classificatióra nézve

a többi hitelezőé is. De a törvényszéknek sem lehet azt rögtön elitélni, mert az maga sorozatot nem készíthet. Legnagyobb baj, véleményem szerint, hogy a csődpereknél a költségeket a szegény adózó nép által fizetett házi pénztár viseli; itt látom az orvoslás mellőzhetlen szükségét. Erre nézve tehát kivánom, hogy a nagyobb sommájú csődpereknél a költségeket a tömeg fizesse; a csekély sommájúakra nézve pedig az lenne javaslatom, hogy mivel a megye tisztviselőivel, kiket fizet, szabadon parancsolhat, legtöbb költség pedig a tömeggondnok és perügyelő fizetésére történik, minthogy pedig a csekélyebb sommájú pereknél kevesebb munka van, legyen a szolgabiró tömeggondnok, a megye egyik ügyésze pedig perfelügyelő.

Egy más megyei követ a csődbiróságot tovább is a megyéknél kivánta meghagyni, a gyors elitélést a kisebb sommáknál azon esetre nem ellenezvén, ha abban a felek megegyeznek. Ennélfogva kötelességéül kivánta tenni a törvényszéknek, hogy mindenekelőtt az egyeztetést próbálja meg. Ezzel — úgymond — igen sokat segíthetni a dolgon.

Voltak azonban többen, kik az 1000 forintot meg nem haladó csődpereket szóbeli eljárás alá kivánták rendelni; némelyek pedig költségkimélés tekintetéből csődbirósággal az úri székeket is fel kivánták ruházni. Ennek azonban igen kevés pártfogója találkozott.

Végre szavazásra kerülvén a dolog, azon kérdés tüzetett ki: vajjon az 1000 forintot meg nem haladó csődperekben szóbeli eljárás mellett a szolgabiró esküdt társával, vagy pedig a törvényszék itéljen-e? 34 megye 12 ellen a törvényszéket tartotta meg.

Szavazás után többek által előadatott, miképp a Rendek szóbeli eljárást nem érthetnek, mert a csődperekhez a követelés bebizonyítására oklevelek stb. szükségesek; hanem kisebb sommájú csődperek rövidítésére a sommás eljárást kivánják alkalmazni; minélfogva a kerületi jegyző a kifejtett elv nyomán fogja a törvényjavaslatot elkészítni.

Továbbá *Arad megye követe* indítványára 23 szótöbbséggel 21 ellen elhatároztatott, hogy az 1000 forintot meg nem haladott csődperekre nézve az eddigi szokás megtartatván, a nagyobb sommájú csődpereknél a perköltségeket a tömeg viselendi.

A magyar tengermellékre nézve rendeltetett, hogy a csődperekben jövendőre a váltótörvényszék biráskodjék.

Torontál megye indítványára elhatároztatott, hogy jövendőben a rendes tanácscsal ellátott kikindai kerület előtt is indíttathassanak csődperek.

Végre *Szepes megye követe* indítványára a csődtörvényeknek a váltótörvényszékek szerinti módosításába a Rendek nem bocsátkoznak, kivéve a bukásokról szóló törvényeket, mikről a kerületi jegyző törvényjavaslatot fog készíteni, fenntartván mindazáltal a Rendek az egyes indítványok előterjesztése fölötti intézkedést.

CCXXXI. Országos ülés a tek. Karoknál és Rendeknél.

1844 szeptember 27-én, délután 12½ órakor.

A *kerületi elnökség* bemutatja izenetét a Karoknak és Rendeknek a katonai élelmezés és szállásolás tárgyában; továbbá:

2-szor. Izenetét és felirati javaslatát a tek. Karoknak és Rendeknek a katonai kihágások iránt 1840 április 30-án fölterjesztett felirásra nézve.

3-szor. Izenetét, törvény- és felirási javaslatát a tek. Karoknak és Rendeknek a zsidók dolgában.

Fololvastattak még ezeken kívül a Főrendektől átjött több izenetek. Igy a Pesten építendő országház tárgyában az országos választmánynak jelentése az Országgyűlési Iratok közzé 298. sz. a. soroztatott az **elegyes ülésbeni** felolvasás után, melyből a Karok és Rendek átjövén saját termökbe, először is olvastatott:

Az Országgyűlési Iratok közt 299. sz. a. 5-ik válaszizenete a mélt. Főrendeknek az egyházi áldás megtagadása tárgyában;

2-szor. 300. sz. a. beiktatott izenete a Karoknak és Rendeknek a katonai élelmezés és szállásolás tárgyában, melyre a Rendek soraiból «maradjon» zúgott fel;

3-szor olvastatott az Országgyűlési Iratok között 301. sz. *a) b)* alatti izenete és felirási javaslata a tek. Karoknak és Rendeknek a katonai kihágásokat illetőleg 1840-iki ápril 30-án fölterjesztett törvényjavaslat tárgyábani felirás iránt.

Majd tárgyalás alá vétetett a tek. Karoknak és Rendeknek a zsidók dolgában az izenettel és felirati javaslattal együtt 302. sz. *a) b) c)* alatti törvényjavaslata.

E két utolsó pont alatti iratok, valamint az áldás megtagadása tárgyában kelt főrendi izenet a következők:

Ötödik válaszizenete a mélt. Főrendeknek az egyházi áldásnak a vegyes házasságoktól a magyarországi római katholikus papság által lett megtagadása tárgyában.

Miután a tek. Karok és Rendek is kívánságukat az 1839. évi márczius 15-től kezdve nem római katholikus lelkész előtt köttetett vegyes házasságokat illetőleg 1-ső izenetökben egyedül oda irányzák, hogy ezen vegyes házasságoknak törvényesítésére nézve intézkedés tétessék, és a kölcsönös értekezések is e részben egyedül ezen kívánság körül forogtak, a mélt. Főrendek annak szükségét nem látják, hogy az e végett tervezett törvényjavaslatba a katholikus lelkészek előtt egyházi áldás nélkül kötött vegyes házasságok is, melyeknek érvényessége iránt nincs s nem lehet semmi kétség, befoglaltassanak; azért a javaslott törvényczikkben továbbá is csak azon vegyes házasságokról kívánván említést tenni, melyekre nézve a javaslat eredetileg terveztetett, a tek. Karokat és Rendeket újabban is bizodalmasan felszólítják, hogy az említett törvényjavaslat elejének, mely a római katholikus lelkészek előtt, de egyházi áldás nélkül köttetett vegyes házasságokról szól, s melynek helye tulajdonképpen azon törvényjavaslatban lesz, mely az ez évi márczius 15-iki kegyelmes királyi leirat következtében is általában a vegyes házasságoknak melyik lelkész előtti kötése iránt intézkedend, mint oda nem tartozónak kihagyásában, s a törvényjavaslatnak ekénti szerkesztésében megegyezni szíveskedjenek:

«Azon vegyes házasságok, melyek az 1839. évi márczius 15-ik napjától kezdve . . . . . napjáig nem római katholikus, hanem valamely más törvényesen bevett vallásbeli lelkész előtt köttettek, törvényeseknek jelentetnek.»

a) Izenete a Karoknak és Rendeknek a katonai kihágások iránt 1840. évi április 30-án felterjesztett törvényjavaslat tárgyábani felirásra nézve a méltóságos Főrendekhez. (O. I. 301. sz. *a) b)*

A katonai kicsapongások kellő megzabolázásának naponként növekedő szüksége érzetéből a Karok és Rendek Ő Felségét az 1840. évi április 30-án e tekintetben fölterjesztett törvényjavaslat királyi helybenhagyására ujolag megkérni kívánván, nem kételkednek, hogy a méltóságos Főrendek a közlött felirásban megegyezni méltóztatandanak.

b) Felirási javaslat ugyanazon tárgyban.

Felséges stb.

A mult országgyűlés alatt az ország lakosai személy- és vagyon bátorságáról gondoskodva, 1840. évi április 30-án kelt felirásunk mellett a katonai kihágásoknak a lehetőségig gátlásáról s midőn a részben panasz tétetik, gyors és teljes elégtétel szolgáltatásáról rendelkező törvényjavaslatot terjesztettünk Felséged királyi jóváhagyása alá, bizton hivén, hogy Felséged királyi válaszát e sürgető tárgyra nézve mielőbb kiadni fogja. Mivel azonban ebbeli reményünk mindeddig siker nélkül maradt, Felségedet a felterjesztett törvényjavaslat királyi helybenhagyására ujolag s annál buzgóbban megkérni kényteleníttetünk, mert a katonai kihágásoknak ujabb időben gyakran előfordult szomorú esetei, s különösen a folyó évi szeptember 3-án Felséged eleibe terjesztett Temes megyei sajnos történet, s azon gyilkossági merény, mely előnkbe terjesztett hiteles tudósítás szerint legközelebb Szepes megyében katonai egyén által követtetett el, — nyilván mutatják, hogy a köznyugalom e részbeni biztosítására kellő törvényes szigorú intézkedések hozatalát a személyes közbátorság veszélyeztetése nélkül tovább halasztani nem lehet.

A kik egyébiránt stb.

Izenete a Karoknak és Rendeknek a zsidók dolgában a méltóságos Főrendekhez. (O. I. 302. sz. *a)*

A Karok és Rendek azok következtében, mik az országbeli zsidóság balsorsa jobbítása módjai iránt a két Tábla közötti egyezkedések útján az utóbbi országgyűlés alatt végzettekké lettek, s Ő Felsége eleibe is fölterjesztettek, újabb felirást tenni szándékozván, Ő cs. kir. Főherczegségét teljes tisztelettel kérik, a méltóságos Főrendeket pedig bizodalmasan felszólítják, hogy ide *b)* alatt rekesztve közlött felirásukhoz, s ahoz mellékelt *c)* alatti törvényjavaslatukhozi járulásukkal, azoknak felterjesztését siettetni méltóztassanak.

Felirási javaslat a zsidók dolgában. (O. I. 302. sz. *b)*

Felséges stb.

Az emberiség közös jogai, s az osztó igazság szent szava, mely méltányosan, sőt sürgetőleg kivánják azt, hogy a zsidóságot, mint a népnek azon osztályát, mely balsorsával sok századokon keresztül

viszontagságosan küzködve, s a polgári társasélet köréből kizárva a lealacsonyításnak zsibbasztó jármát viseli, a törvényhozás azon közállományban, melynek eddig csak terhei sulyát érezi, jótékonyságaiból is illő és igazságos mértékben részesitse, múlt 1840. évi április 24-ről kelt felirásunkból körülményesen kifejtettük, s javaslatainkat különös törvényczikkbe foglalva, Felséged kegyelmes jóváhagyása alá terjesztettük.

A hozzánk ugyancsak 1840. évi május 10-ről érkezett kegyelmes királyi válaszból megértvén, hogy vajmi csekély részben lettek elfogadva javaslataink, azok igazságának belérzete nem engedte ugyan eltitkolni abbeli fájdalmunknak azonnali nyilvánitását, melyet a felhivott kegyelmes királyi válasz bennünk okozott, mivel azonban az országgyülés tartása idejéből akkoriba csak igen kevés órák valának már hátra, s a miatt a kölcsönös értekezések sem folytathattak tovább: törvénybe csak annyi mehetett, mi az 1840. évi 29. t.-cz.-ben foglaltatik, és ez

Bár összevéve nagyon kevés és ki nem elégitő, az említett t.-cz. alkotása óta lefolyt idők történeteiből merített tapasztalás által mindazáltal a köztudás azt tanúsitja, hogy még azon csekély kedvezmények is, melyeket a zsidóknak az 1840. évi 29. t.-cz. megadott, nagy részint teljesedésbe nem hajtattak, sőt azon felhivott törvénynek rendeletei több helyeken és alkalmakkal különféle félremagyarázásokkal el is ferditettek.

Ezen baj és kellemetlenség előállását részünkről onnét származottnak tartván, hogy az 1840. évi 29-ik t.-cz. szűk körre szorított részletességeket foglalván magában, azok ürügye alatt és miatt könnyebben működhetett az ellenhatás. Mindezek ugyan leggyökeresebben aképp orvosoltathatnának, ha a zsidók az ország egyéb nem-nemes lakosai által gyakorlott minden polgári jogokban általános törvénynyel egyiránt részesittetnének, hogy mindazáltal egy oly általános törvényt alkotni és megörökiteni lehessen, szükségesnek látszatván, hogy azon kőfalak, melyek a zsidókat minden más vallásokon levő lakos-társaiktól velök össze nem olvadhatólag elszigetelve tartják, vallásuk lényege megilletése nélkül aképp szüntessenek meg, hogy a polgári társulatnak minden tagjait a magános élet körében is a viszonos egyesüléstől és összetartástól se a képzelődés, se a vallás eszméinek balfelfogása vissza ne tartóztassa. Ezen minden emberbarát által forrón óhajtott időszak bekövetkezése siettetése czélzatából Felségedet mély tisztelettel és bizodalommal arra kérjük, méltóztassék maga hathatós közbevetésével kieszközölni azt, hogy a zsidóság önjava és

boldogsága abból eredendő gyarapodására való figyelmeztetéssel is szólíttassék fel arra, hogy kebléből arra alkalmatos és megérett férfiakat szabadon választván, azok gyüljenek össze, tanácskozzanak és rendelkezzenek arról, hogy minden puszta előítéletek legyőzésével, vallásuk lényegébe nem vágó kérdések, megavúlt szokások és szerződések megszüntetésével a zsidók magokat a polgári társas élet minden viszonyaiban az előhaladott idők szelleméhez alkalmazzák, s a polgárok között magánéletökben is összetartó polgárokká lenni önmagokkal is tettleg törekedjenek, abbeli rendelkezéseik eredményeit pedig terjeszszék elő.

Egyébiránt, miután az országban létező, annak közterheit minden részben viselő, s több mint 200,000 fejekből álló zsidóságnak mostani felette szomorú s valójában leverő helyzetébeni hagyását az igazság meg nem engedheti, addig is, míg a polgárosítás eszméje a jövő idők körülményeinek kifejlődésében teljesen létesíttetnék, az ide mellékelt törvényczikket kivánván alkotni: semmit sem kételkedünk, hogy azt Felséged királyi jóváhagyásával kegyelmesen megerősíteni annyival inkább méltóztatni fog, mivel múlt 1840. évi május 10-ről kiadott királyi válaszában Felséged a zsidók türelmi adója általunk felterjesztett eltörlése iránti végzésének kiadását az illető kormányszékei meghallgatásától függesztetvén fel, azon meghallgatás már azóta, nem kétljük, megtörtént; azon javaslataink pedig, melyeket a zsidóságnak az ország polgári törvényei és hatósága alatti állására s lelkészei, tanítói képzésére és gyermekei magyar szellembeni nevelésére nézve tettünk, oda irányoztattak, hogy azokkal és a zsidóknak az ország több lakosaival összeolvadását könnyítve eszközöljük, s bennök a hazát jól nevelendő, s szorgalomra szoktatandó néposztálylyal gazdagítsuk.

A kik egyébiránt stb.

Törvényjavaslat a zsidókról. (O. I. 302. sz. *c)*

A zsidókra nézve azokon felül, mik az 1840. évi 20. t.-cz.-ben foglaltatnak, következők rendeltetnek:

1. §. A türelmi adó eltörültetik.

2. §. A zsidók az ország minden részeiben és vidékein, úgy szinte minden városaiban, és azok minden részeiben megszorítás nélkül lakhatnak.

3. §. Szabadságukban áll a zsidóknak, hogy nemesi jószágot haszonbérben birhassanak, úgy szinte nem csak jobbágyi telket,

hanem szabad királyi városokban városi telket is, a városnak bármely részében örökösen szerezhessenek.

4. §. A zsidók gyárakat, mesterséget és kereskedést bárhol nyithatnak és folytathatnak, s a közben nem csak maguk felekezetebeli, hanem más vallásokon levő segédekkel is élhetnek, ugyanazon feltételek és kötelességek mellett, melyek alatt más gyárosok, mesteremberek és kereskedők élnek.

5. §. A zsidók minden széptudományokat és mesterségeket kivétel nélkül tanúlhatnak, és azokat nyilván — közikbe értve a gyógyszerárúságot és mérnökséget is — minden megszorítás nélkül szabadon gyakorolhatják.

6. §. A zsidók mindenekben az ország törvényei s a polgári közés helyhatóságok alatt állva, tőlök függendenek, s minden peres állapotaik is az ország törvényei szerint — vallási dolgaik egyedüli kivételével — az országbeli rendes bíróságok által fogván elitéltetni: ezen tekintetekből, a zsidók ezentúl sehol is a többiektől elkülönözött községeket nem alakíthatnak, sem maguk közzül választott külön bírák és előljárók által nem kormányoztathatnak s itéltethetnek meg.

7. §. Bármely keresztyén hitfelekezetbeliek tanítóképző intézeteibe jó erkölcsökről, és a gymnásiumi rendszeres pályának legalább az első osztálybani soroztatásukkali bevégzéséről nyert közhitelű bizonyítvány előmutatása mellett magukat a saját népiskola tanítói hivatalra kiképezni a zsidóknak is szabadságukban áll. Ezen kívül

8. §. A zsidók számára Pesten egy rabbi és népiskolatanító-képző középponti intézetek felállítása rendeltetik.

9. §. Úgy azon középponti képzőintézetben, mint a zsidók elemi minden iskoláikban a magyar nyelv rendesen taníttassék, sőt tanítási nyelv is általánosan a magyar legyen; s ennek következtében

10. §. A jelen törvény kihirdetése után tíz évek múlva az országbeli zsidóság között rabbi csak az lehet, ki a magyar nyelvet érti, írja és beszéli, továbbá ugyanazon határidőtől számítandó három év múlva a zsidók népnevelőnek is magok közzül csak oly egyént alkalmazhatnak, ki közhitelű bizonyítványt mutatand elő arról, hogy a gymnásiumi rendszeres pályát a 7-ik §-ban kijelölt előmenetellel elvégezte, s a magyar nyelvet szinte érti, írja és beszéli.

11. §. Az országbeli minden zsidók Pesten felállítandó rabbi és népiskolatanító-képző középponti intézet fennállása költségei fedezésére évenként az ő feljelentésök után a királyi Helytartótanács által helybenhagyandó sommát fizetni tartoznak, melyek reájuk, s más köz-

költségeikre használandó kulcs és mód szerint maguk közt és maguk által kivetendők.

12. §. Minden megyei, szabad királyi városi és sz. kerületi zsidók törvényhatóságokként összevéve keblökből egy-egy képviselőt ezen törvény kihirdetése után — az egyházi előljárók választásában eddig is nálok divatozó módon — nyomban választani kötelesek.

13. §. Azon képviselők a 8-ik §-ban rendelt képző-intézetre, s általában a zsidók népnevelésére felügyelő bizottmányt képeznek, és erre nézve jelen országgyűlés befejezésétől számítandó hatodik hónap első hétfőjén Pesten összegyülekezvén, mindenekelőtt magokat elrendezik, s tagjaik közzül titkos szavazással hat évre egy elnököt és két alelnököt, két jegyzőt, egy pénztárnokot, egy ellenőrt s minden törvényhatóságban egy-egy ülnököt választanak.

14. §. Azon felügyelő-bizottmány választott felének minden hatodik év múltával új választás alá kell jönni. Azoknak neveit, kik az első hat év betöltével új választás alá esnek, sorshúzás határozza el. Azután következő minden hatodik évben pedig mindig azok jönnek új választás alá, kik az előbbi alkalommal választás alá nem estek.

15. §. Ugyanazon felügyelő-bizottmány a kebelén kívüli zsidók közzül is hat évre titkos szavazással szabadon választ kilencz tagból álló oly választmányt, mely a felügyelő-bizottmány a végre megválasztandó egyik alelnökének elülülése alatt folyvást igazgatólag működjék; a rabbi és tanítóképző-intézetet közvetlen felállítsa, elrendezze, s a törvényhatóságonként összevett zsidóság által hozzá beszolgáltatandó pénzből fenntartsa, igazgassa, s minden eljárásáról a 14. §-ban érdeklett képviselők közgyülekezetének feleljen és számadózzék.

16. §. A 15. §-ban érdeklett igazgató-választmány hivatása körében, hivatalos pecsétje alatt, a törvényhatóságokkal s a királyi Helytartótanáccsal, melynek felügyelése a zsidók nevelési és tanítási intézeteikre is kiterjed, egyenesen levelez; maga pedig az igazgató-választmány elnökével együtt, minden hatodik év betöltével új választás alá esik. Az előbbi tagok ismét választhatók.

17. §. A 12. §. értelmében választott képviselők minden évi szeptember 15-én Pesten összegyülekezni, s a feladások körébe tartozó tárgyak iránt egymás közt értekezni kötelesek s közöttök a szavazat többsége határoz.

18. §. A törvényhatóságokkint összevett zsidóság szabadon fog önkebléből oly tagokat választani, kik azon törvényhatóságban levő

zsidók elemi iskoláikra felügyeljenek, s a 15-ik §. értelmében működő igazgató-választmánynak határozatait is teljesítsék.

19. §. A törvényhatóságok a zsidók elemi iskoláikra is kötelesek felügyelni.

20. §. Oly helyeken, hol a zsidók maguk költségén, külön elemi iskolát állítottak s tartanak fenn, a keresztyének helybeli községi népiskoláira adózni, sem azokban tanulás végett gyermekeik járni nem tartoznak, ellenben, hol saját elemi iskoláik nincsenek, gyermekeiket a keresztyének helybeli községi népiskoláiba járatni kötelesek, nyilván megjegyeztetvén, hogy a keresztyén vallásbeli oktatásokoni jelenlétre a zsidók gyermekei nem kényszeríttethetnek.

21. §. Minden ezen törvénynyel ellenkező törvény, szokás, rendelet vagy határozat ezennel eltörültetik és megszüntettetik.

---

295. Kerületi ülés.

1844 szeptember 28-án.

Elnökök: Ragályi (Gömör), Sőtér (Mosony). *Jegyzők:* Szemere, Szentkirályi. *Naplóvivő:* Zsoldos.

Tárgy: Börtönrendszer. Hajdú és Jászkún kerületek rendezése.

Az *elnökség* tudatá a Rendekkel, miképp a védegylet közbejött okok miatt közgyülését nem szeptember 29-én, hanem október 6-án tartandja, s még azt is jelenté, hogy Pozsony megye rendei a magánrendszer szerint épitendő megyei börtön alapkövének Nádor Ő Fensége által az ország zászlós urainak jelenlétében hétfőn leendő letételéhez az ünnepélyre a tekintetes Rendeket meghivták.

Ezután a börtönrendszer tárgyában készített 5-ik üzenete a Rendeknek hitelesittetett; tanácskozás alá került pedig a Hajdú kerület belrendezését tárgyazó 2-ik válaszizenete a Főrendeknek.

Nehányan a Főrendek által javaslott szerkezetbeli módositásnak ez alkalommal is lett elfogadása mellett a fő elvekre nézve a Rendek ez úttal is több izben kifejtett nézeteik mellett maradtak.

A méltóságos Főrendek az országgyülési követek választásába a megállapított választói képesség mellett minden lakosnak egyenes befolyást adni ez alkalommal sem kivántak.

Ennek pártolására az *illető kerület ifjabb követe* megemlíté, miképpen a felállított választói képesség által a 60,000 lakosból álló kerületnek legalább tizenhárom ezer választója leszen, már pedig a legnagyobb városban, az ott felállított képesség szerint sem fogna annyi választó lenni. Így Pest városnak alig lesz nyolcz ezer. Ezek azonban, minthogy egy helyen laknak, a választási jogot könnyen gyakorolhatják, míg a Hajdú kerületben az egymástól távol fekvő városok szegényebb sorsú, de választói képességgel felruházott lakosai a választásban mindnyájan részt nem vehetnek, s így a követválasztásban azon város lakosai, hol a választás tartandó, vagy túlnyomóságot fognak gyakorolhatni, vagy pedig lélekvásárlások által, mitől eddig a kerület mentve vala, fognak a szegényebb sorsú lakosok a választásra becsődíttetni. Mindezek mellőzésére tehát a Főrendek által javaslott közvetett követválasztást elfogadtatni kérte.

Voltak, kik a hajdú követ kivánatában osztoztak; mások az egyenes választáshoz tovább is ragaszkodtak.

E kérdés — úgymond *egy megyei követ* — igen fontos. A Hajdú kerületnek igen nagy analogiája van a megyékkel; ha mi ezen javaslatot elfogadnók, idővel ebből a megyékre következtetés húzathatnék. Már pedig én a constitutionális élet fenntartására legszükségesebb kelléknek tartom a közvetlen követválasztást; ezen csorbát ejteni szabadságunk korlátozása nélkül nem lehet; de nem is látom szükségét, kivált most, miután a Főrendek a szabad királyi városokban az egyenes választást elfogadták; ebből remélhetni, hogy jelen javaslatuktól szinte el fognak állani.

Szerkezetünk szerint megjegyzé *a kerületi jegyző, Szentkirályi,* nem kell a túlnyomó befolyástól, vagy az összeseregléstől tartani; mert a kerületi közgyülés által kiküldött szavazatszedő választmány, miután minden városban külön megtörténik a választás, a czédulázást helységenként szedi össze, s ha egy a választottak közzül absolut többséget nyer, az meg van választva követnek; hogyha pedig absolut többséget senki sem nyerne, akkor a legtöbb szavazatot nyertek közzül, szinte helységenként, golyózás által fog történni a választás.

Azonban a kérdés eldöntésére szavazás sürgettetvén, a többség az egyenes választás megtartására szavazott. Továbbá a városi szerkezet megállapítása nyomán 28 szótöbbséggel kimondatott, hogy a kerületi főkapitány országgyülési követnek nem választathatik.

A többi pontra pedig a közelítés úgy történt, mint a városoknál határoztatott.

E tárgy végeztével fölvétetett a Jászkun kerületek rendezése tárgyában átküldött 2-ik válaszizenete a méltóságos Főrendeknek.

A *Jászkun kerületek egyik követe* ez alkalommal is kérte, hogy a kerületekre való főfelügyelés jövendőre is az ország nádoránál, mint a Jászkunok törvényes grófjánál, ősi szokás szerint hagyassék meg. De szavazás útján 27 megye 20 ellen az előbbi szerkezet nyomán a Helytartótanács mellett nyilatkozott.

A településről intézkedő 41. §-nál az érdeklett kerületek követe a régi szokás megtartására kérte a Rendeket, kik figyelembe vévén azt, hogy a telepedési jog a Jászkunokra nézve életkérdés, olyan jog, melyet a kerületek pénzen vásároltak (redemptio, redemptus); tehát hogy a kerületek sérelmei nélkül történhessék meg a településhetés, újabb törvényjavaslat készítése végett ezen munkálat a kerületi választmánynak kiadatott, s addig a szerkezet további tárgyalása felfüggesztetett.

September 29-én vasárnapi szünet.

---

296. Kerületi ülés.

1844 szeptember 30-án

Elnökök: Gr. Ráday (Pest), Szemere (Borsod). *Naplóvivő:* Bottka. *Jegyző:* Vukovics.

Tárgy: Egy főrendi válasz és több törvényjavaslat.

Olvastatott mindenekelőtt egy főrendi válasz a törvények kötelező erejének kezdete s a törvénypéldányok megküldése iránt. A Főrendek megegyeznek abban, hogy a törvények ereje a királyi szentesítéstől veszi kezdetét, ellenben a törvénypéldányok megküldésére kétszer annyi időt, mint a Rendek, azaz két hónapot kívánnak adni az illető kormányszéknek. E válasz utóbbi része ellentétben van az elsővel, mire a Főrendek annyival inkább fognak figyelmeztetni, mivel azon hosszas késedelmet, mit a Főrendek javasolnak, semmi tekintet sem igazolja.

Ezután több törvényjavaslat olvastatott. A Hrabovszky-féle alapítvány kiczikkelyezését illető javaslat egyszerűen helybenhagyatott; úgyszinte azon törvényczikk is, mely az egyházi adományosak törvényszékéről mult országgyűlésen készült.

Olvastatott továbbá a futóhomoknak faültetések, vagy más módok általi elfojtása iránt tervezett törvényjavaslat. A szükséges költségeket e részben az érdeklett birtokosok mindenike, birtoka terjedelméhez, s a tőle elhárítandó kár mennyiségéhez aránylag a többiekkel közösen tartozik viselni. A teendők terve s a költségkivetés, hol egyesség nem történhetik, a köztörvényhatóság által választmányi jelentés nyomán fog elhatároztatni.

E törvényjavaslatot a többség egészben elfogadta, noha némelyek igen határozatlannak tarták költségviselési arányul a bekövetkezhető kárt venni fel. Mások pedig igazságosnak hivék, hogy az ültetvény által haszonvehetővé tett földben, mint a vizlecsapolásnál, mindazok részesíttessenek, kik annak beültetéséhez járultak. Az utóbbi kívánatra azzal kívánt *egy megyei követ* válaszolni, hogy a homokelfojtás által még nem minden tér tétetik jövedelmezővé, s legtöbb esetben a haszon csak közvetett.

Helybenhagyatott a tized megváltása iránt már előbbi országgyűlésekről fennmaradt törvényjavaslat is. A javaslat kezdete így szólván: «Addig is, míg a tized kérdése egész terjedelmében tárgyaltatik» stb. a *váczi káptalan követe* felvilágosítást kívánt, mit tesz ezen «addig is».

A tábla ősz jegyzője *Palóczy* megmagyarázta, hogy az annyit tesz: «míg a tized egészen eltöröltetik»; s e részben következő történetet beszélte el. Az 1836-iki országgyűlésen a Rendek Táblája hosszasan tárgyalá ez ügyet, s megmutatván mily káros és igazságtalan neme a tized az adónak, csaknem kimondá már reá a halálos ítéletet. Ekkor felállott egy igen érdemes benedictinus pap; elismeré a ház rendelkezési jogát, figyelmezteté mindazonáltal a Rendeket, hogy ordójára nézve, mely az ifjuság növelésére van rendelve, a tized életkérdés, mert abból veszik jövedelmöket, s ha ettől megfosztatnak, szükség rendeltetésök iránt is a statusnak másképp rendelkezni. E szerint tehát a nevelés s egyéb viszonyok czélszerűbb elrendezését föltételezi azon «addig is».

Addig is tehát rendeltetik, hogy a természetben adott egyházi tized ezentul egy telek után évenkint 2 frttal váltassék meg. A tizeddel tartozóknak azonban szabadságukban áll, hol így kevésbbé terhes reájok nézve, ezentul is természetben fizetni; úgyszinte a kedvezőbb szerződmények is fennhagyatnak.

Az egyházi rend tagjai a 2 frtot keveselvén, panaszra fakadtak a törvényhozás ellen, mely országgyűlési szavazatjogukról rendelkezni késedelmeskedik, csak minden alkalommal vagyonaik ellen tör.

E panaszt néhány világi követ is visszhangozá, kivánván, hogy a váltságdíj meghatározása szabad alkura hagyassék.

Ragályi (Gömör megye követe) válaszolá, hogy az alku eddig is szabad volt, s még sem történt semmi e részben. Szükség tehát valahára kényszerítőleg rendelkezni.

Beöthy (Bihar megye követe): Különös, hogy a klerus, melynek ajkairól alkotmányos jogok terjesztése mellett szó nem hallatszék, midőn valamely tárgy zseböket érdekli, mindannyiszor harczias sisakban, talpig fegyverzetten lép a küzdtérre. A tisztelendő urak tehát most sem eléglik az igazságtalan teher megváltásáért, mit egyszerűen csak el kellene törülni, a két pengő forintot? Ugyan kérem — mond szónok — számolják fel, különben is ráérnek: hány telek volt hajdan, mikor első királyaink által a tizedekkel megajándékoztattak, s hány van most? S valóban oly temérdek nyereség fog mutatkozni, hogy éppen nem lesz okuk félteni különben is duzzadozó erszényöket.

Pázmándy (Komárom megye követe) példával tudná bebizonyítani, hogy e két forintra tett szerfelett nagy váltságdíj mellett nem az egyházi férfiak, hanem azon földesurak fognak veszteni, kik eddig tőlök igen olcsó haszonbérben birák a bizonytalan jövedelmű tizedet. Egyébként sincs alaptalanul felvéve a két forint.

Palóczy: Az 1836-iki hongyűlésen országos adatokból, melyeket a megyék terjesztének elő, dolgozá azt ki a kerületi ülés. Vegyük figyelembe, hogy e két forintot a protestáns köznép is fizeti a kath. papság javára. Szónok részvéttel hallja a tisztelendő urak panaszát, valahányszor Irföld népének szomorú helyzetéről beszélnek; de ne feledjék, hogy mi ott bűn, nálunk is rettentő igazságtalanság. A tisztelendő urak nálunk azon csudás tant hirdetik, hogy religio non onus inhæret fundo. De eljő az idő, melyben mindenki ott fog aratni, hol vetett; ott fog szüretelni, ahol kapált.

A conservativ szellem ismertetéséül ideigtatjuk még a következőket:

Zsedényi (Szepes megye követe) a papi tizedet a r. kath. papságtól, hol azt jelenleg is birja, illendő kárpótlás nélkül elvenni nem akarja, de kénytelen megvallani, hogy a tizednek természetbeni kiszolgáltatása a gazdaság kifejlődésére nyomasztó, a tizedelő papság tekintetével, az azzal egybekötött foglalatosságuknál fogva összeütköző, az egyházi rendet rendeltetésétől elvonó, kellemetlenséggel járó, a hiveket lelkipásztoraiktól elidegenítő jövedelem. Ezeknél fogva az 1836 : 34. t.-czikk ösvényén indulva, a tizedet az egyházi rend szintoly tulajdonának tartván, mint a földesuri kilenczedet, utasítása

oly törvényes intézkedésre szólítja fel a Rendeket, miszerint minden egyes hold megváltására, ennek 10 évi középára vétetvén kulcsul, állapíttassék meg a váltsági somma, levonandók lévén ebből a dézmálók bére, a vontató marhára, behordásra, cséplőkre, majorsági épületekre és gabonatárra szükséges költség, mint olyan, mely a tizedet szedő egyházi egyént terheli. Az így kiszámított megváltási összeg a törvényhatóság közbejöttével megállapíttatván, szabadságában álland minden egyes községnek Szent György napján a megváltási sommát egyszerre és készpénzben letenni; elmulasztás esetére tartozván a dézmát természetben kiszolgáltatni.

A dézmának eltörlésére irányzott indítvány már minap megbukván, többséget nyert a törvényjavaslatban tervezett két forintos megváltás.

Szerkezet vagy módosítás levén szavazásra kitűzve, következő megyék nem pártolák a szerkezetet, u. m. Sáros, Szatmár, Szepes, Torna, Mármaros, Krassó, Pozsony, Sopron, Trencsén, Hont, Győr, Veszprém, Baranya, Fehér, Esztergom, Mosony, Árva, Bács, Turócz, Pozsega, Verőcze és Szerém.

A papi dézma kárpótlás nélküli eltörlését sürgetők már minap kisebbségben maradván, az utasításukhoz legközelebb álló szerkezethez járultak voksaikkal. Hogyha valaki ezen váltságbért terhesnek vélné, szabadságában álland a tizednek természetbeni megadása. Azon helyeken, melyekben 1647-ik esztendőt megelőző szerződések vannak, ezek tovább is megtartatnak, a mely helyekről pedig kimutathatik az, hogy ott a most érdeklett időbeli szerződés vagy gyakorlat létezik, de ezek idő jártával bármi okból terhesebbekké váltak, azokban a régi szerződésekkel egyező válságbér hozassék be rövid visszahelyezési úton. Az 1647. évtől fogva kötött szerződések a most tervezett váltásbérnél vagy jutalmasabbak, vagy sulyosabbak. Első esetben meghagyandók, a másodikban a most határozott bérre lesznek leszállítandók. A kibérlési elsőbbség a tizedet, adókat illetvén, az ez iránt másokkal kötött örökös ideiglenes szerződések ezekre fognak átruháztatni. Ahol pedig az egyházi tized gyakorlatban nem volt, ezentul sem vétethetik, ezen teher alá bárhol támadandó gyarmatok soha nem vonathatván. Majorsági és pusztai, nemkülönben irtás földektől, ha már netalán eddig adatott is, egyházi tized nem jár.

Ezekben pontosult az egyházi tized dolgában kerületileg megállapított intézkedés.

Tárgyaltatott végre a *községi jegyzők állását rendező törvényjavaslat*. Ennek főleg két elve körül folyt némi szóváltás.

A szerkezet a jegyzők választását a földesúr kirekesztésével egyenesen a községekre bizá, s hat évi választást javalt.

Zsedényi a földesuri befolyásra nézve az 1836. törvény rendeletét megtartani indítványozá. S ez indítványt a többség elfogadta; noha sokan igen nyomósan ostromolván, osztozának *Beöthy* véleményében, ki a községi jegyzőt is a megyei egyetem hivatalnokának tekinté.

A hat évi választás ellen szinte több megyei követ felszólalt. A parányi fizetés mellett, ha még ez sincs állandóan biztosítva, valóban szomorúnak kell lenni a szegény jegyző sorsának. Reá nézve, a ki függ a megyétől, községtől s a földesúrtól, megannyi új alkalom a választás kellemetlen bántalmakra, megannyi alkalom, hogy a czivódó felek valamelyike kenyerétől megfoszsza.

Ennélfogva indítványozá *Beöthy*, hogy a községi jegyző, ha egyszer megválasztatik, csak vétkes tettéért függesztethessék fel fizetésétől az illető főszolgabiró által, s elmozdítása csak törvényszéki elmarasztalásra történjék. Úgy hiszik e vélemény pártolói, hogy minél kisebb valamely hivatalnok, annál függőbb, s függetlenségét csak hivatalának állandósága biztosíthatja.

Másrészről azonban szinte figyelmet érdemlő okok hozattak fel. A község — mondának — előbbi határozat által is meghagyatott a földesuri befolyásra nézve; ennélfogva az örökösen választott jegyző a községtől lesz csupán független, melytől többé semmit nem várhat; ellenben függeni fog a földesurtól, melytől kedvezéseket naponta várhatand. S jöhet elő eset, midőn a helység oly jegyzővel terheltetik, ki nem követ ugyan el olyan bűnt, a miért törvényesen elmozdíttathatnék, de kiállhatlan lesz. S ily esetben ne lehessen a községnek tőle menekülni?

A többség mindazáltal nem kivánván időszaki választásoknak kitenni a jegyzőket, elfogadá a bihari indítványt.

Elfogadtatott végre, hogy a népjegyzők fizetésére a megyék ügyeljenek fel.

297. Kerületi ülés.

1844 október 1-én.

Elnökök: Gróf Ráday (Pest) és Szemere (Borsod). *Jegyzők:* Vukovics, Palóczy. *Naplóvivő:* Bottka.

Tárgy: Hitelesítések. Főrendi válaszizenetek.

Hitelesíttetett *a)* városi reformügyben a 7-ik izenet. Csekély módosításokkal helybenhagyatott. A mennyiben pedig azon határozat, miszerint ne minden városnak legyen felügyelője, ezen izenetben alkalmaztatik: a városok 12 kerületre osztatnak, minden kerületnek külön felügyelője leendvén. A kerületek következők: 1. Pest, Buda. 2. Debreczen, Szatmárnémeti, Nagy- és Felsőbánya. 3. Szeged, Temesvár, Szabadka, Arad. 4. Pozsony, Bazin, Modor és Sz.-György. 5. Nagy-Szombat, Szakolcza, Trencsén. 6. Zombor, Újvidék, Pécs, Eszék. 7. Székes-Fejérvár, Komárom, Esztergom. 8. Győr, Sopron, Kis-Márton, Kőszeg, Ruszt. 9. Zágráb, Varasd, Kaproncza, Pozsega, Kőrös, Károlyváros. 10. Kassa, Eperjes, Bártfa, Szeben, Késmárk, Lőcse. 11. Körmöcz, Zólyom, Besztercze, Libetbánya, Breznóbánya. 12. Béla, Selmecz, Bakabánya, Korpona, Új-Bánya.

b) A futóhomok miképpeni meggátlása tárgyában a tegnapi helybenhagyott törvényjavaslat mellé készített izenet.

c) Az egyházi adományosak törvényszéki elrendezése iránti izenet.

d) az egyházi tized iránti üzenet s végre

e) a községi jegyzők tárgyában készített izenet.

Napi tárgyalás alá pedig következett 1-ör a túrmezei sérelem érdemébeni válaszizenete a mélt. Főrendeknek, mely az Országgyűlési Iratok közt 286. sz. a. van s itt következik:

Harmadik válasz izenete a mélt. Főrendeknek a túrmezei gróf által beadott panaszos jelentés tárgyában.

Azon feliráshoz, melyet a nemzetiség ürügye alatt támadt és a magyar nemzetiség ellen irányzott törekvésekre és mozgalmakra nézve a tekintetes Karok és Rendek Ő Felsége eleibe terjeszteni kívánnak, elvileg a méltóságos Főrendek is hozzájárúlván, annak szer-

kezetére való némely észrevételeiket a következendőkbe központosítják. És jelesen azon §-ból, mely következőképpen kezdődik: «A nyújtott béke s barátság stb.» azon kitételt: «most annak még puszta eszméjét is magától eltaszitani látszik» minden ingerültség kikerülése tekintetéből, úgy tovább azon szavakat «s azok, mik Horvátországban tartott utóbbi tiszt és követválasztások, s megyei közgyülések alkalmával köztudomásra történtek» miután ezek különös tanácskozás tárgyát képezik, e helyen kihagyatni, és az utolsó szakaszban a netalán «külső fejedelem» szavak helyett «külső befolyást» említtetni kivánnának.

Mely ebbeli észrevételeiknek elfogadására a tekintetes Karokat és Rendeket bizodalmasan felszólitván, egyszersmind mi a túrmezei gróf és követ által beadott panaszos jelentést illeti: erre nézve kénytelenek kinyilatkoztatni, hogy bárminő figyelemmel vizsgálják is a tek. Karoknak és Rendeknek közelebbi izenetét, abban semmi oly adatokat nem találnak, melyeknél fogva a követelt tények, és azokból következtetett jogsérelem, mi iránt annyi idő óta a kapcsolt Részeknek egy törvényhatósága sem szólalt fel, aképpen ki volnának mutatva, hogy azok egy oly felirásnak alapjául szolgálhatnának, mely az újabb tartományi gyülés összehivása szükségének kijelentése által már magában a panaszos kivételek elismerését foglalná, sem abban oly új okokat nem szemlélnének, melyek 2-ik válaszizenetükben bőven előadott erősségeiket meggyengítenék; azért a mélt. Főrendek a már kijelentett okaiknál fogva eddigi nézeteikhez ragaszkodván, az emlitett panaszos jelentésnek jelen állásában való országgyülési felterjesztéséhez ez úttal sem járúlhatnak.

Az illyr és panszláv mozgalmak elfojtására irányzott felirásban a Főrendek által javaslott módositás első és utolsó részét a Rendek elfogadták; de azt egyáltalán nem fogadják el, hogy az általános feliratban a zágrábi kicsapongások, melyek az egész országban mindenek előtt köztudomásuak, s mikre nézve maga a fejedelem is biztosokat nevezett ki, meg ne említtessenek. A túrmezei sérelemre pedig ezúttal is több izben kifejtett nézeteiket tartották meg, s annak fölterjesztését állhatatosan sürgetik.

Tárgyaltattak továbbá:

2. Az országos sérelmek és kivánatok tárgyában a 3-ik izenetre tett főrendei észrevételek, s

3. némely törvényhatóságok által potlólag előterjesztett sérelmek tárgyában a 2-ik izenetre adott főrendi észrevételek.

Azon pontok fölterjesztésének elősegítésére, melyek iránt a két Tábla közti egyezség mindeddig meg nem történhetett, a Főrendek újabban fel fognak szólíttatni, ragaszkodván a tekintetes Karok és Rendek előbbi határozatukhoz. Pozsega, Verőcze- és Szerém megyék sérelmeinek fölterjesztésére nézve pedig megjegyeztetett, hogy azok a múlt országgyűlésen nem külön felirás mellett, hanem a pótlólag beadott sérelmekkel együtt terjesztettek fel.

Végre felolvastatott Turócz megyének szabad királyi Körmöczbánya város ellen Felső- és Alsó-Turcsek helységek iránti határvillongásokból eredett sérelme és Körmöcz város elleni nyilatkozata.

E tárgyban azonban a Rendek az idő későre haladta miatt, miután ahoz többen kivántak szólani, nem határoztak s a határvillongási kérdés elintezése jövő kerületi ülésre halasztatott.

298. Kerületi ülés.

1844 október 2-án.

Elnökök: Szemere (Borsod), Gróf Ráday (Pest). *Naplóvivő:* Bottka. *Jegyzők:* Ghyczy, Palóczy.

Tárgy: Turócz megye panasza Körmöczbánya ellen. A hajózási akadályok elhárításáról szóló törvényjavaslat.

A Buccari városában felállítandó hajózási iskola iránti üzenet s felirási javaslat hitelesítése után napirendre került Turócz megyének Körmöczbánya város ellen Alsó- és Felső-Turcsek helységekre nézve a hatósági jog gyakorlatából keletkezett határvillongási sérelme. Voltak, kik e tárgy elintézését országos biztosságra kivánták bizatni, de szavazáskor azt 31 megye 17 ellen elvetette. Eképp a többség a jelen sérelem fölött azonnal kivánván határozni, 42 megye 3 ellen az említett helységekben, mint melyek Turócz megyébe kebelezvék, a törvényhatósági joggyakorlást Turócz megyéhez tartozónak nyilvánította. Igy a sérelem elfogadtatván, a többi közzé igtattatni határoztatott.

Ezután a hajózást gátló némely akadályoknak megszüntetéséről szóló törvényjavaslat került tanácskozás alá.

1. §. A törvényhatóságok kötelesek az iránt intézkedni, hogy a hajók vontatására szükséges útak ott is, ahol hiányzanak, a törvény

kihirdetése után azonnal elegendő szélességben megnyittatván, mindenhol folyvást járható jó karban tartassanak.

2. §. Az e végre szükséges munkálatokra a törvényczikk által szabályzott közmunkák fordíthatók.

3. §. A vontató útak szélességét a körülményekhez képest az illető törvényhatóság a 19. §. értelmében határozandja meg.

4. §. A vontató útakra szükséges tért az illető partmelléki birtokosok ingyen tartoznak átengedni; mennyiben mindazáltal az ily földtér átengedés által egyes birtokosok mások fölött aránytalanul károsodnának, ezek házát az illető határbeli minden birtokos az 1836 : 25. törvényczikk által kijelölt szóbeli sommás úton aránylag pótolni köteles; úrbéri tartozékra nézve pedig az úrbéri szolgálatok s adózások csökkentésének is helye lenne.

Mihályi Gábor (Máramaros megye követe) ez utóbbi §-nál megemlíté, miképp nem látja helyesnek, hogy a törvényhozás az országgyűlés végnapjaiban, midőn még annyi fontos teendő van hátra, a hajózásról kiván intézkedni, s vontató útakat akar erre nézve kiszabni minden kárpótlás nélkül. Szóló kivánta, hogy ha a Rendek erről csakugyan kivánnak rendelkezni, a közönség használatára rendelt vontató útakért a birtokosoknak, s egyeseknek leginkább oly helyeken, hol a gyakori vizáradások és vizmosások miatt a vontató útakat nem lehet egy helyen állandósítani, hanem minduntalan különböző helyeket kell a vontatásra alkalmazni, kárpótlás adassék; annyival is inkább, mivel ezt az igazságszeretet és méltányosság igényli.

Az utána szóló *Klauzál (Csongrád megye követe)* mondá: Eddig hazánk legméltányosabb panasza az, hogy kereskedésünk nincs, termesztményeinket eladni nem tudjuk. Nekünk tehát legfőbb kötelességünk azon kevés kereskedést, mely nálunk éledni kezd, az egyes birtokosok vagy tisztviselők zsarolásaitól megőrizni, mert ha ezt nem teszszük, akkor a vizeinken most járó egy-két hajó mozoghatását is megakadályoztatjuk. Hiába építünk akkor millióinkon vukovár-fiumei vasútat, mert az ország belkereskedése ez időig csupán vízre levén szorítva, ha itt a hajózást bizonyos felállítandó zsarolásokkal gátolják, haszonnal kevés gabnát szállíthatunk majd a fiumei kikötőbe.

Egyébiránt itt semmi újról nincs szó. A hajózás minden akadályainak megszüntetéséről már törvényeink is rendelkeztek, s a Helytartótanács ez időig hasonló rendeleteket bocsátott ki, hogy folyamok partjain mindenütt tér hagyassék, melyen a vontató lovak mozoghassanak. Ha ezek ellen valahol más gyakorlat létezik, az nem más, mint törvényelleni visszaélés. Máramaros követének azon állítása, hogy

sok helyen a víz ága medrét változtatja, itt alapul fel nem hozható; mert eképp azon helyeken a vontató útat a víz szabályozásig kijelölni lehetetlen, ezt pedig bevárni nem lenne egyéb, mint a vizen kereskedést akadályozni. Különben azon helyeken, hol a víz medrét változtatja, a földbirtokos azon helyet, hol a folyam megszünt, az új mederért kárpótlásul nyeri, s így az ellenvetés tekintetbe nem vehető. Ellenben figyelembe kívánom vétetni azon helyeket, hol hajózó folyam van; mert vajjon termékeik eladásában nem azon községek legszerencsésebbek- e, a melyek országútak vagy folyóvizek mellett léteznek? Az igazság tehát úgy hozza magával, hogy azon helységek, melyek e kedvezésben részesítvék, némi terhet is viseljenek. Ugyan volt-e valaha, hogy midőn valamely helység mellett országút építtetett, ott valaki expropriatiót követelt volna? Én azt tudom, hogy soha, csupán a vasútakra rendelte ezt az 1836 : 25. törvényczikk, még pedig azért, mert a vasúti vállalkozó társaságnak a vasút építhetést az ország bizonyos föltételek mellett engedvén át, itt bizonyos mérsékelt útbér fizettetik. Ezért látta szükségesnek a törvényhozás, hogy a vasútra szükséges földtér megváltassék. De a hajózásra, ide nem értve a karópénzt, eddig sem létezett legkevesebb vám, s úgy vagyok meggyőződve, hogy ha ma felállítjuk a megváltási eszmét, azon csekély kereskedés is, mely most létezik, azonnal megszünik. Annálfogva kívánom, hogy a törvényhatóságok által a vontató útakra a törvényjavaslat szerint minden megváltás nélkül mindenütt a szükséges tér jelöltessék ki.

Zsedényi (Szepes megye követe) a kárpótlás nélküli kényszerítéssel a birtoktulajdon szentségét látja megsértve; ezt kimondani a törvényhozásnak igen veszedelmes, s azért a vontató útak kijelölésére az 1836 : 25. törvényczikket kívánta alkalmaztatni; mert a közhaszon előmozdítása által egyes birtokosok kárt nem szenvedhetnek, s ingyen tőlök birtokaikat a közállomány el nem veheti.

Erre ismét válaszoltatott, miképp a dunai hatóságok, oly servitusnak tekintik a vontató útak kihagyását, mely a folyamparti jószágokhoz vétel, osztály alkalmakor is mindenkor beszámíttatik az illető birtokosnak. S valóban nem is jutott még eddig eszébe egy birtokosnak sem törvényesen kisajátítást követelni.

E kisajátítás — mint *Pozsony megye követe, Olgyay Titus* kifejtette — merőben képzelhetetlen, mert p. o. Pozsony megyében, Csallóközben az igen gyakori vízáradások s partszaggatások miatt a vontató útak szüntelen változnak; a kibecsülésnek, melyet alig használhattak a vontatásra 1—3 hétig, vége hossza nem lenne.

Ezen helyeken a törvényhatóság eddig is minden kárpótlás nél-

kül jelölte ki a vontató útat. E vidék többnyire homokos levén, a gőzhajózás által okozott hullámzás miatt sokkal nagyobb károk okoztatnak, a nélkül, hogy az illető birtokosok kármentesíttetnének. S jutott-e valakinek eszébe ezért a kártérítés eszméje? Ez annyival kevésbbé juthatott, mert hiszen a hajózható folyamok s ezek partjai a status tulajdonai.

Mondatott tovább *Zsoldos (Veszprém megye követe)* által, hogy ha itt kárpótlásról van szó, akkor alapról is, honnan az fizettetik, szükséges gondoskodni. E részben tehát a financiális választmány munkálatának tárgyalását be kellene várni.

Mások ellenben a fennlevő vontató útakra az eddigi szokást fenntartani, s csak az újonnan kijelölendő vontató útakra kivántak kárpótlást határozni.

Végre a nézetek elágazása miatt szavazás által 28 megye 21 ellen a javaslott szerkezetet tartotta meg. A kisebbségben maradt megyék: Sáros, Szepes, Bereg, Ugocsa, Mármaros, Nyitra, Sopron, Trencsén, Vas, Nógrád, Liptó, Somogy, Veszprém, Baranya, Fehér, Esztergom, Mosony, Tolna, Árva, Bács és Szerém.

---

299. Kerületi ülés.

1844 október 3-án.

Elnökök: Szemere (Borsod), Gróf Ráday (Pest). *Naplóvivő:* Bottka. *Jegyzők:* Vukovics, Palóczy, Ghyczy.

Tárgy: Hitelesítések. — Főrendi válaszok. — Hajózási törvényjavaslat. — Védegyleti folyamodvány. — Pénzügyi munkálat.

Hitelesíttetett: *a)* A hasonszenvi gyógymód tanitószékének az egyetemen leendő felállítása iránti üzenet és *b)* felirási javaslat. *c)* A jobbágyok által szabadon gyakorlandó sóárulás tárgyában készített 2-ik üzenet. *d)* Az 1840:25. törvényczikk felvilágosítása iránt gr. Batthyány Kázmér és Gusztáv pereire nézve készített üzenet.

Ezután tárgyalás alá került: 1-ször a kihágások iránt 1840. április 30-án fölterjesztett törvényjavaslat tárgyábani felirásra nézve átküldött válaszizenete a mélt. Főrendeknek.

A Rendek a Szepes megyére való hivatkozást a felirásban tovább is azon oknál fogva megtartották, mivel az illető megye kö-

vete az ott újabban elkövetett botrányos kihágást hivatalosan jelentvén, azt kétségbe nem vehetni.

2-szor. Az országgyűlési költségek iránt tett főrendi válaszizenetben a Rendek megegyeztek a nélkül, hogy az 1655 : 37. és 1715 : 47. törvényczikkek feszegetésébe bocsátkoztak volna.

3-szor. A katonai élelmezés és szállásolás tárgyában kiküldött országos választmány jelentése iránt tett válaszizenete a Főrendeknek. Erre is megtörténvén az egyezség, ezen három rendbeli tárgyra az izenetek még az ülés alatt megkészittetvén, hitelesittettek, s mai országos ülésbe beadattak.

Továbbá a hajózást gátló némely akadályok megszüntetéséről szóló törvényjavaslat fölött tegnap megszakadt tanácskozás fejeztetett be.

Miután a Rendek által tegnap a négy első §. megállapittatott, a többi pont felett semmi nevezetes vitatkozás nem történt; s ezen törvényjavaslattal *Csongrád megye* indítványára a mintegy 360 hajós által beadott folyamodvány az országos ülésbe vitetni határoztatott, onnan hiteles tudomásszerzés végett a Főrendekhez átküldendő.

Az 5-ik §-ban felfüggesztetett a határozat az iránt, hogy a partvonalakra szükséges útakba eső épületek, kertek és gyümölcsösök kisajátítása melyik pénztárból történjék. Előbb a pénzügyi munkálat sorsát kivánják a Rendek bevárni; s ezt az izenetben is kijelentendik.

Következett volna a pénzügyi munkálat felvétele, mely folyó hó elsejére már ki volt tűzve.

Bezerédj István (Tolna megye követe) azonban emlékezteté a Rendeket, hogy az országos védegylet elnöke, gr. Batthyány Kázmér egy folyamodványt nyujta be, melynek tárgya igen rövid, úgyhogy alig igényel egy pár perczet, s melynek fölvétele már múlt szombatra volt határozva; kéri tehát azt mindenek előtt tárgyaltatni, annyival inkább, mert az egylet jövő vasárnap szándékozik ülését megtartatni.

Szemere nem tagadhatja e tárgy fontosságát, megemlékszik Amerika példájáról, nem feledve, mit Pest követe mondott, hogy védvámok hiányában küszöbeink előtt kell felállítanunk a sorompókat. De az egyesület még alakulva sincs; a vasárnapi gyűlést szükség bevárni. Különben is — úgymond — mit kér az egyesület? Helyeslését munkálkodása irányának. E végett szükség volna alapszabályait is tárgyalni, mi a törvényhozás elébe nem tartozik, mert az csupán a társulat dolga.

Bármennyire méltányolja, bármily üdvösnek tartja is tehát *Pozsony egyik követe* az egylet irányát, mint képviselő iránta utasítás nélkül nem nyilatkozhatik.

Ez okoknál fogva némelyek elhalasztani, mások (igen kevesen), mellőzni kivánák a folyamodvány fölvételét; olyannak tartván annak tárgyát, miben nem beszélni, hanem tenni kell, mint ezt *Lónyay Gábor, Zemplén követe* megjegyzé.

Szentkirályi az egyesület czéljaira feleslegesnek tartá ugyan a helyeslés kimondását, miután azonban a törvényhozáshoz kérelemirat intéztetett e nagy érdekű tárgyban, annak elmellőzésében s az alapszabályok vizsgálatának említésében némi rosszalást, gyanusítást vagy részvétlenséget lát. Az alapszabályok csupán azért vannak előterjesztve, hogy lássák a Rendek az eszközöket is, mik szerint a kitűzött czélra munkál az egylet. S különös, midőn az anyagi érdekekről, mostoha vámviszonyainkról volt szó, mindenki harczot kiáltott; most egy békés egyesület hazafiúi kérelme fölvételét is megtagadnók? Nem kivántatik itt törvény, melynek alkotására utasítás volna szükséges; megértvén a czélt: hatni benső iparunk emelkedésére, csupán azt kell kimondaniok a Rendeknek, hogy e törekvés összhangzásban van azzal, mit már föliratban is kifejeztek.

S ezt tagadni nem lehet, folytatá *egy másik követ*. Maga az egylet a Rendek által kifejtett elvek életbeléptetésére alakult, alakult azon fenntartási szükség érzetéből, mit a fölirat oly hiven tolmácsola.

Vagy alakulása ellen lehetne kifogás? kérdé az indítványozó *Bezerédj*. Itt a szabad egyesülhetési jog forog fenn, melynek ez országban nem mert még ellenzője támadni; melynek oltalma alatt alakultak annyi társulatok, a casinoktól kezdve a czukor-egyletig. Ideje már egyszer valahára határt szabni a rettentő progressióban növekedő elszegényedésnek.

Lónyay Menyhért (Bereg megye követe) mindezek mellett sem kivánta felvétetni a folyamodványt. Annak — úgymond — két tárgya van. Egyik a terem átengedése, másik a helyeslés. Midőn a terem átengedtetek, kimondatott ez által már a helyeslés is; de ki vala már mondva a vámügyi fölterjesztésben is, mely az egyesület életét szülte. A szónok azonban, mint törvényhozó, még a fölterjesztéshez kapcsolt reményekről sem mondhata le, s akkor látja idején ez utolsó reményt az egylet munkálódásában megragadni, ha a királyi válasz hasonló lesz e tárgyban az eddigiekhez.

Más szempontból tekinté a beadott kérelemiratot *Klauzál*

(Csongrád megye követe): Úgy hiszi, nincs a Rendek között, ki ne örvendene, ha valami történik, mi által a nemzet ipara előmozdíttatik. Ha neki mint törvényhozónak jelentené például valaki, hogy egy nagy gyárat akar létrehozni, nem vonakodnék kijelenteni, hogy a szándék minden esetre nemes, s a hazára nézve hasznos lévén, méltánylást érdemel. Így van ez esetben is. Szónok tehát ily értelmű határozat hozatalát javalja: az egyesületnek az ország közjavának emelésére intézett czélját a Rendek hazafiúilag méltányolván, a terem átadására az elnökséget felhatalmazzák.

E javaslat közhelyeslléssel elfogadtatván, határozatul kimondatott.

Fölvétetett végre a *pénzügyi munkálat*. A fizetés iránt több megyének maig sem levén utasítása, az elnökség a hitelintézetről szóló törvényjavaslatot vélé előlegesen tanácskozás alá veendőnek.

Zsoldos (Veszprém megye követe) utasítása következtében indítványozá, hogy az egész munkálat, melynek tárgyalására már kevés idő van, tétessék félre, különben az érintett megye érdemes rendei oda utasíták követeiket, hogy a munkálat minden részeit ellenezzék.

Zsedényi a somma iránti tanácskozást felfüggeszteni s a hitelintézet ügyét kéri fölvétetni.

Kerkápolyi (Zala megye követe) emelt szót. Érzékeny fájdalommal teljesítem — úgymond — mint küldőim parancsának organuma a szomorú kötelességet, midőn újabban érkezett utasításomat felolvasom. *(Olvassa az utasítást.)* E szerint tehát, mondá folytatólag, ki pótló utasításomban is 6 millió megajánlására valék utasítva, most pirulva vagyok kénytelen kinyilatkoztatni, hogy egyetlen krajczárral sem rendelkezhetem. Ily állapotban nem tehetek egyebet, mint hallgatva várnom, míg az igaz ügy magát kivívja.

Vas megye követe szinte kérte a Rendeket utasításánál fogva, hogy a munkálat tárgyalása jövő hongyűlésre halasztassék.

Tanácskozás közben nagy zaj támadt, minek oka az volt, hogy a főrendi Táblán gróf Széchenyi István hirtelen elájult, mit mindnyájan gutaütésnek mondának hamarjában, s e hír a Rendek Tábláját rendkívül érzékenyen illeté. A zaj azonban lassankint csendesedvén, felszólalt *Klauzál* s kérte az elnökséget: küldjön át valakit a főrendi terembe, tudná meg: mily állapotban van a nagy hazafi gróf? De *Bezerédj* jelentvén, hogy éppen onnan jött, a gróf jobban érzi magát, s az orvos véleménye szerint veszélyen kívül van. A Rendek e hirvételben megnyugodván, a tanácskozás tovább folyt.

Rohonczy (Sopron megye követe) megyéje nevében az egész

munkálatot alkotmányellenesnek, alkotmányfelforgatónak bélyegzé, megróván Zala követe nyilatkozatát, hogy meggyőződését az utasítás parancsa előtt, háttérbe nem tudá szorítni.

E nyilatkozatok által fölhíva érezte magát a szólásra

Beöthy Ödön: Midőn az országgyűlés megnyitása előtt a háziadó megbuktatására oly bunkós mozgalmak voltak, soha sem tudtam megfogni: miképp lehet a nemfizetésben alkotmányt keresni. Mert az én felfogásom szerint az alkotmányos szabadság a közös teherviseléssel jár karöltve, hogy kiki azon mértékben viselje a haza közterheit, a mennyiben annak jótékonyságát élvezi. De hiszen, hogy nekünk nincs szabad alkotmányunk, ezt mondani is felesleges. Mi csak egy sorvadó privilegialis rendszeren alapítjuk szabadságunkat; min, ha végképp elenyészni nem akarunk, átalakulásunkkal okvetlenül változtatnunk szükséges. Mert azt mindenki átláthatja, hogy a mint most van, úgy nem jól van. Miképpen kell tehát eszközölni? Az átalakulás végbevitelére három stadium szükséges; az első, midőn megismerjük a bajt; második, midőn annak miképpeni orvoslásáról gondoskodunk, és harmadszor: a cselekvés. Mi a két első stadiumon már túl vagyunk, előttünk áll a cselekvés korszaka, mert nem abban rejlik a jó hazafiság, ki azt vallja nagy szájjal s mellét verve: «én hazámat szeretem, és átlátom, hogy annak hiányain javítani kell», hanem abban, hogy cselekszik. Mert «non fit hoc verbis Marce!» Az tehát most a kérdések kérdése, hogy miképpen cselekedjünk? Mert ez nem olyan kérdés, mit sokak hite szerint az emberi véges elme megfejteni nem tudna; e kérdésnél nekünk egy elvet kell megállapítani. Mindenek előtt önjólétünk előmozdítására okvetlenül pénz szükséges. Itt tehát ki kell mondani, hogy a közös teherviselésben, a fizetésben, a hon minden polgára birtok-aránylag részt vegyen. Ki kell mondani: Fizess atyafi!

Midőn a hazának kimondhatatlan szükségeit látom, nem voltam elkészülve arra, hogy találkozzék valaki, ki «egy közbirtokosság tanácskozása az adóügyben» czimű röpiratot a fizetés elleni izgatásra több ezer példányban az országban ingyen szétterjeszszen. Bár csak könyvárusaink tanulnák meg ezen rendszert, hogy fizetés nélkül oly könyveket osztanának szét, melyekből azon jó urak tanulhatnának! Én ugyan azon röpiratot nem olvastam, mert időveszteségnek tartottam volna arra az időt pazarlani; különben is gyanusnak tartottam azt, mert azon úri ember, ki nemes társait a nemfizetésre buzdította, oly gyáva volt, hogy nevét aláírni nem merte. Egyébiránt kijelentem, miképp ő fáradtsága jutalmát már elnyerte, mert gonosz szándékával

elkésett, s Istennek legyen hála! az ország legnagyobb részében azon országos választmány munkálata, melyet azelőtt némely rosszlelkűek «zsebelő deputatió»-nak kereszteltek, viszhangra talált s kellő méltánylatot nyert, mind annak ellenére, hogy némely főrendi tagok megyéről megyére, mint a «Világ» hirlap múlt évi egyik számában nevezé, «commis voyageur»-ökként a nemfizetés mellett agitáltak. Ezelőtt mintegy két évvel egy bizonyos úri ember, midőn egy megyéből eltávozott, azt mondá a nemességnek, hogy a haza védelmére, midőn azt veszedelem fenyegeti, mindig meg fog jelenni, most ő közöttük megjelent; már ha azon úri ember a haza géniusi szellemét birja, szerezzen ő birtokot magának necsak azon 2—3 megyében, hanem az ország több törvényhatóságaiban is, hogy hazájának a veszedelem elhárításával kellő befolyással szolgálhasson; kevés birtokkal, ha megegyezhetünk, én is szivesen szolgálok; de azt hiszem, hogy a fizetés elleni működésével nálunk nem sokat boldogulna s előbb-utóbb még birtokát is ott kényteleníttetnék hagyni.

A közös teherviselés szempontjából, hogy a haza közboldogságának előmozdítására fizessünk-e? órákig lehetne beszélni. Én ugyan hazánkon kívül nem ismerek alkotmányos országot, melyben valakit ez alól a születési előjog fölmentett volna. Angliában legkevésbbé sem rosszalom a toryknak nyilt működését, mert ott az alkotmány már régóta szilárdul meg van állapítva. Én a politikai téren óhajtom, hogy mindenki nyilt homlokkal lépjen fel, mert az alattomosságot soha se tartom jó lélekből eredettnek. Igen sajnosnak tartom azon jó úrra nézve, hogy munkálkodásában elkésett, s neki minden akaratja ellenére a többségnek majd fejet kell hajtani, ha elképzelem, minő fájdalmas gyötrelmeket kell kiállania, midőn látja, hogy éjjel-nappal hasztalan törte fejét, mert a nemzet többségénél eltérő véleményét ki nem vihette.

Zala megye követének igen tudom méltányolni azon fájdalomtelt keserü érzését, melylyel megyéjének határozatát eleinkbe terjesztette; attól a megyétől az ily eljárást legsajnosabban veszem, mert nem ott fosztotta-e meg a «Forintos»-i dæmon a hazát legérdemesebb fiától, kire oly nagy szüksége van a nemzetnek? Én azt hiszem, ha van boszuló Isten, azon dæmont, azon nemzetgyilkost *(Egy hang: ki az? Egy követ: a veszprémi püspök, gróf Zichy Domokos!)* büntetlenül nem hagyandja. Előttem lebeg azon gyáva, névtelen, gonosz szellem, látom működését, de megfogni nem tudom; olyan mint a fata morgana, mint a bolygó tűz, melyet, midőn az ember megfogni akarna, a posványba elenyészik. Legrosszabb, hogy hazánk ezen ellen-

ségeit egyenesen ki nem mutathatjuk; de midőn közöttünk megjelennek, azt mondják: mindent mit tehettem, a haza közjava előmozdítására megtettem; pedig alattomosan a hon veszedelmére éppen azok kezei működnek. Ő tőlök kellene várni, hogy a haza oltárára legelsőbben hozzák áldozataikat, mert a hon legtöbb javaival megáldatvák, de őket a fösvénység ördöge szállotta meg, s inkább kéjörömökre fecsérlik dús jövedelmeiket.

Én azon szerencsés helyzetben vagyok, hogy küldőim részéről a haza jólétének előmozdítására a szükséges költségeket megajánlhassam. Küldőim a közös teherviselés elvét kimondották; nálunk a háziadó s más teher elvállalása nyilt kérdés mellett «igen», vagy «nem» minden mesterkedés nélkül szavazat útján döntetett el. Ez aztán az, mit Szatmár követe megyei autonomiának szokott nevezni. Én tehát az országos választmány véleményéhez szivesen hozzájárulok. *(Hosszas éljenzés.)*

Klauzál Gábor: Azon megjegyzés, mi Zala megye előadására történt (Rohonczy által), azt hiszem, ide nem tartozó, mert ki mint érez magában, s mit tenne, ha utasitása meggyőződésével ellenkeznék, magában tarthatja, vélekedésem szerint nem gondolnám, hogy lenne e teremben valaki, ki Zala követének fájdalmában nem osztoznék. Legszebb reményei voltak a hazának akkor, midőn azon nagy hazafi, ki most, fájdalom! közöttünk nem lehet, az adóhoz kötötte megválasztatását; s a Forintos-féle ördögi ármányok azon köztiszteletű férfiútól éppen azon adózás ledorongálásával fosztották meg a törvényhozást. Akkor, midőn a háziadó elvállalása forgott kérdésben, némely olygarchák ellene azzal léptek fel, s azt mondották: mire fizessünk? előbb a törvényhozásnak kell egy kivetési kulcsot készíteni! Ez ugyan helytelen okoskodás vala, de teste volt. Azonban változott a dolog; az országos Rendek által kiküldött választmány kidolgozta és kijelölte a szükséges teendőket; most már többé azon álarcz alá nem búvhatnak. Hanem némelyek más köpönyege alá búván, kiállanak a sikra alattomban a nemfizetés gyalázatosságával; mert én azt gyalázatosnak tartom, ki más költségén akar magának jólétet, szabadságot vásárolni, alábbvalónak tartom azon gonosztevőnél, ki mást megfoszt s prédájából él, mert ő a haza közjava előmozdításának megrontására törekszik.

Az aristokratia csak úgy tarthatja fenn magát, ha a közös teherviselésben a néppel egybeolvad; neki csak akkor magasztos a feladata, ha bátran föl mer lépni a közügyekben, s mérsékli, de nem akadályoztatja a haladást. Tekintsünk csak Angliára. Ha ott valaki,

kinek terjedelmes birtoka van, azt mondaná: én a közterhekhez nem járulok, nem fizetek, vagy arra izgatna, jót állok érte, hogy őt azonnal a tébolyodottak házába, a Bedlamba csuknák. Én azon izgatókat, kik a megyékben a teherviselés elvállalása ellen alattomban működnek, a haza ellenségeinek tartom, mert őket igaz embereknek mondani nem lehet. Azon röpiratban, mely egy közbirtokosság nevében kiadatott, legyen egy, vagy többek szüleménye, egy aláváló czélzást látok rejleni.

Azon elferdítések világosan tanusítják, hogy azon irat szerzője az alsó osztályú nemességet a középosztályú nemesség ellen törekszik fölingerelni; mert azzal bujtogatják a köznemességet a nemfizetésre, hogy a középrendű nemesség azért kiván közintézeteket felállítani, hogy magának hivatalt nyerhessen. Ez a legnagyobb alávalóság! Ha tehát azon izgató némely magas családok, vagy az egyházi rend tagjai közzül való lenne, mert azt mondják, hogy egy főpap is van közöttük, forduljanak el azon szenynyel bélyegzett tagtól, taszítsák ki körükből, hogy érezhesse gyalázatosságának súlyát; mert ő azon nagy jövedelmet, melyet hazájától nyert, a helyett, hogy annak egy részét a haza oltárára tenné, nem a népnevelésre, hanem demoralisatióra pazarolja.

Végre nagy hibának tartotta szónok, hogy a kormány e kérdésben magát semlegesen viselte.

Mi a dolgot magát illeti: nékem, úgy mond, e részben még utasításom nem érkezett, de küldőim a háziadót elvállalták, s annak egy részéből kivánták az országos pénztárt alakítani; úgy tovább elvállalták a telekdijat; mi tehát anyautasításainkhoz alkalmazhatjuk magunkat. Első kérdésnek kivánnám kitűzni: akarunk-e országos pénztárt alapítani? A somma elhatározását pedig felfüggesztendőnek vélném akkorra, midőn azon 8—10 törvényhatóságtól az utasítások meg fognak érkezni; addig a hitelintézet analysisába bocsátkozhatnánk.

Fiáth (Fehér megye követe), ki szinte nem adózik, Klauzál nyilatkozata által megyéjét sértve érzé s alkotmányelleni bűnnek mondá egy municipiumot gyanusítani.

Erre *Klauzál* felvilágositá, hogy ő nem akarta a megyéket gyanusítani, sőt azoknak megnyugtatására szólítá fel az érdeklett követeket, s gyalázatosaknak csak azon urakat mondá, kik tudva, mit cselekszenek, az elvet támadák meg, melyhez van kötve a hon jövendője. Ezekre nézve szónok szavait soha vissza nem veszi. Roszszabbak azok a külső ellenségnél, rosszabbak az orgyilkosnál, mert

ez egyes embert, ők nemzetet gyilkolnak. Ily emberekre a legkiméletesebb kifejezés «a gyalázatos» nevezet.

Szentkirályi megemlíté: miképp azon jó urak, kik a nemességet a nemfizetésre izgatják, talán azt gondolják, hogy a világ soha sem fog változni; pedig igen csalatkoznak, mert az átalakulás korszaka be fog következni, s a mely nemzet a kor szükségeit nem képes felfogni, az öngyilkos kezei által hal meg. Ezt a historia tanusítja. Az élet legelső kérdése a közös teherviselés; aki ezt ellenzi, az constitutionalis bűnt követ el, mi sokkal nagyobb a gyalázatosságnál. Aki más meggyőződésben van, annak jó egészséget kivánok meggyőződéséhez, mert vérmes reményei nem fognak tartósak maradni. Ezen jó urak elvök fenntartása mellett, ha a közállomány annyira széjjel omlana, hogy csak magok maradnának fennt, ugyan kérdem, a nemfizetés által miképp fognák a statust fenntarthatni?

A tanácskozásokat egy nem adózó megye követe fejezé be. Ezután a *jegyző* olvasá a pénzügyi munkálatnak a hitelintézetről szóló részét, melynek tárgyalása a jövő gyűlésre halasztatott.

---

300. Kerületi ülés.

1844 október 4-én.

Elnökök: Szemere (Borsod), Gróf Ráday (Pest). *Jegyzők:* Vukovics, Ghyczy.

Tárgy: Hitelesítés. Pénzügyi munkálat, különösen a hitelintézet.

Hitelesíttetett két törvényjavaslat: a világos örökösödési törvény módosítása, s a honból kiköltözők levonási adója iránt.

Ezután *Ghyczy jegyző* olvasá a pénzügyi munkálat azon részét, mely a hitelintézetről szól.

A törvényjavaslat 3-ik §-a ily tartalmú: A hitelintézet mindennemű, s így mind nemesi, mind kerületi, mind sz. kir. városi földbirtokokra, mind pedig — de csupán örök megváltási összegek kifizetése végett — községeknek is kölcsönt adand.

E §-ra nézve *Lónyay Menyhért (Bereg megye követe)* következőleg adá elő nézeteit: E §. lényeges kérdést foglal magában, hogy t. i. mennyire terjedjen az intézetnél az adósság fejében leköthető hypothecális képesség. Ennek meghatározása a körülményektől függ.

Főtekintet, hogy csak oly alapra adassék kölcsön, mely biztos hypothecának lehet tárgya. Ilyen minden birtok, mely 1. ingatlan, s az intézet hozzá járulása nélkül el nem idegeníthető; 2. biztos jövedelmet hoz; 3. bizonyos körülmények, p. o. szerencsétlenség miatt el nem enyészhet. Amely birtok e kellékekkel bir, biztos hypotheca tárgya lehet. Az ily hypothecára kiadott hitellevelek értékkel fognak bírni. A nemzet birtokának oly részét tehát, mely a nevezett kellékekkel bír, nincs ok megfosztani az intézet jótéteményeitől.

E nézetből nem érti szónok, mely indító ok miatt zárta ki a választmány azon kedvezésekből, mikben más birtokokat részesíte, a nagyobb városokban fekvő biztosítandó házakat. A ház a hypotheca minden kellékeivel bír, 1. ingatlan birtok; 2. könnyebben kitudható, bizonyosabb s állandóbb jövedelmet hoz, mint bármely földbirtok; 3. tűzkármentesítve el nem enyészhet. De még e föltétel nélkül is elég biztosságot nyújt az intézetnek, mert ha jó anyagból van épülve, mi a kölcsönzésre mulhatlan föltétel, tűzveszély után is megtartja legtöbbször a puszta házhely is értéke $^1/_3$-dát, miáltal a kölcsön fedeztethetik. Még sok más körülmény is szól a ház mellett; házakra már jelenleg is léteznek telekkönyvek, sokkal könnyebben vigyázat alatt tartathatnak, becsüjök nem jár oly nagy nehézséggel, jövedelmök könnyen kitudható, birtokviszonyaik nem bonyolódottak.

Ezeknél fogva szónok igazságtalannak tartja a házbirtokot egyéb nemzeti fekvő érték előnyeitől megfosztani; igazságtalannak annyival inkább, mert a házbirtokosok is járulnak az első pénzalap befizetéséhez, ők is részesülnek a nemzeti jótállás kötelezteteseiben.

Zsedényi elismeré, hogy a ház a biztos hypotheca minden kellékeivel bír, de — ugymond — éppen azért, nem szorult a hitelintézetre; könnyen kap kölcsönt a takarékpénztárakból, kereskedelmi bankból stb. Innen van, hogy a galicziai és bajor intézeteken kivül, más hitelbank nem is szokott házra kölcsönözni. Ha mindazáltal intézetünk nagy munkálkodási tért nyerend, nem mondja szónok, hogy nem lehet változtatni e részben idővel alapszabályain; de most e változtatástól félnünk kell, nehogy az intézet is követvén a takarékpénztárak példáját, inkább a biztosabb hypothecául szolgáló házra szerezzen kölcsönt, mint rendeltetése szerint az ősiség átka alatt veszteglő földbirtokra.

A szerkezet szavazásra tüzetvén, nagy többség által meghagyatott, mint a választmány tervezé. A beregi indítványt csupán nyolcz megye pártolá. Négy nem adózó megye az egész munkálatot ellenezvén, nem szavazott.

Tovább olvastatván a törvényjavaslat, a 6-ik §. *a)* pontjánál ismét fölszólalt *Lónyay Menyhért*. E pont tartalma következő: 6-ik §. A hitelintézet bátorságára hypothecául csak oly birtok fogadtatik el,

a) mely semminemű folyamatban levő pör alatt nem áll; a pör folyamata annak fölvétele napjától értetvén.

Alább ismét: mely

e) semmi adósság betáblázásával terhelve nincs.

Igaz, — úgymond szónok, — hogy oly téren kell mozognunk, melyet jelen állapotunk, s a körülmények ránk erőltetnek. A régi institutiókat bajos széttépni a nélkül, hogy az azokkal összekötött számtalan érdek ne sértessék; de ismét annyira sem lehet ezen érdekeket ápolgatni és főszempontul venni, hogy általok minden sikeres lépésben ezerszerte gátoltassunk. Ily esetben a törvényhozás feladata a közép utat eltalálni.

Így van a hitelintézet alapításánál is. Ott van az ősiség, a bebonyolított birtokjogi viszonyok sulyos akadályúl. Ha kimondaná a törvényhozás a «sicuti possidetis» hatalmas szózatát, mely a birtokviszonyokat egy csapással kiegyenlítené: a hitelintézet alapításánál tabula rasa lenne előtte, s könnyű volna rá tökéletes épületet építeni. Ezt tenni azonban nincs hatalmunkban. Szónok mindazáltal merészebb lépést tart szükségesnek tenni, mint a válaszmány javall, mely az intézet hatáskörét igen szűk korlátok közzé szorítja, midőn 1. a lehető legnagyobb hypothecalis biztosságot a legtisztább birtokviszonyokba helyezett birtoknál is maximunként csak $^1/_3$ részre teszi; s mindemellett 2. annyi garantiákat kíván a birtokjog kimutatásánál, hogy $^9/_{10}$-ed része az összes nemesi birtoknak elesik a hitelintézet jótéteményeitől.

Ha ki kell mutatni, hogy a jószág ellen semminemű pör nem foly, ha a pör felvétele elég valakit a kölcsöntől elejteni: akkor csak igen kevés földbirtokos használhatja az intézetet, s a kölcsönvevőt bosszúállás is egészen alaptalan pör kezdése által megfoszthatja attól. Ezen segíteni kell, ki kell mondani, hogy a földbirtok becsének $^1/_3$-ára felvett pénz nem a személyhez van kötve, hanem elválhatatlanúl fekszik a birtokon; s ha az adósságot tevő birtokos pör által kiesnék is a jószág tulajdonából, a hitelintézet által kölcsönzött pénzösszlet, annak kamatja, s a törlesztési fizetés terhe átmegy az új birtokosra a jószág átvételével, és úgy tekintendő, mint az adósságot tevő előbbi birtokos által a jószágban tett deteriorátió, fennmaradván az új birtokosnak törvény útjáni keresete az első birtoko-

son. Ez által biztosíttatnék a hitelintézet; viszont a pör által változott új birtokosnak sem lesz tiz eset közzül egyszer károsodása. Erőtlenítő perben ugyanis a beruházások, zálogos keresetben a beruházásokon s javításokon kívül még a zálogos összlet, mik rendesen a birtok becsének 1/3-dára tétethetnek, mind betudathatnak az új birtokos javára a birtokon nyugvó hitelintézeti kölcsönbe.

De ha nem érne is fel a fizetendő összlet a hitelintézeti kölcsönnel, ismét tiz eset közzül alig fogna egy lenni, melyben az előbbi birtokosnak visszkereset esetén elegendő vagyona nem találtatnék. S ha ez az eset előfordúlna is, oly ritkán történnék az meg, hogy a törvényhozás bátran kimondhatná, hogy ilyenkor a kárt az új birtokos tartozik viselni. E kár a javítmányok betudása után igen kevés, s annál kevesebb lesz, mivel az nem örökös, s annál előbb letörlesztetik, minél több év múlt el a kölcsön felvétele óta. De ha mindezek mellett is történnének zavarok, ha az új birtokos, mint a világos adósságot, a jószágon fekvő terhet meg nem veheti, az előbbi birtokoson föl lehetne hagyni a kármentesítésérti folyamodhatást a hitelintézethez, mely p. o., mint a takarékpénztár, 1/4-de erejéig kielégítendi, szabadságában állván az intézetnek a kívánt mennyiség 5%-át fizetni, míg az illető jószág a teher alól föl nem menekszik. De legrosszabb esetben is ott van az országos jótállás, s az országgyűlés foghat módokról gondoskodni.

Lényeges hiányt lát szónok abban is, hogy a kölcsönadandó összeg maximuma a becsérték egy harmadára tétetik. Nem láthatni által, hogy ha már a választmány által javalt szigorú garantiák kivántatnak, miért ne adhatna az intézet kölcsönt a becsérték feléig, midőn más hitelintézet a becsár három negyedéig is kölcsönöz? Ez az intézet fennállását nem veszélyeztetné, miután becsléskor csak a puszta föld vétetik egyedüli értékalapúl, mely meg nem semmisülhet, melynek jövedelmi értéke hazánkban csak növekedhetik. Éppen hazánk körülményei teszik szükségessé, hogy minél több hitelt, értéket adjon az intézet földbirtokosainknak; s nem lehetne félnünk a hitellevelek elszaporodásától, melyeknek hitele természetökben fekszik, melyek valódi értéket képviselnek, nem úgy, mint más bankok jegyei, melyek csak arany és ezüst képzelt értékét képviselik, melyek kamat nélkül jönnek forgalomba.

E nyilatkozat első része, a 6-ik §. *a)* pontja felett némi vitát idézett elő. Az indítvány pártolói, főleg a jegyző követtársa, *Pázmándy* és *Lónyay Gábor (Zemplén megye követe)*, kérdezék: mi különbség van tehát biztosítás tekintetéből a pör alatti s egyéb

nemesi jószág között? Semmi más, mondá *Lónyay Gábor*, minthogy az utóbbi holnap, vagy ma jöhet még pör alá, mig a másik már az alatt van, s hogy talán némely esetben közelebb van a végrehajtáshoz. Nem látják ennélfogva alapját azon megkülönböztetésnek, mely a szerkezetben foglaltatik.

A *jegyző Ghyczy* pedig figyelmezteté a Rendeket a 31. §-ra, mely az ősiséget a pör alatt nem levő jószág egy harmadára megszünteti. E §. tartalma szerint ugyanis a hitelintézet bátorságára lekötött birtokban kiváltsági elsőséggel bir mindennemű követelések előtt, melyek azon birtok vagy részei iránt nemcsak adóssági, hanem bármi egyéb jogczímmel támasztathatnak.

Ezekre válaszoltatott, hogy éppen azon körülmény, mely e most említett 3-ik §-t szükségessé tevé, mutatja, mily bajos még pör alatt nem álló jószágra is hitelezni az ősiségi viszonyok fennállása mellett. Ha e §. rendelete a már fölállított igények sérelmével a megindított pörökre is kiterjesztetnék, a felpereseken igazságtalanság követtetnék el. A hitelintézet biztosítása tehát pör alatti jószágokra nézve lehetetlen; pedig ha tagadnunk nem lehet is, hogy az intézet czélja: segíteni a földbirtokoson, éppen e czél eszközlése végett szükséges gondoskodnia a törvényhozásnak az intézet teljes biztosításáról. Igaz ugyan, hogy ekkép czéljának kevesebb részben felelhet meg, hogy a nemzeti birtoknak nagy mennyisége nem részesülhet jótékonyságiban, de előttök álland azon uraknak, kik az ősiségi ábrándokba oly szerelmesek, jövő hongyülésen magoknak is megszerezni e jótékonyságokat, előttök fog állani az ősiségi káros viszonyok megszüntetése, mi nélkül bizony bármit tegyünk, lehetetlen hitelt varázsolni a hazában. Mig ez történni fog, a hitelintézetnek, főleg megalapítása első éveiben, a körülmények által szűkre szabott korlátokon túl terjeszkedni nem lehet. Addig sem fog az hatástalanul lenni az országra, ha csak az úrbéri tartozások tisztába hozását elősegíti is. De a status intézetét magánosok hasznára teljes biztosítás nélkül kizsebelni nem lehet.

Ily nézetekből 31 megye 13 ellenében a választmányi szerkezetet e tekintetben is megtartá. Nyitra, Sopron, Liptó, Veszprém, nem adózó megyék ismét nem szavaztak.

A törvényjavaslat III. fejezete továbbá a kölcsön adásnál követendő eljárásról szól. E szerint (10. §.) a földbirtokos, ki az intézettől kölcsönt kíván fölvenni, azon első bíróságú váltótörvényszékhez folyamodik, melynek kerületében a hypothecául kijelölendő birtok fekszik; s e váltótörvényszék (12. §.) a hitelintézet ügyeivel meg-

bizandó váltótörvényszéki birót, s a kebelében hivataloskodó becslőt, kik e végre Ő Felsége által fognak kineveztetni, a helyszinére kiküldi.

E §§-ra nézve az országos választmány egy tagja, *Karácsonyi László*, czélszerű kivitel és költség kimélés tekintetéből, külön véleményében javaslá, hogy ne a váltótörvényszékek szaporíttassanak egy bíróval, hanem az intézet igazgatósága láttassék el hat ülnökkel, kiket aztán folyamodás következtében az intézet igazgatósága kiküldene.

Klauzál (Csongrád megye követe) ellenben a szerkezetet akará megtartani csekély módosítással, indítványozván, hogy a váltótörvényszék, melyhez folyamodni kell, ne az illető kerületbeli, hanem a legközelebb fekvő lehessen.

Lónyay Menyhért pedig ez esetben az előleges becsléssel a jószágot leginkább ismerő szomszédokat kivánta megbizni, az intézet későbbi revisiója mellett.

Voltak, kik a becsléssel a köztörvényhatóságot akarák megbízni.

Pázmándy Dénes azonban felszólítá a Rendeket, hogy e nem magyar földön született eszme átültetésekor ne akarják azt külföldi kellékeitől megfosztani, ne törekedjenek mindent magyarizálni. E hitelintézet hazája Poroszhon, néznünk kell tehát, hogyan van az ott életben. Van ott az intézetnek egy központi igazgatósága; vannak továbbá a grófságokban felosztva fiók- igazgatóságok. Ezeknek költsége a kormánynak semmibe sem kerül, mert a kölcsönvevők által fizetendő $^1/_4$ rész fenntartási kamatból telik ki. Ott a földbirtokos nem kénytelen kamat és törlesztési fizetéseit a középpontba bevinni (a magyar terv szerint sem kénytelen), a fizetések a fiók-igazgatóságoknál történnek, melyeknek tagjai az év bizonyos szakában kölcsönös számvetés végett a központban összejönnek. Ott a kölcsönözni kivánó is csak a fiók-igazgatóságokhoz folyamodik, s ennek jelentésére a kerületi hatóság kiküld két hivatalnokot, kiknek jelenlétében az igazgatóság titoknoka a földbirtokos két választottjával végre hajtja a becsűt. E szerint tehát nem mellőztetik el a közhatóság, de egyszersmind, — a mi fő elv, mert a felelet terhe az igazgatóságon fekszik — az intézet tulajdon embere által történik a becsű.

Szónok e módot akarja hazánkban is meghonosítani, vidéki igazgatóságokat állítani s a becsűt ezek által törvényes bizonyság jelenlétében végrehajtatni.

Ez indítvány azoknak is tetszett, kik a becsűt a törvényhatóságra óhajták bízni. Ezek azonban a felett vitáztak, vajjon a törvényes bizonyság határozólag legyen-e jelen, s felelőssé tétessék-e?

Szentkirályi ellenezvén a váltótörvényszék minden administrativ eljárását, szinte fő elvnek tartja, hogy az intézet saját emberei által teljesítse mindazon eljárásokat, melyek nem kívánnak törvénykezési formákat. Szükséges tehát, mint Komárom megye követe mondá, hogy az intézetnek legyenek aligazgatói, vagy, mint szónok helyesebben gondolná elneveztetni, ügynökei (agensei). E hivatalnokok a hypothecák szemmel tartása végett is szükségesek. Ily hivatalnokok rendszeresítése az intézet személyzetéről szóló fejezetbe tartoznék. Szónok azonban abban különbözik Komárom megye követétől, hogy ő a törvényes bizonyság jelenlétével, mely, nem lévén felelős, különben sem folyhat be a becsűre, nem kívánná az eljárást költségesebbé tenni.

A többség (30 megye 12 ellen) az ügynökség rendszeresítését az utóbbi javaslat értelmében elfogadta. Mihez képest mindazon eljárásokra nézve, melyek törvénykezési formákat nem kívánnak, a szerkezet változtatni fog.

A törvényjavaslat 22. §-a szerint a becslés költségei, akár nyeri meg a kölcsönkérő a kivánt kölcsönt, akár nem, rajta váltótörvényszéki eljárás útján megveendők.

Itt nehányan szóbeli bíróságot javaslának; a többség mindazáltal hódolt azon általános eszmének, mely az egész munkán keresztül van szőve, s mely a hitelintézet minden birói eljárásaira a váltótörvényszéket rendeli itélőül.

Továbbá a 26. §. ily szerkezetű: A hitelintézet 200,000 forintnál nagyobb összeget azon egy egyénnek akár egy, akár több kötelezvényre kölcsönt nem adhat, ellenben 2000 forintnál kisebb kölcsönt sem ad.

Kiss András (Krassó megye követe) indítványát, hogy e minimum 500 frtra szállíttassék, a Rendek közfelkiáltással elfogadák.

A 200 ezernyi maximum felett azonban vitatkozás támadt. Ezt többen, különösen *Lónyay Menyhért,* ki már több nehézségeket tőn a munkálat ellen, ismét szükségtelen megszorításnak tekinték. Nem foghaták ugyanis meg némelyek aggodalmát, hogy különben az intézet egy Eszterházy, vagy más nagy birtokú ember által kimerittetik; nem foghaták meg az aggodalmat, hogy a nagy mennyiségben kibocsátott hitellevelek, mint mondatik, «cursust» kapnak s nevezeti értéken alúl kelnek. Ez összezavarása a hitelbanknak a jegybankkal. A hitelintézetnek nem azon 200,000 forint az alapja, mely a legközelebbi költségek fedezésére adatik az ország által; a hitelintézet alapja mind az, mi az országban biztos hypothecául szolgálhat. Ez intézetet tehát csak az ország összes hypothecája meritheti ki. Ezért bármi sokat

tetszik Eszterházynak kölcsönözni, a hitel-intézetre nézve ártalmas nem lesz, sőt az annál több kamatot és leszámolási díjat kap. A hitel-intézet a hypothecának csak egy harmadára kölcsönözvén, biztosítja magát; s éppen ebben áll elsősége a jegybank felett. A jegybank öt-hat annyi papirt bocsát ki, mint a mennyi aranya és ezüstje van, tehát alapja öt-hat annyival kevesebb; míg a hitelintézet alapja három annyival több. A hitel-levelek különben is biztosabb érték képviselői, mint az arany és ezüst. A hitel-levelek becse tehát nem a sokaságtól függ, hanem az előadott körülményektől. Függ ezek felett a kamat pontos fizetésétől, miről a bankjegynél szó sincs. A hitel-levél nem személyre, hanem birtokra adatik ki; innen van, hogy a lengyel forradalomkor, midőn más status-papirok 30—40-nel alább szállottak, az óriási küzdelem eredménye a hitel-levelek keletén alig volt érezhető.

Egy *dunai megye idősebb követe* s egy *kárpát-vidéki követ* elismerék ugyan ez állítások igazságát; úgy hivék mindazáltal, hogy rendkivüli nagy kölcsönök által, miután a hitel-intézet készpénzben, nem, mint egyéb hitel-intézetek, hitel-levelekben ad kölcsönt, időszaki felakadások történnének. Ennek elkerülése végett annyival szükségesebbnek tarták a kölcsön maximumának meghatározását, mivel a nagy birtok különben is magában foglalja a segély forrását. Aztán, kérdé *Zsedényi*, a nagy mennyiségű hitel-leveleket, ha a bank levelekben fogna kölcsönözni, hol váltaná be a birtokos? nem fogna-e e tekintetben sok nehézségekkel küzdeni? A készpénzforrások nem kiapadhatlanok; ezeket az egész megszorult országnak a hitel-intézetre szerfeletti tódulása kimeríthetné, mi aztán a hitel-levelek keletére, bármit mondjunk, mégis károsan hatna.

Ez okoknál fogva a 200,000 forintnyi maximum megmaradt.

Olvastatott végre a 29. §., melynek szövege ilyképp hangzik:

29. §. «A hitelintézet a kölcsön adott tőkének 1/4%-át leszámolási díj fejében — miért t. i. Ausztriából pénzt kerít — 2%-át pedig a tartalék alaptőkének öregbítésére a kölcsön adott tőke leolvasásának alkalmából vissza tartóztatja.»

E §. iránt ismét észrevétele volt *Lónyay Menyhértnek*. Hogy — úgymond — kivált az intézet első felállítása alkalmakor az 1/4%-ra szükség van, tagadhatlan. De a levonandó 2% igen súlyos föltétel. Szónok elismeri szükségét annak, hogy a tartalékpénztárban mindig legyen pénz, s hogy azt kiapadhatlanúl növelni, szükséges. E pénztárt azonban nem kell növelni a kölcsönvevők kárával. Nem másra való az, mint az előfordulható kereskedési, s ideiglenes költségeket fedezni; ha p. o. valaki megtagadja a kamat

fizetést, idő telik bele, míg ellene a törvényes lépések megtétetnek. Ily költségek fedezésére rendelteték a 200 ezernyi ajánlat az ország által. E mennyiség alkotja először az intézet tartalék-pénztárát, azután pedig a kiadandó hitel-levelek előre befizetendő első félévi kamatjai fogják azt képezni. A választmány, midőn a kamatokat első félévre rendeli befizettetni, s ugyancsak a tartalék-pénztár számára még 2%-ot rendel levonatni, kétszeresen kívánja sújtani a kölcsönvevőt. Erre szükség nincsen. Az előre befizetendő kamatokból különben is mindig kész mennyiség lesz a bekövetkezhető nem-fizetési esetek pótlására; másrészről a mennyiség kamat nélkül nem heverhetvén, a tartalék-pénztár évenkénti növekedését huzza maga után.

Ezekhez járúl azon körülmény, miszerint mindenkor előre megfizettetnek a kamatok a birtokosok által, és félévvel később a hitel-levelek birtokosinak, az intézet nehezen jöhetne kellemetlen nem-fizethetési esetbe. Szónok tehát, miután ügynökségek állíttattak, legfeljebb igazgatási költségekre látná czélszerűnek e levonást, de ez esetben is a levonandó százalékot minden esetre alább kell szállítani.

S miután ez indítvány következtében a többség csakugyan módosítást tarta szükségesnek, a kérdés alatti levonandó száztóli 1 és $^1/_2$%-ra szállíttatott.

Tanácskozás közben, a tegnapi veszélytől menten, gróf Széchenyi István a teremben megjelenvén, beléptekor háromszoros lelkes éljennel fogadtatott.

---

301. Kerületi ülés.

1844 október 5-én.

Elnökök: Gróf Ráday (Pest), Szemere (Borsod). *Jegyző:* Ghyczy. *Naplóvivő:* Bottka.

Tárgy: Hitelintézet, folytatólag.

A védegylet törekvéseinek méltánylását illető határozat meghitelesíttetvén, napi renden volt a hitelintézet fölötti tanácskozás folytatása.

A választmány által szerkesztett javaslat 48. §-a így szól: «Ha az intézet az elmulasztott fizetés miatt kétszernél többször kénytele-

nittetik a bátorságára lekötött birtokot zár alá vétetni, annak haszonbérbe adását az illető váltótörvényszék útján eszközölheti.»

E szerkezet helyes volt, míg az intézet ügynöksége a váltótörvényszékre volt bízva, miután azonban az a választmányi javaslat minden pontjaiban, melyekben nem birói eljárásról van szó, változást szenvedett: e §-on is szükségessé vált módosítani. Mert ha a fentebbi változtatások után meghagyatnék a zár elrendelése iránt a váltótörvényszéki eljárás, ha kimondatnék, hogy a zár alá vétel csak itélethozás útján történhetik: a jegyző követtársa, *Pázmándy*, úgy hiszi, hogy az egész hitelintézet csírájában el fog fojtatni. Hitelintézetnél, ki nem fizet, önmagára kimondá az elmarasztaló itéletet. Szónok e tekintetben ismét Poroszországra hivatkozik. Ott az aligazgató jelentésére a kerületi hatóság azonnal elrendeli a zárt, s ha szükség, a karhatalmat is. Így kell ennek nálunk is történni. Javallja tehát szónok, hogy mihelyt az intézet részéről ez iránt értesítés történik, tartozzék nálunk is az illető törvényhatóság elnöke mind a zárt, mind — ha kivántatik — a karhatalmat is elrendelni, arról egyszersmind az illető földbirtokost is előre tudósítván.

Szóba jött azonban, miképp vonassék felelet alá az illető törvényhatósági elnök hanyag eljárás esetében?

Némelyek az intézetet köztörvény útjára akarák utasítani a kármentesítés követelése végett; úgy vélekedvén, hogy a szóbeli eljárás, mely az intézet kiváltságos bíróságánál a váltótörvényszék előtt szokásban van, nem alkalmas valakinek hanyagság, vagy bármi vétek miatti elmarasztalására. Mások ellenben, s ezek képezék a többséget, a váltótörvényszék előtt tevék felelőssé az illető törvényhatósági elnököt. E határozat által egy pár követ a municipium függetlenségét hivé megtámadtatni.

Változás történt a 49. §-ban is, a hypothecául szolgáló vagyonnak, ha szükségesnek itéltetett, eladása szinte a köztörvényhatóságra bizatván.

A 66. §. ily tartalmú: «A hitelintézetnek adósai által fizetendő illetőségek következők: *a)* a kölcsön vett tőke száztól ötös kamatja; *b)* törlesztési járulék fejében száztól 1%.»

E §-t illetőleg két indítvány tétetett.

Pázmándy úgy hivé, hogy a kamatláb meghatározásánál az egész monarchia körülményeit figyelembe kell venni, mert ha ezekhez képest kicsiny lesz a kamat, nem lesz kelete hitel-leveleinknek; ha pedig nagy leend, a bécsi bank jegyei által fognak beváltatni, s hazánkban elszaporodván a bécsi jegyek, a kamatok kifolynak az

országból. Kivánta tehát szónok, hogy az ötös kamat legalább annyira szállíttassék, mennyire a galicziai hitelegyesület által szabályoztatott; úgy szinte törlesztési járulék fejében is elégnek tart fél százalékot.

Lónyay Menyhért ezt pártolja, ha azonban ezt el nem érhetné, sürgeté, hogy legalább a külföldi nyerészkedők magas reménnyei lehangolása végett is tétessék ki, hogy az ország fenntartja magának a kamatlábat időnként szabályozni.

Ez indítványra nézve *Szentkirályi* válaszolá, hogy bármit tegyünk, a bécsi banktól teljesen független intézetet felállítanunk bajosan lehet. A kamat időnkénti szabályozását pedig kimondani felesleges, mert az intézet országos lévén, az természetesen mindenkor szabadságában áll a törvényhozásnak. A leszállítás különben is föltételesen szokott történni, a mennyiben t. i. a hitellevél valamelyik tulajdonosa rá nem áll, pénzét vissza kaphatja.

Maradt ez okból a szerkezet.

Leghosszabb vitára szolgált azonban alkalmúl a 79. §., miszerint a hitelintézet kölcsönt igaz értékü ezüst pénzben ad, s az e végre szükséges készpénzt a kölcsön adandó összlet erejéig kibocsátandó hitellevelek eladása által nyeri meg.

E §-nál is *Lónyay Menyhért* emelt először szót. Hogy az intézet készpénzben kölcsönöz, helyes intézkedésnek tartja az intézet első munkálkodásánál, míg megállapított hitele nincs. A kölcsön vevőknek nagy segélyül szolgál, ha az intézet maga váltja be a hitelleveleket, s készpénzben fizet. De ha a hitellevelek szaporodnak, ha inkább kerestetnek, s ez által alparin felül állanak: igazságtalanná válik a szerkezetben felállított intézkedés; mert akkor az intézet nagyobb kamatra adand kölcsönt, mint fog állani a kamatláb. Ez nem fogna történni, ha a kamat kisebb volna, de nagyobb kamat mellett, mint van Ausztriában, ha a kölcsönvevőknek nem lesz joguk magoknak beváltani hitelleveleiket, rovásukra az intézet fog nyerészkedni. Más hitelintézetnél ez ok miatt vagy csupán hitellevelekben történik a fizetés, vagy legalább alternativa hagyatik a kölcsönvevőknek készpénz és hitellevelek között. Szónok ez utóbbi módot javasolja, önként értetődvén, hogy aztán a hitellevelek kiadásáért leszámolási díj nem fizettetnék az intézetnek.

Osztozott e nézetben *Pázmándy;* kétségtelennek tartván, hogy ha 40%-os status-kötelezvények is felül kelnek százon, 5%-os hitelleveleink alparin jóval felül lesznek, ekkor aztán mind külföldre fognak kivándorolni, mi nem kevéssé veszélyes. Egészen más, ha bankjegyek mennek külföldre forgalomba; a hitellevelektől kamat

fizettetik, ezekkel az ország egy harmadának jövedelme utasíttatik külföldre a választmányi szerkezet által. Ezeknél fogva szónok még szigorúbb szabályt kivánt, mint az előtte szólott követ indítványozta; t. i. hogy a kölcsönvevőnek a kölcsön fele minden esetre hitellevelekben adassék; különben — úgymond — egészen külföldi tőzsérek kezébe jutunk.

Klauzál igen természetesnek találja, s ez ellen hasztalannak tart minden intézkedést, hogy külföldre fognak hitelleveleink menni. A mi embereink 5% kamattal még nem elégszenek meg, nekik több nyereség kell. Itt benn tehát a hiteljegyek felváltására nem igen számíthatni. Czélszerűbb ennél fogva, s éppen földbirtokosaink érdekében áll, hogy az intézet a hitellevelek beváltására nézve is közbenjáróskodjék közöttök és a tőkepénzesek között. Igaz, hogy ez esetben a hitellevelek agióját nem a kölcsönvevők, hanem az intézet kapja, de hiszen a földbirtokosoknak nem is nyerészkedés a czéljok, hanem csupán, hogy illő törlesztés mellett olcsó kamatos kölcsönt kaphassanak beruházásra. Ha a kölcsön nem beruházásra, hanem nyerészkedésre fordíttatik, el van tévesztve azon czél, mely a status által kitüzetett. Ezekhez járul, hogy ha a hitellevelek agiója az intézetnek engedtetik, oly kedvező körülménybe jöhetnek földbirtokosaink, melyben helyettök idegen üzérek fizetendik a kölcsönszerzési díjt, mi most az intézet által a készpénzben szerzett kölcsönből számítoltatik le.

Ez állítások ellenében nem tagadják az indítványozók, *Lónyay Menyhért* és *Pázmándy*, hogy hitelleveleink bizony nem igen maradnak a hazában, hogy a pénz kimegy oda, hol élénkebb forgalom van; de nagy különbséget találnak abban, ha a dolgok természetes folyamukra hagyatnak, s ha kényszerítőleg intézkedvén, az ablakon magunk dobjuk ki pénzünket. Ők nem csupán portékának tekintik a hitelleveleket, ők azt a honban pénz gyanánt kivánják forgalomba hozni, s kidobását oly veszélynek tartják, mely ártalmasan hatand mérlegünkre. Nem kivánják ők kamatozó s valódi értékű jegyeinket a bécsi bank nevezeti értékű papirjaival becserélni; s annak sem látják czélját, hogy e hitellevelek folyamából eredő nyereséget, az agiót, miért húzza még maga az intézet is. Ez intézet nem nyerészkedésre állíttatott, ez intézetnek csupán tartalék-pénztárra van szüksége, s erről van gondoskodva. Ott vannak az előre fizetett kamatok s ezeknek kamatjai. Nincs tehát semmi ok, miért fosztassék meg a birtokos azon nyereségtől, melyet kapni fog, ha a hitellevelek értékei alparin felül állanak.

Különben is — kérdé *Somssich Pál* — mi szerez agiót e

hitelleveleknek? az ötös kamat. S ki fizeti ezen kamatot? a földbirtokos. Illesse tehát őt a nyereség is.

Ezekre ismét *Klauzál* válaszolt. Szerinte a hitellevél nem pénz, mert nincs parancsolt értéke, nagyobb összletre adatik ki, s kamattal jár, ezeknél fogva csak tőzsérek között forogható; leszámítolására van szükség. Ha a hitelintézet maga leszámítoltat, az nem esik annyi nehézséggel, s e rendelet nem zárja ki, hogy a leszámítoltatás hazánkban is ne történhessék, sőt szónok hiszi, hogy kisebb összletekre fog is történni; nagyobb összletre azonban már bajosabban. S ha, mi fő baj, nem vagyunk képesek egy jegybankot (Zettelbank) magunk teremteni, bizony csak rászorulunk a külföldre s a bécsi takarékpénztár 4%-os kölcsöneire.

Egyiket sem pártolá e vélemények közzül *Szentkirályi*. Szerinte a hitelintézetnek nem az a feladata, hogy pénzt, hanem hogy hitelt szerezzen. Ha az intézet készpénzzel munkálkodik, másféle bank lesz. A hitelintézet czélja: keresetet biztosítani a magánosok kötelezvényeinek, magára vállalni kölcsöneik risicóját. Ezentúl a hitelintézet nem terjedhet.

Végre szavazás határozván, a többség a módosítás ellen szavazott. Maradt tehát a választmányi szerkezet.

Október 6-án vasárnap.

---

302. Kerületi ülés.

1844 október 7-én.

Elnökök: Bezerédj István (Tolna megye), Fejér Lajos (Heves megye). *Jegyző:* Ghyczy. *Naplóvivő:* Zsoldos.

Tárgy: Hitelintézet. Háziadó.

A hitelintézet tárgyalása e napon befejeztetett.

A törvényjavaslat 81. §-sa így szól: «A hitelintézet 500 és 1000 frt értékű hitelleveleket bocsátand ki; jövőre azonban az igazgatóság, ha jónak fogja látni, 100 frt értékűekig alább mehet».

Lónyay Menyhért nem foghatá meg, miért ez alább mehetést az igazgatóság belátására bízni, holott az a forgalomra igen czélszerű, holott a sziléziai hitelintézet 50 talléros levelet is ad ki.

Hasonló értelemben volt *Szentkirályi*, ki 50 frtos hitellevél kibocsáthatását is kimondatni kivánta.

A többség így módositá a szerkezetet: az intézet 100, 500 és 1000 frt értékű hitelleveleket bocsáthat ki.

Ostromoltatott a 84. §. is, miszerint «sem az intézet, sem a hitellevél tulajdonosa nincsenek jogosítva a hitellevélben kitett tőkének felmondására».

Ha e rendelkezés áll, mondák többen, a törvényhozás elzárta magának az utat a kamatlábat változtatni a régi hitel-levelekre nézve; elzárta magának az utat, hogy a kölcsönző által felmondott összlet kamatjától ő is menekedhessék. Ez okoknál fogva két módosítás indítványoztatott a kérdéses szakasz iránt.

Szentkirályi ily szerkezetet javasla: a hitellevél tulajdonosa nincs jogosítva a felmondásra.

Lónyay Menyhért pedig kivánta, hogy azon arányban, melyben a kölcsön felmondatik, engedtessék az intézetnek is beváltani hitelleveleit. Ily beváltás más intézeteknél is szükségképp divatozik.

Pázmándy említi különösen a porosz hitelegyesületet; itt a kölcsön felmondás az adós részéről, vagy a tőke visszafizetésével, vagy átirással történik. Mindkét esetben közhirré tétetik, s első kamat fizetéskor a hitellevél, melynek kölcsöne felmondatott, őrzeménybe vétetik, tulajdonosának ez iránt nyugtatvány adatván; mire aztán közelebbi alkalommal vagy kielégíttetik a hiteljegy tulajdonosa, vagy ha a folyamodás átirással történt, más hitellevelet kap.

A többséget mindezen fontos okok sem birták változtatásra; leginkább, mint látszik, azon hiedelem miatt, hogy a visszafizetési rendszer sorshuzásra lévén alapítva, annak meghatározása különben is az intézettől függend.

A többség azonban e hiedelmében csalatkozott. A 88. §. ugyanis, a mely a sorshuzást a már megállapított elv szerint rendeli intéztetni, fölteszi, hogy ezt a körülmények szerint megváltoztatni nem lehet. Az intézetet tehát e §. sem biztosítá azon zavaroktól, melyek egy harmadik személy, a kölcsönvevő tette által idéztethetnének elő.

Miután erre a Rendek figyelmeztettek *Ghyczy* által: a fentebbi mulasztás e helyen akkép hozatott helyre, hogy a 88. §-ban elhatároztatott kimondatni, miszerint, ha az adós idő előtt lefizeti adósságát, szabadságában álljon az intézetnek is a hitellevelek beváltására a szükséghez képest rendezni a sorshúzást.

Továbbá a 92. §. felhatalmazza az intézetet, hogy az általa ki-

adandó hitellevek leszámítolása iránt az ausztriai örökös tartományokban létező jóhitelű, s nagyobb tőkékkel rendelkező nyilvános intézettel egyességre léphessen, a leszámítolási dij maximuma 1/4%-ban állapíttatván meg.

Ezen szakasz olykép módosíttaték *Klauzál* indítványára, hogy az intézet köteleztessék, mielőtt Ausztriába menne, előbb a honban keresni leveleinek vevőt.

A 101. §-nál a Rendek nagy többsége, 37 megye, megszavazta az intézet tartalékpénztára megalapításához szükséges 200 ezer forintot. A városok részéről azonban, míg eddigi terheiken könnyítve nem lesz, míg az országgyülésen, hol rólok nélkülök rendelkeznek, szavazatuk nem lesz, ellenmondás hallatszott.

A 104. §. szerint a tartalékpénztár egy részének mindig készpénzben vagy ausztriai status-papirokban készen kell lenni.

Lónyay Menyhért részletesen kivánta e pontban meghatároztatni, minő üzletekre fordíttassék a meghatározott czél által nem igényelt tartalékpénztári felesleg; kivánta továbbá, hogy a szerkezetből az ausztriai statuspapirok említése hagyassék ki.

Ghyczy e kihagyást pártolá, a tartalékpénztár kezelése iránt azonban részletesebben rendelkezni nem kivánt. E részben a Rendek elég tapasztalással, ismerettel nem birhatnak; ez az igazgatóság ügyességére bizandó. Legfelebb azt lehetne rendelni, hogy a kamat bennmaradjon a hazában, s hogy a felesleg magyar hitellevelek vásárlásába fektettessék.

A jegyző nézeteiben osztozott a Rendek többsége.

Következett végre a IX. fejezet, mely az igazgatóságról szól. Ennek személyzete között fognak említtetni a vidéki ügynökök is.

Az igazgatóság tagjait a választmányi javaslat szerint Ő Felsége nevezné ki.

Ez ellen *Perczel (Tolna megye követe)* szólalt fel. Ki — úgymond — figyelemmel kisérte bizonyos kölcsönpénzek kezelését, könnyen láthatá a részrehajlást, miszerint azok úgynevezett hű jobbágyoknak egész készséggel adatnak, ellenben a legtisztább hypothecával biró valódi hazafiaktól is megtagadtatnak. Mily nagy a befolyása csak egy zsidónak is falujában, hol a kölcsönöket kezeli; mily nagy fog ehez képest még lenni az országos kölcsönt kezelő bank igazgatójának. Szónok e nagy befolyást nem akarja a végrehajtó hatalom emberére bizni; ez ellenkeznék a 16 hónapig pengetett bizalmatlansággal. Ez nem kormányzási intézet, hanem az országé, annak földbirtokosaié. Szónok az ország financiális viszonyainak vezetését

nem kivánja oly kezekre bizni, melyek a mostani alapítványokat sem kezelik úgy, mint kellene. Figyelmezteti a Rendeket, hogy mily határtalan tér van hagyva az igazgatónak önkénykedésre, mind egyesek ellenében a becsű tételekor, mind financiális állapotunknak idegen tőzsérek kezére játszásában.

Ezekhez egy *dunai követ* még azt adja, hogy más és pedig alkotmánytalan országokban sem a kormánytól függ az ily intézeti (hitelegyesületi) igazgatók kinevezése. Szónok nem akarja, hogy Magyarország Galicziánál szomorúbb állásban legyen.

A Rendek többsége e nézetekből módosítást kivánván, azon választást fogadta el, mely az országos pénztár s közmunkák igazgatóságára nézve, a pénzügyi munkálatban külön véleményképpen foglaltalik. E szerint az igazgatói hivatalokra három-három egyént a képviselői Tábla hoz javaslatba, s ezek közzül, ha a kijelölésben a Főrendek is megegyeznek, a felség választ. Ha pedig a kijelölés iránt a két Tábla meg nem egyezhetne, a kijelölés országos választmány által gyakoroltatik, melybe 15 Főrendi, 24 megyei, 6 városi, 1 kerületi, s 1 horvátországi követ választatik.

Az eképp választott igazgatóság aztán az országos pénztárból fizettetik, miután nem a fejedelem nevezi ki. A választmány szerint az igazgatóság a kir. kincstár által fizettetett volna.

Kérdésbe tétetett továbbá, hogy miután az igazgatóság a nemzet által fog választatni, szükség lesz-e mellé ellenőrködésül egy országos küldöttséget is választani? A többség szükségesnek találta; mivel mondák, ezen küldöttség arra való, hogy hiba ne követtessék el, s ha mégis elkövettetnék, az igazgatóság lesz egyedül felelős. A Rendek többsége, hogy a felelősség s az ellenőrség ugyancsak meglegyen, még az ország nádorát is felügyelőül rendelé; mihez képest aztán az országos bizottság tesz időnként a nádornak, ez a fejedelemnek jelentést, s végre minden harmadik évben az országgyűlésnek. A választmány eképp hivé valósíthatni a felelősséget.

Az ellenőrködő országos választmánynak 3 főrendi, s mint a jegyző javaslá, 6 alsó házitagja lesz.

A hamis hitellevelek készítőjére 12 évig terjedhető rabság indítványoztaték büntetésül s ez elfogadtatott.

Végre az országos választmány szükségesnek tartá fölirásban kikérni Ő Felsége engedelmét, hogy a magyar hitelintézet levelei a bécsi pénzcsarnokban nyilvános eladásra mindig kitétethessenek, s egyszersmind közbenjárását, hogy az örökös tartományokban létező nyilvános intézetek közzül egyik a magyar hitellevelek készpénzérti

folytonos és azonnali leszámítolását a meghatározott csekély leszámítolási díj mellett felvállalja.

A Rendek többsége e kérelmet fölöslegesnek s csupán arra számítottnak hivé, hogy intézetünk alárendeltsége s külföldtől függése már kezdetben diplomatice elismertessék.

Befejeztetvén ezek szerint a hitelintézet fölötti tanácskozások, az elnökség kérdest tőn a közelebb felveendő tárgyak iránt.

Egy *felvidéki városi követ* indítványozá, hogy a hitelintézettel köttessék össze egy, úgynevezett, életbiztosító intézet, mely hazánkból évenként számos ezereket külföldre viszen. Ez indítvány azonban nyom nélkül hangzott el.

Egy *megyei követ* pedig, mihelyt a jegyző elkészíti az iratokat, a bevégzett hitelintézetet tárgyazó törvényjavaslato kivánta országos ülésben átvizsgáltatni. Helyeseltetett.

Mások a pénzügyi munkálatnak a vasútakról, közmunkák elrendezéséről szóló részleteit kivánták tanácskozás alá vétetni, míg a hitelintézeti módosítások elkészülnek; miután a megajánlandó összlet iránt sokaknak maig sincs útasítások.

Beöthy azonban előre bocsátván, hogy a subsidiumon Isten áldása nem lehet; hogy neki érdekegység, egyformaság kell, tisztába akart jönni mindenek előtt a házi adó elvállalásával.

Kubinyi Ferencz (Nógrád megye követe) pedig általában sürgeté minden terhek közösen viselését, némely garantiákról később kivánván tanácskozni.

Szavazásra tüzetett végre a háziadó közösen viselésének kérdése. Azonban csak a következő megyék pártolák: Bihar, Csongrád, Békés, Csanád, Arad, Temes, Torontál, Krassó, Nógrád, Baranya, Zólyom, Pest, Tolna, Verőcze, Szerém = 15. Zala nem szavazott.

Az elnök *Bezerédj* mély fájdalmát nyilvánítá, hogy neki jutott a sors, a szomorú eredményt kimondani, miszerint a háziadó kérdése az országgyűlésen megbukott.

303. Kerületi ülés.

1844 október 8-án.

Elnökök: Fejér (Heves), Bezerédj (Tolna). *Jegyző:* Szentkirályi Palóczy és Ghyczy. *Naplóvivő:* Zsoldos.

Tárgy: Hitelesítések. A pénzügyi munkálat, különösen a központi vasut.

Hitelesíttettek: *a tengerparti kerületek rendezése, a turmezei panasz*, és más sérelmek iránti ujabb izenetek.

Azután a pénzügyi munkálat vasutakról szóló része vétetett tárgyalás alá.

Említi mindenek előtt a választmány a középponti vállalatot, mely Pestről a Duna balpartján Ausztria széléig, úgyszinte Pestről Debreczenig vezettetnék.

Erre nézve már alakult társaság, s a Helytartótanácscsal az 1836: 25. t.-cz. nyomán f. évi márczius 13-án szerződésre is lépett. A szerződés 8 évre szól. A vitelbér maximumát minden mérföldre egy személytől első helyen 12, másodikon 10, harmadikon 8 krra; egy mázsányi tehertől pedig a terjedelem szerint 3, 2 és 1½ pengő krajczárra határozza. Különben a nemzetre nézve csupán annyi kikötést foglal magában, hogy mindkét pályának építése egyszerre kezdessék, s folytattassék; hogy egyéb közlekedések általa ne akadályoztassanak; s végre, hol minő nyilások stb. hagyassanak. S habár e szerződés örökös uraivá tevé is a nemzet oly nevezetes vonalának a vállalkozókat, mindemellett vállalkozásuknak sem nyujta semmi biztositékot. Ily körülmények között maga a társaság terjeszté elő azon kérelmet, hogy az ország által bizonyos kamat iránt, s a párvonalak, ellen biztosíttassék.

A társaság folyamodványai véleményadás végett az országos választmányhoz utasíttattak. A választmány tehát értekezésbe bocsátkozván, előtte a társaság oda nyilatkozott, hogy a 3-ik osztályu árúczikkekre nézve, a szerződvénybeli vitelbért kész 1 krra leszállítani, s a vaspályát 80 év múlva a nemzetnek becsár mellett átengedni, ha az ország a társaságnak 20 év alatt az egész vaspálya vonalra száztól ötös kamatból kettőt biztosit, s párvonalok ellen bátorságosítja. Ha azonban csak a pest-debreczeni vonalra nézve vállaltatnék el a kamatbiztosítás;

az ötös kamatot 60 évre kivánja biztosíttatni. E nyilatkozat következtében a választmány kijelenté, hogy a nemzet a vaspályát bizonyos évek után a társaságtól átvenni kivánja, s hogy a kért biztosítékoktól általában nem idegen, de e kedvezésekért a társaságtól viszont kedvezményeket követel. A társaság megbizottjai ezekről értesittetvén, újabb nyilatkozatot tőnek, melyet az országos választmány, mindenik pont iránt előadván véleményét, a Rendek elébe terjesztett. A Rendek e nyilatkozatot pontonként vették tárgyalás alá, a mint következik:

a) Megelégszik a társaság, ha az ország 5% kamatból a 4-ik és 2-ik kamatlábat 30 évre, nem különben

b) párvonalu vaspálya ellen, mialatt a Duna jobb oldalán Ausztria határától, Soprontól, Győr, vagy Buda irányában menő vasút benne értetik, a társaságot 15 évre biztosítja.

Ezekre nézve az orsz. választmány véleménye ily tartalmu:

a) Elfogadható, hogy az egész kiterjedésében gőzerőre épitendő vonalra nézve legfelebb is 18 millió frt tőkének ötös száztólijától a harmadik és negyedik kamatláb 30 évre biztosíttassék, a biztosítási év a vaspálya tökéletes megépítésétől számíttatván, s egyszersmind

b) a hozandó törvény kihirdetése napjától 15 évre biztosíttassék a társaság párvonalu vaspályák ellen is. Párhuzam alatt érté a választmány azon vonalt, mely a Dunának Ausztria szélétől Pestig vonuló jobb partjától 6 mérföldnél kisebb távolságban, a Duna mentében bárhol, részenként is vezettetnék.

Az országos választmány több tagja azonban e nézetekben nem osztozván, a párhuzam eltiltása ellen külön véleményt terjeszte a a Rendek elébe. Ez által ugyanis méltánytalanságot hisznek elkövetni a jobbparti megyéken, melyeknek az új vonal elkészülésével, szerintök, csökkeni fog kereskedési élénksége. Három tag pedig a pest-bécsi vonal kamatbiztosítását nem tartja megegyeztethetőnek a nemzet műipari érdekével, mostani vámviszonyaink között.

E külön vélemény is felolvastatván, *Szombathelyi (Békés megye követe)* különösnek mondá, hogy az országos választmány újabb engedmények iránt egyezkedésbe bocsátkozott a társasággal, noha ez a Helytartótanácscsal kötött szerződményben sem kamatbiztosítást, sem a párvonal eltiltását nem kötötte ki, s később is a Rendekhez csak a párvonal eltiltásáért folyamodott. Szóló követ az utóbbi kérelmet megadni nem idegen; azonban, habár az új alkudozás következtében igérteték is, hogy 80 év mulva ingyen fog átszállani az országra a vasút: igazságtalannak tartja, hogy a mostani nemzedék

kamatbiztosítás által drágán vásárolja azt meg az utódoknak. Ugyanezen szónok a fiumei vonalt országos költségen kivánta építtetni.

Egy *másik követ* hasonló szellemben nyilatkozék, említvén, hogy a társaság az 1839-iki országgyűlésen a párvonal ellen sem kivánt biztosítást.

Ezekre *Szentkirályi* válaszolá, hogy 1839 óta sok részben változtak a körülmények; azóta Német-, Belga- és Franciaországban igen sok tőke beruháztatott már hasonló vállalatokba, s elég alkalom volt a közönségnek kiábrándulni, hogy vasuti részvények után magának többé aranyhegyeket ne igérjen. A társaság mostani kérése a körülmények ilyes változásai által eléggé igazoltatik. Úgyde — mond a békési követ — ez országgyűléshez is csupán a párvonal eltiltása ellen folyamodott a társaság. Nem kell feledni, hogy a kérdéses folyamodvány ismét körülményszerűleg, s csupán azon seb orvoslása végett intéztetett a törvényhozáshoz, melyet a központi vállalaton a glogniczi társaság hirdetménye szándékozott ütni. S éppen ez szolgált alkalmul, hogy az országos választmány a Rendek által egyezkedésre s véleményadásra utasíttaték. Szónok ezeknél fogva minden mellékes kérdéseket mellőzni kivánt, s miután e tárgyak máskor már bővebben meg valának vitatva, óhajtja egyszerűen szavazás által eldönteni mind a párvonal eltiltásának, mind a kamatbiztosításnak kérdését.

Vukovics (Temes megye követe) előbb még a felett sürget szavazást, nem volna-e hajlandó a nemzet e központi vonalt saját költségén létre hozni?

E javaslat egy jelentőségű volt *Somssich (Mosony megye követe)* nyilatkozatával, mely kétségbe vonta, hogy a Helytartótanácscsal kötött szerződés áll.

Ezekre ismét *Szentkirályi (Pest megye követe)* válaszolt, nem foghatván meg, mint lehetne elhatározni, hogy oly szerződés, mely saját törvényeink értelmében az erre felhatalmazott kormányszékkel köttetett, nem áll.

Igaz — úgymond *Klauzál* — e kormányszék megfeledkezett a szerződéskor a nemzet érdekéről, de miért bizta rá a törvényhozás a szerződést? S miután ezt tevé, a rosszul tett lépést helyrehozni, a nemzet részére kedvezőbb föltételek szerint szerződni, s ily kedvezményeket újabb engedményeken is vásárolni kénytelenség s eszély parancsolja.

E szóváltások után szavazásra tüzetett: adassék-e párvonalok ellen a társaságnak biztosítás?

A többség, 30 megye 17 ellen, elfogadta a párvonalok eltiltását.

Kérdésbe tétetett ezután: mit értenek a tek. Rendek párvonal alatt?

Egy *dunai megye követe* azon vonalt érté, mely a vasúttól hat mértföldnyire bárhol mellékesen vonatnék.

Pest követe igen nehéznek tartja e részben az értelmezést. Szerinte párhuzam az, mely egy már létező vonallal versenyzésbe jöhet. Kivánná a pontokat határozottan kijelölni, melyek között a jobb parton vasutat épitni ne lehessen, nehogy az elvont fogalom kijátszásra nyujtson alkalmat.

Szavaztak, s a többség az országos választmány értelmezését fogadta el.

További kérdés volt: adassék-e kamatbiztosítás, s az egész — vagy, mint némelyek kivánák — csupán a pest-debreczeni vonalra-e?

Nagy többség e biztosítást is megszavazta, és pedig — mit nyereségesebbnek tartának a nemzetre is — az egész vonalra nézve.

Majd *Zsedényi* felvilágositván a Rendeket, hogy a választmány az előleges költségvetésekből dolgozá ki a javaslatában emlitett 18 milliót, minél a tervezett vonal alkalmasint többe kerül: a két fentebbi pontnak több részeire nézve is elfogadtatott a választmányi vélemény.

Olvastatott ezután a következő pont:

«*c)* Rááll a társaság, hogy ha a vasút elkészitésétől számitandó kamatbiztositási 30 év után az egész vaspálya-vonalnak tiszta jövedelme 10 száztólit meghalad, a vitelbér leszállittassék.»

Ez esetre a választmány javalja, hogy az országtól függjön, vagy a tariffát alább szállitani, vagy a befektetett tőkének törlesztésére fordítani a felesleget.

Egy *megyei követ* alig képzelheti, hogy más vasutak példája után itélve, a miénk lehessen oly szerencsés, mely 10%-on felül fog jövedelmezni. E kikötés csupán arra való, hogy általa a részvény nyerüzletnek határ szabassék. Erre nézve elégnek tartja szónok kikötni a vitelbér szabályozását, mi a közlekedés olcsósága által inkább van a nemzet érdekében, mint azon különbség, miszerint egy pár évvel később kerül a vonal a nemzet birtokába.

Mások, kik annak idejében a váltótörvény ellen szónoklottak, sokallák, sőt valódi uzsorának tarták a 10%-ot.

A jegyző erre válaszolta, hogy más nemzeteknél kedvezőbb pénzviszonyok között is 10% van kikötve.

A többség a választmány véleményét e pontra nézve is elfogadta.

---

304. Kerületi ülés.

1844 október 9-én.

Elnökök: Bezerédj (Tolna), Fejér (Heves). *Jegyző:* Ghyczy.
Tárgy: A vasutak feletti tanácskozás folytatása.

Következett a pénzügyi munkálat azon részének, mely a központi vasútról szól, *d)* pontja.

A társaság hivatkozott Zimpel főmérnökkel kötött szerződésére, miszerint ez az egész vonal hét év alatti elkészítését magára vállalta; a szerződési 80 évre oda nyilatkozván, hogy ennek leszállítása a társaság károsodása nélkül nem eszközölhető. Ekként a központi vaspálya 80 év múlva jutna ingyen a nemzet birtokába.

E pontra nézve az országos választmány világosan kikötendőnek tartja, hogy valamint a pest-bécsi, úgy a pest-debreczeni vonal alapzatának is $^2/_5$ részét tartozik a társaság két év alatt elkészíttetni, s az egész vállalatot a törvény kihirdetésétől számítandó hét év alatt valósággal létrehozni. A 80 évet 60-ra leszállítani, a társaság még fel lenne szólítandó.

E pontban ennélfogva már különbség van a nemzet kívánata és a társaság ajánlata között. Ily különbségül említi *Szentkirályi* az alapzat elkészítését, mely, ha egyszer készülőben van, abbahagyva nem heverhet, mert aztán idők s elemek változásainak s ártalmainak ki van téve. Az évszámra nézve is különbség van, de ha a főeszme az, hogy az egész vonal egyszer ingyen jusson a nemzet birtokába, nehány év miatti különbség nem tesz oly akadályt, hogy azon téren, melyen előzmények kötik a Rendek kezeit, melyen nem állanak többé teljes szabadsággal, mint törvényhozók, az alkudozást folytatni ok ne lehessen. Szónok ezeknél fogva, ezen s a következő pontra nézve is, csupán a főeszmét vévén alapul, nem zárná el definitiv határozattal a további egyezkedést, hanem a végett kevés tagból álló

kerületi választmányt kivánna megbízni, mely a Rendeknek azonnal jelentést tegyen a társaság szándékáról.

Osztozott e nézetekben a *kerületi jegyző, Ghyczy*, ő mindazáltal az országos választmányt, mely e részben munkálódott, s a körülményekkel inkább ismeretes, kivánja megbízni oly utasítással, hogy a Rendek által kifejtett főeszmék alapján kössön végső szerződést a társasággal, s azt, mint a vállalkozókra nézve már kötelezőt, terjeszsze a Rendek birálata, illetőleg jóváhagyása alá.

Az indítvány a jegyző ilyetén módosításával határozatul kimondatott. Elfogadta mindazáltal a többség a *d)* pontra tett választmányi véleményt is.

Hátra volt az *e)* pont. A társaságtól biztosíték kivántatott az ország részére, hogy a vállalat létrehozása ezáltal szilárdnak bizonyíttassék. A társaság erre nézve említvén a vállalatba előlegesen már befektetett költségeket, felhozza, hogy az ország által nyujtott párvonal elleni és kamatbiztosítás a követelés által megsemmisíttetik, azt mindenki a vállalkozó társulat iránti bizalmatlanságnak tekintvén.

E pontra nézve a választmány egy millió pengő forintnyi biztosítást továbbá is szükségesnek tart készpénzben, vagy status-kötelezvényben letétetni, vagy beruházásokban kimutatni.

Egy követ a status-papiros említését kihagyatni kivánja, mit a magyar törvényhozás nem ismerhet.

Rohonczy (Sopron megye követe) pedig a vállalkozók szándékát kétségbevonva, még nagyobb biztosítást, jelesen két millió pengő forintot kiván.

Szentkirályi e követelést merőben alaptalannak mondá. Kikből áll — úgymond — valamely vállalkozó társaság? Részvények tulajdonosaiból. E részvényesek azonban nem kötelezték le magukat örökre azon vállalathoz, mert ekkor részvényeik eladhatásáról, forgalomba bocsátásáról, s azon nyereményről mondanának le, mit nekik e részvények kelete nyujt. Örökös tagokból álló társaság sehol sincs, s a vállalatot az sem biztosítja, hogy ez, vagy amaz személy áll élén a vállalkozásnak. Rothschild p. o. Galiczia felé kezde egy vasutat épiteni, később abbahagyá, majd kedvezőbb körülmények mutatkozván, ismét folytatá. Valamely vállalkozás szilárdságát azok a föltételek biztosítják, mik mellett az nyereséget igér. Ha ez nem biztosíttatik, nem tapasztalandunk soha eredményt, bár a világ minden tőzsérei részeseinek mondassanak is. A vállalat hitelét az ország, s nem a vállalkozók nevei alapítják meg. Ha mindazáltal tovább is kisérletet akarunk

tenni, ám hiszen tegyünk, kisértsük meg a választmány javaslatát; de kéri szónok a Rendeket, ne keressenek biztosítékot, hol az nincs, s gondolják meg, hogy a társaság részvényekből és nem emberekből áll. Ő egy milliió biztosítékot is elégnek talál.

A többség e pontban is magáévá tevé a választmányi véleményt.

Végre megjegyzé a társaság, hogy miután részére csupán az általa kölcsön vett 18 millió pengő forint kamatja biztosíttaték: a pozsony-nagyszombati vaspálya, mely iránt az illető társasággal most külön egyezkedik, nem fog a központi vaspályával a nemzetre ingyen szállani, ha csak eziránt is külön szerződés nem történik.

Erre nézve a választmány oly véleményben van, hogy ha az említett vonal a központi vonalba alkalmaztatnék, annak kiegészítő részéül fog tekintetni. Különben az országos választmány az egyezkedést folytatni kivánja.

A Rendek az egyezkedés folytatását elhatározák oly kijelentés mellett, hogy — mi önként is értetődik — a nemzet fenntartja magának a vállalat költségjegyzékeit annak idejében ellenőrzésével kisérni, számvitelébe betekinteni.

Mindezen határozatokat a jegyző tüstént izenetbe foglalván, az izenet azonnal meghitelesítteték.

Ezek után következett a pénzügyi munkálat vasútakról szóló másik része: *a fiumei vasutról.* A választmány röviden érinté hasznait egy vasútnak, mely a Dunát egy folytonosan és szakadatlanul vezetendő vonalon összekösse a magyar tengerparttal. Ezáltal hazánk némely szükölködő részei, s némely szomszéd tartományok, Horvátország egy része, a határszélek, Dalmatia, Karinthia s a tengerpartok honi terményekkel láttatnak el. De főfigyelmet érdemel, hogy külföldi kereskedésünk semmi más irányban oly kedvezőnek nem mutatkozik mint Fiume felé; mert ez úton a világpiaczra legalkalmatosabban juthatunk, s egyszersmind a külföldi árúkat is közvetlen és olcsóbban fogjuk kapni.

Legczélszerűbbnek tartja pedig a választmány a fiumei vállalkozók által ajánlott tervet, mely a tengerpartig vezetendő folytonos és szakadatlan vonal főpontjául Vukovárt tűzé ki a Duna partján. Ide a hajók akár a Ferencz-csatornán, akár a felső Dunán, akár a Dráván érkezzenek, a Dunán lefelé minden vontatás és költség nélkül könnyen juthatnak; de czélszerű e hely a Béga-csatornáról, s Tiszáról Titelnél, úgyszinte az alsó Dunáról fölfelé érkező szállításoknak is. Ez által a felső Duna és Dráva részei mintegy 70 mértföldnyi

utat nyervén, részesíttetnek a tengeri kereskedésben, viszont a bánáti s tiszai vidékek szállítmányai is rövidebb, olcsóbb s biztosabb utat nyernek, mint eddig, a mikor még a szávai tömérdek akadályokkal küzdő hajózás volt. Elsőbbséget tulajdonít pedig a választmány, minden egyéb tervek felett a vukovári vonalnak azért is, mert szakadatlan közlekedési eszközül szolgálván, nem teszi szükségessé a többszöri rakodást. Elsőbbséget tulajdonít különösen Vukovárnak Eszék felett, mivel ha az utóbbi város tűzetnék ki fekhelyül, a Ferencz-csatornáról, s felső Dunáról érkező hajókat a Drávának Eszékig felfelé vontatni, az alsó Dunáról s Tiszáról érkezőknek pedig előbb Vukovárról kellene fölevezni, mielőtt a vasút fekhelyére juthatnának.

Ezen terv ellen, főleg a 18 millióra tett költségtől irtózván, néhány tagja az országos választmánynak külön véleményt terjeszte elő, ajánlván a Ludovica út megváltását (1.300,000) s Károlyvárostól Sziszekig 11 mértföldnyi vasútnak lóerőre építését (1.700,000). A külön vélemény aláírói ezáltal is segíthetni hisznek a szállítás olcsóságán, s a károlyvár-fiumei és vukovár-sziszeki vonal iránt bővebb vizsgálat után más országgyűlésen kívánnak határozni.

Felolvastatván tudomásképp e külön vélemény is, *tengerpartunk egyik követe* mindenekelőtt aziránt szólítá fel nyilatkozásra a Rendeket, hogy országos költségen kívánják-e építni a vonalat, mely e hon kereskedésére nézve oly életjelentőségű? S kérte a Rendeket, hogy csupán az esetre bocsátkozzanak taglalásába annak, mit előterjeszte a választmány, ha e tárgy szerencsétlenül döntetnék el; mert küldői szerencsétlenségnek nevezik az esetet, ha e kérdés ellenkezőleg fogna eldöntetni.

Egy *drávamenti követnek* azonban még a választmány által kijelölt vonalra is nehézségei valának, s említvén a végvidéki katonai, s a vukovári uradalmi hatósággal könnyen történhető surlódásokat annyival inkább kívánta Vukovár helyett Eszéket tűzni ki fokhelyül, mivel e város ingyen ajánlkozik adni a kisajátítandó tereket is.

A Rendek többsége azonban egy értelemben a választmánnyal, a vonal felett nem is vitázott. Szóban forgott főleg azon kérdés, melynek eldöntését a tengerparti követ indítványozá, hogy t. i. a status önköltségén építse-e ezen vonalat, vagy sem?

Az elmélet a mellett szólt, hogy status költségén vasút, mely főleg nyers termények szállítására terveztetik, nyereséges vállalat lehet a nemzetre, de egyes vállalkozókra nézve nem. S aztán, mondá *Bezerédj*, mindegy, akár a kamatbiztosításra, akár a statuskölcsön

fedezésére fizessünk; nem kis áldozatot ér már csak az is, hogy a vitelbér szabályozása kezünkben marad, hogy azt kereskedésünk érdekében a kivitelre kedvezőleg alkalmazhatjuk, mire más országok jutalmat is szoktak tenni. Ily nézetekből

Pázmándy mondá: Ha meg találna is bukni jelenleg a fiumei követ kivánata, oly föltétel mellett óhajtja annak építését vállalkozóknak engedni, hogy ha az építést egy év alatt el nem kezdik, s nem folytatják: azon esetre a status költségén való építés előre határoztassék el.

Szentkirályi nem osztozhatik e nézetekben; bár helyeslé a tudomány elvontan felállított elveit, nem osztozhaték azok alkalmazásában, mostoha körülményeinknél fogva. Szerinte országos költség és országos kölcsön egy jelentőségű; s kérdi szónok, oly statusnak, melynek felelős kormánya nincs, tanácsos-e kölcsönzésekhez nyulni? Ki veendi azt fel, ki fogja azt kezelni? Országos választmányra bízzuk? Említi szónok a szinház alapját, a Ludovica sorsát stb. Ne hozza fel senki irányunkban Belgium és Francziaország kölcsönzéseit. Alig van oly jól rendezett közigazgatás valahol, mint Belgiumban; Franczia-országnak meg erős centrális kormánya van. Nálunk egyik sincs; nálunk a szétágazó municipiumokkal boldogulni nem lehet. Nem tanácsos tehát kölcsönözni. De különben is kölcsönt alparin, bizonyos száztóli lehuzása nélkül nem kaphatni. Ha nem kaphat Ausztria sem, bizonyára még kevésbbé fog kapni Magyarország, hol a közös teherviselés elve sem fejlék még ki, hol a nemzet központosított összes ereje semmiért sem kezeskedhetik. Van ugyan példa Spanyolországban, hogy igen súlyos viszonyok között is sikerült kölcsönhöz jutnia, de ez ország biztosítékul bányáit, korona- és egyéb jószagait köté ott le. Tehetnők-e mi csak ezt is?

Másképp áll a dolog a kamatbiztosítással, ennek tőkéje alparin felül áll, itt a vasút maga is bizonyos jövedelmet hoz, s a felesleg a nemzet összes ereje központosítása nélkül is fedeztethetik. S aztán egyébként sem lehet csak amúgy általánosságban kimondani a kölcsönfelvételt. Kérdi szónok: megvannak-e határozva valamely munkálatban a kölcsönzés föltételei, le van-e irva a törlesztés és kezelés módja? Mindezekre nézve tehát előbb még választmányt kellene véleményadás végett kiküldeni, mi nem csekély időt kivánna, holott az országgyülés vége előttünk áll, s e tárgyban határoznunk kell.

Mi a határozandókat illeti: úgy hiszi szónok, itt már szabadabb téren mozoghatunk, itt van helye a sokszor rosszúl emlegetett versenyzésnek. Meg kell tehát határozni a kedvezményeket, melyeket a

status részéről a vállalkozóknak nyujtani kivánunk; s aképp intézkednünk, hogy a kiküldendő országos választmány azon társasággal egyezkedjék, mely legtöbb biztosságot nyujt. Minden esetre szükségesnek tartja szónok kikötni, hogy a status ezen vonalt bizonyos évek mulva magához válthassa. Azt előre elhatározni, hogy ha pedig a társaság az épitést egy év alatt meg nem kezdi s nem folytatja, országos költségen építtessék azon vonal, annyi volna, mint kölcsönre egyszersmind előlegesen fel is hatalmazni a választmányt. Ezt szónok nem akarja, s ha vállalkozók csakugyan minden kedvező feltételek mellett sem fognak találkozni, a jövő hongyűléstől fog függni eziránt másképp rendelkezni.

Tesz végre megjegyzést szónok Eszékre nézve is, nem tarthatván lehetetlennek, hogy mellékvonal oda is vonassék idővel, de a biztosítás csak a fővonalra szokott adatni. Lesz még a fővonal mellett több mellékág is szükséges. Ilyennek tartja különösen azon mellékutat, mely Buccarit is Fiuméhoz csatolván, úgyszólva commassálná az egész tengerpartot.

Lónyay Gábor szintén hasonló véleményben lévén, három kérdést intézett azokhoz, kik a status költségen való épitést pártolák. Kérdezé, mit értenek e szó alatt: magyar status? Szónok úgy hiszi, nem mást, mint a nemességet. S ha ezt értik, ismét kérdi szóló követ, megajánlotta-e ezen nemesség az építésre szükséges 18 milliót? S végre, ha ezt sem tevé, felhatalmazta-e a követeket, hogy rovására kölcsönt vegyenek?

Pázmándy Szentkirályi előadására kivánt válaszolni. Meg van győződve — úgymond — hogy Magyarország független nemzeti kereskedésére nézve minden intézkedések között a fiumei vaspálya érdemel első tekintetet; s ezért óhajtá vala, hogy a választmány munkálatában a közlekedési eszközök között nem a középponti vállalatot, hanem a fiumei vonalt tűzte volna ki első helyre, melynek haszna az országnak nemcsak egyes részére, de kétségtelenül az egész nemzetre ki fog hatni. Panaszokat hallunk naponként az ország gyarmati állásáról, s az országos választmány még sem helyezi első helyre teendőink között azon egyetlen módot, azon egyetlen vonalat, mely a magyar nemzetet kiragadván jelen nyomasztó helyzetéből, egyenesen a világ piaczára vezetné.

Ily nézetben szónok nem hagyhatja szó nélkül Pest követének javaslatát, hogy egy országos választmány csődöt hirdessen azon vaspályára, s ha az eredménytelen lesz, bővebben csak a jövő törvényhozás rendelkezzék. A fiumei vonal építését a jövő országgyűlésre bizni,

annyi, mint a fiumei vaspálya létrejöhetését nemcsak koczkáztatni, hanem a szónak teljes értelmében akadályoztatni. Talán elfeledtük, hogy a Trieszt és Bécs közötti vaspálya status költségen a legnagyobb szorgalommal, legnagyobb erőfeszítéssel e pillanatban is építtetik. Azt akarjuk-e, hogy a Trieszt és Bécs közötti vasút a fiuméinál előbb készüljön el? A pest-bécsi vonal már minden biztosítással meg is szavaztatott, s ha majd a kereskedés a tenger és Pest között, Trieszt és Bécs felé már üzetik: akkor a magyar törvényhozás majd komoly képpel gondolkodni fog, hogy Fiume és Pest, vagy Fiume és Vukovár között vaspályát országos költségen építtessen-e?

A körülményeket felednünk nem szabad; meg kell ragadnunk minden lehető módot, mi a fiumei vasutnak létesítésére, mint országgyűlésnek kezünkben van. Ha kamatbiztosítás mellett akad vállalkozó, nem kell ragaszkodni a statusköltségen építéshez, de ha ily társaság az országgyűlés után nem akadna, törvényt kell alkotnunk, hogy ez esetben a fiumei vonal országos költségen is építtessék. A nemzet független kereskedési eszközét bizonytalanságnak kitenni, utalván a jövő törvényhozásra, nem lehet. Szóló követ hiszi, hogy oly utasítással, mint az övé, kölcsön nélkül is föl lehetne építni azon vonalat; ha t. i. évenkint 2 millió fizettetnék ez útra, a 18 millióba kerülő vonal 9 év alatt létrejöhetne, s pedig maga a vállalkozó társaság is 8 év alatt igérkezik e vállalatot befejezni. Országos kölcsönnel az építésre talán felényi idő kellene. S ha áll, hogy a nemzet független kereskedését ez út föltételezi, miről szóló követ lelke mélyéből meg van győződve, nem kell visszarettennünk magától a kölcsöntől sem. A nemzet e kérdést hévvel karolta fel s ez országgyűlésre mintegy 40 megye adta utasításul a fiumei vonal létrehozását. Szónok fölteszi, hogy azon megyék, ha czélt akarnak, akarni fogják annak eszközeit is.

Mi azt az ellenvetést illeti, hogy alparin nem lehet kölcsönt kapni, meg kell különböztetni a statusadósság azon nemét, mely vasutakba, s más ipart teremtő vállalatokba fektettetik, az adósságok azon nemétől, mely rosz financiális eljárás miatt, magára az évenkinti rendes kiadások fedezésére fordíttatik. Oly status, melynek évi kiadásai meghaladják jövedelmeit, alparin pénzt nem kap; másként áll a nemzeti iparra tett beruházásoknál.

Mondatott, folytatá szóló követ, hogy nálunk nincs testület, melyre a vaspályák építését, vagy egy országos kölcsön kezelését bízni lehetne. Ez ellenvetés sokat mond, de ha az egész országos pénztár kezelését a hatalomra bizzuk, melynek csak egyrészét tenné a vasutra tett kiadás, akár országosan választott, akár a kormány által kineve-

zett. de a nemzetnek felelősséggel tartozó egyénre, vagy választmányra: ugyanerre miért ne lehetne a kölcsön kezelését is bízni?

Zemplén követe Lónyai Gábor által tett 3 kérdésre is felelt a szónok. Jelen ügyben a fiumei vasutról lévén szó, status alatt Magyarország törvényhozó testületét érti. S midőn kamatfizetésről van szó, miért nem kérdeztetik: melyik az a status, mely az 5%-ot biztosítja? E status ugyanaz, mely Pesten országházat fog építeni, ugyanaz, mely tegnap a pest-bécsi vonal kamatjait biztosítá. A status az összes magyar nemzet, mely szándokát a törvényhozás által jelenti ki s hatalmát az által gyakorolja. Másik kérdés: hol a nemesség ajánlata? A megyék többsége már akkor késznek nyilatkozott subsidium utján adakozni, midőn követeit e hongyűlés kezdetén elbocsátá. De késznek mutatkozott a nemesség legujabban is, midőn az utasítások többsége országos pénztár alapitását e pénzügyi munkálat szerint kivánja. Továbbá a kamatbiztosítás kimondásával is megszavaztatott mindazon öszlet, mi a fiumei vonal költségeit fedezheti. S ezekből önként foly a 3-ik kérdés. Kölcsönvételre általában felhatalmazva a Rendek közzül senki sincs, de fel vannak különösen hatalmazva mindazon megyék, melyek a fiumei vasút építését szorgalmazzák. Ha megajánlottak 5%-ot egy vállalkozó társaságnak, kétségtelenül megajánlandják egy másiknak is, mely kölcsönözni fog.

Szóló követ ismét említi rendkívüli fontosságát e kérdésnek. A fiumei vonalban látja eszközét kereskedésünk függetlenségének, látja a módot kiemelkedhetni gyarmati helyzetünkből.

Szónok használni akarja e pillanatot, s az embert, ki a fiumei vasút építésére vagyonának egyrészét nem kivánja áldozni, nem tartja érdemesnek arra, hogy e földet lakja, hogy polgára legyen e nemzetnek. A megyék többsége akarja a fiumei vonalt; nincs tehát egyéb hátra, mint megragadni e pillanatot, s elhatározni, hogy ha vállalkozó társaság a fiumei vonalra egy év alatt nem akad, azon vasút, ha másképp nem lehet, országos kölcsönnel építtessék.

A Rendek többsége mindezek mellett nem pártolá Komárom követe indítványát, úgy lévén meggyőződve, hogy a kölcsön kérdése e nemzetre nem kevésbbé életkérdés; hogy ez úton igen drágán fognók megfizetni a tapasztalást, mi már a vállalkozó társaságoknak nem hiányzik.

Országos költségen építés mellett 33 megye ellenében, következő megyék szavaztak: Csongrád, Békés, Csanád, Krassó, Trencsén, Komárom, Bars, Somogy, Győr, Mosony, Tolna, Bács, Szerém, Verőcze. — A tárgyalás folytatása másnapra halasztatott.

CCXLI. Országos ülés a tek. Karoknál és Rendeknél.

1844 október 9-én, d. u. 1 órakor.

Ez alkalommal a mélt. Főrendek termébe a Karok és Rendek átjövén, felolvastatott előttük a katonai kihágások iránt a f. évi április 30-ról kelt felirat, a mely az Országgyűlési Iratok közt 344. sz. a. jön elő s mely aláírva, lepecsételve fölterjesztetett.

Az okmány következőleg szól:

Felirás a katonai kihágások tárgyában.

Felséges stb.

A mult országgyűlés alatt az ország lakosai személy- és vagyonbátorságáról gondoskodva 1840 évi április 30-án kelt felirásunk mellett a katonai kihágásoknak a lehetőségig gátlásáról s midőn e részben panasz tétetik, gyors és teljes elégtétel szolgáltatásáról rendelkező felirati törvényjavaslatot terjesztettünk Felséged királyi jóváhagyása alá, bizton hivén, hogy Felséged királyi válaszát e sürgető tárgyra nézve mielőbb kiadni fogja, mivel azonban ebbeli reményünk mindeddig siker nélkül maradt, Felségedet a fölterjesztett törvényjavaslat királyi helybenhagyására ujólag s annál buzgóbban megkérni kényteleníttetünk, mert a katonai kihágásoknak ujabb időben gyakran előforduló szomorú esetei s különösen a f. évi szeptember 3-án Felséged elibe terjesztett Temes megyei sajnos történet s azon gyilkossági merény, mely előnkbe terjesztett hiteles tudósítás szerint legközelebb Szepes megyében katonai egyén által követtetett el, nyilván mutatják, hogy a köznyugalom e részbeni biztosítására kellő törvényes szigorú intézkedések hozatalát a személyes közbátorság veszélyeztetése nélkül tovább halasztani nem lehet.

Kik egyébiránt császári királyi kegyelmébe jobbágyi alázatossággal ajánlottak maradunk. Kelt szabad királyi Pozsony városában 1844-ik esztendei október 9-ik napján tartott országos ülésünkből stb.

Ugyanekkor, midőn a Karok és Rendek saját termökbe visszatértek *Széll Imre nádori itélőmester* felolvasta a Karok és Rendek 4-ik izenetét a túrmezei gróf és követ panaszos jelentése és a magyar

nemzetiség elleni mozgalmak tárgyában, mely az Országgyűlési Iratok közt 348. sz. alatt olvasható s a következő:

Negyedik izenete a Karoknak és Rendeknek a túrmezei gróf és követ által beadott panaszos jelentés és a magyar nemzetiség elleni mozgalmak tárgyában.

Miután azon feliráshoz, melyet a nemzetiség ürügye alatt támadt és a magyar nemzetiség ellen irányzott törekvésekre és mozgalmakra nézve a Karok és Rendek Ő Felsége eleibe terjeszteni kivánnak, elvileg a mélt. Főrendek is hozzájárulván, a tárgy érdemére nézve megvan az egyesség; azon felirás szerkezetére a mélt. Főrendek által tett három rendbeli észrevételek közzül az elsőt és harmadikat a Karok és Rendek elfogadják; ahoz mindazáltal, hogy a felirásnak «a nyujtott béke és barátság» szavakon kezdődő szakaszából ezen szavak: «s azok, mik a Horvátországban tartott utóbbi tiszt- és követválasztások s megyei közgyülések alkalmával köztudomásra történtek», kihagyassanak, a Karok és Rendek annálfogva nem járulhatnak, mivel azon bajok és gyászos események iránt, melyek Horvátországban, különösen pedig Zágráb megyében történtek a köztudásra, második válaszizenetükben maguk a mélt. Főrendek is egyenesen hivatkozni jónak tartották, s azon eseteket, melyek különféle jelentések és hirlapok utján körülményesen előadattak és a melyek iránt maga Ő Felsége is kir. biztosságokat rendelt, sőt egy részint a történteket roszaló kegyelmes végzéseit is már az illető megyékhez elbocsátotta, köztudásra nem levőknek, vagy különös tanácskozások tárgyait képezőknek tartani nem lehet. Semmit sem kételkednek tehát a Karok és Rendek arról, hogy fölebb érdeklett felirásuknak több tekinteteknél fogva sietőleg szükséges felterjesztését a mélt. Főrendek sem fogják tovább tartóztatni.

A mi a túrmezei gróf és követ által beadott panaszos jelentést illeti, miután a Karok és Rendek a 3-ik izenetükben felhozott, s a tárgyat úgy elvi, mint tényi állásra nézve voltaképp kimerítő okok és adatok ellenében a méltóságos Főrendek utolsó válaszüzenetükben a felelet mellőzésnél egyéb alig foglaltatik; arra nézve végre, mit a mélt. Főrendek tekintetbe veendőnek jelentének, hogy t. i. a követelt tények és azokból következtetett jogsérelem iránt annyi idő óta a kapcsolt Részeknek egy törvényhatósága sem szólalt fel: a Karok és Rendek elegendőnek tartván azt megjegyezni, hogy a kapcsolt részekbeli egyes törvényhatóságok részéről is a kérdéses tények és jogsérel-

mek alapos, vagy alaptalan voltuk iránt, a felszólalás a tartományi közgyűlésen történhetett volna, s történhetnék meg; előbbi izeneteikben foglalt okaik és kívánataikhoz ragaszkodnak, s ő cs. kir. Főherczegségét köztisztelettel kérik, a mélt. Főrendeket pedig teljes bizodalommal felszólítják, hogy igazságos kívánataikat részükről is osztva a túrmezei gróf és követ által beadott panaszos jelentés tárgyában közlött felirásuknak is minél előbbi felterjesztéséhez járulni méltóztassanak.

---

305. Kerületi ülés.

1844 október 10-én.

Elnökök: Fejér (Heves), Bezerédj (Tolna). *Jegyzők:* Ghyczy, Vukovics.

Tárgy: Hitelesítés. Főrendi válasz a birtok- és hivatalképesség iránt. Fiumei vasút.

Hitelesíttetett a hitelintézet iránti izenet, s a borsodi indítvány a községi jegyzők sorsának biztosítása s javítása tárgyában. Az utóbbi Szemere kir. jegyzőnek a dolgozata a Rendek által tett némely módosításokkal.

Olvastatott ezután a főrendi válasz a birhatósági jog kiterjesztése iránt. A felsőház csupán azt kívánta kimondani, hogy a nem-nemesek se birhassák több joggal a nemesi jószágokat, mint azoknak mostani birtokosai. Ez ellen a Rendeknek volt észrevételök.

Olvastatott továbbá a hivatalképesség iránti főrendi válasz. Ebben kijelentik, hogy a hivatalképesség lépcsőként kiterjesztése iránt egyetértenek, de a különböző magyarázatok kikerülése végett felszólítják a Rendeket, hogy azon hivatalokat, melyeknek viselhetését a nem-nemesekre kiterjeszteni szándékoznak, az e részben alkotandó törvényjavaslatban szabatosan és világosan előadni szíveskedjenek.

Zsedényi ellenkezőleg csupán azon hivatalokat kívánta az általános szabály alól kivételül elősoroltatni, melyeket a nemesség még ezután is kizárólag akar használni.

Fejérváry (Hont megye követe) nem foghatá meg a nemesség szűkkeblüségét. Hogy értékvesztett jószágaiknak vevőt szerezzenek, kiterjesztik a birtokjogot, de már ott, hol a szegényekről van szó, hol a hivatalpálya mint jövedelmi forrás áll előttök, a generosa natio új-

jain számlálgatja, önérdekein mérlegeli az igazságot, ha úgy tetszik, áldozatot, mit a hazának érdeke követel.

Eddig csak megfogható vala, mint *egy városi követ* mondá, Verbőczy népének aggodalma. Régibb törvényeink a nemesi birtokhoz kötötték némely, különösen a birói hivatal viselhetését, noha bizony e részben is fejére nőtt újabb időkben az élet a szabálynak. Most az ürügy is megszünt, a birhatási jog kiterjesztetett, s mi mégis törvényben kötelezzük magunkat, hogy nem-nemes embert valahogy ne legyen jogunk választani valamely hivatalra. Igen, saját kezeinket kötjük meg, s ezáltal legfényesebben elismerjük azoknak igényeit, kiket törvényben kivánunk ez, vagy amaz hivatalra «nem képesek»-nek kijelenteni.

Ily nézetekben, miután a birhatási jog a Főrendek által is elfogadtatott, többen sürgeték kimondatni az általános hivatalképességet.

Azonban ez most még több ellenszenvre talált, mint az első tárgyalás alkalmával, és az általános hivatalképességre csak következő megyék szavaztak: Nógrád, Komárom, Bars, Győr, Zólyom, Pest, Tolna, Ugocsa, Bihar, Hont, Csongrád, Békés, Csanád, Arad, Krassó.

Megbukván eképp az elv, általában a töredékek összeállítása foglalkodtatá a Rendeket.

Midőn e tárgy először tárgyalás alatt volt, Csongrád megye követe emlékezteté a Rendeket, hogy főtörvényszéki tag már lehet a nem-nemes a váltójog s a város reformi országos határozat szerint; ezekről tehát szó nem lehete.

Zsedényi, ennek következtében csupán a megyei biráskodási hivatalokat, az alispáni, szolgabirói, s esküdti hivatalt tartá kiveendőnek. Hozzáadá a fizetéses táblabiróságot is, de ettől, hivatkozván a Rendek a gyakorlatra, önmaga elállott.

Klauzál ellenkezőleg azon hivatalokat kivánja elsoroltatni, melyekre a nem-nemesek a többség szerint alkalmaztathatnak, hogy aztán ezeknek jegyzékét a jövő törvényhozás tovább menve, betölthesse, hogy a további lépés ezekre nézve se zárassék el kivételi, tehát tiltó rendelkezés által.

Ez indítvány sokak által az előbbi fölött azért pártoltatott, hogy szégyent ne hozzon a kivétel a törvényhozásra. A többség azonban *Zsedényi* előadását pártolá, főleg *Esztergom város követének Messzénának* előadása után, aki nem látja helyét törvényben azt határozni meg, hogy mi szabad; szabad lévén, mi nyilván nem tiltatik. A szabadság — úgymond — a természet ténye; azt kimondani

szükségtelen, törvényben csak azt kell meghatározni, hogy mennyiben kívánják a Rendek korlátolni a természeti jogot.

Ez okoknál fogva a szepesi indítvány 16 ellen elfogadtatott, s a Főrendek értesíttetni fognak, hogy a hivatalképesség általános szabálya alól az alsóház csupán az alispáni, szolgabirói s esküdti hivatalokat tartja ez idő szerint még kiveendőknek.

A «képesség» szó ellen azonban *Messzéna (Esztergom város követe)* felszólalt, kívánván helyette e szót használtatni: «hivatali alkalmazás»; s a többség elismeré, hogy a nem-nemesektől nem képesség hiánya miatt, hanem azért tagadtaték meg a hivatalviselhetés, mivel az utasítások nagyobb száma őket ez idő szerint alkalmazni nem kívánja. Említé ugyanazon városi követ azt is, hogy valóban igaza volt Horváth István tudós hazánkfiának, midőn leczkéjén egykor állítá, hogy e nemzet nem Jáfettől, hanem Chámtól — talán a testvérgyülölő Kaintól — származik, s hogy e nemzetet valóban átok fogta meg.

Ülés végén folytattaték a fiumei vasut feletti tanácskozás.

Olvastatott azon szerződési ajánlat, melyet a választmánynak a fiumei vállalkozók teljes hatalmú biztosai, Medanich Vincze Ignácz és Vranyerány Ambrus, a vukovár-fiumei vasutnak szakadatlan vonalba építése iránt előterjesztének, s olvastattak e szerződés pontjaira a választmány észrevételei.

A szerződés pontjainak lényege a következő:

1. A Vukovártól Fiuméig szakadatlanúl tervezett vasutépítésre vállalkozó társaság mindazon jogokban, kedvezményekben, engedményekben, engedélyekben s cselekvési szabadságban részesíttetik, melyek az 1832/6 : 25. t.-cz.-ben foglaltatnak s hasonló közhasznú vállalatokra nézve a jelen országgyülésen ne talán még megállapitandók.

Az országos választmány viszont kivánja, hogy a vállalkozók is alávessék magukat mindazon szabályoknak, miket a törvényhozás a szerződés pontos teljesítése iránti felügyelés, s számadási ellenőrködés vagy a közbátorság tekintetéből általában megállapitand.

A Rendek *Szentkirályi Mór* javaslatára a versenyzés miatt, az első pontban üresen hagyák a vállalkozók neveinek helyét s Fiume helyett, miután mellékvonallal Buccarit is össze akarják kötni, a magyar tengerpartot iktaták a szerkezetbe. A szerkezet vége pedig aképp módosittatott, hogy azon engedményben részesíttetnek a vállalkozók, melyek jövőben, tehát nem csupán e végéhez közelgő országgyülésen fognak a törvényhozás által megállapittatni.

2. A vállalkozók kötelezik magokat a kijelölt vonalaknak műtani

szabályszerűséggel s a körülmények szerint gőzvontató, vagy lóerőre fölépítésére, úgyhogy rajta a lóerő gőzerővel bármikor felváltathassék. Megépítendik azon mellékvonalakat is, mik által az Adriai tenger felé irányzott honi kereskedés a magyar tengerpart számára biztosíttatik.

Az országos választmány kimondatni kivánja, hogy a vonal Vukovártól Sziszeknek, Károlyvárosig mindjárt gőzerőre, Károlyvárostól, ha másképp nem lehet, lóerőre építtessék; kiköttetvén, hogy Bródon a Kulpa mellett az átrakodás mellőztessék s az áruk azon szekéren szállíttassanak tovább, melyeken Bródba érkeztek.

A Rendek e pontban, miután kimondatott, hogy a vasut műtani szabályszerűséggel s folytonos szakadatlan vonalban építtessék, szükségtelennek tartják itt Bródot a szerkezetben megemlíteni. Tehát csak az átrakodás mellőzése fog kimondatni.

---

306. Kerületi ülés.

1844 október 11-én.

Elnökök: Bezerédj (Tolna) és Fejér (Heves). *Jegyzők:* Ghyczy és Palóczy. *Naplóvivő:* Majláth.

Tárgy: Középszolnoki folyamodás. Jégkár ellen biztosító egylet. Zsidóügy.

Kubinyi Ferencz (Nógrád megye követe), ki nem rég a természetvizsgáló társasággal a testvérhont s a Részeket látogatá vala meg, egy kérelemiratot nyujtott be különös megbizásból a Rendeknek br. Wesselényi Miklós, Zeyk Károly és számos Közép-Szolnok megyeiek aláirásával. Panaszolják folyamodók ebben a Részek szomorú állását, melyben a visszakapcsoltatni rendelt törvényhatóságok főleg perlekedési viszonyaikra s gyermekeik növeltetésére nézve léteznek; panaszolják, hogy ismét főispánjukban kénytelenek keresni az okot, mi által megfosztatnak a magyar törvényhozásbani részvéttől.

Ezen folyamodást némelyek időkimélés tekintetéből nem akarák felolvasni most, mint p. o. *Beöthy* is; de

Szentkirályi kijelentvén, hogy szégyen és gyalázat bélyegezi a kormányt, hogy az általa sanctionált törvényt végrehajtani nem

képes, vagy gonosz azt végrehajtani, ennek következtében kéri azt felolvastatni, s az fel is olvastatván s tanácskozás alá vétetett.

Legelőször *Kubinyi Ferencz*, a folyamodvány benyujtója emelt szót, mondván: Miután a Részek az 1836: 21. t.-cz. által visszacsatoltattak az anyaországhoz, s Közép-Szolnok megye meg is választotta volna követeit a magyar országgyűlésre, de azok megválasztásában a főispán fondorkodása miatt meggátolva lett, s miután a benyujtott petitióból világosan kitünik a Részeknek az anyaország iránti sympathiája: kéri annak pártolását, egyszersmind, hogy az 1836: 32. t.-czikk minél előbb tettleg végrehajtassék, a visszakapcsoltatást gátló különféle körülmények megszüntetésére Ő Felségét felírás által megkéretni javasolja.

Szentkirályi Móricz azt hiszi, hogy e nagyfontosságú tárgyban szükség már egyszer erősebb hangon felszólalni. Midőn, úgymond, 1833-ban az országgyűlésen a Részek visszakapcsolását sürgettük, a kormány a Rendekkel nem a legjobb harmoniában volt, s hogy a lármázók száját bedugják, konczul dobták az 1836-ik törvényczikket. Panaszkodtunk ugyanis akkor, hogy a visszakapcsolást elrendelő 1741. t.-czikk világos szavai ellenére a törvény végre nem hajtatik. Akkor nyertünk egy leiratot, melyben kevesebb volt igérve, mint ami a törvényben foglaltatik. Igy keletkezett az 1836: 21. t.-cz.; de úgy látszik éppen ebből, hogy a kormány előre föltevé, hogy a törvényt végrehajtani nem fogja. S hogy azt végrehajtani csakugyan nem is volt szándéka, mutatja azon tény, hogy az 1840-iki országgyűlésre nemcsak meg nem hivta a Részek vármegyéit, hanem a főispáni fondorkodás által az egyik meggátoltatott abban, hogy követeit megválasztván, ide küldhesse.

És mit tehettünk mi? 1839-ben minden szabad felszólalásra actióval fenyegetteténk, végig jártak a királyi fiscusok az országban s actióval verték tele a honfiak fejét, sőt a jobbakat actió alá is vették, mint Pest megye követét, gr. Ráday Gedeont. Midőn pedig az említett főispán, br. Wesselényi Farkas ellen felírtunk, az 1840-iki országgyűlés végéig nem tudtunk még leiratot sem kapni; és midőn jött leirat, az oly «ibis redibis»-féle tartalmú volt, mint az 1825-iki, hol a kormány igéré a törvények megtartását, miket megsérteni sem lett volna szabad. Támada-e e részben csak egyetlen szó a kormány mellett? Egyetlen egy sem! Legfölebb csak az mondatott, hogy óvatossághiány vala a törvényt sanctionálni, megerősíteni. De miután már sanctionáltatott a törvény, nem köteles-e azt a kormány egyszersmind meg is tartani, sőt végrehajtani?! Én meg nem foghatom, miként

lehet oly szemtelen az, kitől függ e törvény végrehajtása, hogy még a törvényhozók között a zöld asztalnál ülni merészel s nem hagyja el azonnal törvényhozói helyét, midőn ellene az ország színe előtt panasz emeltetik!

Ilyeneket látva, tapasztalva kijelentem, miképp részemről nagyobb botránynt nem ismerek, mintha egy alkotmányos országban alkotott s szentesített törvény 8 év után is végrehajtatlanul áll; kijelentem, hogy attól a kormánytól, mely a törvények végrehajtását elmulasztja, a reformok mezején semmit sem várok, mert a reformok a törvények tisztelete; kijelentem, hogy én a kormány iránt semmi bizalommal nem viseltetem, sőt minden bizalmamat elvesztém már akkor, midőn előadásaiban hiú reményekkel kecsegtete az országot. És a méltóságos Főrendek, kik a megyei kihágásokról szóló törvényjavaslatunk tárgyalása alkalmával a főispánok korlátozását nem láták szükségesnek, mivel, úgy mondának, azok tudják kötelességeiket — nézzenek ide azon méltóságos Főrendek! és mondják meg: az-e kötelessége a főispánoknak, hogy a kormányt segítsék a törvényeknek sarkaiból való kiforgatásában?! Nézzenek ide és mondják meg, nem azért hagyták-e szabadon kezüket, hogy a zavarokért, melyeket éppen ők okoztak, másokat lehessen büntetni?! Mit használ, ha mi a törvények alkotásában éveket töltünk, hiában alkotjuk, ha nincs, ki azokat végrehajtsa!

Szónok kijelenti, hogy ő többé felírni nem akar a tettleges visszakapcsolásra nézve, mert ő ebben üdvöt nem lát. Mert mit használhatunk — úgymond — azzal, hiszen az 1840-iki s jelen országgyűlésből tettünk már felírást s az országgyűlés végén csak egy semmitjelentő válaszszal elégítteténk ki. De nem felirtak-e s nem sürgették-e az ország Rendei az előleges sérelmekben a Részek visszacsatolását? s kaptak-e választ? mikép várhatnák tehát azt most, midőn az országgyűlés pár nap múlva berekesztetik?! Pedig mennyi tárgy fekszik előttünk és mennyi tárgy fekszik a kormány előtt! Némelyeket fölterjesztettünk, ámde hiszi-e valaki, hogy e rövid idő alatt fölterjesztett legsürgősebb tárgyakra nézve válasz érkezendik? Én legalább — mond szónok — nem hiszem, azért semmit sem is várok az ország jövőjére nézve felülről, s felhivom a Rendeket, ki ellenkező véleményben van, keljen fel bárki is, mondjon ellent s hazudtolja meg állításomat; hozzon s mutasson elő resolutiót és én elszégyenülve fogok fejet hajtani előtte, s megszégyenülve ismerem el, hogy bizalmatlanságom nem volt alapos, s hogy őt rágalmazám.

De ki kell jelentenem, hogy én a kormányban sem tehetséget,

sem jó akaratot nem látok, épp ezért idejét látom annak, hogy a Rendek magok nyúljanak cselekvéshez. Indítványozom azért, hogy a Részekhez közelebb eső megyék képviselőiből neveztessék ki egy kerületi választmány, mely a fennforgó akadályokat megvizsgálván, azoknak elhárítása iránt törvényt initiáljon, kezdeményezzen. A fennforgó folyamodvány iránt pedig különösen felkivánok írni és pedig erős hangon kivánom követelni a mulasztás helyrehozását, egyszersmind hivatkozva Ulászló törvényére, feleletre vonatni s megbüntetni a vádlott főispánt s azon hivatalnokokat, vagy tanácsosokat, kik a világos törvény végre nem hajtásának, tehát a mulasztásnak tényleges okai valának!

Vukovics Szabbás (Temes megye követe) kijelenti, mikép pártolja Pest megye követének előterjesztését, mert a végrehajtó hatalom az ország kiegészítése körüli kötelességét nem teljesíti; pártolja annyival inkább, mert ez minden seb között, melyet a kormány a nemzet életén ütött, a legnagyobb, a legfájdalmasabb. Nem kell mondanom, úgymond, hiszen a hirlapokból mindenki előtt ismeretes, miképp a főispáni factió következtében a törvény végrehajtása akadályoztatni rendeltetett. Éppen azért, mivel ezen kérdésben a törvény szentsége forog fenn, Pest megyének javaslatát pártolja, hogy felírás intéztessék Ő Felségéhez; de ebben különösen kifejeztetni kivánja, hogy Ő Felsége, ki a törvények megtartására esküszik, az 1836: 21. t.-cz. végrehajtását minél elébb eszközöltetni méltóztassék. Azonban, ha ezen felírás nem engedtetik a trónhoz jutni, vagy arra kedvező válasz pár nap alatt nem jövend, akkor felszólítandónak véli Nádor Ő Fenségét, hogy miután a nemzet és kormány között meghasonlás van, a nemzet bizodalma pedig elenyészett, az 1791. törvénynél fogva azt kiegyenlíteni kegyeskedjék.

Palóczy az ősz kerületi jegyző előadja, hogy a bureaucratia játszotta ki a törvényt s le van leplezve fondorkodása az által, hogy midőn Erdélyben országgyűlés volt, akkor rá tudott parancsolni a Részekre, hogy oda követeket küldjenek, míg a magyar országgyűlésen való megjelenhetést főispáni factió által mindenkép akadályozni törekedett. De továbbá, hogy a bureaucratia oka a törvény végre nem hajtásának, kitetszik onnan is, hogy 1836-ban, midőn a Részek iránti 21-ik törvény concertáltaték, az akkori cancellár egy messziről neki kerülő beszédet kezdett, mely végre oda lyukadt ki, hogy Ő Felsége a törvényt nem fogja sanctionálni, mire az ország Rendei, kik a concertatión jelen voltak, felzúdultak s kijelentették, hogy a kormányban akarathiányt látnak s még gróf Cziráky, az akkori országbiró is any-

nyira felindúlt a concertatió ülésében, hogy kijelenté, mikép egyáltalában nem helyesli, hahogy e törvény santionálva nem leend. Minek következése aztán az lőn, hogy estve későn a cancellár meghozta a hírt, hogy a törvény csakugyan sanctionáltatni fog.

Nem pártolja Pest megye érdemes követének javaslatát, mely szerint választmány küldessék ki, mely újabban törvényt kezdeményezzen; mert hiszen örvendenek azon urak, kiknek alattomos kezei itt működnek, ha az ország között ápoltatik a meghasonlás; nem pártolja azon okból, mert a törvény világos lévén, az ország azon lépése, midőn a Részek vissza nem csatolását sérelemkép fölterjeszté, elvesztené alapját; ő pedig még csak azt se akarná elismerni, hogy a törvény végrehajtásában nehézségek léteznek. Ő egy panaszos felírást indítványoz és ha az a felső Tábla ellenszegülése miatt fel nem mehetne, e Tábla gondolkozásának ereklyéjeül tétessék az országos irományok közzé.

Pázmándy Dénes (Komárom megye követe) ezen panaszos felírást fölöslegesnek találta. Úgy járunk már — úgymond — nemsokára a felírásokkal is, mint a sérelmekkel, melyek egymásra halmoztatnak a nélkül, hogy azokra orvoslást nyernénk; a sok felírást is megtettük a nélkül, hogy valami hasznát tapasztalnók. De még a kerületi választmányt sem pártolhatom, mert ha ezt elfogadnók: általa magunk tsmernők el, hogy vannak oly akadályok, melyek a végrehajtást lehetetlenítették.

A világos törvény, mely a visszakapcsoltatást elrendeli, meg van hozva, s vélekedésem szerint itt látom idejét, hogy ezen dolognak valahára vége vettessék. A kormány mindig azt mondja, hogy a visszakapcsolás előtt a Részek külön érdekeit kell elintézni. Küldenénk ki tehát a helyszinére egy országos választmányt, de nem azért, hogy törvényt kezdeményezzen, hanem azért, hogy minden körülményt megfontolva, hajtsa végre a törvényt. Ha erre nincs hatalma a törvényhozásnak, úgy hiszem, soha eredményre nem jutunk; de miután van erre hatalmunk, úgy hiszem, ily erőteljes határozat mellett a végrehajtó hatalom ki nem búvhatik vagy ha a végrehajtást tovább is akadályozni szándékoznék, nem lelne a kibúvhatásra semmi ajtócskát; vagy ki kell nyiltan mondania, hogy a visszakapcsolást nem akarja, vagy pedig azt végre fogja hajtani. Végül kijelentem, hogy napfénytisztán áll előttem, mikép honunk Ausztriával ugyan boldogulhat, de kormánya alatt nem.

Klauzál Gábor (Csongrád megye követe): Tanúsítja a kormány eljárása, hogy honunknak kormánya nincs, de van egy igen jól

fizetett bureaucratiája, mely kormányozni nem képes. Ennek oka nagy részt honfiaink hivatalkórságában rejlik; mert ha lenne magyar férfiú, ki törvénytelenségek alá nem írná nevét, vagy lenne, ki készebb lelépni hivatalából, mint sérteni hazánk alkotmányát: ily kérdésekről most nem vitatkoznánk. Azonban szomorú tapasztalás tanúsítja, hogy a követi utasításoknak a kormány érdekében való megszegése fölépcső a kormányhivatalokra; hogy oly egyént, kit a megye administratornak elfogadni vonakodott, a kormány főispáni székbe iktatott. (Aczél, Torna megyei főispán.) Ily tények bizalmat nem szülnek, de azt bizonyítják, hogy a béke ösvényén haladó nemzetünknek nincs támasztéka a kormányban; de szülnek csüggedést, a csüggedés kétségbeesést szül; egy nemzet kétségbeesése pedig a kormányra mindig szomorú következésű szokott lenni.

Jelen kérdésben is a végrehajtó hatalom a mellett, hogy a törvény végrehajtását nem eszközölte, a végrehajtás akadályozására a főispánokat biztatta fel. Főispáni önkény szülte azt, hogy 1839-ben Közép-Szolnok megye a magyar országgyűlésre követeket nem küldhetett, mert a főispán a választó gyűlést meg nem tartotta; minek folytán Közép-Szolnok megye nemeseinek nagy része folyamodványnyal járult az országgyűlés elibe, mely felirt, de a nélkül, hogy a sérelem orvosoltatott volna. És ujabban is, mint a hirlapokból ismeretes, a visszakapcsolás akadályozására ismét főispáni fondorkodás működött. Midőn tehát a törvények így kijátszatnak, a nemzet ily helyzetben azon fegyverhez kénytelen nyúlni, melyhez alkotmányos nemzetnek, hogy törvényei tiszteletben tartassanak, joga van, és ez az adó megtagadása; s ehez, mint utolsó menedékhez nemzetünknek is az 1583: 1. t.-cz. 7. §-a értelmében nyúlni teljesen biztosított alkotmányos joga van.

Valóban tek. Karok és Rendek! ha tekintjük s meggondoljuk anomal helyzetünket: lehetetlen keserűséggel el nem telnünk. És nem méltán-e? hiszen ezen képviselői Tábla a szerte dicsőített királyi előadásban foglalt pontokat, melyeket a nemzet örömmel fogadott, mert úgy találta, hogy azok jövendő jóllétének előmozdítására mindannyian üdvös eszméket foglalnak magukban, 16 (mondd tizenhat) hónapon keresztül, megfeszített szorgalommal, legnagyobb energiával végig taglalta, nemhogy nem segíttetik munkálataiban a kormány által, s a fölterjesztett tárgyakra nemhogy nem küld le választ, hanem a közvárakozás ellenére lebocsátja «præclusi terminus»-át az országgyűlés berekesztésére, nem tekintve, hogy a városi rendezés és annyi sok életkérdés között még a financialis munkálat is tárgyalás alatt függ,

oly munkálat, mely a nemesek adóztatásának nagy elvét foglalja magában, mely után minden más kormány két kézzel nyúlna, a mi kormányunk által mégis eltaszíttaték. Mert a midőn a nemzet s aristocratia önként, önmaga akar résztvenni a közteherviselésben, s önmaga initiál arra törvényt, a hatalom még sem várja meg, hogy az e tárgyban kiküldött választmány munkálatait bevégezze, hanem az országgyűlés bezárásával megfosztja a nemzetet minden eredménytől.

Már tek. Karok és Rendek! ha a kormány az országgyűlést, midőn neki tetszik, akkor oszlathatja el, akkor mi nem vagyunk alkotmányos nemzet, hanem hasonlók vagyunk azon örökös tartományok népeihez, melyek semmi alkotmánynyal nem birnak. Ha a kormány ily önkényes eloszlatási jogot gyakorolhat, akkor nem egyéb a magyar országgyűlés alkotmányosdi játéknál; én pedig alkotmányosdit játszani nem akarok. Annálfogva mindaddig, amíg ezen kérdés tisztába nem hozatik, javaslatba hozom, hogy a tek. Rendek a közadó megállapításába ne bocsátkozzanak. Azonban mielőtt e szomorú kötelességet teljesítenők, mielőtt utolsó menedékünkhöz, végső fegyverünkhöz nyúlnánk, kisértsük meg a Pest megye érdemes követe által ajánlott javaslatot: intézzünk felírást Ő Felségéhez. Sürgessük ebben a Részek tettleges visszakapcsolását; mondjuk meg benne egyenesen és őszintén Ő Felségének, miképp játszatik ki hivatalnokai által az 1836: 21. t.-cz. Igaz ugyan, hogy az országgyűlés berekesztésétől alig egy pár nap választ el bennünket, de az alatt is jöhet még kedvező resolutio. S ha még ezek daczára sem lenne az ügy elintézve, oszoljék el az országgyűlés e nélkül is, de oszoljék el az adómegajánlása nélkül.

Beöthy Ödön (Bihar megye követe): Gyakran mondottam, hogy bármi derült is nálunk munkálkodásaink kezdete, a derűre a ború ideje elmaradni nem fog, s nem fogunk innen elmenni a nélkül, hogy a keserűség szózata elmaradjon, mert a keserűség órája bizonyosan ütni fog. S ime, Uraim! eljött a zavar, el a bizalmatlanság, el a keserűség órája, melynek azonban nemzet és kormány között előfordúlni soha nem kellene. Igaz ugyan, hogy a hibát magunktól egészen el nem tolhatjuk, mert a törvény végre nem hajtásának egyik oka a nemzetben rejlik. De kérem, Uraim! fejtse meg nekem valaki a mesét, miért van az, hogy e nemzet fiai, ha magasra hágnak, búcsút vesznek alkotmányunktól s nemzetünktől? fejtse meg, miért van az, hogy a nemzet fiaiban a hivatalba lépéssel a nemzet cselekményei iránt nincs semmi buzgalom; pedig, ha tiszta fogalmuk volna arról, hogy a hivatalnak a hazaszeretettel kapcsolatban kell állani, akkor

alkotmányos állásunk iránt oly nyiltan ellenszenvet nem tanúsítanának.

Elég legyen hivatkozni csak a vasárnapi védegylet gyűlésére. Midőn e teremben a vének és ifjak minden rendből, és annyi szép hölgyek serege összegyűlt a nemzeti ipar előmozdításának ünneplésére: terhelte-e testének súlyával csak egyetlen királyi hivatalnok is e padokat? vagy volt-e egyetlen egy is, ki sorainkban annak aláírni merészelt volna? Nem! Sőt erényül tűzék ki, ha magokat innen távol tarthatták. Mutasson fel bárki más nemzetet, hol a királyi hivatalnokok mintegy bélpoklosságtól félnek a nemzeti tendentiáktól! Ugyan tud-e arra valaki a civilizált világban példát, hogy a királyi hivatalnokok oly intézetet, mely által nemzeti jóllétünk előmozdítása eszközöltetik, ne ápolják s részvétökkel elő ne segítsék? És ha nem voltak elég merészek, hogy úgy mondjam, elég becsületérzők, legalább hagynák el azt, hogy az egyesület czéljait gyanusítsák. De ők nem röstellék hirdetni azt, hogy a résztvevők üldözés tárgyaivá fognak lenni.

Pedig ugyan tekintsük a kormány működését! Múlt hónap végén tartatott egy erős miniszteri conferentia, hogy 5-dik októberre bevégeztessék-e az országgyűlés? 11. §-a vizsgáltatván ott fent a bányatörvényjavaslatnak, másnap 25 különvélemény adatott be, s 28-án ott lesz a cancellár gálakocsija Pozsonyban, mi a diæta végének biztos előpostája. De a resolutiók elmaradtak; pedig nem volt törvényhozás, mely többet munkálódott volna, mint mi e 18 hónap alatt. Feledtük a kormánynak jogtalanságait, karöltve akartunk haladni vele; feledtük sebeinket, s a hirlapok ezeket szerte hirdetik, felküldők conservativ szerepet vállalt előleges sérelmeinket, felküldöttünk 30 felirást, s noha néhány nap mulva vége lesz az országgyűlésnek, nincs resolutio; nincs remény a városi s más fontos kérdések eredményeihez, melyek a Főrendek makacsságán szenvedtek hajótörést! Mi elhagyattunk a kormány és Főrendektől, magunkra hagyattunk. Igaza vala Komárom megye érdemes követének, miként bureaukratikus közös kormány alatt e honnak jövője nincs; igaza van Csongrád érdemes követének, hogy nyulnunk kell egyetlen fegyverünkhöz, de nyulnunk kell szilárdul és férfiasan.

Önök pedig, Uraim! haza menvén, mondják meg küldőiknek, hogy addig, míg e sérelem orvosolva nem lesz, megvárja tőlük a haza, hogy bármi szemfényvesztő, bármi szép előadásokkal kecsegtessen is a kormány a jövő hongyűlésen, mindaddig munkálódásaihoz ne fogjon, míg e kérdés megoldva nem leend, mert «Regis ad exemp-

lum totus componitur orbi». Ha a nemzet egyénei e példán s azon úton indulva ki, melyen «itur ad astra» megszegik, elmagyarázzák, szemmel nem tartják a törvényeket: akkor a társadalmi kötelékeknek most már fel kell bomolniok! Pártolom a felírást, s megkérném Ő Felségét, miszerint a rosz tanácsosokat ne csak ne hallgassa meg, de űzze s távolítsa el magától!

Lónyay Gábor (Zemplén megye követe): Szólaljon fel, úgymond, az ellen, a mit Csongrád megye érdemes követe mondott, a kormánynak bármely védője, s tagadja meg a követ úr által idézett törvényt, hogy Ő Felségétől a nemzetnek joga van követelni, hogy bocsássa el kormányát. *(Szentkirályi Móricz közbeszól: de adjon pensiót!)* Helyeselvén az adó megtagadását is, ezt más sérelmekhez kívánja kötni. Egyébiránt a pesti indítványt pártolja.

Ezek után *Zsedényi Eduárd (Szepes megye követe)* következőleg szólt: A dolog érdemében Pest megye érdemes követe által javaslott feliráshoz járulok, de az attól eltérő váratlan és éppen Komárom, Bihar és Csongrád megye érdemes követeinek hazafias érzelmeik váratlan felcsordulásából eredett előadásaikra némi észrevételeket nem hallgathatván el, hogyha ezen előadásokban az ellenzék elveivel találkozni kénytelenítettem, őszintén megvallom, hogy azok tűzszavakba öntve a szenvedélyeket fölébreszthetik, de soha sem tudtak, és most sem tudnak az én gondolkozó eszemhez simulni, vagy érzelmeimet megzavarni. Szóló becsülni tudja azon hangokat, melyek a tiszta hazafias érzelmekkel telt szivből buzognak elő, de századok tapasztalása eszébe juttatja, hogy anarchia és demokratia egy hangból fakadnak, s hogy a demokratiai s anarchikus pártdalok ugyanazon hangkulcscsal hangoltatnak. A vesztaláng, mely a közügyek templomában ég, egyformán gyújthat tűzvészt a hazára, vagy lehet tisztító villanya nemzetünknek, de az utóbbi soha sem, a mai napon hallott keserű kifakadások nyomán. Az agitátori hivatás gyakorlatában nincs hiba, mely magát hamarabb s keserűbben megboszulná, mint azon tisztelet hiánya, melylyel azok iránt tartozunk, kiknek segítsége nélkül nemzetünknek maradandó jóllétet eszközölni nem tudunk, s midőn az elébb szólt követek a kormány embereitől a tiszteletet általánosan megtagadván, mindennemű hivatalnokok ellen e terem törvényhozói székéről képzeletök és szónoklati tehetségök egész erejéből ömledező szavakkal azért keltek ki, mert a védegyleti gyűlésben jelen nem voltak, vagy az aláírásban részt nem vettek, a vélemények szabadságát zsarnokilag támadták meg, s majd azon idő ellen panaszt nem emelhetnek, hol mások azon tiszteletet,

melylyel a képviselő tábla iránt tartoznak, azért fogják eltiporni, mert elvei e teremben viszhangra nem találtak; hol a kormány, mely ellen igazságos panaszt emelni kötelességünk, de azt mocskolni törvényhozói állásunk tiltja, a tiszteletet tőlünk meg fogja tagadni, kik csak ingerelni, de csillapítani nem tudunk, kik a helyett, hogy statusférfiak, törvényhozók, a jövendő biztosítói s előkészítői lennénk, nem akarunk egyebek lenni, mint a múlt és jelen időnek keserű, szomorú és bizony nem mindig részrehajlatlan historiographusai.

Midőn Bihar követe az erős lelkű férfiúnak azon ősi tudatában, mely nem engedi kétkedni, hogy elveiben új kor kezdődik, s hogy pártja tetteiben rejlik a nemzeti dicsőség elindulási pontja, elveinek csalhatatlansága mellett is saját szavaival a visszatorlás leghatalmasabb eszközét nyújtotta, mert midőn hazánkért lángoló szivéről, áldozatokrai készségéről szóla, a haza és a nemzet közérdekeitől megtagadá azon egy áldozatot, mely minden másnál nagyobb, t. i. önszeretete föláldozását, melylyel elveibe mintegy belé szeretve, azokat minden áron, bár törjék és szakadjon minden, nemzetünkre tolni kívánja, mintha a magyar nemzet oly beteghez hasonlítana, kinek egy orvos recipéjén kívül üdvössége nem lehet. Vagy talán azon magyar enthusiasták lobogóinak fölírására esküdt, kik azt hiszik, vagy ha nem hiszik is, másokkal elhitetni akarják, hogy az, ki föltétlenül velök nem tart, föltétlenül minden véleményökben nem osztozik, bármily érett férfiú, s bármely jeleit adta legyen is jellemének és hazafiságának, már testestül lelkestül eladta magát a kormánynak, vagy az előbb szólt követek által kormányunkról oly igen épületesen kifejtett fogalmuk szerint a rosz léleknek, mintha e közt és jámborságuk közt férfiúnak nem volna egyéb bátorsága. Csalódásban él tehát Bihar követe azon hatás fölött, melyet működése gyakorol, s bár tévedése tiszta érzéseken alapúl, mégis annál veszedelmesebb, minél inkább a nemesb indulatokhoz intézi szavait, az öntudathoz, a hazafiséghoz, hogy azokból vegyen erőt szilárdságra, csalódása mellett!

Nemes érzelmekben soha nem maradt el a magyar, de vajmi sokszor hagyja magát éppen érzelmei által elragadtatni! Miért ébresztik tehát Bihar és Csongrád követei tűzzel-vassal a nemzetben éppen azt, mi úgy sem aludt egészen el soha, miért akarja a nemzetet éppen ezen tulajdonában fölforralni, melyben úgy is felcsordúl, s melyeknek túlpezsgése a politikai életünkben oly szükséges óvakodáson már annyi csorbát ütött? A közvéleményre hivatkoznak? Szóló is figyelemmel kísérte a közvélemény minden oscillatióit, de nem volt képes azon mély és közönséges aggodalmat föltalálni, melylyel a nemzet

állítólag kormánya ellen viseltetik, sőt azt találta, hogy a közvélemény máris ezen Tábla ellen fordul. Vagy talán e mai napon hallott keserű kifakadások, declamátiók szolgáljanak törvényhozó működésünk biztos zsinórmértékeül? Sajnálatra méltó lenne azon törvényhozás, mely ezen indulatszülte ösvényen kivánna indulni.

Midőn Bihar követe érzelmeinek minden érdeket visszás helyzetbe tevő fáklyáját felgyújtván, a védegylet alá nem íróit a haza előtt gyanús szinbe állítani s a hazafiatlanság bélyegét rájok sütni törekszik, s ekként az úgy is forró tűzzel telt katlan alá mindegyre tüzet hord, midőn vele együtt Pest és Csongrád követei ma szabad útat engedtek azon fúlánknak, melyet az úgynevezett kormány emberei ellen éreznek keblökben, midőn minden tartózkodás nélkül kitálalták a hatalom iránti ellenszenvöknek keblökben rejlő árját: szóló bennök nem a hidegvérrel számító törvényhozókat, hanem érzelmeiktől elragadtatott gyarló embereket kénytelen látni, kik nem hallgatnak a tapasztalás azon intő szavaira, hogy most, midőn nem vagyunk az agitatio, a föltüzelés stadiumában, de egyedül az értelem és nyugodalom körében eszközölhetünk nemzetünkre nézve létesíthető és valódi jót, ki kell okvetlen emelkednünk az érzelmi szenvedelmek ingerlő köréből, vagy az ezen országgyűlésbe helyezett reményekről végképp lemondanunk.

Bihar követe elkeseredett szivének minden felcsordulását azok fejeire önté, kik a védegyletben részt nem vesznek, holott szóló, ki bár királyi hivatalt visel, alkalmasint több magyar egyesületnek munkás tagja, mint Bihar követe, s ezen védegylethez azért nem járult, mert azt a kereskedés tárgyában fölterjesztett fölirásra kiadandó kegyelmes királyi válasz előtt időelőtti, sőt káros demonstratiónak tartja, melyben utolsó menedékét a nemzet minden esetre csupán akkor találhatja, ha egyéb eszközök siker nélkül maradtak. S úgy látszik, hogy Bihar követe, ki tegnap a dunabalparti vasút részére, mely hazánkat Bécscsel s külfölddel összeköti, a kamatok biztosítását s a paralellák eltiltását szólóval együtt szorgalmazta, a védegylettől nem sokat vár, mert másképp a külfölddeli ez összeköttetést nem sürgethette volna. Bihar követe tehát ilynemű vádak és szemrehányások által csak azon szerencsétlen egymásra ráfogási és visszatorlási szenvedélyességet fogja növelni, mely ezen Tábla s kormány közt valódi átokként már is oly élénken létezik, mely miatt azon eloszlási, napról-napra inkább elágazó örvény százszorta agasztóbban fog tátongni előttünk. Szóló a védegylet irányában, s úgy többek is, kik nem tagjai, tisztán és kirekesztőleg meggyőződésüket követték, a kormánytól

semmi utasítást nem kaptak, azt el sem fogadnák, sőt ilynemű gyanúsítgatást, mintha a királyi hivatalnok kineveztetése napjától fogva hazafiságát megtagadni volna kénytelen, mint merő rágalmat visszautasítván, azt kérdi Bihar követétől: vajjon bűn-e az, hogyha azok, kik a túlzásban nem gyönyörködnek, az innenre átesnek? Bűn-e az, hogyha másképp fogják fel honunk állapotának diagnozisát? Egyet akarunk mindnyájan, t. i. hazánk boldogságát. Ne ingereljük tehát egymást, ne ébresszünk szenvedelmeket, és ezeket ne uszítsuk egymásra szakadatlanúl, de léptessük életbe azt, mi haszonhajtólag, nem visszalökőleg vagy ingerlőleg hat nemzeti kiképeztetésünkre.

Beöthy Ödön (Bihar megye követe) erre rögtön felállván, így szólt: A követ úr roszalja az érzelmekhez való szólást, és mégis bokros előadásában, feledve, miként «turpe est doctori, dum culpa redarguit ipsum», a tárgyra nézve semmi politikus okot nem hoz fel, de szól az érzelmekhez a szenvedélyteljes izgalom lángoló hangján. Most legkönnyebb nekem a felelet Szepes követének, mivel szavaimat ferdén fogá fel. Hiszen nem mondám én azt, hogy nem hazafiak azok, kik a védegyletben nincsenek, legyen nekik saját hitük szerint; csak csudálkozásomat fejezém ki, hogy a nemzetnek semmi cselekvései iránt sem mutatkozik bennök rokonszenv; csak csudálkozásomat fejezém ki, hogy a kormányhivatalnokok közzül egy sem volt jelen, egy sem írt közzülök az ívnek alá; egy sem lépett sorompóba közzülök, hogy aggodalmaira, hogy állítólagos gyanúsításaira fölfoghatá az elibe dobott keztyűt; mert azt kivánta volna az őszinteség, hogy roszaló véleményüket ott nyiltan kimondották, és azt okokkal támogatták volna. Ennél fogva Szepes követének védegyletről okoskodását alaptalannak nyilvánítom.

Megvallom, sőt kijelentem, hogy elveimnek elsőbbséget soha sem követeltem. Azért felszólítom Szepes követét, ha másban leli a hon üdvét, állítsa fel, fedezze fel nyiltan tanait; miért hallgat velök?

Szepes követe engem tűz és fáklyagyújtogatással vádol, sőt agitatornak és gyarló embernek nevez. Én elismerem, hogy gyarló ember vagyok, hiszen, ha az nem volnék, talán más irányt tűznék cselekvéseimnek, s tudnám mit tegyek. De agitatornak is nevezett Szepes követe. Igen! Uraim! én az agitatio embere voltam mindenkor, vagyok most is, és leszek, míg élek, mindig; de leszek mindig, mint gróf Dessewffy Aurél is megirta rólam, a folytonos és csendes agitatio embere. A törvény ellen izgatni nem fogok soha, sőt arra kértem követtársaimat, még a hallgatóságot is, hogy haza menve, a törvény iránt tiszteletet terjeszszenek.

De a követ ur tiszteletet igényel a kormány iránt! Én tiszteletlenséget nem szórok a kormány ellen; ócsárlás nem sajátom, már véralkatom szerint sem; de mihez érdemet nem tudok varrni, azt nem állítom fel köz és magán életemben bálványúl soha. Tiszteletet kiván a követ ur? de lehet-e ezt parancsolni? Tisztelet, bizalom kivívja magát a kolostor falai között úgy, mint a közéletben, de azt parancsolni nem lehet. Tiszteletet, bizodalmat tettek igényelhetnek, azokon túl az igény elsurran. És van-e ok a tiszteletre? Adjon az érdemes követ úr csak egyetlen rózsát, mi fölvirítsa szegény hazámat; adjon a követ úr, hiszen ő, ki a kormány mellett felszólalt, oly gazdag, és mégis képes-e adni? Es ha képes: én is adok neki tiszteletet és bizodalmat. De mit tehetek én másként, hogy noha ősz hajak fedik halántékimat, nem láttam mást a kormány részéről, mint keserűséggel telt poharakat! Annyit mondhatok a követ úrnak, hogy nekem sem kegyelet, sem kegyelem nem kell; nekem csak igazság kell. S ezért küzdeni erőt érezek kebelemben. Én még nem hajlottam meg életemben soha, pedig zsenge suhancz koromban oly rendben szolgáltam, hol a meghajlás kötelesség. Én ott se esdekeltem. Vagy van igazságom, vagy nincs; ha van: követelem; ha nincs: nem könyörgök érte. És vagy van igazsága a nemzetnek, vagy nincs; ha van: itt is követelem, s miért késném azt kimondani; vagy ha nincs, vagy nem volna: elhallgatnék.

Ismétlem a követ úrnak, hogy nekem sem kegyelet, sem kegyelem nem kell; hogy én pártomra nem ruházom soha a közvélemény nimbusát, mert jól tudom, hogy a közvélemény magában alakúl, jól tudom, hogy azt alakítni hatalmamban nincs. Ha a követ úr tanai jók, azokhoz fog tapadni, — ha az én iskolám kedves előtte, ahoz fog simúlni; és én sohsem követelem, hogy az a követ úr meggyőződését ne követhesse. Mert hiszen az ellenzék ereje, melynek soraiban én is küzdök, nem a többségben van, mert csak mikor küzdenie kell, mint Szepes követe is emlékezhetik, mint 1836-ban, midőn a 17 egyénből álló phalanx 300-nyi seregre növelé erejét: akkor láthatni csak, mi a megfeszített erő, és mit képes tenni az erős akarat, s miképp állja meg az út szorosát. Én most sem szóltam megfontolatlanúl; 18 hónapi várakozás után mondám ki véleményemet. Ez időszak egy ember életében sem kevés, a törvényhozás történetében pedig felszámíthatlan veszteség. Én a kormány iránt mindamellett sem lehelek, s nem hirdetek gyűlölséget; sem bensőm epét, vagy mérget nem táplál, s jól tudom, hogy az epe elébb kirágja saját kérgét, mint mást elönthetne; de ajkaim mást nem mondhattak, mit szivem érez, s én min-

dig csak a törvény iránti tiszteletet kivánám és kivánom szivébe csepegtetni küldőimnek. Azt pedig csak Szepes követe sem tagadhatja, hogy kedvező válasz a kormánytól semmire sem jött. Ám ha Szepes követe más tényeket állit előmbe: pirulva és összetörpülve, mint Pest érdemes követe, verdesem mellemet s a legmagasztosabb igéknek leszek apostola, csak adassék meg a nemzetnek, mi a nemzeté. Most miért tenném ezt? puszta szép szavakért? Oh ezekkel én is szolgálhatok! Ámde a szép szavak kora már lejárt. Most tettek kellenek!

Szentkirályi Móricz (Pest megye követe): Szepes követe vádol bennünket, hogy mi lángszavakba öntők érzéseinket; ám hiszen ő mit tett? megitélését a Rendekre bizom; de azon túl, azon érzelmet, melyet az érzelmek felhevülése miatt Szepes követe reánk hárított, visszautasitom, így talán azok súlyát ketten elfogjuk viselhetni.

Most hát nem felindulva, hanem, mint törvényhozóhoz illik, egész léleknyugalommal és hidegen fogok néhány kérdést az érdemes követhez intézni. Bizalom hiányával vádol bennünket a követ úr. De a bizalom oly állapot-e, kérdem, melybe valakit decretummal, parancscsal lehet helyezni? Ha már a bizalom és tisztelet oly valami, mely szabadon szállja meg az ember lelkét, kérdem én, mi ok van tehát a tiszteletre? Analyzáljuk a tisztelet és alkotmány eszméjét. E kettő egymás mellett nem állhat meg; mert alkotmányos, szabad nemzetnek tisztelni kötelessége azt, mi felette áll, t. i. a törvényt, de nem azt, mi mellette van, t. i. a kormányt. Azonban tekintsük kissé a tisztelet okait is. A kormány elibünk terjeszt egy iratot, mely «előadások»-nak neveztetik, s ezen előadások oly roppant tárgyanyagokat foglaltak magokban, hogy azokat a jelen országgyülésen bevégezni lehetetlen, tekintve főleg a Főrendeknek azon működését, miszerint a királyi előadásoknak mindenek feletti tárgyalását követelik. Ha azt hivé a kormány, hogy előadásainak sikere leend, lehetetlen; ha nem hivé azt: mystificálja a nemzetet. Hát ez tiszteletet érdemel?

Mult hongyülésen csak érkeztek leiratok; így a nélkül, hogy felirtunk volna, jött leirat, s elintézte a szólás szabadsági sérelmet. De tekintsük most a királyi városok rendezésének ügyét, alkotmányos fejlődésünk e panaceáját, melyet a Főrendek oly annyira hátráltatnak; eszközlé-e a kormány csak azt, hogy a királyi fény a Főrendek makacsságát eloszlatta volna? A vallás dolgában csak évek mulva jött egy resolutio, qui, quæ, quod; utóbb egy másik, melyről nem tudjuk, vajjon annak kifolyása-e, vagy ellenkezője? És valamint ezt, úgy nem tudjuk a kormány akaratát sem a városok ügyének, a közleke-

dési eszközök tárgyának irányában stb. Így nem ismervén a kormány szándékát, nincs tett, mi iránt tisztelettel legyünk.

Nem roszalom én a kormányt azért, ha elve más, mint az enyém; hanem roszalom azért, mert elve nincs, hogy mit sem tesz; hogy nem segít intézkedéseinkben, sőt intézkedéseinket resolutióival felforgatja.

Szólott Szepes követe a közvéleményről is s nem tudni hol, megtapogatván üterét, úgy tapasztalá, hogy az ezen Tábla ellen fordult. Ez mind meglehet, de kérdem én, ha tett ezen Tábla valamit, mi miatt elfordult tőle a közvélemény: viszont tett-e a hatalom olyat, mi miatt részére fordulhata? Fennen merem hirdetni, hogy nem tett. De feltéve, meg nem engedve, a közvélemény ily bizodalmatlansággal viseltetvén mindegyik testület iránt: csoda-e, ha az önmagához az associatióhoz fordult, s önmagában találja reményei, czéljai valósulását? Ezen bajoknak főoka az, hogy kormányunk nem csak nem alkotmányos, de ellenkező azzal. És ezt nem jó annyiszor pengetni. Nem kellene a kormánynak bevárni azon időt, midőn e kérdés közéletet nyerve, gyülések szőnyegén fog felforogni; mert akkor lehetnek ugyan királyi fiscusok, de aligha úgy nem járnak, mint a struczmadár, mely midőn üldözik, homokba dugja fejét, s mivel ő senkit sem lát, ki üldözné, azt hiszi, hogy őt sem látja senki.

Avagy vizsgáljuk meg, mi sikere volt 1790. óta a nemzet erőködéseinek azon organicus kérdések körül, melyek napirenden valának; hány van, mi elintéztetvén, ismét fel nem forgattatott volna? Nekünk szüntelen úgy kell dolgoznunk, hogy hátunk megett mindig megannyi tárgy marad; mi örökké csak próbálgatni vagyunk kénytelenek: vajjon mily alakban tetszik ez, vagy amaz reform a kormánynak. Én ennek okát abban találom, hogy a kormányzási rendszer ellenkezik a törvényhozás alkotmányos elveivel. És mondhatok annyit is Szepes követének, hogy e testületnek, ha kivívni képes nem vala, tiszteletet nem követelek, de a kormánynak nem adhatok tiszteletet érdem nélkül. Én azért az adó megtagadását még most kimondani nem kívánom; több kérdések vannak itt, melyek veszélyes örvény szélén állanak, s miket a kormánynak megmenteni kell. Említem csupán a kiváltságos osztálynak összeolvadását egy új elemmel, a polgári elemmel. Ámde tesz-e a kormány ennek kivitelére csak egy lépést is? Van-e ok tiszteletre, bizalomra? Azért ha van ok bizalmatlanságra, nekünk a kormány ellen ki kell azt fejeznünk, mert mint alkotmányos nemzet tagja, a fejedelem személye ellen nem fordulhatunk, mert az állandó, következésképp személye sérthetetlen is;

éppen ezért a kormánynak kell felfogni mindazon nyilakat, melyek a trón zsámolya felé lövetnek.

Ki kell jelentenem azt, hogy miután a kormány elvei ismeretlenek, mind azon egyén, ki kormányhivatalt vállal, nem ismervén a kormány elveit, mégis hivatalt vállal azok ismerete, mint feltétel nélkül, nem egyéb, mint béres szolga! Az ilyen hivatalnokok pedig, mint Bihar mégye követe igen helyesen jegyzé meg, testestől-lelkestől adják el magokat a kormánynak. Kérem indítványom elfogadását.

Klauzál Gábor (Csongrád megye követe): Szepes követe szólott, mint egy nagy bureaucratiának kicsiny tagja. Vádolt bennünket ingerültséggel azért, hogy mi egy jó ügy mellett indulattal, fellobbanással szólaltunk fel. Meglehet, hogy hangunk erősebb vala, mert az ügy fontossága nagy; és hogy e tárgyban nagynak kell lenni valósággal az igazságnak, legnagyobb bizonyítéka az, hogy azt lényegében Szepes követe is elfogadá. És midőn ő minket indulathévvel megrónni kegyeskedett, éppen oly indulatrohamban volt ő maga is, elannyira, hogy nem vevé észre, hogy tüzes szavaink csak argumentumai valának éppen azon felirásnak, melyet ő maga is pártolt. De szemrehányást tőn nekünk Szepes követe, hogy tiszteletlenségre gerjesztjük a nemzetet a hatalom, a kormány ellen. Ez súlyos vád. De törvénytelenség ellen szólani nem ingerlés a tiszteletlenségre. Avagy azt kívánja, hogy a törvényhozó némán térdet, fejet hajtson. Egy alkotmányos nemzet képviselője, nemzetén kivül csak fejedelmét tiszteli; a kormány iránt pedig bizalommal viseltetik, ha azt megérdemli. De polgári bűnnek tartanám a fejedelem előtt eltitkolását azon ténynek, hogy kormánya kötelességét nem teljesíti; s ha fejedelmét ámítani nem akarja, neki őszinte bizodalommal kell nyilatkozni, ki kell tárni előtte a sebeket meztelenül, hogy a Felség gyógyító balzsamát hinthesse reájok.

Ismétlem, miképp ügyünk igazságát legjobban tanúsítja az, hogy Szepes követe Pest indítványát, minden kifakadásai daczára mégis pártolá; ismétlem, miképp abban keresem bajaink főokát, hogy a hivatalvágy annyira elterjedett a honban, hogy nagy ritkán történik ugyan a kormány rendelete ellen kormányférfiak részéről is felszólalás, de a második parancsnak többnyire mindenik fejet hajt, és nem bír annyi lelki erővel, hogy lelépjen hivataláról.

Elnök ezek után imígy mondá ki a végzést: Közösen pártoltatik, hogy feliratban, hivatkozólag Ulászló felelősséget illető törvényére, erős hangon követeltessék a Részek visszakapcsolásának, így az ország kiegészítésének még ez országgyűlésen végképp elintézése.

A további lépéseket a Rendek a föliratok eredményétől függesztik fel.

A középszolnoki petitio egy részről kinyomatni, más részről leiratni sürgettetvén, *Klauzál* indítványára egyedül az országos irományok közé igtattatott.

E tárgy befejezése után *Szentkirályi (Pest megye követe)* két folyamodványt nyújtott be az iparegyesület, de különösen a jégverés ellen kölcsönösen biztosító Erdőss Mózes-féle magyar társaság nevében, és pedig utasításánál fogva. S minthogy a Helytartótanács, mint szóló követ előadá, a jégkárbiztosító-egyesületek alapszabályait eltiltá, az 1840-iki törvénynél fogva hibásan követelvén azt, hogy hasonló társulatok alakítására jóváhagyás kivántassék: indítványozza, hogy az egyesülhetés (associatio) iránt törvény hozassék, oly értelemben, hogy csak oly egyesületek alakulása legyen tilos, melyeket a törvény tilt; s hogy minden egyesület nyilvánosan tartsa gyüléseit, s tudomás végett jegyzőkönyveit az illető törvényhatóság útján tartozzék beterjeszteni a Helytartótanácsnak.

Zsedényi (Szepes megye követe) különösen a jégkármentesítő-egyesület fennállhatása végett, mely kölcsönös biztosításon alapszik, kivánta a külföldi biztosításokat eltiltani.

Lónyay Gábor (Zemplén megye követe) nem tartja szükségesnek az egész egyesülési törvényt. Ez által, úgymond, csakis fennálló jogot koczkáztatunk, mit alkotmányos polgár hazánkban még kétségbe nem vont.

Szentkirályi erre válaszolá, hogy ő nem az egyesülhetési jogot kivánja kimondatni, hanem csak a fennálló jogot éppen a szabadság érdekében körülirni, s gyakorlását oly korlátok által szabályozni, melyek a szabadságnak nem ártanak.

A többség a törvényjavaslat tervezésével az indítványozó követet, *Szentkirályit,* ki egyszersmind jegyző is, bízta meg.

Végre a zsidók ügyében átküldött főrendi válaszizenet jött tanácskozás alá, mely azzal a hozzáadással, hogy a mult országgyülésen javaslott 5. t.-cz., mely iránt a két Tábla közt az egyesség létrejött, a törvényjavaslat közzé iktattassék, elfogadtatott. E válaszizenet az Országgyülési Iratok közt 326. sz. alatt találtatik, s a következő:

Ő csász. kir. Főherczegsége s a méltóságos Főrendek a zsidók polgári állásuknak kedvezőbbé tétele iránt, az utóbbi országgyülés alatt kifejtett nézeteiknél fogva, egész készséggel megegyeznek abban, hogy azok, melyek e részben Ő Felsége eleibe már fölterjesztettek,

de kegyelmes kir. jóváhagyást nem nyertek, úgymint a tek. Karok és Rendek által közlött törvényjavaslat 1., 2., 3. és 4. §-aiban foglaltattak, újabban is fölterjesztessenek.

Az 5-ik §-ra pedig megjegyzik, hogy miután a tudományok és szépmesterségek gyakorlásának megengedésére nézve, a mennyiben t. i. azt az országos Rendek a fennálló körülményekhez képest a zsidókra törvény által kiterjeszthetőknek tartották, és az utóbbi országgyűlésből tett felirásban kiterjesztetni kívánták, jóváhagyó kegy. kir. válasz következett, és ez az 1840 : 29. t.-cz. 2-ik §-ában be is iktattatott: ennek tovább terjesztésére Ő cs. kir. Főherczegsége s a méltóságos Főrendek elegendő okot nem látnak, s ennél fogva ahoz nem járulhatnak.

A mi már a közlött t.-cz. 6-ik és többi §-aiban ezúttal javaslatba hozott, s a zsidóknak helybeli viszonyaik, nemkülönben iskoláik és nevelésük elrendezését tárgyazó intézkedéseket illeti: megjegyezvén azt, hogy a 6-ik §-ban érintett viszonyok feletti intézkedés tárgyalása több időt igényel, mint sem ezen, már vége felé közeledő országgyűlés alatt eszközölhető lenne, — a többieknek tárgyalását Ő cs. kir. Főherczegsége, s a méltóságos Főrendek akkorra halasztandónak tartják, midőn a nevelési és oktatási rendszer egész kiterjedésében országgyűlési tanácskozás alá fog vétetni; s annak, hogy a törvényhozás a zsidókra nézve különösen és előlegesen intézkedjék, szüksége annál kevésbbé forog fenn, mivel különben is szabadságukban áll, oskolai rendszerüknek czélirányos javítását maga útján eszközölni.

Egyébiránt az országban letelepedni kivánó idegen zsidókra nézve teendő intézkedés iránti javaslatát a tek. Karoknak és Rendeknek Ő cs. kir. Főherczegsége s a méltóságos Főrendek annál inkább elvárják, minél bizonyosabbnak tartják azt, hogy a zsidóknak a fentebbiek szerint engedendő kedvezések s jótékonyságok élvezhetése végett, számos idegen és vagyontalan zsidók igyekezendenek az országba beköltözni.

Az előadottakban pontosúlván Ő cs. kir. Főherczegségének, s a méltóságos Főrendeknek észrevételei, ezeknek elfogadása és a közlött felirási javaslatnak ezekhez leendő alkalmazása végett a tek. Karokat és Rendeket szives bizodalommal felszólítják.

Voltak, kik az ezen javaslatban foglalt kedvezést csupán a belföldi zsidókra kivánták értetni, s azt a fölirásban nyilván kitétetni, minek folytában *Ghyczy Kálmán (Komárom megye követe)* az országba költözendő zsidók honfiusítására törvényjavaslatot indít-

ványozott, miszerint a beköltözni kivánó tartozzék az illető törvényhatóságnál magát jelenteni és kimutatni azt, hogy legalább 5000 frt értékkel bir, mely mennyiséget gyárba, vagy mesterségbe, kereskedésbe, művészetbe, vagy haszonbérlésbe tartozik fektetni, s ha magyarúl tud, 10 év után mindazon jogban, melyekre az országban született zsidók jogosítvák, részesíttetni fog.

Ezen föltételek alól azonban azokat, kik e hazában vagy örökséget nyernek, vagy adoptáltatnak, kiveendőknek vélte; de ez, minthogy sok kijátszásra szolgálhatna alkalmúl, nem fogadtatott el; az elsőnek törvényjavaslatba foglalása az indítványozóra bizatott.

Ugyanezen napon tartatott a

CCXLIII. Országos és elegyes ülés

és ez utóbbin hirdettetett ki a Bécsben 1844 október 9-én kelt kegy. kir. leirat a *magyar nyelv* tárgyában, mely igy hangzik:

Ő csász. s apost. kir. Felsége nevében stb. Ő Felsége a Karok és Rendek által a magyar nyelv tárgyában folyó évi január 23-án kiadott kegy. válasza következtében, iránta nyilvánított jobbágyi hálás, köszönetteljes érzelmeket kegyelmesen fogadta, s valamint a folyó évi január 23-án kelt legfelsőbb válaszának kiadása óta kegy. intézkedni méltóztatott az iránt, hogy a magyar nyelv az iskolákban közoktatási nyelvül használtassék: úgyszinte bővebb bizonyságául az imént idézett legfelsőbb válasza által tanúsított kegyelmének, kegyesen megegyezik abban, hogy már a jelen országgyülésen az ő hozzájárulásával alkotandó törvényczikkek egyedül magyar nyelven terjesztessenek kegy. kir. megerősítése alá. Ő Felsége parancsa következtében erről — a többire nézve megmaradván a f. évi január 23-án kelt kegy. válasza mellett — azon hozzáadással tudósítandók a Karok és Rendek, hogy az ezen, s többször idézett e tárgybani kegy. válasza értelmében szerkesztendő törvényjavaslatot felséges színe elébe minél elébb felterjesszék. Egyébiránt stb. Bécs, október 1844. Szögyény László. (L. Országgyülési Iratok 352. sz.)

307. Kerületi ülés.

1844 október 12-én.

Elnökök: Bezerédj (Tolna megye) és Fejér (Heves megye). *Naplóvivő:* Majláth. *Jegyzők:* Szentkirályi, Vukovics, Ghyczy.

Tárgy: Hitelesítések. Fiumei vasút.

Hitelesíttettek egy fölirat a magyar ezredekben magyar tisztek alkalmazása iránt, s a Hajdúk rendezését illető újabb izenet.

Két választmányi munkálat az örökváltság s a legelőelkülönzés tárgyában kinyomatni rendeltetett. Nemrég került ki sajtó alól a munkás Szemerének, mint ker. jegyzőnek törvényjavaslata is az irói tulajdon biztosításáról, az azt felvilágosító előszóval.

E jelentések után folytattaték átvizsgálása a fiumei vasútra nézve ajánlott szerződésnek. Következett a 3-ik pont.

Az előleges vizsgálatok, költségvetések nyomán a társaság a kijelölt fővonal felépítésére fordítandó tőkepénzt 18 millió pengő frtra határozza. A netalán kikötendő mellékvonalra nézve az építési költségek maximumának meghatározásában arányúl szolgáland azon költségek összlete, melybe a fővonal hasonló rész-töredéke került.

4-ik pont. A vállalkozók az egész vasutat 4 év alatt létrehozzák, megnyitandják, az építést azon ponton kezdendik, hol a Rendeknek tetszeni fog. Sőt a vonal egyes részeit is, mihelyt használatra alkalmas pontig elkészülnek, készek megnyitni.

A 3-ik pontra a választmánynak észrevétele nem volt; a 4-ikre úgy vélekedvén, hogy mivel most a szállítás főleg Károlyvár és Sziszek között, s innen tovább Bród felé akad meg, a választmány az építést Károlyvárnál véli megkezdendőnek s szakadatlan Vukovárig folytatandónak; egyszersmind azonban Károlyvártól Fiume felé is megkezdendő.

A Rendeknek e véleményre észrevételök nem volt.

5-ik pont a vitelbérről szól. A személyszállítás bérének maximuma a társaság kívánata szerint Vukovár és Sziszek között mértföldenként első osztályú kocsin 10, második osztályún 8 pengő kr. Sziszek és Fiume között pedig 12 és 10 pengő kr. Árúkra nézve pedig mindennemű gabonanemre, olaj növénymagvakra, s hasonló kisebb teriméjű (így fordítja a válaszmány e szót: volumen) czikkekre mért-

földenként s mázsánként Vukovártól Sziszekig 3/4 pengőkr., Szisszektől Fiuméig pedig 1 1/4 kr. Tehát Vukovártól Sziszekig (30 mértföld.) 22 1/2, innen Fiuméig (34 1/2 mértföld) 43 1/8 kr., összesen 65 5/8 kr. lenne a szállításbér. A nagyobb teriméjű s magas árú portékák vitelbérét három évenként szabályozni magának tartja fenn a társaság.

Az árúk, különösen a termesztmények, s a nagyobb és kisebb teriméjű portékákat részletesebben kívánja az országos választmány meghatároztatni; mi iránt egyezkedni, ha a szerződés egyéb pontjai elfogadtatnak, a fiumei társaság nem idegen.

A Rendek ezeknek, úgy a nagyobb teriméjű áruk vitelbére maximumának meghatározását is az országos választmány által egyezkedés útján kívánják tétetni.

Szentkirályi e pontban annak sem látá okát, miért szakgattatik a vukovár-sziszeki s ismét a sziszek-fiumei út külön vonalra, miért nem vétetik fel egy közép szám az egész vonalra nézve a vitelbér meghatározásában.

A többség azonban ez aggodalmat nem osztá; az árkülönbséget igazolván a tér-, az építési nehézségek említésével.

6. pont. A vitelbér 20 év után, ha a vonal 8%-nál több tiszta jövedelmet ad, a Rendek által leszállíttathatik; sőt ha a leszállításért az 5%-on felül biztosíték nyújtatik, előbb is, mint a vállalkozók a választmány előtt később nyilatkoztak.

Itt némelyek a 20 évnek 10-re, mások a 8% lejebb szállítását sürgették.

Egy megye követe azonban figyelmezteté a Rendeket, hogy e vállalat még több kedvezményeket érdemel, mint a középponti, s hogy a debreczen-bécsi vonalra mégis 30 év és 10% van engedve.

Ennélfogva a többség a 8%-ot itt is 10-re emelé.

A 7-ik pontban kívánják a vállalkozók a nagy gondatlansággal hozott 1840. t.-cz. ideiglenes felfüggesztését, s hogy egyszersmind 20 évig biztosíttassanak, miszerint sem a Dunának akármely az országbani pontjától, sem a vukovár-fiumei vonaltól Trieszthez, s Trieszt felé vasút építtetni nem engedtetik.

A választmány ettől magát a társaságot is eltiltandónak véli. Ide a más irányban Buccariba vezetendő mellékvonal természetesen nem értetik. A buccari vonal építését a Rendek egyenesen kötelességévé kívánják tétetni a társaságnak.

Megengedik a Rendek azt is, hogy vámmentesen hozassanak be az építéshez szükséges gépek és anyagok, minden megszorítás nélkül. Továbbá az építésbe befektetendő egész tőkepénz száztól ötös

MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA KÖNYVTÁRA

kamatának biztosítását 35 megye elvállalta 12 megye ellenében, melyek következők: Nyitra, Sopron, Vas, Veszprém, Fehér, Túrócz, Pozsega, Sáros, Bereg, Torna, Mármaros, Krassó. Az elvállalt kamat a társaság kivánata szerint sem fizettetik többtől, mint 18 milliótól, de igenis kevesebbtől, ha a vasút nem kerül annyiba. A veszteglési ötös kamatok azonban a pálya megnyitásáig a kiállítási tőkéhez számitandók. De ha a vasút hat egymásután következő évben 5% tiszta hasznot hozand, az ország az elvállalt kamatbiztosítási tehertől örökre feloldozottnak tekintendő. A közállomány felügyelési joga mindazáltal, a választmány szerint, a biztosítási kötelezettség után sem szűnik meg.

A Rendek azonban a kamatbiztosításérti jótállást elvállalván, szükségtelennek tartják kijelölni, hogy az a most alapított országos pénztárból födöztetik.

8-ik pont. A vállalkozók szabadalma 70 évig tart, s a vasút jövedelmének évenként félre teendő törlesztési alapja az országos biztos hozzájárultával fog kiszámoltatni. A Rendek e fölött óhajtják kikötni, hogy teljes kárpótlás mellett 30 év utánra tartassék fenn a visszaválthatás joga.

9. pont. Törlesztés után minden szereivel, épületeivel használható állapotban száll a nemzetre az egész vonal, csak a forgalmi szerek szakértők által fölvetett becsértékét tartozván az ország megtéríteni.

A 10-ik pontban a vállalkozók is készeknek nyilatkozának vállalkozásuk pontos teljesítésének kezesletéül részükről is kiszolgáltatni a kellő biztosítékot, mi a nemzet részéről kölcsönös egyetértéssel megállapíttatik, mihelyt a szabadalmat kinyerik.

A Rendek ezt megvárják a részükről adott kedvezményekért.

11. pont. A szerződés törvényczikkbe iktattatik.

Átvizsgáltatván a szerződési pontok, a szerződés megkötésére, mint a lánczhíd iránt, teljes hatalommal olyképp kivánta megbízni *Pest megye követe* a kiküldendő országos választmányt, hogy munkálatát csupán tudomásképp terjeszsze a Rendek elébe.

Elfogadtatott.

Indítványozá továbbá egy követ, hogyha megegyezni nem tudna, vagy vállalkozók nem akadnának, hatalmaztassék fel az országos választmány gondoskodni, hogy a kijelölt vonal országos költségen építtethessék.

Bezerédj elnök ugy hivé, hogy ha ezt nem teszik a Rendek, elhanyagolják a haza dolgát, s veszélyeztetik idegen érdekek fondor-

kodása által. Ha ellenben az indítvány kimondatik, nem fog a nemzet négy évet veszíteni, midőn a trieszti vonal oly szorgalommal építtetik; de a vállalkozók is inkább kényszerítve érzik magukat az egyesség mielőbbi létesítésére; egyszersmind pedig a magyar tengerpart jövője biztosíttatik.

Szentkirályi ellenkezőleg, az ujonnan tett indítvány által hinné elhanyagoltatni a haza dolgát. Országos költség és országos kölcsön, mint már mondá e tárgyban, egy; s mielőtt kölcsönszerzéssel megbizatnék a választmány, szükséges lenne még előbb alapot venni fel, kijelölni s gondosan meghatározni a törlesztési módot, s a visszafizetés egész financiális munkálatát. Ha ez nem fog történni, azon két-háromszoros törvény, melylyel kiküldetik a választmány s annak felhatalmazása nem fogna egyéb lenni, mint a minek némelyek tervezik: puszta demonstratio, miáltal tapasztalt tőzséreket rászednünk bajosan lehetne. Szóló már mondá, hogy előbb egész beligazgatási rendszerünknek át kell alakúlnia, addig a kölcsön ránk nézve csak veszélyes fog lenni. Az idegen érdekek fondorkodása különben is szintúgy foghatja akadályozni a kölcsönvételt, mint azt, hogy vállalkozók legyenek; azon fondorkodások a czélnak, s nem az eszközöknek ellenségei. Sőt szóló fél, hogy az országos választmány, ha kezében alternativa lesz, csak annál több biztosítást követelend, s ez által nehezíteni fogja az egyezkedést. Így lehet aztán veszélyeztetve a czél; mert könnyen megeshetik, hogy azon befolyások alatt nagyobb mértékben fog az országos választmány állani, mint azon pénzerők, melyek nyereség által indíttatnak ez vagy amaz vállalatra. Politikai befolyásoktól lehet tartanunk, s nem kereskedésiektől. Szónok jobban is bízik a társaságokban, melyeknek hitele legfőbb kincsök, mint igen sok status-férfiakban.

De egy igen nagy ellenvetés van még, hogy az idő alatt a trieszti vonal elkészül, s kereskedésünk más útat veszen. Szónok ezt alaptalannak tartja, mert a trieszti vonal hosszabb, a bánáti búzát pedig senki sem fogja Bécsnek felvinni. S így azon kereskedés, melyben mi érdekelve vagyunk, bármikor készüljön el, mindenkor a rövidebb vonalt választja Fiuméba. Mindezeknél fogva az indítványt szónok sehogy sem pártolja, általában ismét megjegyezvén, hogy nagy reformokat tart szükségesnek, mielőtt az ország kölcsönhöz folyamodhatnék.

Hasonló értelemben szólt *Zsedényi*. Szerinte a kölcsön pártolói egy szomorú tapasztalással akarják hazánkat gazdagítani, hogy t. i. nem lehet hitelünk, míg nyomorult módra subsidiumoskodunk

De különben is a pénzügyi munkálat már más irányt adott az utasításoknak.

Ezek ellenében az indítvány pártolói semmi különbséget nem láttak abban, ha a vállalkozóknak. vagy más tőzséreknek fizettetik a kamat; mire megjegyeztetett, hogy a biztosító kamat csak a vaspálya elkészülte után fizettetik a társaságnak.

Némelyek az indítványt már eldöntöttnek mondák, miután vállalkozók által kivánta a többség a vonal építését. Említék egyszersmind, mennyi gyanusításnak volt kitéve csak a hid dolgában kiküldött választmány is; mennyi erőlködésbe került kinyerni a Rendek jóváhagyását, hát most a fizetés kérdésében, hol a tőzséreknek ólmos botok fognak felelni.

Somssich évenkénti ajánlásból kivánja a fiumei útat felépittetni, felelvén az előtte szólottaknak, hogy a multkori szavazás a vállalkozóknak adott ugyan elsőbbséget, de itt arról van szó, mi történjék akkor, ha vállalkozók nem találkoznak.

Egy megyei követ nem irtózik ugyan a kölcsöntől, sőt meg van győződve, hogy a nélkül nagyobbszerű javitást alig tehetünk; abban mindazáltal nem egyezhetik meg, hogy a kölcsönszerzés küldöttségre bizassék.

Végre szavaztak, s 25 megye 21 ellenében az indítványt nem fogadta el.

A kérdés eképp döntetvén el, némelyek azt kivánták, hogy legalább tehát előleges tervek készítésére utasitsák a választmányt.

Szentkirályi ezt sem pártolá, mert ez is alternativát foglal magában, mi az egyezkedést akadályozza.

Klauzál ellenben következő javaslatokat tőn: 1. Az országos választmány, mely teljes hatalommal egyezkedésre kiküldetik, utasittassék oda, hogy a fiumei vállakozóknak s aztán azoknak nyújtson elsőbbséget, kik a kijelölt vonalnak a nemzet érdekébeni fölépitésére kedvező föltételek mellett ajánlkoznak, de semmi esetre sem a trieszti társaságnak. 2. Ha pedig oly vállalkozók, minőket szónok kiván, másfél év alatt nem akadnának, ahoz értő s vasuti munkák körül jártas férfiakkal készittessen terveket, készittesse el a szükséges előmunkálatokat, s rendelkezés végett a jövő törvényhozásnak mutassa be.

E javaslatokat a többség *Beöthynek* azon hozzáadásával fogadta el, hogy a választmány a vasútra szükséges költség beszerzésének módja iránt is adjon véleményt.

Végül szükségesnek látja *Csongrád követe* az iránt is in-

tézkedni, hogy a magyar tengerparton létező átviteli vám megszüntettessék.

Szinte elfogadtatott.

Október 13-án vasárnapi szünet.

---

308. Kerületi ülés.

1844 október 14-én.

Elnökök: Zmeskál (Árva megye), Lónyay Menyhért (Bereg megye). *Naplóvivő:* Eischl. *Jegyzők:* Vukovics, Palóczy, Szentkirályi, Ghyczy.

Tárgy: Hitelesítés. Zsidók honosítása. Városi reform. Pénzügyi munkálat.

Hitelesíttetett a hivatalképesség iránti 2-ik izenet s a Ghyczy által készített törvényjavaslat a zsidók honosítása iránt. Ennek főbb elvei: a bevándorlott zsidó azon törvényhatósághoz folyamodik, melyben le fog telepedni; folyamodásában bemutatja azon törvényhatóság hiteles bizonyságlevelét, honnan kiköltözött, erkölcsi jó magaviseletéről; tökéletesen kimutatja, hogy őt kizáró joggal illető, legalább öt ezer pengőforintnyi értékkel bir; bejelenti, hogy minő élelem- és keresetmódot kiván folytatni. E föltétek alatt a letelepedéshez nem lehet megtagadni az engedelmet, valamint ezek nélkül azt megadni sem szabad. Az eképp beköltözött a honosság megnyerésétől számítandó egy év alatt értékét gyárba, kereskedésbe, mesterségbe, művészetbe vagy haszonbérlésbe befektetni tartozik stb.

Ezután a főrendi 7-ik válasz vétetett fel a városok rendezése iránt.

Kubinyi (Nógrád megye követe): E nagyfontosságú ügyben többé engednünk nem lehet, ha még nagyobb következetlenségbe nem akar esni a Rendek Táblája. Ha tovább mennek a Rendek, megszünik az alkotandó törvény hasznos lenni; veszélyes lesz a szabadságra. Nincs egyéb hátra, mint letennünk az ügyet, vagy szilárd állhatatossággal országgyűlés végéig folytatni az izenetváltást. Szónok az utóbbi eszközt ajánlja s részéről kimondja az ultimatumot.

Szilber (Szeged város követe) egy iratot nyújt be több mint 1500 polgártársának nevében, kik hálás elismeréssel köszönvén a Rendek pártfogását, nem titkolják el fájdalmukat már azon engedmények miatt sem, miket a Főrendek ellenszegülése a Rendektől eddig kieröltetett. A Rendek megtevén immár az utolsó lépést, nincs egyéb hátra, mint e nagyfontosságú ügyben az utolsó alkotmányos fegyverhez nyúlni. Küldői ugyan a kir. adó megajánlását a városi reform jövendőjétől függesztették fel.

Két városi követ ellenben rendezés nélkül is fizet; sőt egyik további engedményekre szólítja fel a Rendeket.

Szentkirályi több ízben kijelenté már, hogy minden reformkérdések alapjául a városi ügyet tekinti; mert az alapot érdekből kívánja megrakni, mert nem tartja elégnek, hogy reformjainkat csupán hazafiság támogassa. Ezeknél fogva ő a letételt, sőt még azt sem pártolhatja, hogy ez ügy lankadt buzgalommal tárgyaltassék. Az adó megtagadást is korainak tartja, noha ő, ha kivántatni fog, erőkifejtésre késznek igérkezik e tárgyban. Izenetükben utasításra hivatkoztak a Rendek; a szónok tehát minden kérdést ezzel akar eldönteni, s a Főrendeknek egyszerűen felmutatni az eredményt. Így a tárgyalás is legtisztábban, leggyorsabban megy.

Szavaztak tehát először is az 59. §-ra, miszerint a Helytartótanács azon szabályt, mi iránt hat hó alatt nem nyilatkozik, más törvényhatóság felszólalása nélkül meg nem semmisítheti. A Főrendek ellenkező nézetét következő megyék pártolák: Sopron, Liptó, Somogy, Győr, Veszprém, Baranya, Fehér, Esztergom, Mosony, Árva, Bács, Turócz, Pozsega, Verőcze, Szerém, Sáros, Szatmár, Szepes, Ugocsa, Abaúj. Ellenben 28 megye maradt az előbbi izenet mellett.

A többi pontra nézve is egyszerű felkiáltással mindenütt meg maradt a szerkezet. Csupán a főfelügyelők választása, s a kijelölés gyakorlása iránt történt egy pár szavazás.

A főfelügyelő az előbbeni izenet szerint a városok által felterjesztett egyénekből választatnék. A többség (25 megye 20 ellen) e javaslatot most is pártolá.

A kijelölés jogának gyakorlását *Lónyay Gábor* indítványára 30 megye 18 ellen aképp módosítá, hogy a tanácskozmány kijelöltjeihez, a főfelügyelő maga részéről is ugyanannyit adhasson.

Zsedényi ebben sem látott közeledést, mert — úgymond — megtörténhetik, sőt úgy fog történni, hogy mindig a tanácskozmány kijelöltjei választatnak meg.

Szentkirályi tehát úgy látá, hogy Szepes követe és a Főrendek azt kivánják, hogy tisztviselőkül egyedül azok választassanak, kik a főfelügyelőnek tetszenek. Erre a Rendek soha rá nem állhatnak.

Bezerédj pedig azon botránkozott meg, hogy Szepes követe az önkormányzás elveit megszokta a kormány rendszerével ellentétbe tenni, mi által — úgymond — igen rossz szolgálatot tesz a monarchiának, s azt eszközli, hogy a nemzet jogaira nézve még féltékenyebb lesz.

Befejeztetvén a városi reform tárgyalása, *Ghyczy* jegyző olvasni kezdé a pénzügyi munkálatot.

Az országos választmány kiküldetésének tárgya felett tanácskozván, s mindinkább meggyőződvén arról, hogy az országnak jelen hátramaradott állapotjából kiemelésére, mind szellemi, mind anyagi tekintetben felvirágoztatására, és boldog jövendőjének megalapítására és biztosítására legigazságosabb és legméltányosabb is, ennélfogva legbiztosabb eszköz a közterheknek az ország minden lakosai által közösen és aránylagosan leendő viselése, mely meggyőződését nem is késik nyilvánítani oly megjegyzéssel, hogy az elvnek általános alkalmazását jelen körülményekben s a szükséges adatok hiánya miatt kivihetőnek nem tartja. Addig is azonban, míg a törvényhozás jövőre e részben rendelkezik, elkerülhetlennek tartja az ország sürgetősebb szükségeinek fedezésére országos központ pénztárt állítani, melynek alapját és egyenes jövedelmét országos ajánlat tegye; egyéb közvetett s mellékes jövedelem forrásai pedig világos törvény által határoztassanak meg.

Felolvastatván azok, mik itt nagy részben nem szószerint, hanem kivonatilag vannak kiirva a munkálatból, kérdésül tüzetett: hajlandók-e a Rendek a közteherviselés elvét a felolvasott javaslat szerint életbe léptetni?

A közteherviselés mellett szavaztak: Gömör, Borsod, Bihar, Csongrád, Békés, Arad, Torontál, Krassó, Pozsony, Trencsén, Vas, Nógrád, Bars, Hont, Baranya, Zólyom, Pest, Tolna, Szerém = 19.

Ellene szavaztak: Abauj, Zemplén, Sáros, Ung, Szatmár, Szabolcs, Szepes, Heves, Bereg, Ugocsa, Mármaros, Csanád, Temes, Nyitra, Sopron, Liptó, Komárom, Somogy, Győr, Fehér, Esztergom, Mosony, Árva, Bács, Túrócz, Pozsega, Verőcze = 27.

A közös teherviselés tehát megbukott. Voltak, kik azon okból szavaztak ellene, mivel a terhek felosztását nem ismerheték közösnek, ha új terheket rakunk az adózó nép vállaira, mielőtt megkönnyítjük azt, mi most is sulyosan nyomja.

Következett volna a megajánlandó összlet feletti szavazás; némely nem adózó megyék követei azonban, jelesen Somogy követe *Somssich*, tudni kívánván, hogy vajjon voltaképpen kell-e tehát fizetniök, alkotmánytféltő küldőik megnyugtatása végett sürgeték ez iránt a szavazást.

A többség tehát megnyugtatá azon megyéket, kimondván, hogy fizetniök kell. Egyáltalában nem kívánt pedig adózni a következő 10 megye: Nyitra, Sopron, Vas, Zala, Veszprém, Fehér, Turócz, Pozsega, Torna, Ugocsa.

Voltak továbbá megyék, melyek föltételekhez, a kivetési kulcshoz, a megállapítandó kezeléshez stb. köték ajánlatukat; különösen az utóbbi feltétel mellett a jegyző követtársa *Pázmándy* aggodalmát említé, hogy a mely kezelési rendszer most megállapíttatik, békés reform útján változtatni bajosan fog. Ezen megyék sürgeték kimondatni, hogy az ajánlat összlete a kezelés kérdésétől külön választatni, s tárgyaltatni nem fog; kivánták különösen, hogy utasításaik előadhatása végett országos ülésbe is együtt vitessék be.

Határozatúl kimondatott.

Hátra volt még a megajánlandó összlet iránt nyilatkozni.

Az országos választmány az ajánlat mennyiségét évenként 3 millió forintba vélte négy évre meghatározandónak. (Ebből az adózó osztályra 250 ezer forint esett volna.)

Minden megye előterjeszté utasítását. A szavazatok eképp állanak: Abauj, Ung, Szatmár, Szabolcs, Gömör, Borsod, Heves, Bihar, Csongrád, Békés, Csanád, Arad, Torontál, Pozsony, Nógrád, Bars, Hont, Baranya, Zólyom, Pest, Tolna, Árva = 22 megye 3 milliót ajánlanak évenként.

Szerém	2.700,000
Zemplén	2.589,888
Komárom	2.585,000
Sáros	2.500,000
Esztergom, Trencsén, Bereg összesen ...	6.000,000
Mosony, Bács, Krassó, Temes, Győr, Szepes évenként	2.000,000
Somogy összesen	5.000,000
Verőcze évenkint...	1 milliót.

Máramaros, Vas, Sopron, Nyitra, Ugocsa, Zala, Veszprém, Fehér, Turócz, Pozsega = 10 megye semmit sem ajánlanak. Liptó megye

500,000 forintot. Az egyházi rend ahoz járúl, mit a többség ajánl. A Jászkunság követe semmit se fizet. A Hajdu kerület 3 milliót, több sz. kir. város követe 3 milliót.

Legtöbb szavazatot nyert ezek szerint a 3 millió; 22 megye azonban csak relativ többség lévén, nem határozhata. E körülményben *Ghyczy (Komárom megye követe)* említvén, mily sulyos felelősség terhe nyugszik azokon, kik a hazának ily tömérdek szükségei között csak három milliót ugyan, de egyéb megyék követeinél még is többet ajánlottak, inditványozá, hogy kik a 3 millió után legtöbb ajánlást tettek, menjenek által mindannyian a 3 millióhoz, a mennyi szám általános többség képzésére kivántatik. Erre, ha követői lesznek, Zemplén és Szerém megyék késznek is nyilatkoztak.

Emlékezének azonban több megyék nemességének képviselői küldőikre, kik a választmány által minimumul felállított 3 milliónyi subsidiumot is, hol le nem dorongoltatott, fillérezve substrahálgaták; s a valóban nemes ajánlkozóknak követője csak egy sem találkozott.

Azoknak kelle tehát, kik három millióval rendelkezhettek, a megyei ajánlatok során három lépcsővel alább szállani. Így aztán többség a Komárom ajánlatára alakúlt, azaz 2.585,000 pengőforintra, mely összlet, a választmányi vélemény szerint, négy évig évenkint fog fizettetni.

---

309. Kerületi ülés.

1844 október 15-én.

Elnökök: Lónyay M. (Bereg megye), Zmeskál (Árva megye). *Jegyzők:* Palóczy, Ghyczy, Vukovics, Szentkirályi. *Naplóvivő:* Eischl.
Tárgy: Hitelesítés. — Királyi válaszok. — Pénzügyi munkálat.

Hitelesíttetett a zsidók ügyében irott 2-ik izenet.

Ezután szóba jöttek a közelebb érkezett királyi válaszok. A magyar nyelvi törvényjavaslat azon pontjai, mikre nézve jóváhagyó válasz érkezett, törvényczikk képpen egybeszerkesztetnek; azon pontok iránt pedig, mik megtagadtattak, újabb felirás határoztaték.

Az országgyűlési szállások fizetéséről rendelkező törvényjavaslat szinte a királyi válaszok tartalmához alkalmaztatik.

A sérelmek iránt kiadott királyi választ az illető sérelmi jegyző *Palóczy*, meg fogja tekinteni, nincs-e benne anyag törvénykészítésre.

Egyszersmind ez alkalommal *Bezerédj* indítványára kerületi választmány határoztatott választatni, mely a készülő törvényczikkek szerkezetét az országgyülés végső napjainak zavarában figyelemmel kisérje.

S most következett napirenden a pénzügyi választmány munkálata. A választmány kimondandónak véli, hogy a tett ajánlat (már most 2 millió 585 ezer pfrt) a törvényes idő alatt összehivandó legközelebbi országgyűlés befejeztéig (4 évig) fog tartani, s ekkor, ha a törvényhozás további intézkedést nem teend, azonnal meg fog szünni; kivévén mindazáltal az oly eset, ha az ország egy harmadik irányában, valamely kötelezést vagy biztosítást világos törvény által bizonyos évekre vállaland magára. Az ily kötelezettség természetesen a kötelezett biztosítási évek lefolytáig terjed, a törvényhozás csak a jövedelmi forrásokat, felosztás és kivetés kulcsát jelölhetvén ki, s határozhatván meg időnként.

Szól továbbá a választmány munkálata az adózó népre esendő mennyiség felosztásáról. Miután azonban a közös teherviselés elvének alkalmazása ez idő szerint megbukott, erről többé a Rendek szólani sem akarnak.

Kubinyi (Nógrád megye követe) indítványozá, hogy a közös teherviselés elvének miképpen leendő életbeléptetésére tervet kidolgozni egy országos választmány bizassék meg, mely munkálatáról a jövő törvényhozásnak adjon számot.

Ez indítvány pártolásra nem talált, úgy hivén a Rendek, hogy e kérdésben országos küldöttséget foglalkodtatni csak haszontalan költség, erő- és időpazarlás leendene. Az elv életbeléptetését most sem akadályozza egyéb rosszakaratnál és értetlenségnél.

A jövő törvényhozás talán szerencsésebb körülmények között fog működhetni; addig nincs egyéb hátra, mond *Beöthy*, mint azon homályt, mely az előbbi napon hozott szavazatból hárul e subsidiumoskodó országgyülésre, legalább az igazságos elvnek elismerésével igazolni, mintegy újjal mutatólag a törvényhozáson kívül létező nehézségekre. Indítványozá tehát szónok, hogy noha ezúttal a közterhek közös viselése életbe nem hozathaték, a Rendek mindazáltal, követvén a választmány példáját, legalább izenetük és feliratuk homlokzatán jelentsék ki, miszerint azt a haza felvirágzására múlhat-

lanul szükségesnek tartják, s attól reménylik a nemzet jövendő boldogságát.

Egy követ úgy hivé, hogy ezt értelmes ember kétségbe nem vonhatja, s ezért nincs semmi ok, minélfogva az ki ne mondathassék.

Horváth Simon (Ung megye követe) azonban komolyan felszólalt a közteherviselés elve ellen, azt nálunk az úrbéri viszonyok miatt sem tartván kivihetőnek.

Szentkirályi nem hallgathatá el e különös ellenvetésre nézve csodálkozását; ezt ő még eddig soha sem hallá, s azt hiszi, hogy ember nevetség nélkül alig hallhatja. E véleményben Ung követe alkalmasint egész Európában isoláltan áll. Ausztria miniszteriumának ugyan az érdemes követ úr ellenvetése az adózási rendszerre nézve az örökös tartományokban mindez ideig semmi akadályul nem szolgált. Szónok azt tartja, hogy a közteherviselés elve kérdésbe sem jöhet; csupán annak alkalmazása, miképpen eszközlése. Vagy a magyar nemes olyan-e, mint a koldus, kinek egyedül van kiváltsága nem venni részt a közterhekben, és mégis élősködni a statuson? Ha a közös teherviselés elve kimondatik, csak oly igazság ismertetik el, mitől az ország jövő kifejlése föltételeztetik mind anyagi, mind alkotmányos tekintetben. Szüntelen panaszkodunk, hogy a kormány ránk sem hallgat, hogy Petitions-Landtagunk sincs; képzeljük, mond szónok, hogy mindkét házban oly férfiak ülnek, kik közösen viselik az országnak terheit, mily erő lesz az, melylyel ők fölléphetnek, mily hatással birand azok szava!

Mindezek mellett nehány követ mellőztetni kiváná e kérdést, úgy okoskodván, hogy mivel az elvnek alkalmazása, hozzájárulásukkal és küldőik utasítása szerint megbukott, többé az elvről sem lehet szó.

Hasonló szellemben szólalt fel *Klauzál,* kérvén a Rendeket, hogy hacsak utasításaik meg magyarázhatlan okokból keletkezett világos értelme által nem tiltatnak, ismerjék el legalább igazságát az elvnek. De a számok kiáltóbban szólanak, gondolá az érdemes követ. Számokkal mutogatá tehát, mily borzasztóan aránytalan a közterheknek eddigi felosztása, a közterhek eddigi viselése. Hanyad részét birja hazánknak az adózó nép és mégis 1790 óta már 366 (mondd: háromszázhatvanhat) millió ezüst forintot adózott, mely időszak alatt a nemességnek, a terményekben adott subsidiumot sem véve ki, összes áldozata 68 (mondd: hatvannyolcz) milliónál többre megyen. Valóban, ha a tizednek terheit még ide gondoljuk, azon 10 millió hold földnek, mely az adózó nép által míveltetik, 40 pengő forintjával már tőkéje is le van fizetve.

Meglepő volt sokakra e számítás eredménye, s bár némelyek mondák, hogy ők az adózó néppel computizálni nem kivánnak, több követek sürgették a bihari indítványt végzésül kimondani.

Az elnökség tehát kimondá, hogy a közteherviselés elvét a Rendek igazságosnak ismerik.

Szavait azonban erős kiáltások szakaszták félbe: nem fogadjuk el, szavazzunk!

Szavaztak, s a többség (29 megye 19 ellen) csakugyan elfogadta az indítványt. A közteherviselést elvben is ellenzék: Abaúj, Zemplén, Sáros, Ung, Szabolcs, Szepes, Bereg, Ugocsa, Mármaros, Sopron, Liptó, Somogy, Veszprém, Fehér, Esztergom, Mosony, Bács, Turócz, Pozsega.

A közteherviselés elve tehát az izenetben és föliratban ki fog mondatni.

Olvastatott ezután a pénzügyi munkálatban előterjesztett törvényjavaslat a közmunkák szabályozásáról.

1. §. Minden jobbágy, ki egy egész úrbéri telekkel bir, évenként 12 napot köteles szekerével s vonó marháival a szerint, a mint négyes vagy kettős fogattal közönségesen használni szokta, közmunkában tölteni.

Némely megyék e §-ban a 12 napszámot kivánták alább szállítani, mások úgy hivék, hogy a marhák számát kettőre kell határozni, nehogy a határozatlanság önkényes magyarázatokra adjon alkalmat.

A többség megtartá a szerkezetet, a marhák számára nézve különösen megjegyeztetvén, hogy az országnak több helyein a két marhás napszám teljesen elveszne a statusra nézve, vagy az adózó nép marháinak túlterhelésével végeztetnék.

3. §. Az úrbéri házas zsellérek évenként 6, a házatlanok 3 gyalog napszámot szolgálandanak.

Némely megyék ez ellen is felszólaltak, a hat napszámot nem tartván aránylagosnak az úrbéri illetőség s a telkes jobbágyokra megállapított mennyiséghez. Hát a házatlan zsellér, — kérdé egy követ — miért fizessen?

Szentkirályi: Azért, — úgymond, — mert ha a közmunkák közpénztárból fizettetnének, bizonyosan annak alapjára a zsellér is fogna adózni, miután a status terheit viselni, a nemest és koldust kivéve, mindenki aránylag tartozik. A status iránti viszonyba helytelenül hozaték át az úrbér eszméje. Az úrbér csak a földesúri tartozások mértéke. Itt munka az arány, s ha munkában és időben vétetik

a status iránti szolgálat, világos, hogy a zsellér aránylag több idővel rendelkezhetik, mint a telkes jobbágy.

A Rendek ez okból a 3. §. szerkezetén nem tettek változtatást.

A 7. §. szerint, a kik eddig a fennálló törvények szerint közmunkát nem tettek, azzal ezentúl sem fognak tartozni, hanem ha jelen törvény által arra világosan köteleztetnek.

Pozsony megye követe ebben megütközött, igazságtalannak tartván, hogy közmunkákra ezentúl is csak a paraszt hajtassék, ő fizessen rajta vámot, s a nemes ember, ki legtöbb hasznát veszi, még azt is követeli tőle, hogy térjen ki előtte. Kivánta tehát kimondatni, hogy közmunkára minden lakosa szoríttassék a hazának.

A többség azonban megelégedett jelenleg a 20. §. következő tartalmával: «Rendkívüli esetekben, milyenek a hófuvatok, vagy más elemi viszontagságok által megszakasztatott közlekedések megnyitása, tűzi veszély elhárítása, hidaknak, gátaknak s töltéseknek az áradó víz hullámai ellenébeni védlése, az érdeklett és szomszéd lakosok és birtokosok mindnyájan polgári állapotukra való tekintet és beszámítás nélkül munkára alkalmas szerekkel, marháikkal és cselédeikkel a szükséges munkát megtenni kötelesek».

Továbbá a 16. §. szerint töltések, átmetszések és más vízszabályozási munkák (az 1840 : 10., 1836 : 36. törvényczikk felvilágosíttatván) mindazon, bár több határbeli birtokosok által teljesítendők, kiknek a czélba vett munkából hasznuk van.

Említenünk kell még, hogy a kényszerített fuvarozásnak (a katonai és tisztviselői fuvarozás kivételével) eltörlése, mi már régebben elhatároztaték, most a szerkezetben itt is kimondatott.

Történtek még némi kisebb rendű szerkezeti módosítások.

CCXLVI. Országos ülés a tek. Karoknál és Rendeknél.

1844 október 15-én, délután 1 1/2 órakor.

Tárgy: Izenete és felirási javaslata a tek. Karoknak és Rendeknek a magyar ezredekbeli tisztségekre és hadi parancsnokságokra született honfiaknak alkalmazása tárgyában.

2-ik izenete a tek. Karoknak és Rendeknek a nem-nemesek hivatali képessége tárgyában.

3-ik izenete a tek. Karoknak és Rendeknek a zsidók ügyében, és törvényjavaslat a zsidóknak beköltözése iránt.

Melyek felolvastatván, az Országgyűlési Irományok közzé 364. *a) b)*; továbbá 365. *a) b)* és 366. *a) b)* számok alá soroztattak.

Izenete a Karoknak és Rendeknek a magyar ezredekbeni tisztségekre és hadi parancsnokságokra született honfiaknak alkalmazása tárgyában.

A Karok és Rendek arra nézve, hogy világos törvények ellenére a magyar hadi parancsnokságokra s ezredi tisztségekre nagyobb részt idegen születésű egyének alkalmaztatnak, orvoslást szorgalmazólag Ő Felségéhez felirást felterjeszteni szükségesnek tartják, s ő császári királyi Főherczegségét tisztelettel kérik, a méltóságos Főrendeket pedig bizalmasan felszólítják, hogy abban megegyezni méltóztassanak.

Felirási javaslat ugyanezen tárgyban.

Felséges stb.

E nemzet, mely fejedelme iránti törvényes kötelességeit az idő minden viharai között rendületlen hűséggel teljesítette s teljesíteni bármikor kész, méltán fájlalja, hogy irányában viszonos bizodalom nem tanusíttatik, midőn az ország alkotmányos függetlenségéből önként folyó jogai sérelmével s világos törvények, jelesen az 1792:9; 1807:1., 1830:7. és 1840:2. czikkelyek ellenére a honi hadsereg parancsnokságainál s ezredeinél mind főbb, mind alsóbb tisztségekre nagyobbrészt idegen származású egyének, kik az ország törvényeit

nem ismerik, a nemzeti nyelvet nem értik, s azért a kormányzásuk alatt levő hazánkfiai iránt rokonszenvvel nem viseltetnek, hazafiak mellőzésével vagy hátratételével mozdíttatnak elő; s törvény sérelmen felül e tény még több kártékony eredménynek szülője; mert általa a nemzeti szellemnek a katonai testület sorainak nemcsak táplálása akadályoztatik, hanem fennmaradása is az elnemzetlenedés veszélyének tétetik ki; a hátratételökön elkedvetlenedő számos hazafiaknak a fegyverviselés pályájától visszavonulása okoztatik; azon belső vonzalom tiszt és katona között, mely elszántságot igénylő veszély perczeiben a buzdítás legerősebb eszköze, s melyet csak nemzeti hajlamok egysége támaszt, gyengíttetik; s mert végre békés polgárokon katonai egyének által ejtett sértések nem egy izben már csupán idegen tisztek népünk iránti ellenszenvének voltak tulajdonítandók.

Alkotmányos önállásunk tehát s nemzetiségünk, miknél nemzetnek szentebb érdekei nincsenek, egyaránt ösztönöznek bennünket Felséged előtt e tekintetbeni sérelmünk orvoslását újonnan szorgalmazni; s azért hivatkozván az 1836. évi márcz. 28-án kelt felirásunk mellett fölterjesztett országos sérelmek erre vonatkozó 38. pontjában foglaltakra, kérjük Felségedet, hogy az 1836. évi ápr. 12-én kibocsátott királyi válaszában azon pontra kijelentett kegyelmes igéretéhez képest a törvények e tekintetbeni határozatait végrehajtani, s eképpen a honi katonaság parancsnokságaira s tisztségeire született magyarokat alkalmazni méltóztassék.

A kik egyébiránt stb.

Második izenete a Karoknak és Rendeknek a zsidók dolgában a mélt. Förendekhez.

Miután megegyeztek a méltóságos Förendek abban, hogy a zsidók polgári állása kedvezőbbé tétele iránt készített törvényjavaslatnak 1., 2., 3. és 4. azon §-ai, melyek már az utóbbi országgyűlés alatt is Ő Felsége eleibe fölterjesztettek, de királyi kegy. jóváhagyást akkoriban nem nyertek, a Karok és Rendek által közlött szerkezet szerint ujabban terjesztessenek fel: a Karok és Rendek azon tekintetből, hogy a jelen országgyűlésnek vége közelget, a törvényjavaslatnak több §-aiban érintve levő viszonyok iránti értekezések és egyezkedések folytatását a jövő országgyűlésre hagyván át, azon §-oknak a törvényjavaslatból ezuttali kihagyásában megnyugszanak; szükségesnek tartják azonban, hogy a mi az utóbbi országgyűlés alatt fel-

terjesztett törvényjavaslatban 6-ik §. volt jelenleg 5-ik §. gyanánt terjesztessék fel, s azon 6-ik most pedig 5-ik §. eképp van:

5. §. Minden ezen törvénynyel ellenkező szokás, rendelet, vagy határozat ezennel eltöröltetik és megszüntettetik.

Egyébiránt ide rekesztve közölvén a Karoknak és Rendeknek az országban és ehez kapcsolt részekben letelepedni kivánó idegen zsidókra nézve tenni szükségeseknek tartott intézkedésekről készített törvényjavaslatot, felebbi nyilatkozatuk következtében a mélt. Főrendekkel már elébb közlött felírásukat módosítandónak annyiban tartják, hogy miután az ahoz melléklendő törvényjavaslatból a zsidók iránti bővebb intézkedésekről, nevelési és oktatási intézetükről szóló §-ok kimaradnak, a felírás végső szakasza, ama szavaknál rekesztetvén be: «hogy azon meghallgatás, már azóta nem kételjük, megtörtént» minden egyéb mi azoknál alább még ott volt, egész végig maradjon ki.

Törvényjavaslat a zsidókról.

Az ország s kapcsolt részek határain kivül született zsidóknak az országba való beköltözésére nézve következők rendeltetnek:

1. §. A beköltöző a lakosság megnyeréséért azon törvényhatósághoz köteles folyamodni, melynek kebelében lakását venni kivánja

2. §. Ezen folyamodása mellett előmutatja:

a) Azon törvényhatóságnak, melyben eddig tartózkodott hiteles bizonyítványát arról, hogy ellene erkölcsi magaviseletének tekintetéből alapos kifogás nincs.

b) Tökéletesen kimutatja, hogy őt magát kizáró tulajdoni joggal illető legalább 5000 frt értékkel bir.

c) Bejelenti, hogy minemű élelem- és keresetmódot kiván folytatni.

3. §. Annak, ki a 2. §-ban foglalt feltételeket teljesíti, az illető törvényhatóság a letelepedésre az engedelmet meg nem tagadhatja; ezen föltételek teljesítése nélkül pedig a telepítésre engedelmet nem adhat.

4. §. A lakosságot nyert beköltöző gyárt, kereskedést, mesterséget, művészetet, vagy haszonbérlést a t. cz. 3-ik §-ának értelmében állíthat s folytathat, sőt a lakosságnak megnyerésétől számítandó egy év alatt a 2-ik §. *b)* pontjában említett 5000 frt értéket azon §. szerint tett nyilatkozatával megegyezőleg gyárba, kereskedésbe, mesterségbe, művészetbe, vagy haszonbérlésbe befektetni s ezt az illető törvényhatóság előtt az évnek elmúltával kimutatni tartozik.

5. §. Ha az előző §-okban említett feltételeknek teljesítése mellett a beköltöző 10 évig folyvást és állandóul a honban lakott, anélkül, hogy bűntettért elmarasztaltatott volna s magyarul beszélni tud, az illető törvényhatóság által honosítási bizonyítványnyal látandó el, s ennek megnyerése után mindazon jogokkal kivétel s megszorítás nélkül él, melyekben a törvény az országban s kapcsolt Részekben született zsidókat részesíti.

6. §. Azoknak, kik nagyobbszerű gyárt állítanak fel, vagy folytatnak, a honosítási bizonyítvány egyéb föltételeknek teljesítése mellett 5 évi állandó itt lakás után kiadandó.

7. §. Kik a jelen törvény kihirdetése után költözendenek be, ha a fentebbi feltételeket nem teljesítik, nemcsak az 1840:29. s a jelen országgyűlésen alkotott törvényczikkben körülírt jogokat nem gyakorolhatják, hanem eredetük helyére az illető törvényhatóság által visszautasítandók.

8. §. A jelen törvény alkotásáig már beköltözötteknek honosítására csupán az 5. és 6. §-okban foglalt feltételek kivántatnak meg.

9. §. Azoknak az országban való tartózkodhatására nézve, kik mint utazók, vagy külföldi kereskedők az országban csupán ideiglenesen tartózkodnak, az eddigi gyakorlat fenmarad.

---

310. Kerületi ülés.

1844 október 16-án.

Elnökök: Zmeskál (Árva megye), Lónyay M. (Bereg megye). *Naplóvivő:* Eischl. *Jegyző:* Ghyczy.

Tárgy: Pénzügyi munkálat.

Hitelesíttetvén a fiumei vasút iránti határozatok, napirenden volt a pénzügyi munkálat. A munkálat azon része vétetett vizsgálat alá, mely a szükségekről, s azon czélokról szól, mikre az országos pénztár jövedelmei fordítandók lennének. Első helyre tüzé ki a választmány a teendők között közlekedési eszközök czélszerű létesítését, s e végett szükségesnek látja, hogy 1. az országos közlekedési főútvonalak törvény által jelöltessenek ki; 2. azoknak elkészítésére s fentartására az országos pénztárból évenként egy millió forint; 3. a szabályozandó ingyen közmunkák egy része is azokra fordíttassék; 4. az

országutak elkészíttetése s fentartása feletti felügyelés az országos pénztár s közmunkák kormányzása végett felállítandó igazgatóság teendőinek egyik ágát tegye; a törvényhatóságok csupán a megyei s községi útak készítésére s fentartására ügyelvén. A közlekedési útvonalok összpontosulásának helyéül Pest város tüzetik ki, mint összes kereskedelmünk s fejlődő iparunk központja.

Felolvastatván ezek, olvastatván továbbá az útvonalok sorozata, észrevételek tétettek a kijelölt vonalok részleteire. Az *elnökség* azonban, mielőtt a részletek fölött határozat hozatnék, szükségesnek tartá előbb a választmány által elsorolt czélok általános átnézésébe bocsátkozni, mindenikre nézve felhiván a Rendek nyilatkozatát az iránt: kívánják-e a tett ajánlatból részesíteni, vagy nem?

Ghyczy jegyző mindenek előtt az országos útvonalokra adá elő utasításait. Küldői az ajánlat legtöbb erejét a fiumei vasútra kívánják fordíttatni, s úgy hiszi, hogy az útvonal sorsa még eldöntve nincsen, minélfogva kőútak építését elhatározni ez országgyűlés teendői közzé nem sorozza.

Szentkirályi a kijelölt vonalok számát sokallá, mert a vasútak elkészültével ezeknek egy része merőben feleslegessé fog válhatni. Hogy gyors, olcsóbb és pontosabb közlekedés előállítása a régibb közlekedési eszközök irányát egészen megváltoztatja, példa a gőzhajózás. Így p. o. a ki sok dunai megyéből hajdan Bécsnek indúlt, egyenesen fölfelé utazott, s most gyakran visszafelé jő Vácznak, honnan gőzhajóval mégis gyorsabban, kényelmesebben mehet. Figyelembe veendő továbbá, hogy a kijelölt vonalokon már vannak országútak; melyekről leveszi kezét az illető törvényhatóság, mihelyt az országos pénztár rovatai közzé felvétetnek. S meg fogja-e győzni azon csekély ajánlatnak e rovatra határozandó része annyi vonalok fentartását? nem jönnek-e azok ekkép még rosszabb karba, mint vannak jelenleg?

Török (Aradmegye követe) mérsékelt, s igen csekély vámfizetés által kívánja az útakat fentartani. De e vám, ha csekély, fölemésztetik a kezelés költségei által; ha sok, még alig mozgó közlekedésünk mostani élénkségét is elnyomhatja.

Báró Sztojka (Máramaros) csodálkozását fejezé ki, hogy találkoznak olyanok, kik arról tanácskoznak, miszerint kell-e az országban kőutakat építni, midőn utazásunkban nyakig uszunk a sárban.

Ezúttal azonban a Rendeknek a vonalok kijelölését s arra fordítandó költségek mennyiségét mellőzve, azt tüzették szavazásra:

kivánnak-e a Rendek az országos pénztárból kőutak építésére valamit ajánlani? 35 megye 13 ellenében igennel szavazott. A kevesebbségben maradt megyék: Nyitra, Sopron, Vas, Zala, Liptó, Komárom, Somogy, Veszprém, Fehér, Bács, Turócz, Pozsega és Ugocsa; nem szavazott Trencsén.

Ezután a mennyiségről támadt szó. Némelyek a választmány által javasolt egy millió forintot vélték meghagyandónak, azonban *Klauzál (Csongrád megye követe)* előterjesztése más fordulatot adott a tanácskozásnak.

Szónok ugyanis megemlíté, mikép az országos választmány 12 millióra épité tervét, de miután a Rendek azt 10.340,000-re leszállitották, az egy milliót nem ajálhatni meg, mivel akkor más szükségesek nem létesülhetnének. Egyébiránt még azt sem tudjuk, fog-e ezen összeg pontosan fizettetni, vagy megmarad-e az ajánlott összeg. Mindezt a számitásból nem szabad kifelejteni. Véleményem szerint — úgymond szónok — legczélszerűbb lenne mindenek előtt egyenként kijelölni azon tárgyakat, melyekre a Rendek ajánlani akarnak, ezek után könnyebben lehetne az arányt meghatározni. Mi engem illet, ámbár legsürgetősb teendőink közzé sorozom a közlekedési jó útak készitését, de arra 4 milliót, hogy a többi teendőkre is jusson, aránylag nem adnék, hanem elégnek tartanám, ha a Rendek nek 2.500,000 frtot határoznának; úgy az útak tervezetének elkészitésére javaslott 150,000 frtot, 130,000 frtra vonnám le; továbbá a Dunának a Tiszával leendő csatorna egybeköttetési terve elkészitésére is bizonyos összeget ajánlanék, mert ezen csatorna létesitése szinte a nemzet teendői közzé tartozik. Azonban erre nézve szabadon nem rendelkezhetünk, mert a Duna-tiszai csatorna létesitésére az 1840-iki törvényhozás egy társaságot hatalmazott fel; be is mutatta ezen társaság az épitési igazgatóságnak a tervet, de ez igen nagy nehézséget gördített elő. Ezek a számitásban egymástól fölötte különböznek; a társaság a tervet 4 millió frtra tette, az épitészeti igazgatóság pedig azt állitja, hogy a csatorna elkészitésére 33 millió szükséges. Erre nézve ugyanazon jeles földmérő, ki hazánkban több viziút készitésével már foglalkozott, megtette saját czáfolatát, de szükségesnek találom ezen tervet oly tekintélyre bizatni, mely a dolgot ki fogná egyenliteni, mely már más nagyszerű viziútak készitésével foglalkozott, akár lenne az Amerikából, Angliából, vagy Hollandiából, mely megvizsgálásra 50 ezer frtot vélnék kijelölendőnek, úgy mindazáltal, hogy ha a társaság a csatornát maga épittetné, az ezen összeget visszafizetni tartoznék.

Kereskedésünk előmozdítására igen szükségesnek tartom a fiumei kikötő s a Lujza-út megváltását. Az ezekre javaslott összegből semmit sem vonhatni le, s maradna a 250 ezer és 1 millió 200 ezer forint. Ezután jön a Tisza-szabályozás; itt a 600 ezer forintot 400 ezerre vonnám, úgy a többi folyó szabályozásra javaslott 400 ezret 300 ezerre; a hitelintézet tartalék alaptőkéjére pedig már a 200 ezer megajánltatott. Ezután következik a népnevelés. Igaz ugyan, hogy még a népnevelési választmány javaslata nem tárgyaltatott, de lehet, hogy azt még a jelen országgyűlésen fel fogjuk venni. Azonban, ha az idő rövidsége miatt ezt nem tehetnők is, mivel a népnevelés a nemzet legelső teendői közzé tartozik, szükséges pénzalapról gondoskodni, s erre én 400 ezret kivánnék ajánltatni.

Továbbá az orsz. választmány Pest városa erősítésére 400 ezer forintot tervezett. Részemről a választmánynak az ország fővárosáról gondoskodását helyeslem. Tudva van mindenki előtt, mikép az 1838-iki vízár, ha még egy pár napig tovább tart, az egész fővárost semmivé teszi; már pedig a nemzetnek fővárossal kell bírni, hol a kereskedés, értelem s ipar központosúl. Azonban az ajánlott összeget itt is 150 ezerre szállítnám; ezzel megmutatná az ország, hogy a fővároson segítni akar, s a polgárok hozzájárultával a várost így a szerencsétlenségtől megmenthetni.

Ellenben a lótenyésztésre jelenleg semmit sem adnék. Megismerem ugyan ennek hazánkra leendő hasznosságát, de ennél nélkülözhetlenebb teendőink vannak. Előbb magáról a gazdaság kifejléséről kell gondoskodni, mit előmozditani kivánok, mert a nemzet állapotának kifejlését ez föltételezi. Arra 200 ezer forintot kivánok felajánlani.

A statistikai hivatal felállítása szinte szükséges; úgy az iparegyesület is a nemzet pártolását méltán igényli; erre tehát 100 ezer, amarra pedig 40 ezer frtot vélek ajánlandónak.

Továbbá illőnek tartom, hogy egy nemzetnek országháza legyen és pedig a fővárosban, hogy tudja valahára a nemzet, hol tartja országgyűlését; annak építtetésére tehát 1 millió frtot határoznék.

A muzeumra nézve ugyan az ország Nádora jelentése még nem tárgyaltatott, de tudjuk, mikép annak megnyithatására némi összeg kivántatik. Itt úgy hiszem, 150 ezer forinttal a szükséget fedezni lehet. Ennek megajánlását azon oknál fogva tartom szükségesnek, mivel szégyenítő lenne a nemzetre, ha, midőn az épület felépíttetett, azt azon nehány ezer forint hiányában megnyitni nem lehetne.

Így az általam javaslott összeg tenne 7.020,000 frtot, s a tarta-

lék pénztárban maradna annyi, amennyiből a legszükségesebbek födözhetők. Végre van még egy tárgy. Küldőim felhatalmaztak a kincstári adósság lerovására is, mert adósak maradni senkinek sem akarnak; ezt azonban ezen bugetből fizetni semmikép nem akarják, hanem a só fölemelt árából, minthogy innen a fennálló szerződések értelmében van a nemzetnek követelése.

Ezen elszámlálás után a tanácskozás siettetése tekintetéből ismétlé beszéde elején tett indítványát, mi közhelyesléssel elfogadtatván, mindjárt a választmányi javaslat sorozása szerint arra szavaztak a Rendek: akarnak-e a Luiza-út megváltására adni vagy nem? — 31 megye 11 ellen igenre szavazott.

A fiumei kikötő felkiáltással pártoltatott.

Szükségesnek találták a Rendek út és csatorna hálózati tervek készítését is.

Ajánlat tételték a Tisza szabályozására is, de mint *Szentkirályi* kiköté, csupán annyi, mennyi hajózhatóvá tételére szükséges. Áradás ellen oltalmazzák magokat az érdeklett birtokosok. Ezen tétel ellen következő megyék szavaztak: Nyitra, Sopron, Trencsén, Vas, Zala, Liptó, Komárom, Veszprém, Fehér, Bács, Pozsega, Verőcze, Sáros.

Adatik azonban egyéb folyók szabályozására is, noha sokan ezt azon okból ellenzék, mivel a Duna már különben is hajózható s jelenleg a hazának érdeke kivánja, hogy a Tiszára minél több erő fordíttassék.

A népnevelés fölött volt egy kis vita.

Szentkirályi ugyan is ez ajánlatot körülményeink között testetlennek, s a pénzt, mi rá ajánltatnék, sárba dobottnak mondá, míg a nemzetnek kezében nem lesz a nevelés ügye, míg részleteseben meg nem határoztatik, hova, miképpen és ki által fordíttatik az összeg, mely e különben szent czélra adatnék. Nincsenek-e jelenleg is gazdag alapítványok, volna-e azok mellett, ha jól kezeltetnének, ujabb ajánlatra szükség? S ki fogja ismét ez ujabb ajánlatot kezelni? Talán a Helytartótanács? ő erre nem bizza. Nem fog-e ez is éppen rendeltetésével ellenkező czélokra fordíttatni? Azért a szavazást nem sürgeti.

Bezerédj (Tolna megye követe) nem lehet egy véleményben Pest követével; ő nem akarja a tömérdek időt elveszteni, míg a nevelés egész rendszere tisztába hozatik, míg a kormánynyal elvek hozatnak tisztába; úgy hiszi, van most is tömérdek mód megtenni a legnemesebb, a legdúsabban kamatozó investitiót, mely a nemzetnek

értelmi kincsét fogná szaporítani. Nincsenek czélok kijelölve? Ott van — úgymond szónok — a népnevelési munkálat, vegyük fel azt, vagy bizzunk meg valamely megyét a kezeléssel.

Szentkirályi: Mindezen ellenvetésekre sokat tudna válaszolni: elmondaná, ha lehet-e a népet iskolában nevelni, nem inkább az élet s institutiók növelik-e azt? mindezekről azonban hallgat s csupán arra figyelmezteti Tolna követét, hogy a népnevelési munkálatot kivánván fölvétetni, önmaga elismeré nyomós voltát azon oknak, miszerint elvontan, minden czél kijelölése nélkül valamely általános eszmére ajánlatot tenni valóban czélszerűtlen dolog. Ne feledjük, hogy a nevelés által is valamint nem kevés jót, úgy igen sok roszat is eszközölhetni. S ez állítás igazságát szinte elismeré Tolna követe, midőn az országos ajánlat kezelésével valamely megyét kivánta megbizni. Kérdi szónok, van-e az érdemes követnek reménye, hogy ebbe a kormány beleegyezik?

A többség mindezek mellett a népnevelésre is tőn ajánlatot. Kisebbségben maradtak: Borsod, Nyitra, Sopron, Vas, Zala, Veszprém, Fehér, Pest, Túrócz, Pozsega.

Következett a lótenyésztés előmozdítása. A Rendek úgy vélekedtek, hogy ez a haza főbb szükségei közzé, a fillérezett subsidium mellett, nem soroztathatik.

A hon szivét, értelmiségünk, iparunk és kereskedésünk gyülpontját, Budapestet is, csak következő megyék kivánták biztosítani az árviztől: Abauj, Árva, Baranya, Borsod, Csanád, Csongrád, Heves, Hont, Nógrád, Pest, Szabolcs, Temes, Tolna, Zólyom. A többség úgy hivé, hogy elébbvaló költségek is vannak; egy érdemes követ pedig kérdé: miért nem biztosítja az ország Ung megyét?

A statisztikai hivatal felállítása szükségesnek ismertetett. Egy követ ugyan merőben feleslegesnek tartá, mi alkalmul szolgált egy más követnek azt annyival inkább sürgetni, hogy előtte szóló követnek, adatok hiánya miatt, ne legyen ürügye nem adózni. Adat nélkül anyagi érdekek kormányzásáról szó sem lehet; oly szükséges ez haladni akaró nemzetnek, mint a dolgozó embernek az óra, hogy munkáját a szerint intézhesse.

Azon szükségek, miket az országos választmány előlegesen fedeztetni kiván, itt végződnek. Említi azonban, hogy még ezeken kívül számos szükségek, temérdek teendők vannak, mik a nemzetet egyiránt érdeklik, s tekintetbe vételt érdemelnek.

Ilyen mindenekelőtt a választmány szerint: visszatérítése azon összletnek, melylyel az ország a kir. kincstárnak tartozik.

Zsedényi a nemzet hitelében álló dolognak tartá, hogy ez összeg, ha az országos pénztárról beadott számadásból kiviláglik a nemesség által, melynek a kincstár jó hiszemben kölcsönze, visszafizettessék.

Két dunai követ azonban részletes adatokkal kimutatott pontos számadást kiván, sőt egyik computizálni kiván a só áráról, mi már csaknem félszázad előtt «præsens necessitas»-nál fogva fölemeltetett, mely «præsens necessitas» maiglan tart. Számadást kiván a franczia háboruk által okozott károk mentesítésében adott öszlet hova fordításáról s a pénzen árult kamarai javak jövedelmeiről is.

Különösen pedig *egyik megyei követ* hallatlannak mondá ez esetet, miszerint egy nemzetről állíttatik, hogy kormányának adósa. Mondja ugyan Szepes követe, hogy nem a nemzet, hanem a nemesség tartozik a követelt öszlettel. De hát mire fordíttatott az? nem törvényhozási előkészületekre-e? S habár a törvényhozásba jelenleg a nemességnek van is befolyása, lehet-e tagadni, hogy e testület a nemzet nevében cselekszik? Ezen követelést magánadósságképpen tekinteni nem lehet, az csak pénztárak közötti viszony, s e kérdés a status szükségeinek miképp történt, s miképp történhető fedezésébe belevág. Mutassák ki nem csupán az országos pénztárról, hanem egyéb kutforrásokról adott számadásokból is, hogy az öszlet, miről szó van, a statusszükségek fedezésében hiányt okozott, mutassák ki, álljanak elő deficittel, ha van, szónok nem fog késni azt pótolni.

Hasonló okok miatt, noha a más forrásokról követelt számadást Szepes követe fizetni nem akarásnak tekinté, a kincstári követelés e helyen most mellőztetett, bővebb számadások kivántatván.

Említi továbbá a választmány, miszerint a nemzeti muzeum is, hogy tökéletes felállítása s belső elkészítése huzamosabb időre ne maradjon, a nemzet további tettleges pártolását várja.

Kubinyi, mint a Természettudományi Társulat tagja, különösen felhivá e tárgyra a Rendeknek nem igen nagy figyelmét. Az épület — úgymond — már áll, s ha nem legczélszerübben van is épitve, tagadhatlanul diszére szolgál a fővárosnak, sőt egyéb nemzetek muzeumainak épületét tekintve, a nemzetnek is.

Az épités azonban közbejött körülményeknél fogva, többe került, mint a mennyire tervezve volt s az okból főleg butorzata saját pénzerejével csak sok év mulva foghat elkészülni. Az országnak milliókra menő kincse e miatt használatlanul hever, a tudományok nem kevés kárával; ott áll a ház az országuton, mint egy másik Ludovicea, botrányára a nemzetnek. Adják meg a Rendek a csekély összeget, mi

az épület használhatóvá tételére megkivántatik, ne engedjék több évekig elveszni az épület falaiba befektetett pénzt. Tekintsenek, monda végre *egy tiszai követ* a nemzet méltóságára, melylyel nem fér össze, hogy középületeit föl sem építi egészen, s már odahagyja, igazolván a közmondást, miszerint lelkesedésünk hasonló a szalmatűzhöz, honnan lángunk hirtelen kilobban és elalszik.

Igen, mond *Csongrád követe*, a nemzet becsülete is kivánja a Rendektől, hogy ez intézetről ne vegyék le most kezüket, hogy következetes pártolással fejezze be e törvényhozás, mit egy másik áldozatával létrehozott.

E fölhivások után szavaztak, s az ajánlat egészen reménytelenül megbukott. Sőt szavazás közben, s később gúny tárgyává tették maga az ügy.

Békés követe a kincseket, melyeket nagy gonddal gyűjtöget a tudomány, holmi silány mumiáknak nevezve, Budára kivánta áthordatni, hihetőleg a fegyvertárba pihenni, hogy a muzeumból, mire a dicső magyar nemzetnek semmi szüksége nincsen, országház készittessék; így aztán az országház költségei is megkiméltetnek.

Szentkirályi: Igaz ugyan, hogy van keztyű, melyet mindkét kézre föl lehet húzni, de kétségbe voná, vajjon e muzeumban, mely Békés követe szerint mumiáknak van készítve, követ urak alkalmasan tanácskozhatnának-e? A szavazás váratlan eredményére egyébiránt megjegyzé, hogy ime azért nincs áldás, azért fekszik Isten átka a subsidiumozáson, mert a tekintetes Rendek akarata változóbb az őszi időnél.

A muzeumra megkivántató csekély öszletnek megadására 16 megye szavazott, u. m.: Borsod, Bihar, Csongrád, Arad, Torontál, Pozsony, Nógrád, Komárom, Bars, Hont, Baranya, Zólyom, Esztergom, Pest, Tolna, Árva.

A többség mindazáltal megegyezett abban, hogy a Nádor által beadott számadásoknak ez ajánlatot illető része megtekintessék.

Kijelölé ezután a választmány a nemzet teendőiül a műegyetem és reáliskolák létrehozását.

E pontnál *egy megye követe* előadá utasítását, miszerint a Ludovicea alapitói felszólítandók volnának, hogy ha az ezen intézet által kitüzött czél azon elvek szerint, mint a nemzet óhajtja el nem érethetnék, nem lennének-e hajlandók abban megegyezni, hogy a Ludoviceából műegyetem alakittassék?

A reáliskolákra nézve a pedig jegyző indítványozá felirást intézni Ő Felségéhez, melyben megköszönvén a hasonló reáliskolák

állítása iránt közelebb tett kir. rendelkezését, egyszersmind kérjék a Rendek, hogy ezen rendeleteit az országgyűléssel közölni méltóztassék.

E fölirást annyival inkább pártolá a többség mivel a fundus studiorum, melyből az állandó reáliskolák költségei fedeztetni fognak, a nemzeté; de különben is őt illeti a legfőbb jog gondoskodni gyermekei neveltetéséről. Az indítvány eképp határozatul kimondatván, egyszersmind ez idő szerint a műegyetem iránti rendelkezés is felfüggesztetett. Hát ha, úgymond *egy követ,* kedve jő a kormánynak a gazdag alapítványi pénztárból ezt is alapítani?

A gazdasági s iparegyesületre nézve osztozott a Rendek többsége (32 megye) az országos választmány véleményében, miszerint az iparegyesületek, bár egyes hazafiak buzgóságának köszönik fennállásukat, országos közpártolásra mindazáltal számot tarthatnak.

Végül említették a Pesten építendő országház. Volt, ki a nagytekintetű okok ellen, miknél fogva ez országház építését oly rég szorgalmazza a nemzet, s azon előzmények után is, mik terv készítése iránt már ez országgyűlés által tétettek, visszakivánt lépni a kiviteltől, s a pompás országház ellenében a szegény koldus nemzetet emlegeté.

Szentkirályi lelkesedéssel emlité a nemzet nagy nyereségét, hacsak az országgyűlés Pesten fog is tartatni. Sőt tovább ment: úgy hivé szónok, a nemzet ez épületénél nem csekély összegbe kerül, mit a művészet diszítményül rárakand; ő ez összegből annyit megkiván takaritani, mennyi szükséges Mátyás szobrának elkészítésére, a nemzet e nagy királyának szobra leendvén aztán legszebb ornamentum azon ház előtt, melyben soha felednünk nem szabad, hogy e nemzet hajdan nagy vala és dicső, s e nemzetnek egykoron még nagygyá és dicsővé kell lennie.

Szombathelyi (Békés megye követe) kérte a Rendeket, halasztanák el ez egész tárgyban a határozást addig, míg az országos választmány jelentése fölvétetik.

E jelentés fölvétele e szerint már ki lévén nyomtatva, másnapra halasztatott.

311. Kerületi ülés.

1844 október 17-én.

Elnökök: Zmeskál (Árva megye), Lónyay Menyhért (Bereg megye). *Naplóvivő:* Eischl. *Jegyzők:* Szentkirályi, Szemere és Ghyczy.

Tárgy: Hitelesítések. Hajdú kerület rendezése. Pénzügyi munkálat.

Hitelesíttetett egy fölirat az Ő Felsége kormánya alá nem tartozó idegen tartományokban folytatandó kereskedés iránt a magyar tengerparton fennálló vámokra nézve; úgy szinte a városi reform iránti 8-ik izenet.

Benyújtatott a gömöri vasgyárosok folyamodása az iránt, hogy a vasuti szerződésekben köttessék ki, hogy a vállalkozók a vállalatukhoz szükséges vasból bizonyos mennyiséget hazai gyárakban köteleztessenek megrendelni.

Majd a Hajdú kerület rendezése iránti izenet jött tárgyalás alá. Azon §-okra nézve, melyek a követválasztásról szólanak, miután országos ülésben a közvetett választás elfogadtatott, az illető §-ok úgy fognak módosíttatni, hogy a választó képviselők minden követválasztás alkalmával, valamint szinte akkor is újra választatnak, ha a visszahívás iránt a tanácskozó képviselők által kérdés támasztatik.

Ezután folytattaték a pénzügyi munkálat tárgyalása.

Az országos czélok között ki volt jelölve a pesti országház építésére teendő ajánlat. Az ez iránti határozat azon országos küldöttség jelentésétől függeszteték föl, melyet a jelen törvényhozás e tárgyban az előzmények megtétele végett megbízott. E jelentésből értesültek a Rendek, miszerint a küldöttségi tagok saját költségökön Pestre leutazván, az építendő országház helyéül az úgynevezett új vásárpiacz terét nem annyira választák, hanem inkább mint egyetlen, de minden tekintetben czélszerű szabad tért és ingyen ajánlottat * foga-

* Történeti tényképp megemlíteni érdekesnek tartjuk, miképp a fent kijelölt tér a pesti választó polgárság által ingyen ajánltatott fel, de ennek a hires Pest városi tanács ellene nyilatkozott, mondván, hogy ez a városnak legszebb, legdrágább tere és még veszedelem idején, t. i. árvíz esetén a lakosoknak menekülő helye.

dák és határozák el. Továbbá a szükséges alkalmazott programm megállapítása után, a külföldi hasonló nagyszerű vállalatok közpéldája szerint is, szabad csődületet nyitottak a haza és külföld bármely művészének arra, hogy Magyarország e nemzeti építményéhez ereje és tehetségéhez képpest tervet készíthessen, az elfogadandó legjobb terv jutalmául 800, az ehez legközelebb járónak 200 db. aranyat tűzvén ki. Azonban ily nagyszerű munkák elkészítésére időt kelletvén engedni, a tervek beküldésére november utolsó napja tűzetett ki. E részben tehát a benyujtandó tervek megbirálása iránt, minthogy már akkor az országgyülés tartani nem fog, szükséges előre rendelkezni.

Felolvastatván e jelentés, egyik elnök felszólitá a Rendeket, nyilatkoznának az iránt: 1. elfogadják-e a választmány javaslatát a helyre nézve s 2. kit kivánnak megbizni a tervek megbirálásával s az épitéssel.

Zsedényi (Szepes megye követe) még az iránt kivánt szavazni: akarnak-e az országházra ajánlatot tenni? miután küldői e czélra semmit sem ajánlottak, s még Ő Felsége is ragaszkodik jogához, miszerint a törvényhozást oda hívhatja, hova akarja.

Szentkirályi nem foghatja meg, miért történtek tehát az előzmények, miért fejezé ki a nemzet már annyiszor e tárgyban akaratát, ha most a megajánlott subsidiumból erre juttatni nem kíván. Szónok nem tartja megegyeztethetőnek a nemzet méltóságával, hogy tovább se legyen saját tanácskozási háza; hogy képviselői tovább is az ország határszélére kényteleníttessenek jönni tanácskozni. Hányszor kérte a nemzet, hogy Pesten tartassék az országgyűlés, s többnyire az mondatott, hogy nincs alkalmas hely. Más volna talán, ha a fejedelem e városban laknék, de ha a fejedelem közöttünk nem lakik, méltán igényli a nemzet, hogy kényelmére is legyen tekintet.

Szemere (Borsod megye követe) hasonló szellemben szólt, nem foghatván meg, hogy találhat ellenzőre a nemzet oly régi, oly forró, mint legtermészetesebb kívánata? Mondja ugyan Szepes követe, hogy a felség joga egybehívni a hol tetszik az országgyülést. Szónok a kormány bölcsességét, miszerint azon régi törvényre hivatkozik, nem érti; e rendelet igen természetes vala, midőn hadakozó őseink lóháton és karddal irták a törvényeket, egybe gyülvén hol a körülmények szerint kedvezőbbnek találták, de ma minden megváltozott. Most az országgyülésen egész parlamenti táborozás folytattatik, ehez alkalmas tér, iratok, levéltárak stb. kellenek.

Mind más volna, ha e nemzetben volna erő, ha ily kényszerítő eszközökhöz nyúlnia, mint az országház építése, nem kellene a végett, hogy az országgyülés Pesten tartassék; ekkor szónok kunyhóban is megirná a törvényt, miként megirja Angliának törvényhozása a leégett parlamentházban.

Erkölcsi hatás van a nemzet e rendelkezésében, s szóló ha adni fog neki Szepes követe egyetlen erkölcsi törvényt, p. o. a sajtószabadságot, kész leend részére mind a tiz milliót, mi e napokban megajánltatott, átengedni.

Zsedényi ez ellenvetésekre, de különösen Pest követének állitására, mintha az országnak háza nem volna, megjegyzé, miszerint e ház, melyben most tanácskozunk, nem a kincstár épülete, hanem Károly király szavai szerint, egyenesen a nemzet tulajdona.

Pest megye követe megköszöné e felvilágositást; legalább — úgymond — a nemzet ezt is eladhatja, ebből is pénzt csinálhat.

Azonban szavazásra kerülvén a sor, 27 megye 21 ellen csakugyan megajánlá az alakítandó országos pénztárból az országház építésére szükséges összeget, mi egy millió frtra van téve. Ellene szavaztak: Sáros, Szatmár, Szepes, Ugocsa, Békés, Temes, Krassó, Sopron, Vas, Trencsén, Zala, Liptó, Somogy, Veszprém, Fehér, Esztergom, Bács, Turócz, Pozsega, Verőcze, Szerém. Helybenhagyatott a választmány által építésre kijelölt s Pest város által felajánlott tér is; egyszersmind pedig a készitendő tervek megbirálásával országos választmány fog megbizatni.

Szombathelyi (Békés megye követe), ki a muzeumot akarta országházzá varázsolni, új költséget nem ajánlott. Egyébiránt azon mentegetődzést, mintha Pesten országgyülést tartani nem lehetne szállás hija miatt, kifogásnak nevezvén, megjegyzé, hogy Pesten egész Pozsonyt el lehetne helyezni. Nem kell fényes palota; ily szegény nemzet, mint a magyar, sátor alatt is eltanácskozhatik.

Az országos választmány egyik tagja *Szemere (Borsod megye követe)* méltó nehezteléssel fogadta ez észrevételt. Miért vala kiküldve az országos választmány? hogy mint kiküldetése tartja, a szükséges terveket műértők által készittesse el. Ez kétségtelenül költségbe kerül; s mely úton felelhetének meg kötelességöknek a megbizottak, mint aképp, hogy terv készitésre, melynek egy nemzethez méltónak, nagyszerűnek illik lenni, a kitett jutalom által minden műértőket pályázásra hivtak. S kérdi szónok, kérdi egy dunai megyének ifjabb követe, hogyan fog e nemzet Európa itélőszéke

előtt ily kicsinyes észrevételekkel megállani? Ki előtt lesz a törvényhozás kiküldötteinek hitele, ha a bizalom később visszahuzatik, ha eljárásaikat lettek legyen bár leghelyesebbek, maga a nemzet később visszavonja? Igy végre azt nyerik a Rendek, hogy nem kapnak saját kebelökben, kit valamivel megbizhatnának.

Ily szempontból a többség a kérdéses ezer aranyat, szavazni sem kivánván *Szombathelyi* megjegyzése fölött, azonnal, mint építési költséget az országos pénztárra utalá.

Következett ezek után az egyéb czélokra teendő ajánlatok meghatározása, más szavakkal fölosztása azon összegnek, mely a négy évre megajánlott 2.585,000 pforintból az országos pénztárba begyül.

Az országos kő-útvonalokra 30 megye megszavazta a választmányi munkálat szerint minden évre az egy, tehát összesen négy milliót. Nem említve azokat, kik nem szavaztak, kisebbségben maradt a következő 15 megye: Nyitra, Vas, Nógrád, Komárom, Somogy, Hont, Zólyom, Fehér, Esztergom, Mosony, Tolna, Bács, Turócz, Pozsega, Borsod.

Megajánltatott a Luiza út megváltására is az előirányzott 1.350,000 frt, úgy szinte 250,000 frt fiumei a kikötőre.

Út és csatorna hálózati tervekre a választmány 150 ezer frtot hoz javaslatba.

E mennyiséget azonban *Klauzál* legalább is 50 vagy 30 ezer frttal feljebb kivánta emelni, s indítványát főleg *Beöthy* pártolá. E kivánatra okúl szolgált a Tiszát a Dunával összekötő, Szegedtől Pestig tervezett csatorna ügye. E csatorna létesítésére ugyanis a törvény oltalma alatt társaság alakult 15 évi szabadalommal. E tervnél alig van üdvösebb vállalat az Alföldre nézve, de hasznos a dunai vidékekre is, már az által is, hogy a Duna árja ellen inkább biztosittatnak, a felesleges viz e csatornában megoszolván. E csatorna költségeit hazánk jeles fia, Beszédes József, ki a tervet készitette, mintegy 4 millióra számitá; az építési igazgatóság ellenben többre tette 30 milliónál. Igy aztán a társaság, bármennyire meg van is győződve a derék Beszédes tervének s számitásának helyességéről, a munkálatokat meg nem kezdheté, sőt a rendkivüli különbség miatt, mely az ő és az építési igazgatóság számitása között mutatkozik, mindez ideig programmját sem adhatá ki, részvényeinek kelete nem lévén biztos.

Ez akadály elhárítása csak úgy történhetnék, ha közönségesen ismert külföldi angol, hollandi vagy franczia mérnök itélete czáfo-

landja meg az építési igazgatóság állítását; ha a terv olyan férfiúnak revisiója alá bocsáttatik, kit a külföld e részben tekintélynek ismer. Erre azonban nagy költség kivántatik, mit a társaság nem előlegezhet. Ily körülmények között szükség közbelépni az országnak, melyre nézve a fiumei, s a debreczeni-pesti vasut mellett alig lehet hasznosabb vállalat azon csatornánál. S nem kell felednünk, hogy a társaságnak, mely vállalkozását a közbejött akadály miatt nem folytathatja, kiváltsága van 15 évig semmit sem tenni. Indítványozák ezeknél fogva a szónokok, hogy az ország a terv megvizsgálásának költségeit oly képpen előlegezze, hogy ha a társaság annak kivitelét aztán megkezdi s végrehajtja, az előlegezett összletet megtéríteni, ellenkező esetben pedig kiváltságáról lemondani tartozzék, hogy aztán a vállalat kivitelét a nemzet saját erejével teljesíthesse.

Szentkirályi ez indítvány ellen több ellenvetést tett, nem tartván helyesnek, hogy a nemzet hozza tisztába, amit a társaság, mely nem tartozott volna az építési igazgatósághoz folyamodni, maga összezavart. De különben is tiszteli ő mindenkinek szavát, s megengedi, hogy a derék Beszédesnek igaza lehet, de hátha mégis az építési igazgatóság számítása fogna állani, ha 30-nál csakugyan több millióba kerülne, s mind a társaság s mind kétségtelenül a nemzet is vissza fogna lépni az igen költséges vállalattól, ki fogja ez esetben a nemzetnek megtéríteni az előlegezett összletet? Szónok, miután szokatlan, hogy magán vállalkozókat a status segítsen pénzerővel, csak azon esetben hajlandó a kivánt mennyiség előlegezésére, ha azt a társaság minden esetre megtérítendi.

A többség, miután még nehányan nyilatkoztak, hasonló értelemben nem pártolá, hogy az út és csatorna hálózati tervek készítésére ajánlott 130,000 frt feljebb emeltessék, megjegyeztetvén, hogy e rovatban a szegedi csatorna terve különben is benfoglaltatik, s az igazgatóság gondoskodását erre is kiterjeszthetí, ha szükségesnek fog mutatkozni.

Megajánlák a Rendek a Tisza hajózhatóvá tételére is a kitett 600,000 frtot, úgy szinte egyéb folyók szabályozására a 400,000 frtot.

Továbbá a népnevelés előmozdítására 400,000 frtot.

Statistikai hivatal állítására 40,000 frtot.

A muzeumra a pénzügyi munkálatban határozott mennyiség kitéve nincs, s az ajánlat a nemzet e középületének végső elkészítésétől szavazatok többsége által megtagadtatott. Most azonban, midőn a sorozatban előkerült, felolvastatott az ország Nádora jelentésének erre vonatkozó része. Az épület terve az árvíz s egyéb körülmé-

nyek közbejötte miatt változván, többe került, mint először tervezve volt. Már azonban majdnem egészen be van végezve az építés, s végső felszerelésére nem sok kivántatik ugyan, de e mennyiség a muzeum segédjövedelméből csak hosszasabb idő alatt telik ki. Ajánlatra van tehát szükség, ha nem akarja a nemzet, hogy a költséges épület használatlanul ott heverjen; s ez ajánlatot megtenni mind a főherczeg nádor iránti tisztelet, kinek ez épület sorsa szivén fekszik, mind a nemzetnek önbecsülete igényli.

A nádor ezen kijelentése — mint mondák — már egészen más alakban tünteti elő a dolgot s *Kubinyi* indítványozására minden szavazás nélkül egyértelműleg ajánlottak 100,000 frtot azok is, kik rövid idő előtt mindent megtagadtak.

Zsedényi a muzeum iránti számadásokra is tőn észrevételeket. Említé, hogy a költségek meghaladták a bevételt, minek oka, hogy a kamatok nem fizettetnek rendesen s aztán sok törvényhatóság még maig sem szedte be az erre tett ajánlatot. Ezen rendkívüli hanyagság folytán oda kivánja utasittatni a pénztárnokot, hogy ezeket nevezze meg, s adjon részletesebb számadást.

A Rendek ezekbe nem bocsátkozván más alkalommal egész ülést fognak szentelni minden számadásoknak ex professo tárgyalására.

Következett végre, miután az országházra már megajánltatott az egy millió, a gazdasági egyesület. Ez a jelen törvényhozáshoz folyamodványt nyújtott be már rég s a Rendek e folyamodványt véleményadás végett kerületi választmánynak adák ki. A választmány beadta jelentését, s ez másnap fölvétetni határoztatott.

---

312. Kerületi ülés.

1844 október 18-án.

Elnökök: Zmeskál (Árva megye), Lónyay Menyhért (Bereg megye). *Naplóvivő:* Eischl. *Jegyző:* Ghyczy.

Tárgy: A Magyar Gazdasági Egyesület folyamodványára tett választmányi jelentés. A pénzügyi munkálat folytatása.

A Rendek elhatározák, hogy az országos ajánlatból a Magyar Gazdasági Egyesületet is részesitendik, s hogy előbbi napon az adandó

mennyiség meghatározása azon kerületi választmány jelentésének tárgyalásától függeszteték fel, mely az egyesület folyamodása iránt véleményadással meg vala bizva.

A Magyar Gazdasági Egyesület, így szól a ker. választmány jelentése, emlékiratában két kérelmet terjeszt a törvényhozás elébe. Egy részről t. i. állandó megalapítására 495,500, másrészről pedig egy középponti gazdaképző intézet állítására 515 ezer frtot kér az ország által számadás kötelessége alatt rendelkezése alá bocsátni. Említi a választmány mily hasznos a közjóra nézve az egyesület működése, mely egyes polgárok magánálló elszigetelt tehetségeit, erejét egy közös czél elérésére összpontosítja; s valamint egyesületekbe állani szabad ország polgárainak legbecsesebb s minden embernek éppen úgy, mint tehetségeinek használata sérthetlen jogai közzé tartozik: úgy vannak mind a társas, mind a közélet terén, miken sikerrel csak egyesületek s leginkább magánegyesületek működhetnek.

Ily téren munkálkodik a Magyar Gazdasági Egyesület, czélja lévén: terjeszteni a hazában a mezei gazdaságra vonatkozó ismereteket, legyőzni az előítéleteket, melyek lebilincselve tartják a mezei gazdaság fejlődését, kedvesebbé s nemesebbé tenni a gazdálkodást, serkenteni, a gazdaság minden ágainak tökéletesítésére buzdítani mindazokat, kik mezei gazdasággal foglalkoznak. Tisztviselők serege lenne szükséges, ha a kormány e czélt közigazgatás utján akarná elérni, s e hivatalnokok fizetett tábora sem lenne képes megszokott gépszerű eljárásával eszközleni, mit oly polgárok szövetkezése szülhet, kik áthatva az ügy fontosságától annak előmozdítására önként szentelik munkásságukat, s nem csupán hivatali kötelesség ösztönéből, hanem meleg kebellel s tárgyavatott kezekkel ápolják az ügyet, melynek fölvirágzását saját érdekök is kívánja. Ily egyesületnek azonban magántársulatnak kell lenni. Nagyot és tökéletest az emberi ész csak nyílt tér, fesztelen szabadság, s erejének önérzete mellett mivelhet. A czélra vezető eszközök azon végtelen bőségét, melylyel a találékony emberi ész bir, bureaukratiai kormányszabályok, változhatlan formák, holt betük korlátai közzé szorítani annyi, mint szárnyait szegni az emberi elme szabad röptének, gátolni az intézeteket tökéletesedésökben, s az egyesületeket egyszerű kormány intézetekké alakítani.

Ez nálunk kétszeresen káros lenne, mert hazánkban vannak és lehetnek esetek, mikben kormányunk érdeke a magyar nemzet, sőt a magyar kormány érdekével is ellentétbe jő. Ezeket előre bocsátván elismeri a választmány, hogy az anyagi haszonnak élvezetén kívül, melyet kereskedési viszonyaink czélszerübb rendezése nyujtand, a

Gazdasági Egyesület a mezei gazdálkodás kifejlődésének hatályos tényezője lehet, s eddigi korlátolt hatását azon körülménynek tulajdonítja, hogy nincs ellátva a czél elérésére szükséges segédeszközökkel s a díjfizetés miatt csak igen kevés tag közremunkálására számolhat. Ha az akadályok megszünvén az egyesületnek szabad működésre tágasabb tér nyittatik, oly nagyszerű intézetet remél a választmány ez egyesületből, mely gazdaságunk kifejlődésében új korszakot idézend elő.

Így áll a dolog a gazdaképző intézetre nézve is, melyet az egyesület saját felügyelése alatt kiván létrehozni. Ennek hiánya a földmüvelő hazában szembetünőbb, semmint szükségét fejtegetni kellene. A mezei gazdaság azon kifejlettségében, melyben Európában jelenleg áll, mely nélkül azt más nemzetek vetélkedése miatt is haszonnal folytatni nem sokáig lehetend, szélesen kiterjedett tudományt képez, s ez csupán tapasztalás útján szerezhető nem lévén, életbeléptetésére elméleti okszerű kiképzést kiván. Érdekében áll tehát a hazának, hogy minél számosabbak, kik magukat e tudományban kiképezni óhajtják, annál többeknek nyujtassék alkalom rá. S midőn iparűző osztályt kivánunk teremteni, ne hanyagoltassanak el a nemzet másik, népesebb földmivelő osztályának érdekei, azon érdekek, melyek már fennállanak, és sok ideig a magyar nemzeti gazdaság legfőbb ágát képezendik. E gazdaképző intézetet a gazdasági egyesülettel kapcsolatba hozni, sőt egyenesen felügyelése alá állítani azért legczélszerűbb, mert azon egyesületben leendvén a magyar gazdai értelmesség leginkább összpontosúlva, tőle méltán várathatik, hogy az intézet kormányzását sikeresebben fogja vezetni, mint a tanítás és házirend részleteit éber figyelemmel nem kisérhető kormányszékek.

Ajánlá ezen okoknál fogva a választmány, hogy a magyar Gazdasági Egyesület országos pártfogás alá vétetvén, azon költségekkel, melyek fenntartására és sikeresebb működésére, valamint gazdaképző intézet állítására s fenntartására szükségesek, elláttassék. A költségek, miket a választmány szükségeseknek vél, következők. Gazdaképző intézetre 99,000; tisztviselők fizetésére, népszerű könyvek készítésére, jutalmakra stb. 26,130 frt; végre az egyesület épületének a köztelkeni felállítására, gép- és eszköz gyárra, példányszőllészetre, borpinczére, a központi gyümölcskert illő kiterjesztése végett szükséges tér megszerzésére és szederkert felállítására 70,000 frtot.

Mi azt illeti, hogy az egyesület az ország által az egész tőkét kivánja megajánltatni: ezt a választmány nem pártolá, úgy hivén, hogy az országos pénztár állása, miből a nemzet közszükségei időn-

ként fedeztetnek, a nemzet anyagi jóléte előmozdításának különben is mellőzhetlen föltétele lőn; s az évenkint megkivántató kiadások csekélyebb összletet tevén, e mennyiség a közjövedelemnek bármely forrásaiból időről-időre könnyebben fedeztethetik, s az ország ez úton különfélébb, számosabb, sőt minden szükségeit pótolhatja. Az évenkinti kiadásoknak megfelelő tőkék oly nagy összletre rugnak, hogy azokat az ország a közköltségek minden nemeire nézve kiállítani egyáltalán nem képes, s eképp haladásában tetemesen akadályoztatik. Szükséges tehát, hogy valahára az ország is elálljon a sikeretlen módtól, miszerint közszükségeit az évi kiadásoknak subsidium melletti tőkésítésével szokta pótolni, s elfogadja azon gyakorlatot, melyen más szabadabb és miveltebb nemzetek oly messze előhaladtak, miszerint a közszükségek évről-évre állandóan fedeztetnek. Ide járul azon körülmény is, hogy a kamatláb változó lévén, a tőke, mely valamely intézetre most elégségesnek mutatkozik, jövőre vagy igen sok, vagy kevesebb lehet, mint kelleni fog. Ezáltal még az egyesület is buzdítva lesz szüntelen kiérdemleni a nemzet helyeslő közvéleményét, mi nélkül létele s állása veszélyeztetve van.

A választmánynak ez utóbbi véleménye, hogy ne az egész tőke ajánltassék meg, hanem évenkénti ajánlattal segíttessék az egyesület, sokak által pártoltatott. Azonban többen meggondolták, miképpen addig, míg az országos pénztár nem fog rendszeresíttetni, folytonosan gyámolítva a nemzet összpontosított ereje által, józan pénzügyi rendszert követnünk alig lehet, emlékezvén különösen arra, miszerint fillérező subsidiális eljárásunk mellett könnyen megeshetnék, hogy valamely intézettől akkor fordulna el az ólmosbotos sereg, midőn gyámolítására leginkább lenne szükség, s így kora hervadásra jutna folytonos ápolás hiánya miatt nem egy virága a nemzeti jólétnek, mely p. o. a jelen országgyűlés lelkesedése által növeltetnék. Igen urak! jól mondá egy kitünő conservativ követ, hogy míg subsidiumoskodunk, addig semmire számolnunk nem lehet. E jelen kérdés tanusítja, hogy nemcsak a fösvény ember, hanem a nemzet is többet kénytelen költeni, ha mint mi, iszonyodik a fizetésének csak nevétől is.

A többség ezeknél fogva most is azt határozá, hogy a Gazdasági Egyesületnek egészen adassék át azon összeg, mit a Rendek gyámolítására szántak.

Kérdésül tűzte ezután az *elnökség*: mennyi lesz tehát a megajánlandó tőke?

Kevesen az egész összeget megkivánták adni, mit az egyesület kért; legalább is 200 ezer főről beszéltek, említvén, hogy alig van a

hazában egyesület, mely e földmivelő honra üdvösebben munkálkodnék, s mely magára hagyatva jelenleg is több eredményt tudna a nemzetnek felmutatni.

Mások ellenben számolgaták a hon több szükségeit, részint pedig azon rovatokhoz mérsékelgeték ajánlatukat, miket az egyesület szükségei között legsürgetősebbeknek itéltek. A gazdaképző intézet, mondák, igen sok költséget igényel, ez tehát szóba sem jöhet jelenleg. Épület, szeder-, szőllő-, gyümölcskert, szóval a fundusokba teendő beruházások, miket az egyesület saját költségén nem oly könnyen teljesíthet, mik veszendőbe legkevésbbé mehetnek: ezeket tartá *Beöthy* előlegesen fedezendőknek, sürgetvén a választmány által e czélokra kitett 70,000 frt megajánlását. Mások ismét ez összletet részint kevesebbre kivánták szállítani, részint többre emelni.

Szentkirályi elegendőnek hitte, ha, mielőtt az egyesület országosíttatik, 30,000 frttal segíttetnék czéljaiban. Ellenben több követek e 30,000 frtot, mi által az intézet kiadásainak fedezése könnyíttetnék a 70,000 frton felül, s így összesen 100,000-et sürgettek adni.

A szavazás a legnagyobb mennyiségen 200,000-en kezdetett, többséget azonban a 100,000 nyert, 27 szavazat lévén 17 ellen.

A megajánlott mennyiségről természetesen számadás fog kivántatni. A többség azonban ezzel még nem elégedék meg; sürgeté kijelöltetni a czélokat, mikre azon összeg kezelésével meg fog bizatni az egyesület, hogy különösen 70,000 frt a választmány által kijelölt beruházásokra fordíttassék, 30,000 pedig tőkésíttetvén, csak kamatját kapja az egyesület.

S ez indítvány elfogadtatott. Hasztalan mondák némelyek, miképp czélokat jelölni e társaság elébe, melynek működési köre eléggé meg van határozva, annyi, mint megkötni kezeit, mint eltiltani, hogy a nemzet ajánlata czélszerűbben használtathassék azok által, kik nem egyedül magánhasznaik előmozdítására egyesültek, kiket az ügy iránti buzgalom indíta arra is, hogy ajánlatért folyamodjanak a nemzethez. Ők milliót kértek, a nemzet pedig 100,000-et adott, és a nemzet e 100,000-re is megkötè kezeiket azzal számadás mellett legczélszerűbben rendelkezhetni.

A Gazdasági Egyesülettel egy rovatban említé a pénzügyi választmány az iparegyesületet. A többség azonban ettől megtagadá az ajánlatot, okul említvén, hogy maga az igen hasznos egyesület is a régibb Gazdasági Egyesületnek adván elsőséget, igényeiről szerényen lemondott. Ajánlatot ez egyesület részére következő 17 megye

sürgetett: Abauj, Szatmár, Csongrád, Arad, Temes, Trencsén, Nógrád, Komárom, Bars, Hont, Zólyom, Esztergom, Mosony, Pest, Tolna, Árva, Verőcze.

Az országházra megadatott az egy millió. Midőn a kijelölt czélok között e rovat most ismét előfordúlt,

Szentkirályi megújitá indítványát Mátyás szobra iránt. Negyvenezernél — úgymond — semmi esetre többel nem kell pótolni ez összeget, mely a nagy király szobrára aláírások útján már begyült. Ez összeg könnyen megtakaríttatik azon költségekből, mik a ház földiszítésére fordíttatnak. Ismétli szónok, hogy ez fog lenni legszebb ornamentum azon ház előtt, melyben soha sem szabad felednünk, hogy e nemzet hajdan nagy volt és dicső, s hogy e nemzetnek egykor nagygyá és dicsővé kell lennie.

Báró Sztojka (Máramaros megye követe) ez eszmét felmelegült kebellel pártolá, azonban hivatkozva küldőire, kik által e tárgyban felhatalmazva nincsen, úgy ő, mint mások kérték Pest követét, hogy állana el indítványától, melynek pártolására, nem lévén egyebek bizományosoknál, szivök sugallata szerint szavazatukkal járulniok nem lehet.

Pozsony követe pedig fölhivá az indítványozót, hogy ne kérjen tőlök pénzt küldőik nevében a nagy királynak emlékére, kérjen, mint fiaitól e hazának, mert nem lévén utasításuk, a szent ügy megbukik. Némely követek Mátyás szobrának a törvényhatóságokkal közlött tervét gyalázván, kérdezék, kivel kivánja az indítványozó készíttetni a szobrot, magyar művészszel, Ferenczyvel-e? Ez, mondának, nem leszen méltó a nagy királyhoz.

Ezekre *Szentkirályi* így válaszolt: Nem szólítá ő fel — úgymond — a Rendeket új ajánlatra, csak néhány ezeret kivánt elszakíttatni azon összegből, mely az épület diszítésére fordíttatik; s egy aranyozott tükörrel kevesebb, fehér helyett hamuszín márvány, vagy viszont, s alig lesz érezhető azon nehány ezer, mi a szoborra kivántatnék. Ha tudná szónok, hogy az építéssel megbizandó személyek ez iránt különben is gondoskodással lesznek, nem látná szükségét az előleges intézkedésnek; de attól fél, hogy azon megbizottak által majd éppen nem annak képe részesülne a megtiszteltetésben, ki a nemzet hálájára oly méltán számolhat. S kérdék némelyek, ki által akarja szónok készíttetni a szobrot? Bizonyosan — úgymond — nem azon olasz jövevények által, kik a muzeum körül működtek. Szónok a honi művészet hagyományait is fenn kivánja tartani, mint megannyi emléket arra, hogy milyen volt korunknak művészete. Kéri

egyszersmind a Rendeket, ne azon rajzolatokból itéljék meg a tervezett szobrot, mely a megyéknek megküldetett. Tekintsék meg magát a mintát, s ne feledjék azon mellékes befolyásokat se, melyek — az eszméknek lévén alattomos ellenségeik, — a terv megdöntése által hivék megdönthetni magát az eszmét. Szónok pedig nem lévén művész, éppen az eszmét szereti ez emlék ügyében. Hordjunk össze egy rakás követ, nevezzük azt Mátyás szobrának, és ha mindenki tudni fogja, a ki elmegy mellette, hogy az a nagy királynak emléke: szónok czélt ért. Ő buzdítást akart, ha nagyságot várunk, ha várjuk, míg nagyszerű emléket leszünk képesek állítani, méltót egy nagy nemzethez s annak nagy királyához, éppen azon buzdítást vesztjük el, mire e kornak leginkább van szüksége. Szónok ezeknél fogva indítványát semmi esetre nem akará visszavenni, s szavazást sürgete.

Az indítványt a szavazatok többsége nem pártolá; az indítványozó mindazáltal e szavazat által is elégtételt talált az igazolásokban, mikkel majd minden megyének követe kísérte ellenkező szavazatát.

Ülés végén a pénzügyi munkálat legérdekesebb részére tértek át a Rendek, mely a kezelésről szól. Két terv volt a törvényhozás előtt: a választmányi javaslat s egy külön vélemény. E két különböző javaslat felolvasása szükségtelennek tartatott, miután azt honn mindenki megolvashatá, s miután fölötte különben is a már kész utasítások többsége és nem a képviselők saját meggyőződése határozand.

Zsedényi szólani kivánt a választmányi javaslat mellett, mely nincs okokkal támogatva, mint a külön vélemény. A választmány — úgymond — háromszorosan biztosítá a nemzet befolyását ajánlatának kezelése iránt. Az országgyűlés határozza meg a czélokat, mikre az ajánlat fordíttatik, s ennek miképp kezeléséről mindenkor rendes számadást vesz; s végre a korona által nevezett kezelők egy országos választmány ellenőrsége alatt állanak. Szükségesnek hiszi különösen szóló követ, hogy a kezeléssel a kormány bizassék meg; őt illeti a végrehajtás, s azt kezéből kiragadni engedni nagy gyöngeség volna. A nemzet részéről is nagy veszteség lenne most meg nem ragadni az alkalmat a felelősség behozatalára. Aztán milliók kezelése már biztosság tekintetéből sem bizathatik másra, mint a kormányra. Csak föl is tenni, hogy a nemzetet, midőn saját zsebébe akar nyulni, rosz kezeléssel ettől vissza fogná ijjeszteni, eszelősség volna. Vagy talán később zsebeltetnék meg a nemzet? Addig a nemzet ereje fejlik, növekszik, s ha nem lesz képes orvosolni a hiányokat, sorsát megérdemli.

Szónok azonban ettől nem tart, Ausztriának érdekében van, hogy Magyarország erős, virágzó legyen, mert csak ennek erejével léphet föl Európa többi nemzetei között hatályosan. Szónok azonban kéri a Rendeket, hogy mi is kerüljük a kormánynyali ujjhúzást.

Ezekre *Vukovics* csak röviden jegyzé meg, miképp nem csudálja, ha egy kollegialis kormány tagja a collegialis rendszer mellett szólal föl. A választmányi javaslat jellemzésére — úgymond — ezúttal nem szól.

Perczel pedig a magyar nemzetnek kormányához sajátságos viszonyait fejtegeté, említvén csupán Fiumét és Triesztet.

Ezek után szavaztak. A választmányi javaslat mellett: Zemplén, Sáros, Szatmár, Szepes, Ugocsa, Krassó, Bars, Győr, Baranya, Esztergom, Árva, Turócz, Pozsega.

A külön vélemény mellett: Pozsony, Nógrád, Zala, Liptó, Komárom, Bars, Somogy, Hont, Zólyom, Mosony, Pest, Tolna, Bács, Verőcze, Abauj, Szabolcs, Gömör, Borsod, Heves, Bereg, Torna, Bihar, Csongrád, Békés, Arad, Torontál.

Tehát 26 szavazattal 13 ellenében a különvélemény lett elfogadva.

A részletes tárgyalás másnapra halasztatott.

---

313. Kerületi ülés.

1844 október 19-én.

Elnökök: Lónyay M. (Bereg megye), Zmeskál (Árva megye). *Jegyzők:* Szemere, Ghyczy.

Tárgy: Fölírás a Részek visszacsatolása iránt. — Főrendek 5-ik válaszizenete a börtönrendszer iránt. — Pénzügyi munkálat.

A Részek visszakapcsolását követelő újabb fölirat hitelesíttetvén, napirenden volt a börtönrendszer iránti 5-ik főrendi válasz, s a pénzügyi munkálat.

A börtönrendszer ügyében *Szemere* kerületi jegyző szólalt fel. Alig volt — úgymond — munkálat, mi iránt nagyobb reményekkel lehete a nemzet, mint a büntető törvénykönyv, mely a megyék többsége által utasításul adatott, mely körül egy másik törvényhozás

megbizása folytán a nemzetnek, úgyszólva, értelmisége annyit fáradott. Ime a szép remények a főrendi Tábla eljárása miatt nagy részben meghiusultak; az országgyűlés 20 nap mulva lejár, s az I. rész iránt a Főrendek még nem is nyilatkoztak, tehát ezután is csaknem egyedül leszünk Európa alkotmányos nemzetei között, mely országban a bűnök és büntetésnemek határozatlanúl maradnak, s hol a büntetés aránya teljesen a birói önkénytől függend. A hátralevő néhány nap már alig lenne elég egy pár izenetet váltani. Szónok ezeknél fogva indítványozza, hogy miután az eljárás kérdésében oly rendkivüli a két Tábla között az eltérés s az I. rész további sürgetése eredményre már különben sem fogna vezetni, hagyjanak fel a Rendek ez idő szerint annak szorgalmazásával, s igyekezvén megmenteni, mennyit még lehet, sürgessék a 3-ik rész: a börtönrendszer mielőbbi fölterjesztését.

Szükséges mindazáltal, némely elveket, melyek az első részben valának alkalmazva, általánosan kimondani; szükséges eltiltani, hol magánrendszer hozatik be, a botbüntetést, s egyszersmind némi arányt állítani föl, a magán- és nem magánrendszerű büntetés között. Németországban ez akként állíttaték föl, hogy három hónapi magánbörtön, a régibb rendszerű 12 hónapival ér föl. Azonban ez arány elve vidékek és országok szerint változik. Franciaországban a magánrendszerű fogság úgy áll a nem magánrendszerűhöz, mint 3:4-hez.

Szónok ez arányt elfogadhatónak tartja az által, hogy legyen némi tartalma, hogy ne vétessék a legkisebb mennyiségig, mi mellett a magány hatását a lélekre teljesen elveszti. E szerint p. o. ki kell mondani, hogy a magánrendszerű büntetés minimuma félév.

Ez indítvány azonban *Beöthy* előterjesztése folytán csak egyik részére nézve fogadtatván el, továbbá is föl fognak szólíttatni a Főrendek az I. rész tárgyalására, sürgetendőnek vélik egyébiránt a Rendek a börtönrendszer külön fölterjesztését. Úgy szinte ki fog mondatni az is, hogy magánrendszer mellett botbüntetés nem alkalmaztathatik. Az arány meghatározását azonban, midőn eddig semmi arány nem volt, s ugyanazon vétségére Biharban fél, vagy kétszer annyira itéltetett a vádlott, mint p. o. Békésben — lehetetlennek gondolák a Rendek.

Ez, úgymond *Szentkirályi*, annyi, mint azt mondani, hogy egész és fél arbitrium; annyi, mint a határozatlan önkényt tenni arányban egy más önkénynyel; ennek semmi alapja. Az első részt, mely a bűnöket és büntetéseket s ezek arányát meghatározza, kike-

rülhetlenül szükséges mielőbb keresztül vinni; addig önkény fog uralkodni országszerte.

Mi egyébként a főrendi választ illeti: elfogadák a Rendek, hogy a kerületi börtönök igazgatóságát korlátlanul a fejedelem nevezze ki, fenntartván mindazáltal, hogy midőn később a börtönjavítás rendszere általánosan életbe lépend, aképp cselekszenek, mint jobbnak s a nemzetre nézve czélszerűbbnek fogják tartani.

Hogy azonban a négy kerületi börtönbe az egész ország rabjai hordassanak, ebben most sem nyughatnak meg a Rendek, mert nem kevés idő, s tömérdek adatok kellenének, hogy újabb számítás tétessék, melynek alapján meg lehessen változtatni a kerületek mostani felosztását. Azután a Rendek, ha nem érhetnének el egyszerre a czélhoz, meg tévén felé az első lépést, megállapodni nem akarnak. Az országnak nemcsak négy kerületi börtönre van szüksége.

Befejeztetvén a börtönrendszer iránti válasz tárgyalása, az elnökség a pénzügyi munkálat folytatására hivá fel a Rendeket.

Ragályi (Gömör megye követe) mint utasítva volt, megemlíté a tébolyodottak intézetét Váczon.

Ez intézetre a törvényhatóságokban önkéntes ajánlatok gyűjtettek; kéri szóló követ ez ajánlatok kezelése, az intézet miben léte, úgy az iránt is értesíttetni a nemzetet, hogy miképp eszközöltessék országos pártfogás alá vétele? Ezekre nézve legczélszerűbbnek vélné az országos közpénztár igazgatóságát bízni meg.

Ez indítvány közpártolást nyert; *Szemere* indítványára az igazgatóság utasítása a siketnémák s *Szentkirályi* indítványára a vakok intézetének megvizsgálására is kiterjesztetvén.

Klauzál indítványára pedig elhatároztatott, hogy a folyamok szabályozására megszavazott mennyiség rovatában említtessék meg, hogy a vontatást gátló kertek, gyümölcsösök stb. kisajátítása is azon rovatban foglalt ajánlatból történjék. E kérdés miatt volt ugyanis felfüggesztve a két Tábla között a hajózás akadályainak megszüntetéséről szóló törvényjavaslat.

Megemlékezének a Rendek a Ludovica épületéről is, mely haszontalanul hever. Ez alapítvány alapterve 1807-ben a nemzet befolyásával készült, s most, úgymond *egy tiszamegyei követ*, kész az épület és üresen áll, mert a hatalom megtagadja a nemzettől, hogy befolyhasson saját gyermekeinek növelésébe.

Beöthy nagyobb botránynak tartja, hogy képes a végrehajtó hatalom gyülölséget táplálni egy nemzet iránt. Készebbnek nyilatkozott a kormány saját költségén megnyitni azon intézetet, sem

mint elismerni a nemzet jogait, semmint megengedni az ország befolyását.

S éppen e körülmény ejti őt aggodalomba — mond *Szentkirályi* — félvén, hogy a magánadományok, az alapítványok a nemzet érdekei ellenére fognak oly czélokra, oly irányban kezeltetni, mi reánk nézve kimondhatlanul káros fog lenni. Ő ezt meg kivánja előzni, s azon esetre, ha még sem mutatkozik a kormány hajlandónak beleegyezni azon elvekbe, a nevelési rendszer aképp megállapításába, mint méltán követeli a nemzet: indítványozza, hogy határoztassék el előre az épületnek más czélokra fordítása, s az alapítók magok is szólíttassanak fel: nem lennének-e hajlandók további ellenszegülés esetében jóváhagyni, hogy azon épület polytechnikummá alakíttassék? Ez nemzeti iparunk előmozdításának hatályos tényezője fogna lenni; s szónok tekintve az ellenséges indulatot, mely a magyarnak műipara kifejtésére tett minden lépését kiséri, tekintve, mily ellenhatást szülhet csak a védegyleti mozgalom, hogy már is visszautasíttatnak külföldre induló mesterlegényeink, úgy hiszi, hogy a kormány készebb lesz beleegyezni inkább a nevelési rendszerbe, mely a Ludoviceára nézve a nemzet közbejöttével fog meghatároztatni, semmint azon épület a nemzet iparának oly hatalmas tényezőjévé alakíttassék.

A többség e tárgyban mindezek mellett csak a múlt országgyűlés szellemében kiván ismét fölírni.

Ezek után a pénzügyi munkálat tovább olvastaték; u. m. *az országos pénztár beszedése és kezelése* iránt elfogadott külön vélemény mellé csatolt törvényjavaslat.

E külön vélemény szerint az országos pénztárt, közmunkákat s mindazokat, mik erre vonatkoznak, egy igazgató saját felelőssége alatt s a törvény által kijelölt körben önmaga intézi és kormányozza. A főigazgató mellett egy aligazgató is leend, de ez csak a főigazgatónak halála, betegsége, vagy egyébkénti akadályozása esetében bir igazgatási hatósággal, s intézkedik önfelelőssége alatt; különben pedig a főigazgatónak közvetlen alárendeltetve mindenekben az általa reá bizottak, s annak utasítása szerint jár el. Mint a fő, úgy az aligazgatói hivatalra is három-három egyént a képviselői Tábla hoz javaslatba, s ha ezek kijelölésében a Főrendek is megegyeznek, közülök fő- és aligazgatót Ő Felsége nevez. Ha pedig a kijelölésre nézve a két Tábla meg nem egyezhetne, a kijelölést titkos szavazattal gyakorolja egy országos választmány, mely 15 főrendi, 24 megyei, 6 városi, 1 kerületi s egy horvátországi tagból álland.

E javaslat ellen, mely a káptalanok követeit, az országos választmányból kirekeszti, felszólaltak az egyházi szónokok. Ez — mondák — épp oly szokatlan, mint méltánytalan és igazságtalan. Nekik is kell képviseltetni; ha a városokat nem lehet kizárni, őket sem lehet; tagadják ők, mi annyiszor mondatott, hogy ők a Rendek által képviseltethetnek.

Ghyczy ezekre válaszolá, hogy e választmány egészen új intézmény, ez nem tanácskozó testület lesz, hanem tenni fog; és ha bár nem tagadja is senki, hogy a klerusnak, mely a másik teremben nagyon is van képviselve, az alsóházban tanácskozó szava van; el kell ismernie, hogy eldöntő szavazat, midőn e szavazásnak eredménye nem puszta véleményadás, mint az eddigi küldöttségekben, az egyházi rendet nem illeti. Ha e szavazat a káptalani követeknek megadatnék, hasonló jogon követelhetnék azt a távollévők küldöttei s a kir. tábla.

Szentkirályi furcsának mondja, hogy a klerus valahányszor érdekeiről van szó, mindannyiszor felemeli szavát a mellett, mit méltányosnak, igazságosnak hisz, midőn ellenben a jogok kiterjesztéséről, a terhek közös viseléséről van szó, a tisztelendő urak egész hosszú sorából nem emelkedik szózat. Ők az adó elvállalása mellett szót nem emelnek; de midőn választásról van szó, már ebbe ők is kívánnak befolyni. A szokásra itt nem helyesen hivatkoznak; itt egészen új választásirendszerről van szó. Mi a képviselet alapját illeti: közöttök és a városok között oly nagy a különbség, mint a múlt és jövő között. A városok 600,000 embert képviselnek, s mit képviselnek a káptalani követek? Választók tömegét nem, mert hiszen két-három kanonok küldi el a negyediket vagy ötödiket. Mit tehát? Birtokot! Szónok nem hallotta, hogy a földnek rögei s investitiói, erdők stb. képviselet tárgyai lehessenek.

Mondatott, hogy a megyék nem képviselik a klerust.

Klauzál tagadta azt, a mit egyik káptalani követ felhozott, hogy nevezetesen a megyék nem képviselik a klerust; mutat több megye utasításaira a pénzügyi munkálatban, melyeken, úgymond, meglátszik a fekete kéz.

Perczel pedig még megyéket is nevezett, melyek által ugyancsak eléggé van képviselve az egyházi rend. Így különösen Szepes megye által, mely a káptalanoknak nyolcz szavazatot kíván adni; ily megyék továbbá Vas, Fehér, Esztergom.

A káptalani követek kívánatát ez okoknál fogva a többség — 28 megye 18 ellen — nem pártolá. Maradt a szerkezet. Torna követei egymást leszavazták.

Az előadott módon választandó igazgató (9. §. *f)* pont) az illető hatóságokhoz s személyekhez intézvényeket küld, melyeket határozott büntetés terhe alatt tartoznak végrehajtani.

Ezáltal, ha fenn nem hagyatik a jus ræpresentandi, veszélyeztetve látá *Somogy követe* a magyar alkotmány alapelveit; s midőn ezt egyenesen fenntartatni kivánta, egyszersmind indítványozá, hogy az intézvények mindenkor csak törvényhatóságokhoz küldessenek.

A többség abban nyugvék meg, hogy a kiadandó intézvényeknek elébe tétessék, hogy azok törvényesek legyenek. E törvényességet jobban biztosítja a felelősség, mint minden jus repræsentandi.

Egyéb változás a kezelésről szóló törvényjavaslatban nem történt.

Ülés végén tanácskozás alá jött még egy másik törvényjavaslat az országos útvonalak irányzatáról s elkészítésök sorozatáról. Az úthálózat központjául a hon középpontja, Buda-Pest vétetik. Innen ágaznak szét az útvonalak a hon minden vidékeire. A választmány négy ily fővonalt jelöl ki, melyek országos erővel előlegesen elkészítendők. Kijelöl továbbá még hat vonalt, de ezek építésére csak akkor fordíttatnék az utakra ajánlott évi összletből, ha az előlegesen építendő négy vonal elkészül.

E választmányi javaslat ellen a kijelölt vonalok sokaságára nézve is észrevétele volt nehány követnek.

Ennyi sok vonalnak építése természetesen tömérdek milliót kivánna, a kijelölés tehát alig történhet más czélból, mint hogy a megyéknek remény nyujtassék. Ezt *egy conservativ követ* vakításnak nevezé. A kereskedési vonalok, mint *Pest megye követe* mondá, változók a körülmények szerint. Egy vasút képes egészen más irányt adni a kereskedésnek. Miért lenne tehát a hasztalan költség, a tömérdek munka és idővesztés. Így p. o. a Bécs felé vezetendő vonalon, hol gőzhajózás is van, hol most vasút terveztetik, merőben fölösleges kőutat is készíteni.

A többség mindezek mellett helyeslé a választmány eljárását, hogy ne csupán az előlegesen építendő, hanem minden vonal jelöltessék ki. Nem kell, mondának, reményeiktől a törvényhatóságokat megfosztani. Hiszen a jobbpartiak is puszta, hiú reményért küzdenek a párvonalú vasutak ellen.

Következett tehát a vonalak s ezek sorozatának megállapítása.

Első vala mindenek véleménye szerint azon vonal, mely Pestet összekösse a magyar tengerparttal. Kérdés csak az iránt volt, merre? A szerkezet szerint Fehérváron, Varasdon és Zágrábon keresztül.

Somssich még Somogyot is megkivánta neveztetni, s ez utat aztán egy szárnyvonal által kapcsolatba hozni Kanizsával.

Ennek ellenében *Kerkápolyi* az ország széle felé Zalán keresztül kivánná vezettetni a vonalt. Somogyban — mondá Zala követe — nincs anyag útépitésre.

A zalai vonalt ellenben Somogy követe igen hegyes-völgyesnek, a triesti vonalhoz igen közelesőnek találta, s a Rendek többsége a tartományi vitáknak úgy gondolt legczélszerűbben véget vethetni, ha csupán a két végső pont jelöltetik ki, a közbeneső helyeknek meghatározása az igazgatóra bizatván, ki adatokból és mérnöki tervek után itélhetend.

A második vonalra nézve azonban már több nehézség fordul elő. E vonal Pestről vezetne Miskolczig, s innen három részre ágaznék el, összekötvén Miskolczot egyfelől Kassán, Eperjesen s Komárnyikon, másfelől Tokajon s Vereczkén által, harmadik felől pedig Gömör és Szepes megyén keresztül Galicziával. A fentebbi végzés szerint azonban csak a végső pontok lévén kijelölendők, azon rész, mely e határozat hozatalánál kisebbségben maradt, ha előbb a többségnek úgy tetszett, itt is csak a végső pontot sürgeté kijelöltetni, s pontnak vevé azon egész vonalt, melyen Galiczia Magyarországot érinti. Hasztalan mondatott, hogy ez útvonalak czélja nem csupán az, hogy egy külső országi várossal, Lemberggel vagy Krakkóval jőjjünk érintkezésbe, hanem tekintenünk kell belkereskedésünk kivánatára is. Igen sokan csak a végvonalokat kivánták kijelölni Galiczia felé, miután a dunántúli vonalnak is csak végső pontja jelöltetett ki. De — mondá *egy dunántúli megye ifjabb követe* — hogy itt egészen más viszonyok vannak; ott egy vonal van egész a tengerpartig, itt csak Miskolczig, s innen szétágazik három felé. Ezt így kell a törvényben leírni, különben, ha csak Pest s a három végpont jelöltetik ki, mindenki azon gondolatra jön, hogy a Rendek Pest és a három kijelölt pont között három vonalt akarnak készíttetni.

Ez a Rendek többségének nem vala akaratában, mint többnyire ki is jelenték, mindazáltal elhatározák, csupán az előbbi határozat iránti következetességből.

Október 20-án vasárnap.

---

314. Kerületi ülés.

1844 október 21-én.

Elnökök: Nikolics (Bács megye), Soltész (Torna megye). *Jegyző:* Ghyczy.

Tárgy: Főrendi válasz a hitelintézet iránt. — Pénzügyi munkálat.

Mielőtt a pénzügyi munkálatnak az utakról szóló része fölött folytattaték a tanácskozás, olvastatott a hitelintézet iránti főrendi válasz.

A Főrendek hosszas válaszuk végén kijelentik, hogy bár az alsóházi módosítások helyett sok részben óhajtják is megtartani a választmányi szerkezetet, mindazáltal a törvényjavaslat fölterjesztését gátolni egyáltalában nem fogják. A Rendek e nyilatkozatnál fogva módosításaiktól el nem állottak.

Ghyczy: Nem mulaszthatá elmondani egy pár észrevételét, mi lelkében önként felmerült, midőn a tárgyalás alatti izenetet olvasá. Ime — úgymond — itt a Főrendek másfél ívet összeírtak, számos észrevételekkel állanak elő, s mindamellett, mivel saját érdekök kívánja, készek mindenre, nem emlegetik meggyőződésöket; ellenben hol érdekegyesítésről, jogok terjesztéséről van szó, ott fennhangon mondogatják, hogy nem engedhetik magokat nullificáltatni. Szónok e felötlő ellentétet szemökre kívánja lobbantani a Főrendeknek az izenetben.

Ez indítványt többen a városi ügy tárgyalására tartozandónak vélék.

Valának azonban még némely kérdések, mik iránt a kerületi jegyző szükségesnek tartá határozni.

Jelesen a Főrendek a választmányi vélemény nyomán szükségesnek tarták megkérni Ő Felségét, hogy közbenjárása által eszközleni méltóztassék, miszerint az örökös tartományokban létező valamely pénzkezelő nyilvános intézet hitelleveleink leszámítolását vállalja el; s egyszersmind e hitellevelek is engedtessenek meg árultatni a bécsi börzén.

Ghyczy s több követ e kívánatot feleslegesnek, sőt károsnak is tartá. Miért minden áron arra dolgozni, hogy hitelleveleink az országon kívül maradjanak; nem elég rosz-e már magában, hogy az

intézet készpénzt ad hitellevél helyett? S mire itt a fejedelem közbenjárása? Ha hitelleveleinknek nem lesz hitele, ezt parancsolni nem lehet; ha ellenben lesz, a pesti börzére is el fognak jönni keresni. Nincs hitelintézet, mely a végett állott volna fel, hogy a külföldnek kamatozzon, s csupán a külföldi pénzforgalmat szaporítsa.

Az ilyen, minden áron törvényhozás — mondá *Tolna követe* — hasznos nem lehet; ez annyi, mint pénzviszonyainkat idegen érdekek alá helyezni. S aztán mi a börzét illeti, megkérték-e az angol, franczia és más nemzetek Ausztriát, hogy papirjaikat börzéjén árultatni engedje; vagy a pesti börzén és Magyarországon is nem keringenek-e ausztriai bankjegyek, statuspapirok? Ezt eltiltani sem lehet, s ha történnék, minden esetre nyilt ellenséges indulatot árulna el.

A többség mindezek mellett, hogy jobban biztosíttassék a hitelintézet, elfogadta a Főrendek felszólítását.

Továbbá az intézet megnyitására 1845-iki julius első napja határoztatott.

Az intézet igazgatóságát a fejedelem nevezi ki, tehát a kincstár fizeti.

Szükségesnek tartá még a jegyző, *Ghyczy*, a telekkönyv behozatalára is tenni előleges lépéseket, hogy legalább azok, kik különös betáblázást kivánnak s kik a hitelintézettől kölcsönözni fognak, magokat bejegyeztethessék.

Szentkirályi, ki a sok visszás reformterveket lelkéből gyűlöli, ismét kártékony félszabálynak tartja a telekkönyv eképp behozatalát. Ez nem lehet csak engedményi, ennek kötelezőleg kell behozatni. Az ily darabolt reform csak új zavart okoz, mint végrehajtási törvényeink javítása, miáltal csak oldalaslag támadtunk meg más institutiót. Ideje már tisztán és őszintén járni el, ideje lépést tennünk sikertelen toldozás helyett.

A Rendek mindezek mellett a jegyzőt megbizák, hogy gondoskodjék a telekkönyv behozataláról, ha t. i. bonyolult birtokviszonyaink között lehet.

Annyi igaz, hogy a jegyző sincs igen vérmes reménynyel, hogy sok birtokos találkozzék, ki birtoklásának czímét bejegyzendi, míg az ősiség áll.

Következett ezek után az *előlegesen építendő utvonalak* meghatározása, miképp Pestről Galiczia felé, három pont jelöltessék ki, mely azt tenné, hogy a vonal Miskolczig egy legyen, s aztán ott szakadjon három részre. Ez értelmezést azonban csak a tanácskozások előzménye után lehet kiokoskodni; minélfogva ma nem egy követ

csakugyan szószerinti értelmet tulajdoníta a határozatnak, sürgetvén, hogy Pestről Galiczia felé ne három vonal készíttessék.

E vonalok — úgymond *Somssich* — csak háromágú korbács lenne a hon több vidékeinek. Az ország több kerülete e szerint nem részesülne az utakra adott pénzből; a galicziai hármas vonal kimerítené pénztárunk egész úti rovatát. S miért lenne a kedvezés éppen a Galiczia felőli megyékben, mit várhatunk mi kereskedés tekintetében Galicziából?

Elhatároztatott tehát, hogy Galiczia felé csak egy vonal építtessék. Kérdés lőn ezután, hogy Kassán, Eperjesen keresztül, Komárnyik, vagy Tokajon által, Vereczke legyen-e a kitüzendő végpont. Kik Komárnyik mellett szólottak, fölhozák, hogy erre már is jó út van, melynek elkészítése nem kerül sokba, s az átviteli kereskedés Sároson vonúl át, melynek, mint a másik vidéknek, hajózható Tiszája nincsen. Vereczke pártolói ellenben állíták, hogy Lembergnek Komárnyik felé magában Galicziában is sokkal hosszabb az út; s ennél fogva azon a vonalon több vámot kell fizetni, a szállítás drágább lesz. Nagy tekintetet érdemel továbbá, hogy a hegyaljai borkereskedésnek is ez az útja.

A többség, főleg az utóbbi tekintetben, Vereczkét pártolá. E határozat azonban ismét nagy harczot idézett elő. A dunán-inneni kerület, a bánya-városok ismét út nélkül maradtak. Ez, mondák, igazságtalanság, mindent a Tisza nyel el.

A tartományi érdekek harcza eképp végtelen fogott volna lenni, ha egy közvetítő indítvány nem tétetik vala.

Klauzál előadá, miképp fődolog a vonalak meghatározásában, hogy az ország legfőbb, legnevezetesebb vidékei köttessenek össze a középponttal, Pesttel, s hogy az innen szétágazó utak nem egy legrövidebb vonalba vitessenek ki a hazából, hanem az ország főbb helyeit, városait kapcsolatba hozzák. E tekintetben a választmány által kijelölt vonalak mind szükségesek; ki kell mindazáltal a megajánlott mennyiség csekélységéhez képest néhány vonalt előleges elkészítés végett jelölni. Ily vonal szónok szerint négy lenne, mindeniknek építése Pesttől kezdetvén, s folytattatván, meddig a költség engedi. A költségeket, hogy egyik vidék, egyik kerület se panaszkodhassék, aképp véli felosztandónak, hogy az utakra ajánlott összletből minden vonalra egyforma mennyiség határoztassék. A négy millió tehát négy részre osztatnék; s minden vonalnak Pesttől megkezdésére és folytatására egy millió lenne határozandó. A vonalok pedig lennének a következendők: *(Halljuk! Halljuk!)* első lenne a Pest-Budát Fiuméval összekötő vonal, másik út vezetne Pesttől Galiczia felé,

összekötvén a hon legvirágzóbb kereskedésű helyeit. E vonal aztán egy közvetítő ponttól, mint a szerkezetben van, több felé ágazhatna el. Harmadik vonal Pesttől Kolozsvárnak építtetnék, oly kikötéssel, hogy ha a debreczeni vasút másfél év alatt építtetni fog, e vonal Debreczentől kezdessék. Negyedik vonalnak a választmány a Pesttől Bécs felé vezető utat javalja; szónok azonban e vonalt, hol már is gőzhajózás van, hol vasút is terveztetik, előlegesnek nem tekintheti. E helyett legczélszerűbb lenne azon vonalt jelölni ki, mely szinte Erdélynek Szeben felé vezet.

Ezen indítványban sokan megnyugvának. A Dunán-inneni rész azonban felszólalt. Ime a Tiszántúl ismét két utat kiván. Emlittetett az oroszlán osztálya a mesében. Hasztalan mondák, hogy ott kell országosan gondoskodni utakról, hol legrosszabb állapotban vannak a közlekedési eszközök, hol a kereskedés nagy bőség közepett sárban fuladoz. Azonban az aggodalmakat, panaszokat másképp megszüntetni nem lehetvén, kénytelen volt az indítványozó még egy vonalt kijelölni a bányavárosok felé.

E szerint tehát már öt felé fog osztatni az utakra adott csekély mennyiség. S most már több megyék az ellen szólaltak fel, hogy ennyi utat építeni lehetetlen, hogy az egész törvényjavaslat csak oda fog szolgálni, hogy egyedül Pestnek lesznek jó utai, s mondatott, hogy eképp legczélszerűbb fogna lenni, magát Pest megyét megajándékozni a megajánlott öszlettel.

Szentkirályi: Eszébe jutott — úgymond — Agrippa meséje, midőn a tagok fellázadtak a gyomor ellen, honnan életnedvet, honnan tápot nyernek mindnyájan. Kérte szóló követ a panaszló képviselőket, menjenek egy debreczeni, vagy pesti vásárkor e megye utaira és lássák meg, hogy a középpont utait egész ország szekere mennyire rongálja.

A többség ezeknél fogva megnyugvék ez idő szerint a Csongrád megye által tett osztályzaton; midőn az később egy ötödik vonal hozzáadásával módosíttatott. Szavazás közben, először egyformán álltak a szavazatok, mert Pest követe nem szavazott, nehogy érdek elősegélésének tekintessék voksa, azután azonban ő is Csongrádot pártolá, de erre

Sopron követe, ki utasítás hiányában előbb nem voksolt, most Csongrád ellen voksolt; azonban *Bars,* ki előbb szinte ellene voksolt, most a bányavárosok iránti méltánylatból Csongrádot pártolá, úgy szintén, a ki voksolni többnyire nem szokott: Nyitra is pártolá Csongrádot, s így végre is a csongrádi indítvány fogadtatott el.

AKADÉMIA KÖNYVTÁRA

315. Kerületi ülés.

1844 október 22-én.

Elnökök: Nikolics (Bács megye), Soltész (Torna megye). *Jegyző:* Ghyczy. *Naplóvivő:* Komlóssy.

Tárgy: Hitelesítés. Középponti vasút, s kőutak.

A mai ülés az ország közszükségeinek fedezésére teendő országos ajánlatról s az országos közpénztár jövedelmeinek beszedése s kezelése módjáról szóló üzenet és törvényjavaslat, úgy a közmunkák szabályozása tárgyában készített üzenet s törvényjavaslat hitelesítésével kezdetett meg, és a tegnap megszakadt tanácskozás folytatását a középponti vasút érdemében átküldött főrendi válaszüzenet tárgyalása előzte meg.

Szepes megye követe figyelmezteté a Rendeket azon keserű vitákra, miket ezen tárgy már oly sokszor előidézett, miknek ezuttali mellőzése tekintetéből indítványt tőn az e tárgygyal foglalkozott országos választmány az iránti megbizatására, hogy a vállalkozó társasággal a szerződési föltételek iránt értekezzék, s jelentését minél előbb a Rendek elébe terjeszsze, mivel addig — úgymond szónok — meddig a társaság akaratját tökéletesen nem tudjuk, minden vitáink s határozataink fölöslegesek s haszontalanok.

Szentkirályi nem látja szükségét, hogy ezen tárgy ismét a választmányhoz utasíttassék, sőt ellenzi. Itt a főkérdés csak az, vajjon az ország, miután a kamat biztosítását ezen vonalra elvállalta, a párvonal ellen tovább is kívánja biztosítani. Itt már a társaságnak legkevesebb érdeke sem forog fenn, neki mindegy, ha tíz vonal építtetik is mellette, csakhogy az ország által a vaspálya 5% kamatja biztosíttatott. Hanem a törvényhozásnak kell elhatározni azt, vajjon a párvonal megengedése mellett kíván-e az ország a biztosítás által nagyobb terhet elvállalni? Részemről nem látom át, miért kellene itt az ország költségeit szaporítani, holott midőn a biztosításról volt szó, a párvonalt ellenzőknek is legfőbb okuk nem volt más, mint az attól való félelem, hogy nekik örökre nem lehet vasútjok. Azonban miután ezen félelem már az által, hogy a középponti vasút a párvonal ellen csak tizenöt évig biztosíttatik, s ezután a jobbparti vonal is fölépíttethetik, megszüntetett, nem lehet attól a nélkül, hogy az ország költsé-

geit tetemesen ne szaporítnók, elállani. S minthogy a tárgyra nézve még eddig a két Tábla közti egyesség meg nem történt, azt az országos választmányhoz utasítani merő haszontalanság.

Ellenben a dunántúli megyék, melyek mindenkor a jobbparti vonal mellett vittak, a párvonal eltiltása ellen ez úttal is hatalmas szót emeltek.

Tolna megye követe úgymond: megyémet nem érdekli, akár a bal, akár a jobb parton építtessék a pálya, mi terményeinket a Dunán Pestre fölszállítván, onnan mindegy, akár a jobb, akár a bal parton vitessék tovább, s így minden érdektől menten szólalok fel akkor, midőn a párvonalnak állított jobb parti vasútat pártolom. Ha a nemzet a közhaza jólétére a balparti vonalt találja hasznosnak, ám jól van, építtessék, de midőn az ország a balparti vonalra a kamatbiztosítékot elvállalta, igazságtalannak látom a párvonal eltiltását. Vagy tán azért nem akarjuk megengedni, hogy az ország olcsóbb biztosítást nyerjen? Ez nem ok, mert az országnak 50—60 ezer forintra nem kell nézni akkor, midőn általa legtermékenyebb, legszorgalmasabb részét megnyugtathatja. A balparti vonal az 5% kamattal biztosíttatván, a czél el van érve; minek mennénk még ennél is tovább, s miért hagynók reménység nélkül a dunántúli megyéket, hogy nálok vasút az ország minden biztosítása nélkül ne építtethessék? Különben is a párvonalt, a nélkül, hogy annak elintézését a kormány önkénye alá ne adjuk, elhatározni teljes lehetetlen stb.

Szepes megye követe ismételve figyelmeztette a Rendeket az idő rövidségére. Minek addig — úgymond — tanácskozni, meddig a vállalkozó társasággal sem vagyunk tisztában. A társaság 80 évet kért, mi 60 évet ajánlottunk és egy millió biztosítékot követeltünk; előbb ez iránt tisztában kell lenni. Annálfogva ezen tárgyat a választmányhoz újabban visszautasítani szükséges.

A többség Tolna megye indítványát már meghaladottnak nyilatkoztatta.

Végre minden oldalról szavazás sürgettetvén, a nagy többség az előbbi határzat megtartására szavazott.

Ennek kinyilatkoztatása mellett egy másik szavazás által pedig Szepes megye indítványa elfogadtatván, a tárgy az országos választmányhoz utasíttatott a végett, hogy a társaságot azon pontokra nézve is, mik iránt még kérdés van, meghallgatván, az alkudozás végeredménye szerződvény alakjában mielőbb mutattassék be.

Ennek folytában *Gömör megye követe* a gömöri vasgyárosok által múltkor beadott folyamodványt kérte tárgyaltatni, s rövi-

den a kérvény tartalmát előterjeszté, miképpen a folyamodó vasgyárosok a vasút-szerződésbe az angol vas behozatalának eltiltását, mint föltételt kérik foglaltatni, hogy az építendő vasutaknál a magyar vas használtassék; a folyamodók mintegy 120 ezer mázsára készek vállalkozni. Ezen folyamodvány szinte a választmányhoz utasíttatott, a kérvény figyelembe vétele mellett.

Ezután a tegnap megszakadt tárgyra került a tanácskozás, és az országutak építéséről szóló törvényjavaslat vétetett vizsgálat alá.

Pest megye követe előterjeszté, miképp ha egyszerre több út kezdetnék építtetni, azoknak tökéletes elkészítésére igen sok idő fog kivántatni, hát még a többi kijelölt út mikor lesz fölépítve? Minthogy az építendő vonalak jó karban tartása tetemes pénzösszeget szokott fölemészteni, egy út jó karban tartására az országosan ajánlott egy millió forint alig elegendő, s ha jövendőben országos költségen a többi útvonalt is a most építendők jó karban tartása mellett fel akarjuk építtetni, akkor a mostani sommánál vagy nagyobb mennyiséget kell kőutak építésére fordítani, vagy pedig a kész utak fenntartására más segédforrásokról gondoskodni. Erre nézve tehát és hogy a hatóságoknak, merre ezúttal az országos utak nem vonatnak, hogy más fenn levő útjaik jó karban tartására mód nyujtathassék, szükségesnek gondolta, hogy azon utakon, melyek az országos igazgatóság megvizsgálása mellett jóknak találtatnak, mérsékelt uti vám szedessék. Azt mondhatják ugyan némelyek, hogy az uti vámok felállítása által a kereskedés akadályoztatik, de erre a külföld ellenkezőt bizonyít. Tudjuk, hogy Németországban vannak uti vámok, de jó utak is; a kereskedés gyors közlekedés által nemhogy nem gátoltatik, sőt inkább élénkül; mert jó utakon, ha a fuvaros fizet, legkevesebbet sem veszít, mert sokkal többet rakhatván fel szekerére, olcsóbban szállíthat.

Bár ez indítványnak egy-két pártolója találkozott, de a többség azt a 25. §. tárgyalására utasította.

Az 5. §-nál, hol az javasoltatik, hogy a szabad királyi városokban a város határán keresztül vezető országutak készítésére minden háztól egy gyalog és minden ötven holdtól, mely egyes polgárok birtokában van, egy marhás napszám legyen kiszolgáltatandó: élénk vita keletkezett. A városok követei az eddigi gyakorlat megtartása mellett ezen §. kihagyását sürgették. Előadák ugyanis, miképp a Táblának mindig az vala fő kivánata, hogy a polgárok munkájokat iparüzésre fordítsák; miképp lehet tehát kivánni, hogy a műiparos kezek utak csinálására használtassanak?

Pozsony város követe úgymond: Főkérdés itt, vajjon

lehet-e a polgárokat országutak készítésére kihajtani? Én azt hiszem, meddig a privilegiális status erre általánosan nem szoríttatik, addig arra egy osztályt kényszeríteni nem lehet. Vagy tán pénzzel kell ahoz járulni? Ezt is tagadom, mert a város, bár több polgárból áll, mégis úgy tekintetik, mint egyes nemes ember, és mint nemesek az országgyűlési ajánlatokban részt vesznek, minél fogva egy rókáról két bőrt húzni nem lehet. Különben is, minthogy a városok az ország minden közterheit az adózókkal úgy, mint a kiváltságos renddel viselik, itt újabban és háromszorosan, meddig a kiváltságos nemesi rendre az igazságos arány fel nem állíttatik, nem terheltethetnek.

De más részről még az arány miatt sem maradhat meg a szerkezet, mert a házak és házak között semmi különbség sem tétetett, s midőn majd egy házacskával biró az utcsinálásra egy napot szolgálna, akkor is hasonló szolgálatot tenne a nagy jövedelmű házbirtokos is, sőt annál többet, mint kinek 49 hold földje vagyon, mert ettől szolgálni a szerkezet szerint senki sem tartozik.

Ennek ellenében a megyei követek részéről megjegyeztetett, miképp vannak a városokban oly birtokok, melyek adó alatt állanak, és melyek nemesi kiváltságoknál fogva adómentesek; az országos ajánlat tehát csak azon birtokokra rovatik, melyeket a városok földesuri tulajdonnal birnak. A városok nincsenek a megyékbe bekebelezve; mások, mint a városok, ott a közmunkákat nem teljesíthetik, s oda az arányt a város határozza el.

Mások ellenben a városi földbirtokot az egész telkes jobbágyhoz nem találták arányban, s az ötven holdat ahoz kivánták mérni.

Végre szavazásra tétetvén kérdés, hogy megtartassék-e a szerkezet vagy módosíttassék: 23 megye 21 ellenében a szerkezetre szavazott. A többség közzül sokan azért járultak a szerkezet megtartásához, mivel a módosítást kivánók legnagyobb része a városokat még jobban kivánta terheltetni.

Ezután a 7-ik §-nál *Palóczy László (Borsod megye követe)* azon hatóságoknak útjaiért, melyektől az országos igazgatóság a kész jó utakat átveendi, az országos ajánlatoknál illő beszámítást indítványozott; mert, úgymond, ha ezek nem építtettek volna, az országnak tetemes sommáját emésztenék föl. Különben, ha ez tekintetbe nem vétetnék, azon megye, mely a legkitünőbb szorgalom mellett igyekezett a jó utakat minél elébb megcsináltatni, meg lenne verve, s csak azokra, melyek kötelességeik teljesítését elmulasztották, áradna nyereség, s a hanyagság jutalmaztatnék.

Ez indítványt az utána szólott megyei követ pártolta; egy-

szersmind Pest előbbi indítványát fölmelegítvén, kívánta, hogy az utak fenntartására ott, hol jó utak léteznek, mérsékelt vámok állíttassanak fel, hol mindenki, minden személykülönbség nélkül, nemes és nem-nemes egyiránt fizetni tartozzék.

Azonban a borsodi indítványnak sok ellenkezője találkozott. Felhozatott, miképpen itt computust felállítani teljes kivihetetlensége miatt lehetetlen; más megyék is készíttettek utakat, mikre talán többet költöttek mint Borsodmegye, mely szerencsés helyzeténél fogva jó útakat készíttetett; de vannak oly megyék, hol az útépítésre szükséges kő nem találtatik, s minden fáradságuk mellett sikert nem érhettek, mert útjaikat vagy a víz elmosta, vagy a mocsárba besüppedtek, vagy pedig a homokfuvatok semmisítették meg.

Különben is azon utakat a szegény adózó készíttette, azt igazságosan a nemességnek beszámítani nem is lehet; más részről az efféle computus oda vezetne, hogy a fizetés mind ilyen computusokkal tétetnék.

Erre *Palóczy* azt válaszolta, hogy a földesúr is részt vett az utak építésében, mert az ahoz megkivántató anyagokat ingyen adta.

Mire *Beöthy* által megjegyeztetett, miképpen nem lehet azt oly különös segedelemnek mondani, midőn a földesúr a hegy oldalából megengedte az ott heverő követ az utakra hordani, mi ugyan tömérdek papirosába került a megyének. Ezen állítás hasonlít ahoz, midőn a debreczeni diák azt mondta gazdasszonyának: itt a kapor, csináljon kelmed túrós derelyét!

E szerint a borsodi indítvány 33 szóval 12 ellenében elvettetett.

A 25. §-nál harmadszor újult meg a pesti indítvány, azt maga az indítványozó hozván szőnyegre azon okból, mert az út fentartása úgy szólván, többe kerül, mint a készítése; ezért kivánja, hogy engedtessék meg a már kész, jó állapotban levő utakon vámot szedni.

Ennek ellenében felhozatott *Ghyczy jegyző* által, miszerint a kérdést ily rövid úton eldönteni nem lehet, már azért sem, mert midőn a nemesség az utak építésére fizetni fog, egyszersmind már előre, míg az útak el sem készíttettek, elhatároztatnék, hogy azon az úton, melynek csinálására országos ajánlattal járul, uti vámot is fizetni tartozik, ez csak ellenszenvre szolgáltatna anyagot. Egyébiránt tudjuk, hogy Ausztriában, hol az uti vámok fennállanak, az országutak jó karban tartása sokkal többe kerül, mint Olaszország azon tartományaiban, hol semmi vám nem szedetik. A vámszedésre szükséges épületek és azoknak fenntartása, a vámszedők fizetései és elkövetni szokott visszaélések, a vámjövedelem $^2/_3$ részét mindenütt felemésztik.

Ezen okoknál fogva e kérdést innen mellőzni kivánták, annál is inkább, minthogy a jövő országgyűlésig alig készíthetni 20 mfdre terjedő útat; ezen kérdés iránt a jövő országgyűlés, akkor, midőn az országútak el lesznek készítve, rendelkezhetik.

Az indítvány szavazásra bocsáttatván, azt 30 megye 18 ellenében mellőzni kivánta. A kevesebbségben maradt megyék, melyek az uti vámokat, hol mindenki személykülönbség nélkül fizetett volna, felállíttatni kivánták: Pozsony, Trencsén, Vas, Nógrád, Liptó, Győr, Baranya, Zólyom, Pest, Verőcze, Szerém, Zemplén, Sáros, Szepes, Borsod, Arad, Temes, Krassó.

Ekkép ezen törvényjavaslat, úgy a fiumei kikötőről szóló is, minden változtatás nélkül helybenhagyatott.

---

316. Kerületi ülés.

1844 október 23-án.

Elnökök: Soltész (Torna megye), Nilkolics (Bács megye); *Naplóvivő:* Komlóssy; *Jegyző:* Szemere, Ghyczy.

Tárgy: Hitelesítés s több törvényjavaslat a pénzügyi munkálatból.

Mindenekelőtt a büntető törvénykönyvi javaslatnak a börtönrendszerről szóló III része érdemében készített 6-ik izenet, a hitelintézet tárgyában pedig a 2-dik izenet és felírási javaslat hitelesíttetett.

Azután a napirenden levő pénzügyi munkálatban foglalt törvényjavaslatok közzül legelsőbben azok, melyek az épitendő csatornákról szólnak, kerültek szőnyegre.

Ghyczy időelőttinek találta a választmány javaslata szerint az előlegesen készítendő csatornák sorozatát törvénybe igtatni. Ezzel, úgymond, csak a jövő országgyűlés kezei köttetnének meg, a mi fölösleges; annyival is inkább, minthogy jelenben csak a tervkészitésről van szó, még azt sem tudjuk, vajjon a kijelölt csatornák létesíthetők-e vagy nem; annálfogva szóló a sorozatot kihagyatni kivánta.

Az indítvány pártfogói leginkább a Pestet Szegeddel összekötő csatorna elsősége ellen irányzották okoskodásaikat. Elmondták ugyanis,

miképp ezen munkálatban a tiszai vidék legtöbb jótékonysággal terveztetik részesíttetni; ott lesz a debreczeni vaspálya, ezen felül még 2—3 kőútvonal is arra fog építtetni. Illő hogy az ország más részére is, ha nem valósággal, legalább a papiroson figyelem tétessék. Különben fölösleges is ezen csatornát első helyre sorozni; sőt abba az ország nem is avatkozhatik, miután építtetése az 1840. t. szerint egy vállalkozó társaságnak engedtetett.

Szegheő (Csongrád megye követe) által felhozatott, miképpen a múlt országgyűlés ezen csatornának elsőségét kitűzte, ezen munkálatban nem a csatornaásatásról, hanem csupán a terv készítésről van szó, s miután ezen csatorna létesítése a nemzet egyik legfőbb óhajtásai közzé tartozik, mindenekelőtt szükség megtudni, vajjon lehet-e Pest és Szeged között csatornát készíteni. stb.

Végre szavazás utján 31 megye 17 ellen a szerkezet megtartása mellett nyilatkozott.

Továbbá a Balatonnak egy részről a Sió, más részről pedig a Rábával leendő összeköttetése nagy szótöbbséggel Somogy megye indítványára, noha a választmányi javaslatban csak a Rába van megemlítve, elfogadtatott.

Folytatólagosan előkerültek azután a vizek szabályozásáról és a Béga- és Ferencz-csatornákról szóló törvényjavaslatok, mik minden vita nélkül helybenhagyattak.

Végre tárgyalás alá vétettek az országos választmány által véleményezett azon törvényjavaslatok, melyek szerint az országos pénztár közvetett és mellékes jövedelem forrásául szolgálnak:

a) a só felemelt árából a királyi kincstárnál összegyült pénzalap, s abból ezen túl befolyandó jövedelmek. Az országos választmány azon javaslatához, hogy az 1792 : 14. t. cz. által 11 krajczárral fölemelt só ára az országos pénztár jövedelmei közzé adassék, *Pest megye* indítványára az 1802 : 3. .-cz. értelmében 1 forint 6 krajczárral fölemelt só ára is, minthogy az akkori szükségek régóta megszüntek, jövendőben az országos pénztár jövedelmeihez kapcsoltatni határoztatott.

b) a harminczadtóli mentesség megszüntetéséből származható jövedelem; miszerint a nemesek harminczadtóli mentessége a jövő országgyűlésig megszüntettessék, s az ebből befolyó jövedelmet a kir. kincstár az illető számadási kivonat közlése mellett az országos pénztárba félévenként átadja. És

c) az ország határain kivül tartózkodókra ezen czím alatti megrovások után bejövendő mennyiség. A megrovatási törvényjavaslat

némi kivételekkel aképpen tétetett, hogy azok, kik évenként Magyarországban s a kapcsolt Részekben félévet nem töltenek, azon mennyiséget, mely az országos ajánlatból reájok s birtokaikra kivettetik, kétszeresen tartozzanak lefizetni.

Ezen javaslatokat a Rendek minden ellenvetés nélkül elfogadták.

Ezek után *Pest megye követe* fentebb említett indítványa folytában előadá, miképpen küldői ezen elszámláltakon kivül még más jövedelmi forrásokról is gondolkoztak. Kivánják ugyanis küldőim, hogy az egyházi javak bizonyos része az országos pénztár jövedelmei közzé adassék. Ezt azonban ezúttal, minthogy már más alkalommal hosszas vitatkozás után e tárgyban a Rendek határoztak, s a borsodi indítványt félre tették, nem szorgalmazom. Ezen kivül azután kivánják, hogy a díszczímek után járandó taksák, melyek a királyi tanácsosi, bárói, grófi stb. czimekért fizettetnek, egy negyed részszel fölebb emeltessenek; s ezen $^1/_4$ rész az országos pénztárba folyjon. Kivánják továbbá a kényszerített betáblázást behozni, s az innen származó díjak szintén az országos pénztár jövedelmi forrásául szolgáljanak. Végre a vámokat némely czikkekre a védvámrendszer értelmében fölemeltetni kivánják, hogy az ebből bejövendő mennyiségek az országos pénztár jövedelmei szaporitására fordittassanak.

Torontál megye követe pedig indítványt tőn, hogy az egyházi javakból befolyó jövedelmek azon idő alatt, midőn üresedésben vannak, az országos pénztárba folyjanak.

Ez, valamint Pest megyének a díszczímek taksálásáról szóló indítványa minden vitatkozás nélkül elfogadtatott; ellenben a többi egyszerűen mellőztetett.

---

317. Kerületi ülés.

1844 október 24-én.

Elnökök: Nikolics (Bács megye),Soltész (Torna megye). *Jegyzők:* Vukovics, Ghyczy.

Tárgy: Hitelesítések. Pénzügyi munkálat.

Mai ülésben a következő tárgyak hitelesittettek: *a)* a törvények kötelező erejének, s azoknak a törvényhatóságokhoz leendő megküldése tárgyában készített 2-ik üzenet;

b) az úrbéri törvény némely §-ainak módosításáról szóló 2-ik üzenet és

c) a középponti vasút iránti 2-ik üzenet.

Olvastatott ennek folytában a magyar királyi Természettudományi Társaság országos pártolásért és beczikkelyezésért tett folyamodványa, mely illő méltánylatra találván, *Kubinyi (Nógrád megye követe)* indítványára a társaság beczikkelyezése elrendeltetett, annyival is inkább, mivel ez már István főherczeg pártfogásával is dicsekszik.

Ezután a pénzügyi munkálatból a statistikai hivatal fölállításáról szóló törvényjavaslat került vizsgálat alá, mi szinte némi módosítással helyben hagyatott. E hivatal felállításáról a jövő országgyűlésig az országos igazgatóság fog gondoskodni. E hivatal feladata lesz minden közigazgatási és kereskedési, vagy, mint a Rendek még tágabb értelemben kifejezék, minden statistikai adatokat összeszedni. Az összeszedett adatokat, hogy az irodalom is használhassa, hirlap útján kivánják a Rendek időnként közrebocsáttatni. Ellenben a népnevelésről szóló törvényjavaslat megállapítása Tolna követe azon indítványa folytán, miszerint a népneveléssel foglalkozott kerületi választmány, minthogy az országgyűlés rövidsége miatt már a beadott választmányi munkálat nehezen kerülhet tanácskozás alá, bízassék meg minél előbb beadandó oly terv készítésével, hogy a népnevelésre országosan ajánlott négyszázezer frtot miképp lehessen legczélszerűbben felhasználni, fölfüggesztetett. Végre az országosan ajánlott összegnek a törvényhatóságok közt miképpeni felosztása került szőnyegre.

Nógrád megye követe előterjeszté, miképpen küldői a közös teherviselést kivánták volna életbe léptetni, de miután a többség ettől elütötte, segedelem útján is kész megyéje a haza közszükségeire áldozatát hozni, mint ezt akkor, midőn az ajánlásról volt szó, be is bizonyította. Azonban küldői azon osztályzatot, hova megyéjét az országos választmány sorozta, fölöttébb terhesnek találják. Egyébbiránt meg vagyok győződve, — úgy mond szóló, — hogy minden megye magát érzi terhelve, a sorozatot módosítani s az alábbszállítást kivánni fogja; mi tehát ekkép, ha az osztályzat iránt tanácskozni akarnánk, az által oly darázsfészekbe nyúlnánk, melyből egykönnyen kibontakozni nem lehetne. Annál fogva indítványozom, hogy ezen kérdés elintézése, mint már más alkalommal is megtörtént, Nádor Ő Fenségére bizassék.

Ezen indítványhoz pártolólag szólt *Somogy megye követe,*

elmondván, mennyire igazságtalanul van az országos választmány által készített terv szerint megyéje terhelve, mily benyomást fog okozni, úgymond, ezen fizetés azokra, kik magokat fölöttébb terheltetve látják. Az igazságtalan fölosztást mindenesetre javítani szükséges annyival is inkább, mivel a választmány adatok nélkül nem volt képes igazságos osztály készítésére. Mi mindnyájan érdeklettek vagyunk, s azért e kérdés elintézése felett nem itélhetünk; hanem legczélszerűbb lenne Nádor Ő Fenségét, mint compromissionális bírót megkérni, hogy ezen ajánlatot a nála levő adatok szerint igazságosan a hatóságok közt fölosztaná.

Az indítványnak számos pártfogója találkozott, ellenben *Szepes megye követe*, úgymond, ha egyes megye követeire bízzuk a megyék festését, ez alkalommal az országnak oly képét fogjuk láthatni, mely szerint azt kellene hinni, hogy az ország azon két milliót, melyet fizetni akarunk, sem éri meg. Én szinte elmondhatnám megyémről, hogy az örökös hóval födött Kárpátok s a föld soványsága miatt fölötte vagyon terhelve, de ezt mellőzöm. Többnyire nem látom át, miért kellene a kulcs meghatározását a nádorra bízni? Hiszen az országos választmány a palatinális conscriptióból és a megyei levelekből készítette az osztályzatot, más adatai a nádornak sincsenek. Annálfogva szavazás által kivánnám eldöntetni, vajjon a felosztást a nádorra kivánjuk-e bízni, vagy pedig az országos választmány javaslata nyomán itt mi magunk elhatározni?

Ezen indítvány mellett is történtek felszólalások s így a vélemények elágaztával csakugyan szavazásra került a dolog; 28 megye 12 ellen Szepes megye indítványa értelmében azonnal kivánt az osztályozás tárgyába bocsátkozni. A kisebbségben maradt megyék, melyek az osztályozást a nádorra kivánták bízatni: Sáros, Ung, Torna, Arad, Pozsony, Nyitra, Sopron, Trencsén, Vas, Nógrád, Zala, Liptó, Somogy, Győr, Veszprém, Fehér, Esztergom, Mosony, Bács, Pozsega, Szerém.

Ezután *Máramaros ősz követe, báró Sztojka* az iránt sürgetett szavazást, hogy az ajánlat eddigi szokás szerint a porták után vettessék-e ki vagy nem? Mely indítvány mint igazságtalan kulcs, minthogy e szerint az adózó nem-nemes birtokai után történnék a nemesi birtokra a kivetés, 47 szótöbbséggel 2 ellenében elvettetett; a kisebbségben maradt megyék: Mármaros, Arad.

Miután tehát *Borsod megye* indítványára kimondatott, hogy ezen most megállapítandó fölosztási kulcs csak ideiglenesnek tekintetik, s az jövendőre zsinórmértékül a fizetésnél nem fog szolgálni,

az országos választmány által kidolgozott fölosztási kulcs vétetett vizsgálat alá.

A megyék egyenként, a gazdag Bácstól kezdve a terméketlen Marmarosig, terhelve találták magokat, s a dús termékű alföld nagyrésze kopár sivataggá, s terméketlenné varázsoltatott. Mi ezt s az igazságosan fölhozott okokat ide igtatni nem akarjuk, úgy is megtörtént a fölosztás és pedig az 1-ső osztályba esett: Bács, Fehér, Mosony, Sopron, Torontál; a 2-ikba Pozsony, Temes, Tolna, Szerém, Vas; a 3-ikba Békés, Csanád, Esztergom, Győr, Nyitra, Pest; a 4-ikbe Baranya, Borsod, Csongrád, Komárom, Somogy, Veszprém; az 5-ikbe Abaúj, Bars, Bihar, Heves, Nógrád, Verőcze, Zala; a 6-ikba Gömör, Hont, Szabolcs, Szatmár, Zemplén, Zólyom, Varasd; a 7-ikbe Torna, Kőrös, Pozsega, Sáros, Szepes, Trencsén, Ung, Zágráb; a 8-ikba Bereg, Krassó, Ugocsa; a 9-ikbe Liptó, Árva, Mármaros, Túrócz.

---

318. Kerületi ülés.

1844 október 25-én.

Elnökök: Nikolics Izidor (Bács) és Soltész János (Torna). *Jegyző:* Ghyczy. *Naplóvivő:* Komlóssy.

Tárgy: Hitelesítések. Pénzügyi munkálat.

Mielőtt a tegnap félbeszakadt osztályozás folytatásába bocsátkoztak volna a Rendek, hitelesíttetett: *a)* a Ludovicea nevet viselő magyar katonai intézet tárgyában készített üzenet és felirási javaslat; *b)* a vakok, siketnémák és tébolyodottak intézete tárgyában készített üzenet, felirás és törvényjavaslat; *c)* az elemi tanodák rendszeresítésére nézve kiadott kegy. kir. rendelet s a műegyetem iránti üzenet és felirási javaslat.

Ezután az ajánlott összeg felosztására szükséges hatósági osztályozás folytattatott.

A megyék után következtek a szabad kerületek, melyeknek követei kerületeikre nézve szinte szerfölött terhesnek és igazságtalannak találták a kulcsot annyival is inkább, mert a kerületek a mellett, hogy földjök legnagyobb részben terméketlen sivatag, a hazának minden közterheit viselik, minek tekintetbevétele mellett, hatóságaikat különösen a *Jászkun kerületek követe* az országos

választmány által tervezett osztályzatban alább szállíttatni kérték; de a Rendek többsége szavazás útján a nevezett kerületet a javaslott osztályzatban meghagyta.

A szabad kerületek tehát az országos választmány tervezete nyomán következő osztályzatokba soroztattak: Jászkun kerületek a 3-ikba Hajdú városok kerülete az 5-ikbe, XVI Szepesi város a 6-ikba; a magyar tengerpart pedig a 9-ikbe.

Folytatólag a szabad királyi városok osztályzatára került a sor. A városi követek nagyrésze a városokra szinte azon kivetési kulcsot kivánták alkalmazni, mely a megyéknél megállapíttatott; t. i. a föld területe szerint, nem pedig a portális összeírás nyomán; mert itt nem adóról, hanem csak subsidiumról van szó, s a városok, mint nemes emberek, csupán azon földektől rovathatnak meg, melyek adó alatt nem állanak. Ha pedig portákra fog tétetni a kivetés, akkor a városi birtoknak azon része is tetemesen és kétszeresen fog terheltetni, mely adó alatt áll. Ha ezen adó alatti birtokot egyik, vagy másik városban nem vélik a többi adózóhoz aránylag terhelve, akkor a portális igazítás alkalmakor a portákat szaporítsák, mert igazságosan ugyanegy birtok adóval, subsidiummal és más számtalan közteherrel nem nehezíttethetik akkor, midőn a nemesi rend subsidiumot fizetend. Tudják bezzeg a városokat a teher felosztásánál háromszorosan is megróni, de az alkotmányszerű igazságos jogokból kirekesztik! stb.

Némely megyék a városok kivánságát igazságosnak találták; másrészről pedig kimutatták azon különbséget és anomáliát, mely akkor előállana, ha a városok részéről kivánt osztályozás elfogadtatnék. E szerint Nagybánya fizetne 2198 frtot, Szabadka 12,151 frtot, midőn Pest 1046 frtot és Buda 1085 frtot; ellenben az 5. szám alatti kulcs szerint, Nagybánya fog fizetni 1848 frtot, Szabadka 6261 frtot, mikor Pest 5343 frtot, Buda 2824 frtot.

Ezen kulcsot sokan a méltányossággal jobban megegyezőnek állították.

Végre a két kulcs közzül, hogy melyik alkalmaztassék, szavazásra bocsáttatván: 31 megye 17 ellen az 5. szám alatti jegyzék szerint megállapított felosztási kulcsot fogadta el.

Ezután az osztályozás következőleg állapíttatott meg, megjegyezvén itt is, miképp a királyi városok is, leginkább a kisebb területeket birók, az osztályzatban annak igazságtalan volta miatt magokat alább tétetni kérték: az első osztályba soroztattak: Arad, Buda, Székesfehérvár, Pest, Pozsony, Soprony, Szabadka, Temesvár, Ujvidék, Zombor; a 2-ikba Győr, Kőszeg, Nagyszombat, Pécs; a 3-ikba Eper-

jes, Esztergom, Kassa, Komárom, Kismarton, Szakolcza, Debreczen; a 4-ikbe Bazin, Modor, Szentgyörgy, Eszék, Ruszt; az 5-ikbe Károlyvár, Lőcse, Varasd, Zágráb; a 6-ikba Besztercze, Felsőbánya, Késmárk, Szatmárnémeti, Trencsén, Zólyom; a 7-ikbe Bakabánya, Breznóbánya, Libetbánya, Körmöcz, Nagybánya, Selmecz, Szeben, Ujbánya; a 8-ikba Kapronczа, Korpona, Kőrös, Pozsega; a 9-ikbe Fiume és Buccari városok.

Mely osztályzatok közt a külömbség egyik a másiktól, egy holdra az országos választmány tervezete szerint 1/2 krban állapíttatott meg úgy, hogy a 9-ik osztály fizet 1 krt, a 8-ik 1 és 1/2 krt, az 1-sső pedig 5 krt.

Debreczen a 4-ik osztályba volt sorozva, de a harmadikba vétetett, daczára annak, hogy *Bihar követe, Beőthy* ugyancsak védte rosz utaival, melyeken átusztatni téli vásár alkalmával nem csekély feladat; de egy *felföldi követ* azt mondá erre, hogy ő nagy bosszúsággal vette észre ott utaztában, hogy az érdemes város minden rosz utai mellett is vámot szed az «árok-kerítés» mellett, a város úgy nevezett kapuinál.

Szeged követe, Szilber is kérte Szegedet a 3-ik osztályból a 4-ikbe tétetni, minthogy Csongrád megye is ott van hasonló földeivel; azonban a dunai városok sürgetései következtében szavazás lőn a felett: feljebb rugtassák-e a másodikba vagy nem? A többség azonban meghagyá a 3-ik osztályban.

Érdekes volt e tekintetben *Palóczy Lászlónak* szavazás közben tett következő nyilatkozata: Ha szellemiségről volna szó, akkor Szegedet első classisba, ott is első eminensnek tenné, de most csak anyagiságról van szó, tehát marad ott, a hol van.

---

319. Kerületi ülés.

1844 október 26-án.

Elnökök és *naplóvivő* az előbbiek. *Jegyzők:* Szemere és Ghyczy. *Tárgy:* Hitelesítés. — Pénzügyi munkálat.

Sz. kir. Pest városában építendő országház iránti izenet fölirás és törvényjavaslat hitelesítése után fölvétetett a napirenden levő

pénzügyi munkálatból az ország közpénztárába fizetendő sommának a törvényhatóságok kebelében eszközlendő személyenkénti kivetéséről szóló törvényjavaslat, mit *Somogy megye követe* egyenesen a megyékre, mint melyek a helybeli körülményeket leginkább ismerik, kivánt bizatni; azonban ezen indítványt csak 4 megye pártolván, a többség egyszerűen elmellőzte. A törvényjavaslat pontonkénti tárgyalása alkalmakor a 9. §. felett, hol kimondatik, hogy megyékben és szab. kerületekben az országos ajánlatnak terhét, mindazon földtér viselendi, melyek rendes adó alá nem tartoznak, birassanak azok akárki által, haszonvehetőségöknek fokozataihoz képest minden megyében 8 osztály fog a következő módon megállapíttatni. Az első osztályba jönnek Bács, Fehér, Mosony, Sopron, Torontál, Pest, Szerém, Temes, Tolna és Vas megyékben azon földterek, melyeknek holdja (egy holdat 1200 □ öllel számítva) évenként 6 frtot vagy ennél több jövedelmet behoz; Baranya, Békés, Csanád, Győr, Nyitra, Borsod, Csongrád, Esztergom, Komárom, Veszprém megyékben és Jászkun kerületekben azon földterek, melyeknek holdja évenként 5 frtot, vagy ennél többet hoz be; Abauj, Arad, Bars, Bihar, Heves, Szabolcs, Somogy, Torna, Verőcze, Zala, Gömör, Nógrád, Szatmár, Zemplén, Hont, Zólyom, Varasd, Szepes, Zágráb megyékben, Hajdú kerületekben s a XVI szepesi városban azon földterek, melyeknek holdja évenként 4 frtot vagy ennél többet hoz be; Körös, Sáros, Trencsén, Ung, Bereg, Krassó, Liptó, Pozsega, Ugocsa, Árva, Mármaros, Turócz, Kraszna, Zaránd, Közép-Szolnok megyékben, Kővár vidékében, s a tengermelléki kerületekben azon földterek, melyeknek holdja évenként 3 frtot, vagy ennél többet hoz be. A megyék a jövedelmeknek itten kitett legnagyobb mennyiségénél nagyobbat nem határozhatnak; ezt azonban egyes helybeli körülményekhez képpest alászállíthatják. A többi osztályzatbeliek pedig a kiszámítandó jövedelmekhez képpest az első osztályhoz aránylag fognak megállapíttatni.

Somogy megye követe itt ismétlé előbbi indítványát. Ezen osztályzat — úgymond — tanusítja annak mellőzhetlen szükségét. Vannak némely megyékben oly terek, melyeknek holdja nem 6, de 20—30 frtot is jövedelmez; az tehát nem lehet igazságos, hogy ezek is csak annyit fizessenek, mint a 6 frt jövedelmet hozó földek, mert így a nagyobb jövedelmet hozó földbirtok terhei a kevesebbet jövedelmező földterekre rovatnának; minélfogva több osztály szükséges. És minthogy a megyék a helybeli körülményeket leginkább ismerik, a fölosztás igazságosan csak ezek által eszközölhető.

Mire válaszul adatott, hogy a 8 osztály a megye önkényének

meggátlására állapíttatott meg. Igen kevés földtér lehet olyan hazánkban, melynek holdja 6 frtnál nagyobb jövedelmet hoz be, s ezek legnagyobb része a szorgalom által vált nagyobb jövedelművé; az országos választmány pedig leginkább arra irányzotta osztályzatát, hogy a szorgalom az elnyomásig ne terheltessék. Igy pl. ha Tolna megyében a dohánytermesztő föld többet ad 6 frt jövedelemnél, nem a föld minéműsége, hanem a szorgalom tényezője a jövedelemnek; minélfogvást a munkálatban megállapodott maximum sokkal kisebb igaztalanság, mint ha számos osztályfok mellett a henyék könnyebbítésével a szorgalmasok túlterheltetnének.

Pest megye követe pedig elmondá, miképpen ott, hol rendes adózási rendszer van behozva, az adó egyenesen a birtokra, melynek megvan a maga bizonyos jövedelme, szokott kivettetni. Igy vannak több helyen ablak, kémény stb. adók. De nálunk ezen rendszert tisztán behozni nem lehet, hanem leginkább a jövedelmet kell zsinórmértékül használni a nélkül, hogy ez által a szorgalom elfojtassék.

Mindenekelőtt — úgymond — legszükségesebbnek tartom az osztályoknál a minimumot meghatározni; s én helyesnek látom Somogy megye azon állítását, hogy igazságtalan lenne, ha a 20 frtos föld azon osztályba tétetnék, hova a 6 frtos, mert sok helyen a föld minéműsége vagy helyzete, pl. ha a piaczhoz közel áll, emeli a jövedelmet. Az igazságos arányfelosztás végett tehát szükséges lenne több osztályfokot nem ugyan a megyék önkénye által határoztatni, hanem itt az országgyülésen megállapítani.

Továbbá nagy anomáliát látok a megyék osztályozásában. Igen furcsa, hogy Bácsban azon föld jő első osztályba, mely 6 frt jövedelmet hoz, míg Mármarosban az, a mely 2 frt jövedelmet ad. Én azt tudom, hogy minden táj több vagy kevesebb jövedelmet ád, de nem látom okát annak, miért kellene ez osztályokat igy sorozni?

Én részemről az osztályokat az egész hazában általánosan állítanám föl; egyik-másik megye közt semmi különbséget sem tennék, hanem kimondanám, hogy azon föld, mely pl. bizonyos jövedelmet hoz az első, a második stb. osztályba tartozik. A mi az osztályok számát illeti, arra nézve szónok, hogy az igazság minél inkább megközelíttethessék, 13-at vélt meghatározandónak, fönnhagyatván e mellett egyszersmind a megyéknek, hogy a szükséges helybeli körülményekhez képpest alosztályzatokat is tehessenek, úgy mindazáltal, hogy pl. az első osztály utolsó alosztálya a 2-ik osztálynál kisebb mennyiségű nem lehet. Igy pl. az első osztályba jönnének azon földek, melyek 10

frtnál több jövedelmet hoznak be; a 2-ba pedig, melyek 9 frtot, a 10-ik osztályba, melyek 1 frtot, a 11-be, melyek 30 krt, a 12-be, melyek 15 krt és a 13-ik osztályba azok, melyek 15 krnál kevesebb jövedelmet adnak.

E szerint aztán a jövő országgyűlésre megtudhatnók, mely törvényhatóságok vannak fölöttébb, vagy kevesebbé terhelve; s a szükséghez képpest kijavíthatnók.

Egyébiránt azon megyékben, hol 10 frt jövedelmet hozó földek nincsenek, ott első osztályozás nem lenne, hanem ott kezdetnék az osztályozás száma, melybe az összeírás nyomán a legtöbb hasznot hajtó földbirtok soroztatik. Igy pl. Mármarosban, hol a legjobb föld 3 frtnál több jövedelmet nem ad, a 3 frtos földek a 8-ik osztályba iktattatnának stb.

Mások ellenben nem láták jónak a sok osztályzat meghatározását, mert minél több lesz, annál több zavar fogna támadni. Az osztályzatok megállapítása pedig, ha a megyékre bizatik, szinte visszaélésekre ad alkalmat.

Somogy megye követe: Pest megye követének előadása is csak azt mutatja, hogy az osztályok meghatározását senki más inkább nem teljesítheti, mint a helybeli körülményeket ismerő megyék; annál fogva indítványa iránt szavazást sürget.

A vélemények többfelé ágazása miatt első sorban azon szavazás tüzetett ki: vajjon kívánják-e a Rendek a szerkezetet megtartani, vagy pedig módosítani? 25 megye 22 ellenében ez utóbbi mellett nyilatkozott.

Azután a somogyi indítvány került szavazás alá, mit 29 megye 18 ellen elvetett. A kisebbségben maradt megyék, melyek az osztályok meghatározását általánosan a megyékre kivánták ruházni: Trencsén, Vas, Zala, Liptó, Somogy, Győr, Fehér, Bács, Turócz, Pozsega, Zemplén, Sáros, Ung, Szabolcs, Bereg, Mármaros, Csanád, Arad. Nem szavazott Nyitra, Sopron.

Minek következtében Pest megye indítványa általánosan elfogadtatott.

Végre a 14. pontnál, hol az urbéri telkek jövedelme rovatik meg, szavazás utján Pozsega, Verőcze és Szerém megyékre, minthogy azon 3 megyében az úrbéri jövedelem a többi megyéétől lényegesen különbözik, külön osztály határoztatott.

320. Kerületi ülés.

1844 október 27-én. (Vasárnap délután.)

Elnökök: Ruttkay (Turócz), Szentpály (Ugocsa). *Jegyző:* Palóczy.

Tárgy: Honositások.

Zsedényi indítványozza, hogy ez országgyűlésen egy indigena se vétetvén be, tárgyaltassék az általános honosításról tervezett törvényjavaslat.

Hasonló értelemben volt *Szemere:* Én — úgymond — nem akarom azt fejtegetni, bár gondolkodásra s fejtegetésre tág mezőt nyujtana, vajjon czélszerű-e a honosításnak azon módja, melyet Magyarország Rendei az indigenaság osztogatása által gyakorolnak? Ez alkalommal az idő szűk volta miatt ebbe nem ereszkedem, hanem két megjegyzést teszek. Egyik az, miszerint egyes személyeknek kiváltságokkali fölruházása helyett inkább óhajtottam volna, ha a honosítási kész törvényjavaslatnak vizsgálása, vagy újnak alkotása tüzeték vala ki tanácskozás tárgyául, mert egyes nemesek teremtésénél fontosabb is, a közigazsággal is megegyezőbb, s a polgárság eszméjének is megfelelőbb a polgárosításról gondoskodni; már csak azért is, mivel indigenák csak kevesen lehetnek, de a polgárosítási törvénynek érdeke százakra s ezerekre terjed ki. Másik megjegyzésem az, miképpen nem szeretem, hogy a Karok és Rendek egyes kiváltságok osztogatásával bajlódnak ez országgyűlés végén, midőn egész szomorú foglalatosságunk abból áll, hogy másfél évig ápolt reményeinket temetgetjük egymás után; midőn azon épületeknek, melyek körül másfél évig fáradozánk, most csak omladékait szemléljük magunk körül. S miért kell reményeinket eltemetgetnünk? miért váltak legbecsesebb törvényjavaslataink körülünk omladékokká? Mert a kiváltságosak egy felekezete vivott ellene! És ime most azoknak számát akarjuk szaporítani. Mit vagyunk mi mostan teendők? Öregbítjük a nemesség számát, melyről a főrendi Táblának egyik tekintélyes tagja mondá, még pedig ama tagja mondá, ki a főrendi elemet csak holttetemén keresztül engedné a törvényhozásból kitörültetni, hogy a nemesség a polgároknak azon speciese, mely parancsolni tud, de engedelmeskedni nem, kivánatos, hogy már ne szaporíttassék. És teljes igazsága van, mert minél

inkább fogynak védői azon várnak, melyet a nemesség elfoglalva tart s ellenei a kiváltságoknak kívül minél inkább szaporodnak, s nőnek mind számban, mind erőben, mind tekintélyben, annál hamarabb elkövetkezik annak bevétele, s elenyészvén a válaszfalak és bástyák az osztályok között, előáll a nemzeti egység.

E folyamodásokat ma reggel én is végig olvasám, s levén a nemzetnek képviselője, s így ezek megyémhez s általa hozzám is intéztetvén, ki kell jelentenem, hogy én megbotránkoztam a dicséretnek s magasztalásnak azon szerénytelen módján, melylyel némelyikben a nemzethez szólanak.

Nemzetünket a külföldön rendesen tudatlannak mondják, neve barbár, miveletlen; egy ismeretlen föld, mely nem méltatik figyelemre, s a nélkül, hogy Europa nagyobb, boldogabb, szerencsésebb népei sorába tolakodnánk, midőn a mult évben a nemzetiség ügyében küzdöttünk, s e tusának zaja a külföldre, a németek közzé is áthangzott, midőn mi nem igényeltünk nagy nemzetnek elismertetni, hanem csak azon értéknek érvényességét bizonyítgattuk, mely nemzeti saját egyediségünkben természeténél fogva a mi érdemünk nélkül megvan, nem utasított-e vissza a külföld a nemzetek sorából? nem olvastuk-e a német hirlapokban, hogy miként merünk mi saját nemzetiséget követelni, midőn más nemzeteknél száz meg száz egyes ember van, ki többet tett az emberiségért, mint nemzetünk összesen?

És ime, most a külföldiek hozzánk folyamodnak; mindenik nagylelkű népnek nevez, dicső multat és még dicsőbb jövendőt emlegetnek, a vitézségtől fénylünk és tündöklünk. Van közöttük, ki azért vágyik magyar indigena lenni, mert ő a tudományokat miveli, s a magyar a tudományokban jeles. S bár a tulzó előadás nem lehet váratlan könyörgő levelekben, én még is csodálkoztam ezeknek nyelvén; csodálkoztam, hogy e nemzet egyszerre olyan varázserejű, oly elbájoló lett. Mert egyik, bár messze tenger partjain született, mindig legnagyobb boldogságának tartotta magyar polgár lehetni; másikat midőn a hadsereg élelmezésével foglalkozott, már akkor meglepte a szörnyű nagy tisztelet a magyar iránt; harmadik az élet legfőbb vágyának mondja a dicsteli nemzet tagjává lehetni; van a ki még a Theréziánumban tanult, midőn fölébredt benne a titkos vágy; és van, kiben ez óhajtás zsenge korában megfogamzván az éveivel együtt nőtt és nőtt olthatatlan, szinte veszedelmes lánggal.

Valóban úgy látszik, az a magyarrá lehetés oly valami bűbájos, ellenállhatlan vágy, hogy indigena ellenző föltételemben szinte megingadoztatott azon félelem, hogy ezen uraknak, ha vágyuk nem telje-

sedik, még bajok lesz, csupán a vágy miatt. Hol van tehát kulcsa e rejtélynek, tek. Karok és Rendek? Ott van, hogy ők magyar polgárságot emlegetnek ugyan, de magyar nemesek akarnak lenni; ők is birni akarnak itt jószágot, hol nem kell adót fizetni; ide akar vonulni a máshol megrongált aristokratia, hol a czimnek még hódolnak, hol a birtok- s hivatalképesség eddig annak kizáró tulajdona volt.

Nincsenek-e új nemesek nálunk? pl. nincs-e Vas megyében egy, kinek nemeslevelén a pecsét csaknem meleg s a porzó még zörög és keseredett hőse volt az adómentességnek, és ő is őseinek ontott vérét emlegette? Nincsenek-e a főnemesség közt is, kik családaikon még nem régente a libera migratio colonorum törvénynek sulyos hiányát érezték, és most szinte botránkozva hallják a népjognak emlegetését, (báró Rudics) és már elfeledték a néposztályt, melyből eredtek, és a népet tapossák, mint a földet, melyből magok is származtak?!

Most egy éve, hogy a nyelv s nemzetiség körüli küzdelmek folytak a két Tábla közt és én be-bementem a másik terembe hallani, ki hogy nyilatkozik ez ügyben. Mert én azon nem bámulok, mint szabadelvű, s így szükségképpen türelmes ember, ha egyebekben különböző véleménynyel találkozom; hiszen száz szempontból tekinthetni a tárgyakat, s elvbarátokat látunk egymástól sokképpen különbözni; de a nemzetiség ügyében, ki annak ellensége képpen szólal föl, az nem véleménykülönbségre mutat, az bünt követ el. És ellene nyilatkoztak olyanok, és épp azok döntötték el, kiknek nevei mutatják, hogy indigenák, kikre el merem mondani, hogy hongyilkolást követnek el; de nem olyat, mint Brutus, kinek egyéb választása nem vala, mint megölni atyját vagy hazáját. Hasonlítanak ők a megfagyott kigyóhoz, mely keblünkön melegszik, s felmelegedvén, ott megcsipi s megmérgezi azt. És e jeleneteket idézzük elő új indigenák teremtése által?

S nézzük, e folyamodásokban mi érdemek hozatnak fel? Azt mondják magyar leányt vettek nőül. Jól van, ha szerencsések a házasságban, megvannak jutalmazva; ha boldogtalanok, rajtok a törvényhozás nem segíthet. Azt mondják, régi nemes családból származnak, s atyafiságban állanak több magyar nemes nemzetségekkel. Ez nem érdem; a nemességnek mi úgy is oly bővében vagyunk, hogy amaz említett főrendi tag mondása szerint a nemes elem ajkunkig ér. Érdemül hozzák föl azt is, hogy 20—40 évig szolgáltak az ausztriai örökös német tartományokban. Ez előttem éppen nem érdem. Mert midőn egyik azt emlegeti, hogy a bécsi kincstárnál hivataloskodott, az jut eszembe, hogy talán egyik eszköze volt hazánk kereskedés s ipar tekintetébeni elnyomásának, s az imperialis vámszabályzat által az

ország gyarmati helyzetbe sülyesztésének. Midőn másik azt emlegeti, hogy ő ott valahol Ausztriában kormányzó (Kreishauptmann): ama szegény beregi vándorlegény jut eszembe, kit csak azért, mivel magyar utazólevele volt, száz és néhány mérföldről kényszerítették visszatérni. Midőn a harmadik arra emlékeztet, hogy 1809—1823 körül szolgált a hadseregben, az 1822-iki erőszakoskodások villannak föl elmémben.

Az ilyeneket azért tegyük nemesekké, hogy a haza régi polgári rendje fölött gőgösködjenek; azért költözzenek ide mágnási czímeikkel, hogy a benszülött nemeseket megvessék? Nem nemesek kellenek e hazának, névszerinti nemesekkel mi bővelkedünk, de az igazi polgároknak érezzük szűkét. Én sokkal inkább óhajtom a szorgalmas földművelőt munkától megdurvult kezével; s azt hiszem, a takarékos svábtelepek többet használtak nekünk amaz idegeneknél, kiket puszta czímeikért a nemzet egyszerre oda a másik Táblához ültetett. Én sokkal inkább óhajtom a gyárost, ki embereket hoz magával be s ezek ügyességet hoznak tagjaikban, kik csak polgárok akarnak lenni, hogy jóban és roszban osztozzanak a sokasággal és nem nemesek, hogy a közterhektől megmenekedjenek. S ha egyik a jelen folyamodók közzül azt hozza fel, hogy neki a bécsi egyetemen 800 magyar tanítványa volt, nincsenek-e tanárai e hazának, kiknek tanítványainak száma ezerekre megy föl? S ha érdem az, hogy egyik 30 évig szolgálta az ausztriai kormányt, másik még tovább élt az ausztriai táborban, vajjon nem nagyobb érdem-e az s nem az-e egyedül érdem a magyar törvényhozás előtt, hogy annyi ideig a *magyar kormányt* szolgálta, a *magyar hadsereg* tagja volt? És közöttük még az a nagy különbség is van, hogy hazánkfiainak érdeméhez hozzá kell adnunk őseikét, kik bár ismeretlenül, de századok óta művelék a földet, viselék a közterheket, s a midőn kellett, meg is haltak a hazáért, míg az eféle idegenek a századokon keresztül lankadozott nemzetnek egyszerre virágaiként akarnak a hon földén megnyilni.

S miért legyen idegeneknek oly olcsó a nemesség, midőn a hazafiak arra oly nehezen juthatnak? Beszédes, e derék mérnökünk, nem szabadított-e ki a viz alól e hon határaiból talán egy vagy több millió holdat, s ha érdem nemessé tétetni, lett-e, s lehet-e azzá? Szabó, az ország volt szemorvosa, ki Borsodban 83 embernek, az egész országban pedig egy-két ezernek adta vissza a szemnek drága világát, s kit megnemesítés czéljából 13 törvényhatóság ajánlott, nem utasíttatott-e több érdemek szerzésére?

Valóban e szerint idegennek lenni érdem, s ki nemességgel kiván

diszesíttetni, könnyebben elérheti, ha magát előbb expatriálja, mint ha folyton hive s lakosa marad honának. S értik-e a folyamodók a nyelvet? ezt említésre sem tartják méltónak. Úgy látszik, beköltözködni sem szándékoznak, hanem külföldön akarják élvezni a legnagyobb jogokat, mikkel e haza polgárait megajándékozhatja. Én, t. Karok és Rendek, nem szenvedem részemről, hogy a nemesség még inkább czímmé váljék, s nem ismerhetem el polgárnak, ki lakást az ország határain belül nem választ.

Jelenleg tehát én indigenákat nem veszek be. A folyamodók között nem látok érdemet, mit mellőznünk nem lehetne. Nincs is szükség az adómentes osztálynak számát szaporítani. Mily leglényegesebb kiváltsággal birt eddig a nemesség, miből a kizárás a nem-nemeseknek fájhatott? Birtok- s hivatalképességgel. Ugyde a birtokképesség a tegnap kihirdetett kerületi választól fogva már kiterjesztetett a haza minden polgáraira, s nem szenved kétséget, hogy a hivatalképesség is hasonlóan ki fog terjesztetni. E szerint roppant politikai hibát követünk el, ha ily körülmények közt még most is az adómentesek osztályát szaporítjuk és nem azon polgárokét, kik maholnap minden joggal birnak, mi embert megillet és egygyel sem, mi ellenkezik a köznek érdekével.

Itt most a legfőbb teendő meghatározni a honosítás föltételeit, melyek nálunk meghatározatlanok s miután a törvényjavaslat be van nyújtva s kinyomatva, én az indigenaság osztogatása helyett ezt kérem tanácskozás alá vétetni, mert nehány nemesnek választásánál fontosabb megszabni azon föltételeket, mik mellett polgárokká válni ezeren fognak. Ha pedig ennek előleges tanácskozás alá vétele el nem fogadtatnék, azon esetben kijelentem, hogy miután külföldieknek nemesi, és igy törvényhozási jogokkal fölruházása méltatlanságot, igazságtalanságot, legkeserübb szatyrát s ingerlést foglal magában a városok 600,000 lakosaira nézve, kiknek ilyen jogot kivívni ez országgyűlésen nem birtunk, miután műveinknek, miket másfélévi munkával állítgatánk föl, mostan éppen a kiváltságosok ellenzése miatt, csak omladékai hevernek körültünk; ilyen szomorú körülményben, midőn egész osztályok érdeke van eltiporva, már csak ennek közgyászlása miatt egyeseknek s külföldieknek kiváltságokat nem akarván osztogatni, mielőtt az indigenák folyamodásai felolvastatnának szavazással kérem eldöntetni: ez országgyűlésen indigenákat veszünk-e be, vagy sem?

Szentkirályi: E kérdés eldöntését mindenekelőtt sürgeté. A honosítás szerinte nem egyéb, mint constatálása azon ténynek,

indigenaválasztás ellenben kiváltságosztogatás, kegyelemgyakorlás, holott jogot kegyelemképp osztani, vagy árverésen adni teljességgel nem fér össze egy nemzet méltóságával. S annál különösebb, midőn egynek elég érdeme van, másiknak már pénzzel kell azt pótolni. Szónok úgy hiszi, hogy elég csupán megszabni azon feltételeket, mik mellett valaki polgára lehet ez országnak. A Rendek a régi honosítási módtól eltértek már akkor, midőn honosítási törvény tervezésével választmányt bíztak meg; vétessék fel ennek munkálata.

Ily értelemben voltak a következő megyék: Nyitra, Nógrád, Hont, Zólyom, Pest, Szepes, Borsod, Ugocsa, Csanád, Torontál.

A többség tehát gyakorolni kivánná az indigena választás jogát. Míg, ugy mondának, a nemesség meg nem szünik, míg a fejedelemnél megmarad a jog nemesíteni, addig a nemzet sem mondhat le jogáról, jutalmazni az érdemet.

Beöthy: Csakugy várhatunk becsültetést a külföldtől, ha magunk is tudjuk becsülni, tudjuk jutalmazni a külföldi érdemet.

Klauzál: Mi a hazafiatlanságot illeti, hasonló példákat a a legtörzsökösebb aristokraták soraiból is számosat tudna idézni.

Ezen legkevésbbé sem kételkedtek az indigenatus ellenzői; megjegyzék egyszersmind, miképp ők e jogról lemondani éppen nem akarnak, már azért sem, mivel jog, s e nemzetnek jogai vajmi kevesek. Nem ismerhetik azonban helyesnek a hasonlatot a nemesítés és honosítás között. A fejedelem korlátlanul gyakorolja jogait, ellenben honosítási jogunk a kormány sanctiója által lesz érvényes; a fejedelem a haza polgárai közzül válogathatja a nemeseket, s a nemzet jutalmára csak külföldi tarthat számot.

A honosítások ügyében a városok követeire fájdalmasan hatott a szavazás. A városi ügy ez országgyűlésen a Főendek ellenzése miatt megbukott; a Rendek nem ültethetének alkotmányunk földébe élő fát, s ime mond *egy ős város követe*, az aristokratia saját tagjait szaporítván, virágokkal diszíti föl a korhadt czölöpöt.

Különösen fájlalá pedig ezt *gr. Vay Dániel (Korpona város követe):* A városok ügye — úgy mond — e hongyűlésen megbukott, s az indigenatus győzött. Lesznek tehát nemesek, kiknek meg lehet egy része eddig, mint külföldi, s ezentúl mint magyar munkáland érdekeink ellen; lesznek nemesek olyak is, kik éppen ellenkező érdekek szolgái voltak. Valóban fájdalmas dolog, miként a magyar nemesség, hogy valakit keblébe vegyen, csak egy conditio sine qua nont kiván, t. i. hogy a folyamodó külföldi legyen. Fájdalmas, hogy egy folyamodvány nemessé teszi az idegent, míg a szor-

miszerint valaki teljesen beleolvadt a nemzet érdekeibe. A magyar galmas magyar polgár sem vagyoni, sem személyes bátorsággal nem bir. Jutalom adatik a külföldiségért, a magyar hazafiság fölött adatik idegen érdemnek a magyar fölött. Nem botránkoznék meg szónok, ha e jutalomosztásban tekintet lenne gyáriparosokra s egyebekre, kik vagyonnal telepedtek meg e hazában. Csak egyet említ szónok, kit ha már honosítani kivánnak, különösen ajánl a Rendek figyelmébe. Említi Valerót, ki számos ezernyi tőkével gazdagon települt le e szegény hazába, s nemzeti iparunk sivatagában annyi mostoha körülményeink között állitá föl jeles gyárát.

Szentkirályi: Miután már elhatároztatott, miképp a Rendek honosítani fognak, óhajtja, hogy e cselekvény valódi honosítás, s több ne legyen; s valamint múlt országgyűlésen megtagadtatott a felsőházi szavazat, úgy a most honosítandóknak a polgárjog fölött ne adassék még nemesi kiváltság is.

Egy tiszántúli követ pedig azt kívánja, hogy a honosítandó Magyarországban lakjék, magyarul tudjon, fizessen, s felsőházi szavazatot ne kapjon.

A többség csak a felsőházi szavazat megtagadását mondá ki előzményül általánosan.

Ezek után a *jegyző* olvasni kezdé a honosítandók névsorát.

Először olvastatott *gróf Crouy Miklós*, ki magát Velenczei András utódjának állítja. Ez okból *Beöthy* őt visszakebelesíttetni óhajtván, ennek támogatásául arra hivatkozott, hogy folyamodónak családja a franczia történetben mindenkor «de Hongrie» melléknévvel élt régi időktől fogva. Mások azonban kétségbe vonák, hogy a nevezett Croy vagy Crouy Velenczei András utóda volna.

Egy követ különösen inkább hiszen Schwartnernek, mint Koppinak. A többség előtt ez okok tulnyomóbbak lévén, folyamodónak csak honosítását fogadták el. E többség megyéi voltak: Abaúj, Zemplén, Sáros, Ung, Szatmár, Szabolcs, Gömör, Heves, Bereg, Torna, Ugocsa, Bihar, Arad, Temes, Krassó, Pozsony, Nyitra, Trencsén, Zala, Nógrád, Komárom, Bars, Somogy, Esztergom, Zólyom, Tolna, Verőcze.

Második kérdés volt, hogy a honosítási díj megvétessék-e tőle? A többség ismét kétségbevonván állított származását, követelik tőle a díjat.

Nagyobb pártolásra talált *Lippe-Schaumburg* uralkodó herczeg, noha *Szentkirályi* oly alattvalót, ki egyszersmind souverain, nem óhajta.

Egy megyei követ, ki e folyamodót ajánlá, érdemül említé,

hogy harmadik szülött fia mellé, kinek számára vette a jószágot, magyar földön magyar tanítót rendelt. A díj lefizetésére önként ajánlkozott.

Honosíttattak továbbá díjfizetés mellett a következő egyének:

Báró Léderer Károly, érdeméül említtetvén, hogy jól tud magyarul.

Báró Léderer Gusztávról Kerkápolyi (Zala megye követe) előadja, miképp ezen úr Zalában szállásolván mint katona, nemcsak az alkotmány ellen viselteték hidegséggel, de a polgári hatóság ellen is törekvék az adózó népet nyomta. Minek folytán közfelkiáltással elvettetett.

Vattman József bécsi orvos tanár, műtételeiről nevezetes.

Báró Myrbach Károly a középponti vasútvállalat körüli érdemeiért is.

Báró de Pont Alfonz.

Báró Vuesthof Károly és Fridrik, kikről mondatott, hogy mint katonák, mindenkor jó viszonyban voltak a polgári hatóságokkal.

Gróf Bombelles Henrik, főherczeg Ferencz Károly fiainak nevelője.

Parraviccini Alajos főhadnagy.

---

321. Kerületi ülés.

1844 október 28-án, délelőtt.

Elnökök: Ruttkay (Turócz), Szentpály (Ugocsa). *Jegyzők:* Palóczy, Vukovics, Ghyczy, Szentkirályi.

Tárgy: Főrendi izenet a hivatalképesség és zsidók iránt. — Több királyi válasz. — Pénzügyi válasz. — Közadó megajánlása.

A Főrendek tudatják, hogy midőn első válaszukban a hivatalképesség lépcsőkénti kiterjesztése mellett nyilatkoztak, tevék ezt azon okból, mivel a Rendek hasonló szándékát tapasztalák most fölvilágosítást kérnek, mivel a Rendek kifejezését, miszerint a hivatalképesség a közigazgatási hivatalokra szoríttatott, igen határozatlannak találják.

A Rendek újabb izenete azonban meggyőzé a Főrendeket arról, hogy a megszorításra nézve határokat szabni s a kivételt alaposan védeni nem lehet; az alsóbb hivatalok kivétele pedig, melyeknek lépcsőül kellene szolgálni magasabb hivatalokra, csaknem egész sikerét megszünteti a Rendek javaslatának. Felszólítá ennélfogva a Rende-

ket a felsőház, hogy a hivatalképességet minden honfira általában kiterjesztvén, adjanak ösztönt mindenkinek magát kiképezni, s az értelmiségnek a hon érdekében nyissanak szabad versenyzési tért.

A Rendek többsége engedett e felhivásnak, s az úgynevezett municipális bűzű utasitások ellenzése daczára is elfogadtatott, hogy ezentúl a hon nem-nemes fia, miként *Perczel* mondá, nem csupán cancellár, vagy országbiró, hanem megyei esküdt és szolgabiró is lehessen.

Ezután tárgyalás alá vétetett a Főrendek 2-ik válaszizenete a *zsidók* dolgában a Karokhoz és Rendekhez, mely az Országgyülési Irományok közt 463. sz. a. foglaltatik s következőleg hangzik:

Miután azon szakasz, melyet a tek. Karok és Rendek második izenetük szerint 5. §. gyanánt fölterjesztetni kivánnak, már a múlt országgyűlésből fölterjesztetett, sőt Ő Felsége által jóváhagyatva az 1840:29. törvényczikkbe is beiktattatott: a mélt. Főrendek annak ezúttal is leendő ismétlését szükségesnek ugyan nem tartják, azonban a többi 4. §-okkal együtt kivánt felterjesztéséhez hozzájárulnak. Egyébiránt pedig éppen annálfogva, mivel jelenleg azon törvényjavaslati pontok terjesztetnek föl, melyek az utóbbi országgyülésből is már ismételve fölterjesztve voltak, a mélt. Főrendek figyelmezőleg az országgyülés közelgető végére, mellőzni kivánván a közlött felirási javaslat foglalata feletti vitatkozást, a tek. Karokat és Rendeket bizodalmasan az iránt szólítják fel, hogy azt most is az 1840. május 12-ről ismételve tett felirás szerint alkalmazni sziveskedjenek.

A mi már illeti a zsidóknak az országba való beköltözése iránti törvényjavaslatot:

az 1. §-ra észrevétel nem levén

a 2. §-nak a pontjára a mélt. Főrendek szükségesnek látják, miszerint azon törvényhatóságnak, melyben a folyamodó addig tartózkodott hiteles bizonyítványa arra is kiterjesztessék, hogy a folyamodó ellen semmi követelés nincsen, és hogy milyen értékkel bir? továbbá, hogy folyamodása mellett a megyékben mutassa elő azon illető földesúrnak megegyező levelét is, a ki őt beköltözése esetében lakóul befogadja; a *b)* pontra a mélt. Főrendek nézete szerint a művészek és mesteremberek megkülönböztetendők lennének a többiektől, kik t. i. más élelem-, vagy keresetmódot követnek; amazokra nézve 2000 forint értékű tulajdon vagyont elegendőnek, a többiekre nézve pedig, a különben könnyen történhető kijátszásoknak, a mennyire lehet, meggátlása végett 10,000 forint értékűt szükségesnek látnak;

a *c)* pontra észrevétel nincsen.

A 3. §-ra figyelmezőleg az igazgató kormányszékeknek az országba való beköltözés és letelepedés eseteibeni felügyelési jogára, és az utóbbi országgyülésből a zsidók dolgában felterjesztett törvényjavaslatnak a beköltözésre vonatkozó szakaszát illetőleg 1840 május 10-ről következett kegyelmes királyi válaszra is a mélt. Főrendek aképpen kivánják módosíttatni, hogy az illető köztörvényhatóság a folyamodónak kebelébe leendő befogadása iránti nyilatkozása mellett, az irományokat a magyar királyi Helytartótanácshoz felterjesztvén, az onnan kiadandó engedelem után fog megtörténhetni az országba való beköltözés és letelepedés.

A 4. §-ban kitett 5000 forint a 2. §. *b)* pontjára előadott észrevétel szerint lenne módosítandó.

Az 5. és 6. §-ra a 3. §-ra tett észrevételnél fogva a magyar királyi Helytartótanács engedelméről ezen szakaszok szerkezetében is világos említés lenne teendő.

A 7. 8. 9. §-ra észrevétel nincsen.

Mely eképpen felhozott észrevételeiknél fogva a közlött törvényjavaslatnak kivánt módosításába leendő megegyezésre a mélt. Főrendek a tek. Karokat és Rendeket szives bizodalommal felszólítják.

E főrendi válasznak csak azon kifejezésében nem egyezhetnek meg a Rendek, miszerint a bevándorló zsidók letelepedésére a Helytartótanács engedelme kivántatnék. A Rendek elegendőnek tartják, ha az illető hatóságok az ily telepedésekről vitt jegyzőkönyveket félévenként fölterjesztendik. A főrendi észrevételek egyéb pontjai, a dolog siettetése tekintetéből, elfogadtattak.

Következett több királyi válasz tárgyalása.

A *szekeres házalók* eltiltásában Ő Felsége sérelmet nem lát. A Rendek tehát újabban felirandanak, miképp a törvény szekeres és nem szekeres házalás között különbséget nem tesz; a mit pedig törvény nem tilt, szabad. A *törvénykezés folyamát* tárgyazó királyi válasz elfogadtatott; úgyszinte az országgyülési költségeknek a nemesség általi viseléséhelyeslő is.

Miután továbbá nem adaték meg a nemzet kivánata, hogy a királyi válaszok tartalma a törvényjavaslatok egyes szavaira is kiterjesztessék: *Klauzál G. (Csongrád megye követe)* indítványa folytán a múlt országgyülésen kijelentett óvások ismétlése mellett kijelenték a Rendek, miképp a concertatio megtörténését nem ellenzik ugyan, országos választmányukat mindazáltal a múlt törvényhozás

példája szerint oda utasítják, hogy a cancelláriával a törvényszerkezetnek csupán szavai fölött értekezvén, a kiküldendő tagok maguktól semminemű változtatáshoz ne járuljanak, hanem időről időre vegyes ülésben tegyenek jelentést. Egyszersmind azonban a királyi válaszok egybevetése, törvényjavaslatok szerkesztése s a szerkezetre felügyelés végett egy kerületi választmány is fog választatni, mint már régebben határozva volt; jelesen pedig a megyék részéről kerületenként 2, a városok részéről 2, a szabad kerületek és káptalanok közzül egy-egy tag fog választatni.

S azonnal e kerületi választmányhoz utasíttaték törvény szerkesztés végett a *birhatási jog kiterjesztése* iránt érkezett kedvező királyi válasz. Hazafiúi örömmel fogadák a Rendek e választ, úgy hivén, miképp a törvényczikk, melynek az anyagául szolgáland, nemzeti egységünk, összeolvadásunk egyik alapköve, s nagy reformoknak fog lenni kezdete. Ily lépés után többé Istennek hála, veszteglenünk bajosabban lehet; s most mondhatjuk el, ha valaha, miképp sok tárgy, mi eddig nehány hűbb kebel kegyes óhajtása volt, ezután önként kivívja magát a viszonyok hatalmánál fogva.

A *sérelmek s határszéli biztosságok* iránti leiratokat is a kerületi választmány fogja összevetni a bennök érintett tárgyak előzményeivel.

A leirat pedig, mely az országgyűlésnek újabb véghatárnapot tüze, *Bezerédj* indítványára, hasonló óvásos nyilatkozattal fogadtatott, mint az előbbeni. Az óvás kimondatván, *Klauzál* előterjeszté, hogy miután az országgyűlés tömérdek munkálatai czélt nem érhetének, s egyrészről az anyagi érdekek ellenállhatlanul hatnak, másrészről a nép óhajtva várja, hogy részesíttessék a jogokban, vagy legalább terhei könnyebbíttessenek: ez okoknál fogva felhasználja ez alkalmat s indítványozza, hogy az 1836-iki országgyűlés példájára Ő Felsége kéressék meg, miszerint a törvényhozást a félbenmaradt számos munkálat befejezése végett jövő évi novemberre ismét egybehívni méltóztassék. Az újabb egybejövetel helyéül pedig szónok Pestet óhajtaná, fájdalmas érzettel említvén, miképp a nemzet e régi, forró s legtermészetesebb kivánata ellenében a szállások iránti leirat közelebb a fejedelem nagyobb kényelmét említeni elegendőnek véli.

A Rendek egyértelműleg pártolák ez indítványt, s *Palóczy* felszólalása következtében, izenetökben azt is kifejezendik, miképp a nemzet képviselői jövő évben már csak azért is óhajtanak újólag egybegyűlni, hogy nádorunk magas hivataloskodása félszázados évszakát együtt ünnepelhessék.

Olvastatott ezek után a *vallási átmenet* tárgyában érkezett kegyelmes királyi válasz.

Mindenek előtt *Palóczy* emelt szót: Nem kétkedik, — úgymond, — hogy Ő Felsége a leirat által őszintén kiván bánni a nemzettel, egyszersmind a törvényhatóságokhoz is bizalommal van, hogy a balmagyarázatoknak helyt adni nem engedendenek. E hitben üdvözli Ő Felségét, nemzetünk fejedelmét e téren, melyen a protestansok sorsa e pontra nézve visszaállíttaték valahára azon állapotba, hol volt a békekötések korában, biztosíttaték a lelkiismeret szabadság, mi számunkra fegyverrel szereztetett, miért őseink véröket onták.

E királyi válaszra neki kevés észrevétele van. Hivatkozik Ő Felsége előzményül azon elvekre, mik előbbi válaszaiban foglaltatnak; de az előzményeket törvénybe iktatni felesleges volna. A törvény nem okoskodik, csak parancsol. Azonban valódi hiánya e válasziratnak, hogy csupán az evangelikusokról szól s az előbbi leiratokban felállított viszonosság elvét nem alkalmazza minden vallásúakra. Szónok e hiányt újabb felirás útján véli kipótlandónak.

Ez észrevételek közhelyesléssel fogadtattak.

A vallási ügy jegyzőjének, *Szentkirályi*nak, még más ellenvetése is volt, úgy látván, hogy a válaszirat a protestanstól, ki kath. vallásra akar áttérni, a viszonosság elve szerint nem követeli hasonló szertartások megtartását.

A Rendek többsége azonban a törvény alkotását ily elvi kérdés vitatásával akadályozni nem akará, miután az áttérés a lelkiismeret-szabadságot követelő protestans vallás hittanaival különben sem ellenkezik.

Majd ismét a *pénzügyi munkálat*, különösen az ajánlat személyenkénti kivetéséről szóló része olvastaték, s a szerkezet mindenben meghagyatott. Kisebb szóváltás csupán a tőkepénzesek iránt volt, kiket *Palóczy (Borsod megye követe)* az 1807. törvényhozás rendelete szerint most is adó alá kivánt vétetni. Akkor pedig a nemzet a kincstár rendkívüli kiadásait pótolá ajánlatával, mennyivel igazságosabb, úgymond, hogy áldozatra a tőkepénzesek most szoríttassanak, midőn az ajánlat a nemzet saját szükségeinek fedezésére fog fordíttatni.

Szentkirályi, jegyző azonban figyelmezteti indítványozót a körülmények különböző voltára. 1807-ben az ajánlat csupán egy évre adatott, s az akkor aránylag igen sok pénz volt. Most folyvást fizetendő adórendszerről van szó, s körülményeink kivánják, hogy a tőkepénzesek ne terheltessenek, hogy a kamatlábat ez által is ne emeljük. Mert

bár kétségtelenül igazságos elv, hogy a tőkepénzesek is jövedelemarányilag járuljanak a közterhek viseléséhez, de miképp áll ez elv alkalmazásban? Két mód van megadóztatni a tőkepénzeseket: bélyegdíj s úgynevezett osztályadó által. Az első módról szó sem lehet, miután az már indítványoztatván, megbukott; a másik úton pedig nem az vétetik adó alá, ki az adót fizeti; s jelen esetben különösen az adós fogna terheltetni. Oly nehézségek, melyek nagy megfontolást kivánnak, főleg pénzetlen viszonyaink között.

Az indítvány ezeknél fogva megbukott.

Befejeztetvén a pénzügyi munkálat tárgyalása,

Zsedényi szólalt fel. A köz (hadi) adó megajánlását indítványozá, miután — úgymond — az országgyülés vége közelget. Küldői nem idegenek megajánlani azon mennyiséget, melyet a múlt törvényhozás ajánlott. Azóta Európa viszonyai nem változtak, a katonaság száma s az adózó nép ereje sem fogyatkozott. Azon mennyiséget tehát nem sokalja szónok, tekintve főleg azon, minden európai nemzet történeteiben hallatlan körülményt, miszerint 1765 óta a nemzet mindenkor ugyanazon összletet ajánlja meg. Ebben csodálja szónok elődeink bölcseségét, s többet adni jelenleg sem kiván.

Bezerédj ez indítványt igen jókorinak tartja. A Rendek eddig ovatosak valának ezzel nem sietni, mintegy alkotmányos fegyverül tartogatván kivívni általa némely forró kivánataiknak hacsak töredékeit, hacsak rongyait is. Szónok csupán két analog állapot elintézését említi: az élelmezési kérdést, mely az adózó népet annyi zsarolásoktól fogná megmenteni, s annyi millió családnak szerezné meg házi nyugalmát. Említi továbbá a pénzügyi munkálat tisztába hozatalát, mely a közmunkák szabályozása által is jótékonyan hatván, megnyugvást eszközölne a népben már csak azért is, mert tanúságul lenne, miképp a nemesség is megérté immár az idő szellemét, s nem kivánja többé ingyen élvezni a status jótékonyságait.

Majláth úgy hiszi, hogy ha a nemzet bizalmának megtartása nem birja engedményekre a kormányt, hasonló fegyverrel kényszeríthetni alig fogjuk.

Sok részben igaznak tartá ez állítást *Beöthy Ödön*, ismervén a nemzet gyöngeségét. Tudja ő, hogy a megajánlásnak előbb-utóbb meg kell lenni, mert hiszen ez az aristokratikus testület az adó megajánlással szokta föltenni munkáira a koronát. E cselekmény azonban komoly megfontolást érdemel; illő ovatossággal szükség eljárni, mielőtt a terheket ismét vállaira raknók azon néposztálynak, melyről ezen törvényhozás is többször kimondá, hogy terhei immár elvisel-

hetetlenek. S valóban, ha Smith Ádám elmélete szerint kívánjuk értelmezni e szót: «adó», úgy arról adózó népünknek rendkívüli szegénysége mellett szó sem lehetne. Ne csodálkozzék tehát Szepes követe elődeink bölcsességén, hogy jobban már nem tudták terhelni a népet; ne csodálja, hogy nincs Európában nép, mely annyi éveken keresztül folytonosan ily csekély mennyiséget fizet; csodálkozzék inkább azon, hogy van Európában nemzet, melynek minden terhét egyedül a legszegényebb néposztály viseli; csodálkozzék azon, hogy van alkotmányos ország, melynek tömérdek jövedelmei róla — nélküle kezeltetnek. Ily szempontból tekinti szónok az adómegajánlást, s az indítványt még igen idő előttinek tartja. Ne féljünk, úgymond, hogy a királyi válasz későn adatnék ki e tárgyban. Mi majd előadandjuk a nép sorsát, mostoha körülményeit s kívánni fogjuk, hogy Ő Felsége kevesebbel — mert szónok ugyan a kisebb mennyiségre szavaz — elégedjék meg. Erre Ő Felsége tanácsosai válaszolandják, hogy ők is szivökön viselik sorsát az adózó népnek, de a financiális viszonyok miatt ajánlatunkkal beérni nem lehet. Ekkor következik aztán a másik stádium, midőn az egész 4.395,244 forint 38 és 1/2 krajczárnyi összletet megfogják a Rendek ajánlani, s elvégre is aztán azon 1/2 krajczár tartja fent a financiális viszonyok súlyegyenét.

E nyilatkozatok után szavazásra tüzetett: tárgyaltassék-e jelenleg az adómegajánlás kérdése? A többség előlegesen kivánta tárgyalni; halasztásra a következők szavaztak: Abaúj, Szabolcs, Gömör, Borsod, Heves, Bereg, Bihar, Csongrád, Békés, Arad, Torontál, Nyitra, Vas, Nógrád, Zólyom, Pest, Tolna.

Egy némely követ csodálkozott, hogy a kik a pénzügyi munkálatot föl sem kivánák ez országgyűlésen vétetni, most a közadó megajánlását, mint némely régibb sérelmekről mondatik, többnyire oly præferenter előlegesnek találák.

Elhatároztatván e tárgy fölvétele, *egy alföldi város követe* kijelenté, miképp küldői a hadiadó megajánlását a városi ügy elintézésétől föltételezik.

Veszprém követe ily föltételül a katonaélelmezést és *Bereg megye* a kereskedelmi munkálatot, a vámok rendezését sürgeté.

Zsedényi azonban mindezekről hallani sem akart. Szerinte csak a mennyiségről lenne a további kérdés.

Szentkirályi azonban lehetetlennek mondá, hogy e tárgyon csak amúgy könnyű módon átessenek. Alkotmányos országban az adómegajánlás a kormányzási rendszernek szokott próbaköve lenni,

s ő megkivánja vizsgálni, miképp törekvék a kormány a múlt országgyűlés utáni időszakban s a jelen törvényhozás munkálkodása alatt is megfelelni a nemzet igényeinek. A múlt országgyűlés, úgymond, kibékült érzemények között oszlék szét, s azóta nagyobb erőszak a nemzet alkotmányos jogain nem követtetett el. A Rendek többsége legalább nem találta sérelmeseknek azon lépéseket, melyek Pest megye statutárius jogának megszorítására valának intézve, s mik szerint a kormány a törvényhatóság ellenében fegyveres erőre is hivatkozott. Szónokot azonban, mint a sértett megyének képviselőjét is éppen ez eljárás győzte meg az iránt, hogy a végrehajtó hatalomnak a rendes kormányzási eszközök nem voltak elegendők, s hogy eképp törvényes korlátain túllépett.

Nem vizsgálja szónok, hogy a rendszernek tulajdoníttassék-e ez eljárás, vagy talán az egyéniségeknek? Tulajdoníttassék bármelyiknek, szóló követ kénytelen kimondani, miképp egyik esetben sem tehet oly lépést, mely akár az egyéniségek, akár a rendszer iránt bizalmat tanusítana. Említi ezek után szónok a jelen országgyűlés eseményeit. A nemzet részéről — úgymond, — semmi sem lőn elmulasztva; feledé mindenki a múltakat, s azok, kik magokat ellenzéknek vallák, engedékeny magokviselete miatt szemrehányásoknak tevék ki személyöket. S tudta-e a hatalom használni azon erőt, mely önmagát feledve tisztán a tárgynak adá át magát? Helyzetünkben, hol 52 szétágazó municipium utasításival, s e municipiumokban ismét tömérdek egyéniségek eltérő véleményével találkozunk: rendszeres haladást képzelni alig lehet. A kormánynak kellene fölfogni a zászlót, neki kellene vinni az összpontosító szerepet. Ez azonban nem történik, sőt a kormánynak sok tárgyra nézve még csak véleménye sincs a nemzet előtt tudva. Innen van aztán a dolgoknak össze nem illő egybehalmozása. Ezek szerint a hatalomnak ez országgyűlés alatti viselete sem birhatja rá szónokot, hogy oly lépést tegyen, mely akár a rendszer, akár az egyéniségek iránt részéről bizalmat tanusítana. Szónok tehát az adót megtagadja.

Lónyay Gábor (Zemplén megye követe): E megtagadást nem látja helyén. Szerinte nincs e nemzet oly állapotban, melyben e jogot egész alkotmányos értelmében gyakorolhatná; ezt csak oly törvényhozás teheti, mely maga is viseli a közterheket; teheti saját felelős kormánya ellenében. Kérdi szóló követ: mi sikere lenne az adómegtagadásnak? Van azonban az adómegajánlási jog gyakorlásának egy módja, mely a népre nézve jótékony, s melylyel élnünk kell, ha azt akarjuk, hogy maga e jog pusztán képzeményivé

ne váljék ránk nézve. Érti szónok a mostani adómennyiség leszállítását. Ezt az adózó nép szegénysége is szükségessé teszi. Mindenek előtt tehát az alábbszállítást kivánja szavazás által elhatároztatni, előre kikérvén, hogy pártolói szilárdak legyenek s szavazatuk mellett szilárd állhatatossággal megmaradjanak a dolog későbbi stadiumában is.

Perczel (Tolna megye) pártolá e felhívást, noha Zemplén megye követe előzményeinek nem helyeslé eredményét. Igaz, hogy a kiváltságos osztály nem képviseli a népet, sőt ennek terheiben sem osztozik, de ebből nem következik, mintha nem volna joga az adót megtagadni, hanem inkább az, hogy megajánlani nincs joga.

A kormány, mondá továbbá *egy tiszai követ*, az 1840-ben állított ujonczok $^1/_3$-dát elbocsátván, önmaga sem követelheti azon mennyiséget, mely akkor ajánltatott.

A nagy többség ezeknél fogva az alább szállítást pártolá. A mostani mennyiség megajánlására következő megyék szavaztak: Bars, Baranya, Fehér, Árva, Bács, Pozsega, Szerém, Ung, Torna, Temes, Szepes, Torontál. A többség megyéi közzül azonban Somogy, Szatmár, Turócz, Ugocsa, Krassó és többen oly feltétel alatt szavaztak kevesebbre: *ha lehet.* E szavazatot többen igen különösnek találák. Furcsa neme, mond *egy tiszai követ*, az alkudozásnak, midőn az eladó előre kijelenti a vevőnek, hogy kész többet is adni. E tárgyban a lehetőség csupán a követek egyéniségétől függ, miután tíz nap alatt sem változott utasítások nem érkezendenek, sem az adózó nép állapotja jobbra nem fordul.

A válasziratot tehát *Beöthy* próbakövül tekintendi. Egyébiránt nem hallgathatá el *egy másik követ* a rendkívüli ellentétet, miszerint akkor, midőn saját zsebökről vala szó, három milliót is subtrahálgattak, s nagy küldöttség dolgozott fél év alatt azon, mint tudnák még e terhet is könnyebbé, elviselhetőbbé tenni; ellenben a szegény adózó nép irányában oly könnyen áll mind a megyékben, mind a követ urak között még 4 milliónál többre is a lehetőség.

Elég az hozzá, hogy a többség jelenleg rövid szóváltások után 4 millióban állapítá meg a közadót s *Bihar* kérte a Rendeket, ne feledkezzenek meg, ha majd a közigazgatás szükségei előhozatnak, a másik tényezőről, az adózó nép szükölködéséről se; ne feledjék, hogy a nemzet méltóságával is ellenkezik annyit ajánlani, a mennyit beszedni a legnagyobb igyekezet mellett sem lehetend. A mostani adóhátralék is meghalad már egy évi mennyiséget.

Kevesebbre szavaztak 4 milliónál: Abauj, Sáros, Szabolcs, Gömör, Borsod, Heves, Bereg, Bihar, Csongrád, Arad, Trencsén, Vas, Nógrád, Zala, Hont, Zólyom, Pest, Tolna = 18.

---

322. Kerületi ülés.

1844 október 28-án esti 6 órakor.

Elnökök: Szentpály (Ugocsa), Ruttkay (Túrócz). *Jegyző:* Palóczy. *Tárgy:* Honosítás.

Jegyző olvasá a honosságért folyamodók neveit következő rendben:

Müller Keresztély, nyugalmazott őrnagy, a derék Hofer András barátja s bajtársa. Ezt *Beöthy* ajánlá a Rendek figyelmébe, s említvén egyszersmind szegénységét, kérte elengedtetni a honosítási díjat. Hasztalan; az utasítások többsége válaszolá: díjért mindenkit, ingyért senkit.

Szentkirályi csudálkozott a Rendeknek jutalmazási modorán. Némelyek pedig megemlékezének a velenczei nobilik végnapjairól midőn az aranykönyvbe beiratást pénzen vásárlák a vagyonosok.

Reichetzer Ferencz, a magyar bányászat körüli érdemeiért szinte bevétetett díj mellett.

Gróf Buttler Sándort a jegyző követtársa, *Szemere* ajánlá, noha tegnap ő indítványozá, hogy ez ország gyűlésen honosítás ne történjék. Miután a Rendek ellenkezőleg határoztak, megvallja szónok, hogy ez esetben neki is kivételt kell tennie. A folyamodónak egyszerű kérelme, s még inkább bátyjának gróf Buttler Jánosnak szavai — ki ne ismerné e nevet? — mélyen hatottak rá. Nem volt folyamodónak alkalma eddig érdemeket szerezni, de éppen oda van intézve jelenleg buzgó törekvése, hogy előtte tér, alkalom nyíljék. S e kérést Buttler János esedezése támogatja, véteknek tartván csak említeni is, ha mit nemzete javára hazafiúi kötelességből tőn. Buttler János szól eképp — mond szónok — ki e honnak többet áldozott félmillionál; ő kéri, hogy egyenes férfi örökös hiányában öcscsét magyarrá tehesse, hogy neve, nemzetsége azon hazában, melyet oly hőn, oly

igazán szeret, éljen akkor is, midőn ő kimúlt. Szóló követ úgy hiszi, hogy örömmel kell megragadni az alkalmat, ily derék angol vérrel nemesíthetni a magyar aristokratiát, s reméli egyszersmind, hogy díjat sem fog a nemzet követeln attól, ki azt már annyiszorosan lefizette.

A többség engedett e fölhívásnak, sok megye követei föltevén küldőikről, hogy utasításuk általános szabálya alól, miszerint aranyokon kell osztaniok a jutalmazást, kivételt engednek azon férfiú irányában, kinek jótéteményeiben önmagok is részesültek.

Skrbenzky Fülöp felső-ausztriai kormányszéki elnök állítja, hogy gyermekeit magyaroknak neveli. Díj mellett honosíttatik.

Báró Höller, a már 1687-ben honosított Bertram Móricz családnevének s kiváltságainak örököse, késznek nyilatkozik lemondani bárói címéről, ha helyette magyar nemesi jogokat nyerhet. Érdeméül hozatott fel, miszerint annyira magyar, hogy németül alig ért. Honosíttatni fog, de a díj nem engedtetik el.

Bretschneider Fridrik, egy agg hős, ki mint folyamodásában mondja, már várja az utolsó ataquera meghívó trombitát, midőn szeretne a magyarok Istene előtt megjelenni. A Rendek 2000 aranyért részesítendik ez örömben.

Báró Grammont Ferencz ezredes a gradiskai határszéli ezredben, díj mellett honosíttatik, úgy szinte *Báró Wildburg Móricz* is.

Báró Scholten Emil, *Lipka Ferencz*, *Rueber Henrik* és *Saar Lajos* honosíttatnak, ha fizetnek.

Haas Ferencz ezredes, honosíttatik, de, noha arra tehetetlennek mondja magát, kivánják a Rendek, hogy a díjt ő is tegye le.

Parrott Jakab ezredes honosíttatott, és pedig a magyar nyelv terjesztése körüli érdemeiért díjmentesen, mert ezredében magyar iskolát állított.

Ajánlá még *egy alföldi követ Paget Jánost*, ki hazánkat jeles munkájában oly jól megismerteté a külfölddel. A Rendek közzül azonban nemcsak magát a szerzőt, ki Erdélyben lakik, hanem munkáját is alig ismeré valaki. S aztán mondának, ha érdeme van, miért nem folyamodott? Egy *kis város követe* azt mondá, hogy az érdemnek nincs szüksége folyamodásra.

Azok, kik díjfizetés mellett honosíttattak, nem fognak előbb beczikkelyeztetni, mig le nem fizetik a díjat.

323. Kerületi ülés.

1844 október 29-én.

Elnökök: Ruttkay (Turócz), Szentpály (Ugocsa). *Naplóvivő:* Zsoldos. *Jegyzők:* Palóczy, Vukovics, Ghyczy, Szemere.

Tárgy: Hitelesítés. Főrendi válaszok. Irói tulajdonjogról szóló törvényjavaslat.

Hitelesíttetvén a *közadó megajánlása iránti izenet* s felirat, s a *csődtörvények módosítását* tárgyazó törvényjavaslat, felolvastattak azon föltételek és óvások, mik múlt országgyülésen a hadiadó megajánlása mellé köttettek; jelen alkalommal azok a felírásba szintén beiktattatni határoztattak, s a hadiadó 1844 november 10-től 1847. évi november 10-ig s nem tovább ajánltatott meg. Azután az *országos sérelmek s kívánatok* tárgyában a 4-ik s a pótlólagos sérelmekre tett 3-ik válaszizenete a Főrendeknek vétetett tanácskozás alá. Ezekre nézve a Rendek előbbi véleményeik mellett maradnak, s mivel az országgyülés vége miatt a függőben levő tárgyakban a két Tábla közti egyesség nem remélhető, azok további vitatásával a Rendek felhagynak, fentartván jövő országgyülésnek azok isméti fölvételét.

Folytatólag a *törvényjavaslatok szerkesztésének* felügyelésére kiküldött kerületi választmány névjegyzéke olvastatott fel, mihez az 5 megyei és 2 városi kerületi jegyzőkön kívül a megyék részéről a dunán-inneni kerületből Olgyay Titusz (Pozsony), dunán-túliból Pázmády Dénes (Komárom), a tiszán-inneniből Nagy Károly (Gömör), tiszán-túliból Török Gábor (Arad); a szab. kerületek részéről Kovács Samu, szab. kir. városok részéről Meszena János Esztergom város követe, s a káptalaniak közzül Medgyessy János váczi káptalan követe választattak.

Ezután az 1840 : 15. törvényczikkbe foglalt *váltótörvénykönyv* némely §-ainak világosítása s illetőleg módosítása tárgyában készített törvényjavaslatra tett főrendi válasz került szőnyegre. A Főrendek azon javaslata, hogy a 127. §-hoz adassék, miképpen a katonai végheljeken az ezredekben az auditor, katonai községekben pedig a syndicus által tétessék meg az óvás, némi rövid vitára szolgált alkalmul.

Temes megye követe ugyanis ezen javaslat által a követi tábla kezdeményi jogát látta megsértve.

A meddig — úgymond — a két Tábla közti viszonyok meg nem változnak, eddigi gyakorlat szerint teljességgel nincs joga a főrendi Táblának a felett javaslatot tenni, mire a Rendeknek észrevételök nem volt, s annálfogva a Főrendektől semminemű új javaslatot, legyen az bár legjobb, el nem fogadok.

E véleményben az utána szólt *Pest megye követe* is osztozott, s a Tábla jogát legkevésbbé sem kivánta csorbittatni. Tudjuk — úgymond — a főrendi Tábla mennyire szándékozik e jogot magának is megszerezni. Soha sem volt az, mint most, hogy a Főrendek a Rendek által tett ajánlatot csökkentenék; ehez nekik joguk nincs, s most mégis a felett tanácskoznak. Részemről tehát ezen javaslatot, ne hogy az jövőben a Főrendeknek a kezdeményi jogra nézve argumentumul szolgáljon, nem fogadom el.

Másrészről megjegyeztetett, miképp ezen javaslatban a kezdeményi jognak nyoma sincsen; a Rendek magok tették a váltótörvényeken való módosítást s ahoz ragasztották a Főrendek ezen javaslatokat, minthogy a véghelyek az ország kiegészítő részei, s a Rendek felirásukban kérték meg Ő Felségét, hogy azon véghelyeken is a magyar törvények használtassanak.

Baranya megye követe pedig előhozá, hogy a Főrendek ezen joggal már több esetben éltek. Kik indítványozták — úgy mond — a városoknál a főfelügyelőket? s 1834-ben, hogy a colonicális telken lakó nemesek is adóztassanak meg?

Mire *Pest megye követe* válaszul adván, mikép a városi coordinatióban a Rendek a főfelügyelés elvét magok mondották ki, de a Főrendek a főfelügyelést nem a Helytartótanácsra, hanem egyes egyedekre kivánták bízni, s 1834-ben is nem initiálták a törvényjavaslatot, hanem csak figyelmeztették a Rendeket, hogy vigyázzanak, hogy a nemesek kezére jutandó jobbágytelkek által, ha azoktól adó nem fog fizettetni, az adó alapja ne csorbittassék. Most azonban a váltótörvényben csak egy §-ra történt módosítás; minden egyes szakasz külön álló pont, mire a Főrendek észrevételeiket megtehetik, de más külön álló tárgyra nem terjeszkedhetnek.

A Rendek többsége azonban a kezdeményi jogot a javaslat által megsértve nem találta, s azt fontosságánál fogva annál inkább elfogadta, mivel az abban rejlett elv kimondását a Főrendek több izben akadályozták. Többire nézve némelyekben a főrendi észre-

vételek fogadtattak el; másokra pedig a Rendek előbbi nézeteikhez ragaszkodtak.

Továbbá a *csődtörvények* némely §-ainak bővítése s illetőleg módosításáról szóló törvényjavaslat került elő. A Rendek a múltkor megállapítottakon kívül a perköltségekre nézve kimondották, hogy az 1000 forintot meghaladó csődperbeli minden költséget a tömeg viselendi.

Ezen határozat *Pest megye* indítványára történt. Előterjeszté ugyanis, miképp ha eddigi gyakorlat szerint a költségeket a hitelezők aránylag viselendik, akkor biztosan az árvapénzek s más alapítványok, takarékpénztárak, melyek a törvény értelmében első helyre leendő betáblázás mellett kölcsönöztek, nem hitelezhetnek, mert az adós gondatlanságából származott csődben a későbbi hitelezők miatt károsíttatnak; annálfogva, mivel azok, kik később hiteleztek, tudhatták az adós állapotját, ezek gondatlansága miatt az első hitelező nem szenvedhet.

Visszatérve a váltóügyre, meg kell említenünk, miképp a Főrendek egy nagy hiányát pótolák váltójogunknak, midőn rendelkezni kivántak az iránt, micsoda személyek által vitessenek véghez a katonai véghelyeken az óvások s egyéb váltói cselekmények. Ez iránti javaslatuk tehát annál nagyobb örömmel fogadtatott, mivel kezdetét látták benne a Rendek a véghelyek rendezésének. Abba azonban nem egyezhetnek meg, hogy a váltótörvénykönyvben általában kimondassék, miképp azon személyek is büntetés alá veendők, kik fizetési tehetetlenségüket, vagy azt, hogy szenvedő váltóképességgel nem bírnak, tudván, kötelezik magukat váltóilag. Ez kereskedőkre bukás esetében most is áll; általános kimondása azonban a büntetőtörvénykönyvbe tartoznék, nem a váltójogba; s még akkor is nagy megfontolást érdemlene, miképp honosíttassék meg, vagy csak behozassék-e az úgynevezett Wechsel-Arrest. S ha behozatnék, mond *Ghyczy*, ki lenne terjesztendő azon csalárd nyerkémekre is, kik fiatal emberek tapasztalatlanságára üzérkednek.

Olvastatott a *községi jegyzők sorsának biztosítását tárgyazó törvényjavaslat* iránti főrendi válasz. A Főrendek e részben feleslegesnek tartják a rendelkezést; mit *Szemere*, ki a kérdéses törvényjavaslatot készíté, hajlandó lenne gúnynak venni, ha nem tudná, hogy a főrendek részint nagy urakból állanak, kik nem sokat aggódnak a nép sorsa fölött, részint állanak főispánokból, kik oly kevéssé ismerik egy községi jegyző helyzetét, mint nem ismerik a szolgabirói hatáskört. Pedig hasztalan a felsőbb hivatalnokok, hasztalan a szolgabirák

hivatali buzgalma, ha a községi előljárók, különösen a jegyzők által nem támogattatik, kik legközelebb állván a néphez, legközvetlenebb hatást gyakorolnak rá. Szükség tehát, hogy a községi jegyzők értelmes és tekintélyes emberek legyenek. Tekintélyök nem lehet, míg állásuk bíztos nem leend. Most a jegyző egyiránt függ a földesúrtól, s a megyei tisztviselőtől, függ a községtől. Ha a jegyző csinosabban öltözik, azt mondják, ime a mi pénzünkön czifrálkodik; ha a földesúrral gyakrabban van, vagy ebédre hivatik, alattomos szövetkezésről vádoltatik. Ez tovább igy nem lehet. Szükség, hogy a jegyző se a földesúrnak, se a községnek ne legyen rabszolgája, hanem legyen a minek lennie kell: alsó lépcső a hivatali hierarchiában, milyen p. o. az egyházi hierarchiában a plebanus, ki állásánál fogva sokkal több jót tehet, s teszen is a néppel, mint magas lakukból tesznek némely püspökök. Szónok annál inkább csodálkozik, hogy el nem fogadták a Főrendek a törvényjavaslatot, mivel benne az eddigi földesúri befolyás érintetlenül hagyaték; csodálkozik, hogy nem kivánják a községekbe bevinni az általok oly igen pártolt stabilitás elvét.

Egy dunántúli megyének követe ezekhez még a jegyzők fölötti czivódásokat említé, mik a mostani ingatag állapotból erednek s miket nem tudni vétkes ignorantia.

Mindezek a Főrendeknek megiratni határoztatott.

Elfogadtatott azonban a *futóhomok által okoztatni szokott károk meggátlása* iránti válaszizeneten tett főrendi javaslat.

Ellenben az *1840:25. törvényczikk módosítása* tárgyában átküldött válaszizenetben előadott főrendi észrevételeket a Rendek el nem fogadván, multkor előadott okaik mellett a módosítást tovább is szorgalmazandják.

Ezután fölvétetett a Főrendeknek a *magyar ezredekbeni tisztségekre s hadi parancsnokságokra honfiak alkalmazása* tárgyában tett válasza, melyre nézve, miután a felirásban javaslott módosítások elfogadtattak, a két Tábla közti egyezség megtörtént.

Továbbá olvastatott válaszizenete a Főrendeknek az ausztriai tartományokban a magyarországi lakosokon megvétetni szokott *lehuzási díj* megszüntetése tárgyában.

Sopron és Pest városa követe kijelenté, miképp náluk viszonosság tekintetéből ezen lehuzási díj szokásban van.

Tolna megye követe pedig a főrendi válaszra megjegyzé, miszerint ez törvény által sehol gyakorlatban nincs, s ha egy-két városban létezik is, az nem más, mint visszaélés.

Egy más megye követe pedig elmondá, miképp a viszo-

nosság teljes mértékben csak úgy léphet életbe, ha az örökös tartományokban Magyarországra nézve a lehúzási díj megszüntetik, vagy ha nálunk is mindenütt gyakorlatba hozatik. Mivel pedig nem igen remélhetni, hogy Ausztriában megszüntettessék, mert ott az az adónak egy neme, annálfogva viszonosság tekintetéből azt nálunk is alkalmazni kívánta.

Borsod megye követe szinte hasonló véleményben volt, azonban annak megszüntetését követség útján kölcsönös egyezkedés mellett meg lehetne próbálni, minthogy vannak nemzetek, hol az ily lehúzási díjak viszonosság tekintetéből megszüntettettek.

A Rendek többsége tehát újabban is a megszüntetés mellett nyilatkozott, s Ő Felségét e végett a viszonosság elvénél fogva megkeresni határozta, s azon esetre, ha Magyarországra nézve az ausztriai tartományokban megszüntettetik, akkor egyszersmind szüntettessék meg Magyarországban is, a mennyiben az némely helyeken be van hozva.

Ezután szőnyegre hozatott az *egyetem állapota* tárgyában átküldött válaszizenete a Főrendeknek, mely tárgyat a Rendek *Tolna megye követe* indítványára, minthogy a nevelési kérdésre nézve, mihez való szólhatást a törvényhozás mindig jogai közzé számította, a két Tábla közti egyezkedés oly távol van, hogy az országgyűlés rövidsége miatt már nem remélhető, letették, nehogy azonban hallgatással addig is a Főrendekkel egyetérteni látszassanak, megirandják még egy izenetben, miképp a nemzet joga rendelkezni saját gyermekei neveltetéséről sokkal természetesebb, semmint csak kétségbe is vonathatnék.

Ennek utána olvastatott az *egyházi adományosok törvényszékeinek elrendezése* tárgyában tett főrendi válaszizenet. Erre nézve mellőzve azon egyházi adományosok székei rendezésének szorgalmazását, azokra, melyek e részben nem panaszkodtak, egyedül a *Torontál megye* által sérelemképp előterjesztett panasz orvoslása leszen sürgetendő.

Továbbá a *gyorsírás tanításának* előmozdítása tárgyábani fő rendi válasz került elő. A gyorsírás megtanulására nem tanszék, hanem fáradhatlan szorgalom, hosszas gyakorlat szükséges; mire ösztönül szolgál, ha azoknak, kik magokat a gyorsírásbani kiképzésre szánják, némi biztosíték nyújtatik, miszerint hosszas fáradsággal szerzett tudományuknak hasznát vehetendik. Ily nézetből a Főrendek országos végzést tartanak szükségesnek, minélfogva jövőre mindenik Táblánál a naplóvitelére alkalmazandó gyorsírók száma s fizetése előre határoztassék meg.

Felolvastatván e válasz, *Szemere* szólalt fel. Gyorsírók képzését már csak azon körülmény is szükségessé teszi, hogy teljes országgyűlési szabad újság szerkesztetvén, a törvényhozás nyilatkozatai megszorítás nélkül közöltethessenek. Ha le nem rontatnak is jövő országgyűlésig a sajtó korlátai, úgy hiszi szónok, az alkalommal már biztos reményünk lehet jól szerkesztett országgyűlési szabad laphoz. E czélból indítványozza, hogy az alakulandó országos pénztárból három éven át gyorsírók képzésére s folytonos gyakorlására 12 ezer forint engedtessék az országos igazgató rendelkezése alá. Ha a törvényhozás munkálkodásait tisztán akarja juttatni a nemzet elébe, a nyilvánosság érdekében az áldozatot csekélynek kell tartanunk. S nyolcz gyorsíróra legalább is szükség van. Kezében szónoknak egy levél a párisi kamara első gyorsírójától. Kivánatosnak mondja ez, hogy e mesterségre ismerettel bíró egyének adják magokat, s egyszersmind előadja, hogy a franczia kamarában három rendbeli gyorsírók vannak, s egymást fölváltva nyolcz dolgozik, mindenik 6 perczig, csupán maga a főgyorsíró ír egy egész óráig. Ezután összehasonlítja, szerkeszti az iratokat, s egy óra mulva már nyomtatás alá adatnak a beszédek.

A Rendek ez indítványt elfogadták; e rendelkezés mellett azonban, mely a közelebbi szükség fedezhetése tekintetéből czélszerűbbnek mutatkozott, nem szünnek meg sürgetni, hogy az egyetemen tanszék állíttassék a gyorsírás nyilvános oktatására.

Ezután a *jobbágyok által gyakorlandó sóárulás* tárgyában tett 2-ik főrendi válaszizenet vétetett fel. A Rendek, minthogy a jobbágyság az ország több vidékein a sóárulás gyakorlatában van, előbbi nézeteikhez ragaszkodva a törvényjavaslat fölterjesztését tovább is szorgalmazandják.

A hajózást gátló akadályok megszüntetése iránt pedig főrendi válasz folytában értesíttetni fognak a Főrendek, miképp a kibecsüléseket a Tisza s egyébb folyók szabályozására ajánlott 600 és 400 ezer forintból kívánják a Rendek fedezni.

Folytatólag az *irodalmi s művészeti jogok* biztosításáról szóló törvényjavaslat tárgyaltatott s helybenhagyatott.

Végre a *szabad átmenet* iránti fölírás s törvényjavaslat köziratra rendeltetett.

324. Kerületi ülés.

1844 október 30-án.

Elnökök: Szentpály (Ugocsa), Ruttkay (Túrócz). *Naplóvivő:* Zsoldos. *Jegyzők:* Palóczy, Szentkirályi, Demeczky.

Tárgy: Hitelesítés. Országos pénztári számadások. Kérelmek.

Hitelesítették a *vallási átmenet* tárgyában készült újabb törvényjavaslat. A szerkezet azonban egészen megváltoztatva ujonnan alakíttatott a viták közben. Az elv, a tartalom iránt egység vala a Rendek között, a viták egyedül a szerkezet külső alakja és szavai körül forogtak s azt a tanúságot nyújták, miszerint a magyar törvényhozásnak vallási törvények irásakor annál óvatosabbnak szükség lennie, minél homályosabbaknak találá a jegyző a leíratokat e tárgyban. Ki hitte volna 1790-ben, hogy e szócskák: «possint» s «ne temere fiant» családok nyugalmát fogják idővel földúlni?

Ezután fölvétetett *a ker. választmánynak az országos pénztár számadásinak mibenlétéről szóló jelentése.* A választmány azon javaslata, hogy miután az adósok közzül némelyek a fölmondott tőkéket, mások pedig azok kamatait késedelmesen vagy éppen nem is fizetik, az ebből származandó kedvetlen körülmények elkerülhetése végett jövendőben a kölcsönzés másképp ne történhessék, hacsak az adós szóbeli eljárás alá nem vetendi magát; s ez intézkedés az eddigi kölcsönökre annyiban terjesztessék ki, hogy az adós a nála levő összegre nézve, vagy vesse magát szóbeli bíróság alá, vagy adósságát fizesse le: minden ellenvetés nélkül elfogadtatott.

Továbbá az 1840: 53. t.-cz. által honosított gr. Sommery Lajosnak le nem fizetett féldíjára a vélemények elágaznak. Némelyek az 1836-iki törvény rendelete szerint, mivel a törvénynek eleget nem tett, a honosítottak soráből kitöröltetni kivánták.

Mások, különösen *P. és B. megyék követei* előadák, miképp a törvényben nyilvánosan benne van, hogy az említett gróf kötelességének eleget tőn s így őt kitörleni nem lehet. Ha e részben az országos pénztárnak némi követelése van, vegye meg rajta a végrehajtó hatalom, vagy engedtessék el. Mire válaszul adatott, miképp az érdeklett gróf múlt országgyűlés végével, midőn honfiúsíttatott, maga

igérte a díjlefizetést, ez okból iktattatott a törvénybe; azonban miután megtudta, hogy ülés és szavazat nélkül honfiúsíttatott, kijelenté, hogy a taksát le nem fizeti, de ekkor már a törvényből kihagyni nem lehetett.

A Rendek többsége mindamellett a törvényből kihallgatatlanul azonnal kitörleni nem kivánta, hanem aképp történt a megállapodás, hogy az orsz. pénztárnok gróf Sommeryt tartozása lefizetésére szólítsa föl, s ha jövő országgyűlésig eleget tenni vonakodnék, akkor lesz a törvény szigorúsága rá alkalmazandó.

A választmány ezen jelentése nyomán előkerült aztán az orsz. pénztár azon tartozása, mit a kir. kincstár az orsz. pénztárnak orsz. választmányi tagok napdíjai fizetésére stb. előlegezett.

Mire nézve *B. megye követe* s többen kijelenték, miképpen a tartozás lefizetésétől egyáltalában nem vonakodnak, mihelyt a követelés okleveles adatok mellett kimutattatik, t. i. hogy mire fordíttatott ezen követelt summa.

Azonban a Rendek többsége ezen elv kimondását mellőzve, e tárgyban oklevelekkel bizonyító részletes számadást kivánand; minthogy pedig idő rövidsége miatt ez országgyűlésen annak beadását nem remélhetik, az e tárgy iránti intézkedés a jövő országgyűlés föladatai közzé számíttatott.

Ezen fölül a választmány javaslata nyomán az orsz. pénztárnak a kir. kincstárnál levő 2% tőkéi nagyobb kamatraadás végett fölmondatni rendeltettek.

A Ludovicea katonai intézet számadásainak vizsgálatakor, *Nógrád megye követe* indítványára, jövőre aziránt fog felvilágosítás kéretni, hogy a devalvatió által, az intézetre még devalvatió előtt ajánlott nevezetes összegek miképp fordíttattak ezüstre, minthogy e nélkül jelenleg az alapítvány világos állapota nem tudatik. Azon adósok pedig, kik 30—36 évi kamattal is tartoznak, a kamat és tőke lefizetésére szoríttatni rendeltettek.

A muzeum számadásának vizsgálatánál pedig *Tolna megye követe* által, ki egyik tagja volt a választmánynak, előadatott, miképpen vannak törvényhatóságok, melyek a muzeumra tett országos ajánlatot még mindeddig le nem fizették. Nevezetesen a megyék közzül Arad 527 frt 54 kr, Bereg 401 frt 44 kr, Bihar 5539 frt $33^4/_8$ kr, Fehér 203 frt $28^6/_8$ kr, Heves 5613 frt $58^1/_8$ kr, Krassó 100 frt $11^1/_8$ kr, Mármaros 56 frt $29^1/_8$ kr, Pozsega 94 frt $31^1/_8$ kr, Szerém 1655 frt $21^2/_8$ kr, Temes 4984 frt $58^3/_8$ kr, Turócz 1748 frt 27 kr, Zemplén 2453 frt $57^4/_8$ kr, a szab. kir. városok közzül pedig Esztergom 600 frt

18⁴/₈ kr, Székesfehérvár 1540 frt, Körmöczbánya 400 frttal tartoznak.

Nógrád megye követe indítványára ezen hatóságok, a mennyiben hátramaradásban vannak, minthogy a be nem fizetett összeg miatt a muzeum építésére kamatokra kellett fölvenni kölcsönt, tartozásaiknak kamatostúl leendő lefizetésére fognak szoríttatni.

A nemesi felkelési pénztár számadásaira semmi különös észrevétel nem történt.

Ezután olvastatott az 1827: 16., úgy az 1736: 31. és 1840: 34. t.-cz. által nevezett *határbeli biztosságok eljárásáról szóló jelentés*, mely véleményadás végett a törvényczikkek összeszedésére kiküldött ker. választmánynak adatott.

Végül a megyékből újabban érkezett *sérelmek* gyűjteményét kezdék a Rendek olvasni.

Zala megye sérelmül terjeszté elő, hogy a Helytartótanács a saját kegyurasága alá tartozó gorichàni plebániára oly papot nevezett ki, aki magyarúl nem ért.

A Rendek szükségesnek találák, hogy a panaszló megye előbb maga szólítsa fel a kegyúr-kormányszéket a törvény megtartására.

---

325. Kerületi ülés.

1844 október 31-én.

Elnökök: Ruttkay (Túrócz), Szentpály (Ugocsa). *Naplóvivő:* Zsoldos. *Jegyzők:* Palóczy, Szentkirályi, Ghyczy.

Tárgy: Hitelesítések.

Hitelesíttettek a következő iratok:

Izenet s törvényjavaslat a honosítások, úgy szinte *a vallási átmenet iránt.* Az utóbbinak szerkezete fölött ismét hosszas vita folyt.

Továbbá hitelesíttettek az *észrevételek a pénzügyi munkálatnak több részleteire* s különösen a kivetést illetőleg.

CCLVIII. Országos ülés a tek. Karoknál és Rendeknél.

1844 október 31-én d. e. 11 órakor.

Fölolvastatott s az Országgyűlési Iratok közzé 409. sz. *a)* és *b)* alá igtattatott *felirás és törvényjavaslata a Karoknak és Rendeknek a vallásbeli átmenet tárgyában,* melyek így hangzanak:

a) *Felirási javaslat.*

Felséges stb.

A folyó 1844 évi okt. 25-én kelt kegy. kir. leiratban az átmenet a kath. vallásról csupán a két evang. vallásra nézve lévén érdekelve, miután a lelkiismeret szabadságának elve mindenik törvényesített vallásra egyaránt alkalmazható: kérjük Felségedet, hogy azon intézkedésnek, mely az említett kir. leiratban foglaltatik, a két evang. valláson kívül a többi törvényesített vallásokra is kiterjesztését elfogadni, s az ezen nézet szerint készült, ide *b)* alatt mellékelt törvényjavaslatot kegyelmesen jóváhagyni méltóztassék.

b) *Törvényjavaslat.*

A római vagy egyesült görög szertartású kath. vallásról valamely törvényesen bevett más vallásra leendő átmenet eseteit illetőleg rendeltetik:

1. §. Az átmenni kivánó ebbeli szándékát önmaga által választott két tanú jelenlétében azon vallásbeli lelkipásztor előtt, kinek egyházi községéhez tartozott, nyilatkoztassa ki.

2. §. Ezen első kinyilatkoztatástól számítandó 4 hét eltölte után ugyanazon, vagy más, szinte általa meghivott két tanú jelenlétében, ugyanazon egyházi községnek lelkipásztora előtt újolag nyilatkoztassa ki, hogy átmeneti eltökéllett szándéka mellett továbbá is megmarad.

3. §. Az átmenni akaró mind első, mind másodizbeni nyilatkozata felől azon lelkipásztortól, ki előtt átmeneti szándéka iránt nyilatkozott, mindkét izben külön-külön bizonyság-levelet kérjen.

4. §. Ha a lelkipásztor a kivánt bizonyság-levelet akár az első, akár a második esetben bármi oknál fogva azonnal ki nem adná,

mind az első, mind a második ízben tett nyilatkozat felől bizonyságlevelet a jelen volt tanúk adjanak.

5. §. Az átmenni akaró a 3-ik vagy 4-ik §. rendelete szerint vett bizonyságleveleket, azon vallásbeli lelkipásztornak, mely vallásra átmenni szándékozik bemutatván, ezáltal az átmenet egy vallásról a másikra teljesen befejeztetett. Ezen bizonyság-levelek előmutatása nélkül azonban az átmenet meg nem történhetik.

6. §. A megtörtént átmenetek esetei az illető püspökség által a Helytartótanács útján tudomás végett félévenként fognak Ő Felségének följelentetni.

(Rendi Napló V. köt. 349—364. lap).

---

326. Kerületi ülés.

1844 november 1-én.

Elnökök: Szentpály (Ugocsa), Ruttkay (Túrócz). *Jegyzők:* Szemere, Szentkirályi.

Tárgy: Hitelesítések.

Hitelesíttettek az *írói s művészi jogok biztosítása iránti izenet és felírás; a kir. válaszok észrevételeinek a törvényjavaslatok egyes részeire is kiterjesztése; a f. é. okt. 5-én felterjesztett felirásra leérkezett kegy. kir. válasz tárgyábani izenet. — A franczia háború által okozott károk megtérítése iránti felirásjavaslat* felolvastatván, egész terjedelmében elfogadtatott.

Az elnökség felolvassa a concertáló választmány tagjainak névsorát, a megyék részéről: Beöthy Ödön, Bezerédj István, Ghyczy Kálmán, Klauzál Gábor, Kubinyi Ferencz, Palóczy László, Szentkirályi Móricz, Zsedényi Eduárd. A kerületekből Josipovics Antal, turmezei gróf, a városok részéről Házmán Ferencz Buda és Wirkner Károly Kassa városi, a káptalanok részéről Bezerédj Miklós veszprémi káptalan követei.

Olvastatott továbbá *ötödik válaszizenete a mélt. Főrendeknek az egyházi áldásnak vegyes házasságoktól a magyarországi róm. kath. papság által lett megtagadás tárgyában,* mely az Országgyűlési Iratok közzé 299. sz. alatt soroztatott s melyet az 1844 szeptember 27-én tartott CCXXXI-ik Országos ülésben felolvasott iratok közt közöltünk.

Ennek tárgyalása ugyanis az átmeneti kérdés megoldásáig felfüggesztetett, minthogy azonban most már az átmenet tárgyában az okt. 25-én kelt s okt. 26-án kihirdetett kegy. kir. leirat által válasz érkezett, a megszakított tanácskozás ujra felélesztetni határoztatott.

Ezen kegyelmes királyi leirat, mely az Országgyűlési Iratok közzé 403. sz. alá soroztatott, magyarra fordítva a következő:

Ő cs. kir. Felsége nevében stb. kegyesen tudattatik: Ő cs. kir. Felsége az ország Rendeinek az egyik vallásról másikra való átmenet tárgyában fölterjesztett törvényjavaslatát azon komolysággal és gondossággal, melyet a tárgy fontossága igényel, megfontolván és a Karokhoz és Rendekhez 1843 jul. 5-én és f. évi márcz. 25-én kibocsátott kegy. kir. válaszaiban kijelentett általános tekintetekhez szorosan ragaszkodván, a jelen tárgy érdemében következő törvényes intézkedést kiván megtétetni, mely egy részről a lelkiismeret szabadságát érintetlen hagyja, más részről pedig a kath. és egyéb törvényesen bevett vallások elveivel vagy összhangzásban legyen, vagy legalább azokra nézve sérelmes ne legyen. Miután pedig az 1791: 26. t.-cz., midőn a 13. §-ban a kath. vallásról az evang. vallás valamelyikére leendő átmenetelt a kath. vallással ellenkezőnek elismeri, egyszersmind a lelkiismeret szabadságának megvédésére, nehogy az vakmerően történjék, azt alkalmas eszközökkel akarná elhárítani, ezen világos czélból és a fent idézett §. szellemében a kath. vallásról az evang. vallás valamelyikére történendő átmenet iránt alkotandó új törvény által azt kivánná kegyesen rendeltetni, hogy az átmenni akaró ezen szándokát azon lelkész előtt, kinek egyházához eddig tartozott és két önmaga által választott tanú előtt nyilvánítsa, és azon esetre, ha négy hét elmúltával ugyanazon lelkész és ugyanazon, vagy más két tanúja előtt föltétele mellett további megmaradását kijelentendi, átvévén ugyanazon lelkésztől, vagy ha az akármely okból ezt tenni vonakodnék, az említett két tanútól ezen két külön bejelentés és nyilvánítás felőli tanúbizonyság-leveleit, ezekkel azon lelkésznél, kinek vallására áttérni és kinek egyházába magát beiratni óhajtja, föltéte foganatosítása végett megjelenjék és e nélkül az evang. valláshoz s annak gyakorlásához nem is bocsáttathatik; a történendő átmeneti eseteket az illető törvényhatóságok által a Helytartótanács által félévenként Ő Felsége legfelsőbb tudomására juttatván. Minélfogva Ő cs. kir. Felsége tovább óhajtja kegyesen felszólítani a Karokat és Rendeket, hogy az alkotandó törvényjavaslatot a fönnebbiekhez képpest idomitsák és legfelsőbb szentesítése alá terjeszszék. Egyébiránt stb. . .

Ennek felolvasása után felszólalt a Tábla ősz jegyzője, *Palóczy*: A keresztyén vallás eredete előtt és után a vallási viszályok s ezek szülőanyja a túlbuzgalom s az emberi természetben mintegy beleoltva lévő azon gyarlóság, miszerint sokan azt hiszik magukról, hogy tisztán értenek, sőt másoknak is megmagyarázhatnak oly dolgokat, miket emberi véges elme fel nem foghat, — évezredek óta mennyire rongálják a különben is sok bajokkal küszködő emberiséget, eléggé tanúsítják a hajdan és jelenkor történetkönyveinek tárt lapjai.

Nem czélom s nincs időm rá azon viszályok vészteljes eredményeit hosszasabban fejtegetni; legyen elég ezuttal említenem, hogy e részben hazánkat is régóta sujták a balsors csapásai. Hiszen, mióta — éppen tegnap múlt 327 éve — egy, kezdetben kevés figyelemre méltatott augustinianus szerzetes, 1517. évi okt. 31. napján, a wittembergi egyetem temploma ajtajára szegzé híres 95 thesiseit, azon visszaélések lajstromát, melyeket a római egyház papjai elkövettek s ez által, miként egy új Aeolus, kibocsáta felnyitott barlangjaikból a vallásújítás és tisztítás zúgó szélvészeit, s visszaszerzé a szabad gondolkodás jogait; azon 327 év óta, annak, hogy hazánk föl nem emelkedett, sőt gyakran névtelen inségek alatt is nyögött, a vallási viszályok valának legfőbb okai. Es habár az orkánok nem dühöngenek is már annyira, mint hajdan, csend mindazáltal nincs maiglan sem.

Hazánk törvényhozói újabb időkben is komolyan gondolkoztak módról, miként lehetne a rosznak végét szakítni, s a honnak ugyanazon királyt, törvényt és alkotmányt tisztelő fiai között a szeretetet, egységet és összetartást, — a polgári boldogságnak és a nemzet egykor nagygyá lehetésének e legfőbb tényezőit, — megörökíteni; s jelenleg is már harmadik országgyűlésen keres a törvényhozás oly töredék-deszkadarabot, melyen a vallási viszályok örvényéből menekülhessünk.

S úgy látszik, már csakugyan virradni kezd, a part nem messze mutatkozik. Hasztalan volt eddig minden terv, minden elmés számítás, míg a vallási átmenetel szabadsága helyre nem állíttaték. Most már azonban, e szabadság visszaállításával Ő Felsége oly ariadnei fonalat nyújta, mely alkalmasint kivezethet bennünket a vallási nyugtalanságok tömkelegéből.

Szónok megragadja e fonalat s előterjeszti gondolatait, melyek szerint egyesíthetni hiszi az egymástól eddig különbözött értelmeket, melyek szerint gondolja, hogy az eddigi törvényjavaslatok illető szakaszait a kir. válaszokkal összhangzásba hozhatni.

Olvasván a múlt évi julius 5-ik és f. évi márt. 25-ik napján kelt

válaszokat, őszintén meg kell vallanom — úgymond szónok — miképp azon toll, mely e válaszokat szerkezetbe vette, a homályosságban ugyan remekelt, az utóbbinak végéből azonban elég nyilván kiérthető, miszerint Ő Felsége arra szólít fel, hogy törvényjavaslatunkat a válaszaiban felállított elvekhez alkalmaztassuk s azokat egész törvényen szőjük keresztül.

E törvényjavaslat 1. §-a a reversálisokat jövőre erőnélkülieknek nyilvánítja. E §-nak maradni kell; mind azért, mivel iránta megkészült a két Tábla között az egyezség, s így többé vitatkozási térre nem vonható; azon §. tartalmát pedig valahol csakugyan ki kell mondani, de azért is, mert midőn a kir. válaszban mondatik, hogy a vegyes házasságban élő szülék között kötendő szerződvények általok bármikor felbonthatók levén, azok teljesítésére a szülék sem törvénykezési, sem közigazgatási úton nem kényszeríttethetnek: mindezek más szavakkal természetesen azt teszik, hogy Ő Felsége is kimondá a térítvényekre az érvénytelenség ítéletét.

A 2-ik §. szerint «azok, kik 18 éves koruk eléréseig evang. vallásban növeltettek, a nőszemélyek pedig férjhez menetelök után, habár azon időkort még el nem érték is, sem magok, sem maradékaik vallásos kérdés alá többé nem vétethetnek». Ezen §-nak is maradni kell, mert ha a főrendi tábla a reversálisokat a múltra nézve nem akarja is érvényteleneknek mondani, azt mindazáltal senki sem tagadhatja, hogy az eddig kiadottak erejének örökkévalóságot tulajdonítani, s valamely megtalálandó térítvénynél fogva, bármennyi évek múlva is valaki ellen követelést formálni nem lehetvén, a kutatásoknak határt szabni, s háborgatások s lelki nyugtalanítások ellen a hon polgárait biztosítani szükséges; ezt pedig csupán az idézett §-ban felállított módon eszközölhetni. Egyébként e §-ban is megegyeztek a Főrendek, sőt helybenhagyta azt Ő Felsége is, midőn észrevételt rá nem tőn, s e fölött nyilván kimondá, hogy a vallási ügyben alkotandó törvények a lelkiismereti teljes szabadság alapjára építtessenek s egyenesen a lelkiismeret szabadságának kívánata foglaltatik e §-ban.

A 3. §. értelmében a róm. kath. pap áldása nélkül kötött vegyes házasságok érvényeseknek, s az azokból származott gyermekek is törvényeseknek tekintendők. E §-nak is maradnia kell, s maradhat annyival inkább, mert maga a klerus is mind azon házasságokat, mind a belőlök származott gyermekeket törvényeseknek többször mondotta, s e mondását soha vissza nem húzta, vissza húzni nem is akarja.

A 4. §. szerint «kik vegyes házasságra kívánnak lépni, minden-

kor a vőlegény vallásán levő lelkipásztor által adatnának össze». E rendelet jó és üdvös ugyan, de mivel Ő Felsége ismételve kimondja válaszaiban, miszerint semmi parancsoló törvénynek alkotásában meg nem egyezhetik, s a felek egyezkedését mindenképp szabadon kivánja hagyatni: e §. tartalmához szónok közeledés tekintetéből szorosan nem ragaszkodik, úgy hivén, hogy azon férfi és nő, kik jegyet váltván, meg tudnak magok között egyezni a legfőbb dolog iránt, hogy az élet bajai és örömei együtt élvezése végett házassági örök szövetségre lépjenek, egymással az iránt is megfognak egyezni, hogy melyik vallás lelkipásztora eskesse őket össze. E §. tehát eképp lenne szerkesztendő: a jelen törvény kihirdetése után vegyes házasságra lépni kivánó feleknek szabadságukban álland, hogy az egyikök vagy másikuk vallásán lévő, s általok választandó lelkipásztor által eskettessenek össze, s az ily házasság bármelyik vallású lelkipásztor által adatik is egybe, teljesen érvényes.

Az 5 §. rendeli, hogy «az ezután kötendő vegyes házasságokból születendett mindkét nembeli gyermekek atyjok vallásában neveltessenek». Én ezt törvényben kimondani okvetlen szükségesnek tartom; e nélkül az előforduló ezer meg ezer kérdésekből ki nem fejlődünk, s ne mondja senki, hogy a vegyes házasságokból születendő gyermekek mely vallásbani neveltetéséről törvényt akar hozni, ha e rendelkezést mellőzni kivánja. E nélkül mindig maradnak fenn hátulsó ajtók, melyeken kibúhatva, tetszése szerint boldogúlhat, ki bajt és zavart kiván okozni.

Szónok tehát e §-t meghagyná, a mint van; követvén mindazáltal az utóbbi kir. válasz elveit, s még szavait is: utána nyomban a következő új §-okat igtatná:

§. Azonban a szüléknek, ha e részben egyetértenek, szabadságokban álland, hogy e jelen törvény kihirdetése után kötött vegyes házasságokból született mindkét nemű gyermekeiket a törvényesen bevett bármely vallásban neveltessék.

§. Azon egyezkedés, a mint a szülék között készült, úgy teljesítése és fenntartása is a szülékre tartozik, s ha ez egyetértés közöttök bármi ok miatt megszűnik, szerződvényök teljesítésére, történtek legyenek irásban vagy szóval, sem törvénykezési, sem közigazgatási úton őket kényszeríteni nem lehet.

A kir. válaszokban több nem foglaltatik; azonban egyenesen felszólítja a Rendeket Ő Felsége, hogy az e tárgyhoz tartozó egyéb intézkedések iránt is javallatot terjeszszenek föl. — Ezeknél fogva a fennebbiekhez még e §. adatnék:

§. Ha a vegyes házasságban élő szülék egyike, vagy másika, vagy mindketten gyermekeik kiskorúságában elhalnak, s azoknak mely vallásban neveltetése iránt közöttök semmi egyesség nem volt, vagy hogy lett volna, hitelesen nem bizonyíttatik, vagy volt ugyan, de felbontatott: gyermekeikre nézve azon köztörvény szolgáland szabályul, hogy az atya vallásában neveltessenek.

Ezek lennének, miket rendes szerkezetbe is véve külön felirat kiséretében Ő Felsége jóváhagyása elé kivánok terjesztetni. S ezekben központosítván a fennforgó tárgy iránti nézeteimet, ajánlom ezeket a Rendeknek előttem örök tiszteletben álló bölcseségükbe. Tudom, hogy a nemzet képviselői, kik előtt szólni szerencsém van, elismervén a vallásügyi bajok orvoslásának továbbá nem halaszthatását, mindent megteendenek, mit törvény és igazságszerüleg tehetnek s törvényhozói nehéz pályájok mezején szerzett érdemeik hervadhatlan koszorúik legszebbikének fogják tekinteni, ha a polgárok családi körében s ezáltal a hazában is a lelki nyugalmat, szeretetet és békét erős lábra állítják.

Hiszen miután Ő Felsége az átmenetek azon szabadságát, melyet ezelőtt több mint két századdal a fegyver hatalma annyi köny és vérözön után adott meg, önként visszaállitá; és táplál a remény, hogy fejedelmünk, a mi kegyelmes urunk, a ki a magyar nyelv és nemzetiség virágzásának emelése által is többet, sokkal többet tett, mint elődei három századok alatt összeséggel cselekvének s ezzel — mit az ország Rendei is minap egyik feliratukban nyiltan ki is mondtak — örök emléket állita magának hü magyarjai szivében: veleszületett bölcsessége s kegyességénél fogva, megfontolván azt, hogy az emberek sorából a fejedelmek sincsenek kivéve, ezen saját elvét magába foglaló törvényjavaslathoz kegyelmesen hozzájáruland és azon dicsőség megnevezését sem fogja utódaira áthagyni, miszerint a vallási surlódásokat megszüntetendő s nyelvünk s nemzetiségünk istápolása által a nemzet szivében emelt dicső emlékhez egy új s halhatatlan emlékoszlopot állitand fel.

Az ősz szónok e magasztos gondolatai közlelkesedéssel fogadtatván, beszédének tartalma csekély módosítással *végzéssé* alakult.

Klauzál a 3-ik §. ellen némi csekély kifogást tett. Előadá ugyanis, hogy soha senki kétségbe nem voná azt, hogy a róm. kath. pap előtt áldás nélkül kötött házasságok nem érvényesek: annál kevésbbé szükséges tehát ennek a törvényben kimondása, mert ez által erejét vesztené azon sérelem, melyet az egyházi rendek e részbeni föllépése ellen vitatott az ország.

Palóczy azt, mint a vegyes házassági sérelem constatálását s egyetlen emlékét, továbbra is a törvényjavaslatban kivánta hagyatni,

A Rendek *Klauzál* véleményét osztván, a protestans lelkészek által összeadott vegyes házasságok törvényesítéséről külön törvényczikkben fognak rendelkezni.

És az itt és így kimondott határozatok két izenetbe foglaltattak, jelesen

2-ik izenete a Karoknak és Rendeknek a méltóságos Főrendekhez a folyó évi márczius 25-én a vallás dolgában kelt kegyelmes kir. válasz iránt felirás s törvényjavaslattal; továbbá

6-ik izenete a Karoknak és Rendeknek az egyházi áldásnak a vegyes házasságoktól a róm. kath. papság által lett megtagadása tárgyában, mely két rendbeli izenet kerületileg meghitelesíttetvén, a november hó 3-ikán délelőtt 11 és fél órakor tartott országos ülésbe vitettek s tárgyaltattak.

---

327. Kerületi ülés.

1844 november 2-án

Elnökök, naplóvivő: kik előbb; *Jegyző:* Ghyczy.
Tárgy: A katonatartási terhek megváltása.

A katonai élelmezés és szállásolás ügyében kiküldött országos választmány, miután a kormány biztosaitól határozott nyilatkozatot nem nyerhete, s erről a Rendeket értesité, ujabban oda utasíttaték, hogy egy bizonyos váltságösszlet iránt, melyet a nemzet initiáljon, egyszersmind a kormány által kijelentett föltételekre nézve is adjon véleményt. E választmány jelentése volt tárgya a jelen ülésnek. A jelentés lényege röviden a következő:

A kir. biztosok ismét megjelenvén, a már előadott föltételeken túl figyelmessé tevék a választmányt az iránt is; hogy a váltságul ajánlandó összlet a közadóval össze ne kevertessék, s ha idővel a körülmények változása miatt elég nem lenne, aránylagos fölemelését Ő Felsége a szokott törvényhozási uton követelhesse. Hivatkoztak a biztosok az 1715:8. és 1723:1. és 2. t.-czikkekre is, az utóbbira mi okból, *Ghyczy* különösen nem értheté.

Ezeknek taglalásába a választmány nem bocsátkozván, dolgo-

zatában azon elvből indult ki, hogy midőn az ország az élelmezés és szállásolásból eredő veszteséget általános összlettel örökre megakarja váltani, jogi viták helyett a főfigyelmet a terhek azon mennyiségére kell fordítani, mely az adózó népet jelenleg nyomja, mitől azt megszabadítani óhajtjuk. Eltért tehát a jelen választmány az 1840-iknek javaslatától, a mennyiben amaz csak a törvényes terheket vette véleménye alapjául, ez pedig a jelen állapotot, melyet, ha ignorálhatunk is mi jogillusiónkban, nem ignorálhatja a szegény adózó, kinek vállait nyomja. A jelenleg hazánkban tanyázó katonság tartásából pedig az adózó népnek felszámítható veszteségét 1.210,937 pfrtra teszi a választmány, s javasolja, hogy e veszteség váltságául az ország részéről kerek számban 1 millió ezüst frt állapíttassék meg, oly kikötés mellett, hogy ha az 1840-iki országos választmány által tervezett katonai laktanyák az ország által felépíttetnének, a most ajánlott váltságösszletből mindazon mennyiség, mely a házankinti szállásolás megváltásáért fizettetik, levonandó legyen. Addig azonban, mihelyt az általános váltságösszlet a kincstár által elfogadtatik, a szállásolás s minden egyéb kiszolgáltatások, mik eddig akár hadszabályzat (regulamentum militare), akár más fennálló szabály szerint követeltettek, egyszerre s azonnal meg fognak szünni.

Úgy van meggyőződve a választmány s adatokkal is bizonyítja, hogy e megváltásból tetemes haszon háramlik a kincstárra, s a mi fő: az adózó népnek is nemcsak anyagi, de erkölcsi ereje is szilárdulni fog megszüntetése által azon számtalan károsításoknak, melyek a közterhek kiszolgáltatásában létező hiányok s visszaélések miatt előfordulnak.

Kubinyi Ferencz (Nógrád megye követe) úgymond: A jelen országgyűlés legfőbb feladatai közzé sorozta, hogy a szegény adózó nép sorsán enyhíttessék. E végből felszólítottuk a kormányt, hogy mi az adózókon az élelmezés stb. megváltása mellett könnyíteni akarván, ehez részéről is járuljon; mi mindent elkövettünk, mi hatalmunkban állott, de a kormány részéről mindeddig határozott nyilatkozatot nem nyertünk. Ha tehát a kormány tanusított halogatása mellett ezen tárgyban előmenni nem akar, jónak vélném, hogy általunk tétessék meg az initiativa; vessük meg mi az alkudozás alapját. Küldőim ugyan kívánják, hogy a termesztvények jövendőben piaczi ár mellett természetben adassanak ki a katonaságnak, de miután a Rendek többsége azt megváltani akarja, erről többé szót tenni nem lehet; én tehát a summára nézve kívánnám az alkut megkezdeni.

Most Magyarországban tizennégy lovas-ezred szállásol, de ennek

egy része idegen katonaságból áll. E részben igen tisztelem apáink azon bölcsességét, hogy az idegen katonaságot soha sem fogadták el; nem lehet itt tehát törvényesen alapul venni többet tiz ezrednél.

A törvényesség szempontját, — hogy az élelmezés és szállásolásnál mit tartoznak elfogadni, mit nem, — mellőzvén, a sommameghatározásnál általánosságban kivánok maradni. Ez oknál fogva tekintetbe vévén azon hasznot is, mely a megváltásból a királyi kincstárra háramolni fog, azon sommát kivánnám megállapitani, melyet II. József császár, midőn mindazon visszaéléseket, melyek a közterhek kiszolgáltatásainál az adózó népet leginkább szokták nyomni, bölcs intézkedései által eltörlötte s hazánkban a katonai élelmezésnek termesztvényekbeni kiszolgáltatását megszüntette, az egész váltsági összeget a szállásolási s élelmezési terheknek termesztvényekbeni kiszolgáltatása helyett 740 ezer forint körül határozván meg. Ezen sommát megajánlani ez úttal elegendőnek vélem, mert az adózó nép jelenleg már alig képes terheit viselni s e somma annál inkább megállhat, mert a termesztvények piaczi ára azon időben hazánkban a mostaninál alantabb nem állott. Ennélfogva nagyobb sommát nem ajánlhatok; s ezt ajánlom a tekintetes Rendek figyelmébe, annyival inkább, mert a katonai élelmezés és szállásozás megváltása által az adózóknak mind anyagi, mind erkölcsi ereje szilárdittatni fog.

Szentkirályi Móricz (Pest megye követe) igen sajnálta, hogy ezen tárgy megvitatása az országgyűlés végére szorult, midőn már a munkák összetódulnak. Ezen munka minden esetre nagy figyelmet érdemel, mert a néptömeg van érdekelve. Az 1832/6. országgyűlés óta szüntelen szorgalmazzuk e tárgy elintézését, de annak eszközlésére a kormány mindekkorig nem nyújtott alkalmat, s az élelmezés megválthatását halasztgatja. Hogy ez ideig mi sem történt, lélekben járó dolognak tartom, mert a törvényhozás egyik legfőbb kötelessége a szegény adózó nép sorsán könnyíteni. Vélekedésem szerint e tárgyban csak alkudozások alapján érhetni czélt; nekünk ezt, miután a kormány nem akar előlépni, minden esetre meg kell kezdeni, hogy ezen tárgy, ha időrövidség miatt most nem is, de a jövő országgyűlésen végképp elintéztethessék.

A kérdés tehát csak az, mit adjunk? Itt egyszersmind tekintetbe kell venni a czélt, miért akarjuk a katonai élelmezést és szállásozást megváltani. Nemcsak azon felszámitható terheket, melyek a köznépet nyomják, kell itt figyelembe venni, hanem azokat is, mik felszámithatlan veszteségek. Tekintsük csak a concentratiokor mily roppant a költözködési teher; szénáért a legrosszabb időben mértföldekre kell a

MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA KÖNYVTÁRA

szegény adózónak menni, s ott a legnagyobb piszkokat, szidalmakat szenvedni; ezen felül még mennyi a biztosok által elkövettetni szokott visszaélés, zsarolás, kik aztán ismét a katonaság által zsaroltatnak stb. Ez mind kiszámíthatlan veszteség.

A dolog elintézésére két út van, melyet egymás után azon esetre, ha az első nem sikerülne, kell követni. Első a kormánynyal bizonyos összeg megajánlása mellett az egyezkedési mezőn egészen általánosságban maradni. Ha ezen az úton a kormány egyezkedni nem akarna, akkor elő áll a második út, a jogkérdés; akkor ki kell mondani, mit nem akarunk törvényes tehernek ismerni; a törvénytelen terheket megtagadni pedig hatalmában áll a törvényhozásnak. Akkor tudnunk kell, miért fogunk megváltási díjt ajánlani, mennyi katonaságot köteles törvényesen az ország tartani.

Ha van valami tárgy, mi kényszerítésbe teszi a kormányt, akkor ez az, mert az élelmezést a katonaság 3—4 nap sem nélkülözheti; a kormánynak a szükségek pótlására módot kell keresni, különben oly módhoz kényteleníttetik nyúlni a katonaság, mi bajt és zavart okozhatna. Mielőtt azonban a jog terére lépnénk, az alkut általánosságban kívánnám megkezdetni, hogy lássuk: van-e a kormánynak egyezkedési szándéka, s lássa a kormány, hogy mi a köznép sorsán könnyíteni akarunk.

Nézetem szerint a megváltási összeget, melyen az alkut megpróbálnók, annyira kell meghatároznunk, hogy a kormánynak se legyen vesztesége, az adózó nép pedig könnyítést nyerhessen. Erre nézve legczélszerűbb lenne az országos választmány javaslatát elfogadni. Mi a fölszámlált veszteségek egyes sorozatát illeti: azok számítgatásába ez úttal nem bocsátkoznám; azonban kívánnám fönntartani azon jogalapot, miszerint e tárgyban az országgyűlés rendelhezhetik, hogy azon esetben, ha ez úton egyezkedésünk nem sikerülne, a dolog elintézése jogalapon eszközöltethessék.

Mi Nógrád megye követe által előadatott, hogy az ország csak tíz ezredet köteles tartani, ezt is akkorra hagynám, midőn a jogkérdésről leszen szó, midőn a kormánynak azon terheket, miket törvényesen viselni tartozunk, egyenként elő kell sorolni.

Végre, mi a külső katonaságról volt felhozva, úgy hiszem ez az alimentatióval legkevésbbé sem áll összefüggésben. A nemzet e részbeni kívánságát más alkalommal külön szorgalmazhatja, hogy azon pénzből, melyet mi fizetünk, idegen katonaság ne tartassék; hogy csak magyar katonaság legyen az országban stb. Ezek mind olyan kérdések, melyek a jelen tárgyat összebonyolíthatnák. Kerüljünk ki

tekintetes Rendek! minden nehézséget, maradjunk általánosságban; nekünk azon kell igyekeznünk, hogy a köznép anyagi érdeke minél előbb kifejtessék. Azonban ha jogkérdésre kerül a dolog, ha jelen alkunkból mi sem lesz, akkor küldőim utasításából szorgalmazni fogom teljes erőmből azon törvénytelen terhek megszüntetését, miket eddig az adózó nép viselt, s kimondom, hogy megyém azon termesztvényeket s egyéb járulékokat ki fogja ugyan szolgáltatni, de azokat piaczi áron a hadi adóba beszámítandja.

Egy más megye követe fölöslegesnek találta a választmányi munkálatról pontonként tanácskozni. Nekünk — úgymond — azon kell iparkodni, hogy az adózó nép terhén könnyítsünk, s ha az a jog terén nem eszközölhető, kötelességünk általános summát ajánlani. Nekem ugyan e részben nincs utasításom, de küldőim meghagyták, hogy az élelmezés megváltása által az adózók sorsán segíteni iparkodjam. Küldőim akaratját teljesítem tehát, midőn az egy milliót megajánlom. Mit használ, ha kevesebbet ajánlunk. Én ugyan ezen terhet 200—300 ezer forinttal szivesen megváltanám, de tudom, hogy ezen tárgynak oda fenn is sok ellensége van; mi a dolgot ujabb nehézségekkel ne tetézzük. Ez úttal annyit bátran merek állítani, mivel az országos választmánynak tagja voltam, hogy a veszteségek sokkal többet tesznek, mint a mennyire azt az országos választmány számította; annál fogva az orsz. választmány javaslata elfogadható.

Torontál megye követe elmondá, miképp az élelmezés és szállásozásból származó teher az adózókra legnyomasztóbb, de a megajánlandó sommát minden esetre jogkérdés alapján kell meghatározni; mert ha az országos választmány véleményét általánosságban elfogadjuk, midőn még arról sem vagyunk bizonyosak: vajjon meg fog-e egyezni abban a kormány, akkor egyszersmind kimondjuk azon elvet, mit az 1836-iki országgyűlés szüntelen tagadott, hogy az élelmezés a jobbágyság könnyítésére vala behozva; törvényesíteni fogjuk azt, mit eddig törvénytelennek állítottunk; pedig én annak elfogadását nem tartom egyébnek kénytelenségnél. Részemről a munkálatot pontonként kivánom fölvétetni, s ennek nyomán az ajánlandó összeget meghatározni; annál fogva az egy millióhoz nem járulhatok.

Beöthy (Bihar megye követe) elmondá a katonatartási számtalan terheket. A választmány — úgymond — csak a felszámítható károkat vette javaslata alapjául; mennyi veszteség van még e fölött, mit felszámítani nem lehet? A közvetett s erkölcsi veszteség sokkal sulyosabb, sokkal több itt, mint az egyenes. Már magában az elhelyezésben rendkívüli aránytalanság van, sőt nem egy vidéken valódi

kegyelemosztás tapasztalható. Egyes nagykereskedők érdekére több tekintet van sok helyen, mint az adózó népére. Némely urak, kik gabonájukat nem tudják eladni, képesek kieszközölni, hogy arra a vidékre katonaság szállíttassék. Van idő, mikor rendkívüli drágaságra emelkedvén az élelmi szerek, az adózó népnek szinte azon arányban szaporodik vesztesége. Emlékszik szónok, hogy katona korában élt időt, mikor a katona, hogy maga és lova is éhen ne veszszen, az inséggel küzdő nép között erőszakkal is vett, a hol tudott. És rendesen is, vegyük csak a mostani viszonyokat, midőn míg a magtárakhoz vergődik a rosz utakon, az őszi esőzés megrontja a szegény ember termékeit, micsoda dúlást követ el benne a biztos. S a szegény nép, midőn szénát szállít, csakhogy az ily kellemetlenségeket, kutatásokat kikerülhesse, csakhogy vett szénája vissza ne vettessék, a 10 fontos adag helyett 20 fontos adagot ád. Van megye, hol menet és jövet 18 mértföldet kell vontatni a termékeket az összevonulás helyére. Ki számíthatja be a szegény adózónak csak az elvesztett kényelmet is, mert hiszen ő is csont és vér?! Ily körülmények között meg kell vallanunk, hogy a jog kissé másképp viszonyul, s magunk alkotmányunk érdekében eleget teszünk, ha jogaink fenntartását kijelentjük, ha a föliratban is kimondják a Rendek, minő alkotmányos jogokkal és törvényes igényekkel bír a nemzet. Nehogy azonban az mondassék rólunk, mintha itt nem volna szándék s elhatározott akarat, mit mi szoktunk mondani a hatalom ellenében: ki kell a Rendeknek lépni a cselekvés terére, s ezt tevén, szónok elfogadja a választmányi javaslatot.

Liptó megye követe a somma megállapítása előtt a porták rectificatioját sürgeté.

Mihályi (Máramaros megye követe) ezen élelmezési megváltás által az erkölcstelenséget nem látta elháríthatónak. Elsőben azt kell a törvényhozásnak kieszközleni, hogy a szegény jobbágy házánál urat ne tartson. Én nem akarom — úgymond — hogy a szegény jobbágy a széna deperditáért egy milliót fizessen. Nem mondom ugyan, hogy az élelmezés megváltása nem szükséges, de ennél jobban szükséges a kaszárnyák építése; nagyobb itt a veszteség, mert a jobbágy tartozik a katonának sót, gyertyát, fát, rostát stb. adni, s a mellett még az erkölcstelenség is napról-napra mindinkább terjed. Annál fogva a választmány véleményéhez nem járulok; az által pedig, minthogy megyém nem tart katonát, részvétlenségről ne vádoltassam, megajánlom az egy milliót kaszárnyák építésére s csak midőn ezek készen lesznek, lehet szó a többi teher megváltásáról.

Erre válaszul adatott, miképp a kaszárnyák építése már országosan elhatároztatott, arról tehát itt szó nem lehet. Legfőbb kérdés az, miképp lehessen az élelmezés megváltására nézve a kormánynyal egyezkedni?

Szavazásra tüzetett tehát a javaslat s a többség az indítványozott egy milliónyi váltságdíjat megajánlá. A többség megyéi voltak: Abauj, Zemplén, Sáros, Szatmár, Heves, Bereg, Ugocsa, Bihar, Békés, Csanád, Arad, Temes, Krassó, Pozsony, Nyitra, Sopron, Vas, Zala, Komárom, Győr, Baranya, Fehér, Mosony, Pest, Tolna, Árva, Bács, Turócz, Pozsega, Verőcze, Szerém = 31. A javaslatban meg nem nyugodtak: Ung, Szabolcs, Szepes, Gömör, Borsod, Torna, Máramaros, Csongrád, Torontál, Trencsén, Nógrád, Bars, Somogy, Hont, Veszprém, Zólyom, Esztergom = 17. Liptó nem szavazott.

Ezen váltságösszlet a közadóval együtt országgyülésről országgyülésre fog megajánltatni, oly kikötéssel, mint a választmányi jelentésben foglaltatik. A házankénti szállásolás csak az általkelő katonaság részére tartatnék fel a kincstár által fizetendő hálópénz mellett, mely országgyülésenként fogna szabályoztatni.

Sok megye valami nagy istenáldásának tekinti, ha valamely törvényhatóságokban katonaság szállásoland, s arról beszél, hogy a váltságösszlet kivetésekor ezen megyékre tekintet legyen. A választmány e balvéleményt megczáfolja. Nincs — úgymond — Európában status, hol hasonló ok miatt a közterhek viselésében valamely különbség volna. Kérdés, hogy azon látszólagos haszon, mely valamely vidéken a katonaság által megszaporított pénzforgalomból ered, az adózó népre háramlik-e, vagy azon földesurakra, kik a királyi haszonvételeket monopolizálják. A termények vásárlásából származó haszon nem csak bizonytalan, de kiszámítása lehetetlen, s adóztatása csak emésztési adó által eszközöltethetnék. S aztán az adózó népre, mely fölösleget magtáraiban nem gyüjthet, terméketlen években csak drágítólag hat a fogyasztók csődülete.

Mi továbbá a királyi biztosok által annyiszor emlegetett biztosítási föltételt illeti: a választmány nem idegen oly intézkedéstől, mi által egy részről a váltságösszlet pontos behajtása biztosíttassék, más részről a nemzet alkotmányos állása s kifejlése ne szenvedjen. A mennyiben tehát a hivatalnokoknak helyhatósági rendszerünk szerint gyakori változtatása mellett pontos eljárásra számot nem tarthatni, rendelkezést kiván a választmány, miszerint a váltsági összlet kezelésével foglalkozó tisztviselők hivatalos eljárásukért hanyagság, vagy mulasztás esetében felelősekké tétessenek; egyszersmind ezen

összlet az adónak semmi más nemével össze ne kevertessék, úgy szinte ez által a hadi adó behajtása se szenvedjen hátramaradást.

Ily rendelkezéseket tenni a Rendek sem vonakodnak, noha meg vannak győződve, hogy az általok megajánlott egy milliónak behajtását a törvény szentsége teljesen biztosítja.

A jelentés végén említtetik még a katonaságnak az országbani elhelyezése is, mire nézve a választmány a most divatozó rendszert véli fenntartandónak, a míg kaszárnyák nem építtetnek; mely esetben aztán az 1840-iki országos küldöttség által felállított tervet s elveket javasolja szem előtt tartani.

A Rendek azonban kijelentik, hogy miután az általok elfogadott javaslatnak a jelen viszonyokra alkalmazása a tárgy részletesebb kifejtését különben is szükségessé teszi: a katonaság elhelyezése s a megajánlott összletnek a törvényhatóságok közötti igazságos kivetése iránt is akkor kívánnak rendelkezni, midőn felterjesztésökre a fejedelem ki fogja adni válaszát.

CCLX. Országos ülés a tek. Karoknál és Rendeknél.

1844 november 2-án, délután 12½ órakor.

Felolvastatik a mélt. *Főrendek válasza a vallásbeli átmenet tárgyában a f. évi október 25-én kelt kegy. kir. válasz következtében szerkesztett izenet és törvényjavaslatra* nézve a tek. Karok és Rendekhez, mely az Országgyűlési Iratok közt 415. sz. alatt van s így hangzik:

A vallási átmenetre nézve a legközelebb érkezett kegy. kir. válasz folytában előterjesztett törvényjavaslatot ő cs. kir. Főherczegsége és a mélt. Főrendek tanácskozás alá vévén, annak bevezetésében a római és egyesült görög szertartású kath. vallások közötti megkülönböztetést, miután ezek közt a szertartások lényeges különbséget nem tesznek, szükségesnek nem tartják; továbbá

Miután az átmenet tárgyában alkotandó jelen törvényes intézkedés az e részben fennálló 1790/1. évi 26. t.-cz. 13. §.-ának magyarázatát foglalná magában, de ezen felül az idézett kegy. kir. válasz is ama törvény 13-ik szakára világosan hivatkozna, a mélt. Főrendek

a bevezetésben az 1790/1 : 26. t.-cz. 12-ik §.-át megemlíttetni, és ezek szerint a bevezető szakaszt következőképp óhajtanák módosíttatni :

«A róm. kath. vallásról valamely törvényesen bevett más vallásra leendő átmenetre nézve az 1790/1. évi 16. t.-cz. 13. §.-át illetőleg rendeltetik.»

A minek is elfogadására a tek. Karokat és Rendeket oly kijelentés mellett bizodalmasan felszólítják, hogy azon esetre, ha a tek. Karok és Rendek a vallás tárgyában netalán alkotandó egyéb törvényes intézkedéseket is ugyanezen t.-cz. alá kívánnák foglalni, a mélt. Főrendek attól sem idegenek, hogy akkoron a bevezetésben általánosan az 1709/1 : 26. törvényre történjék a hivatkozás.

A 6. §.-ban végre a «püspökségek» helyett «püspöki hivatalokat» kívánnak iktatni, egyéb szakaszaira a törvényjavaslatnak észrevételük a mélt. Főrendeknek nem lévén.

(Rendi Napló V. kt. 385—400. lap).

---

328. Kerületi ülés.

1844 november 3-án.

Elnökök: Farkas (Pozsega), Dobozy M. (Bihar). *Naplóvivő:* Bottka. *Jegyzők:* Ghyczy, Szentkirályi.

Tárgy: Hitelesítések.

Hitelesíttetett több másodrendű izenet: a márcz. 25-én kiadott vallásügyi kir. válasz, a vegyes házassági sérelem, a vizenni szállítás akadályainak elhárítása s a váltótörvények módosítása iránt, úgyszinte egy törvényjavaslat a csődtörvények javítása tárgyában.

Továbbá az elnökség benyujtá az iparegyesület folyamodványát, melyben kéri, hogy törvénybe czikkelyeztetvén, országos pártfogás alá vétessék.

Ezt a Rendek azonnal egyértelműleg elhatározák.

CCLXI. Országos ülés a tek. Karoknál és Rendeknél.

1844 november 3-án, d. e. 11½ órakor.

Felolvastatott *2-ik izenete a Karoknak és Rendeknek az 1844 évi márcz. 25-én a vallás dolgában kelt kegy. kir. leirat iránt,* mely az Országgyűlési Iratok közt a felirási javaslattal együtt 421. *a), b)* sz. alatt találtatik s a következő:

Azok által, miket a mélt. Főrendek az 1840. évi márcz. 25-én kelt kegy. kir. választ tárgyazó izenetükben előterjesztenek, a Karok és Rendek első izenetükben s az e mellett közlött felirási javaslatban foglalt nézeteiket gyengítve nemcsak nem látják, sőt minél figyelmesebben fontolgatják, annál erősebben győződnek meg mindazoknak helyessége felől, miket az említett izenetben s felirási javaslatban felhoznak; különösen pedig a felől is, hogy a vallásbeli mindennemű kérdéseknek elintézésére s az említett kir. válaszban felállított elveknek alkalmazására nézve legbiztosabb mód az, melyet az 1840. évi május 7-én fölterjesztett törvényjavaslat foglal magában, valamint, hogy ezen meggyőződésükhöz továbbá is szorosan ragaszkodnak.'

Miután azonban az átmenet iránt érkezett kegy. kir. válasz nyomán a mélt. Főrendekkel már közlött javaslat szerint alkotandó törvény által egy oly kérdést látnak elintézve, melynek szerencsés megoldása a többi vallásos kérdések elintézését is némileg könnyíti: e jelen országgyűlés végének közelgésével hosszas vitatkozásokba bocsátkozni nem akarván, mind azokat, miket a mélt. Főrendek ellenében fölhozhatnának, mellőzve s azon szándék által vezéreltetve, hogy a vallásbeli kérdéseknek sok tekintetben mind a kormányra, mind a nemzetre, de különösen a róm. kath. egyházra nézve is kívánatos befejezése, ha nem a legtökéletesebb, de legalább megnyugtatást reméltető módon minél előbb eszközöltessék: azok iránt, miképp vélik az 1840. évi május 7-én fölterjesztett törvényjavaslatot a kegy. kir. válaszhoz alkalmazhatónak, véleményüket a mélt. Főrendekkel röviden következőkben közlik. Nevezetesen

Az e f. évi október 25-én az átmenet iránt kelt kegy. kir. válasz nemcsak az 1841. évi márczius 25-én, hanem az 1843. évi julius

5-én kelt kegy. kir. válaszra is hivatkozván, a Karok és Rendek úgy vannak meggyőződve, hogy e két kir. válasz egymást nemcsak nem rontja le, sőt inkább kiegészíti. Követve tehát az 1840 évi május 7-én felterjesztett törvényjavaslatot és a fenntisztelt kir. válaszok iránt említett szempontot mindenkor figyelemben tartva, az egyes szakaszokban alább következő módosításokat nem ellenzik:

Az 1-ső §-t, mely a reversálisokról, vagyis a születendő gyermekek mily vallásbani nevelése iránt szóló kötelező szerződésekről szól, miután az 1844 évi márczius 25-én kelt kegy. kir. válaszban a szülők közötti egyezkedéseknek érvényessége egyedül a szülők jó akaratától függesztetik föl, s így jövőre kötelező szerződéseknek ereje mint a reversálisok, világosan eltörültetik, a kegy. kir. válasznak világos értelméhez képest is megtartandó volna, a reversálisoknak multra nézve is leendő eltörlése a két Tábla között külön értekezés tárgya lévén.

A 2-ik §. sem a julius 5-én, sem a márczius 25-én kelt kegy. kir. leiratokban említve nem lévén, a Karok és Rendek azt jóváhagyottnak, s nemcsak ezért, de már azon okoknál fogva is, melyek a kérdéses szakasz megállapításában a két Táblát vezérelték, s melyek a fennemlített kegy. kir. leiratokban foglalt intézkedések mellett sem szünnek meg, szinte megmaradna.

A 3-ik §. azon törvényjavaslat töredéke lévén, mely az áldásnak a róm. kath. papság által történt megtagadása eseteire nézve a két Tábla között a kegyelmes leirattól különvált tárgyalás folyamata alatt mind a két Tábla kölcsönös megegyezésénél fogva külön lesz felterjesztendő: itt kihagyatnék.

A 4-ik és 5-ik §-ok következőleg változnának:

4. §. E jelen törvény kihirdetése után vegyes házasságba lépni kívánó feleknek teljesen szabad választásától függ magukat akár az egyiknek, akár a másiknak lelkipásztora által adatni össze; és az ily házasság akármelyik lelkipásztor előtt köttetik, teljesen érvényes.

5. §. A jelen törvény kihirdetése után kötött vegyes házasságokból született mindkét nembeli gyermekek apjuk vallásában neveltessenek. Mindazonáltal

a) A szülőknek, ha ez iránt kölcsönösen egyetértenek, szabadságukban álland gyermekeiket bármily más törvényesen bevett vallásban is neveltetni.

b) Az ily egyezkedések akár irásba foglalva, akár szóval tétettek légyen, egyedül a szülők között érvényesek és azoknak teljesítését sem törvénykezési, sem közigazgatási úton követelni nem lehet;

hanem valamint létesítésük, úgy épségben tartásuk is kirekesztőleg a szülők egyetértésétől függ.

c) Ha pedig a szülők között gyermekeik vallásos nevelése iránt az egyetértés bármi oknál fogva megszünnek, vagy a szülők akár mindketten, akár csak egy is közülök elhalna, mielőtt gyermekeik vallásos nevelése iránt egymás között végeztek, vagy mielőtt a gyermekek vallásos nevelése megkezdetett volna: a jelen törvény azon rendelete, hogy minden gyermek apja vallásában neveltessék, nyer alkalmazást.

Az 1840. évi május 7-én fölterjesztett törvényjavaslatnak többi szakaszai a kegy. kir. válaszban érdekelve nem lévén, a Karok és Rendek azokat helybenhagyva lenni vélik s Ő Felségét megkérendőnek, hogy kegyelmes jóváhagyását minél előbb világosan kijelenteni méltóztassék.

Ezek azok, miket a Karok és Rendek a fenntisztelt kegy. kir. válaszok értelmében az említett törvényjavaslat szerkezetére nézve módosíttatni nem ellenzenek, kérvén Ő cs. kir. Főherczegségét, a mélt. Főrendeket pedig bizodalmasan felszólítván, hogy az ide mellékelt felirási javaslatnak Ő Felsége eleibe juttatását hozzájárulásuk által siettetni méltóztassanak.

Egyébiránt megjegyezvén azt, hogy a vegyes házasságok tárgyában történt kölcsönös megállapodás szerint a felirási javaslatban az 1647: 14. t.-cz. nyomán indított s az udvari cancellária által visszatartóztatott perek visszaküldését is megemlítendőnek vélik.

b) Felirási javaslat.

Noha ugyan erősen meg vagyunk győződve, hogy a vallásbeli mindennemű kérdések elintézésére s Felségednek mind az 1843. évi julius 5-én, mind f. 1844 márczius 25-én kelt kegy. kir. válaszaiban felállított elveknek alkalmazására nézve legbiztosabb mód az, melyet az 1840. évi május 7-én kir. jóváhagyása alá terjesztett törvényjavaslatban előadtunk; miután mégis az átmenet iránt érkezett kegy. kir. válasz nyomán felterjesztett javaslatunk szerint alkotandó törvény által egy oly kérdést látunk elintézve, melynek szerencsés megoldása a többi vallásos kérdések elintézését is némileg könnyíti: azon szándék által vezéreltetve, hogy a vallás tárgyának sok tekintetben kívánatos elintézése habár nem a legkívánatosabb, de legalább megnyugtatást igérő módon valahára eszközöltessék, az iránt miképp vélnénk az 1840. évi május 7-én fölterjesztett törvényjavaslatnak azon szaka-

szait, melyek a kegy. kir. válaszok által különösen vannak érintve, Felséged kegy. kir. válaszaihoz alkalmazhatóknak, megállapodásunkat Felséged eleibe következőkben terjesztjük:

Mindenek előtt megjegyezzük azt, hogy az 1843. évi julius 5-én és 1844 márczius 25-én kelt kegy. kir. válaszokat, melyekre az 1844. évi október 25-én kelt kegy. kir. válasz különben is együttvéve hivatkozik, aképp tekintjük, mint a melyek egymást nemcsak le nem rontják, sőt inkább kiegészítik.

Továbbá, hogy az 1840. évi május 7-én fölterjesztett törvényjavaslat szakaszainak sorát követjük; ezt pedig annyival inkább véljük helyesen tehetni, mivel Felséged kir. válaszai is ezen javaslat egy némely szakaszaira világosan hivatkozván, tanácskozásaink vezérfonalául kitűzni ezt látszanánk.

Végre, hogy az említett törvényjavaslatnak azon szakaszait, melyek a kegyelmes királyi válaszban világosan megemlítve nincsenek, tanácskozásaink tárgyául szolgálhatóknak nem véltük; rész szerint azért, mert azon szakaszokat, melyekre különösen észrevétel a kegyelmes királyi válaszban nem tétetik, helybenhagyottaknak tekintettük.

Ezeknek előrebocsátása után általértünk az 1840. évi május 7-én fölterjesztett törvényjavaslatnak egyes szakaszaira, s ezek közzül

Az 1. §., mely a reversalisokról, vagyis a születendő gyermekek mely vallásbani nevelése iránt szóló kötelező szerződésekről szól, miután az 1844. évi márczius 25-én kelt kegyelmes királyi válaszban a szülők közötti egyezkedéseknek érvényessége egyedül a szülők jóakaratától függesztetik fel, s így jövőre oly kötelező szerződéseknek ereje, mint a reversalisok, világosan eltöröltetik: megtartandó volna.

A 2. §. sem a julius 5-én, sem a márczius 25-én kelt kegyelmes királyi leiratban említve nem lévén, azt fentebbi előadott véleményünk szerint jóváhagyottnak és annyival inkább szükségesnek tekintjük, mivel az ott foglalt esetre a kegyelmes királyi leiratokban foglalt intézkedések közzül alkalmazhatónak egyet sem látunk.

A 3. §. az áldás nélkül kötött vegyes házasságokat tárgyazván, minthogy a legközelebbi országgyűlésnek berekesztésétől fogva új és az e §-ban foglalt esetektől különböző körülmények is fejlettek ki, s ennélfogva külön fölterjesztést látnánk szükségesnek, itt kihagyatnék.

A 4. és 5. §-ok következőleg változnának:

4. §. E jelen törvény kihirdetése után vegyes házasságba lépni

kivánó feleknek teljesen szabad választásától függ magukat akár az egyiknek, akár a másiknak lelkipásztora által adatni össze; és az ily házasság akármelyik lelkipásztor előtt köttetik, teljesen érvényes.

5. §. A jelen törvény kihirdetése után kötött vegyes házasságból született mindkét nembeli gyermekek apjok vallásában neveltessenek. Mindazonáltal

a) A szülőknek, ha ez iránt kölcsönösen egyetértenek, szabadságukban álland gyermekeiket bármely más törvényesen bevett vallásban is neveltetni.

b) Az ily egyezkedések, akár irásban foglalva, akár szóval tétettek légyen, egyedül a szülők között érvényesek, és azoknak teljesítését sem törvénykezési, sem közigazgatási úton követelni nem lehet; hanem valamint létesítésük, úgy épségben tartásuk is kirekesztőleg a szülők egyetértésétől függ.

c) Ha pedig a szülők között gyermekeik vallásos nevelése iránt az egyetértés bármi oknál fogva megszűnnék, vagy a szülők akár mindketten, akár csak egy is közzülök elhalna, mielőtt gyermekeik vallásos nevelése iránt egymás között végeztek, vagy mielőtt a gyermekek vallásos nevelése megkezdetett volna: a jelen törvény azon rendelete, hogy minden gyermek apja vallásában neveltessék, nyer alkalmazást.

Az 1840. évi május 7-én fölterjesztett törvényjavaslatnak többi szakaszait illetőleg pedig kérjük Felségedet, hogy kegyelmes jóváhagyását világosan kijelenteni kegyelmesen méltóztassék.

Egyébiránt az 1839. évi országgyűlés befejezése után a római kath. papság több egyénei ellen az 1647 : 14. t.-cz. nyomán az egyházi áldásnak a vegyes házasságoktól lett megtagadása miatt több törvényhatóságok előtt perek tétetvén folyamatba, miután ezen perek közzül némelyek Felséged udvari cancellariája által folyamodás következtében felkérettek, s mindezideig tartóztatva vannak: ez iránt is kérjük Felségedet, méltóztassék kegyelmesen megrendelni, hogy ezen perek minél előbb az illető törvényhatóságokhoz visszaküldessenek.

Ezután felolvastatott *6-ik izenete a Karoknak és Rendeknek az egyházi áldásnak a vegyes házasságoktól a róm. kath. papság által lett megtagadása tárgyában,* mely az eziránti felirati s törvényjavaslattal együtt az Országgyűlési Iratok közt 422. *a), b), c)* sz. alatt foglaltatnak s a következők:

A Karok és Rendek nem ellenzik, hogy az e tárgyban fölterjesztendő törvényjavaslatból azon vegyes házasságoknak megemlítése, melyek a római katholikus papság által, de áldás nélkül adattak össze — kihagyassék. Egyébiránt az áldás megtagadásának tetteit továbbá is törvényszegésnek tartván, ujolag felszólítják a mélt. Főrendeket, hogy az e tárgyban közlött felirás felterjesztésébe megegyezni méltóztassanak; felszólítják pedig annyival inkább, mivel 2-ik izenetökben kifejtett okaikra a mélt. Főrendek semmi ellen okokat előhozni nem méltóztattak.

Egyébiránt fennebb kijelentett megállapodásukhoz képest az 5-ik izenetök mellett közlött felirási és törvényjavaslatot következőleg vélik módosítandónak.

Felirási javaslat.

Felséges stb. Oly vegyes házasságokat, melyek róm. kath. és valamely más törvényesen bevett valláson levők között az 1839. év márczius 15-ik napjától kezdve köttettek és nem római kath., hanem valamely más vallásbeli lelkipásztor előtt adattak össze, tárgyazó ide *c)* alatt mellékelt törvényjavaslatot Felséged eleibe terjesztvén, kérjük Felségedet, hogy azt kegyelmesen jóváhagyni méltóztassék. Kik egyébiránt stb.

Törvényjavaslat.

Azon vegyes házasságok, melyek római kath. és valamely evang. vallású felek között az 1839. évi márczius 15. napjától kezdve a most folyó 1844. évi . . . napjáig köttettek és nem római kath., hanem valamely más törvényesen bevett vallásbeli lelkipásztor által adattak össze, törvényeseknek jelentetnek ki.

1. §. Az illető törvényhatóságok kötelesek a jelen törvény kihirdetése után számítandó egy év alatt az ily házasságokat összeiratni, az összeírás a felek és maradékaik jövendő biztosítása végett levéltáraikba betétetni, s a mennyiben a házasságok az illető egyházi könyvekbe beírva nem lennének, ezen anyakönyvekbe beiratni.

Elnök: Ezen izenet megmarad. Az itélőmester úr az előbbeniekkel együtt át fogja vinni a méltóságos Főrendekhez.

(Rendi Napló V. köt. 400—405. lap).

329. Kerületi ülés.

1844 november 4-én.

Elnökök: Dobozy (Bihar), Farkas (Pozsega). *Naplóvivő:* Bottka *Jegyzők:* Vukovics, Palóczy, Demeczky, Ghyczy.

Tárgy: Hitelesítések. Főrendi válasz az átmenet iránt. Népnevelés. Fiumei vasút.

Hitelesíttetett az élelmezési ügy s egy izenet, mely mellett a Rendek a concertáló választmánynak kiadatás végett küldenek több törvényjavaslatot az országgyűlési költségeknek a nemesség által viselése, a törvénykezés folyama, birhatás jog, magyar nyelv, az országgyűlési szállások fizetése iránt.

Hitelesíttetett továbbá egy törvényjavaslat az iparegyesületnek, s egy másik a magyar tudós társaság részére 1839 óta tett ajánlatok beczikkelyezéséről.

Tárgyalás alá vétetett a *vallásbeli átmenet tárgyában folyó évi október 28-ikán kelt kegyelmes kir. válasz iránt a Rendek izenetére keletkezett válasza a Főrendeknek*, melyben különösen kijelentik, hogy ők az átmeneti törvényjavaslat bevezető soraiban az 1790/1-iki t.-cz. 13. §-ait megemlíteni kivánják.

Palóczy nem ellenzi a méltóságos Főrendeknek kivánságát, hogy a törvényjavaslat bevezető §-ában a római és egyesült görög szertartású katholikusok között különbség ne tétessék. Az 1790/1 : 26. t.-cz. 13. §-ának megemlítését azonban csak úgy fogadhatná el, ha eltöröltetése világosan kimondatik. Mi van e §-ban, kérdi a veterán szónok? Mondatik, hogy az átmenet ellenkezik a kath. vallás elveivel; kérdi: miért a hittanokat törvénybe igtatni, s miért kivánják éppen az egyházi férfiak, kik tagadják, hogy a világi törvényhozás azokkal foglalkozhatnék? Benne van továbbá a homályos értelmű «temere» szó, honnan kiokoskodák a kétheti oktatást. S miért tétessék e homálynak felidézésével homályossá az újonnan alkotandó törvény is, melynek lelkiismeretes magyarázására számítani különben sem lehet?

Pázmándy Dénes (Komárom megye követe) egyáltalában el nem fogadhatja a Főrendek kivánságát, mert az idézett törvényjavaslat végén valóságos inquisitorium forum rendeltetik a lelkiismeret vizsgálására, vajjon az átmenet nem rábeszélésből, csábítás-

ból történt-e? Mennyi félremagyarázásra szolgálna alkalmúl már csak e rendelet? Legjobb tehát az érintett §-t mellőzni, miután a későbbi eltörli úgy is az előbbi törvényt. Különben sem tekinthetik a protestansok az 1790/1 : 26. t.-czikket alaptörvénynek, mert megsértése ez a békekötéseknek, melyek a lelkiismeret szabadságát teljesen biztosíták. Minélfogva, ha ezen §-ra történik hivatkozás, akkor én — úgymond — a legközelebb érkezett kir. leiratot szépen megköszönném, mert az átmeneti szabadság sokkal rosszabb állapotba helyeztetnék, mint eddig vala; úgyhogy én készebb vagyok az előbbi bizonytalanság mellett maradni, mint a törvényjavaslat eképpeni szerkesztéséhez hozzájárulni. Máskülönben is soha sem volt arról szó, hogy a Rendek az 1790/1 : 26. t.-cz. 13. §-át módosítni vagy bővíteni akarják; sőt, minthogy minden baj innen eredett, kimondották, hogy rosz s eltörölni kivánják és ha ezen 13. §. megmaradna, újra tér nyittatnék a theologiai vitatkozásoknak, mit a Rendek örökre kikerülni óhajtanak.

Annálfogva végzésül kimondatott, hogy a Rendek az 1790/1 : 26. t.-cz. 13. §-ára való hivatkozásnak szükségét át nem látják, s azt kigyatni kivánják.

Ezen megállapodás, mint *2-ik rendi izenet az átmenet iránt az okt. 25-én kelt kir. válaszra vonatkozólag*, a november 5-én tartott CCLXIV. Országos ülésben felolvastatván, az Országos Iratok közzé 467. szám alá igtattatott (lásd Rendi Napló V. kötet 417. l.) s ellene észrevétel nem lévén, elfogadtatott s a Főrendekhez átküldetett.

Ez izenet a következő:

A Karok és Rendek nem ellenzik, hogy a közlött törvényjavaslatnak bevezető §-ában a római és egyesült görög szertartású kath. vallások között különböztetés ne tétessék; ellenben

Az 1790 : 26. t.-cz. 13. §-ának oly módon leendő megemlítését, mint a méltóságos Főrendek szerkezetében foglaltatik, teljességgel el nem fogadhatják, mert úgy vannak meggyőződve, hogy az említett §. rendelete a későbbi, úgy mint a tanácskozás alatti törvény rendelete által el lesz törülve. Azon §-ra tehát másképp hivatkozni nem lehetne, mint úgy, ha annak eltöröltetése világosan kimondatnék és ezért a Karok és Rendek a bevezető §-ra nézve általuk javaslott szerkezet mellett megmaradnak. Megmaradnak pedig annyival inkább, mivel az 1790 : 26. t.-cz. maga is a bécsi és linczi békekötések alapján alkottatva, a 13. §-ra ezen békekötéseknek a lelkiismeret szabadsága elvének mellőzésével hivatkozás nem történhetik; továbbá, mivel magok a mélt. Főrendek második izenetükben az 1790 : 26. t.-cz. értelme

feletti vitatkozást mellőzni kivánván a Karok és Rendek egyedül ezen felszólítás következtében egyeztek meg, hogy e §. úgyszinte a bécsi és linczi békekötés megemlítése kihagyassék. Végre, mivel az 1790 : 26. t.-cz. 13. §-a több kifejezéseinek magyarázata felett maga a két Tábla közt is különböző lévén az értelem és a Karok és Rendek azon magyarázatot, melyet a mélt. Főrendek mind ezen, mind a múlt országgyűlésen váltott izeneteikben előadtak, sérelmesnek tartván, mielőtt a 13. §. értelme felett nemcsak a két Tábla közt, hanem az ország és Ő Felsége közt is lehető és határozott megállapodás szereztetnék, azt a jövő intézkedés alapjául használhatónak egyáltalán nem vélik.

Ezekhez képest a bevezető §. következőképp állana: «a római kath. vallásról valamely törvényesen bevett más vallásra stb.»

A 6. §-t illetőleg nem ellenzik, hogy ezen kifejezés helyett «püspökségek» ezen kifejezés «püspöki hivatalok» tétessenek.

Ezután *Szilber (Szeged város követe)* írásban egy törvényczikkelyt nyujt be az *örök bevallások körül némely szabad királyi városokban divatozó szokások* iránt.

A *népnevelést* illetőleg is helybenhagyaték legkisebb észrevétel nélkül egy törvényjavaslat.

Végre olvastatott a *főrendi válasz a fiumei vasút tárgyában.* Az 1. és 2. pontnál, melyekben a pályának vonala meghatároztatik,

Horhy (Fiume város követe) szólalt fel először mintegy csüggedt reménynyel, ismervén a tárgy bonyolódott állását, s tudván, mi sorsra juta már közelebb a másik Táblánál a fiumei kikötő s Luiza-út építése. Szólt továbbá a vasútak nagy jelentőségéről, melyek mint olcsó, gyors és biztos szállítási eszközök, nem csupán a nemzeti jólét főtényezői, hanem immár hadműtani tekintetből sem nélkülözhetők; s mutatván egy kézzel az emberi nem fejlődése iránt kevés rokonszenvet tanúsító Oroszország vasúti mozgalmaira, állítá, miképp oly kevés áll immár hatalmunkban közlekedési eszközeinket vasútakkal fölcserélni, mint őseinknek egyszer nem álla hatalmukban tüzelő fegyverekkel cserélni fel buzogányaikat. Ezeket előre bocsátván, elfogadhatónak tartja szónok a Főrendek észrevételét, miszerint a Károlyvár és Fiume között létező természeti akadályok tekintetéből ne mondassék ki kötelezőleg, hogy a vállalkozók a vasútvonalat egész a tengerpartig tartoznak vezetni. Azt azonban megjegyzi, miképp ily természeti akadály Károlyvároson túl egészen Bródig nem létezik, s hogyha csak ennyivel tovább vitetik is Károlyvároson túl a vasút, már is hét, vagy 8 mértfölddel közelebb leszünk a tengerparthoz.

Szentkirályi (Pest megye követe) helyesnek találja a megjegyzést, egyszersmind azonban az induló és végpont meghatározását sem tartja közömbösnek kimondani, hogy a Rendek Vukovártól, mint a legalkalmasabb fokhelytől kivánnak vasútat vezettetni a tengerpart felé, vagy ha lehet egészen a tengerpartig, Fiuméig, még pedig a Kulpa völgyén. S ezt nekünk világosan ki kell mondanunk, nehogy Zágráb felé vezettetvén, a trieszti vonallal köttessék össze, a mi reánk nézve nagyon veszélyes lenne, mert hiszen tudjuk, mennyire érdekében van ez Ausztriának, s az ausztriai kormány a tengeri kereskedést mennyire igyekszik itt összpontosítani, jutalmazván a szállítást még a status pénztárából is. Nekünk Fiume mellett kell minden módot, bármi áldozatokkal legyen is egybekötve elkövetni, mert Fiume a miénk, s a magunkéhoz jobban szítunk.

Miután továbbá például a bánáti repcze, főleg a sok átrakodás következtében majd kétszer annyira megdrágul, szükség, hogy folytonos vonal vezessen, a meddig csak lehet.

A Főrendek a Luiza-út valamely pontját kivánják Károlyvárosnál összekötni. Ez nem lehet főtekintet. A Rendek, sőt jelen válaszukban még magok a Főrendek is megakarják váltani a Luiza-útat. Az építés lehetősége Bródig kétségtelen; ezt tehát kötelezőleg ki kell mondani. Azt azonban szónok is helyesnek tartja, hogy Bródon túl, oly tér kijelölése által, hol az építés kétséges, vállalkozó társaság alakulása ne akadályoztassék, s a választmány oda utasíttassék, hogy a vaspályának a Kulpa melletti Bródtól Fiuméig tartó része iránt a társasággal kötelezőleg csak az esetben tartozzék egyezkedni, ha a vállalkozók a hátralevő részlet építésére is ajánlkoznának. Ez esetben a Buccari mellékvonal is kikötendő.

Ez indítvány elfogadtatván, helybenhagyaték, hogy a főrendi javaslat szerint a két végpont között a közbeneső helyek ne nevezessenek meg.

A 4-ik pontban a Főrendek a vaspálya elkészítésére, miután csak Károlyvárosig kivánják vitetni, hat évet, a Rendek ellenben mostani határozatuk szerint is nyolcz évet akarnak a vállalkozóknak engedni.

Az ötödik pontot illetőleg, mivel azon főrendi javaslatot, hogy a pálya csak Károlyvárosig építtessék, el nem fogadták; nem járulhatának a Rendek az erre alapított bérszabályzathoz sem.

Egy megyei követ a vitelbér iránti egyezkedéssel a választmányt óhajtá megbízni.

A Rendek határozák, hogy árukra nézve a szállítási bér Vuko-

vártól a Kulpa völgyéig egy mázsáért mértföldenként 3/4 krajczárnál, onnan Fiuméig pedig 1 és 1/4 krnál nagyobb ne lehessen. Ez azon esetre szól, ha a vasút kiépíttetik egészen a tengerpartig. Ha azonban a vaspálya csak Bródig építtetnék, a vállalkozó társasággal kötendő szerződés alkalmával fog meghatároztatni, hogy szállíttathatik-e lejebb, és mennyivel a Kulpa völgy kezdete és Bród közötti vonal fuvarbére?

A 7-ik pontban az 1840: 40. törvényczikk felfüggesztésén kivül, mely a trieszti vonalt kijelölé, a párhúzamos és mellékvonalok eltiltása foglaltatik. A Főrendek egyedül az Aldunára, magától a vasúttól építendő szárnyvonalra nézve pedig csak addig kivánják a tilalmat elhatározni, míg az egész Duna-Károlyvári vasút föl nem épül. A Rendek ellenben úgy hiszik, hogy a magyar külkereskedés érdekeivel ellenkezik, a honi révpart helyett kereskedésünk fokhelyéül az országon kivüli pontot jelölni ki. Az egyszersmind vasútunk jövedelmét is csökkentené, sőt talán létesülését is lehetetlenné fogná tenni, ha a vállalkozóknak attól kellene tartani, hogy a vaspályán szállítandó árúk egy része, mielőtt a tengerpartra jutna, az ausztriai vonalra vezettethetik. A Rendek ez ellen biztosítást abban találnak, ha eltiltatik, hogy legalább 20 évig sem általában a Dunának bármely hazánkbani pontjától, sem ezen Vukovár-fiumei vonaltól Triesthez, s Trieszt felé, sem az ország által vasút építtetni, sem építésre engedelem adatni nem fog, sőt ettől a vállalkozók is eltiltatnak.

Van e pontban említés a kamatbiztosításról is. A Főrendek az 5%-nak 3. 4. és 5-ikét kivánják biztosítani s nem egy általános összlettől, hanem felszámítva, mennyibe kerülhet egy mértföld vasút. Az igaz, hogy e számítás szerint, mintegy két millió levonatnék a Rendek által maximumúl felvett 18 millióból. A Rendek mindazáltal ezt el nem fogadák, *Szentkirályi* előadása szerint nem látván a vállalat sikere iránt másban biztosságot a nemzetre nézve, mint azon kedvezményekben, melyek a vállalkozóknak nyújtatnak.

A Rendek tehát az 5%-ot továbbá is egészen biztosítani akarják, úgy hivén, hogy e biztosítás, ha a pálya jövedelmez, az ország terhével nem jár, ellenkező esetben pedig a vállalat létesítésére múlhatlan megkivántatik. A biztosítandó összeg mennyiségének mértföldenként meghatározásához pedig már azon különbség miatt sem járulhatnak, mely az egy mértföldnyi vonal építésére szükséges költségek összlete között a pálya különböző részeire nézve a helyek változatossága miatt is létez. Megjegyzik azonban a Rendek, miszerint

a kamatbiztosítási kötelezettség a kiállítási tőke s veszteglési kamat 5%-ánál egy évre soha többre nem terjedhet.

Hogy a törlesztési alap kezelésének rendezése magára a társaságra bizassék, a Rendek nem bánják; fődolog az, hogy 70 év alatt az egész vonal ingyen kerüljön a nemzet birtokába.

Óhajtják továbbá a Főrendek megkérni Ő Felségét, miszerint a tervezett vaspálya elkészítését ugyanazon feltételek mellett, melyek magánvállalkozókra nézve kitüzettek, kormányilag eszközölje. Midőn e pontra jutottak a tanácskozók

Pázmándy kérdést tőn: mit értenek a Rendek kormány alatt? A magyar kormányt-e, vagy a németet? Első esetben csak status költségeni építés értetik, a második esetben az, hogy Ő Felsége ausztriai kormánya pénzét jövedelmező magyar vállalatba fektesse. Ebben minden rosz meg van, mi felhozathatik a statuskölcsön ellen. E felett a társasággal rendelkezhetik a törvényhozás, de a kormány maga tetemes befolyást gyakorol a törvényhozásra. S aztán — mondá a szónok — óvakodjunk azon kezekbe adni közlekedési rendszerünk kezelését, mely vámviszonyainkat eképp szabályozza. Különben is eszmezavar van a főrendi javaslatban, miután a kormány nem lehet egyszersmind vállalkozó társaság a nemzet irányában.

A magyar kormány, folytatá *Klauzál*, a magyar közállomány végrehajtó hatalmával azonos lévén, törvényhozó és végrehajtó hatalom között magánszerződés nem köttethetik. Ha pedig a Főrendek a magyar kormányt értik, javaslatukat az alkotmányosság s önállóság tiszta fogalmával még kevésbbé lehet megegyeztetni.

Tekintetet érdemel, mond továbbá *Ghyczy jegyző*, azon körülmény is, miszerint ha Ő Felsége a kivánat teljesítését megtagadná, ez által a tőkepénzek tulajdonosaira oly kedvetlen hatást fogna gyakorolni, mely a kérdéses vállalatnak magánvállalkozás utjáni létesítését teljesen veszélyeztethetné.

Maradtak tehát a Rendek előbbi határozataik mellett. Nem fogadtatott el *Zsedényi* azon indítványa sem, miszerint a kormány legalább csak általánosan lett volna felszólítandó a vállalat nehézségeinek elhárítására. Ő úgy hiszi, hogy a kormány igen kedvező föltételek alatt vállalkoznék.

CCLXIII. Országos ülés a tek. Karoknál és Rendeknél.

1844 november 4-én, d. u. 1 órakor.

Ez ülésben a többek közt a kerületi elnökség beterjesztette a *magyar nyelv és nemzetiségről szóló törvényczikket*, mely az Országgyűlési Iratok közt 439. szám alá soroztatott, s következőleg hangzik:

Az ország Rendei Ő Felsége kegyelmes megegyezése hozzájárultával meghatározták, hogy

1. §. Az országgyűléshez elbocsátandó minden kegy. kir. leírások, előadások, válaszok és intézvények ezentul egyedül magyar nyelven adassanak ki.

2. §. A törvényczikkek, valamint a jelen országgyűlésen is egyedül magyar nyelven alkottattak és erősíttettek meg, úgy ezentul is mind alkottatni, mind kegy. kir. jóváhagyással megerősíttetni egyedül magyar nyelven fognak.

3. §. Országgyűlési nyelv ezentul kirekesztőleg a magyar lészen, egyedül Horvátország követeinek engedtetvén meg, hogy azon esetben, ha a magyar nyelvben jártasok nem lennének, a közelebbi hat évek alatt tartandó országgyűléseken szavazataikat latin nyelven is kijelenthessék.

4. §. A magyar udv. cancellária útján az országba bocsátandó minden iratokban, akár legyenek Ő Felsége által aláírva, akár nevében adassanak ki, és így a magánfolyamodásokra kelendő rendeletekben és határozatokban is szinte a magyar nyelv használtassék.

5. §. A kir. Helytartótanács mindennemű tárgyalásaiban, foglalkozásairól viendő jegyzőkönyveiben, valamint Ő Felsége elibe terjesztendő felírásaiban, és az országbeli minden hatóságokhoz bocsátandó intézvényeiben a magyar nyelvet használja; azon levelezések, melyeket a kir. Helytartótanács a hadi fő és az Ő Felsége örökös tartományaibeli polgári törvényszékekkel és külországi törvényhatóságokkal folytatand, ide nem értetvén.

6. §. A kir. udv. főtörvényszék nyelve az ország kebelében indított minden perekre nézve, valamint az országbeli minden itélőszékek, következésképp a szentszékeknek nyelvök is a magyar lészen, s azon itélőszékek hivatalos minden egyéb dolgaik is magyar nyelven folytatandók.

7. §. A horvátországi törvényhatóságok a magyarországi törvényhatóságoknak, magyar, ezek pedig a horvátországi törvényhatóságoknak latin nyelven írt leveleiket is fogadják el, tárgyalják és azokat illő válaszszal lássák el.

8. §. Ő Felsége már kegyelmesen elrendelte, hogy a magyar nyelv a horvátországi fő- és minden középiskolákban, mint rendszerinti tudomány taníttassék; nemkülönben

9. §. Ő Felsége méltóztatott kegyelmesen rendeléseket tenni már aziránt is, hogy az országbeli iskolákban közoktatási nyelv a magyar legyen.

Elnök kir. személynök kijelentette, hogy ezen törvényczikket még nem lehet concertatióra adni, mert még előbb Ő Felségéhez kell fölterjeszteni.

(Rendi Napló V. köt. 439—450. lap).

---

330. Kerületi ülés.

1844 november 4-én, este 5 órakor.

Elnökök, naplóvivő, kik reggel. *Jegyzők:* Vukovics, Palóczy.
Tárgy: Királyi válaszok. Pótlólagos sérelmek.

A hivatalképesség s a Hrabovszky-féle alapítvány kiczikkelyezése iránti kir. válasz a törvény szerkezetére ügyelő ker. választmányhoz utasíttatott; azon kir. válasz pedig, mely a *hasonszenvi gyógymód nyilvános oktatását* illető fölterjesztésre adatik ki, oly reményben fogadtatott el, hogy Ő Felsége intézkedéseinek eredményét a Rendekkel tudatni fogja.

A pótlólag beadott sérelmek között volt Szabolcs panasza, miszerint a Helytartótanács a jégkármentesítő intézetet megsemmisíttetni rendelé. A Rendek a legnagyobb közneheztelléssel jegyzék föl a kormányszék e cselekményét a sérelmek közzé.

Olvastatott ezután a *közadó tárgyában október 31-én tett felterjesztésre érkezett kir. válasz,* melyben az ajánlott 4 millió frtnyi hadi adó keveseltetik, hanem a mult országgyűlési mennyiség megajánlása kivántatik.

Ragályi (Gömör megye követe) úgy hiszi, hogy négy nap alatt

sem az adózó nép állapota, sem a követi útasítások nem változtak, ennélfogva maradnak a Rendek föliratuk értelme mellett.

Zsedényi azonban szavazást sürgetett, s első kérdésül kitűzetett: megmaradnak-e a Rendek a multkor meghatározott négy millió mellett vagy nem? A szavazat eredménye lőn, miképp 25 megye 23 ellen a határozattól elállott és a következő 25 megye négy milliónál nagyobb összlet megajánlására szavazott: Sopron, Liptó, Bars, Somogy, Veszprém, Baranya, Fehér, Esztergom, Mosony, Árva, Bács, Túrócz, Pozsega, Verőcze, Szerém, Sáros, Ung, Szatmár, Szepes, Torna, Ugocsa, Máramaros, Csanád, Temes, Krassó = 25. A kevesebbségben, azaz a négy millió mellett maradt megyék: Pozsony, Nyitra, Trencsén, Vas, Nógrád, Komárom, Hont, Győr, Zólyom, Pest, Tolna, Abauj, Zemplén, Szabolcs, Gömör, Borsod, Heves, Bereg, Bihar, Csongrád, Békés, Arad és Torontál = 23. Zala nem volt jelen.

A szavazás e váratlan eredményén sokan megütköztek; kik mult alkalommal «ha lehet»-tel szavaztak, most mind sürgették felebb emelését az ajánlatnak.

Beöthy sajnosnak mondá, hogy több követ úr s a küldők is nem vetnek számot azon néposztály erszényével, melynek zsebébe nem oly könnyen gördül valami, mint ki szokott gördülni saját zsebünkből. Ime a leirat jött minden okadás nélkül, s azoknál, kik fillérezni szoktak subsidiumaikkal, mily könnyen áll a lehetőség, milliókat róni a szegény adózó népre!

Ragályi megtámadá azokat, kik a multkor «ha lehet»-tel szavaztak; miért kivánák követ társaikat, kik az adózó nép sorsát valóban szivökön hordják, mystificálni?

Klauzál hasonló keserűséggel mondá, miképp itt nem is az utasításban, nem a meggyőződésben, hanem más valamiben kell keresni az okot; rajzolván a jelen állapot szomorú voltát, mely a népképviselet hiányában keresendő.

A *soproni követ,* ki először szavazott a fölemelésre, a vádakra válaszolá, hogy ő szavazatáról csupán megyéjének fog számolni.

Megyéje nemességének igen — mondá *Ragályi (Gömör megye követe)* — de nem adózóinak, kiknek képviseletével oly helytelenül dicsekvék egy alkalommal.

E viták közben ismét szavaztak, kérdésül tüzetvén ki: vajjon a mostani mennyiség (4.395,000 frt) megajánltatik-e? Itt a szám megfordult s a mostani adómennyiséget következő 23 megye szavazta meg: Sáros, Ung, Szatmár, Szepes, Torna, Ugocsa, Máramaros, Temes, Krassó, Sopron, Liptó, Bars, Somogy, Baranya, Fehér, Eszter-

gom, Mosony, Árva, Bács, Túrócz, Pozsega, Verőcze és Szerém = 23. Ugyancsak 23 megye szavazott ellene s a többség így sem a 4 milliót, sem a mostani adót nem szavazván meg, Veszprém megye követének utasítása nyomán tett ajánlása folytán a Rendek 4.300,000 pengő forintban állapodtak meg, s ezzel az ülés eloszlott.

331. Kerületi ülés.

1844 november 5-én.

Elnökök, naplóvivő, kik előbb. *Jegyzők:* Szentkirályi, Palóczy, Szemere, Vukovics, Ghyczy.

Tárgy: Hitelesítések. Pénzügyi munkálat.

Hitelesíttetett a *zsidók iránti harmadik, az átmenet és gyorsírás tanítása iránti 2-ik izenet,* továbbá az *orsz. pénztárakat illető izenet és törvényjavaslat; a kir. városokban a bevallás körül divatozó szokásra nézve, a közadó s az országgyűlésnek jövő évben Pestre ismét egybehívása tárgyában készült feliratok.*

Olvastaték ezután a *Főrendek válasza a pénzügyi munkálat iránt.*

A Főrendek nem járulnak ugyan a közös teherviselés elvének oly általánosságbani kimondásához, mint azt az alsó Tábla fölirata homlokán kimondani kívánja, de azon elvet már jelen esetben kívánják alkalmazni, miután a törvényhozás feladata különben is nem nagy elveket vallani, hanem alkalmazni azokat. A Főrendek javasolják, hogy orsz. közpénztár alakíttassék, melynek terheit nemes és nem kiváltságos osztály együtt viselje.

Midőn a válasz ilyes tartalma felolvastaték

Perczel (Tolna megye követe) meglepőnek mondá magára nézve, ki a terhek közössége mellett megyéjében küzdött, hogy a magas aristokratia, mely eddig oly hatalmasan izgatott a háziadó elvállalása ellen, most alkalmazni akarja már az elvet, melyet a Rendek csak kimondának. Szónok e hirtelen megfordulás indokait keresi, s úgy véli, hogy a Rendek határozata czéloztatik bonyolult szövevénybe vezettetni. A Főrendek, hogy menekedjenek a három milliótól, az egy millió terheit is meg akarják osztani az adózó néppel. De ez nem logikai egymásután. Az ellenzék eljárása lelkiismeretesebb, midőn előbb a már fennlevő terheket sürgeté megosztatni, mielőtt újabb ter-

hekben részesíté vala az adózó népet. Minden esetre azonban az elv alkalmaztassék, s ne mondja senki többé magát conservativnek, miután a leólmosbotozott szatmári chartának ily lényeges pontjait, mint a birhatási jog, hivatalképesség és közös adó, magok a Főrendek kimondák. A Főrendek e tárgyakra nézve liberalismusban még a Rendeket is felülmulák, de nincsen-e némi áltatás már abban is, hogy az egy millió fizetését sem kivánják rendszeresitni, hogy a csekély összletet is, mely után eredményt nem mutathatunk, csak három évre ajánlák meg. Az alsóházi ajánlat ez alászállitása a két ház közötti viszonyokkal sem egyeztethetik meg. Szónok mindezeknél fogva meg akarja kisérteni, őszintén bántak-e a nemzettel a Főrendek vagy csak ürügyül ölték föl a közteherviselés köpenyét. Tehát elfogadja az elv alkalmazását, de egyszersmind a Rendek ajánlatának összletét sem adja föl.

Szentkirályi az összlet kérdésébe még e helyen nem bocsátkozik. Ott — úgymond — egészen más elvek jönnek tekintetbe, miknek alapján határozni kell. Itt csupán a közteherviselés elvére szükséges szorítkozni, s az igazság nagy diadalának mondá, hogy azt a Rendek kimondák, a felsőház pedig, melyben olygarchák is űlnek, alkalmazni kivánja. Rendkivüli nyereség ez a hon jövendőjére nézve. S ha ebben azok sem látják az aristokratia veszélyét, kik annak tetején állanak, a Rendeknek, kik oly közel állanak a néphez, kik magokról vallják, hogy a népet is képviselik, ez alkalmat megragadni s a közös teherviselés elvét alkalmazni kötelességök.

A városi követek ellenkezőleg nem tarták közös teherviselésnek, ha az adózó osztozik ugyan a nemesség új terheiben, de régi terhei nem könnyebbíttetnek meg.

Több megyei szónok, különösen *Majláth* azonban e szempontot, melyből több városi követ kiindult, igen kisszerűnek találá azon nagy jövendő ellenében, melynek a hozandó határozatban reményzálogát birandják a Rendek. Nincs, ki el ne ismerné, hogy az alkalmazás itt még nem kimerítő, de politikai tapasztalatlanság meg nem ragadni valamit, ha mindent ki nem csikarhatunk. Nem igy cselekszik a zöld sziget (Irland) izgatója O'Connel, ki kis engedményeket is elfogad honosai számára, mint mondani szokta, egy nagyobb jövő fejében. Nagy változások előestéjén állunk, magunkra vonhatók végre azon külföld figyelmét, mely eddig alig méltatott helyre a földabroszon, mely a német föld egy töredékének tartott bennünket. Hogyan fogunk e külföld előtt megállani, ha megbuktatjuk az elv alkalmazását?

Szavazván, a közteherviselés elvét tüstént alkalmazni kivánák

a következő megyék: Gömör, Borsod, Tolna, Bihar, Mármaros, Csongrád, Békés, Arad, Torontál, Krassó, Pozsony, Trencsén, Nógrád, Zala, Bars, Hont, Győr, Baranya, Zólyom, Pest, Torna, Árva, Szerém. Erre «kisebbségben van» felkiáltások hallatszván

Vukovics (Temes megye követe) kijelenti, hogy nem akar a nemzet fejlődésének gátul szolgálni, s azon reményben, hogy az adózó népre nézve a házipénztár terhei hasonló arányban könnyebbittetnek, megváltoztatja szavazatát, valamint *Kállay (Csanád megye követe)* is, és így meglett a többség. Tehát ellene szavazott 23 megye, Ugocsa nem lévén jelen.

Két szótöbbség tehát elfogadá a közteherviselés alkalmazását; megragadá, mint *Szentkirályi* mondá, az eszmét, melynek tovább kifejtése tőle fog függeni.

S éppen ez okból üdvözlé teljes örömmel a határozatot *Beöthy* és megvárja — úgymond — azoktól, kik utána következnek a törvényhozásban, hogy azon elvet tovább kifejtve az élet minden viszonyaiban alkalmazandják. S annál szükségesebb lett már most kimondani a főlirat homlokán a közteherviselés elvét, hogy ne vélje a nép, mely jelenleg új terhekben osztozik velünk, mintha a mostani állapotnál megállapodni kivánkoznánk; hogy ne láttassunk hinni, mintha elértük volna e parányi, de mégis előre tett lépéssel az igazságnak azon határát, min túlhaladni törekednünk nem kellene.

Helyeslő felkiáltás kisérte e nyilatkozatot, mihez képest kifejeztetik a feliratban, miszerint szándéka a Rendeknek a teherviselés közössége iránt legközelebbi alkalommal bővebben és kimerítőbben rendelkezni.

Önként értetődik, hogy az alakítandó közpénztár jövedelemforrásai, s a beszedés és kezelés egész rendszere is a törvény által meghatározott időn túl fenn nem állhat.

Abban mindazáltal, hogy az általok tett ajánlat 2.585,000 frt egy millióra, az ajánlási négy év három évre alászállíttassék, nem egyezének meg a Rendek. Ezen leszállítás ellen

Szentkirályi a két ház közötti viszonyból is tudna okoskodni; de ezt mellőzvén, elégnek tartja megemlíteni a kitűzött czélok fedezésének elutasíthatlan szükségét, s hogy az ország lakosainak a közterhek viselésérei készségét leginkább szilárdítandja, ha fizetésök sikerét fogják tapasztalni; érezhető sikert s szembetünő eredményt pedig csak tetemesebb pénzerő előállítása eszközölhet.

Hogy a szükséges előzmények az összeírásra, kivetésre nézve

megtörténhessenek, határozák a Rendek, hogy a beszedés 1845. évi nov. 1-től vegye kezdetét.

A czélok meghatározására nézve, mikre az ajánlat fordíttatnék, miután az összlettől el nem állottak, szintén ragaszkodnak a Rendek előbbi nézeteikhez.

Jött végre a kezelés.

Mindkét Tábla egyes személyt kivánt ezzel megbízni; a testületi kezelés egyik házban sem pártoltatott. A Rendek azonban választani akarák az igazgatót; ellenben a Főrendek kinevezését a fejedelemnek adák át. S ez igazgató a Főrendeknél mindkét teremben üléssel birna, az alsóházban mindazáltal szavazat nélkül. Ha ellene bizalmatlanság szavaztatik, lelépni köteles. E bizalmatlansági szavazat a Rendek szerint külön mindenik Táblát, a Főrendek szerint csupán az ország összes Rendeit, a két házat együtt illeti. Nagyobb visszaélés miatt ellene kereset is határoztatnék.

Azon külömbségeket, mik az előadottak szerint a Főrendek javaslatában foglaltatnak, *Beöthy*, tekintve az országgyűlés közel végét, s eredményt óhajtva, elfogadá. Indítványozá azonban, miképp a kezdeményi jog a bizalmatlansági szavazatra nézve is az alsóháznál maradjon.

Elfogadná szónok azt is, hogy az igazgató elleni kereset a kir. tábla birósága előtt folyjon, míg a büntetőkönyv másként nem rendelkezik.

A nagy többség így módosítva elfogadá a főrendi javaslatot s ebben vélte már dicsérendőnek a Főrendeket.

Perczel: Ez már alkotmányos haladás, midőn a felelősség eszméje eképp állíttatik fel, s nem a hivatal- s birtokképesség, vagy a közös adózás, mik absolut tartományokban is meg lehetnek.

Majláth (Baranya megye követe) pedig pártolván különben az alsóházi kezdeményi jogot, municipális viszonyaink között alig hiszi valósíthatónak a felelősséget. Egyfelől említé a spanyol miniszterek gyakori változását, másrészről Thiers példáját, ki felelős minister létére is orránál fogva vezeté Franciaországot.

Volt, ki a külön vélemény mellett küzdött egész hévvel.

A többség azonban, mint helyesen megjegyzé *Perczel*, a betüt a lényegnek, a szint a valóságnak nem kivánta feláldozni.

CCLXIV. Országos ülés a tek. Karoknál és Rendeknél.

1844 november 5-én, d. u. 1 órakor.

Tárgy: A tek. Karok és Rendek többrendbeli izenetei, felirásai és törvényjavaslatai a mélt. Főrendekhez, köztük az egyházi áldásnak a vegyes házasságoktól megtagadása és a zsidók ügyében keletkezettek.

Széll Imre nádori itélőmester: Van szerencsém jelenteni a Méltóságos Főrendek megbízásából a tek. Rendeknek, miszerint a vegyes házasságok tárgyában azon házasságokra nézve, melyek némely megyékben nem római katholikus lelkipásztorok előtt köttettek, a mélt. Főrendek a tek. Rendek felirását és törvényjavaslatát elfogadják; arra nézve azonban, mit a tek. Rendek is fenntartanak a vegyes házasságok megáldására nézve, s előbbi nézeteiknél maradnak, úgy a mélt. Főrendek is ragaszkodnak előbbi nézeteikhez.

Elnök: Ezen válasz a több rendbeliekkel le fog iratni s a délután 6 órakor tartandó elegyes ülésből fölterjesztetni, és e jelzett időben s ülésből e felirás és törvényjavaslat, mely az Országgyűlési Iratok közt 459. sz. alatt található, tényleg fel is terjesztetett. Ezek a következők:

Felirás az egyházi áldásnak a vegyes házasságoktól a római kath. papság által lett megtagadása tárgyában.

Felséges stb. Oly vegyes házasságokat, melyek a r. kath. és valamely más törvényesen bevett valláson lévők között az 1839. évi márcz. 15. napjától kezdve köttettek, és nem r. kath., hanem valamely más vallásbeli lelkipásztor által adattak össze, tárgyazó ide *b)* alatt mellékelt törvényjavaslatot Felséged elébe terjesztvén, kérjük Felségedet, hogy azt kegyelmesen jóváhagyni méltóztassék. Kik egyébiránt stb.

b) Törvényjavaslat ugyanazon tárgyban.

Azon vegyes házasságok, melyek r. kath. és valamely más törvényesen bevett vallásu felek között az 1839. évi márcz. 15. napjától kezdve a most folyó 1844. évi november 10. napjáig köttettek és nem r. kath., hanem valamely más törvényesen bevett vallásbeli lelkipásztor által adattak össze, törvényeseknek jelentetnek ki.

1. §. Az illető törvényhatóságok kötelesek a jelen törvény kihirdetésétől számítandó egy év alatt ily házasságokat hitelesen összeiratni, az összeírást a felek és maradékaik jövő biztosítása végett levéltáraikba betétetni, s a mennyiben a házasságok az illető egyházi anyakönyvbe beírva nem lennének, ezen anyakönyvbe beiratni.

Ugyanezen ülésben beterjeszttettek a tek. Karok és Rendek 3-ik izenete, felirási javaslatai a mélt. Főrendekhez a zsidók dolgában, melyek az Országgyűlési Irományok közzé 464. *a), b), c)* sz. alá soroztattak s a következők:

Harmadik izenete a Karoknak és Rendeknek a mélt. Főrendekhez a zsidók dolgában.

Miután a zsidók polgári állásuk kedvezőbb elrendezése iránt készült törvényjavaslatnak mind az öt §-ait a mélt. Főrendek elfogadták, a Karok és Rendek is hozzájárulván ahoz, hogy az említett tárgyban Ő Felségéhez intézendő felirás az 1840. évi május 12-ről ismételve tett felirás szerint alkalmaztassék: eképp készített felirásuk újabb szerkezetét, valamint azon külön felterjeszteni kivánt más rendbeli felirásukat is, melyben Ő Felségét a zsidók általános polgárosítása egykori megtörténhetésére vezetendő némely előkészületek elrendelésére megkérendőnek vélik, a mélt. Főrendekkel oly bizodalmas felszólítással közlik, hogy az említett törvényjavaslatnak és felirásoknak minél előbbi felterjesztését hozzájárulásukkal elősegélleni sziveskedjenek.

A mi pedig a zsidóknak az országba való beköltözése iránti törvényjavaslatot illeti:

az 1. §-ra meglévén az egyesség,

a 2. §. *a)* pontjára a Karok és Rendek elfogadván a Főrendek javaslatát, azon 2. §. *a)* pontját következőleg szerkesztették:

2. §. Ezen folyamodása mellett előmutatja *a)* azon törvényhatóságnak, melyben addig tartózkodott, hiteles bizonyítványát arról,

hogy ellene erkölcsi magaviseletének tekintetéből, alapos kifogás nincs. Azon hiteles bizonyítványnak kiterjesztve kell lenni arra is, hogy a folyamodó milyen értékkel bir? és hogy a folyamodó ellen semmi követelés nincs; különben pedig a beköltöző a megyékhez intézendő folyamodása mellett mutassa elő mindenkor azon illető földesurak megegyező levelét is, ki őt beköltözése esetében lakhelylyel fogja ellátni.

Ugyan a 2. §. *b)* pontját a mélt. Főrendek hasonlóul elfogadott javaslatukhoz alkalmazva, a Karok és Rendek következőleg szerkesztik:

b) Tökéletesen kimutatja a beköltöző azt, és pedig ha művész, vagy mesterember, hogy 2000, ha pedig más élelem, vagy keresetmódot követ, 10 ezer frt oly értékkel bir, mely őt magát kizáró tulajdoni joggal illeti.

A *c)* pontra meg lévén az egyesség

A 3. §-ra a Karok és Rendek a mélt. Főrendeknek ezen pontra tett javaslatához annálfogva nem járulhatnak, mivel a letelepedési engedelem megadása jogától a földesurakat, főképp pedig a köztörvényhatóságokat általánosan elzárni nem lehet s a mélt. Főrendek javaslata elfogadásával a honosítás egész dolga iránti intézkedés kirekesztőleg a kir. Helytartótanácsban központosíttatnék. Azon felügyelési jogra való tekintetből mindazáltal, mely a kir. Helytartótanácsot illeti, megnyugszanak a Karok és Rendek abban, hogy a 3. §. végén nyilván mondassék ki, hogy

«egyébiránt kötelességökben álland a törvényhatóságoknak, hogy a letelepedés megengedéséért hozzá folyamodók iránt külön jegyzőkönyvet vitessenek, és azt a m. kir. Helytartótanácsnak félévenként múlhatlanul terjeszszék fel.»

A 4. §-ra a 2. §. *b)* pontjánál történt változásnál fogva a Karok és Rendek is szükségesnek látják most már azt, hogy a 4. §-ban előforduló ama kifejezések «a 2. §. *b)* pontjában említett 5000 frt értéket» következőleg módosíttassanak: «a 2. §. *b)* pontjában említett 2000 és illetőleg 10,000 frt értéket» stb.

Az 5. és 6. §-ra a Karok és Rendek a 3. §-nál kifejtett okaiknál fogva a Helytartótanácstóli engedelemnyerés szükségének ezen 5. és 6. §-ban megemlítéséhez sem járulhatnak.

A 7. 8. és 9. §-ra meg van az egyesség.

Felirási javaslat a zsidók dolgában.

Felséges stb.

Azon kegy. kir. válasz, melyet Felséged a zsidók polgárosításáról szóló s általunk mult 1840. évi április 24-ről felterjesztett t.-cz. tárgyában ugyanazon évi május 10-ről hozzánk bocsátani méltóztatott, valamint egészben, úgy minden egyes pontjaira nézve is mily váratlan és fájdalmas vala előttünk, ugyan 1840. évi május 12-ről felterjesztett alázatos felirásunkban őszintén kinyilatkoztattuk. És mivel

Említett felirásunkra Felséged kegyelmes válaszát mindeddig venni szerencsések nem valánk, az 1840. évi azon 29. t.-cz. pedig, mely az idő rövidsége miatt a felebb felhivott kegy. kir. válasz nyomán akkoriban alkottatott, azon szempontnak, melyből kiindultunk s kiindulnunk kelletett, hogy t. i. a zsidóknak adandó engedmények által érdekeik a közérdekekkel egyesíttessenek, meg nem felel; azon biztos reménynyel pedig fel nem hagyhatunk, hogy Felséged az igazságnak s méltányosságnak kétségtelenül a zsidók mellett álló, a közállomány érdekével is összefont szavát tekintetbe s a zsidóknak hazátlan és száműzött sorsát atyai szivére venni fogja; végre nem kételkedünk arról is, hogy a mennyiben mult 1840. évi május 10-ről kiadott kegy. kir. válaszában Felséged a zsidók türelmi adója eltörlése iránti kegyelmes végzésének kiadását az illető kormányszékek meghallgatásától függesztette fel, azon kormányszékek meghallgatása már azóta végbement: Felségedet mély tisztelettel és bizodalommal ismételve arra kérjük, hogy a miket az igazság, méltányosság és közérdek egyiránt megkiván, és a miket az ide rekesztve fölterjesztett t.-cz.-be foglalánk, helybenhagyni, s azon törvényczikket kegyelmesen megerősíteni méltóztassék.

A kik egyébiránt stb.

Másik felirási javaslat szinte e tárgyban.

Felséges stb.

Mind az osztó igazság, mind az emberiségtől meg nem vonható közös jogok nemcsak méltányosan, hanem sürgetőleg is azt kivánván, hogy a zsidóságot, mint a nép azon osztályát, mely oly sok századokon keresztül a polgári társas élet köréből nagyrészint kizárva azon közállományban, melynek eddig csak terhei súlyát érzi, jótékonyságaiból is teljes mértékben részesítse a törvényhozás, ez pedig csak azáltal levén eszközölhető, ha a zsidók az ország nem-nemes lakosai által

gyakorlott minden polgári jogokban általános törvénynyel egyiránt részesíttetnének, arra mindazáltal, hogy egy oly általános törvényt alkotni lehessen azon előkészületre lévén szükség, hogy ama közfalak, melyek a zsidókat minden más vallásokon levő lakostársaiktól elszigetelve tartják, háríttassanak el; Felségedet alázatosan arra kérjük: méltóztassék hathatós közbevetésével kieszközölni azt, hogy a zsidóság önjavára való figyelmeztetéssel szólíttassék fel arra, hogy avégre megbízandó s szabadon választandó tagjai összegyűlve tanácskozzanak s rendelkezzenek is arról, hogy minden előítéletek legyőzésével s a vallásuk lényegébe nem vágó kérdések, megavult szokások és szertartások megszüntetésével a zsidóság magát a polgári társasélet minden viszonyaiban az előhaladó idők szelleméhez alkalmazza, a magánélet körében is a többi polgárokkal összetartó polgárrá lenni tettleg törekedjék; rendelkezéseiről és azok eredményeiről pedig további jelentéseit szükséges tudás és megfontolás végett a törvényhozás eleibe is terjeszsze.

A kik egyébiránt stb.

(Rendi Napló V. kt. 412—417. lap.)

---

332. Kerületi ülés.

1844 november 6-án.

Elnökök, naplóvivők s jegyzők, kik előbbi napon.
Tárgy: Hitelesítések. Pénzügyi munkálat.

Hitelesíttetett *a közadó multkori mennyiségének országos ülésben megváltozása iránti fölirat, s a községi jegyzők állapotáról és a fiumei vasútról szóló 2-ik izenet.* Ezek után

Klauzál szónyegre hozá a *koronaőrök választását,* s indítványozá, hogy jóllehet köztudomás szerint többen el vannak utasítással látva a tek. Rendek közzül, de a mennyiben ellenkező helyzetben, mint ő is, igen sokan vannak, kiknek nem szabad a koronaőrök választásába mindaddig ereszkedni, míg a kijelöltek nevei le nem küldetvén küldőiktől utasítást nem kapnak, ez pedig az országgyülés még hátralevő pár napjai alatt szinte lehetetlen lévén, azon megyékre nézve

melyek a választásba nem ereszkedhetnek, a mult országgyűlés példája szerint tétessék óvás.

Ez indítvány hosszas vitára nyujtott alkalmat. Némelyek az indítvány szerint óvást kívántak tenni s a választásba nem ereszkedni, óvás tétel által látván a küldők jogait fenntarthatni; jövőre azonban kívánták a kijelölteket a küldőkkel közöltetni. Mások ellenben — jóllehet utasítással nincsenek is ellátva — fönn akarván a küldők jogait minden áron tartani, esküt különben is a haza jóléte előmozdítására s küldőik jogainak sértetlenül fönntartására tévén, a választásba befolyni kívántak. Voltak továbbá, kik azon okból nem akartak a választásban résztvenni, mert nem akarták küldőik jogait a főrendi Tábla regalista tagjaival egyenvonalba tenni, hanem a kijelölteket a rendi Táblával közöltetni, s ott szavazás alá ereszteni, mit az elnök tartozik megengedni, mert ha meg nem engedné, akkor a Tábla jogaiba vágna. De ez ellen mondatott, hogy azt kívánni jelenleg csupán a Tábla compromissiója lenne, mert az elnök az előbbi szokáshoz ragaszkodva, a kijelöltek nevei áthozatalát nem engedendi meg, s ha ez esetben a Rendek választani nem akarnának, a Főrendek majd fognak választani. Mondatott az is, hogy a koronaőrök választása egyedül az ország Rendeinek van általadva, s erre nézve nem is szükséges utasítás; de ennek többen ellenmondottak, mert a követ itt minden tárgyban küldői utasítását tartozik teljesíteni s azok érdekeit képviselni. Voltak némelyek, kik tagadták, hogy legyen joga a Táblának a fölött határozni, ha vajjon bebocsátkozhatnak-e a Rendek a választásba, vagy sem; mert a megyék jogához tartozik a választás, s míg törvény azt el nem törli, egyszerű határozattal azt nem vehetni el; azért, bármit határozzon is a Tábla, ők jogaikat szabadon fogják gyakorolni.

Szavazás sürgettetvén a tárgyra, emelkedett szó, mely az egész tárgyróli vitatkozást idővesztegetésnek s eredménytelennek tartá, mert jelen tárgyban csak via facti intézkedhetnének a Rendek; via facti pedig a mult időkből is okulva, az országgyűlés nehány napjai alatt már semmit sem létesíthetnek. Azért egyszerűen kívánta e tárgy elmellőztetését, s a szavazást szükségtelennek látván, más szükséges tárgyra kívánt általmenni. A tanácskozás eredménye végre azon kérdésben összpontosult: ha vajjon jelen esetben annak idejében akarnak-e a Rendek a választásba ereszkedni vagy nem? s 35 megye 11 ellen igenre szavazott.

Ezután tanácskozás alá került a *főrendi válasz az ajánlatról, s az orsz. közpénztár jövedelmei beszedése s kezelésmódjáról.* A törvényjavaslatnak a kezelésről szóló 2. fejezetét érdeklő észrevételeket a

Rendek kevés kivétellel elfogadák; a 9. §. *f)* pontjában álló s az igazgató intézvényeire vonatkozó «törvényes» szót többen meg akarták a szerkezetben tartani, azonban *Pest megye* azon indítványa folytán, hogy a «törvényes» szó csak azon esetre hagyassék ki, ha a szerkezetben felállított felelősség elvét Ő Felsége elfogadja, különben pedig tartassék meg, 28 megye 16 ellen a «törvényes» szónak kihagyását elfogadta.

Átmenvén a beszedés módját érdeklő törvényjavaslatra, menynyiben a mélt. Főrendek e tárgyra nézve a tek. Rendek által a külön vélemény szerint javaslott mód elmellőzésével az orsz. választmány javaslatát elfogadni kívánják: a Rendek nem is akartak a válasz e részébe bocsátkozni, hanem maradtak az előbbi szerkezet, vagyis a különvélemény mellett.

A Főrendek a magyar gazdasági egyesületre vonatkozó törvényjavaslatot is kihagyatni kívánták, de a Rendek ez iránt, úgy szinte a czélokra nézve, s az iránt is, hogy az alakítandó pénztár jövedelme forrásául a megürült papi javak haszonvétele kijelöltessék, előbbi határozatuknál maradtak. Tehát a felsőház nem járult a Rendek javallatához. A felsőház tagjai, mint *Beöthy* mondá, hasonlók a Bourbonokhoz, sem nem tanultak, sem nem feledtek.

Azt, hogy Horvátország a rá kivetendő összletet maga oszsza föl azon hatóságok között, melyek kebelében vannak, a tárgy siettetése végett jelenleg nem ellenzik a Karok, kijelentvén, miképp ez engedékenységből semmi különös következményt nem lehet vonni.

Az összeirás és személyes kivetés iránti észrevételek fölött, ha törvényes idő alatt beadatnak, a törvényszék itélne, s a Karok nem egyeznek meg, hogy itéletétől, mint a Főrendek akarják, még felebbvitel engedtessék a Helytartótanácsra.

A közmunkákról szóló törvényjavaslattól külön választandják a Rendek s külön törvényjavaslatban sürgetendik, hogy a kényszerített előfogatozás magánosokra nézve általában szüntettessék meg.

A Főrendek e megszüntetést ellenzik; egyébiránt e törvényjavallat többi pontjai iránt a két Tábla között egyesség van.

Az ülés végén *Báró Sztojka Imre, Máramaros megye veterán követe*, ki megyéjét már az 1825-iki országgyülésen és azóta is folytonosan képviselte, elutazván, a Rendektől érzékenyen elbúcsúzott.

CCLXV. Országos ülés a tek. Karoknál és Rendeknél.

1844 november 6-án, délután 1 órakor.

Széll Imre, nádori itélőmester, olvassa második válaszizenetét a mélt. Főrendeknek a Karokhoz és Rendekhez az 1844-ik évi márczius 25-ikén a vallás tárgyában érkezett kegyelmes királyi válasz iránt, mely az Országgyűlési Iratok közt 471. szám alatt találtatik s következőleg hangzik:

Második válaszizenete a méltóságos Főrendeknek a tekintetes Karokhoz és Rendekhez az 1844. évi márczius 25-én a vallás tárgyában érkezett kegyelmes királyi válasz iránt.

Ő cs. kir. Főherczegsége és a méltóságos Főrendek első válaszukban nyilvánított abbeli nézetüket, miszerint a lelkiismeret szabadságának igényeit a folyó évi márczius 25-én érkezett kegyelmes királyi válaszban felállított elvek inkább, mint a parancsoló törvény által biztosítva és a vallás tárgyában fennforgó kérdéseket is ezen elvek alapján legbiztosabban elintézhetőknek hiszik, azok által is, miket ezek ellenébe a tekintetes Karok és Rendek jelen második izenetükben felhoznak, meggyengítve nem látják, hosszabb fejtegetésekbe azonban az országgyűlés jelen stádiumában részökről is ereszkedni nem kívánván, e részben előadott indokaikra hivatkozva, észrevételeiket egyedül az egyes szakaszokra szorítják, s jelesen:

Az 1. 2. és 3-ik szakaszokban előadottakhoz a mélt. Főrendek is hozzájárulnak.

A 4-ik szakaszt azonban, miután az ott javallottak által a lelkipásztorok lelkiismeretbeli szabadsága egyedül a házasulandó felek választásától tétetik függővé, és noha egy részről a tervezett intézkedések által az 1790/1: 26. t.-cz. 15. szakasza rendelete, mely szerint a vegyes házasságok katholikus lelkipásztor előtt kötendők, módosíttatik, mégis más részről az evangelikus lelkipásztor az iránt, hogy eljárása a törvénybe nem ütköző, teljesen nem biztosíttatik, következőképp kívánnák módosíttatni:

Az 1790/1: 26. t.-cz. 15. §-ának rendelete módosíttatván, a jelen

törvény kihirdetése után keletkező vegyes házasságok az evangelikus lelkész előtt is köttethetvén, törvényesek.

A minek is elfogadására a tekintetes Karokat és Rendeket a méltóságos Főrendek oly kijelentés mellett teljes bizodalommal felszólítják, hogy ha ezen szakasz az 1790/1 : 26. t.-cz. bővítését s illetőleg módosítását magokban foglaló egyéb törvényes intézkedésekkel együtt leend felterjesztve, azon esetre megnyugszanak abban is, ha e szakaszból a törvényre való hivatkozás kihagyatván, a t.-cz. bevezető részében az 1791 : 26. t.-cz. a vallás tárgyában már fölterjesztett törvényjavaslat példájára általánosan említtetik meg.

Az 5-ik §-ra a tekintetes Karok és Rendek által is elfogadott márczius 25-iki kegyelmes királyi válasz a gyermekek vallásos nevelésére nézve minden kényszerítő módokat kizárván s különben is a gyermekek vallásos nevelése iránti intézkedés a szülők természetes jogához tartozván, a méltóságos Főrendek a szülőket ezen jogukban parancsoló törvény által korlátozandóknak, és a parancsoló törvényt a vallásbeli súrlódásoknak örök időkre óhajtott elenyésztetésére alkalmatosnak nem tartják.

A *c)* alatti pont pedig azon kivül, hogy a parancsoló törvény ellen fentebb előadottak erre is mindaddig állanak, míg a hátra maradott özvegyre azon kedvetlen kötelezést is szabná, hogy gyermekeit, ha még vallásos nevelésük meg nem kezdetett, önnön meggyőződése és férjével netalán kötött kölcsönös megállapodásuk ellenére nevelje, mindezeknél fogva tehát a méltóságos Főrendek ezen szakaszokhoz nem járulhatván, a tekintetes Karokat és Rendeket bizodalmasan felszólítják, hogy a parancsoló törvénytől elállván s a gyermekek vallásos nevelését a házasfelek szabad egyezkedésére bízván, ezen szakasz következő módosításában megegyezni szíveskedjenek:

5. §. Az ezentul kötendő vegyes házasságokból születendő gyermekek vallásos nevelése iránt irott, vagy szóbeli kölcsönös szabad egyezkedés által intézkedni magokra az illető házasulandókra és illetőleg házas felekre hagyatik, és az ily magánegyezkedések megtartása azon egyezkedők jó hiszemére bizatik, a nélkül, hogy ezen kölcsönös igéret teljesítését akár birói, akár közigazgatási úton azon követelni lehessen.

Ha a vegyes házasságokban élt szülők egyike meghalt volna, a hátrahagyott gyermekek vallásbeli nevelése iránt az életben maradott szülő intézkedik; ha pedig mind a két fél meghalna, hogy ha a gyermekek gyámság alatt állnának, azon vallásban lesznek nevelendők, melyben őket az utóbb meghalt szülő nevelni kezdette, vagy nevel-

tetni rendelte, és a mennyiben annak részéről sem egyik, sem másik nem történt volna vallásbeli neveltetésük iránt, a szülő egykori egyezkedése szolgál szabályul; ha pedig a gyermekek valaki által felfogadtatnának, törvényesen bevett vallásbani neveltetésük iránt az, a ki őket felfogadta, intézkedik.

Ezekben központosúlván a méltóságos Főrendek észrevételei, azokat a tekintetes Karokkal és Rendekkel oly bizodalmas felszólítással közlik, hogy hozzájárulásukkal a vallásbeli súlyoknak és nehézségeknek óhajtott elenyésztetését siettetni, és azon pontoknak, melyekre nézve a két Tábla között az egyesség megvan, a többitől különválva leendő felterjesztésében megegyezni szíveskedjenek.

(Rendi Napló V. köt. 418—424. lap.)

---

333. Kerületi ülés.

1844 november 6-án, esti 6 órakor.

Elnökök, naplóvivő, kik reggel. *Jegyző:* Demeczky.
Tárgy: Jelentés a nemzeti szinház ügyében.

A kerületi választmány előtt, mely az országos bizottmány jelentését megvizsgálta, feltünő volt, hogy némely törvényhatóságok az 1840: 44. t.-cz. által beszedetni rendelt 450 ezer forintból illetőségöket részint maig sem, részint késedelmesen teljesíték, úgyhogy 1840-ben csupán Szepes megye fizetett 4895 forintot.

E miatt az országos választmány átvévén 1841. évi január 1-én a szinházat, kamatok hiányában kénytelen volt a tőkéhez nyúlni, s ebből 34,941 forint 17 krajczárt fogyasztott el. Ehez járul Pest megyének s a részvénytársaságnak 12,706 forint 24 krajczár újabb követelése. Továbbá 20 ezer forint Szentmiklósy Rudolf csőd alá jutott tömegében némi veszélyben forog.

Veszprém megye követének ezek fölött még erkölcsiség tekintetéből is panasza volt, s említvén egy részről a fülcsiklándoztató kornyikálást, más felől «Mathild» s egyéb erkölcsrontó franczia drámák ellen mondá el aggodalmait.

A Rendek azonban nem láták e drámákban a nemzeti veszélyt, mire Veszprém még körlevél által figyelmezteté a Rendeket.

Nagyobb botránkozással érté meg több megyei követ a törvényhatóságok fizetési hanyagságát. Még jelenleg is, mondá *Vukovics (Temes megye követe)*, Bihar 5880, Csongrád 242, Heves 2684, Liptó 2429, Máramaros 1868, Nyitra 3113, Pozsega 362, Esztergom város 271, Korpona 214, Pozsega 142, Selmeczbánya 140, Szatmár-Németi 393, Horvátország 134 forinttal tartoznak, s a részekbeli megyék tartozásával együtt 22,753 forint $9^{1}/_{15}$ krajczár van beszedetlen.

Zsedényi (Szepes megye követe) ezeknél fogva kivánta, hogy az elmaradt illetőségtől mindazon törvényhatóságokon, melyek 1840 deczember végéig — mikorra Szepes megye lefizette, le nem fizették tartozásaikat — köteleztessenek az elmaradott kamatokat is megfizetni. Ők valának okai a tőke fogyasztásának.

Az országos választmány ugyanis, mint *Szemere* mondá, támaszkodott a törvényhatóságok kötelességérzetére, s ebben csalatkozván, kénytelen volt választani e kettő között: vagy bezárni az intézetet a nemzet botrányára, éppen akkor, midőn az országos pártfogás alá vétetett, vagy fenntartása végett a tőkéhez nyúlni. Hogy ez utóbbit tevé, okolni a választmányt nem lehet.

Ez indítvány nagy ellenszenvre talált. Könnyű volt, mondák némely követek, Szepes megyének jókor beszedni az ajánlatot egy pár száz vagyonosabb nemeseitől. De egészen más oly megyékben, hol ezerekre megy a szegény nemesség száma.

Klauzál azon okból sem pártolhatá a hanyag törvényhatóságok elmarasztalását, mivel a fizetésre határidő nem volt szabva.

Ez okoskodásból következteté *egy másik megyei követ*, hogy tehát örökre is elmaradhatnának a nemes megyék s érdemes városok a fizetéssel, mert nem volt határnap szabva. Így aztán valóban sokra megyünk subsidiális rendszerünkkel.

Némely követ uraknak a temesi képviselő által felolvasott tartozási jegyzékre is volt megjegyzésök. Így *Bihar követe* állitá, hogy megyéjében már csak egy járásban van beszedetlen tartozás.

Szavaztak, s a többség fölmenté magát a kamatfizetéstől. Sajátságos jelenet, mondá *Bezerédj (Tolna megye követe)*, hogy a magyar nemesség fölmenti magát oly tartozás járulékaitól, mit nemzetiségeért áldozott.

Abban mindazáltal megegyeztek, hogy a hátra maradott tartozás beszedésére csak három hónapi határidő engedtessék.

A megyék fölmentését természetesen az országos választmánynak kelle követni a tőke megcsonkitására nézve.

Pest megye követelését azonban már nem akarák kifizetni némely megyék. Honnan e követelés? kérdezék, hiszen maga a nevezett megye kevesebbre számolt a múlt országgyülésen, s a törvény is összesen csak 50 ezer forintról szól.

Ráday (Pest megye követe) ez iránt előterjeszté, miképp megyéje, miután követelését benyújtá, még hosszas ideig kezelte a szinház ügyeit, s diszitményeket is készittetvén, költségei ez által növekedtek. Egyébiránt csodálkoznia kell, hogy a Rendek magokat fölmentvén, éppen azon megyét támadják meg, mely tartozása fölött még előlegezett is a nemzetnek.

Ezeknél fogva Pest megye követelése is kifizettetni rendeltetett, még pedig a conservatoriumra szánt tőke kamataiból.

A Szentmiklóssy Rudolfnak adott kölcsönért, mely csőd által veszélyeztetik, az országos választmány ellen tüzes kifakadások történtek. Ujabb adat ez, mondá *Somssich (Somogy megye követe)*, hogy addig bajosan megyünk valamire, míg felelős igazgatót nem állithatunk előnkbe.

Az országos választmány egyik tagja, a *jászkun kerületi követ*, a választmány mentségére fölhozá, miszerint Szentmiklóssy Rudolf rendes megyei bizonyítványnyal s jószágai hiteles összeírásával folyamodott kölcsönért előbb a kamarai pénztárhoz, s miután abban éppen nem volt elég pénz kéznél, akkor intézé folyamodását a szinházi országos választmányhoz. A választmány csak később tudta meg, hogy az összeírt javak nem a folyamodónak, hanem ipának tulajdonai. A választmány tehát csak annyiban kárhoztatható, a menynyiben Gömör megye bizonyítványainak hitelt adott.

Egy másik küldöttségi tag ezek fölött még tudatá a Rendekkel, miszerint a csőd kiütvén, azonnal megtétettek minden lépések a nemzet követelésének megmentésére, s valóban az adós ipa igérkezett is jót állani. Gondoskodott a választmány ügyészről is, s ez által is úgy van értesitve, hogy az érintett kölcsön veszélyen kivül van.

Hasonló felvilágositást nyújta *Gömör követe* megjegyezvén, hogy midőn megyéje részéről bizonyitvány adatott, valóban birtokában volt a jószág a nevezett Szentmiklóssynak s betáblázások is azon hosszas időszakban tétettek ellene, mely az utalványozás és pénzfölvétel között lefolyt.

Mindezek mellett a választmánynak egyik tagja is, ki a kérdéses kölcsön iránt később értesülvén, ellenmondást tőn, igazságosnak látá, hogy ha a nemzet követelése elveszne, a hiányt, fennmaradván

viszonkövetelése, a választmány illető tagjai tartozzanak pótolni. S ez határozatba ment.

Viták közben megemlíttetvén, hogy Szentmiklóssy a történt utalványozás után csak hat hó múlva kaphatá meg az országos pénztárból az egész összletet: *Zsedényi* illőnek találá valahára véget vetni azon közhírnek, miszerint mind az országos, mind a közalapítványi pénztáraknál a pénzt közvetlen kezelő tisztek az utalt összletek lefizetését mindaddig szokták halogatni, míg a kölcsönvevőktől egykét száztóli *(többen közbe kiáltanak: hatot, nyolczat is!)* jutalmat nem nyertek. Szóló maga is királyi hivatalban lévén, nem hallgathatja el meggyőződését, hogy a közhivatalnok, bármily csekély tisztséget viseljen, csak annak tökéletesen teljesítése és önbecse által adhat hivatalának díszt és fényt; s így minden hivatalnok, ki rendes fizetésén felül követel, vagy zsarol, becsülete sugallásit nem követve s önbecséről megfeledkezve,nemcsak saját személyére,hanem a többi hivatalnokokra is homályt borít. Szóló tehát hiszi, hogy minden hivatalnok, mielőtt más hivatalnok erkölcsi romlottságán pirúlni, vagy elaljasodása miatt szenvedni kellene, köteles mindent elkövetni, hogy mindennemű hivatalos eljárásban visszaállíttassék azon polgári erény, mi nélkül a közhivatalnok sem királyának, sem hazájának hasznos szolgálatokat nem tehet. Így a jelen esetben is. Mert nem tagadhatni, miképp az egész országban hire terjedett, miszerint az országos és alapítványi pénzt közvetlen kezelő tisztek a kölcsönvevőket, kik a nyert utalvány napjaitól sor szerint jegyeztetnek föl, s ezen sor szerint követelhetik az utalt összlet kifizetését, a mint a kivánt pénz az illető pénztárba befoly, nemcsak midőn valóban üres a pénztár, de midőn meg is van a szükséges pénz, vagy azon ürügy alatt, hogy az előbb följegyzett kölcsönvevőt kell kielégíteni, vagy hogy pénz nincs, mindaddig biztatják, s a pénz kiadását mindaddig halogatják, míg a szegény kölcsönvevő azon keserű dilemmába jő, vagy másutt keresni pénzt, vagy megadni azon jutalmat, mire akár ügyvivője, akár a közhír által eleve is figyelmeztetett.

Nem akarja szóló vizsgálni, ha azon száztóliaknak egy része az illető ügyvivők zsebébe nem csúszik-e? Elég, hogy általános e tekintetben a panasz, közös az indignatio, melynek súlya alatt a Helytartótanács legtisztább eljárása is szenvedni kénytelen. Minél fogva szónok a jelen izenetben óhajtja Nádor Ő Fenségét megkéretni, hogy e botránynak, ha való, véget vetni, ha pedig a közhír alaptalan, a gyanúsított tisztek kezelési tisztaságát egész nyilvánosságban a közvéleményben is visszaállítani méltóztassék.

Ezen erélyes fellépést a Rendek élénk tetszéssel fogadván, az *elnökség* kimondá végzésül, miként ha a nevezett egyén csődtömegéből az adósság ki nem telnék, az az országos választmányon lesz megveendő, megmaradván neki visszkeresete Gömör megye ellen.

Nádor Ő Fensége pedig izenetben meg fog kéretni az iránt, hogy az országos pénzek kezelőit szoros kérdőre vonván, ha az ellenök fordult közhír alapos, őket lelkiismeretesebb eljárásra figyelmeztesse.

Miután továbbá az előadottakból, s különösen ezen esetben az országos választmány eljárásából mindinkább meggyőződtek a Rendek a testületi kezelés hiányairól, általánosnak mutatkozott az óhajtás, jövőre egyes személyre bízni a nemzeti intézetek, s különösen jelen alkalommal a szinháznak országos igazgatását.

Némelyek ezzel a választandó koronaőrök egyikét kivánták megbízni; miután azonban egy megyei követ emlékezetbe hozá gróf Széchenyi Istvánnak nevét, benne közös lett a megnyugvás.

Az országos igazgató a szinház költségeinek pótlására évenkint tizenhat ezer forintig (nem kötelezőleg tizenhat ezer forinttal) rendelkezhetik.

Bartaynak, a szinház mostani igazgatójának kérelme tehát az egész segélypénz kiadására nézve nem pártoltatott, biztosítékúl lekötött 1800 pengőforintja mindazáltal, levén már több beruházásai, vissza fog adatni; de a pénztárnokoknak fizetésemelése iránti kérelmök elutasíttatott.

CCLXVI. Elegyes országos ülés.

1844 november 6-án, esti 8 órakor.

Országbiró ő excellentiája elnöklete alatt felolvastatván, és szokott módon lepecsételtetvén, királyi helybenhagyás alá következő tárgyak terjesztettek:

1. A közadó tárgyában ujabb felirás,
2. A franczia háború okozta károk megtérítése iránti,
3. A váltótörvényi módosítások iránti,
4. A lehuzásidij megszüntetése iránti,
5. A Ludovicea iránti felirás.

Végül Elnök ő excellentiája az ország Rendeit a holnap délután egy órakor tartandó koronaőrválasztásra hivá meg.

Az 5. pontban említett felirás, mely az Országgyűlési Iratok közzé 478. sz. alá soroztatott, a következő :

Felirás a Ludovicea katonai intézet iránt.

Felséges stb.

A Ludovicea nevet viselő katonai intézetnek felállítása a magyar nemzet legforróbb óhajtásának egyike lévén, fájdalommal kell tapasztalnunk, hogy ezen intézetnek létesítése, épp azért akadályoztatik, mert törvényes jogainkhoz és nemzetiségünk szent ügyéhez hiven ragaszkodva azt kivánjuk, hogy egyrészről ugyan az intézetbeni nevelési rendszer, mely már 1808. esztendőben is országgyűlésileg dolgoztatott ki, a jelen idők körülményeihez czélirányosan változtassék és tökéletesittessék, másrészről pedig ezen nemzeti intézetben a tudományok ne idegen, hanem nemzeti nyelven taníttassanak.

A legközelebb tartott országgyűlés alatt 1840. év pünkösd hava 5-én kelt alázatos felirásunkban fájdalmunknak onnét eredő érzetét, hogy ezen intézet, melynek felállítását a nemzet 36 évek óta változhatlan buzgósággal óhajtja, s a melynek létrehozására számos hazafiak nagylelkü adakozásokkal járultak, mindez ideig meg nem nyittatott, Felséged előtt az e tárgyra vonatkozó, s törvényes kivánatinkat bőven kifejező törvényjavaslatnak fölterjesztése mellett őszintén kijelentettük, mivel ezen alázatos felirásunkra Felségednek királyi válasza nem érkezett, azért ujabban is esedezünk Felséged előtt, hogy az említett alázatos felirásunkban előterjesztett kivánatinknak elfogadása által a nemzetnek ezen intézetnek minél előbbi létesítése iránti forró óhajtását hova hamarabb teljesiteni méltóztassék.

Kik egyébiránt stb.

(Rendi Napló V. köt. 424—425 lap.)

---

334. Kerületi ülés.

1844 november 7-én, d. e. 10 órakor.

Elnökök: Dobozy (Bihar), Farkas (Pozsega). *Jegyzők:* Szentkirályi, Vukovics, Ghyczy. *Naplóvivő:* Bottka.

Tárgy: Több rendbeli főrendi válaszizenetek. Hitelesítések. A Kerületi Napló letéteményezése iránti intézkedés.

Tanácskozás alá kerültek:

1. A királyi városok, szabad kerületek és szabad községek elrendezése tárgyában átküldött Főrendi válaszizenetek, melyekre a nélkül, hogy az izenetek felolvastattak volna *Szentkirályi* a rendezési munkák jegyzője indítványára, azért, mert e munkálatokra nézve ez országgyűlésen elvek feláldozása nélkül még a két Tábla között sem remélvén már egyesülést, közmegegyezőleg kijelenték a Rendek, miképp multkor kifejtett nézeteikhez tovább is ragaszkodnak, mihez leendő járulásra a Főrendek külön izenetben, mely már a kilenczedik, ismételve felszólíttatnak.

2. A vakok, siketnémák és tébolyodottak intézeteire nézve a főrendi javaslat elfogadtatott olyképpen, hogy a fenséges Nádor, mint kinek legnagyobb tudomása van az említett intézetek állapotáról, megkéretik, miszerint ez érdemben a legközelebbi országgyűlést felvilágosítás végett tudósítani méltóztassék.

3. Olvastatott a kegyelmes királyi válaszoknak a törvényjavaslatok egyes szavaira kiterjesztése iránt érkezett királyi válasz tárgyában átküldött főrendi válaszizenet, mi észrevétel nélkül hagyatott.

4. Előkerült az urbéri törvények némely §-ának módosítása iránti 2-ik Főrendi válaszizenet. A Rendek előbbi nézeteik megtartása mellett *Somssich* indítványára különösen felszólítják a Főrendeket, hogy legalább azon törvényjavaslat fölterjesztésében, mely szerint a jobbágyoknak a tégla- és cserép-zsindely égetés megengedtetik, egyezzenek meg.

5. A Főrendek az iránti válaszizenete, hogy a vámszabályzatban országgyűlésen kívül változás ne tétessék, *Szentkirályi* indítványára el nem fogadtatott, ragaszkodván a Rendek kifejtett nézeteikhez.

Ezután a közmunkák iránti 2-ik, az országos ajánlatról s az országos pénztár jövedelmei beszedés s kezelésmódjáról szóló 2-ik izenet hitelesíttetett.

Ezután *Zsoldos Ignácz (Veszprém megye követe)* kérdést tőn, hogy az országgyűlés eleje óta vezetett ker. naplóval mi történjék? Némelyek Pozsony, mások pedig, mivel, a nemzet Pesten óhajtja jövőben az országgyűlésnek tartását, Pest megye levéltárába kivánták letétetni. Ez utóbbi indítványhoz csatlakozván az előbb nyilatkoztak is, közhatározat mellett, a ker. napló Pest megye levéltárába rendeltetett letétetni.

Végre a pénzügyi munkálat siettetése végett a nagyméltóságú kir. Személynök azonnali országos ülés tartására kéretett meg.

CCLXVII. Országos ülés a tekintetes Karoknál és Rendeknél.

1844 november 7-én, d. e. 11 órakor.

Tárgy: A Karok és Rendek több rendbeli izenetei: az ország közszükségeire teendő országos ajánlat — az országos pénztár kezelése — a közmunkák szabályozása — a hivatalképességről alkotandó törvény — a magyar nyelv — az átmenetek iránt. — Főrendi válaszizenetek a vallásbeli átmenet — magyar nyelv és nemzetiség — a zsidók ügyében.

A mai nap tárgysorozatában legnevezetesebb vitát a Főrendek 2-ik válaszizenete a vallásbeli átmenet tárgyában f. évi okt. 25-én kelt kegyelmes királyi válasz következtében szerkesztett törvényjavaslatra keltett, mely válaszizenet az Országgyűlési Iratok közzé 484. sz. alá soroztatott s a következő:

Második válaszizenete a mélt. Főrendeknek a tek. Karokhoz és Rendekhez az átmenet tárgyában f. évi október 25-én kelt kegy. kir. válasz iránt.

A vallásbeli átmenet tárgyában előterjesztett törvényjavaslatra nézve az iránt, hogy annak bevezető szakaszában a római és egyesült görög szertartású kath. vallások között különbség ne tétessék, és hogy a 6-ik szakaszban azon kifejezés helyett «püspökségek» ezen kifejezés «püspöki hivatalok» használtassék, az egyezség a két Tábla között meglévén: a mi a bevezető szavakban az 1790/91 : 26. t.-cz. 13. §. megemlítését illeti, hogy e részben is az egyesség a két Tábla között eszközöltethessék, a mélt. Főrendek azon biztos reményben, hogy a tek. Karok és Rendek a mélt. Főrendeknek f. évi márczius 25-én a vallás tárgyában kelt kegy. kir. válasz iránt a tek. Karokhoz és Rendekhez legközelebb küldött válaszizenetükben tett abbeli nyilatkozatát, miszerint az egyes szakaszokban az 1790/91 : 26. törvényre és illetőleg szakaszaira való hivatkozástóli elállásra azon esetre, ha a vallás tárgyában alkotandó egyéb törvényes intézkedések is, egy törvényczikkben foglalva terjesztetnek királyi megerősítés alá, s annak

bevezető szakaszában az 1790/91 : 26. t.-czikk a vallás dolgában már előbb felterjesztett törvényjavaslat példájára megemlíttetik, készeknek jelentkeztek, méltányolni fogják: e helyen is ugyanazon nézeteiket ismételve odanyilatkoznak, hogy azon esetre, ha az átmenet tárgya nem egyedül maga, hanem a vallás dolgában alkotandó egyéb törvényszakaszokkal egy törvényczikk alá foglalva terjesztetik Ő Felsége megerősítése alá, a 13-ik szakasznak, mindamellett is, hogy f. évi október 25-én kelt kegy. kir. válasz annak nem megszüntetését, hanem magyarázatát tárgyazza, kivánt megemlítésétől elállani és az 1790/91 : 26. törvényre való általános hivatkozáson, eként abban is megnyugodni hiszik, hogy ama törvényjavaslat úgy, mint azt a tek. Karok és Rendek legujabban módosíták Ő Felségéhez hova hamarabb felküldessék.

Elnök: Tehát megegyeznek benne a tek. Karok és Rendek. *(Felkiáltás: Elfogadjuk!)*

Karácsonyi (Torontál megye követe): Minthogy ezen tárgy igen fontos, kérem, méltóztassék azt még egyszer felolvastatni.

Elnök: Tehát méltóztassék figyelemmel lenni.

Bezerédj (Tolna megye követe): Ha a tek. Karok és Rendek ezen izenetet minden észrevétel nélkül elfogadják, akkor a további tanácskozás végett nem szükséges kerületbe vinni; azonban magam is úgy tartom, jobb lesz még egyszer felolvasni, mert így sokkal inkább felfoghatjuk és nem viszszük a dolgot olyan térre, melyet később meg nem köszönünk.

Széll itélőmester újra felolvassa a fentebbi izenetet.

Sebestyén (Veszprém megye követe): Nékem aggodalmam volna az iránt, miért ellenzik a Főrendek «az egyesült görög» megnevezést, de miután válaszukban világosan kimondották, hogy ezen két vallás közt semmi különbség nem létezik, aggodalmam tökéletesen megszünik; azért véleményem szerint az izenetet el lehet fogadni.

Beöthy (Bihar megye követe): Furcsának látszik nekem az a szerkezet. Az első két pontra azt mondják a Főrendek, hogy abban ők ellenzéket nem tesznek; a másodikban azt mondják, hogy reménylik, hogy mi méltányolni fogjuk az ő általuk tett javaslatot a márczius 25-iki resolutióra; a végén pedig azt jelentik ki, hogy nem akadályoztatják, hogy a mi a törvényczikkben van, fölterjesztessék.

Pázmándy (Komárom megye követe): Én azon gondolatban vagyok, hogy akkor, midőn a Főrendek az általunk előterjesztett

törvényczikket elfogadják, nincs szükség arra, hogy az izenet leiratsék és bővebb megfontolás végett kerületre jöjjön; de más az, midőn a Főrendek itt csaknem félívre terjedő replicákkal felelnek; némi tekintetben elfogadják, némi tekintetben nem fogadják el nézeteinket. Én arra, a mi itt mondatik, semmi tekintetben reá nem állok, mert ki van mondva, hogy a 13. §-nak megszüntetése nem czéloztatik, hanem annak csak magyarázása. Már a mult alkalommal is előadtam, hogy erre reá nem állok; mert az 1790:26. t.-czikk 13. §-a ezen átmenet által nincs megváltoztatva. Ha a multkori törvényczikk nem áll, akkor én itt kimondom, hogy az egész átmeneti törvényhez nem járulok; mert ha mi a 13. §-t némi tekintetben módosítjuk, némi tekintetben azt mondjuk, mit a mélt. Főrendek, hogy t. i. azon törvényczikk fennáll a maga erejében, akkor mi az egész átmenetellel semmit sem nyerünk, mert azon törvényczikk nyomán azon két tanút, kik a katholikus paphoz elmennek, mint csábítókat lehet üldözni. Vagy meg kell tehát szünni a 13. §-nak és akkor lesz átmeneti törvény; vagy ha nem szünik meg, nem lesz átmeneti törvény. Hogy oly törvényeket alkossunk, melyeket a jövő országgyülésig a papság mindenféle csavarásaival kijátszhat, abban semmi tekintetben meg nem egyezhetem. Én kivánom a tárgyat kerületbe visszavitetni.

Klauzál (Csongrád megye követe): Én az izenetet úgy, a mint az szerkesztve van, kétszeri hallásból sem tudtam felfogni, hogy t. i. mi a méltóságos Főrendeknek a szándéka? Én is úgy értettem az izenetet, mint Bihar követe; de látok benne olyanokat is felállítva, melyeket válasz nélkül hagyni nem lehet. Részemről óhajtanám, hogy ezen tárgy iránt még ma lehessen fölterjesztést tenni; jónak látnám azonnal nyomtatás alá adni és még ma este kerületben fölvétetni; ülést éjszaka is tarthatunk.

Elnök: Én nem vagyok ellene, s ha valaki, én nem kivánom a dolgot hosszabbítani; de tessék a dolgot megtudni, mert nem tudom, most küldhetnénk-e fel a tárgyat mindjárt, vagy egyetemesen akkor, midőn a többi pontokra nézve meglesz az egyesség? Ha annyi észrevételök van a tek. Karoknak és Rendeknek, méltóztassanak lediktáltatni.

Perczel (Tolna megye követe): Én nekem volt szerencsém megérteni a mélt. Főrendeket. Ők — úgy látszik — megbánták, hogy az átmeneti törvényjavaslatot oly hamar elfogadták. Ha beletekintek az iratba és olvasom: azt veszem észre, hogy ezt a mélt. Főrendek hozzákötik a többi törvényjavaslathoz, használva a tek. Karoknak és Rendeknek egy régibb izenetét, melyből okoskodnak; s azt mond-

ják, hogy a 13. §-tól csak azon feltétel alatt állanak el, ha a tek. Karok és Rendek ezen összekötést elfogadják. Én e tárgyat kerületbe kívánom visszavitetni.

Vukovics (Temes megye követe): Arra nézve, mit a mélt. Főrendek mondanak, idején tartom a tanácskozást akkor is, ha a felirás fölmegyen. Azon esetben, ha ők feltételt nem kötnek ahoz, hogy a felirás és az ahoz mellékelt törvényjavaslat úgy menjen fel, mint mi javasoltuk, akkor reá állhatunk, hogy menjen fel a felirás minél előbb; azon esetben pedig, ha feltétel mellett akarjuk felbocsátani, vissza kell vinni a kerületbe, s elhalasztani a felirás fölterjesztését.

Nagy Károly (Gömör megye követe): Én a mélt. Főrendek nézetét így értem: a méltóságos Főrendek azt mondják, hogy elállanak attól, hogy megemlíttessék az 1790 : 26. t.-cz. 13. §-a, két feltétel alatt. Első feltétel az, hogy a vallás tárgyában alkotandó minden törvény együtt terjesztessék fel; másik feltétel az, hogy a felterjesztett törvény elébe az 1790 : 26. t.-cz. általában említtessék meg. Véleményem szerint itt nem látok egyéb különbséget, mint meglévén az első részre az egyesség, a második feltételről pedig azt mondanók a mélt. Főrendeknek, hogy a 26. t.-cz. megemlítéséről és miképpeni megemlítéséről akkor fogunk szólani, ha a törvényeket felterjesztjük.

Lónyay Gábor (Zemplén megye követe): Én nem tartom szükségesnek, hogy e tárgy kerületre menjen; mert a mint felfogtam a mélt. Főrendek határozatát, azt úgy magyarázom, miszerint ők nem ellenzik, hogy azon törvényjavaslat felmenjen úgy, a mint a tek. Karok és Rendek szerkesztették, ha hivatkoznak az 1791 : 26. t.-cz. 13. §-ára; hanem ezt úgy jelentették ki, hogy ha a többi törvényjavaslatokra is, melyeket a tek. Karok és Rendek fel fognak terjeszteni, egyesség lesz és azon törvényjavaslatok együvé foglaltatnak, csak akkor kívánják, hogy a 26. t.-czikkre hivatkozzunk. Azon kérdés tehát nincs a mélt. Főrendek által világosan kimondva, hogy mi történjék akkor, ha a többi törvényjavaslatokra nem lesz egyesség, és nem lesz királyi válasz? t. i. ha ezen törvényjavaslat csak magára fogna maradni. S erre nézve nem mondották ki a mélt. Főrendek, vajjon megegyeznek-e abban, hogy ezen törvényjavaslat tisztán, mint azt a tek. Karok és Rendek szerkesztették, álljon-e meg vagy nem? Véleményem szerint tehát szükségesnek látom a mélt. Főrendeket felszólítani, hogy azon esetben, ha ezen törvény megkészül, egyezzenek meg abban, hogy ezen törvényre ne hivatkozzunk. Ha a dolgot kerületbe vinnők, ott is csak azt mondanám, hogy a 13. §-rai hivat-

kozásban meg nem egyezem, mert az egészen ellene van a törvénynek. Egyébiránt ha azt kijelentenők is a mélt. Főrendeknek, hogy a többi törvényekkel e törvény együtt huzassék össze, azon esetben kimondanók, hogy nem ellenezzük az 1791 : 26. t.-czikkrei általánosságban való hivatkozást is.

Horváth Simon (Ung megye követe): Én is úgy értem a mélt. Főrendek izenetét, mint az előttem szólott követ úr. A mélt. Főrendek elfogadják a törvényjavaslatot, s csak azon feltételt kötik ki, hogy a többi vallásbeli törvényekkel együtt terjesztessék fel és a 13. §-ra hivatkozás történjék. Miután a mélt. Főrendek elfogadják, hogy a törvények együtt menjenek fel s miután szokása a törvényhozásnak csak általánosságban hivatkozni más törvényekre : az 1790-ki törvényben is a kikötések csak általánosságban vannak felhíva : nem látok benne semmi okot és erősséget, hogy a mélt. Főrendeket mi tartóztatja a mi kívánatunknak elfogadásától, s miért kötik a megegyezést azon feltételhez, hogy ők a 26-ik törvényre való hivatkozást mellőzni egyáltalán nem akarják?

Beöthy (Bihar megye követe): Én ez izenetben, miután kétszer hallottam, s el is olvastam, megvallom, egy oly incisumot látok, mely az egész ügynek tiszta felfogását akadályoztatja, azért, mert ezen dolog két részre oszlik. Igazsága van Zemplén megye követének, hogy az átmeneti törvény a 26. t.-czikkel nem áll kapcsolatban. Nem tudom, minek mondják azt a mélt. Főrendek, hogy nézeteinket méltányolni fogják? Ez nem idevaló. Itt az a kérdés : reá állanak-e vagy nem? hanem a mi a végén kimondatik, hogy nem ellenzik, ez kell nekünk; a többi a jövendőnek feladata. Én kívánom a mélt. Főrendeket felhivatni, hogy egyezzenek meg az általunk fölterjesztett törvényczikkben.

Perczel (Tolna megye követe): Megegyezem abban, a mit Bihar megye érdemes követe mondott, s azt gondolom, hogy a mélt. Főrendeknek nem lehet a törvényszerkezet lényegét megváltoztatni, miután Ő Felsége maga is resolutióját különösen elválva adta ki a többiektől. Most tehát azt a mélt. Főrendeknek más tárgyakhoz kapcsolni nem szabad; mert az minden országgyűlési tárgyalásnak értelme ellen lenne. Kívánom a mélt. Főrendeket úgy, mint Bihar érdemes követe mondá, felszólítani, hogy fogadják el a törvényjavaslatot úgy, mint azt mi fölterjesztettük és semmiféle törvénynyel kapcsolatba ne hozzák.

Sebestyén G. (Veszprém megye követe): Érdemileg beleegyeztek a Főrendek; a feltételt sem ezen czikkre kötötték ki maguk-

nak, hanem akkorra, midőn a szerkezet a többi tárgyakra lesz felterjesztendő, s e mellett maradhatnánk. Az hamar megtörténhetik, mit Bihar követe mondott: hogy minden fenntartás nélkül nyilatkozzanak ezen törvényczikkre, vajjon ennek fölterjesztésében megegyeznek-e vagy nem?

Elnök: Én megvallom, szivemből kivánom, hogy az egyességre nézve minél előbb a dolog végére jussunk. Én azt látom, ha a tek. Karok és Rendek szóról-szóra leirnák a resolutiót, soha jobbat nem tennének, mert az legvilágosabb. Én is úgy értem a dolgot: a tek. Karok és Rendek átküldötték az átmeneti törvényjavaslatot a mélt. Főrendekhez, s erre nézve meg van az egyesség; de a tek. Karok és Rendek azon szempontból menve ki, hogy itt nem az 1791:26. törvényczikknek megváltoztatásáról van szó, hanem egy új törvénynek hozataláról, a 26. t.-czikk 13. §-át nem kivánják megemlíteni. Ez a különbség a tek. Karok és Rendek és a mélt. Főrendek között. Most a Főrendek azt mondják, hogy mi reá állunk erre is, de azon feltétel alatt, hogy a többi tárgyakra nézve is az országos Rendek Ő Felsége eleibe szinte fognak tenni egy felirást s ekkor köttessék össze ez a többiekkel együtt; össze lévén pedig kötve, csak közönségesen lesz hivatkozás a többi törvényekre. Már megvallom, azt nem tudom, hogy a mint most értik a mélt. Főrendek, mehet e ezen átmenet kérdése magában Ő Felsége elébe, vagy sem? Ha mehet: vajjon csak az 1791:26. t.-cz. 13. §-a megemlítésével mehet-e? Ha csak így mehet akkor jobb, ha a vallásos tárgyakkal együtt terjesztetnek Ő Felsége eleibe; de ezt már ismét úgy tudom, hogy erre még reá nem állottak a tek. Rendek. Most tehát egyszerüen azt mondják a tek. Karok és Rendek, hogy az átmenet kérdése magábanálló lévén és az egyesség az iránt a két Tábla között is már meglevén, vitatkozás csak a felett van: vajjon legyen-e hivatkozás az 1791:26. t.-czikkre vagy se? A tek. Karok és Rendek továbbá is ahoz ragaszkodnak, hogy ne legyen és kérik a Főrendeket, hogy méltóztassanak ezen törvényre magára és nem összeköttetésben nyilatkozni. *(Helyes!)* Tessék a tek. Karoknak és Rendeknek ebben megegyezni.

Balogh Kornél (Győr megye követe): Ezen két tárgy eddig sem volt összekötve és ha most akarnók összekötni, annyit tenne, mint hogy ha egy másik tárgyra nézve nem sikerül az egyesség, az egészből semmi se legyen. Azt nem lehet ellenvetni, hogy a dolog utolsó stadiumán áll s kivánom tisztán, a mint Zemplén és Bihar megyék követei előterjesztették, a mélt. Főrendeket felszólítni az iránt, hogy nyilatkoztassák ki határozottan, hogy elfogadják-e kivá-

natunkat? s ekkor nem kell kerületbe vinni a tárgyat. Ha pedig kívánatunkhoz nem járulnak, akkor szükség, hogy arról továbbá is tanácskozzunk.

Pazmándy (Komárom megye követe): Én ezen izenetet elolvastam, azért bővebben szólhatok róla; de mondhatom, érthetetlenül van szerkesztve. Véleményem szerint a mélt. Főrendeknek lehetne akár irásban, akár szóval egy izenetet tenni, mely eképpen hangzanék: «A mélt. Főrendek válaszizenetére nézve a Karok és Rendek kijelentik, hogy az 1790:26. t.-cz. úgy, mint az a mult országgyűlésről fölterjesztett vallásbeli 21. t.-cz. bevezetésében áll, azon esetre megemlíttessék, ha az átmeneti törvényen kívül jelen országgyűlésen még más vallásbeli törvényczikkek is alkottatnának; a mi pedig az 1790:26. t.-cz. 13. §-át illeti: arra a Karok és Rendek szükségesnek tartják megjegyezni, hogy jelen átmeneti törvény által ezen §-t tökéletesen megváltoztatva hiszik lenni». Ezt azért lesz szükséges a viszontizenetben kijelenteni, mert ha ezt nem teszszük, miután az akták közzé jön a mélt. Főrendeknek izenete, a Karoknak és Rendeknek pedig erre viszonizenete nem fog következni, akkor azt fogják mondani, hogy izenetük áll.

Elnök: Olyformán tehát, a mint a követ urnak tetszett mondani s a mint az első izenetben van, hasonlóképpen kellene a mélt. Főrendeknek izenni, hogy «ezen átmeneti tárgy királyi válasz következtében is a többi vallásbeli tárgyaktól külön tárgyaltatik; egyébiránt az egyesség mindenekben meglévén, azon kívül, vajjon az 1790:26. t.-czikkre hivatkozás történjék-e vagy ne? — a Karok és Rendek kérik a mélt. Főrendeket, hogy ez iránt — tekintettel nem lévén a többi vallásbeli tárgyakra — méltóztassanak véleményüket tisztán s világosan kimondani». *(Helyes!)*

Beöthy (Bihar megye követe): Világosan ki kívánom mondatni, hogy ezen dolog magában a királyi resolutióban is egészen elkülönözve áll, erre külön resolutió érkezett és hogy ez nem áll a többi tárgyakkal semmi kapcsolatban. *(Elfogadjuk!)*

Elnök: Ezen közkívánatot felfogja tenni az itélőmester úr, s majd átviszi szóval az izenetet.

*

Ezen határozat következtében a Főrendeknek ugyancsak e napon tartott ülésében* *Széll Imre nádori itélőmester* jelenti, hogy mi-

* Lásd: Főrendi Napló VII. köt. 274. l.

után a kegy. kir. válasz következésében is a vallásbeli átmenet a többi vallásbeli pontoktól elkülönítve és e részben a két Tábla között az egyesség megvolna s a különbség még csak a bevezető §-ban az 1790/91 : 26. t.-cz. 13. §-ának megemlítése körül forogván fenn, a Karok és Rendek a mélt. Főrendeket teljes bizodalommal felszólítják, hogy egyéb vallásbeli pontokra való tekintet nélkül a fennforgó kérdésre vagyis a 13. §-nak a törvényjavaslat bevezető részéből ki — vagy nem — hagyására nézve határozottan nyilatkozni méltóztassanak; ismételve kijelentik azonban a Karok és Rendek, hogy a többször említett 13. §-ra való hivatkozásban részökről meg nem egyezhetnek.

Majláth György országbíró: Azon kérdésre, melyet a tek. Rendek hozzánk intéznek, bátor vagyok azon viszontkérdést tenni: Szándékoznak-e a tek. Rendek még némely pontokra nézve a vallás dolgában fölterjesztést tenni és törvényjavaslatot előadni? Mert azon esetre, ha több pontokat is felterjesztenének, akkor — úgy hiszem — ők sem volnának idegenek attól, hogy általános kifejezéssel említtessék a bevezetésben az 1790 : 26. t.-cz. Ezáltal pedig megszünnék minden további nehézség, az átmeneti intézkedés a többi vallás tárgyaival egy bevezetés mellett ugyanegy törvényben igtattatván. Mielőtt tehát a hozzánk intézett kérdésre felelnénk, jó volna megkérni a tek. Rendeket, hogy feleljenek az általam előadott kérdésre. *(Elfogadjuk!)*

Kopácsy József herczegprimás se ellenzi e kérdés tételét.

Nádor-elnök: Tessék itélőmesternek ezt a Rendeknek szóval jelenteni.

*

Ezen határozat alapján a Rendeknek nov. 8-án tartott országos ülésében.*

Széll Imre itélőmester a szóbeli izenetet következő szavakkal teszi meg: «Mielőtt a mélt. Főrendek az átmenet tárgyában hozzájok intézett szóbeli izenetére a tek. Karoknak és Rendeknek elhatározólag válaszolnának, kivánják a tek. Karokat és Rendeket az iránti nyilatkozatra felszólítani: szándékoznak-e a tek. Karok és Rendek a vallás tárgyában több pontokra nézve is Ő Felsége eleibe fölterjesztést tenni? Mert ha ez szándékuk, miután ezen esetre maguk sem fogják ellenezni, hogy a törvényczikk bevezetésében úgy, mint az 1840-ben történt, az 1790/91 : 26. t.-cz. általánosan említtessék, minden nehézség megszünnék. A mélt. Főrendek a maguk érdemleges feleletét akkora tartják fenn, midőn e jelen kérdésökre feleletet nyernek.

* Rendi Napló V. köt. 440. l.

Beöthy (Bihar megye követe): Ez igen meglepő izenet. Ugyan mit gondolnak a mélt. Rendek, hogy mit akarunk mi csinálni, hogy még szándékunkat is kétségbe veszik? Hát nem szándékozunk mi már három országgyűlésen a vallás tárgyát elintézni? s miután már annyit fáradoztunk, most is nem szilárd szándékkal vagyunk-e? Hisz nem vagyunk mi szent lelkek, hogy előre tudhassuk: meg lesz-e az egyesség vagy nem? Az ilyen kérdést tartsák meg a mélt. Főrendek maguknak.

Vukovics (Temes megye követe): Látszik, hogy püspökök ülnek annál a Táblánál, kik az utolsó napokban keserítik meg a Rendek kebleit azok iránt, mikre nézve általános volt a remény. Hisz tegnap is azt jelentették azon jezsuitai izenetökben. Ha ez továbbá is így megy, mi nem tanácskozhatunk a másik Táblával. Tegnap is azt feleltek irásban, mit most szóval. Így nem tudom, mit csinálunk.

Klauzál (Csongrád megye követe): Az igaz, hogy ez új tünemény. Hisz tudta azt a főrendi Tábla, hogy mi a vallásbeli egész tárgyra nézve hozzája mit küldöttünk által. S most bennünket kérdeznek, hogy van-e szándékunk törvényt alkotni? Hisz ha nem volna szándékunk: miért küldöttük volna azokat által? Ő rajtuk a sor! Hogy állnak a Főrendek? Szükség, hogy azt tudja meg a nemzet, miképp zsarnokoskodik a főrendi Tábla az alsó Táblán. Az átmenet tárgyában megvan az egyesség; az átmeneti törvényjavaslat minden præambulum nélkül ezen szavakkal terjesztetett fel: «egyik vallásból a másikbani átmenetel». Akkor a mélt. Főrendek meg nem ütköztek. És íme, midőn megerősítés alá megy: lejövén a kegy. kir. leirat, a mélt. Főrendek belékötnek, s oly præambulumot tesznek be, mely azon fölterjesztett törvényjavaslatnak præambuluma nem volt. Ezen illoyalis eljárás még nem elég, hanem mikor mi sürgetjük, hogy ereszszék fel az átmeneti felirást, akkor, noha egyenesen ők hivtak fel bennünket, hogy az átmenet kérdését különválasztva terjeszszük fel más vallásbeli egyéb pontoktól — akkor nem fogadják el a vallásbeli pontokra tett előterjesztéseinket, melyeket kötelességük elfogadni, s melyeket el nem fogadniok nem szabad; mert mi ismét a két leirathoz idomítjuk a vegyes házasságokból származott gyermekek iránti törvényjavaslatot. Ők megegyeztek abban, hogy kötelező erővel birjon a törvény, mert megegyeznek azon törvényjavaslatban, melyet mi először fölterjesztettünk, hogy t. i. a vegyes házasságból született gyermekek apjok vallását kövessék, és mégis, bár a resolutiók elsejében benn van az, hogy a törvény határozó legyen, a szülőkkeli egyezkedést akarják. Ez a legilloyalisabb eljárás a világon! Jobb lenne,

ha a mélt. Főrendek, kik az egyházi rendnek, a püspököknek állanak prædominiuma alatt, nyilatkoznának tisztán; akkor mi tudjuk, hogy hányadán vagyunk, s tartunk akkor egy egyházi zsinatot, és megmutatjuk a mélt. Főrendeknek, hogy ők a törvényhozásnak kötelességét nem teljesítő részei. Én még egyszer felkivánom szólítani a mélt. Főrendeket, most pedig kerületi ülésbe kivánom átvitetni ezen átmeneti második választ, s ott majd fogunk róla szólani.

Szentkirályi (Pest megye követe): Tisztán megegyezném abban, mit Csongrád követe mondott, ha előttem nem állana az, hogy még ezen törvényjavaslatot fölterjeszteni és arra leiratot is várni kellene s igy talán, ha azt teszszük, mit Csongrád megye követe javaslott, éppen a mélt. Főrendek azon részének szándékát teljesítjük, melynek szándéka ellen ő kikelt. Én nem azt látom itt, s a mit látok, azt kimondom s elégnek nem tartom, hogy a tek. Rendek most megértették s átlátták azon résznek tacticáját, melyről Csongrád megye követe beszélt. Most az átmenetben már megvan az egyesség; ez az egyházi rendnek nem igen tetszik s mit tesznek ők? Emlékeztetem a tek. Rendeket, hogy a vallás tárgya 1836-ban oly szoros kapcsolatba tétetett egyike a másikkal, hogy egyiket a másik nélkül nem akarták fölterjeszteni. A mélt. Főrendek azon örökös kérdezősködésökkel ugyanazon maneuvret gyakorolják, csakhogy nem mondják, mi a szándékuk? Nekünk nem kell hosszas izenetet váltani, hanem mondjuk meg a Főrendeknek, hogy mi felszólitásaikra a tárgyakat egymástól elszakítván, többé nem hagyhatjuk magunkat gátoltatni, hanem nyilatkozzanak tisztán: fel akarják-e bocsátani a törvényjavaslatot, a mint áll? Ha fel akarják: úgy menjen fel; s ha nem: úgy maradjon itt, és én ekkor ebben sem akarok semmit.

Tegnap a kerületi ülésben, midőn a mélt. Főrendek válasza felett tanácskoztunk, t. i. a márcz. 25-kén érkezett leirat iránt, a tek. Rendek oly világos határozatot kivántak a 4. §-hoz hozzátenni, mely által a §-nak biztos eredménye lett volna; akkor az mondatott a veszprémi káptalan részéről, hogy úgy veszi észre, hogy a tek. Rendek csak az egyik felekezetbelit akarják kielégiteni, a másikat pedig nem; ő az átmenetet értette, hogy mi a protestansokat akarjuk csak, nem pedig a katholikusét biztosítani, — 2-or, hogy ők azon bajtól megszabadúlni kivánnak, melybe az áldás megtagadása miatt tétettek, mely rajtok maradna. És én megfordítom a dolgot, s azt mondom, hogy ők vannak azon helyzetben, miszerint ők nem akarnak mindkét résznek igazságot szolgáltatni. Ők az áldásmegtagadás bajától akarnak megszabadulni. Gyakran kivánták a főtisztelendő urak, hogy a

tek. Rendek olyan törvényt hozzanak, melyet félremagyarázni ne lehessen, és midőn a gyermekek neveléséről van szó, akkor összesúgnak, senki egy szót sem szól közülök azért, mert ők megelégesznek az 1790: 26. t.-czikk egyoldalú rendeletével. Én, ha látok oly valamit, mi megakasztja a dolgot, látom az egyház és Főrendek részéről azon tendentiát, miszerint egy részről a dolgot válhatlan kapcsolatba akarják tenni, más részről azt, a mi összevaló, el akarják választani. Én játékot űzni nem akarok s határozottan kimondom, hogy ezen törvényjavaslat vagy így megy fel, vagy éppen nem fog felmenni.

Elnök: A dolog már tegnap is világosságban volt, úgy tartom, tegnap azt izenték a tek. Rendek a Főrendeknek, hogy jelentsék ki magukat tisztán az átmeneti törvény iránt, különösen pedig — amennyiben másról nincs szó — az iránt jelentsék ki magukat, hogy az 1791: 26. t.-czikkre legyen-e hivatkozás, vagy ne? melyet a Rendek nem akarnak; most a mélt. Főrendek azt izenik vissza és megkérdezik a tek. Rendeket, hogy kívánnak-e a többi vallásbeli törvényekre fölterjesztést tenni? mire nekem is meg kell vallanom, hogy a felelet nagyon könnyű; azt hogy a tek. Rendek kívánnak fölterjesztést tenni, mindjárt meg fogja mutatni a tek. Rendek 3-ik izenete a vallás dolgában. Mi magát a dolgot illeti: úgy tartom, hogy az lesz talán a különbség, hogy a tek Rendek az átmenet kérdését külön kívánják felküldeni és inhæreálnak ahoz, hogy az 1791: 26. t.-czikkre hivatkozás ne történjék. Tehát csak az a kérdés, hogy a viszonizenet mindjárt történjék-e, vagy előbb fölvenni kívánják a dolgot a kerületben.

Fejérváry Miklós (Hont megye követe): Ha az ember kissé gyanúsítani akarna, könnyű volna a mélt. Főrendekről azt föltenni, hogy ők is vannak néha oly helyzetben, hogy olyat mondanak és indítványoznak, melyet maguk sem akarnak, hogy keresztül menjen. És ha az újabb országgyűlések tetteit figyelemmel kisérjük, aligha nincs oly eset, a midőn a mélt. Főrendek olyat izentek, amiből nem gyanították, hogy lesz belőle valami és mégis beteljesedett. Ők minket is olyanoknak tartanak, hogy mi itt indítványokat teszünk és több felírásokat fölterjeszteni akarunk, s felkívánjuk őket szólítani, hogy Ő Felsége elébe ereszszék föl, s még sincs igazi szándékunk. Alkalmasint, ha gyanúsítani akarna az ember, ezen izenet folytában ezt méltán lehetne a mélt. Főrendekre mondani; de én gyanúsítani nem akarok, hanem izenjük meg a mélt. Főrendeknek, hogy valamint már számtalanszor felszólítottuk őket, úgy most is azt mondjuk, hogy a mennyiben a mélt. Főrendek megegyezését utólérni képesek vagyunk, fel akarjuk terjeszteni, s ha most föl nem terjesztjük, úgy a

késő maradékra bízzuk és az majd fel fogja terjeszteni. Azon okból, melyet Pest megye követe felhozott, hogy t. i. a Főrendek azon része, mely ezen dolgot, ha egyenes úton nem akadályoztathatja, mellékes úton akadályoztatja, czélt ne érhessen: azt kívánom, hogy rögtön menjen vissza az izenet a Főrendekhez, hogy több okuk ne lehessen e tárgyat akadályozni.

Beöthy (Bihar megye követe): Én eltérek azon javaslattól, mely abban pontosúl, hogy most mindjárt vétessék fel azon törvényczikk és az itélőmester által átküldessék előleges válaszúl. Azonban csak annyiban kívánok Pest megye követe kívánatához szólani, hogy a mennyiben én mostani állásomnál fogva az ily kérdéseket, melyekben a legnagyobb sértést látom, el nem szívelem; ezennel kívánom a kerületi jegyzőt kiküldeni, hogy a tárgy iránt rövid nyilatkozatot készítsen, melyben jelentessék, hogy mibennünk szándék és akarat soha sem hiányzott, hogy mi a dolog fontosságából játékot űzni nem szoktunk. Ezt mi eléggé bebizonyítottuk. S mégis azon kérdést támasztják, hogy van-e szándékunk, vagy nincs? Ez nem egyéb, mint gúny, melyet én egyszerűen visszautasítok; és kimondom, hogy miután a két Tábla közt egyesség nem lesz és a felírás fölterjesztését nem eszközölhetjük, ha csak a szándékról van szó; azt tanúsítják e tárgybani több országgyűlési működéseink. *(Elfogadjuk!)*

Széll Imre itélőmester: Engedelmet kérek, nehogy más magyarázat tulajdoníttassék szavaimnak, szólanom kell. Én *szándékot* nem mondtam, hanem csak azt, hogy szándékoznak-e több pontok iránt Ő Felsége elébe fölterjesztést tenni?

Elnök: Tessék tehát a jegyző úrnak feltenni ezen izenetet Bihar megye követe előadása értelmében, és az ülés átformáltatnék *kerületi ülésre*, vagy pedig — a mint a tek. Rendek gondolják — itt is megtörténhetik.

*

Az országos ülés folyama alatt* *Szentkirályi (Pest megye követe)* jelenti, hogy harmadik izenetét a Rendeknek a vallásbeli átmenet tárgyában Bihar vármegye indítványa következtében elkészítette. *(Felolvassa.)*

Elnök: Minden esetre ezen javaslat megtétethetik; de most az országgyűlés végével ne tessék oly formalitásokon fennakadni. A Pest megye követe által szerkesztett s felolvasott javaslatra azon

* Rendi Napló V. köt. 444. lap.

észrevételem volna, hogy azon «gúnyt» belőle kihagyni méltóztassanak s elég lesz, ha a «keserűség» bentmarad.

Jankó (Pozsony megye követe): Én a «gúny» szó kihagyásához annyival inkább hozzájárulok, mert azt el nem akarom ismerni, hogy a mélt. Főrendek gúnynyal viseltetnének irántunk; tennők e helyett inkább «keserű érzés»-t.

Ragályi (Gömör megye követe): Szóban keresnek valamit a tek. Rendek, s azt gondolják, hogy ha a «gúny» benn nem lesz, akkor a mélt. Főrendek mindent megadnak nekünk? Az igaz, hogy gúny, amit izentek s lehetetlen is másnak mondani. Hát mi édes szavakkal akarjuk a mélt. Főrendek méltányosságát megnyerni? Én akarom, hogy megmaradjon az izenet úgy, a mint azt a jegyző úr feltette.

Szombathelyi (Békés megye követe): Ha egyes embernek keblét keserű érzés elfoglalja s kitör: egészen más, de egy egész tanácskozási testülethez nem illik, s csak magunkat bélyegeznők meg az által. De azt, mi úgy van, ki akarom mondani, t. i. «keserű fájdalom»; ezt tegnap is kimondtam, mert ahelyett, hogy a mélt. Főrendek feleltek volna, még minket kérdeznek.

Szentkirályi: Hirtelen az ember nem tudja jól megfontolni a szavakat, hanem ha kívánják a tek. Rendek, tehát még egyszer felolvasom; egyébként még most is jobb lenne csak szóval átizenni. *(Felolvassa. Helyes!)*

Ragályi (Gömör megye követe): Ha a «gúnyos érzés» kimarad, tegyük legalább «bosszús érzés», mert Békés megye követében, meglehet keserű érzést gerjesztett a mélt. Főrendek izenete, de bennem bosszús érzést gerjesztett. *(Kaczaj.)*

Zmeskál (Árva megye követe): Gömör előadása a nyugodt kedélyekkel összhangzásban nem lehetvén, nem pártolom.

Fejérváry Miklós (Hont megye követe): Én jobb szerettem volna, ha azon kifejezés, melyet a kerületi jegyző úr kihagyott az izenetből, bentmaradt volna; de miután a többség jónak látta kihagyni, nem bánom; hanem azt kívánom, hogy azon oknál fogva, melyet Pest megye követe megemlített, vitetnék át, annál kevesebb időt veszítenénk.

Pázmándy (Komárom megye követe): Én nem szeretnék kérdést tenni a mélt. Főrendeknek; mert itt a Főrendek kérdeznek valamit tőlünk, s mi ismét kérdezünk. Ne kérdezzünk semmit, hanem komolyan szólítanók fel a mélt. Főrendeket, hogy ezen tárgyat, mely át van küldve, bocsássák fel és többet ennél ne mondjanak.

Klauzál (Csongrád megye követe): Magam is azt tenném az izenet végére, hogy a felírásban, melyben az átmenetet föltettük, úgy

volt megnevezve: «törvényjavaslat az átmenetről» és a mélt. Főrendek ebben megegyeztek; tehát most miért ellenzik?

Szentkirályi: Az, mit most Csongrád követe mondott, már benne van a 2-ik izenetben s most azt itt nem kell ismételni.

Olvastatik *3-ik izenete a tek. Karoknak és Rendeknek az átmenet tárgyában*, melyre észrevétel nem volt. Ez az Országgyűlési Iratok közt 498. szám alatt van s a következő:

A mélt. Főrendek azon szóbeli izenetét, ha szándékoznak-e a vallásbeli állapot több pontjai iránt is törvényjavaslatot fölterjeszteni, mely esetben az 1790: 26. t.-cz. 13-ik §-nak az átmenetet tárgyazó törvényjavaslatban leendő megemlítésétől elállanának: a Karoknak és Rendeknek keserű érzéssel nem fogadniok nem lehetett; mert ha figyelembe vették volna a mélt. Főrendek a két Tábla között már harmadik országgyűlésen folytatott tanácskozásokat, meggyőződhettek volna, hogy a Karok és Rendek részéről sem a szilárd és kitünő szándék, sem a szükséges közeledési szellem teljességgel nem hiányoztak.

Egyébiránt a Karok és Rendek a vallásbeli egyes kérdéseknek, melyek az 1836. évi országgyűlésen elmúlhatlan kapcsolatban voltak felállítva, elválasztásában a mélt. Főrendek felszólítása következtében egyezvén meg, különösen az átmenet kérdését, mely a két Tábla közötti kölcsönös megállapodás következésében külön fölterjesztetvén, a kegy. kir. válasz által is elkülönöztetett, semmi egyéb kérdéssel kapcsolatba tenni nem akarják; és valamint ezt már egy izben nyilvánították, úgy most is határozottan kijelentik, hogy az 1790/1: 26. törvény 13. §-ának megemlítését el nem fogadják; felszólítván részükről a mélt. Főrendeket, hogy az átmenetet illető törvényjavaslatnak elkülönözve s akként, mint azt a Karok és Rendek átküldötték, fölterjesztésébe megegyezni méltóztassanak.

Ezután *Zarka János országbirói itélőmester* olvassa az Országgyűlési Iratok közt 486. sz. alatt levő következő izenetét a mélt. Főrendeknek a tek. Karok és Rendek által a magyar nyelv és nemzetiség tárgyában közlött törvényjavaslatra:

Válaszizenete a mélt. Főrendeknek a tek. Karok és Rendek által a magyar nyelv és nemzetiség tárgyában közlött törvényjavaslat iránt.

Tanácskozás alá vévén Ő cs. kir. Főherczegsége a mélt. Főrendek a tek. Karok és Rendek által a magyar nyelv és nemzetiség tárgyában készített törvényjavaslatot, annak

3-ik §-ára nézve megjegyzik, miképp a magyar nyelv iránt kiadott kegy. kir. válasznak ezen 3-ik §-ban érintett tartalmát aképp értik, miszerint az nemcsak Horvátországra, hanem általánosan a kapcsolt Részek követeire van kiterjesztve. Továbbá a

4-ik §-ban a m. udv. Cancellária útján kibocsátandó iratok alatt csak azokat értik, melyek az ország határain belől levő törvényhatóságokhoz intéztetnek, vagy az ezekben lakó magánosok folyamodására adatnak ki. Ezt tehát a magyar nyelvről szóló törvényben eddig is használt kifejezésekkel kívánnák világosan kitétetni.

Az 5-ik §-ban azon kitétel «az országbeli minden hatóságokhoz», hasonló észrevétel alá esik. Végre a

7-ik §-ban «Horvátország» helyett szinte a kapcsolt Részeket kívánnák tétetni.

Ezen előadott észrevételeikhez a mélt. Főrendek ragaszkodnak ugyan, minthogy azonban a kir. válasz magyarázata felett különbség nem forog fenn, megegyeznek, hogy ezen törvényjavaslat felírás mellett Ő Felsége elébe fölterjesztessék, akár a m. udvari Cancelláriával folytatandó értekezésekre utasíttassék.

Ossegovics Metell horvát követ: A magyar nyelv tárgyában áthozott főrendi válasz iránt kénytelen vagyok kijelenteni, hogy nemcsak a 3. és 7. §-okban, hanem a 8. §-ban is Horvátország helyett «kapcsolt részek» megnevezését, továbbá nem csupán a 4. és 5., hanem a 6. és 9. §-okban és mindenhol az ország határainak világos megemlítését a törvénybe igtattatni kívánom, nehogy a törvény szerkezetének kétes értelme miatt sérelmes következésekre ürügy szolgáltassék, sőt netalán oly rendeletek is, melyek csak Magyarországra terjednek, a kapcsolt országokra is kiterjesztetteknek tartassanak. Úgyszinte a törvényeknek más nyelvekre fordításáról a kegyelmes királyi válasz folytában, — a mint már múlt alkalommal mondám — a törvényjavaslatban teendő említést minden esetre kívánom; mert úgy hiszem, hogy nemcsak magyar ajkú, hanem az ország más ajkú lakosainak számára is hozatnak a törvények. Oly eszközöket tehát, melyek megnyugtatásra szolgálnak, midőn ezek kezeinknél vannak, elfogadni egy törvényhozásnak főfeladatai közzé tartozik.

Elnök: Megvallom, tek. Karok és Rendek! e tekintetben egyetértek a horvátországi követ úrral; mert lehet reményleni, hogy Horvátország maga is méltányolni fogja a nemzetnek ezen kívánságát. Azt tartom tehát, czélszerűbb lenne, ha azon kifejezéssel élnénk, melylyel eddig a törvény élt. Egyébiránt, ha a tek. Karok és

javaslat felirás vagy concertatio útján a nemzet kívánsága szerint szerkesztessék» ; és úgy látom, hogy felirás fog szerkesztetni.

Klauzál Gábor (Csongrád megye követe): A tek. Karoknak és Rendeknek határozata a magyar nyelvben érkezett resolutióra az volt, hogy azon pontokból, melyekre nézve a kormány és nemzet között megvan az egyesség, törvény legyen ; de van még több pont is, melyre nézve különbség létezik, p. o. ilyen azon kérdés is, hogy a horvát követek mikor tartozzanak magyarul beszélni az országgyűlésen ? — Azon választmány, mely meg volt bizva a törvények szerkesztésével, a törvénybe bevette ezen pontot is. Ennek következtében, minthogy a választmány a maga törvényjavaslatát elkészítette és a törvények sorába befoglalta, én azt követelem, hogy a horvát követek már a jövő országgyülésen magyarul beszéljenek. Ha tehát ez most concertatióra megy, vagy mint törvényjavaslatot felterjesztjük, akkor mit kérünk a felirásban? A második hiba az, hogy midőn ezen törvényjavaslat kerületbe jött, a kerület nem bocsátotta leiratra, hanem azt vélte, jó lesz átvinni az országos ülésbe. Kivánom tehát, miszerint e tekintetben felirás tétessék, hogy mindazon pontokra nézve, melyekre nincs egyesség, sürgettessék az ; a többi pontoknak pedig, melyekre nézve már megvan az egyesség, szerkezete kinyomatván, jöjjön kerületi vizsgálat alá ; s azok, melyekre nézve megvan az egyesség, concertatio alá jöhetnek ; a resolutiót Ő Felsége kiadhatja, s a mit nyerni fogunk, concertatio alá vethetjük. Kérem a tekintetes Karokat és Rendeket: az idő rövidsége ne riaszszon el bennünket, mert ez igen nevezetes tárgy.

Elnök : Vegyük a dolgot, a mint van. Ha mi a mélt. Főrendekhez átküldünk egy törvényjavaslatot bizonyos megjegyzéssel, és a mélt. Főrendek tesznek reá némely észrevételeket, de azt mondják, hogy ha a tek. Rendeknek és Karoknak úgy tetszik, ők nem ellenzik, miképp vagy felirás, vagy concertatio útján intéztessék el a dolog : oly esetben ugyan tek. Karok és Rendek ! ámbár kevés az idő, de hatalmunkban van felirást tenni. Most tehát az egész kérdés az : ha concertatióra tetszik-e a dolgot ereszteni, vagy pedig fölterjeszteni kivánják a tek. Karok és Rendek ?

Szentkirályi Móricz (Pest megye követe): Nem abban van a dolog, a mit ő Excellentiája mondott, hogy t. i. mi előbbi lépésünktől elállanánk, ha felirás útján sürgetnők a hátralévő pontokat ; s úgy gondolom, hiba sem történt az eljárásban. Mi a törvényjavaslatot illeti, a tek. Karoknak és Rendeknek határozata az volt, hogy azon pontok, melyekre nézve már a resolutio tisztába hozta a dolgot,

Rendek ezt el nem fogadják, az izenet végén ez áll: «ezen törvényfoglaltassanak törvényjavaslatba; a mely pontokra nézve pedig a resolutio s felterjesztés közt különbség van: azok felirás útján sürgettessenek. Már most itt abban van a dolog, a mint volt a reversalisokra nézve a két Tábla között. A múlt országgyűlésen a tek. Karok és Rendek a reversalisoknak a múltra nézve eltöröltetését sürgették, de a jövőre nézve is kivánták eltöröltetni; akkor az egyezség megvolt arra nézve, hogy a reversalisok a jövőre nézve eltöröltessenek, de a másiknak felterjesztés általi további sürgetését maguknak fenntartották. A törvényjavaslatba az jött belé, a mi a resolutióban benne volt, és azon feltétel alatt jött be, hogy a hátralévő pontokat a tek. Karok és Rendek sürgetni fogják. Ezen törvényjavaslat azért készittetett, hogy akkor, a midőn a concertatio ideje már közel van, a törvényjavaslatnak hamarjában teendő szerkezete el ne hibáztassék. Én azt gondolom, hogy ha azon pontra nézve, hogy a horvátországi követek a jövő országgyülésen magyarul beszéljenek, Ő Felsége resolutiót akar adni, meglesz az egyesség; de a tek. Karok és Rendek ezen pontnak sürgetésétől s még az által is, mit a resolutio megadott, s a törvényben foglaltatik, el nem állhatnak. Én tehát kivánom, hogy a hátralévő pontok, melyeket a resolutio meg nem adott, sürgettessenek és sürgettessék az is, hogy Horvátország követei a legközelebbi országgyülésen magyarul beszéljenek.

Zsitvay József (Szerém megye követe): Mindazt, mit Horvátország követe a versióra nézve előadott, magamévá teszem és kijelentem utasitásom szerint küldőimnek azon kivánságát, hogy a deák nyelvről tett azon rendelkezés, mely a resolutióban foglaltatik, a törvényjavaslatban is kitétessék; valamint azt is kivánom, hogy a hat évre adatott deákul szólhatási engedelem a szlavoniai 3 megyére is kiterjesztessék.

Bezerédj István (Tolna megye követe): Nekünk nem szabad semmit elmulasztani, hogy azon pontokra nézve, melyek a királyi válaszban megadva nincsenek, még ezen országgyülésen eredmény sürgettessék; mert különben csonka intézkedéssel mennénk haza; ha t. i. a magyar nyelvnek állapota csak az eddigi resolutiók tartalmában foglaltatnék. Csongrád megye érdemes követének indítványát, hogy felirás tétessék, nem látom czélravezetőnek; én azt gondolom, ha a dolgot concertatióra adjuk, hamarább megyünk. Ha a tárgy a cancellaria elé megy, a mit a választmány kiván, a cancellaria röviden fölterjeszti, s ugyanazon egy czélt érjük el, de egy-két nappal előbb. Szükséges, hogy mindent megtegyünk arra, hogy a többi

pontok is Ő Felsége által elfogadtassanak; de időnyerés végett legczélszerűbbnek hiszem, ha ezen törvényjavaslat átadatik a concertationális választmánynak, és a cancellaria tagjai rövid úton fogják sürgetni a királyi resolutiókat.

Beöthy Ödön (Bihar megye követe): Azon alázatos észrevételem van a dolognak practicus oldalára nézve, hogy t. i. ezen dolognak elintézésére a körülmények mostani stadiumában a két Tábla között új discussiókat létre nem hoznék, hanem kiadnám ezen törvényczikket, a mint van, a concertationális választmánynak. Egyébiránt, ha ezen alkalommal felirást tennénk, akkor hathatósan kellene szorgalmazni az elmaradott pontokra nézve a kiadandó királyi választ; de betenném a felirásba azt is, hogy a legzsibbasztóbb állapot reánk nézve az, hogy a társországoknak még 6 év adatik arra, hogy az országgyülésen idegen nyelven szóljanak; kérjük tehát Ő Felségét, vigasztalja meg valahára a nemzetet azon igazságos kívánságának megadásával, és szállítsa le a 6 évet annyira, hogy a horvát követek a jövő országgyülésen már magyarul beszéljenek.

Klauzál (Csongrád megye követe): Éppen itt van nékem a legnagyobb megütközésem; mert a dolog így áll: igen kétséges azon kifejezés, hogy a horvát követeknek hat évig legyen szabad deákul beszélni; mert ha most három évig nem lesz országgyülés, a legelső országgyülésen, mely lenne, fognának deákul beszélni, mely országgyülés néhány hónapig tartván, s utána 3 év alatt ismét jönne országgyülés, minthogy kétszer három hatot tett, a másik országgyülésen már nem fognának deákul beszélni; de — teszem, 1846-ban lesz országgyülés, és tart nehány hónapig, s utána 3 év alatt ismét országgyülés tartatnék; a hat évnek ki nem teltével a horvát követek két országgyülésen beszélnének deákul; ezt pedig maga a királyi resolutio sem akarja. Most, midőn a leglényegesebb törvény forog kérdésben, nem helyeselhetném, hogy ez csakhamar hajtassék keresztül. Nem bánom ugyan, ha a többire nézve concertatióra megy a dolog; hanem erre a pontra nézve, kívánom országos határozatul kimondani, s a mélt. Förendekkel közöltetni, hogy mi

1-ször a velök közlött, a társországokról szóló szerkezetünk mellett állhatatosan megmaradunk, azonkívül követelni fogjuk, hogy «Horvátország» neveztessék, és ne «társország»;

2-szor mi azt illeti, hogy mikor és meddig szóljanak a horvát követek deákul? erre nézve felfüggesztendőnek vélném a concertatiót, és egy felirásban, melyet mindjárt szerkesztenénk, Ő Felségét megkérném, hogy a horvát követek már a jövő országgyülésen tar-

tozzanak magyarul beszélni, és ezen felirásban lehetne a magyar kamaráról és más pontokról is szólani.

Elnök: Igazán mondva, ezen törvényjavaslatunkban egy kissé megváltoztattuk a szavakat; azonban, ha a tek. Karoknak és Rendeknek úgy tetszik, ezen tárgy concertatióra fog menni, a többire nézve pedig méltóztassék elkészíteni a törvényjavaslatot és felirást.

Békássy Imre (Vas megye követe): Ő Excellentiájának kijelentése szerint is a magyar nyelv iránti törvényszerkezetre nézve Bihar megye érdemes követének előadása el lévén fogadva, időrövidség tekintetéből ahoz nem szólok; hanem a Horvátország és Szerém megye követei által megemlített versióra, vagyis a törvényeknek más nyelvekre való áttétele iránt kijelentem, hogy mivel az által a magyar nyelvnek diplomatikai hitelessége kérdésbe vonathatnék és veszélyeztethetnék, azért abban küldőim részéről meg nem egyezem, sőt annak egyenesen ellene mondok, és kérem a tek. Karokat és Rendeket, hogy erről a törvényben legkisebb említés se tétessék. *(Mindnyájan!)*

Ossegovics Metell (horvát követ): Miután én azon törvényszerkesztéshez sem járulhatok, mely a magyar nyelv tárgyában a tek. Karok és Rendek által indítványoztatik, mert a kegyelmes királyi válasz tartalmához szorosan ragaszkodom, annál kevésbbé hallgathatom el ellenmondásomat akkor, midőn a felirásban még nagyobb követelést látok kijelentetni.

Elnök: Ezen versióra nézve tek. Karok és Rendek! csak maradjon a dolog; különben nem fogunk az utolsó szempillantásban a kerékvágásban maradni.

Klauzál (Csongrád megye követe): Emlékeztetem Excellentiádat, hogy a múlt országgyülésnek utolsó óráiban is jött egy resolutio, melyre nézve haboztunk: elfogadjuk-e vagy nem? mire nézve a két Tábla sem egyezett meg; s végre azt határoztuk, hogy menjen ki a concertationalis választmány s próbálja meg szerencséjét. Azt kivánom én most kimondatni, hogy azon pontokra nézve, melyek a resolutiók által egész kiterjedésben helybenhagyattak, a készített törvény concertatió alá terjesztessék; a többi pontokra nézve pedig, jelesen az iránt, hogy a horvát követek mikor tartozzanak magyarul szólani, mi azt kivánjuk, hogy már a jövő országgyülésen magyarul beszéljenek. És az ezt illető pontot a concertatióra nézve felfüggesztve tartanók addig, míg teendő felirásunkra nézve Ő Felségétől királyi válasz érkeznék.

Elnök: Én nem bánom, hanem attól félek, hogy a midőn többet akarunk, a bizonyost eresztjük el.

Klauzál: Azt tartom, hogy habár most concertálják is a tárgyat, még azért nem leszünk elütve attól, hogy ha Ő Felsége kedvezőleg válaszol feliratunkra, ahoz ne alkalmaztathassuk a törvényt. És így tehát nem áll az, hogy a bizonyost kiszalasztjuk a kezeink közzül.

Elnök: E szerint tehát az izenetben, melyet a magyar nyelv iránti törvényczikkre nézve a tek. Karok és Rendek a mélt. Főrendekhez küldenek

1-ször felszólítják a mélt. Főrendeket, ha vajjon felirásra kívánják-e bocsátani ezen tárgyat, vagy concertatióra?

2-szor pedig azon pontokra nézve, melyekre Ő Felségének kedvező válasza nem érkezett, a tek. Karoknak és Rendeknek azonnal fognak egy felirást Ő Felsége eleibe terjeszteni. *(Helyeslés.)*

Sárközy Kázmér (Fehér megye követe az ismét szólani akaró csongrádi követre, Klauzálra czélzólag): Elég már!

Klauzál: Erre csak azt felelem a követ úrnak, bizony nem a magam javára szólok, hanem az ország érdekében. *(Zaj. Perczel Móricz és Szentkirályi Móricz közbeszólanak: Tessék a követ urat kihallgatni. Helyeslés és zaj. Klauzál folytatja):* Én azt gondolom, a concertatio még nem sanctio, és ha Ő Felségétől felirásunkra kedvező válasz jön: azt új concertatio útján szinte be lehet igtatni. Kérem a tek. Rendeket, «entia non sunt sine necessitate multiplicanda», — minek concertáljuk mi azon pontot, mi iránt felirást teszünk? Ő Excellentiája maga is tanúja volt a concertatiónak, midőn a birtokképességi törvényből csak azon haszontalan kis szót akartuk kihagyni, s többé nem lehetett, mert a szerkezet az ország rendei által úgy volt készítve. Hogy van most a szerkezet azon pontra nézve, hogy a horvát követek magyarul szóljanak?: legyen, miszerint hat év után tartoznak magyarul szólani; pedig a királyi resolutio értelme az, hogy a jövő országgyűlésen még deákul szóljanak, de ezután kötelesek legyenek magyarul nyilatkozni, és így az általam felhozott esetből világos, hogy ha 1845-ben lesz egy rövid országgyűlés, s azután 3 év múlva újra, és a mi szerkezetünk vétetik a 6 évre nézve alapul, a concertatióban pedig nem lehet többé ellene szólani, mert azt mondaná a cancellaria, hogy azt maguk az országos Rendek akarták, s ebből az jönne ki, hogy a horvát követek nem egy, hanem két országgyűlésen szólnának deákul, s ez által a jövendőségnek egy párisi almát vetünk elébe, hogy a czivódásoknak vége ne szakadjon.

Ha pedig valaki azt mondaná: hát ha nem jön resolutió? akkor én ezen pontot másképp kivánnám szerkeszteni; úgy, a mint azt a resolutióból kivehetőnek óhajtanám, s azután a szerint fognám concertatióra bocsátani.

Beöthy (Bihar megye követe): Engedelmet kérek, ne méltóztassék gondolni, hogy a törvénynek ezen §-ára oly hamar érkezik felelet. Ha felmegy a felirás, ha akarnak reá választ adni: annak holnap itt kell lenni. Véleményem szerint a concertatiót meg kell kezdeni, és ki kell mondani, hogy mi e tárgyat ugyan concertáljuk, de miután Ő Felségéhez felirtunk, s reménylyük, hogy kedvező választ kapunk, ez által semmi esetre útját nem kivánjuk vágni annak, hogy a resolutio leérkezzék; azonban ha szombaton estve resolutio nem érkezik, akkor a tárgyat minden várakozás nélkül végképpen concertáljuk. Én ebben nem látok semmi veszélyt. Én egyébiránt nem ellenzem Csongrád érdemes követének indítványát, s ha a tek. Karok és Rendek jobbnak látják — legyen. *(Bihart fogadjuk el!)*

Szentkirályi Móricz: Azt méltóztassanak fölvenni, hogy ezen kivétel, mely a horvát követekre nézve a resolutióban van, egyik része azon általános rendelkezésnek, mely az országgyűlési nyelvre nézve van.

Vélekedésem szerint nem lehet azt mondani, hogy ha az egész törvényjavaslat concertatio alá megy, s ha időközben resolutio érkezik, a dolog akkor megváltoznék.

Beöthy: Óvatósságképpen ki kivánom mondatni, hogy a concertatio csak úgy történjék meg, ha azt befejezettnek nem tekintjük; a felirást pedig a jegyző úr el fogja készíteni, s még ma fel is mehet.

Zsedényi: A magyar nyelvről szóló törvényczikket, mely még lediktálva nem volt, köziratra kérem bocsáttatni.

Klauzál: Vélekedésem szerint szükségesnek találom megizenni a mélt. Főrendeknek, hogy ők is egyeznének meg abban, miszerint a horvátországi követeknek mikori kötelezésére nézve a concertationalis választmánynak keze szabad legyen; mert a törvényjavaslatban ki van mondva a hat év; a resolutio pedig azt mondja: «his adhuc comitiis». Tehát talán a cancellariától kinyerjük azt, hogy a horvát követek a jövő országgyülésen ugyan deákul beszéljenek, de azontúl magyarul.

Elnök: Én nem tudom, a cancellaria erre fel van-e hatalmazva? azonban próbáljuk meg. *(Bezerédj István: Ha szabad a visszamenet, az mindent salvál.)* E szerint tehát az concertatio alá eresztetik; azonban, ha az újabb felirásnak következésében Ő Felségétől kedvező

válasz érkezik, akkor még fennmarad a regressus. Tessék ezt itélőmester úr szóval megmondani a mélt. Főrendeknél.

(Rendi Napló V. köt. 425—436. lap.)

A november 7-én tartott főrendi ülésben *

Zarka itélőmester a Rendek megbizásából szóbelileg jelenti, hogy a tek. Rendek a concertatióban tett észrevételekben megnyugosznak. A magyar nyelv tárgyában közlött izenetre azt válaszolják: hogy ők azon törvényjavaslatot, melyet a Főrendekkel közöltek, a concertatióra utasítják, de azon megjegyzéssel, hogy azon pontokra nézve, melyek iránt még kielégítő királyi válasz nem jött, még ez országgyűlésen és talán mai napon akarnak Ő Felségéhez felirást küldeni, azon kikötéssel, hogy a concertatio alkalmával ne gátoltassanak, ha kedvező válasz érkezendik, — annak elfogadásától.

Majláth György országbiró: Ez iránt azt tartom, a mélt. Főrendeknek nincs nehézségök. *(Helyes!)*

---

335. Kerületi ülés.

1844 november 7-én, d. u. elegyes és országos ülés után.

Elnökök, jegyző, naplóvivő, kik délelőtt.
Tárgy: Módosítások.

Felvétetett először a concertatió alkalmával az udvari cancelláriának azon észrevétele, miszerint az idevonatkozó törvényjavaslatnak végén az mondatván «nemesség hiánya miatt nem birhatási úton ezentul nem háborgattathatnak» ezen szó helyett «miatt» a magyar udvari cancellária «miatti»-t kivánt tétetni, mi elfogadtatott.

Másodszor, az országgyűlési szállásbért illető törvényjavaslatban «főlovász mester» helyett «kir. főlovász mester»-t kivánt tétetni, ez is elfogadtatott.

Mely módosítások iránti határozat azonnal országos ülésbe vitetvén, megerősíttettek.

* Főrendi Napló VII. köt. 274. lap.

336. Kerületi ülés.

1844 november 7-én, esti 6 órakor.

Elnökök, jegyző, naplóvivő, kik délelőtt.

Tárgy: Nemzeti szinházi, ludoviceumi ügyek. Hitelesítések. A Főrendek második izenete a vallás tárgyában.

Az *elnökség* bemutatja a *nemzeti szinház* ügyében Személynök ő Nagyméltóságától átadott 12 db. irományt, melyből kivilágosúl, hogy a szinházügyi országos választmány akkor, midőn a 20 ezer forintot Szentmiklósynak adta ki, törvényszerűen járt el. Ez okiratok a szinház tárgyában üzenetet készítő jegyzőnek kiadatni javasoltatván

Beöthy (Bihar megye követe) annak szükségtelen voltát állítá, mert úgy is tudva levő, hogy a szinházügy tárgyaltatni fog. Miért nem adták be annak idején?

Az irományok ennélfogva félre tétettek.

Ezután *a magyar nyelv tárgyábani fölirásjavaslatra* határoztaték, hogy a horvát követek még a jövő országgyülésen magyar nyelven szólhatnak.

Az *elnök*, Nádor ő Fensége meghagytából jelentvén, miképp Szergnel János aradi váltószéki ülnök a Ludoviceára 100, a muzeumra pedig 50 pengőforintot alapitványozott, ez adomány beczikkeztetni rendeltetett.

A *jegyző* olvasván *a szabad kir. városok és kerületek elrendezése tárgyábani 9-ik rendi üzenetet,*

a fiumei kerület követe úgy nyilatkozott, hogy a sz. kir. városok ügyének sirköve jelen országgyülésre le van téve, mint szinte a kerületeké, s Fiume és Buccarié is. E tárgyban szóló többet nyilatkozni nem akar, de kéri a Rendeket, méltóztassanak intézkedni, miszerint ez utóbbiak a magy. kir. Helytartótanácscsal saját pecsétjök alatt levelezhessenek. E végett a jegyző urat megkimélni akarván, egy külön törvényjavaslatot készített.

Indítványa — külön t.-cz. alkotásának most helye nem lévén — elmellőztetett.

Ezután a *siketnémák s magyar tengerparti vámszabályozás iránti 2-ik izenet,* úgyszinte az *úrbéri törvények némely pontjainak*

módosítása iránti 3-ik izenet s a jobbágyok által gyakorlandó téglaégetés tárgyában készült felirási javaslat és törvényczikk hitelesítettek. — *Jegyző a hivatalképességi t.-czikket* olvasván, az «akár kinevezéstől, akár választástól függő (közhivatalok)» szavak után, az értelem tökéletes kiegészítése végett «minden» szót javasolt tétetni, mi el is fogadtatott.

Ezután *2-ik válasza a mélt. Főrendeknek az 1844-ik évi márczius 25-én a vallás tárgyában kelt kegy. kir. válasz iránt* vétetvén fel, a Rendek izenetének 1., 2., 3. §-ára nézve a méltóságos Főrendek megegyeztek; 4. §-ra nézve azonban azon módosítást tették «az 1790/1 : 26. t.-cz. 16. §-ának rendelete módosíttatván, a jelen törvény kihirdetése után keletkező vegyes házasságok az evangelikus lelkész előtt is köttethetvén, érvényesek».

Ezen főrendi módosítás *Palóczy László* indítványára így lett megváltoztatva: «a jelen törvény kihirdetése után keletkező azon vegyes házasságok is, melyek evangelikus lelkipásztor előtt köttetnek, törvényesek; a görög nem egyesültekre s unitáriusokra jelen pont rendelkezése nem terjesztetvén ki».

Majd indítvány tétetett az iránt, hogy a törvényjavaslat egy új §-sal toldassék meg, melyben a róm. kath. klerus a vegyes házasságok elé gördíthető minden akadálytól eltiltassék.

Ezen indítvány fontosságát *Radvánszky (Zólyom megye követe)* elismeré, mert megyéjében oktatás ürügye alatt is kezdik gátolni a vegyes házasságokat a kath. papok. Az indítványnak oly alakot kivánt adni, miszerint a paritate transitus, ha a pap a háromszori kihirdetés felől bizonyságot vagy elbocsátó levelet adni vonakodnék, a nősülő fél maga mellé veendő két tanutól vegyen ily okmányt (documentum).

Ismét javasoltatott, hogy ily bizonyságot a helybeli előljáróság vagy a megyei alispán szolgáltasson ki. Mindezen mozgalmak onnan történtek, mert szóló követ urak nem biztak a klerus törvénytiszteletében, miszerint a vegyes házasságokat nem fognák gátolni. A t. klerus a bizalmatlanságot keserűen vevén, ünnepélyesen kijelenté, hogy ezen törvényjavaslatot, mely lelkiismeretének biztosítása mellett kiszabadítja őt azon kényes állapotból, miszerint a vegyes házasságoktól kénytelen volt az egyházi áldást megtagadni, semmi úton-módon nem fogja akadályoztatni, ő szentsége által is a tridenti zsinat nyomán erre levén legközelebb utasítva. A klerus ezen nyilatkozata felett egyfelől öröm, másfelől pedig újra félremagyarázatoktól tartó aggodalom nyilvánult.

Ezen kérdés felett tusa kerekedett, melynek szükségét az országgyülés jelen stadiumában sokan nem látták át, de az indítványt az ügyre magára is veszélyesnek tarták, általa a törvényjavaslat felterjesztése és jövendője nehezíttetvén stb. És az indítvány szerencsésen visszahúzatván, a főrendi válasz felett tovább folyt a vitatkozás. A mélt. Főrendek megegyezének különben az e tárgybani törvényjavaslatban, de a kegy. kir. válaszokra támaszkodván, a kötelező törvénynek még árnyékát is kiakarják kerülni.

A tek. Rendek pedig úgy levén meggyőződve, hogy akár kötelezés tétessék a törvény alapjául, akár szülői kölcsönös egyezkedés, a kötelező törvényt mellőzni lehetetlen, mert azon esetre, ha a szülék gyermekeik neveltetéséről nem rendelkeznének, a gyermekek vad csemeteként nem nőhetvén, okvetlenül elő kellene állni a törvény rendeletének, mely nem más, mint az 1790/1 : 26. t.-cz. miszerint vegyes házasságokban, ha az apa katholikus, gyermekei az ő vallásában neveltetendők, ha pedig az apa nem katholikus, ekkor ezen intézkedés csak fiaira terjesztetvén ki. Már pedig mi volna ez egyéb, mint oly törvény, mely valóságos kötelező erőt rejt magában, és a viszonosság elvét kihirdető kegy. kir. válaszokkal homlok egyenest ellenkezik? Ily értelemben közeledvén a tek. Rendek a mélt. Főrendekhez, egész bizodalommal fel fogják őket szólítani, hogy a kötelező törvény alkotásától segédkezeiket elvonni ne méltóztassanak.

Mely megállapodás 3-ik izenetbe foglaltatván, a márcz. 25-iki leirat tárgyában, nov. 8-iki kerületi ülésben meghitelesíttetett, s még az nap az országos ülésben tárgyaltatott.

---

337. Kerületi ülés.

1844 november 8-án.

Elnökök, jegyzők, naplóvivő az előbbiek.

Tárgy: Hitelesítések. Főrendi izenetek. A központi vasutügy s hitelintézet iránti kir. válaszok.

A szinház iránti izenet, felirás és törvényjavaslat — az országgyülésnek nov. 10-ére kitűzött zárnapját tudató kegy. kir. leiratra tett óvásos nyilatkozat. — az 1844 márczius 25-én a vallás dolgában kiadott kir. válaszra készült 3-ik izenet, — az alkotandó törvényczik-

kek elébe iktatandó előbeszéd, — a koronaőrök megválasztása iránti izenet, felirás és törvényjavaslat hitelesíttettek; a pótlólag beadott sérelmek tárgyábani izenet pedig hitelesíttetnek vétetett.

Ezután a *zsidók dolgában érkezett 3-ik főrendi válaszizenet* jött tanácskozás alá, mely általánosan elfogadtatván, a törvényjavaslat elkészítése elhatároztatott. E válaszizenet az Országgyűlési Iratok közt 491. sz. alá foglaltatott s a következő:

Harmadik válaszizenete a mélt. Főrendeknek a tek. Karok és Rendekhez a zsidók dolgában.

A Fenséges Főherczeg s a mélt. Főrendek tanácskozás alá vévén a tek. Karoknak és Rendeknek a zsidók dolgában átküldött 3-ik izenetüket s két rendbeli felirási javaslatukat, a mennyiben az országban lakó zsidóságra vonatkozó felirási javaslatnak 2-ik pontjában az mondatik, hogy az 1840-iki május 12-ről a zsidók dolgában fölterjesztett felirásra kir. válasz mindeddig nem érkezett, figyelmeztetni kivánják a tek. Karokat és Rendeket azon felirás következtében ugyanazon napról kiadott kegy. kir. válaszra; mihez képpest a 2-ik pont kezdő része módosítandó lenne.

A mi már illeti a zsidók általános polgárosítása egykori megtörténhetésére vezetendő némely előkészületek elrendelésére vonatkozó ugyanezen izenethez csatolt másik felirási javaslatot: miután ő cs. kir. Főherczegsége s a mélt. Főrendek a zsidók dolgában a tek. Karokkal és Rendekkel közlött első válaszukban kijelentett nézeteiknél fogva az országban lakó zsidókra nézve egyedül azoknak fölterjesztésében egyeztek meg, melyek már előbb is fölterjesztve voltak, de kegy. kir. jóváhagyást nem leltek, és a felirást is e szerint kivánták alkalmaztatni: az említett 2-ik rendbeli felirási javaslat pedig azokon túlterjedne: előbbi nyilatkozatuk mellett maradva ezen fölterjesztéshez most sem járulhatnak.

Végre a mi illeti a zsidóknak az országba való beköltözése iránti törvényjavaslatot: ennek 2. §. *b)* pontjának kezdő részét igy kivánnák szerkesztetni, «Ugyanazon törvényhatóságoknak, melyben addig tartózkodott, hiteles bizonyítványával tökéletesen kimutatja» stb. Egyébiránt a tek. Karok és Rendek által utóbbi izenetükben a 3-ik §-ra javaslott hozzáadással a fölterjesztésben megegyeznek, s az illető felirási javaslatnak közlését elvárják.

Hitelesítés alá került ismét az *ország közszükségei födözése*

érdemében kiküldött országos választmányi jelentés több része iránti második izenet. Folytatólag az országos választmánynak a középponti vasut iránti jelentése vétetett tárgyalás alá. A választmány az ország Rendei által a végett lévén újabban kiküldve, hogy miután beadott előbbi jelentése szerint, a középponti vasút építésére vállalkozó társasággal némely föltételi pontokat az idő rövidsége miatt akkor nem közölhetett, s annak azok iránti szándékát meg nem tudhatta, a nevezett társasággal bővebben s kimerítőleg értekezzék, s annak eredményéről minél elébb jelentést tegyen; utasíttatván egyszersmind, hogy a társasággal leendő értekezéskor a körülményekhez képpest azon folyamodásra is terjessze ki figyelmét, melyet több hazai vasgyárbirtokos az országos Rendekhez nyujtott.

Ezek következtében a választmány folyó év november 5-én ülést tartván s a középponti vaspálya társaságnak erről előre értesített képviselői (Ullmann Móricz, Landauer József és Sprenger Pál) előtte megjelenvén, miután az értekezés czélja előterjesztetett s jelentetett, hogy a párvonalú vaspálya elleni biztosításra a két Tábla közt egyesülés nincsen, a nevezett képviselők következőkben nyilatkoztak:

1. A társaság elfogadja azon föltételt, hogy az egész vonalban gőzerőre építendő vaspályára nézve legnagyobb mennyiségben 18 millió ezüst forintot tevő tőkének 100-tól 5-ös kamatjából az ország a társaságnak a 4-ik és 5-ik kamatlábat, a Pestről Debreczenig, nemkülönben Ausztria széléig vezetendő egész vonalra 30 év lefolytáig biztosítsa; mely kamatbiztosítási 30 év akkor kezdődik, mikor az egész vaspálya tökéletesen elkészül s használatra megnyittatik. Ha pedig a vaspálya 18 milliónál kevesebbe kerülne, akkor azon összeg fog kamatbiztosítási alapul szolgálni, melybe az valósággal került.

2. A társaság azon föltétel elfogadására is késznek nyilatkozik, hogy azon esetben, ha a kamatbiztosítási 30 év után a vasút tiszta jövedelme a kamatbiztosítás alapjául szolgáló tőkének 100-tól 10-es kamatját meghaladja: az ország tetszésétől függjön akár a szállítási bért csökkenteni, akár a tiszta jövedelemnek a tőke 10% kamatján felül levő részét a tőke hamarábbi törlesztésére fordítani.

3. A vaspályának egész vonalon leendő fölépítésére nézve, ámbár a társaság ezen választmánynak f. évi szept. 9-én beadott jelentése szerint előbbi nyilatkozatában azt ajánlotta, hogy két év alatt az egész vonalnak $^2/_5$ részén az alapzatot (Unterbau) megépítteti; mindazáltal annak megemlítése mellett, miszerint az időközbeni tapasztalásból látja, hogy a földtérek beváltása sok nehézséggel van összekötve, s e mellett más akadályok is gördülnek elő, melyek a

munkát késleltetik: a jelenlevő képviselők oda nyilatkoznak, hogy Debreczentől Ausztria széléig körülbelül 60 mértföldnyi hosszúságú egész vonalon az első két év alatt hét mértföldre nyuló tökéletesen kész vaspályát, vagy pedig minden egy mértföldnyi kész vaspálya helyett, annak technikai tekintetben megfelelő három mértföldnyi hosszúságú alapzatot fog a társaság megépíttetni olyformán, hogy az ekként meghatározott mennyiségű munkának hasonfele a pest-ausztriai, másik hasonfele pedig minden esetre a pest-debreczeni vonalba essék, azonban a társaságnak szabadságában áll a meghatározott mennyiségű munkát akár kész vaspályában, akár annak aránylag megfelelő alapzatban előállítani. Egyébiránt pedig az egész vaspálya tökéletes megépítésére a társaság nyolcz évi határidőt tesz.

4. Az évekre nézve, melyek lefolytával az egész vaspálya a nemzet tulajdonává válik, a képviselők nyilatkozata szerint a társaság 80-ról kész 70-re leszállani, mely évek a vaspálya tökéletes megépítésétől számítandók.

5. Kész a társaság biztosításul 1,000.000 pengőforintból álló cautiót készpénzben, vagy statuspapirosban letenni, úgy azonban, hogy a vállalatba valósággal befektetett summa ebbe számíttassék. Ha a társaság elvállalt kötelezését nem teljesítné, a biztosíték a nemzet tulajdonává válik, egyszersmind a társaság részére kikötött engedélyek s minden kedvezések meg fognak szűnni. Továbbá, hogy az időközbeni kamatra nézve is semmi kétség ne maradjon fenn, a társaság képviselői eziránt felszólíttatván, oda nyilatkoztak,

6. Hogy az egész vonalnak gőzerőre építendő vaspályája 18 millióban kitett legnagyobb költségmennyiségbe értetik az időközbeni négy perczentes kamat is, a mennyit t. i. a társaság az illető részvényeseknek fizet és az alapszabályok szerint többet nem is fizethet; honnan majd a költségösszeg kiszámításakor is nem több, mint 100-tól 4-es kamat fog felvétetni; s ugyanakkor tekintetbe fog vétetni azon jövedelem is, melyet időközben a vasútnak használásra netalán megnyitandó része behozand.

Végre, ámbár, mint már érintve van, a társaság képviselőivel előre tudattatott, miszerint a párvonal elleni biztosításra nézve a két Tábla közt egyesülés nincsen, mindazáltal ők erre nézve is kívántak nyilatkozni, s nyilatkozatuk abban pontosul, hogy párvonal elleni biztosítás nélkül az egész vállalat veszélyeztetnék; azért is ezen kívánatától a társaság egészen el nem állhat; s e nélkül a többi föltételt sem fogadhatná el; a biztosítás idejére nézve azonban kész nyolcz vagy hat évvel is megelégedni. Ezen nyilatkozatuk mellett

egyszersmind azt kérték, hogy a párvonal elleni biztosítás kérdése azon esetben, ha a két Tábla közt erre nézve egyesülés nem lenne, terjesztessék Ő Felsége legfelsőbb elhatározása alá.

Ezek után figyelmeztettek a társaság képviselői a vasgyár-birtokosok folyamodása tartalmára, melyre nézve úgy nyilatkoztak, hogy a társaság azon vasszereknél, melyek az országban kaphatók, egyenlő minőség és ár mellett, mindig kellő figyelemmel fog lenni a magyar vasgyárakra. Mivel pedig vannak olyanok, miket az országban kapni nem lehet, így szükségképpen külföldről kell behozni, ilyenekre nézve azon kérést terjeszték elő, hogy Ő Felsége eszközölné ki, miszerint azokhoz mérsékeltebb behozatali harminczad mellett juthasson a társaság.

A Rendek általános többsége ezen föltételeket elfogadta, a párvonal elleni biztosításra pedig, Csongrád megye indítványára, a hat év, melyet a vállalkozó társaság is ajánlott, állapíttatott meg. Az indítványozó megyei követ, *Klauzál* szerint igaz ugyan, hogy a két Tábla közt még e pontra egyesség nem létesült, azonban reményli, miképp mind a Főrendek megegyezni, mind a dunántúli megyék megnyugodni fognak e javaslatban, mert miután az egyenvonal eltiltására határozott 15 év hatra csökkentetik, a duna-jobbparti vidék legkevésbé sem panaszkodhatik. Egyébiránt e mellett el kell ismerni, miképp ezen vonalra az egyenvonal elleni biztosítás, nem annyira a társaság, mint a nemzet érdekében szükséges; mert ha tekintetbe vesszük, hogy az Ausztriában építendő vaspályákra kibocsátott actiák mintegy 73 millió forint értékre terjednek, számítsuk ehez még a magyar középponti és fiumei vaspályaactiákat, s ha még a jobbparti vonal azonnali építését is megengednék, a kibocsátandó actiák száma szaporításával valódi értékük csökkenne, s e csökkenés lehetetlenítené Magyarországban a vaspályaépítést. Annálfogva, hogy a Főrendekkel az egyezség minél előbb megtörténhessék, indítványa oda terjed, miszerint mondassék ki, hogy a párvonal eltiltás csak hat évre terjed, s ezen határidő az országgyülés berekesztésétől számíttatik.

De a felszólalt dunántúli megyék követei ebben sem nyugodtak meg, s tovább is a szabad versenyzés kizárása ellen nyilatkoztak. Azonban a Rendek többsége az indítványt elfogadta; egyszersmind ha a Főrendekkel a reménylett egyesség megtörténendik, elhatároztatott, hogy az országos választmány az illető vállalkozó társasággal a szerződést azonnal kösse meg, hogy az törvénybe iktattathassék.

Ezután a *hitelintézet tárgyában érkezett kegy. kir. válasz* került szőnyegre.

Ghyczy, *kerületi jegyző*, felolvasván, kijelöli azon pontokat, mikben a Rendek törvényjavaslatától eltér.

A 14. 15. és 27. §. szerint, úgymond, az intézet attól, ki a törvény által megszabott föltételeket teljesíti, a kölcsönt meg nem tagadhatja. A királyi válasz e §-t kihagyatni kívánja, s e kihagyás helyes lenne, ha a felállítandó hitelintézet, mint a dolog természete szerint kellene lenni, magánegyesület alakjában állíttatnék fel; de midőn közintézetté kívánják tenni a Rendeket, nem lehet a kormány által kinevezett hivatalnok önkényére bizni, kinek akar kölcsönt szerezni az intézet közbejövetelével, kinek nem.

Szerinte az intézet bukjék el inkább egészen az országgyülésen, semmint ez beleegyezzen oly intézkedésbe, miszerint az intézeti igazgatók kegyelemosztásképpen gyakorolják a kölcsönzés jogát. Tekintve hazánk földbirtokos osztályának nyomasztó pénzviszonyait, oly hatalom fogna ezáltal adatni a kormány kezébe, melyet alkotmányos nemzet kormánya kezébe, ha alkotmányos szabadságát veszélyezni nem akarja, a legszigorúbb, legbiztosabb ellenőrködés nélkül nem tehet.

A 67. 68. s 69. §-ban az foglaltatik, hogy a hitelintézetet követelőleg illető kamatok a kincstári pénztáraknál fizettessenek le. Ebben a kormány is megegyezik, azt mindazáltal törvénybe igtatni nem kívánja. A jegyző azonban ennek kihagyása által azt látná kétségbevonatni, mintha a kincstár által teendőkről intézkedni a törvényhozás jogaihoz és köréhez nem tartoznék.

Áttért továbbá szónok, miután még egy pár pontban kimutatá a különbözést, a kir. válasz azon részére, mely az ellenőrködő küldöttségről szól.

Előadá, miképp a Rendek jól tudva, hogy intézkedéseik különben jóváhagyást nem fognak nyerni, átadák az igazgatóság kinevezését a kormánynak, s magoknak csupán azon ellenőrzést kívánák fenntartani, mely a magánosok érdekeinek biztosítása végett múlhatlanul szükséges. A válaszirat nem ellenzi szóval ez ellenőrzés kimondását, de más részről azon okból, mintha az országos bizottság befolyása az intézet ügyfolyamát akadályozhatná, a törvényből mindazon rendeleteket ki akarja hagyatni, mik által az ellenőrség valósággá lehetne. Megengedi ugyan e válasz, hogy a 126., 127., 133., 134. §-ok szerint országos bizottmány neveztessék, s hogy az napidíjakat húzzon, az intézet számadásait félévenként megvizsgálja, a tapasztalandókról a nádornak s az országgyülésnek is jelentést tegyen, de a

140. és 144. §-ban ellenzi kimondatni, miszerint az igazgatóság tagjai eljárásukért felelősek, s az országgyűlés által felelet alá vétetni rendeltethetnek. A nádor által orvosolatlanul hagyott visszaélések és hiányok iránt eképpen ismét csak a sérelmi út maradna fenn, melyet súlyos panaszaira nézve már századok óta sikeretlenül követ a nemzet.

Említi a szónok azon hatást, melyet a hitelintézet az ország lakosainak magán- és külviszonyaira nézve gyakoroland, miszerint idő jártával Magyarország összes ingatlan értékének egy harmadrésze ezen intézet közbenjárása által ingóvá tétethetik; de éppen azért szükségesnek tartja, hogy az intézet maga s annak működése folyvást az országnak valódi felügyelése alatt álljon. Annál mellőzhetlenebb az, mivel a fölterjesztett törvényjavaslat által oly hatalom adatik az igazgatónak, minőt hazánkban még sem kormány, sem birói itélőszékek soha sem gyakoroltak.

Az intézet jogosítva van arra, hogy tulajdon ügynökei által adósainak ingó javait a hátralevő kamatokért végrehajtás alá, a bátorságára lekötött birtokot zár alá vétethesse, haszonbérbe adathassa; sőt a körülmények szerint el is adhassa. A bátorságul lekötött birtok továbbá az intézet beleegyezése nélkül a tulajdonos által el nem adathatik, az örökösök között föl nem osztathatik, birói végrehajtás alá magánjogi követelések kielégítésére részben ki nem tétethetik. Minél számosabb családok vesznek tehát kölcsönt az intézettől, annál több család lesz az országban, mely minden javára nézve felelősséggel nem tartozó kormánytisztek önkénye alatt álland, kik a legarbitráriusabb biráskodást fogják gyakorolni.

Ily hatalmat kormányi tisztviselő kezében felelősség s minden ellenőrzés nélkül összpontosítani nem lehet. Ezért kivánta a nemzet, hogy oly esetekben, melyek nem pénzügyi kezelést tárgyaznak, hanem az intézet azon viszonyait, mikben adósaihoz s illetőleg a közállományhoz, nem mint magánkövetelő, hanem mint széles kiterjedésü hatáskörrel felruházott közintézet áll, az igazgatóság maga ne határozzon, hanem a felügyelő országos bizottsággal közösen tartandó ülésekben hozassék határozat. S mégis a kir. válasz az országos bizottságnak az iránti befolyását is kitöröltetni kivánja, hogy a kiadandó hitellevelek pénzzé miképpen tétessenek. Szónok pedig éppen e rendeletben keresett biztosítékot, hogy hitelleveleink leginkább az országban váltatnak be, s hogy a magyar ingatlan értéknek időjártával egyharmadát képviselhető hitellevelek az igazgatósági tisztviselők által idegen tőkepénzesek kezébe játszatni nem fognak.

Kihagyatni kivánja továbbá a kir. válasz, hogy a kiadandó hitellevelek az országos bizottságnak egy tagja által mindig aláirassanak, s e szerint az ország hitelleveleinek kiadása körül, melyekért jót áll, s melyek nem bizonyos javak megnevezésével adatnak ki, ellenőrködést gyakorolhatni nem fog; holott ez ellenőrködés nélkül az is megtörténhetnék, hogy nyelvünk diplomatikai tekintélyének sérelmével a hitellevelek idegen nyelven adathatnának ki.

Figyelmezteti továbbá a szónok a Rendeket, miképp a fölterjesztett törvényjavaslatban a létesítendő intézet fővonásai vannak letéve, az egész munka, úgymond, csak alaprajz, s az intézet működése, jó vagy kártékony hatása, az ügyvezetés egyes részleteinek miképpen s minő irányban leendő kidolgozásától függ. Mily fontosak e részletek, elég legyen említni csupán a becslés elveinek meghatározását. Ez elvek kifejtését a Rendek tervezete szerint az országos küldöttség az igazgatósággal együtt eszközölné, s időközben a fejedelem, később pedig az országgyülés jóváhagyása alá terjesztettek vala. A válaszirat ez ügyvezetés rendszerének kifejtését, megállapítását is kiveszi a Rendek kezéből, s egyáltalában nincs biztosítva az ország, hogy az intézet, melynek alaprajzát készíté, szándéka s kitűzött czélja szerint fog-e életbe lépni, s nem fog-e a részletes rendelkezések által megszüntetni a jótékonyság, mely az alapelvekbe van befektetve.

Mindezekből a szónok meggyőződött, hogy a válaszirat s a Rendek törvényjavaslata között sokkal lényegesebb a különbözés, semmint e tárgyban más valami üdvös eredményt lehetne reméleni. A szónok, mint jegyző egyike volt azoknak, kik forrón óhajták, hogy a magánosok megzavart pénzügyi viszonyainak kiegyenlítésére hitelintézet létesíttessék. Most azonban, midőn az egésznek összeállítása oly visszás, tartani lehet, hogy olyasmit találnak a Rendek elfogadni, mit később igen keserűen megbánnának.

E tárgyban nem érheti a Rendeket a szokott vád, miszerint mindent túlhajtanak. Már az magában nem egyezik meg az elmélet tiszta elveivel, hogy ily intézetek, kiemelve a magánegyesületek köréből, országosokká alakíttassanak; s e felett a nemzet már első felterjesztésében, azon végső pontig terjeszkedett ki, melyen túl jogai s alkotmányos szabadságának koczkáztatása nélkül nem mehet. Mind más lenne, ha nemzeti, ha felelős kormányunk volna, de viszonyaink között hasonló körülményekben, minden további lépés veszélylyel jár. Lesz-e a Rendekben elég erő, ha ujabb leirat jő, melyben ujolag nyerünk egy-két kisszerű engedményt, továbbá is ellenállani, hogy pénzetlen küldőiken ne segítsenek. Nekem úgy tetszik, mond szónok,

olyformán vagyunk, mint volt Ézsau, midőn elsőszülöttségi jogait egy tál lencséért árúba bocsátá. S a jegyző e helyen legczélszerűbbnek véli most e tárgy vitatásával felhagyni. Az elvek e tárgyban is el vannak hintve, az eszmék surlódása megkezdődött, s vizsgálódásaikat többen forditván ez ügyre, jobban kifejtvén részleteit is, remélni lehet, miképp a hasznos intézetet, mely földbirtokosaink érdekében annyira kivánatos, magánosak egyesülete czélszerűbben létre fogja hozni.

Zsedényi ellenben így kezde szónoklani: Fekete szinben tünteté fel szemeink előtt Komárom követe a hitelintézet körüli jövendő eljárását a kormánynak. Szónok nem akar mézes és tömjénező szavakat ömleszteni annak bebizonyítására, mily különös sympathiával vagy szeretettel viseltetik irántunk a kormány, mely iránt a Karok és Rendek is, a mint Komárom követe előadása bizonyitja, hasonló érzésekkel nem viseltetnek. Szóló elismeri azt, hogy a kormány Magyarország felvirulásáért akár anyagi, akár szellemi tekintetben még eddig sokat nem tett, de nem azért, mert a törvényeket sértve fáradozásainkat gátlá, hanem azért, mert éppen nem avatkozott belé jök és egészen a «laissez nous faire» némelyeknek tetszős themája szerint magunkra hagyott; azért maradt papiroson haladásunk nagyobb része. Szóló benső meggyőződése szerint az alkotmányos monarchiai élet vidorsága attól függ, hogy a status hatalmaknak mindegyike erőteljesen azon irányban mozogjon, melyet az alkotmány neki kimutatott.

Így tehát a magyar kormánynak, melynek alkotmányilag mind kezdeményi joga van a törvények javaslásában, mind végrehajtási hatalma a törvények teljesítésében, nem az feladata a mozgalmat magára hagyni és nem hátrálni, de főkötelessége a mozgalmat vezetni és sikert szerezni a nemzeti akarat kifejezőinek, az az a törvényeknek. Ellenkező cselekvésmódot, vagy a semmit nem cselekvést a kormány részéről politikai balfogásnak, sőt szerencsétlenségnek tartja szóló; és midőn a kormány már most mindjárt a hitelintézet iránt a cselekvés terére lépvén, annak igazgatását kezébe venni, annak jó sikerét biztositani kivánja: Komárom megye követe bizalmatlanságot fejez ki iránta, pedig kérdhetni: volt-e kormányunk, mely haladási kérdésekben annyira elénkbe jött, mint a mostani? Lehet-e azt nemzetiség és alkotmány elleni aggressiókról vádolni? holott a sajtónak eddiginél sokkal szabadabb tér nyitása, és a reáliskoláknak felállitása által czélzatai tisztaságát bebizonyitotta, s ezen az országgyülésen annak a szerencsétlen politikának véget vetett, mely eddig a magyar nemze-

tiség ellen agyarkodott, és a magyar nyelv tárgyában kiadott kegy. válasz folytán annyi különböző népfajok és nemzetiségek közt a magyarnak megadta a rég óhajtott elsőbbséget, úgy szólván anyagi zománczát. És mi magyarok legyünk azok, kikre a horvátok, szlávok és németek ujjal mutassanak, mondván: lásd Felséges Uram, így köszönik meg a magyarok azon ápoló gondot, melylyel a magyar nemzetiséget kiemelted. Nem, hazánknak ezen képe múlhatlan bukásunk órájára mutatna!

Szóló tehát Komárom megye követének azon félelmét, hogy a kormány ezen ajánlott 200 ezer forinttal és az intézet hitelével a megyei urakat megvesztegetni, a kölcsönök megadásánál pártszínre tekintettel lenni, és így az ország minden részeiben mintegy demoralisatiót fog terjeszteni, mint alaptalant visszautasítani kénytelen, bátran hivatkozván a politico-fundationalis alapítványok kezelésére, mely ellen, hogy pártszínre való tekintettel rendeltetnének el a kölcsönadások, legkisebb panasz sem emelkedett. Miképp lehet tehát ezen tettek ellenében a kormányt ily alaptalan váddal gyanúsítgatni, szóló annyival kevésbbé láthatja át, mennyivel bizonyosabb, hogy a kir. válasz által meghagyott §. folytán az országos bizottság minden országgyűlés alkalmával kimerítő jelentést teend a hitelintézet állapotáról az ország Rendeinek, és azon törvényhozási intézkedéseket is indítványozni fogja, melyek az intézet tökéletesítésére, a tapasztalt hiányoknak orvoslására kivántatnak. Ezen §-on alapul az ellenőrködés, de hogyha azt elegendőnek nem tartjuk, nyitva áll a felírás útja.

Azt javasolja szóló, hogy terjesszék fel ismételve nézeteiket, hogy ha a kir. választ elfogadni nem akarják, de a letételre sohasem szavazhat. És midőn itt van az idő, hogy hazánkfiait az uzsorások kezeiből kiszabadítsuk, a váltótörvények jótékony sikerét biztosítsuk, a Karokat és Rendeket ezen válaszpontonkénti tárgyalására és a diætális tractatus folytatására szólítja fel.

Ezen beszéd után az *elnökség* kérdést intézett a t. Rendekhez, ha vajjon időrövidsége miatt felakarnak e hagyni a tárgygyal, avagy felírást pártolnak?

Mielőtt szavazásra kerülne a sor, *Klauzál* hivatva érzé magát Szepes követének nyilatkozata ellenében nyiltan megvallani, miképp a jegyző szavai igazak, s szóló leverőbb érzést nem tapasztalt annál, mint midőn a resolutió első hallatára sejté, hogy abból a felelősség eszméjének még csak árnyéka is száműzeték. Nem fekete színben tünteté fel Komárom megye követe a dolgok valódi állását

szavai a méltányos indignatio kifejezései valának. Az előbb szólott követ úr megjegyzésére a publico-fundationális alapítványok mikénti kezelése iránt eszébe jutottak Szepes követének csak pár nappal előbb tett ama loyális szavai, miket a nemzeti szinház számadásai tárgyalásakor ejtett az országos pénztárak számadásainak sáfárkodásáról. Egyébként a kir. válaszra megjegyzi, hogy ha az alkotmány nélküli tartományhoz intéztetett volna, rajta nem csudálkozik vala, de midőn ily válasz alkotmányos nemzet képviselőihez intéztetik, rajta eligazodni nem képes. Igaz, hogy Magyarországban általános a közelszegénység, a nemzet tagjainak nagy részét adósság nyomja, de szegénységünk mellett alkotmányunkat megsemmisíteni nem engedjük. Mindamellett, hogy a kormány a felelősséget a nemzet előtt reánk ne háríthassa, az ügyet letenni nem akarja, hanem akar egy erőteljes felírást Ő Felségéhez, mi végett szükségesnek véli, hogy a kir. leiratra pontonként megfeleljünk.

Perczel annyival inkább pártolta a letételt, mivel az intézetet már úgy veszélyesnek tartja a nemzetre nézve, mint az tervezve volt.

A kérdés szavazás által döntetett el s a letétel mellett csak Liptó, Komárom, Hont, Pest és Tolna megyék követei nyilatkoztak.

Ezután azon kérdés fölött szavaztak a Rendek, vajjon a kir. leirat pontonként tárgyaltassék-e? mint Csongrád megye követe, *Klauzál* indítványozá, vagy pedig általánosságban tétessék a felírás?

A kérdés első részére 36 megye szavazott 11 ellen. Eképp a kegy. kir. leirás pontonkénti tárgyalás alá vétetett, de belőle egy lényeges pont sem fogadtatván el, a Rendek erőteljes fölírásban, a múltkor fölterjesztett törvényjavaslat megerősítését, mint a nemzet legforróbb óhajtását, szorgalmazandják.

E tárgy végeztével olvastatott a Buccari városban fölállíttatni kért hajózási iskola tárgyában érkezett kegy. kir. válasz, mely elfogadtatott.

Azután fölvétetett a *honosítandók iránt átküldött főrendi válaszizenet.*

Tolna megye követe megemlíté, miképp a Főrendek a Rendek irányában naponként tanusítják túlnyomóságra törekvésüket. Én tagadom, — úgymond — hogy a Főrendek a nemzet képviselői ellen vetóval élhetnének; az indítvány joga kizárólag a követi Tábláé, a Főrendek kötessége az átküldött honosítandókat egyenként tárgyalni, s ha az átküldöttek közt egyet sem találnak honosításra érdemesnek, mondják meg ezt, nincs ellene észrevételem; de hogy izenetünket

egészen félretehessék, s helyébe új indítványt küldhessenek hozzánk, ezen jogukat soha el nem ismerem, s ezen Tábla kezdeményi jogát kezünkből soha kiragadtatni nem engedem.

Ez értelemben nyilatkoztak még többen.

Bihar megye követe, úgymond, valamely fönnálló törvényt csak az összes törvényhozás, a nemzet és fejedelem közös megegyezése törölhet el, a főrendi üzenetben pedig semmi egyébb nem céloztatik, mint a nemzet százados törvényes gyakorlatát, tettleg eltörleni.

Ellenben *Szepes* és *Pestmegyék követei* a Főrendek védelmére elmondák, miképp Főrendek által tett indítvány a Rendeknél vette származását, midőn a Rendek a honosítás iránt törvény által akartak rendelkezni. Azonban a Rendek többsége az izenetben kimondatni határozta, hogy a Főrendek a honfiúsítandók tárgyában átküldött törvényjavaslatra pontonként feleljenek, mert a Rendek kezdeményezési jogukat látják sértve azáltal, hogy a felsőház tőlök egészen új törvény alkotását sürgeti, mellőzve tárgyalását annak, mit véle közlének.

A *Pesten építendő országház iránt átküldött főrendi válaszizenet* folytában a további tanácskozás addig, míg a summára s a czélokra nézve az egyezkedés megtörténendik, fölfüggesztetett.

Végre még a középponti vasút és zsidók dolgában az illető jegyzők az izeneteket elkészítvén, ezek hitelesíttettek.

Az ülés továbbra nézve permanensnek declaráltatott, minek következése az lőn, hogy a Rendek ezentúl reggeltől-estig úgyszólván a teremben laktak s ott mindig magyar ruhában s kardosan jelentek meg az ülésekben, valamint az országgyülési ifjúság is, mert országos ülések alkalmával közönséges polgári öltözetben az országgyülési terembe bemenetelre jogosítva senki sem volt; ezután pedig az ülések már leginkább országosak voltak, s ezek alakultak át rövid kerületi ülésekké; s gyakran vegyes ülésekbe kellett átmenni a Főrendek termébe.

338. Kerületi ülés.

1844 november 8-án.

Elnökök, jegyző, naplóvivő mint tegnap.

Ebben *Vukovics jegyző* által felolvastatott a *közmunkák szabályozásából kivett előfogatok tárgyábani izenet és törvényjavaslat*, melyek hitelesíttetvén, országos ülésben megerősíttettek.

CCLXVIII. Országos ülés a tek. Karoknál és Rendeknél.

1844 november 8-án d. u. 1 órakor.

Tárgy: Felirás a magyar nyelv és nemzetiség tárgyában f. é. október 9-én érkezett kegyelmes királyi válasz iránt. — A Karok és Rendek 3-ik izenete a vallás dolgában 1844 márczius 25-én érkezett kegyelmes királyi válasz iránt. — A Karok és Rendek izenete a törvények elébe iktatandó előbeszéd iránt. — Ugyanazok 4-ik izenete a zsidók dolgában.

Zarka János (országbirói ítélőmester): Azon szóbeli izenetre, melyet a t. Rendek a méltóságos Főrendekkel közöltek, Nádor ő cs. kir. Fensége és a méltóságos Főrendek a következőkben válaszolnak: A magyar udvari Cancellária jelentést tett az iránt, hogy miután a magyar nyelv tárgyában kjadott kir. válaszban az foglaltassék, hogy az egész törvényjavaslat Ő Felsége elébe terjesztessék fel, annálfogva a magyar udvari cancellária, míg ezen czikk föl nem terjesztetik, és arra válasz nem érkezik, a concertatióba nem bocsátkozhatik. Így levén a dolog, felszólítják a t. Rendeket, hogy az egész törvényjavaslatot fölterjeszteni szíveskedjenek.

Klauzál Gábor: Minthogy a cancellaria azt nyilatkoztatta Nádor ő Fenségének, miután a kir. válaszban ben van az, hogy az illető törvényczikk hozzáalkalmaztassék és felküldessék: azt hiszem, hogy az elintézetlenül maradt pontok külön mennének fel, s azon

törvényjavaslatot, mely alkalmazva van a kir. válaszhoz, egy rövid felirat mellett lehetne felküldeni, minthogy a kir. leirat értelme kétséges — mint tegnap is mondám — a horvátországi követek mily nyelveni beszélése iránt, — ne tegyük azt oly értelemben, melyben nem szeretnők érteni. A 3-ik §-ban t. i. azt olvasom «egyedül Horvátország követeinek engedtetvén meg, hogy azon esetben, ha a magyar nyelvben jártasok nem lennének, a legközelebbi 6 évek alatt tartandó országgyűléseken szavazataikat latin nyelven is kijelenthessék.» Ezt így módosítanám: a «legközelebb tartandó országgyűlésen még szavazataikat latin nyelven is kijelenthessék». E szerint kívánnám fölterjeszteni a törvényczikket, melyre Ő Felsége is így fogna adni kir. leiratot. Méltóztassanak elfogadni *(Elfogadjuk!)*

E szerint a harmadikból a «6 évek alatt» szó kimarad.

Elnök: Úgy tartom, a t. Rendek közönségesen is megegyeznek azon bejelentés után, melyet az itélőmester úr tett. És úgy is van, hogy ebben csakugyan kell felirnunk. Így egy rövid felirás fog történni, mely mellett a törvényczikk fölterjesztetik, a másik hosszasabb felirás pedig azon pontokra nézve, mikre Ő Felsége nem adott kedvező választ, marad. Már most az a kérdés, hogy azon változás, melyet Csongrád megye követe mondott, megtörténjék-e vagy ne? Ha ráállanak a t. Rendek: jó, ha nem: ne tartóztassák a tárgyat. *(Elfogadjuk!)*

Klobucharich Károly (Horvátország követe): A szerkezet s mindkét Tábla által elfogadott törvényjavaslat módosításához annál kevésbbé járulhatok, mivel én azoknál fogva, mik e részben már Horvátország nevében előadattak, a magyar nyelv tárgyában kiadott kegyelmes királyi válaszhoz egész terjedelmében és minden pontjaiban ragaszkodom.

Somssich (Somogy megye követe): Én azt kívánom, hogy a horvátországi követek már a jövő országgyűlésen magyarul beszéljenek.

Elnök: Hogy minél előbb czélt érjünk, tessék lediktálni Csongrád megye követének az általa ajánlott módosítást. *(Lediktálja.)*

Zarka itélőmester olvassa felirási javaslatát a t. Karoknak és Rendeknek a magyar nyelv és nemzetiség tárgyában érkezett két rendbeli kegyelmes királyi válaszok nyomán készült törvényjavaslat iránt, úgyszinte felirási javaslatát a t. Karoknak és Rendeknek a magyar nyelv és nemzetiség tárgyában f. évi október 9-én érkezett kegyelmes királyi leirat iránt, melyek az Országgyűlési Iratok közt 492. és 493. számok alatt vannak s a következők:

Felirási javaslat a magyar nyelv és nemzetiség tárgyában érkezett két rendbeli kegyelmes királyi válaszok nyomán készült törvényjavaslat iránt.

A magyar nyelv és nemzetiség tárgyában m. évi deczember 11-ik és f. év február 28-ik napjain kelt felirásainkra hozzánk f. év január 23-ik és október 9-ik napjairól érkezett kir. két rendbeli válaszok nyomán készült törvényczikket iderekesztve Felséged kegyelmes tekintete eleibe terjesztjük, s hivatkozva e tárgyban szinte a mai napról tett más rendbeli felirásunkban foglalva megújított kérelmeinkre, annak Felséged általi kegyelmes megerősítését mély tisztelettel kérjük. — A kik stb.

Felirási javaslat a magyar nyelv és nemzetiség tárgyában f. é. okt. 9-ről érkezett kegyelmes királyi válasz iránt.

Felséges! stb. Forró tisztelettel és hálával értettük Felségednek f. é. február 28-ról a magyar nyelv és nemzetiség tárgyában tett felirásunkra okt. 9-ről érkezett kegyelmes királyi válaszából, hogy Felséged már rendeléseket is tenni méltóztatott az iránt, hogy az iskolákban közoktatási nyelv ezentúl a magyar leend, és hogy a törvényczikkek már a jelen országgyűlésen alkottatni, s kir. jóváhagyással is megerősíttetni egyedül magyar nyelven fognak.

Azonban nem lehet teljes örömünk, nem telének be sok részben legédesebb reményeink és kéréseink, melyeket említett felirásunkban őszinte egyenességgel kifejtve Felséged eleibe terjeszténk és a melyeknek megadását Felséged fejedelmi és atyai jóságától és igazságától oly bizonyosan várva, további szorgalmazásunkkal hazánk és nemzetiségünk buzgó szeretetétőli lelkesedésünknél fogva soha fel nem hagyhatunk. Ugyanis

Nincs megadva még most is abbeli méltányos kivánatunk, hogy a m. kir. udvari cancellariának jegyzőkönyvei, tárgyalásai és egyéb működései is, mint a kir. Helytartótanácsra nézve határozottan megállapítva van, magyar nyelven legyenek folytatandók; nincs említés téve arról is, miről mi különben nem kételkedünk, hogy a kir. Helytartótanácsra nézve tett általános szabályrendelés alá tartozandóknak értendők mindazon alsóbb rendű hivatalok és egyének is, melyek a kir. Helytartótanács igazgatása alatt állanak. Úgy szinte a magyar nyelvnek a m. kir. kincstár, a katonaság és ezekkel összefüggésben

levő számos alárendelt hivatalok általi használása, általános behozása a kegyelmes királyi válaszban most is megemlítve nincs.

A felséges uralkodóház tagjai magyar nyelv tudományábani beavatásának törvénybe iktatása s a magyar nemzetiség küljelei iránt felterjesztett kivánatainknak elfogadása szinte kifejezve nincs, s nem érdekeltetik az utóbbi kegyelmes válaszban, hogy az országbeli közhatóságok politikai működéseik és foglalkozásaik közben is, mint az itélőszékekre nézve elrendelve van, ezentúl egyedül a magyar nyelvet használják; nincs megadva továbbá abbeli igazságos kivánatunk is, hogy a kir. Helytartótanács a kültartományok kormányszékeivel hivatalos értekezéseit magyar nyelven folytassa, s ezen rendelet a magyar hadikormányokkal folytatandó levelezésekre nézve is egyiránt terjesztessék ki. Ezeken felül

Nem találhatunk megnyugvást főképp azon intézkedésben, melyet Felséged a hazai kormány- és itélőszékeknek, s a magyar törvényhatóságoknak a horvátországi közhatóságokkali hivatalos értekezésére nézve nyilvánítani méltóztatott; az pedig legzsibbasztóbban hat hazafiúi szivünkre, hogy abbeli mind igazságos, mind méltányos kivánatunkhoz, miszerint Horvátország követei már a legközelebb tartandó országgyűlésen felszólalni magyar nyelven köteleztessenek, járulni Felséged ez úttal sem méltóztatott.

Újabban is mély tisztelettel és bizodalommal esedezünk tehát a jelen országgyűlés végnapjaiban is Felséged előtt, hogy mindazokat, miket m. évi deczember 11. és f. évi február 28. napjairól kelt alázatos felirásainkban a honi nyelv és nemzetiség ügyében előterjeszténk, általánosan elfogadni kir. jóváhagyásával megerősíteni, különösen pedig annak törvénybe igtatásához, miszerint az országgyűlési köztanácskozási nyelv már a legközelebb következő országgyűlésen is, minden kivétel nélkül a magyar legyen, fejedelmi megegyezésével járulni, s e kérelmünk teljesítésével, — mely nem egyéb, mint következetes foganatosítása azon elveknek, melyeket Felséged tisztelt kegyelmes válaszaiban már elfogadott — a magyar hű nemzetnek arra, hogy mindazokban ismeti becses zálogát tisztelhesse Felséged azon kegyelmes hajlandóságának, melylyel nemzetisége iránt viseltetik; vigasztalást, s örömét és forró hálaját emelendő újabb okot és alkalmat nyújtani méltóztassék. — Kik egyébiránt stb.

Felolvasás után az *Elnök* kijelenti, hogy mind a két felirás át fog vitetni a Főrendekhez. Minek megtörténtéről az ülés folyamán a következőt jelenti

Zarka itélőmester: A mélt. Főrendek megegyeznek, hogy a magyar nyelv tárgyában mind a két rendbeli felirás együttal felterjesztessék; azon módosításra azonban, mely a törvényjavaslat 3-ik §-ában történt, a mélt. Főrendek azért nem látják szükségesnek, hogy reá álljanak, mert az országos határozat egyébiránt is; mi a horvátországi követekről mondatik, a másik rendbeli felirásban bővebben elé van terjesztve; így mindenesetre Ő Felsége elébe kerül a t. Rendek határozata.

Elnök: Talán a dolog siettetése végett megegyeznek a t. Rendek ebben is.

Olvastatott ezután a törvényczikkelyek elébe teendő előbeszéd, mely az Országgyűlési Iratok közzé 502. szám alá soroztatott. Majd *Széll Imre nádori itélőmester* olvassa a Karoknak és Rendeknek az Országgyűlési Iratok közt 495. szám alatt levő következő izenetét:

Harmadik izenete a Karoknak és Rendeknek a vallás dolgában 1844. évi márczius 15-éről kelt kegy. kir. válasz iránt.

Az általküldött törvényjavaslat 1-ső és 2-ik, nemkülönben 3-ik §-ára nézve meg van az egyesség.

A 4-ik §-nak a mélt. Főrendek által javaslott szerkezetét következőleg módosítva a Karok és Rendek elfogadják: «4-ik §. A jelen törvény kihirdetése után keletkező azon vegyes házasságok is, melyek evangelikus lelkipásztor előtt köttetnek, érvényesek.»

Megjegyzik itt a Karok és Rendek azt, hogy az 1840. évi május 7-ik napján fölterjesztett törvényjavaslatnak szakaszaival együtt ezen §-t is összeolvasztani nem ellenzik.

Az 5-ik §-t illetőleg a Karok és Rendek lényeges különbséget látnak a mélt. Főrendek javaslatában, már csak azért is, mivel a mélt. Főrendek minden kötelező törvény alkotását mellőzni kivánják, a Karok és Rendek pedig a kötelező törvényt mellőzhetőnek nem vélik; mert ha feltéve, a mélt. Főrendek javaslata törvénybe menne is, lehetnek esetek, midőn semmi intézkedés nem tétetvén, a gyermekek nevelése felett oly kétség létez, melyet a törvényből elhárítani vagy nem lehetne, vagy pedig miután ily esetek elintéztetnek, csakugyan nem maradhatnak az 1790:26. törvény 15. §-ának erejével és rendelete szerint, s így nem a királyi válaszban felállított viszonosság elvének alapján kivántathatnának elhatároztatni.

Az ily egyezkedések, mint általános és egyedüli törvény még azon káros következéssel is terhesek, hogy a gyermekek nevelésére

nézve folytonos beavatkozást, s ha a szülők elhalnának, mindenkor vizsgálatot tesznek föl a szülők által tett egyezkedések iránt; és mivel e nevelési kérdésből, mind a törvény rendelete, mind a világi hatóságok kirekesztve lennének, csak az egyházak kirekesztő beavatkozására nyittatik alkalom a helyett, hogy a szülők akaratának felszabadítására eszközöltetnék. A Karok és Rendek tehát legalább egy részét e nyugtalanító beavatkozásnak mellőzni s azon esetet, midőn semmi egyezés nem történt, elintézni mindenekfelett szükségesnek tartván, felszólítják a mélt. Főrendeket, hogy az átküldött törvényjavaslat 5-ik §-át elfogadni méltóztassanak.

Elnök: Meglehet, hogy utoljára szólok ezen egész vallásügyi tárgyban, mely két országgyűlésen — mondhatom — engemet is igen nagyon foglalatoskodtatott, és a mi tehetségemben állott, itt is, másutt is, mindent elkövettem, hogy ezen tekintetben azon elveken, melyek Ő Felsége által is el vannak ismerve, t. i. a viszonosság és lelkiismeret szabadságának elvein, törvények hozassanak.

A 4-ik §-ra nézve semmi észrevételem; hiszen jóformán a tek. Rendek kihagyván a törvényre való hivatkozást, abban egyeztek meg, mit a mélt. Főrendek kivánnak; és úgy tartom, hogy az ebbeni egyezés könnyíteni fogja a másik kérdést is, kiegyenlítődik majd a dolog, a mint kell. Az utolsó szempontban, hogy azt annál inkább elérjük, a gyanusításokat félre kell tenni; mert nem hoz jót a sok szó. Hanem én a másikra megyek át, s igen rövid kivánok lenni; de előre bocsátom, hogy szivemből, belső meggyőződésem szerint sajnálnám, ha ezen leiratokban lefektetett elvekből és az azokon alapult vallásos rendelésekből legkisebb is elmaradna. Ő Felsége első leiratában a kölcsönösség és lelkiismeret szabadság elvét megalapította, sőt nemcsak megalapította, hanem alkalmazta is egyes esetekre; mert azt mondá Ő Felsége, hogy attól nem idegen, ha a vegyes házasságokból született gyermekek apjok vallását fogják követni; 2-szor azt mondá, hogy mind a két részről reversalisokat adni lehet, melyeknek oly törvényes erejök legyen, mint más magánszerződéseknek.

Azt tartom tehát, hogy a királyi leirat első része az 1791 : 26. t.-czikken lényeges változást tett; mert abban az volt, hogy ha katholikus volt az apa, a gyermekeknek is katholikusoknak kellett lenni; szinte nagy változást tett a 2-ik része is, mert ezelőtt szóba sem jött, hogy a katholikus fél adhasson reversalist gyermekeinek protestans vallásban neveléséről; ellenben, az ellenkező gyakorlat, habár nem is törvényesen, mint a Rendek többsége állítja, ámbár a Főrendek

ezzel egyet éppen nem értenek, legalább tettleg világosan és közönségesen létezett.

A tek. Rendek előttem ugyan most is megmagyarázhatatlan ok és módon nem elégedtek meg ezen kedvező kegyelmes királyi resolutióval; nem különösen a második részével, mert azt mondották, hogy ezen rendelet a lelkiismeret szabadságának megsértését húzná maga után, és nem egyezne meg ezen Ő Felsége által megállapított alapelvvel, ha kényszerítő ereje volna a reversalisoknak. A dolog ugyan akkor is bőven megfontolandó volna, nemcsak az evangelikusok, hanem a katholikusok részéről is, mert a vallás állapota mindnyájunkat illet, hogyan is ne illetne minket katholikusokat, midőn annyi honfitársnak boldogságáról és lelki csendességéről van szó? Tehát legalább amit akkor elmulasztottunk, most pótoljuk ki és fogadjuk el, mit Ő Felsége vallásbeli második kegyelmes királyi resolutiójában a felállított elvekkel, önkivánságunkkal megegyezőleg, atyailag elhatározott. Ugyanis az első kegyelmes királyi válasz következtében tett abbeli felirásunkra, hogy a kényszeríthető, bár kölcsönös reversalisok nem egyeznek a lelkiismeret szabadságának felállított elvével, Ő Felsége második kegyelmes királyi válaszában a lelkiismeret szabadságának elvét, mint közönségesen, úgy különösen a gyermekek vallásbeli neveltetésére nézve, legtündöklőbb módon életbe hozta.

Én itt tisztán semmi tekintetből nem szólok, bár szivemet tárhatnám ki a tek. Rendek előtt! úgy szólok, mint érzek. Az mondatik világos szavakkal és következtetéssel Ő Felsége által: a vallás szabad kincs, kiki meggyőződését követi e tekintetben. S tekintsük, hogy alkalmaztatik ezen közönséges elv? Vegyük először a közbejött átmeneti kérdést: nincs-e az e részben érkezett királyi válasz által az átmenet annyira megkönnyítve, hogy e tekintetben köz a megelégedés, és többet kivánni sem lehetett? A gyermekek neveléséről következetesen szinte azt mondja Ő Felsége: mennyiben a gyermek nem határozhat vallásáról, határozzon az, kinek atyai vagy ehez hasonló hatalma alatt van; és ezen rendelet egyformán terjedne ki a katholikusokra s evangelikusokra.

Már nem tudom, hogy a kölcsönösségnek és lélekismeret szabadságnak elvét, mely a gyermekek vallásos neveltetésére nézve keresztül van vive a kegyelmes királyi válaszban, azon tekinteteknek, melyek most a tek. Rendeket a kegyelmes királyi válasz el nem fogadásában vezérlék, fel lehet-e áldozni? fel lehet-e áldozni azért, a mi leginkább forog nyilván és magán helyeken szóban? Hogy a pap beavatkozhatik, ezt sem egy, sem más oldalról, míg vallás leend, egé-

szen elhárítni nem is lehet; a proselytismus kisebb-nagyobb mértékben minden vallási felekezetnek tulajdona, e részben a világi törvény nem tehet többet, mint midőn valamely elvet keresztyénileg s emberileg jónak lenni gondol, azt elfogadja, abban minden vallásbeli felekezetet egyformán részesít. A visszaélés minden részről közös, azt félretenni nem lehet; hogy kelletén túl ne menjen a papi befolyás, részint a minden oldalról kifejlődő igazi keresztény türelemnek és szeretetnek leend gyümölcse; részint, ha ez be nem következnék, a végrehajtó hatalom által lenne korlátozandó; szóval, a törvényhozás, mindent megtett, midőn bölcsen egyformán rendelkezett.

Továbbá ezen nevelési tárgyat illetve, az mondatik, hogy lehetne eset, melyben minden vallásos nevelés nélkül maradna valamely gyermek. Ezen eset föl nem tehető. 1-ször gyakorlatilag véve, minden ember gondoskodik gyermekének vallásbeli neveléséről; ha nem : a status tartozik és szokott is gondoskodni a felől.

Így tehát, mindent összevéve, azt tartom, nagy megfontolást kiván a dolog ez utolsó szempillantásban, hogy a kegyelmes királyi választ, melyben a mondottak szerint a viszonosság és lelkiismeretszabadság elve, különösen a protestantismusnak elismert és postulált éltető eleme, a nevelésre is alkalmazva van. Törvénybe kell-e hozni vagy nem? itt kell-e hagyni ezen törvényt, vagy nem? mely, ha nem létesül e részben a régi megszorító törvény fennmarad, szóval ezt újra a tek. Rendek bölcs megfontolására bizom.

Én azon véleményben vagyok, hogy nem kell itt hagyni; ha a tek. Rendeknek másképp tetszik felvenni a dolgot *(Maradjon!)* Úgy többet nem szólok. Legyen! kívánom, meg ne bánják! Ez volt vélekedésem s tartoztam magamnak ezen elégtételt adni, ki tiszta szívvel dolgoztam, hogy az Ő Felsége által kimondott egyformaság és lelkiismeretszabadság elve mindenfelől kiterjesztessék. *(Maradjon!)*

Szentkirályi Móricz (Pest megye követe): Én a királyi leiratok érdemét nem kívánom taglalni. Vannak azon királyi leiratokban elvek, melyeket magaméinak vallok, melyeken kívánnám eilntézve látni az egész vallás tárgyát; hanem sokszor hallottam már azt, mit Nagyméltóságod előadott, és szó nélkül hagyhatom, hogy t. i, azon kegyelmes királyi leiratokban a lelkiismeret szabadsága csaknem teljesen korlátlanul kimondatott. Igenis, ha egy rövid leiratban Ő Felsége azt mondta volna, hogy az eddig fennálló vallásbeli törvények mind töröltessenek el, és rövid törvényben mondassék ki, hogy senkit vallásért háborgatni, vagy azért kényszerítés alá vonni nem szabad, akkor azt mondanám, hogy azon leiratban benfoglaltatik a

vallásbeli tökéletes szabadság, de midőn az 1791 : 26. törvény nemcsak épségben áll, hanem azon törvényre, mely a bécsi és linczi békekötéseknek legnagyobb megsértése, a leiratok folytonosan hivatkoznak, midőn azon leiratokban nemcsak azon elv, hanem oly alkalmazása is foglaltatik az elveknek, mely alkalmazásnak világos értelmet adni nem lehet; s ha világos értelmet adni lehetne és neki félremagyaráztathatnak, ezen intézkedésekre kénytelen vagyok kimondani, bármint tiszteljem is azon elveket, melyek a leiratban foglaltatnak, hogy én azon leiratoknak minden rendeleteit egybevéve azokban nem találom fel azon biztosítást, melyet Elnök ő nagyméltósága előadott, s nem látom elérve az időt, melyben mondhassuk, hogy a vallásbeli tárgyak felett aggodalmunk többé nem lehet. Sőt tekintve a mélt. Főrendek eljárását, melyet Bihar és Csongrád megyék követei előadtak, azt hiszem, hogy ezen utolsó szempillanatban, midőn az elhamarkodás ideje sulyosabban nehezedik reánk, mint akármely országgyűlésen, nekünk annál vigyázóbbaknak kell lennünk, s nem kell szép szókkal s fényes pillangókkal elámíttatani hagyni magunkat, a helyett, hogy valami jó legyen elérve, csupán csak azért, hogy odahaza törvénynyel parádét csinálhassunk. Ez vélekedésem s ezt igazolásomul előadni szükségesnek véltem.

Elnök: Én a mit mondtam, minden legkisebb pillangók nélkül mondtam, csupán meggyőződésemet mondtam; bármit húzzanak is ki belőle a tek. Rendek, az többé nem az én gondom.

Ugyanezen országos ülésben olvastatott negyedik izenete s felirási javaslata a Karoknak és Rendeknek a zsidók dolgában, melyek az Országgyűlési Iratok közt 505. szám *a), b)* alatt vannak s a következők:

Negyedik izenete a Karoknak és Rendeknek a zsidók dolgában a mélt. Főrendekhez.

A Karok és Rendek követvén a mélt. Főrendeknek az országban lakó zsidóságra vonatkozó felirásuk 2-ik szakaszára tett figyelmeztetésüket, azon szakasznak elsőbb azon sorait «és mivel említett felirásunkra Felséged kegyelmes válaszát mind eddig venni szerencsések nem valánk» kihagyva a felirás azon 2-ik szakasza kezdete így leend: és mivel az 1840. évi azon 29. törvényczikk, mely az idő rövidsége miatt stb.; továbbá

A Karok és Rendek megegyezvén abban, hogy a zsidók általános polgárosítása egykori megtörténhetésére vezetendő némely elő-

készületek elrendezésére vonatkozó másik felirásunknak Ő Felségéhezi felterjesztése ezúttal maradjon el a zsidók beköltözése iránti törvényczikk 2. §. *b)* pontja kezdő részének a mélt. Főrendek javaslata szerint módosításához is hozzájárulnak; az egész törvényjavaslat mellé készített felkisérő felirásukat pedig iderekesztve közlik.

Felirási javaslat a zsidók dolgában.

Felséges! stb. A külföldi zsidóknak az országba való beköltözésük elrendezése iránt készített törvényjavaslatunkat Felséged általi kegyelmes megerősítése kérésével alázatosan fölterjesztjük. A kik egyébiránt stb.

(Rendi Napló V. köt. 439—450. lap.)

CCLXVIII. Főrendi ülés.

1844 november 8-án.

Nádor ő Fensége: Miután a tek. Rendek átküldötték a *magyar nyelv* tárgyábani izenetet, a tárgynak sürgetős volta miatt az előlegesen fog felvétetni.

Zarka János országbirói itélőmester: A tek. Karok és Rendek Ő cs. kir. Fensége és a mélt. Főrendeknek szóbeli izenete következtében a magyar nyelv iránt reá állottak arra, hogy azon törvényjavaslat, melyet már a mélt. Főrendekkel közlöttek, felterjesztessék és e részben csak egy kis módosítást javaslottak, melyet szerencsém lesz felolvasni egyszersmind arra kérvén a mélt. Főrendeket, hogy ugyanazon pontok, melyekre nem jött, vagy legalább nem kedvező királyi válasz jött, terjesztessenek föl; és így két felirást terveznek a tek. Rendek; egyet, melyben oly pontok foglaltatnak, melyekre nem jött kir. válasz, másikat pedig, melyre jött ugyan királyi válasz, de nem kedvező. *(Felolvassa a módosítást, melyet a tekintetes Karok és Rendek kivánnak).*

Busán Herman horvátországi követ: A kegyelmes királyi leirathoz szorosan ragaszkodom, és így a tek. Rendek által pótlólag javaslott módosításhoz küldőim részéről egyáltalán nem járulhatok.

Tihanyi Ferencz temesi gróf: Azt tartom, a tek. Karok és

Rendek által javaslott módosítást, miután többiben járulnak a mélt. Főrendek kívánságához, el lehet fogadnunk. *(Helyes!)*

Rudics József bácsi főispán: A dolog érdemére észrevételem nincs, de a törvényczikk szerkezetére van némi megjegyzésem. Itt ugyanis az mondatik, hogy a horvátországi követek hat év alatt még latin nyelven *szavazhassanak;* ebből az következtethetnék, hogy a horvátországi követek csak szavazhatnak, de nem szólhatnak; azért a szerkezetben a «szavazhatnak» szó helyébe ezen szót «szólhatnak» kívánom tétetni.

Gr. Apponyi György: Nem akarván kétséges törvényt hozni, tán megérdemelné Bács megye főispánjának aggodalma, hogy a törvényjavaslat még egyszer felolvastassék. *(Helyes!)*

Gr. Haller Ferencz, horvátországi bán: Nem tartom czélszerűnek casuisticába bocsátkozni, és megemlíteni, hány év alatt mennyi országgyűlés tartatik? hanem legbiztosabb volna a kegyelmes királyi leirat mellett maradni, mely hat évet állapít meg a horvát követekre nézve.

Olvastatik az előbbi és mostani szerkezete a törvénynek.

Br. Kulmer Ferencz: A hat évre nézve a kegyelmes királyi leiratot megtartani kívánom. Egyébiránt a Bács megye t. főispánja által javaslott módosítást szinte pártolom.

Gr. Batthyányi Lajos: Mi Horvátországot illeti, osztozom azoknak véleményében, kik a tek. Karok és Rendek javaslatát el kívánják fogadni. Egyébiránt nem tudom, van-e a törvényben Nádor ő cs. kir. Fensége iránt határozott kivétel? Ha nincs benn, be kell tenni.

Gr. Cziráky János: Igazságosnak és méltányosnak találván Horvátország tisztelt követének indítványát, azt pártolom.

Br. Majthényi László: Bács megye tiszt. főispánjának indítványa iránt ugyan észrevételem nincsen, de úgy hiszem, hogy ezen kifejezés iránt meg van az egyesség a két Tábla közt, és kár volna ily dologra ismét visszamenni. Ami pedig a hat évet illeti, e részben sokkal czélszerűbbnek találom ezen kifejezést: *jövő országgyűlésig,* mert hat év alatt két periodikus országgyűlést tartani nem lehet. Annyival inkább járulok tehát a tek. Karok és Rendek kívánságához, mivel az országgyűlésnek utolsó napjaiban nem akarok ily csekélyszerű tárgyak felett újabb vitatkozást kezdeni.

Majláth György országbiró: Csak azon megjegyzést teszem, hogy ezen törvényczikk tegnapelőtt már itt felolvastatott, és akkor a mélt. Főrendek azt izenték a Rendeknek, hogy némely §-ok

nem egyeznek ugyan meg a királyi válaszszal, azonban nem ellenzik, hogy ezen formában a törvényczikk akár concertatióra bocsáttassék, akár pedig Ő Felsége elébe terjesztessék. Ezek után, mik a cancellária által kijelenttettek, és a mit ma Ő cs. kir. Főherczegsége előadni méltóztatott, úgy látszik, nem változott a dolog állása. *(Maradjon.)*

Gr. Andrássy György sárosi főispán: Tökéletesen egyetértek országbiró ő nagyméltóságával, és szintén azt következtetem, hogy ha nekünk nem lehet tennünk változást, bizonyosan a t. Karoknak és Rendeknek sem lehetett volna; és így maradjon törvényczikknek szerkezete úgy, a mint volt.

Gr. Almássy Móricz: Mélyen tisztelt ő nagyméltóságával az országbiróval azt mondom én is, hogy a dolognak mostani állásában a styluson többé változtatást nem tehetünk és azon szempontból indulok ki, melyből mélt. Br. Majthényi László úr kiindult, aki azt mondá, hogy a szavazatra nézve már meg van a két Tábla közti egyesség; s így arra szavazok, hogy maradjon meg a régi, már mindkét részről elfogadott szerkezet. *(Helyes!)*

Nádor ő Fensége: Két rendbeli észrevételt kivánok tenni. A dolog állásával tökéletesen megegyez az, mit országbiró ő nagyméltósága mondott; mert, miután a tek. Karok és Rendek a tegnapi ülésben azon javaslatot tették, és azt a mélt. Főrendek minden változtatás nélkül elfogadták, annak a maga épségében meg kell maradnia; különben, ha a határozatoktól visszalépés engedtetnék, a tanácskozások végnélküliek volnának. Meg kell továbbá jegyeznem, hogy a tek. Karok és Rendek még egy felirást kivánnak Ő Felsége elébe terjeszteni, melyben ismétlik azokat, mikre nézve kedvező királyi válasz nem érkezett. Ha tehát elfogadják a mélt. Főrendek a tek. Karoknak és Rendeknek ezen második felirását, a tek. Rendek kivánságának elég tétetik a nélkül, hogy az első felirásban a tek. Karok és Rendek által javaslott módosításhoz járulnának. *(Helyes!)*

Tessék a felirást felolvasni.

Olvastatik a magyar nyelv és nemzetség tárgyában készült törvényjavaslat iránti felirás, melyre nézve észrevétel nem volt.

Olvastatik a magyar nyelv tárgyábani másik felirás azon pontokra nézve, melyek iránt kielégítő királyi válasz nem jött.

Atzél Antal, tornai főispán: Távol levén, nem igen hallok, és így meglehet, hogy hibázom; de úgy látszik, hogy az, mit a tek. Karok és Rendek és mélt. Főrendek egyes akarattal Nádor ő cs. kir.

Fensége iránt viseltető hódoló tiszteletök jeléül megállapitottak, nincsen a törvényben. *(Maradjon!)*

Nádor ő Fensége: Az itélőmester a t. Karoknak és Rendeknek jelenteni fogja, hogy a mélt. Főrendek a tervezett két feliráshoz hozzájárulnak azon megjegyzéssel, hogy az egyik ahoz képest módosíttassék, mint tegnap a két Tábla közt a megállapodás történt.

Busán Herman horvát követ: Azok ellen, mik a felirásban Dalmát-, Horvát- és Slavoniai országokat illetőleg felhozatnak, minthogy helyhatósági jogaikkal össze nem egyeztethetők, vagyis a magyar nyelv tárgyában érkezett kegyelmes királyi leiratnak kiterjesztése ellen *ünnepélyes óvást teszek.*

Zarka János nádori itélőmester olvassa 3-ik izenetét a tek. Karoknak és Rendeknek a vallásbeli átmenet tárgyában.

Kopácsy József herczegprimás, esztergomi érsek: Az átmenetel iránti törvényjavaslat, mely iránt a két Táblának már egyezése megtörtént, véleményem szerint nem tökéletesen kielégitő. Az ünnepélyességek által ugyanis meg van óva a vakmerő átmenet, másrészről el van hárítva a hat heti oktatás, el van hárítva Ő Felségének befolyása is, miután csak a megtörtént esetek csupán tudomás végett rendeltetnek Ő Felségének felterjesztetni; de a mi már ezentúl kivántatik a tek. Karok és Rendek által, és oda czéloz, hogy ezen törvény által legalább hallgatólag mindaz, mi az 1791: 26. törvényczikk 13. §-ában foglaltatik, eltörültessék: ez már a római katholikusoknak némely elvei ellen van irányozva, melyeket ők fel nem áldozhatnak. Ilyen az, hogy az átmenet a róm. kath hitvallásnak elveivel ellenkezik; és e részben a kegy. kir. leirat is egyenesen oda utasítja az ország rendeit, hogy az említett 13. §-nak ebbeli rendeletét eltörölni nem lehet. Oly forma rendelkezést kivánnék tehát tétetni, mely midőn az egyik félnek elveivel egyezik, legalább a másiknak elveibe ne ütközzék; és igy örömest reá állottam volna a dolog enyhitésére azon módon is, hogy a törvénynek rendelkezése az átmenetre nézve a többi vallásos pontok közzé soroztassék, és akkor a bevezetésben említett 1790: 26. törvényczikk némileg az átmenetre is vonathatnék. Én egyebet nem látok, mint azt, hogy a tek. Karok és Rendek ezen módnak elfogadására újabban is felszólittassanak.

Tihanyi Ferencz, temesi gróf: Méltóztatnak emlékezni a méltóságos Főrendek, miképp keletkezett önfelszólításuk nyomán a vallásbeli átmenet tárgyában a törvényjavaslat, melynek következtében Ő Felsége határozottan járul kegy. kir. leirata által a szabad átmenetelhez és meghatározza a módot és formalitásokat, melyek

megtartandók azok által, kik egyik vallásról a másikra áttérni kívánnak. A tek. Karok és Rendek a törvényjavaslatot a leirathoz alkalmaztatván, a méltóságos Főrendek elébe terjesztették; a méltóságos Főrendek pedig ezt átrostálván, az egyesülés tisztán állott. És ily állapotban volt a tanácskozás ezelőtt harmad vagy negyed nappal, a midőn a 13. §. megemlítése kivántatott, mit én akkor is fölöslegesnek tarték, és így nem vehetem a tek. Karoknak és Rendeknek rossz néven, midőn ezen §-nak megemlítését elhagyni kívánják. Prímás ő herczegségének előadására figyelmezve, nem képzelem, miképp lehessen azt állitani és azon gyanura vinni a tek. Karokat és Rendeket, mintha az általuk készített törvényczikk a róm. kath. vallásnak elveivel ellenkeznék. Mindnyájunk érdekében van, hogy a vallásos ügyben azokra nézve, melyek iránt egyesülés történt, törvény keletkezzék, annyival inkább, miután, mint Gróf Széchenyi István említé, a reformkérdések czélszerű megoldására és elintézésére a honpolgárok közti egyetértésnek helyreállítása okvetetlenül szükséges. Ne állítsuk a dolgot élére, különben kénytelenek leszünk e részben törvény nélkül hazamenni. Itt a méltóságos Főrendek egyebet nem tehetnek, mint hogy ezen törvényczikkhez, mely egészen azon két leirathoz van alkalmazva, járulni méltóztassanak. — Van még egy észrevételem, melyre bátor vagyok a méltóságos Főrendek figyelmét felhívni és különösen herczegprimás Ő főméltóságát, ki legelőször is járult e törvényczikknek szerkezetéhez azon hozzáadással, hogy a róm. kath. és görög egyesült vallások közt különbség ne tétessék: a 13. §. egyedül az evangelikus vallásról szól, a mostani törvény pedig kiterjeszti intézkedését minden egyéb törvényesen bevett vallásokra.

Majláth György országbiró: A dologhoz nem kívánok most szólani, de miután a törvényjavaslatra nézve a két Tábla közt már érdemileg semmi különbség sincs, az izenetnek formájában megütközöm, és meg nem foghatom, hogy azon egyszerű kérdés, melyet tegnap a méltóságos Főrendek a Rendekhez intéztek, miképp idézhette elő ezen viszonizenetet. Annálfogva azon kérést bátorkodom tenni, hogy bocsássuk ezen izenetet köziratra, remélvén, hogy annak bővebb megfontolása után módot fogunk találni a nézeteknek, a mennyire különböznek, tökéletes megegyeztetésére.

Nádor Ő főherczegsége elnök: Későre haladván különben is az idő, czélszerűnek tartom magam is, hogy ezen tárgy köziratra bocsáttatván, a holnapi ülésben vétessék fel; meglehet, hogy a kiegyenlítésre mód fog találtatni, mit őszintén ohajtok is, és való-

ban fájlalnám, hogyha az országgyűlésnek jelen stádiumában ezen tárgyban, melyben kir. leirat is érkezett, és mely a két Tábla által folytatott kölcsönös tárgyalás nyomán már ennyire előhaladt és megérlelődött, még is az óhajtott törvény létre nem jöhetne. *(Helyes!)*

(Főrendi Napló VII. kt. 285—289. l.)

CCLXIX. Elegyes országos ülés.

1844 november 8-án este 6 órakor.

Tárgy: Kegy. kir. leiratok felolvasása. — Felirások és törvényjavaslatok.

Ez ülésben felolvastattak a Részek visszakapcsolása és az I. Mátyás király könyvtára tárgyában érkezett kegyelmes kir. leiratok. Azután fölterjesztettek a magyar nyelv és a zsidóság dolgában készült feliratok és törvényjavaslatok, melyek itt következnek:

Kegyelmes királyi válasz a Részek visszakapcsolására vonatkozó 183²/₆:21. törvényczikkely foganatosítása iránt folyó évi szeptember 9-én felterjesztett felirásra. (Országgyűlési Iratok 514. sz.)

$\frac{16952}{1732}$ 1844.

Sacræ Cæsareæ et Regio-Apostolicæ Majestatis, Domini Domini clementissimi nomine, Serenissimo Archiduci, Reverendissimis, Reverendis, Honorabilibus, Spectabilibus ac Magnificis, Magnificis item Egregiis et Nobilibus, nec non Prudentibus ac Circumspectis Inclyti Regni Hungariæ, et Partium eidem adnexarum Dominis Statibus et Ordinibus, qui vel in persona vel etiam ablegationis munere fungentes nomine principalium suorum pro præsenti generali diæta Regni per altefatam suam Majestatem Cæsareo-Regiam clementissime indicta, congregati sunt, benigne intimandum: Quum ex ipsa quæ Domini Status et Ordines jurisdictiones Partium reapplicatarum ad exmittendos in medium eorundem ablegatos altissima auctoritate regia stringi sollicitant, demissa sua ddo 28-æ Februarii a. c. repræsentatione eveniat: præfatas jurisdictiones ob non expletam, quæ eas ex articulo 21: 1836. manet legalem obligationem, actione Fisci Regii coram Tabula Regia Judiciaria erecta, conventas

esse, in tali initæ jam ad mentem articulorum: 1-i 1478/79-i: 1635 et 53-i: 1662. congruæ eatenus provisionis situ, summefatam Suam Majestatem Sacratissimam rem porro quoque in hocce positivarum legum tramite relinquere constituisse eandemque in reliquo, quo ad alterum antelatæ DD. SS. et OO. repræsentationis objectum, respectu novioris item eorundem ddo 9-æ Septembris a. c. eodem in merito factæ remonstrationis, semet ad altissimas suas, tum his sub comitiis ddo 29-æ Februarii a. l. Nro. 3884, tum sub præteritis ddo 30-æ Aprilis 1840. Nro. 5512 editas resolutiones cum eo benigne referre: præliminaribus effective reapplicationis quæstionibus per operantem commissionem jam pertractatis, illam harum partem quæ legislativam poscunt provisionem, DD. Statibus et Ordinibus proximis comitiis intimandum, atque medio etiam tempore per summefatam Suam Majestatem Sacratissimam opportunissima quæque benigne disponenda fore, quæ ad plene consummendum reapplicationis negocium referuntur. In reliquo summefata Sua Majestas Cæsareo-Regia Apostolica; isdem DD. Statibus et Ordinibus Regni gratia Sua Cæsareo Regia clementissime ac jugiter propensa manet. Per Sacram Cæsaream et Regio Apostolicam Majestatem. Posonii, die 4-a Novembris 1844. Ladislaus Szögyényi m. p.

Kegyelmes királyi válasz I. Mátyás király könyvtárábani keziratok kikeresése iránt felterjesztett felirásra. (Országgyülési Iratok 515. sz.)

16886/966 1844

Sacræ Cæsareæ et Regio-Apostolicæ Majestatis, Domini Domini clementissimi nomine, Serenissimo Archiduci, Reverendissimis, Reverendis Honorabilibus, Spectabilibus, ac Magnificis, Magnificis item Egregiis et Nobilibus, nec non Prudentibus ac Circumspectis Inclyti Regni Hungariæ, et Partium eidem adnexarum Dominis Statibus et Ordinibus, qui vel in persona vel etiam ablegationis munere fungentes, nomine principalium suorum pro præsenti generali diæta Regni, per altefatam Suam Majestatem Cæsareo-Regiam clementissime indicta, congregati sunt, benigne intimandum: Ad demissam DD. Statuum et Ordinum ræpresentationem circa perquisitionem manuscriptorum bibliothecæ Mathiae I-i Regis Hungariæ substratam, altefatam Suam Majestatem Sacratissimam ea, quæ ad implementum desiderii hujus pro ratione subversantium adjunctorum fieri poterunt benigne curaturam esse. In reliquo summefata Sua Majestas Cæsareo-Regia Apostolica Iisdem Dominis Statibus et Ordinibus Regni

gratia Sua Cæsareo-Regia clementissime ac jugiter propensa manet. Per Sacram Cæs. Regiam Apostolicam Majestatem. Posonii die 4-a mensis Novembris 1844. Michael Torkos m. p.

Kivülről: $\frac{16886}{966}$

Sacræ Cæs. et Regio-Apostolicæ Majestatis, Domini Domini clementissimi nomine Serenissimo Archiduci, Reverendissimis, Reverendis, Honorabilibus, Spectabilibus ac Magnificis, Magnificis item, Egregiis et Nobilibus, nec non Prudentibus ac Circumspectis Inclyti Regni Hungariæ et partium eidem adnexarum Dominis Statibus et Ordinibus, qui vel in persona vel etiam ablegationis munere fungentes, nomine principalium suorum pro præsenti generali diæta Regni per altefatam Suam Majestatem Cæs. Regiam clementissime indicta congregati sunt consinuandum. Ex officio.

Azután a következő felirások és törvényjavaslatok terjesztettek föl:

Felirás a magyar nyelv és nemzetiség előmozdítása tárgyában. (Országgyülési Iratok 518. sz. *a.*)

Felséges Császár és Apostoli Király, legkegyelmesebb Urunk!

A magyar nyelv és nemzetiség tárgyában m. évi decz. 11-ik és f. évi febr. 28-ik napjain kelt felirásainkra hozzánk f. évi jan. 23-ik és okt. 9. napjairól érkezett királyi két rendbeli kegyelmes válaszok nyomán készült törvényczikket ide *b)* alatt rekesztve Felséged kegyelmes tekintete elibe terjesztjük, hivatkozva e tárgyban szinte a mai napról tett más rendbeli felirásunkban foglalva megújított kérelmeinkre; annak Felséged általi kegyelmes megerősítését mély tisztelettel kérjük. Kik egyébiránt stb.

Törvényjavaslat ugyan e tárgyban. (Országgyülési Iratok 518. sz. *b.*)

Az ország Rendei Ő Felsége kegyelmes megegyezése hozzájárultával meghatározták, hogy

1. §. Az országgyűléshez elbocsátandó minden kegy. kir. leirások, előadások, válaszok és intézvények ezentúl egyedül magyar nyelven adassanak ki.

2. §. A t.-czikkek, valamint már a jelen országgyülésen is egyedül magyar nyelven alkottattak és erősíttettek meg, úgy ezentúl is mind alkottatni, mind kegy. kir. jóváhagyással megerősíttetni egyedül magyar nyelven fognak.

3. §. Országgyűlési nyelv ezentúl kirekesztőleg a magyar leszen, egyedül Horvátország követeinek engedtetvén meg, hogy azon esetben, ha a magyar nyelvben jártasok nem lennének, a közelebbi 6 évek alatt tartandó országgyűléseken szavazataikat latin nyelven is kijelenthessék.

4. §. A magyar udv. cancellária útján az országba bocsátandó minden iratokban, akár legyenek Ő Felsége által aláírva, akár nevében adassanak ki, és így a magánfolyamodásokra kelendő rendeletekben és határozatokban is szinte a magyar nyelv használtassék.

5. §. A kir. Helytartótanács mindennemű tárgyalásaiban, foglalkozásairól viendő jegyzőkönyveiben, valamint Ő Felsége elibe terjesztendő felirásaiban s az országbeli minden hatóságokhoz bocsátandó intézvényeiben a magyar nyelvet használja. Azon levelezések, melyeket a kir. Helytartótanács a hadi fő- és az Ő Felsége örökös tartományaibeli polgári törvényszékekkel s külországi törvényhatóságokkal folytatand, ide nem értetvén.

6. §. A kir. udv. főtörvényszék nyelve az ország keblében indított minden perekre nézve, valamint az országbeli minden itélőszékek, következésképp a szentszékeknek nyelvök is a magyar leszen; s azon itélőszékeknek hivatalos minden egyéb dolgaik is magyar nyelven folytatandók.

7. §. A horvátországi törvényhatóságok a magyarországi törvényhatóságoknak latin nyelven írt leveleket is fogadják el, tárgyalják és azokat illő válaszszal lássák el.

8. §. Ő Felsége már kegyelmesen elrendelte, hogy a magyar nyelv a horvátországi fő- és minden középiskolákban, mint rendszerinti tudomány taníttassék.

9. §. Ő Felsége méltóztatott kegyelmesen rendeléseket tenni már az iránt is, hogy az országbeli iskolákban közoktatási nyelv a magyar legyen.

Felirás a magyar nyelv és nemzetiség tárgyában f. okt. 9-ről érkezett kegy. kir. válasz iránt. (Országgyűlési Iratok 519. sz.)

Felséges Császár és Apostoli Király, legkegyelmesebb Urunk!

Forró tisztelettel és hálával értettük Felségednek f. é. febr. 28-ról a magyar nyelv és nemzetiség tárgyában tett felirásunkra okt. 9-ről érkezett kegy. kir. válaszából, hogy Felséged már rendeléseket is tenni méltóztatott az iránt, hogy az iskolákban közoktatási nyelv ezentúl a magyar leend és hogy a t.-czikkek már a jelen országgyű-

lésen alkottatni s kir. jóváhagyással is megerősíttetni egyedül magyar nyelven fognak. Azonban

Nem lehete teljes örömünk, s nem telének be sok részben legédesebb reményeink és kéréseink, melyeket említett felirásunkban őszinte egyenességgel kifejtve, Felséged eleibe terjeszténk, és a melyeknek megadását Felséged fejedelmi és atyai jóságától és igazságától oly bizonyosan várva, további szorgalmazásunkkal hazánk és nemzetiségünk buzgó szeretetétől lelkesedésünknél fogva soha fel nem hagyhatunk.

Nincs megadva még most is abbeli méltányos kívánatunk, hogy a m.udv. Cancelláriának jegyzőkönyvei, tárgyalásai és egyéb működései is, mint a kir. Helytartótanácsra nézve határozottan megállapítva van, magyar nyelven legyenek folytatandók, s nincs említés téve arról is, miről mi különben nem kételkedünk, hogy a kir. Helytartótanácsra nézve tett általános szabályrendelése alá tartozóknak értendők mindazon alsóbbrendű hivatalok és egyének is, melyek a kir. Helytartótanács igazgatása alatt állanak. Ugy szinte

A magyar nyelvnek a magyar kir. kincstár, a katonaság és ezekkel összefüggésben levő számos alárendelt hivatalok általi használása általános behozása a kegy. kir. válaszban most is megemlítve nincs.

A felséges uralkodóház tagjainak a magyar nyelv tudományában beavatásának törvénybe igtatása s a magyar nemzetiség küljelei iránt felterjesztett kívánatainknak elfogadása szinte kifejezve nincs, s nem érdekeltetik az utóbbi kegy. válaszban, hogy az országbeli közhatóságok politikai működéseik és foglalkozásaik közben is, mint az itélőszékekre nézve elrendelve van, ezentúl egyedül a magyar nyelvet használják; nincs megadva továbbá, abbeli igazságos kívánatunk is, hogy a kir. Helytartótanács a kültartományok kormányszékeivel hivatalos értekezéseit magyar nyelven folytassa; s ezen rendelet, a magyar hadikormányokkal folytatandó levelezésekre nézve is egyiránt kiterjesztessék. Ezeken felül

Nem találhatunk megnyugvást főkép azon intézkedésben, melyet Felséged a hazai kormány- és itélőszékeknek, s a magy. t.-hatóságoknak a horvátországi közhatóságokkali hivatalos értekezésére nézve nyilvánítani méltóztatott; az pedig legszibbasztóbban hat hazafiúi szivünkre, hogy abbeli mind igazságos, mind méltányos kívánatunkhoz, miszerint Horvátország követei már a legközelebb tartandó országgyűlésen felszólalni magyar nyelven köteleztessenek, járúlni Felséged ezúttal sem méltóztatott.

Ujabban is mély tisztelettel és bizodalommal esedezünk tehát

a jelen országgyűlés végnapjaiban is Felséged előtt, hogy mindazokat, miket m. évi decz. 11. és f. é. febr. 28. napjairól kelt alázatos felírásainkban a honi nyelv és nemzetiség ügyében előterjeszténk; általánosan elfogadni, kir. jóváhagyással megerősíteni, különösen pedig annak törvénybe igtatásához, miszerint az országgyűlési köztanácskozási nyelv már a legközelebb következő országgyűlésen is minden kivétel nélkül a magyar legyen, fejedelmi megegyezésével járulni, s e kérelmünk teljesítésével, — mely nem egyéb, mint következetes foganatosítása azon elveknek, melyeket Felséged tisztelt kegy. válaszaiban már elfogadott — a magyar hű nemzetnek arra, hogy mindazokban ismeti becses zálogát tisztelhesse Felséged azon kegyelmes hajlandóságának, melylyel nemzetisége iránt viseltetik, vigasztalása s örömét és forró hálaját emelendő újabb okot és alkalmat nyújtani méltóztassék.

Kik egyébiránt stb.

Felirás a zsidók dolgában (Országgyűlési Iratok 521. szám *a*).

Felséges Császár és Apostoli király, legkegyelmesebb urunk!

Azon kegyelmes királyi válasz, melyet Felséged a zsidók polgárosításáról szóló s általunk múlt 1840-ik április 24-ről fölterjesztett t.-cz. tárgyában ugyanazon évi május 10-ről hozzánk bocsátni méltóztatott, valamint egészben, úgy minden egyes pontjaira nézve is, mily váratlan és fájdalmas vala előttünk, ugyan 1840. évi május 12-ről fölterjesztett alázatos felirásunkban őszintén kinyilatkoztattuk.

És mivel az 1840. évi azon 29. t.-cz., mely az idő rövidsége miatt a felebb felhivott kegyelmes királyi válasz nyomán akkoriban alkottatott, azon szempontnak, melyből kiindulnunk kelletett, hogy t. i. a zsidóknak adandó engedmények által érdekeik a közérdekkel egyesíttessenek, meg nem felel; azon biztos reménynyel pedig fel nem hagyhatunk, hogy Felséged az igazságnak, méltányosságnak kétségtelenül a zsidók mellett álló, és a közállomány érdekével is összevont szavát, tekintetbe s a zsidóknak hazátlan és száműzött sorsát atyai szívére venni fogja; végre nem kételkedünk arról is, hogy amennyiben múlt 1844. évi május 10-ről kiadott kegyelmes királyi válaszában Felséged, a zsidók türelmi adója eltörlése iránti kegyelmes végzésének kiadását az illető kormányszékek meghallgatásától függesztette fel, azon kormányszékek hallgatása már azóta végbe ment: Felségedet mély tisztelettel és bizodalommal ismételve arra kérjük, hogy a miket az igazság, méltányosság és közérdek egyiránt megkíván, és miket az ide *b)* alatt rekesztve fölterjesztett t.-cz.-be foglalánk, helybenhagyni, s azon törvényczikket kegyelmesen megerősíteni méltóztassék.

Törvényjavaslat e tárgyban (Országgyűlési Iratok 521. sz. *b*).

A zsidókra nézve azokon felül, mik az 1840-ik évi 29. t.-cz.-ben foglaltatnak, következők rendeltetnek:

1. §. A türelmi adó eltörültetik.

2. §. A zsidók az ország minden részeiben és vidékein, úgyszinte minden városaiban és azok minden részeiben megszorítás nélkül lakhatnak.

3. §. Szabadságukban áll a zsidóknak, hogy nemesi jószágot haszonbérben birhassanak, úgyszinte nemcsak jobbágyi telket, hanem szab. kir. városokban városi telket is a városnak bármely részében örökösen szerezhessenek.

4. §. A zsidók gyárakat, mesterséget és kereskedést bárhol nyithatnak és folytathatnak, s a közben nemcsak magok felekezetebeli, hanem más vallásokon levő segédekkel is élhetnek ugyanazon feltételek és kötelességek mellett, melyek alatt más gyárosok, mesteremberek és kereskedők élnek.

5. Minden ezen törvénynyel ellenkező törvény, szokás, rendelet vagy határozat ezennel eltöröltetik és megszüntettetik.

Felirás a külföldi zsidók beköltözéséről. (Országgyűlési Iratok 522. sz. *a*)

Felséges Császár és Apostoli király, legkegyelmesebb Urunk!

A külföldi zsidóknak az országba való beköltözésük elrendezése iránt készített törvényjavaslatunkat, Felséged általi kegyelmes megerősítése kérésével ide *b*) alatt rekesztve alázatosan fölterjesztjük. Kik egyébiránt stb.

Törvényjavaslat e tárgyban. (Országgyűlési Iratok 522. sz. *b*)

Az ország s a kapcsolt Részek határain kívül született zsidóknak az országba való beköltözésére nézve következők rendeltetnek:

1. §. A beköltöző a lakosság megnyeréséért azon törvényhatósághoz köteles folyamodni, melynek kebelében lakását venni kívánja.

2. §. Ezen folyamodása mellett előmutatja:

a) Azon törvényhatóságnak, melyben addig tartózkodott, hiteles bizonyítványát arról, hogy ellene erkölcsi magaviseletének tekintetéből alapos kifogás nincs; s azon hiteles bizonyítványnak kiter-

jesztve kell lenni arra is, hogy a folyamodó milyen értékkel bir? és hogy a folyamodó ellen semmi követelés nincs; különben pedig a beköltöző a megyékhez intézendő folyamodása mellett mutassa elő mindenkor azon illető földes úrnak megegyező levelét is, ki őt beköltözése esetében lakhelylyel fogja ellátni.

b) Ugyanazon törvényhatóságnak, melyben addig tartózkodott, hiteles bizonyítványával tökéletesen kimutatja a beköltöző azt, és pedig ha művész vagy mesterember, hogy 2000, ha pedig más élelem- vagy kereset módot követ: 10000 frtnyi oly értékkel bir, mely őt magát kizáró tulajdoni joggal illeti.

c) Bejelenti, hogy minemü élelem- és keresetmódot kiván folytatni.

3. §. Annak, ki a 2. §-ban foglalt föltételeket teljesíti, az illető törvényhatóság a letelepedésre az engedelmet meg nem tagadhatja; ezen feltételek teljesítése nélkül pedig a letelepedésre engedelmet nem adhat. Egyébiránt kötelességökben álland a törvényhatóságoknak, hogy a letelepedés megengedéseért hozzájuk folyamodók iránt külön jegyzőkönyvet vitessenek, és azt a kir. Helytartótanácsnak félévenként múlhatlanul terjesszék fel.

4. §. A lakosságot nyert beköltöző gyárt, kereskedést, mesterséget, művészetet vagy haszonbérlést a t.-cz. 3-ik §-ának értelmében állíthat és folytathat, sőt a lakosságnak megnyerésétől számítandó egy év alatt a 2-ik §. *b)* pontjában említett 2000 és illetőleg 10000 frt értéket azon §. szerint tett nyilatkozatával megegyezőleg gyárba, kereskedésbe, mesterségbe, művészetbe vagy haszonbérlésbe befektetni, s ezt az illető törvényhatóság előtt az évnek elmultával kimutatni tartozik.

5. §. Ha az előző §-ban említett feltételeknek teljesítése mellett a beköltöző 10 évig folyvást és állandóul a honban lakott, a nélkül, hogy büntettért elmarasztaltatott volna, s magyarul beszélni tud, az illető törvényhatóság által honosítási bizonyítványnyal látandó el, s ennek megnyerése után mindazon jogokkal kivétel s megszorítás nélkül él, melyekben a törvény az országban s kapcsolt Részekben született zsidókat részesíti.

6. §. Azoknak, kik nagyobbszerű gyárt állítanak vagy folytatnak a honosítási bizonyítvány, egyéb feltételeknek teljesítése mellett, 5 évi állandó itt lakás után kiadandó.

7. §. Kik a jelen törvény kihirdetése után költözendenek be, ha a fentebbi föltételeket nem teljesítik, nemcsak az 1840: 29. s a jelen országgyülésen alkotott jelen t.-czikkben körülirt jogokat nem gyako-

rolhatják, hanem eredetük helyére az illető törvényhatóság által visszautasítandók.

8. §. A jelen törvény alkotásáig már beköltözötteknek honosítására csupán az 5. s 6. §§-ban foglalt feltételek kivántatnak meg.

9. §. Azoknak az országban való tartózkodhatására nézve, kik mint utazók, vagy külföldi kereskedők az országban csupán ideiglenesen tartózkodnak az eddigi gyakorlat fennmarad.

(Rendi Napló V. köt. 451. l.)

---

339. Kerületi ülés.

1844 november 9-én.

Elnökök, jegyzők, naplóvivő, kik előbb.

Tárgy: Hitelesítések. Főrendi válaszok a fiumei vasut s az országos pénztárról. Kegy. kir. leiratok a vámviszonyok, a Részek visszacsatolása s a bányatörvénykönyv tárgyában.

Ülés kezdetén *Szentkirályi:* Miután az országgyülés végperczeiben a tanácskozás alá veendő tárgyak egymásra vannak halmozódva: könnyen megeshetik, hogy a legjobb akarat, a leglelkiismeretesebb eljárás mellett is hibát követ el a törvényhozás.

Ilyenkor a figyelem annyifelé igényeltetik, annyi tárgy által kifárasztatik, hogy a szónok e körülmények között magára venni a felelet terhét nem akarja. S mind más volna, ha itt egy erős nép összeforrott képviselete munkálkodnék, ez orvosolni tudná saját hibáit, de a hol oly gyönge aristokratia áll erős kormány ellen törvényhozóúl: minden hiba, mit a törvényhozás elkövet, minden roszszul tett lépés a jövőt öli el. Kéri tehát szónok a Rendeket, hogy az országgyülés végóráiban fölhagyva már mindazon tárgyak vitatásaival, mikre nézve még a két Tábla sem tudott egymással megegyezni, legfeljebb a vallás, magyar nyelv s a két vasut ügyét s még, ha úgy tetszik a pénzügyi munkálatot tárgyalják lankadatlan szorgalommal a végső perczekig.

Bezerédj (Tolna megye követe): Nem kivánja a Tábla kezét megkötni; lehet, hogy valamely fölterjesztett tárgyban válasz fog

MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA KÖNYVTÁRA

érkezni, vagy valamely kérdésben a Főrendek megegyezendenek, akkor ily határozatnál fogva iránt tok többé nem tanácskozhatnánk. Hagyjuk tehát szabadon a működési tért, hatalmunkban fog állani úgyis minden egyes tárgyra vélekedésünket kimondani.

Palóczy is hasonlólag az országgyűlés működését eképpen megszorítani s folytonosan táplált reményeikről lemondani egyéb tárgyakra nézve sem tartá tanácsosnak.

A többség tehát ezen indítványt el nem fogadta.

Ezek után *Vukovics* jegyző által *a közmunkák szabályozása, a magánosok részére kiszolgáltatni szokott előfogatok eltörlése iránti törvényjavaslat* felolvastatván, hitelesíttetett; továbbá *a hitelintézet iránt nov. 2-án érkezett kegy. kir. válasz* folytán Ghyczy által készített ujabb felterjesztés köztetszéssel helybenhagyatott. Ezután tárgyalás alá vétetett *a fiumei vasutat illető főrendi válasz*. A Főrendek most sem az egész 5%-ot, hanem csak 3, 4 és 5-öt kivánták biztosítani. A Rendek a tárgy siettetése tekintetéből most ezt elfogadták. Elfogadták azt is, hogy a szállítási bér az egész vonalon mindenütt egy mértföldre egy pengő krajczárban állapíttassék meg. Elfogadák azt is, hogy a mellékvonal eltiltása az Al-Dunára szoríttassék, értvén ezalatt a Dunának a Dráva és Száva közötti részét. Egyszersmind azonban önállólag kivánják a mellékvonal eltiltásául kimondatni az 1840 : 40. t.-cz. felfüggesztését, mely a trieszti vonalt kijelölé.

A Főrendek szerint ily módon állana a szerkezet: az 1840: t.-cz. felterjesztetvén, biztosíttatik a társaság az aldunai mellékvonal ellen; a Rendek szerint így fogna állani: az idézett t.-cz. felfüggesztetik s egyszersmind az aldunai mellékvonal ellen is biztosíttassék a társaság.

Abban mindazáltal a Rendek semmiképp sem fognak megegyezni, hogy ha a főrendi javaslat szerint bizonyos kitűzött határidő után vállalkozó nem találkoznék, a vaspálya építése a kijelölt föltételek mellett kormányilag eszközöltethessék, mert a statust a kormánytól alkotmányos országban elválasztani nem lehet, hacsak ez által a nemzet függetlenségét koczkáztatni nem akarjuk. Ennélfogva multkor kifejtett nézetükhöz tovább is ragaszkodnak; annyival inkább, mert bizonyos az, hogy a kormánynyal versenyezni senki sem fog, a nemzet pedig kormányával nem szerződhetik, nem szerződik.

Az országos pénztárak állapotáról szóló jelentés iránti főrendi válasz vétetvén ezután föl, ennek csak azon pontjához járultak a Rendek, miszerint azon törvényhatóságok, melyek muzeumi tarto-

zásaikat mindeddig le nem fizették, tartozásaiktól a kamatok megadására ne kényszeríttessenek, mert a törvénynek a multra nézve visszaható erőt nem adhatni.

Ezután a *kereskedés és műipar előmozdítása tárgyában, vagyis a vámviszonyok iránti királyi válasz* kerülvén szőnyegre

Bezerédj István (Tolna megye követe) szólalt fel: A felolvasott leiratból világosan tűnik elő, hogy a kormány a nemzet érdekeit teljesen elhanyagolja; de kérdem történhetnék-e ilyesmi, ha az ipar elemének, a polgárságnak képviselete a törvényhozásban nullicálva nem volna? Ha kereskedésünket, ha a királyi városok állását, melyek a műipar ápolói, tekintjük: elszomorodott szívvel kénytelenek vagyunk megvallani azon nyomasztó állapotot, melyben ezek századok óta sinylenek. Mióta a kir. városok politikai existentiája, hogy úgy mondjam, megsemmisíttetett, azóta az ország kereskedése hanyathomlok omlik alá; minek orvoslását minél továbbra halasztjuk, annál veszélyesebb lesz a hazára, mert a végelszegényüléshez, mely után halál szokott következni, perczről-perczre jobban közeledünk. Ha bajunkon nem igyekszünk teljes erőnkkel javítani, úgy járunk mint azon beteg, ki orvoshoz folyamodik, de az orvos azt mondja, hogy a gyógyszert csak három hónap után adhatja be neki; ámde akkor már koporsójában lesz a beteg s a leghathatósabb orvosság is haszontalanná válik. Mi nem várhatunk a végrehajtó hatalomtól ez érdemben orvoslást, nekünk minden felirásunk puszta hang és nyom nélkül enyészik el; annálfogva nem indítványozok én feleletet ezen leirat után, mert hasztalan költségnek látom többé felirást küldeni Bécsbe.

Ez ismét csak haszontalan időveszteget és lenne, mert mit onnan e tárgyban várhatunk, nem más, mint üres igéret, melylyel már százszor is biztattak.

Nekünk többé magunkat áltatnunk nem szabad. Ha van lélek a magyarban, pedig hiszem, hogy van, magunknak kell magunkon segíteni, s műiparunk és kereskedésünk kifejtésére mindent elkövetni, mi a törvények korlátai közt és az ausztriai ház irányában fennlévő viszonyaink megsértése nélkül megtörténhetik. Ha a magyar kormány nem elég erős műiparunk kifejtésére a határokon védvámokat felállítani, állítsuk azt fel mi — mint már mondatott — és fel kell állítanunk saját ajtaink küszöbeinél! Ha valaha szükségesnek találtuk a védegyletet, úgy azt most még szükségesebb felkarolnunk.

Most már nem csupán az a kérdés, hagyjuk-e magunkat végelszegényülésünkben elporlani, hanem ezen válasz nemzeti önállásunkat is koczkáztatja, mert az 1790-ik törvényben nyilván ki van

mondva, hogy a vámszabályzat a törvényhozást illeti. 300 éve tapasztaljuk már, hogy felirásunknak semmi sikere nincs. Azért e Tábla is, mely hasonló desorganisált állapotba jutott, önmaga által igyekezzék mindent elkövetni, hogy ismét rendes állásába jöjjön. Ezt kell tennünk; ezt kell tenni a nemzetnek, fel kell ébrednie százados lethargiájából, hogy ne legyen rabszolgája a külföldi iparnak. Alkossunk bármily vámrendszert, hazánk függetlensége mentve lesz. Jelszavunk legyen tehát: Egyesüljünk a védegyletben! És ha a királyi resolutiónak ez lészen következése: én áldani fogom a napot, melyen az megérkezett. *(Lelkes éljenzés!)*

Szentkirályi (Pest megye követe): Talán különösnek fog tetszeni a Rendek előtt, hogy köszönetet mond a kormánynak e leiratért, köszönetet mond ő azért, mert ha a kormány némi aprólékos kedvezményekkel kínálta volna meg a nemzet várakozását, könnyen elvágta volna erét azon lángoló lelkesedésnek, mely Tolna megye előttem szólott érdemes követéből oly hőn, nemzetéhez oly méltólag ömledezett, s melyeket mindnyájunkban oly annyira érezhetőleg fölébresztett; de elvágta volna a resolutió azon reményt is, melyet minerőnk által kifejthetünk. Mivel pedig a kir. válaszban a szokott phrasisokon kívül mit sem nyertünk, s mivel az a jövendőre utal: kimutatja azon tért, melyen a nemzetnek működnie kell; s ez a sociális élet mezeje. Itt nyilik tér, hogy a nemzet a törvény korlátai között minden hangos declamatio nélkül csendesen, kerülve minden összeütközést, műiparunk kifejtésére mindent egész állhatatossággal és határozott elszántsággal elkövessen; úgy vessen, hogy jól arasson.

Klauzál Gábor (Csongrád megye követe): Ha az illető referendarius a resolutióba bele nem szövi vala az 1790: 10. t.-czikket, véltem volna, hogy e nemzet függetlensége fölött végképp eltörik a pálcza. Mert nincs e válaszban egyéb, mint hogy a kormány hazánk boldogságát egy úton akarja előmozdítani az ausztriai örökös tartományokéval, holott hazánkat csak alkotmányos szempontból lehet kormányozni; mert e nemzet alkotmányos függetlensége a sanctio pragmatica által is biztosíttatott aképpen, hogy Magyarország Ausztria érdekében kormányoztatni nem fog. S midőn a kormány most a helyett, hogy adatokat nyujtson vala a törvényhozásnak, igéri, hogy rólunk gondoskodni fog: különösen hat reám a leiratból ily tény után a «perchara natio» szóllama.

Azt mondja a resolutio t. Rendek! hogy a kormány nem kétkedik, miképp magunk is elismerjük annak becsét, mi legközelebb történt a vámviszonyokban. A tények ellentétében miképp lehet így

nem kétkedni, el nem gondolhatom, s megfogni képes nem vagyok. Álljanak elő azok, kik e teremben a hatalom lépéseit szónoklataikkal támogatni szokták, mutassanak fel csak egyetlen rendeletet, mely kereskedésünk előmozdítására irányoztatott volna. Avagy gondolják, hogy oly ámulatban élünk, miképp a czukor, kávé-, s óravám leszállítását érdekünkben történtnek hisszük?!

És mégis a leiratban olyanok említtetnek, sőt mondatik, hogy annak, miszerint jótékony rendelkezéseiben, s ezek körüli sollicitudojában a kormány tovább nem ment, oka az, mert «gravissima rerum adjuncta» akadályozák s nem engedék, hogy kereskedési viszonyainkban változás történjék! Igen sajnálom, hogy e szavak ily rejtélyesen állanak; én nem tudom: mik lehetnek azon legfontosabb körülmények, azon «gravissima rerum adjuncta». Mit kell azon fontos körülmények alatt érteni? Talán, mert a nemzet nagy része birtokaitól nem adózik, jónak látja őt a kormány más úton adóztatni? Miért nem mondja ezt ki nyiltan, hangosan, hogy elnémítaná az adó elleni agitatiokat? miért nem mondja azt ki nyiltan, hogy legalább azon hivatalnokok, kik a közös teherviselés ellen izgatnak, megszünnének fondorkodni?

De alkalmasint nem az a «gravissimum adjunctum!» Az ausztriai örökös tartományok tulnyomóságának fenntartása, hazánk gyarmati állapotba sülyesztése az adjunctum gravissimum! Igaz ugyan, nyujtatik némi kis reménysugár, hogy vámviszonyaink ki fognak elégíttetni. De kérdem: lehet-e abban megnyugodni? Mert én úgy látom, hogy az igéret sem függetlenségünk alapján tétetik, s azontúl sem fogják iparunkat védeni saját vámsorompóink. Ezért ezen resolutio elölé bennem azon kis reményt is, melyet vámviszonyaink rendezése iránt ápoltam. Oda mutat a kormánynak minden törekvése, hogy e nemzetben a vámsorompók megváltására hajlamot ébresszen, és pedig kizárólag és egyenesen az örökös tartományok javára, hogy iparunk pangásban maradjon, hogy a külföldiek martalékai legyünk, hogy végképp elszegényedjünk. Ez az én hitem, ám czáfoljanak meg!

Felirásnak itt többé nincs helye. Emlékeztetem Önöket, uraim! Észak-Amerika küldöttségére, kik az angol parlamentben kinyilatkoztatták, miként készek soha meg nem változtatni öltönyüket, készek rongyokban járni inkább, semhogy angol kelméket vásároljanak.

Összevonva beszédemet, indítványom az, miszerint hozzunk határozatot, s vigyük be az országos ülésbe. A határozatban fejeztessék ki a kereskedésünket bilincselő vámviszonyok igazságtalansága s törvénytelensége; fejeztessék ki továbbá, hogy a nemzet képviselői a

hon anyagi jólétének kifejlődését a nemzet állhatatosságától és szilárdságától reménylik; fejeztessék ki, hogy a nemzet műipara különösen csak úgy szilárdulhat meg, ha a védegylet oltalma alatt kitünő állhatatossággal, egyedül erkölcsi erejére támaszkodva, a nemzet önmagán fog segíteni.

Ily határozattal egykézben, a kegyelmes királyi válaszszal más kézben térjünk vissza küldőinkhez, engedvén nekik szabad választást. Igy bizton hiszem, hogy a képviselőháznak ezen lépése meg fogja teremni a kivánt gyümölcsöket.

És a határozat, mely az országos iratok közzé is be fog iktattatni, ezen értelemben ki is mondatott.

Ezután felolvastatott *az erdélyi részek visszacsatolása iránti kegy. kir. válasz*, mely a vitatkozás tüzére új olajat öntött.

Kubinyi Ferencz (Nógrád megye követe), ki a közép-szolnoki petitiót benyujtá pár hét előtt a t. Rendek elibe, első emelt szót: Én az országgyülés kezdetén azon töredékhez tartozám, mely a kir. előadásokat puszta szavaknak tartva, a sérelmek orvoslását követelte előlegesen. E töredék megrovatott, hogy a kormánynyali kibékülést kerüli.

Kérdem most, hiszik-e, hogy a kibékülés napja megérkezett? Lehet-e kibékülni kormánynyal, mely a törvények végrehajtásában oly késedelmes? Kivánnék e tárgyban felirni, de ebben sikert többé nem látok. Hozzunk táblai határozatot, kifejezvén benne az állapotot, úgy a mint van.

Vukovics Szabbás (Temes megye követe): A felirásban elegendő tekintélyt nem látva, pártolja Nógrád követének indítványát. A Részek visszakapcsolása tárgyában háromszor irt fel e jelen országgyülés alatt a törvényhozás, mindezekre az a felelet, hogy azon megyék perbe idéztettek, hogy a visszakapcsolás előzményei megtörténtek. Nyolcz év alatt csak előzmények? Szóló követ a határozatban világosan kitétetni kívánja, hogy a Részek visszakapcsolásának elhanyagolása törvénytelen; hogy az ország Rendei nem ismernek semmi akadályt, mely a visszacsatolást nehezítené; hogy ha jövő országgyülésig az 1836 : 21. t.-cz. végre nem hajtatik, ezt az ország önkénynek tekintendi és szóló hagyományként kívánja betétetni e határozatba azon felszólítást, miszerint a jövő törvényhozás semmibe ne bocsátkozzék addig, mig az ország kiegészítve nem leend.

Zsedényi (Szepes megye követe) némiképp a dolognak más oldalát is érintvén, őszintén megvallja, miként senki sincs e teremben, ki azon kétes, bizonytalan állás nehézségeit méltánylani nem tudná,

melyben a részekbeli megyék még mindig vannak és hogy e tekintetben a kormány, vagy inkább az általa kiküldött biztosság a fennforgó nehézségek elhárításában törvényes szigorral el nem járt, hogy ez a sebhely, mely behegedni nem tud, az bizonyos; de másrészről tagadni nem lehet, hogy a részekbeli megyék is hibásak, midőn kétes állásuk megszüntetésére a törvényszabta lépéseket nemcsak meg nem tették, hanem már most az alkotmányos hatalmak összeségének az engedelmességet is megtagadták.

Constatáljuk a helyzeteket. Az 1836 : 21. t.-cz. három szakaszból áll. Az 1-ső §. szerint ezen részekbeli megyéket a kormány az országgyűlésre meghítta; a 2-ik §. rendelete után a visszacsatolás általános és tökéletes teljesítésére biztosságot rendelt, de miután a 3-ik §. a Részeket mostani állapotában valóságos visszacsatoltatásukig meghagyta, a kormány ezen Részeknek az erdélyi fejedelemség iránti viszonyaiban a törvények további rendeletéig semmit sem változtathat és így csak annyiban hibás, amennyiben a 3-ik §. abbeli rendeletének, hogy a valóságos visszacsatolás siettetését figyelemben tartsa, meg nem felelt.

Szóló e tekintetben a kormányt, sem az erdélyi Rendek által tett nehézségekkel, sem a kiküldött commissió ügyetlen, nem a kormányokozta eljárásával mentegetni nem akarja; de a Rendeket egy akadályra figyelmezteti, melynek elszélesztése a törvényhozás közbenjárása nélkül a kormány hatalmában nincs, miszerint t. i. addig, míg a visszacsatolás folytán származott kérdések felett a törvény nem rendelkezik, a tökéletes visszacsatolás lehetetlen.

Ezen kérdések közt az urbéri viszonyok legelső helyet foglalnak; ki kell t. i. törvény által mondani azt, hogy a magyar urbér hozassék be és e szerint azon osztályt is ki kell jelölni, melybe mindegyike ezen törvényhatóságoknak helyezendő; vagy ha ezen rendelkezést a mostani földbirtokosokra nézve, kiknek jövedelmei csökkennének, károsnak tartanák, más kiegyenlítési eszközökről kell gondoskodni. Hasonló figyelmet érdemelnek a folyamatban levő pereknek mely bíróság előtti, és mely ország törvényei szerinti elitéltetése; továbbá a megyei szerkezetnek a miénkhez alkalmaztatása és más ilynemű kérdéseknek eldöntése, melyek közt még csak az unitáriusok ügye határoztatott el itten.

Szóló már akkor, midőn múlt évi szept. havában ez ügyben tanácskoztak a KK. és RR. ilynemű törvénynek szükségét előadván, azt inditványozta, hogy a fenséges Nádor a visszakapcsolási biztosság jelentésének bemutatására kéressék meg, melyből az érintett körül-

ményeket megtudván, azonnal törvényt javasolhattunk volna. A többség nem fogadta el az indítványt és így némiképp önmaguknak tulajdonitsák a KK. és RR. a tökéletes visszacsatolás további elhalasztását. Az kétséget nem szenved, hogy a kormány mind a Részeknek az országgyűlésre lett meghivása, mind e jelen válasza által, melyben a kir. tábla és így magyar bíróság által kimondott itélethez ragaszkodik, a törvényhezi alkalmazkodását bebizonyította hogy 8 év óta a törvénynek teljes sikert szerezni nem tudott: az hiba. De nézzük már most a megyéket, melyeknek az országgyűléseni meg nem jelenésöket más czélból történtnek hinni nem lehet, mint egyedül abból, hogy kétes állásuknál fogva bizonytalanságban voltak: vajjon ezen helyzetben tartoznak-e a megjelenést parancsoló törvény rendelete alá, vagy pedig nem? Ez némi mentségül szolgálhatott addig, míg a kir. tábla nem itélt; de ime most minden alkotmányos hatalom, melynek competentiájához tartozott a dolog elhatározása, már nyilatkozék.

A fejedelem nyilatkozott, midőn a követküldést megparancsolá; az ország Rendei nyilatkoztak, midőn a megyék által országgyűlés alá terjesztett mentő levelei után is a meg nem jelenés miatt perbe fogatást határoztak; végre a törvényes bíróság is nyilatkozott, midőn a büntetést kimondotta. És a megyék a makacsság és dacz terére léptek; sem a királynak, sem a törvénynek, sem a bírói itéletnek nem engedelmeskedvén. Hol a státus kötelékei annyira felbomolvák, ott status nincs, ott anarchia van provocálva; és midőn szóló a feletti fájdalmát kijelenteni kénytelen, hogy a kormány ezen daczot eltürni, azt eddig is elnézni tudta, hogy a megyék vagy főispánjai vagy más egyének az összes alkotmányos hatalmak nyilatkozatával magukat ellentétbe helyezhetik: egyszersmind azt reményli, hogy jövő országgyűlésig mind a kormány, mind a megyék a visszacsatolás tökéletes teljesítése által az ország Rendeinek amaz okvetlen bekövetkezendő végzését megfogják előzni, miszerint mindaddig, míg az 1836:21. t.-cz.-nek teljes siker szerezve nem leend, mindennemű más országgyűlési működéstől hozzájárulásukat megtagadandják.

Ezt a határozatban kijelentvén, azt hiszi szóló, hogy majd a jövő országgyűlésen az emlékezet engesztelő tükréből vidámabban fognak mosolyogni felénk a mai nap keserű szózatai.

Lónyay Gábor (Zemplén megye követe) minden hibát a kormánynak tulajdonít, mely gyáva, rest, mely semmit sem tesz, azért kéri határozatban kimondatni, miként az a nemzet bizalmát elvesztette.

Ezután *Szentkirályi Móricz (Pest megye követe)* szólalt

fel: Eszébe jutnak, úgymond, a megyei kihágások feletti vitatkozások, midőn anarchiát halla említtetni az előtte szóló által, kinek minden igyekezete egész mértékben oda czéloz, hogy a hatalom a kormányban concentráltassék. Míg a kormány nem felelős, nem képzelhetni, miként léphetne fel vezérként a haladás pályáján; hisz az mostani jellemében csak absolutismushoz vezetne. Szólónak teljes meggyőződése az, hogy addig minden haladási kérdéseink præcariusok, élet nélküliek, míg a kormány nem ragadja meg a vezérséget; de ez addig el nem érhető, míg alkotmányos lábra nincs állítva, míg nem felelős. Ezt tudni többet ér, mint élni azon hiszemben, hogy ha rakás törvényt nem, semmit sem viszünk haza; miért, hogy valami történjék, feláldozzuk azt, hogy jól történjék. Szóló ismételve mondja, miként a kormány felelőssége minden reformnak kulcsa, s a hozandó határozatba be kivánja tétetni azt is, hogy minden sérelmünk kútfeje a nem felelős kormány.

Palóczy László (Borsod megye követe) a visszacsatolási törvény születésére emlékezve vissza, kiemelé azon körülményt, miként a kormány nem engedé a törvényt országos bizottság által végrehajtatni, hanem udvari commissiót rendelt, melynek eredménye felett most tart szemlét az ország. Szepes követének beszéde után indulva, ki a végrehajtást a partiumok beléletének megváltoztatása által véli megkezdendőnek, megvallja, hogy a végrehajtásnak éppen az a bökkenője, hogy az ország Rendei már is rést nyitottak az unitáriusoknak országunkba bejövetelére.

A resolutió azon szavaira, hol tudtára adatik az orsz. Rendeinek, miképp Ő Felsége a birói hatalom eljárását helyesli, megjegyzi, hogy az országnak nem a 800 frtos birságra, hanem a Partium követeinek közremunkálására van szüksége. Egyébként osztva azt, mit Pest és Tolna követei mondának, figyelmezteti szóló a t. Rendeket azon felírásra, melyet a közép-szolnoki petitió nyomán írtak, de a mélt. Főrendek föl nem eresztettek, kérdvén, ha a jelen hozandó végzés nem fog-e azon felírásnak præjudicálni?

Somssich (Somogy megye követe) az 1836:21. t.-cz. végre nem hajtását botránynak nevezvén, gyökerét a bureaucratiai rendszerben találja. És kérdi, hol van egy jobb jövendő reménye, miképp szilárdulhat a bizodalom ily szomorú körülmények közt? Hogy e honban a törvények iránti engedelem gyökeret nem ver, ezt szemünkre többé nem vethetik, mert a példa felülről adatik.

Klauzál a hibát azon szerencsétlen conjuncturákban látja, melyekbe hazánk sülyesztve van. Ha a fejedelem köztünk volna, job-

ban folynának dolgaink; a hiba ott van, hogy a kormány férfiai előtt a constitutionális eszmékhez oly közel állíttatnak az anarchia képzetei, hogy a hol azok fakadnak, mindenütt rémeket látnak emelkedni, hatalmukat fenyegetőket.

Ily szellemben fejlődvén ki a vitatkozások, az *elnökség* kimondá a többség akaratát, mely egy erőteljes határozatban kivánt nyilvánulni a szónokok többségének értelmében, a nélkül, hogy ez által a közép-szolnoki petitióra irt felirás nyugvóra tétetnék.

A bányatörvénykönyv ügyében érkezett elhalasztó kegy. kir. válasz is napfényre vonatván, ez iránt *Zsedényi* ily szavakban nyilatkozott: Szinte mesésnek látszik magamnak is, hogy miután még az 1827-ik évben egy országos választmány a bányatörvény kidolgozásával fáradozott, ezen munkában a kir. kincstár emberei is résztvettek, és így a munkálatnak nemcsak főelvei, de még egyes szakaszai is 16 év óta a kormány előtt tudva voltak. Miután továbbá ezen országgyűlés alatt mult évi október hónapban a kerületi választmány a bányatörvény megvizsgálásához fogván, azt április elején bemutatta, és ugyanekkor német fordításban az illető kincstári tisztek számára felküldetett, az illető felirás pedig három hónappal ezelőtt Ő Felsége elibe jutott, most azon választ nyertük, hogy a munkálat átnézésére nem lévén idő, arra érdemileg csak 3 év mulva adathatik felelet.

A viszonyok ismerete ugyan már rég megtanított, hogy ilynemű munkálatok dicasteriális tárgyalása sok időt kiván; éreztem többször magam is ezen dicasteriális szellem lassú fuvalmát, de azt, hogy 16 év mulva egy bányatörvény főelveire még csak feleletet sem adhatnak, nem hittem volna, ha itten írva saját szememmel nem olvasnám.

De mit tegyünk? Ha azok ellen kikelnék, kik ezen késedelem valódi okai, könnyen rontanám háborítlan kedélyüket, melylyel jövő országgyűlésig a bányatörvényre adandó észrevételöket elkészíthetik és kitörések által ezen munkálat életbeléptetését talán veszélyeztetném; tehát csak jó egészséget és jó akaratot kivánhatok mindazoknak, kikre munkálatunk átnézése bizatott; azoknak pedig, kik a Karok és Rendek közzül jövő országgyűlésen e teremben derültebb körülmények közt szavokat emelni fogják és kiknek e tekintetbeni közredolgozását Szepes megye nevében hálás érzéssel elismerem, hű és férfias pártfogásába a bányatörvény életbeléptetését előre ajánlani bátorkodom.

E szózat a Tábla nézeteinek hű kifolyása lévén, a tek. Rendek e tárgytól elbucsuzának s még egy-két izenetnek hitelesítése után s

miután még a *Mátyás király könyvtára maradványaira vonatkozó kir. válasz* is tudomásul vétetett, a kerületi ülés országossá alakult.

CCLXX. Országos ülés a tek. Karoknál és Rendeknél.

1844 november 9-én d. u. 1 órakor.

Tárgy: A Főrendek 4-ik válaszizenete a Karokhoz és Rendekhez; felirási és törvényjavaslat a vallás tárgyában f. évi márcz. 25-én kelt kir. válasz iránt. — Válasza a Főrendek a præfatióból az incisum kihagyása iránt. — Kegy. kir. leirat az országgyűlés végbemeneteléről a directoriummal együtt. — Kegy. kir. válasz a hadi adó megajánlásáról. — Kegy. kir. válasz a magyar nyelv és nemzetiség tárgyában. — 2-ik válasza a Főrendeknek a præfatió iránt. — 2-ik válasza a Főrendeknek az 1840 : 25. t.-cz. módosítása iránt. — A Főrendek válasza az irói és művészi tulajdonjog tárgyában. — Törvényjavaslat az előfogatok megszüntetéséről. — A Karok és Rendek 3-ik izenete és felirása a vukovári vasút tárgyában. — A Karok és Rendek izenete a pótlólag beadott sérelmek és kivánatok iránt. — A Karok és Rendek izenete az országos pénztárak állapotja iránt. — A Karok és Rendek izenete a magyar nyelv tárgyában november 9-én érkezett kegy. kir. válasz iránt. — A Főrendek válasza a középponti vasút iránt. — A Főrendek 3-ik izenete, felirási és törvényjavaslata a vukovári vasút tárgyában. — A Főrendek válasza a pótlólag beadott sérelmek és kivánatok iránt. — Felirási javaslat a vallás tárgyában f. évi márczius 25-én kelt kir. válaszra. — A Főrendek válasza az országgyülésnek jövő évben Pesten tartása iránt. — A Karok és Rendek válasza a kereskedés és műipar felvirágzása iránt november 8-án érkezett kegy. kir. válaszra.

Széll Imre nádori itélőmester olvassa a Főrendek következő izenetét, mely vita nélkül elfogadtatott:

Negyedik válaszizenete a mélt. Főrendeknek a tek. Karokhoz és Rendekhez az átmenet tárgyában az 1844 október 25-én kelt kegy. kir. válasz iránt. (Országgyűlési Iratok 527. sz.)

A mélt. Főrendek tanácskozás alá vévén a tek. Karoknak és Rendeknek az átmenet iránti 4-ik izenetüket, nem titkolhatják el, hogy a tek. Karok és Rendek által kijelentett keserű érzelem annál váratlanabb volt előttük, minekutánna az általános bevezetés elfogadására magok a tek. Karok és Rendek izenete által felhíva valának. Felhagyva mindazonáltal a kérdésnek további vitatásával, ámbár utolsó izenetökben kijelentett óhajtásaikhoz és nézeteikhez továbbá is ragaszkodnak, a dolognak siettetése tekintetéből a tek. Karok és Rendek által javaslott törvényczikk felterjesztéséhez hozzájárulnak.

Ugyancsak *Széll nádori itélőmester* olvassa a következő felirási és törvényjavaslatot:

Felirási javaslat a vallás tárgyában f. évi márczius 25-én kelt kegy. kir. válaszra. (Országgyűlési Iratok 528. sz. *a)*

Felséges! stb. A most f. évi márczius 25-én kelt kegy. kir. válasz következtében ide mellékelve közöljük azon törvényjavaslatot, melynek jóváhagyását Felségedtől kérjük.

Egyszersmind a fenntisztelt kegy. kir. válaszban még csak hivatkozás sem történvén az 1840. évi május 7-én fölterjesztett törvényjavaslatnak 6-ik §-tól kezdve végső szakaszáig foglalt intézkedésekre, ezen törvényjavaslatnak a 6-ik §-tól kezdve többi szakaszait is jóváhagyottaknak véljük; ugyanazért kérjük Felségedet, hogy a fennemlített, u. m. az 1840. évi május 7-én felterjesztett törvényjavaslatnak többi szakaszait, a 6-iktól kezdve szinte jóváhagyni kegyelmesen méltóztassék. Kik egyébiránt stb.

Törvényjavaslat e tárgyban. (Országgyűlési Iratok 528. sz. *b).*

A bécsi és linczi békekötések alapján az 1790/91 : 26. törvény következendőkben bővíttetik, illetőleg módosíttatik.

1. §. A vallásos reversálisok vagyis a születendő gyermekeknek mely vallásban neveltetésök iránt ezentúl kötendő kötelezések erőnélkülieknek nyilatkoztatnak.

2. §. Kijelentetik, hogy azok, kik 18 éves koruk eléréséig az evang. vallásban neveltettek, a nőszemélyek pedig férjhezmenetelük

után, habár még ezen időkort el nem érték is, sem magok, sem maradékaik vallásos kérdés alá nem vétethetnek.

3. §. A jelen törvény kihirdetése után keletkező azon vegyes házasságok is, melyek evang. lelkipásztor előtt köttetnek, törvényesek.

Széll Imre ítélőmester: Van szerencsém jelenteni, hogy a mélt. Főrendek ezen tárgyat felvévén, miután az 1. 2. 3. §§-ra nézve meg volt az egyesség, mit a 4. §-ra nézve is méltóztattak előterjeszteni, azon módosítást a mélt. Főrendek elfogadják; de az 5. §-ra nézve ragaszkodnak előbbi nézeteikhez és felhivják a tek. Rendeket, hogy azon pontokra nézve, melyekre meg van az egyesség, felterjesztést tenni méltóztassanak. Az 5. §. azt foglalja magában, hogy a gyermek atyja vallását kövesse.

Zsedényi (Szepes megye követe): Most az a kérdés: a 4. §-t külön akarjuk-e fölterjeszteni vagy nem? Ha felküldetik a felirás, azonnal lehetne comitivát készíteni.

Vukovics (Temes megye követe): Véleményem szerint külön kell a felterjesztést tenni.

Elnök: Én tek. Karok és Rendek! Úgy tartom, most az átmenetről nincs szó, s a dolog úgy lesz, mint a tek. Karok és Rendek kijelenték, hogy különös felirásban megy fel. Már most a közönséges vallásbeli sérelmekre az a kérdés: vajjon azon pontok, melyekre nézve a két Tábla között meg van az egyesség, fölterjesztessenek-e vagy ne? A mélt. Főrendek felszólítják a tek. Rendeket, hogy engedjék együtt terjeszteni fel, és én is abban a véleményben vagyok. *(Felkiáltás: külön kell fölterjeszteni!)* E szerint — tessék megengedni — most utolsó órákban vagyok bátor figyelmeztetni a tek. Karokat és Rendeket. Én a tek. Karoknak és Rendeknek kerületi jogait soha kétségbe nem vontam, azokat most is elismerem; de ha ily hamar kell meg lenni a felirásnak, jó lesz a comitivához járulni. Én nem bánom, akárki teszi fel, a kerületi jegyző úr, vagy az itélőmester úr. Tessék megengedni; ezen bizodalommal voltak a tek. Rendek a mult országgyülésen is. Tessék felolvasni a comitivát.

Zsedényi (Szepes megye követe): Jóváhagyás végett föl kell terjeszteni.

Zmeskál (Árva megye követe): Miután reménységem nem lehet, hogy azon elv mondassék ki, miszerint a vegyes házasságból származott gyermekek atyjok vallásában neveltessenek, megyém részéről kijelentem, hogy a kettő közzül a mélt. Főrendek javaslatát fogadom el. *(Nem fogadjuk el!)*

Elnök: Kiki jelentse ki a maga véleményét. Árva megye elfogadja.

Beöthy (Bihar megye követe): Én meg azon nyilatkozatot teszem, hogy ezen kérdésben soha törvényt haza vinni nem kívánok, mig positive a gyermekek neveléséről törvény által rendelkezve nem lesz.

Elnök: Erre tegnap is felszólítottam a Rendeket, de kevesen voltak. *(Folytonos zaj.)* Kérem a tek. Karokat és Rendeket, méltóztassanak csendességben lenni, és legyünk mindnyájan férfiasan az utolsó órákban. A felirás ebben a szempillantásban nem mehet fel, mert alá sincs még irva; de akárki fogja azt feltenni, az itélőmester, vagy más, mindegy lesz. Ha visszajövünk az elegyes ülésből, felolvassuk. Most tessék itélőmester úr ezt bejelenteni.

Pázmándy (Komárom megye követe): Én azt, hogy azon törvényczikkek, melyekben a mélt. Főrendek megegyeztek, különválva a gyermekek neveléséről hozott indítványtól terjesztessenek fel, nem ellenzem; hanem azt mégis szeretném, ha ezen 4-ik pont most felolvastatnék; azért, mert véleményem szerint meglehet, hogy hibázunk. Én csak hármat tudok, s a 4-ik pontot nem tudom. Kérem tehát azt felolvastatni; mert tudni kell mi az, a mi felmegy.

Széll Imre felolvassa az 1. 2. 3. és 4. §-t, melyek felkiáltás által elfogadtattak.

Perczel (Tolna megye követe): Én kivánom, hogy a «köttettek» szó helyett tétessék «köttetnek», mert a kettő között nagy különbséget látok.

Hubay József, kir. személynöki itélőmester: Ő nagyméltósága országbiró úr kivánja általam jelenteni a tek. Karoknak és Rendeknek, hogy ma délután 6½ órakor concertatio fog tartatni s az illető tagok jelenjenek meg.

Elnök: Tessék felolvasni most a præfatiót.

Ez felolvastatván,

Széll Imre nádori itélőmester: Ezen præfatiót felolvastam a mélt. Főrendeknél, ők azt egészen elfogadják, azonban itt egy incisum iránt van észrevételök, mely azt foglalja magában: «miután továbbá az országosan egybegyűlt Rendek a köztanácskozás alá vett számos nagy érdekű tárgyak közzül ezuttal csak némelyekre nézve érhetnének véget». Ezt a mélt. Főrendek kiakarják hagyni, azért, mert 1-ör ez szokatlan, 2-or mert mi érhet véget, mi nem érhet? azt a naplók eléggé megmutatják. Tehát ezen incisumot a mélt. Főrendek kihagyni kivánják. *(Maradjon!)*

Elnök: Ez különben sem szokott bejönni. Ha éppen úgy tetszik, maradhat, de ez nem volt szokásban; mert a præfatió nem foglal magában mást, mint a mi a törvényeknek tárgya; s nehogy a concertatió alkalmával hosszasabb beszédekre adjon alkalmat, azt a tek. Karok és Rendek bizvást kihagyhatják. A naplók elég hitelesen átadják a jövendőségnek a tanácskozások tárgyait; egyébként is ez Ő Felségének meghivó leveleiben szokott kitétetni; tehát kimaradhat.

Palóczy (Borsod megye követe): Midőn az előbeszédek fognak készülni, azok eddig rendszerint a kir. meghivó levelekbe tétettek, melyek a törvényhatóságokhoz küldettek. 2-or. Az ily præfatió a kir. előadásokban is ki szokott tétetni. Mind a kettőben mennyi van igérve, azt tudják a tek. Karok és Rendek s felesleges volna előszámlálni. Én azt gondolom, el lehetne hagyni annak előszámlálását, hogy miért maradt el sok tárgy ezen az országgyűlésen; különben ha tetszik, meg lehet hagyni.

Elnök: Tehát reá tetszik állani a mélt. Főrendek kivánatára? *(Nehányan: Nem!)* Azt veszem észre, hogy a tek. Karok és Rendek kivánsága szerint kimarad. *(Felkiáltás: részint «kimarad!» részint «megmarad!»)*

Fejérváry (Hont megye követe): Kérem Excellentiádat, ha utolsó órákban találkozunk is, mégis a régi szokást megtartani méltóztassék, és csak akkor méltóztassék a többséget kimondani, ha már egyszer az nyilatkozott; mert egy-két erősebb hangú felkiáltás képes oly lármát csinálni, hogy azt talán — bár hibásan — többségnek lehetne tekinteni. Ha többség fog határozni, abban megegyezem, de különben nem; s miután az, a mi a præfatióban foglaltatik, semmi egyébb, mint a törvényeknek előszámlálása, mi az igazsággal tökéletesen megegyezik, részemről bennhagyatni kivánom.

Elnök: Senki örömestebb nem veszi, mint én, ha röviden fejezik ki magukat a tek. Karok és Rendek, hogy világosan megtudhassam a többséget.

Ragályi (Gömör megye követe): Ez nem oly dolog, hogy egyszerüen azt lehetne mondani, hogy kimarad vagy nem marad, mert van annak oka, miért tétetik be ez a præfatióba. A mit Ő Excellentiája mondott, hogy ez eddig se volt szokásban, nem tartom elég argumentumnak. Ha valaha, ezen országgyűlésen látom szükségesnek, hogy a præfatióba bemenjen; mert soha az ország Rendei nagyobb reménynyel országgyűlésre nem jöttek, mint erre. A kir. előadások is elcsábitottak bennünket, s azt gondoltuk, hogy ezen országgyűlésen minden bajok és bántalmak orvosolva lesznek s lát-

juk, hogy semmi sem történt, s ott van a kormány, hol előbb volt. Kivánom, hogy benn maradjon.

Elnök: Tessék hát nyilatkozni azoknak, kik ellene vannak.

Andrássy (Esztergom), Scitovszky (Baranya), Vukovics (Temes), Békássy (Vas), Zsoldos (Veszprém), Nikolics (Bács), Pongrácz (Trencsén), Gabányi (Szatmár), Piller (Sáros), Thuránszky (Liptó), Bezerédj (Tolna) és *Klobucharich (Horvátország követe):* Maradjon ki a præfatióból.

Elnök: Tessék reá nyilatkozni, még nincs reá többség.

Ragályi (Gömör megye követe): Méltóztassék egyenesen nyilatkozni, és ne diktálni.

Perczel (Tolna megye követe): Tagadom azt, hogy ő Excellentiájának joga legyen felhivásokat tenni, azért mert ebből az következnék, hogy ő Excellentiája más tárgyakban is provocálgathatna.

Elnök: Én azt nem teszem!

Andrássy (Esztergom megye követe): Kötelességemnek érzem kijelenteni, hogy ő Excja engem nem hívott fel, hanem azokat szólította meg, kik előbb nyilatkoztak, mintsem a sor reájok jött volna, hogy a szavazatokat tisztán följegyezhesse; mi megrovást legtávolabbi tekintetben sem érdemel.

Elnök: Ha többen nem nyilatkoznak: megmarad, mint van. Csak arra az egyre kérem a tek. Karokat és Rendeket, hogy engemet olyannak tekintsenek, mint előbb voltam; mert most nagyon keserű emlékü maradna az ellenkező vélemény reám nézve. *(Éljen!)*

Klauzál (Csongrád megye követe): Egy kérésem van a tek. Karokhoz és Rendekhez. A mélt. Főrendek még eddig sem vették fel, legalább nekünk nem izenték meg, hogy felvették volna a jövő országgyűlés iránt azon kivánatot, miszerint a jövő országgyűlés a jövő őszszel megtartassék. Én ezt annyira szükségesnek tartom, hogy ha csak a kormány éppen a bizodalomnak utolsó szikráját is bennünk eloltani nem akarja, és ha a kormány nem akar bennünket azon kínos helyzetben hagyni, hogy a kir. előadásokban előnkbe terjesztett szép pontok mind elintézetlenül maradjanak s nem egyebek valának írott malasztnál: nem ellenezheti, sőt akarnia kell az országgyűléseknek minden évben tartását, vagy legalább jövő novemberrei meghirdetését. És én törvényben kivánom kimondatni a diætáknak évenkénti tartását; követelem pedig a jövő novemberrei első meghirdetést a kormánytól; akarok most ez iránt határozatot és felirást tétetni. *(Helyes!)* Kivánom a mélt. Főrendeket is felszólíttatni, hogy tartozó kötelessé-

gök szerint ezt azonnal vegyék fel, s ezen kivánatnak fölterjesztésében megegyezni siessenek.

Elnök: Nem tudom, megegyeznek-e erre nézve a tek. Karok és Rendek! *(Felkiáltások: Megengedjük!)* Most az itélőmester úr átviszi ezen szóbeli üzenetet, s meg fogja mondani, hogy feleljenek a mélt. Főrendek a Táblának ezen általános kivánságára. Most elegyes ülésre méltóztassanak átmenni, honnan ismét visszajövünk.

Ezután a tek. Karok és Rendek elegyes ülésre a mélt. Főrendek termébe mentek át.

*

Elegyes ülés.

Nádor ő cs. kir. Fensége: A tegnapelőtt koronaőrnek megválasztott *Ürményi Ferencz* úr Ő Nagyméltósága fog a főajtónálló helyettese által a tek. orsz. Rendek ülésébe bevezettetni.

Ennek következtében a főajtónálló helyettese gróf *Esterházy Károly* által a koronaőrnek megválasztott Ürményi Ferencz hangos éljenzések közt a terembe bevezettetvén és nevezett az ország zászlósai után helyét elfoglalván, következőképp nyilatkozott:

Ha eddig lefolyt polgári pályámon szívvel, lélekkel tanusított hazám iránti szeretetem s hűségem imádott honom becsülhetlen bizalmát megnyerni szerencsés vala: fogadják cs. kir. Főherczegségéd, nagymélt. Főrendek és tek. Karok és Rendek kegyes megválasztatásomért szívem forró hálaját, síromig hazám szolgálatára szentelt éltem czélja zálogául. *(Zajos tapsok és éljenek!)*

Nádor ő cs. kir. Fensége: Bemutatok ezennel a mélt. Főrendeknek és a tek. Karoknak és Rendeknek három rendbeli kegy. kir. választ és egy rendbeli kegy. kir. leiratot, melyek az itélőmester úr által fel fognak olvastatni.

Ennek következtében

Széll Imre nádori itélőmester olvassa: *a)* kegy. kir. leiratot melylyel a kir. directorium leküldetett, *b)* f. évi nov. 9-ről kelt kegy. kir. választ a közadó tárgyában, *c)* f. évi november 9-ről kelt kegy. kir. választ a magyar nyelv tárgyábani törvényjavaslat iránt; *d)* f. évi november 9-ről kelt kegy. kir. választ a futóhomok meggátlása tárgyában, melyek az Országgyűlési Iratok közt 529. 530., 531. és 532 számok alatt vannak. Ezek közzül az 531. számut ide iktatjuk:

Kegyelmes kir. válasz a magyar nyelv tárgyában.

$\frac{16971}{1751}$ 1844.

Sacræ Cæsareæ et Regio-Apostolicæ Majestatis etc. nomine benigne intimandum: Articulum de lingua hungarica per Dominos Status et Ordines medio demissæ suæ ddo 8-æ novembris a. c. remonstrationis substratum, altefatæ Suæ Majestati Sacratissimæ cum eo, ut §-o 2-o illa etiam benignæ suæ ddo 23-æ Januarii a. c. editæ resolutionis provisio: «ut cum articulis diætalibus simul eorum in latinum et linguas vernaculas versiones publica auctoritate procuratæ omnibus omnino jurisdictionibus via Consilii Locumtenentialis Regii suo tempore transponantur», hoc sensu diserte exprimatur; in §§-is 3-o, 7-o, et 8-o ad mentem præcitatæ benignæ resolutionis non Regnum Croatiæ sed Partes adnexæ; insuper autem §. 8-o in locum factæ inibi indeterminatæ scholarum mentionis, academia et gymnasia Partium adnexarum duntaxat diserte memorentur; §§-is porro 4. 5. et 6. respectativæ dispositiones ad exemplum articuli 6: 1840 magis clare ad jurisdictiones intra fines Regni constitutas restringantur; §-us demum 9-us in sensum benignæ resolutionis ddo 9-æ Octobris 1844. ita deducatur, ut exinde pateat: Suam Majestatem Sacratissimam circa linguam hungaricam pro vehiculari publicæ in scholis institutionis adhibendam congrua disponere dignatam esse, benigne probari, sicque redigendum ad solitam cum Cancellaria Regia Hungarico-Aulica concertationem relegari. In reliquo summefata Sua Majestas Cæsareo-Regia Apostolica Iisdem Dominis Statibus et Ordinibus Regni gratia sua Cæsareo-Regia clementissime ac jugiter propensa manet. Per Sacram Cæsareo-Regiam Apostolicam Majestatem. Posonii die 9-a Novembris 1844. Ladislaus Szögyényi m. p.

Kivülről:

Sacræ Cæs. et Regio Apostolicæ Majestatis Domini, Domini clementissimi nomine Serenissimo Archiduci, Reverendissimis, Reverendis, Honorabilibus, Spectabilibus ac Magnificis, Magnificis item Egregiis et Nobilibus, nec non Prudentibus ac Circumspectis Inclyti Regni Hungariæ et Partium eidem adnexarum Dominis Statibus et Ordinibus, qui vel in persona, vel etiam ablegationis munere fungentes nomine principalium suorum pro præsenti generali diæta regni per altefatam Suam Majestatem Cæs. Regiam clementissime indicta congregati sunt, consignandum. Ex officio.

Szerencsy István, kir. személynök: Méltóztassék császári

kir. Fenséged megengedni, hogy ezen legfelsőbb iratok a tek. Karok és Rendek termében ujra felolvastatván, kinyomattassanak.

Nádor ő cs. kir. Fensége: Tessék Nagyméltóságodnak az e részben szükséges rendeléseket megtenni. Van még két felirás, mely a mai ülésből fölterjesztendő.

Ennek következtében

Széll Imre nádori itélőmester olvassa a következő felirást és törvényjavaslatot:

Felírás a vallásbeli átmenet tárgyában 1844. évi okt. 25. napjáról kelt kegyelmes királyi válaszra. (Országgyűlési Iratok 533. sz. *a)*

Felséges stb.

A f. 1844. évi október 25-én kelt kegy. kir. leiratban az átmenet a katholikus vallásról csupán a két evangelikus vallásra nézve lévén érdekelve, miután a lelkiismeret szabadságának elve mindenik törvényesített vallásra egyaránt alkalmazható, kérjük Felségedet, hogy azon intézkedésnek, mely az említett kegyelmes leiratban foglaltatik, a két evangelikus valláson kivül a többi törvényesített vallásokra is kiterjesztetését elfogadni, s az ezen nézet szerint készült, *b)* alatt mellékelt törvényjavaslatot kegyelmesen jóváhagyni méltóztassék. Kik egyébiránt stb.

Törvényjavaslat e tárgyban. (Országgyűlési Iratok 533. sz. *b)*

A római vagy egyesült görög szertartású katholikus vallásról valamely törvényesen bevett más vallásra leendő átmenet eseteit illetőleg rendeltetik:

1. §. Az átmenni kivánó ebbeli szándékát ön maga által választott két tanú jelenlétében azon vallásbeli lelkipásztor előtt, kinek egyházi községéhez addig tartozott, nyilatkoztassa ki.

2. §. Ezen első nyilatkoztatástól számitandó 4 hét eltölte után ugyanazon, vagy más szinte általa meghivott két tanu jelenlétében ugyanazon egyházi községnek lelkipásztora előtt újolag nyilatkoztassa ki, hogy átmeneti eltökélett szándéka mellett továbbá is megmaradott.

3. §. Az átmenni akaró mind első, mind másodízbeni nyilatkozata felől azon lelkipásztortól, ki előtt átmeneti szándéka iránt nyilatkozott, mindkét ízben külön-külön bizonyságlevelet kérjen.

4. §. Ha a lelkipásztor a kivánt bizonyságlevelet akár az 1-ső,

akár a 2-ik §. esetében bármi oknál fogva azonnal ki nem adná, mind az első, mind a másodizben tett nyilatkozat felől bizonyságlevelet a jelen volt tanúk adjanak.

5. §. Az átmenni akaró a 3-ik vagy 4-ik §. rendelete szerint vett bizonyságleveleket azon vallásbeli lelkipásztornak, mely vallásra átmenni szándékozik, bemutatván, ez által az átmenet egy vallásról a másikra teljesen befejeztetett. Ezen bizonyságlevelek előmutatása nélkül azonban az átmenet meg nem történhetik.

6. §. A megtörtént átmenetek esetei az illető püspökségek által a Helytartótanács utján tudomás végett félévenként fognak Ő Felségének bejelentetni.

Majd *Hubay József királyi személynöki ítélőmester* olvassa a felirást és törvényjavaslatot a csőd tárgyában, melyek az Országgyűlési Iratok 534. sz. *a), b)* alatt foglaltatnak. Mely felirásoknak szokott módoni aláírása és lepecsételése után a tek. Karok és Rendek az elegyes ülésből termökbe vissza jövén, folytattatott az

Országos ülés. *(Folytatólag.)*

Elnök: Tessék felolvasni a kegyelmes királyi leiratokat.

Zarka János országbirói ítélőmester olvassa a kegyelmes királyi leiratot az országgyűlés befejezésének végbemeneteléről, a királyi directoriummal együtt.

Elnök: Ezen kegyelmes leirat ki fog nyomatni. A directoriumnak következésében, bevett szokás szerint, Ő Főherczegségének a Duna partján leendő elfogadására a tek. Karok és Rendek részéről a következőket nevezem ki: a királyi tábla részéről alnádor Ürményi József, ítélőmester Hubay, táblabiró Marczibányi Lőrincz; Horvátország részéről Klobucharich Károly; az egyház részéről: báró Rudnyánszky (esztergomi) és Roskoványi Ágoston (egri káptalan követe); a megyék részéről: gróf Ráday (Pest), Radvánszky (Zólyom), Szentiványi (Liptó), Somssich (Somogy), Fiáth (Fehér), Cseh (Szerém), Semsey (Abaúj), Almássy (Heves), Piller (Sáros), Lónyay Menyhért (Bereg), Csernovics (Arad), Bánhidy (Csanád), Mihályi Gábor (Máramaros), Erőss (Szabolcs); a kerületek részéről: Horhy Mihály (Fiume); szab. királyi városok részéről: Komlóssy (Debreczen), Szárics (Szabadka) és Podhoránvi (Eperjes város követe); a jelen nem levők részéről: Tóth Lőrincz urakat; s tessék ezt átvinni a méltóságos Főrendekhez. Egyébiránt tessék a tek. Karoknak és Rendeknek előbbi határozatát is szóval átvinni, t. i. a tek. Karok és Rendek átkül-

dének egy izenetet és felírási javaslatot a méltóságos Főrendekhez, melyben az foglaltatik, hogy azon igen sok közhasznú munkák tekintetéből, melyek az országgyűlés alatt be nem végeztethettek, kívánják a tek. Karok és Rendek, hogy Ő Felsége alázatosan megkéressék, 1845-ben egy országgyűlésnek tartására. A tek. Karok és Rendek viszonizenetet még nem kaptak erre nézve eddig is, pedig ők azon vélekedésben vannak, miszerint ez annyira fontos, hogy csak ennek elérése nyugtathatja meg a tek. Karokat és Rendeket azon sok tárgy miatt, melyek az országgyűlésen elmaradtak. Felszólítják tehát a méltóságos Főrendeket, hogy ez iránt válaszukat minél előbb adni méltóztassanak. Tessék most a többi kegyelmes királyi leiratot elolvasni.

Hubay királyi személynöki ítélőmester olvassa a kegyelmes királyi választ a hadi adónak az ország Rendei által tett egész megajánlásáról.

Ragályi (Gömör megye követe): Én tek. Karok és Rendek! ezen resolutióra röviden fogok szólani. Megjövendöltem a tek. Karoknak és Rendeknek, hogy ha az adót oly készek lesznek megajánlani, erre pár nap alatt bizonyosan resolutió érkezik. Most ezen adó megajánlásának következményei: az azóta most rendre érkező resolutiók. Mig a tek. Karok és Rendek az adót meg nem ajánlották, addig nem mertek oda fenn tagadó resolutiót adni, mert attól tartottak, hogy a tek. Karokban és Rendekben elég energia lesz az adó megajánlását felfüggeszteni *(Zaj)*. A tek. Karok és Rendek az adót megadták, s most már Bécsben mit sem akarnak tudni az országgyűlésről, és egyik tagadó resolutió a másikat éri. Én akkor részemről figyelmeztettem a tek. Karokat és Rendeket, jövőre pedig megjegyzem, s erősen óhajtom, hogy azok, kik jövőben az országgyűlésben résztvesznek, a mostani példán tanulván, az adó megajánlását ne tartsák szokásbeli dolognak; mert ez minálunk nem azon erő ugyan, mely a kormány gépét megakadályozhatja, de bizonyosan oly erő, mely annak egyik kerekét fennakaszthatja; és a kormány a nemzet érdeke ellen nem működhetik oly könnyen, ha a tek. Karok és Rendek az adó megadásával oly korán kész kezeket nem nyújtanak,

Széll Imre nádori ítélőmester olvassa a magyar nyelv és nemzetiség tárgyában érkezett kegyelmes királyi választ.

Beöthy Ödön (Bihar megye követe): Ezen tárgyra nem lesz alkalmam többé szólani, mert kifogytunk az időből. Én megvallom, hogy mindent meg tudok fogni a kormánynak cselekvéseiben, de hogy lehetett a kormánynak a nemzet nyelvét meggátolni? ennél rosszabb,

kisszerübb, nyomorultabb politikai fogást a széles éghajlat alatt a világon nem ismerek. *(Igazoló felzúgás.)* A legkisebb madárnak is az Isten teremtette földnek minden határában, sőt még azon vadállatnak is, mely a saját prédájából él, szabad a maga nyelvén kényekedve szerint csevegni, s annak a rengetegben ordítni; és ezen nemzetnek, mely nyelvének szabadsága után három század óta esdeklik, nyelvével nem szabad élni! Kérdem én, mit csinált most a kormány? Azt, hogy kiadott királyi válasza ellenében egy visszalépéssel él! Igaz, előbbi válasza kiadásakor egy kissé kellemetlen volt állása, s meg kellett feszíteni minden eszközöket, hogy a kellemetlenségeket megszüntethesse; de volt-e akkor arról szó, hogy ezen a bajon a magyar nyelven sanctionált törvénynek más, hazánkbani zsellér nyelvekre fordítása által való segítés törvénybe menjen? Nem, hanem az mondatott, miként a Fejedelem más úton fog gondoskodni, hogy a magyar törvény a honban lakó idegenek által megértettessék! És ime! most már azt mondja, miszerint ezen, a törvényhozó testület legnagyobb része által nem is ismert nyelvekeni fordításoknak törvénybe kell igtattatniok!

Uraim! magyarnak születni fájdalom; ezt gyermekkorom óta tudni, ezt érezni, reám nézve e pillanatban legjobban keservre fakasztó. Mert, uraim! mi szegény anyanyelvünkért még sokáig fogunk a hazában koldusképpen járni; de eljön egyszer erre nézve is a szabadulás ideje, és ha akkor sem tudandja szabadnak vívni ki e nemzet saját édes anyanyelvét, tegyen le róla örökre, vagy legalább ne ámítsa magát szabadsággal, mely kinzóbb a szolgaságnál; mert mit ér nekem e hazában a leggyakorlatibb — ha volna — szabadság is, ha mint magyarnak, kivé anyám szült, s azzá Isten teremtett, nem szabad élnem; s ennélfogva polgári méltóságom érzetének legelső pontjánál kénytelen vagyok magam előtt lealacsonyúlni? 1840-ben azt vélték némelyek a körülmények után, hogy jelen van a magyar nyelvre nézve kedvező alkalom, sőt csudálkoztak is, hogy miért nem tudtuk az alkalmat megragadni? mi nem is volt, t. i. mely a magyar nyelvet sulyos helyzetéből, már valahára kivívta volna. Mert nekünk mindenkor azon szerencsétlen helyzetben kell működnünk, hogy az elnyomott adózó népnek véres verítékével kell megvásárolni némely oly dolgot, a miért más nemzet semmit sem adott. Ha katona kell, — a mit mi nem adunk saját személyeink közzül, hanem magunkért az adózó népet adjuk el, — akkor áll előttünk némely kedvező pillanat; ha adó kell, azt az adózó népnek keserű keresményéből vonjuk le; mindig csak az adózó népen vásárolhatunk némi kis jogot magunk-

nak; nekünk mindig csak az adózó vére s keresménye felett lehet alkudozni, nemhogy kiváltságainkat nyirbálnók, melyek már az undokságig nőttek.

De kijelentem ünnepélyesen, hogy keserűen fogom használni tudni azt, mit most e kérdésre nézve Bécsből válaszul adtak. És az sem a politikai, sem a kormányzási rendszerrel nem egyező, sem a nemzet moralitása és függetlensége meg nem érdemelte, hogy a végperczekben e nemzettel úgy bánnak, és nem átalják visszahúzni azt, mit egy kézzel adtak. Én ki fogom mondani mindenkor, hogy a kormánynak ily működése bizodalmat és szeretetet, a mire nagy szükség van, támasztani, nevelni, öregbíteni képes nem lesz! *(Hangos éljen.)*

Elnök: Méltóztatnak a tek. Karok és Rendek felvenni? *(Kerületbe visszük át!)* Most tehát ezen kegy. királyi leirat leiratik, vagy kinyomatik, a mi hamarább történik; a directorium, ha később nyomatik is, jó lesz. — Még egy kegy. királyi leirat van a folyó homok iránt. *(Ezt olvasottnak veszszük!)*

Széll Imre nádori itélőmester: Az előbeszéd iránti határozatát a tek. Karoknak és Rendeknek átvittem a mélt. Főrendekhez, mire azt felelték, hogy ők előbbi nézeteik mellett maradnak ugyan, mindazáltal a dolgot késleltetni nem akarják s azért benne megegyeznek. Van szerencsém egyuttal még két izenetet áthozni, u. m. az Országgyűlési Iratok közt 535. szám alatt található 2-ik válaszát a méltóságos Főrendeknek az 1840: 25. törvényczikk módosítása tárgyában *(Nem fogadjuk el!)*, továbbá az 536. sz. a. levő válaszát a méltóságos Főrendeknek az irodalmi és művészeti jogok biztosítása iránt. Ezt a méltóságos Főrendek elfogadják némely észrevételekkel.

Elnök: Ezt már diktáltatni kell, mert nem győzik a nyomtatást.

Dobozy Mihály (Bihar megye követe, mint kerületi elnök): Van szerencsém benyújtani a kerületi ülésből Nagyméltóságodnak a tek. Karoknak és Rendeknek 3-ik izenetét és felirását Vukovártól a magyar tengerpartig épitendő vasut iránt; továbbá izenetét a tek. Karoknak és Rendeknek és felírási javaslatát az ország némely törvényhatóságai által pótlólag beadott sérelmek és kivánatok iránt; izenetét a tek. Karoknak és Rendeknek az országos pénztárak állapota iránt; végre törvényjavaslatot az előfogatokról.

Széll Imre nádori itélőmester olvassa a tek. Karok és Rendek izenetét, felirás és törvényjavaslatát az előfogatok megszüntetéséről, melyek az Országgyűlési Iratok 537. sz. *a) b) c)* alatt vannak, továbbá az 538. szám *a) b)* alatt levő 3-ik izenetét a tek. Karoknak és Rendek-

nek és felírási javaslatát Vukovártól a magyar tengerpartig építendő vasút iránt, az 539. szám alatt levő felírási javaslatot az ország némely törvényhatóságai által beadott sérelmek és kivánatok iránt; végre az 540. sz. a. található izenetét a Karoknak és Rendeknek az országos pénztárak állapota iránt.

Elnök: Ezen négy izenet át fog vitetni a méltóságos Főrendekhez. Nem tudom, fognak-e a tek. Karok és Rendek kerületi ülést tartani? Jelenleg legszükségesebb volna a felírást a vallásbeli tárgyra nézve elkészíteni, de ime, éppen egy izenet jön a méltóságos Főrendektől.

Hubay ítélőmester: A méltóságos Főrendek részéről szinte van küldöttség kinevezve, mely ő császári királyi Főherczegségét megérkeztekor fogadja, u. m. Sczitovszky János pécsi püspök, gróf Keglevich János főpohárnok, Gyürky Pál Krassó, Marich Dávid Győr megyék főispánjai, gróf Széchen Antal és báró Jeszenák.

Bejelentettem a tek. Karoknak és Rendeknek az 1845-ben tartandó országgyűlés iránti kivánatát is a méltóságos Főrendeknél, mire ő Főherczegsége ezen dolognak tárgyalás alá vételét megigérte.

Elnök: Most tehát pillanatig az országos ülésnek vége van; tessék folytatni a kerületi ülést és én egy ideig eltávozom.

(Rendi Napló V. kötet 452—457. lap.)

---

340. Kerületi ülés.

1844 november 9-én, délután 3 órakor.

Elnökök: Dobozy (Bihar), Farkas (Pozsega). *Jegyző:* Szemere. *Naplóvivő:* Bottka.

Tárgy: Főrendek válaszizenete az írói s művészi jogok biztosítása iránti törvényjavaslatra. Kegy. királyi leiratok a magyar nyelv, belkereskedés és műipar tárgyában.

Szemere kerületi jegyző előadása következtében a tek. Rendek ráállottak az irodalom és művészeti jogok biztosítására javaslott törvényben tett főrendi stylusmódosításokra.

Tárgyaltatott ezután a *magyar nyelv* iránti újabb kir. válasz. *Klauzál* indítványára elhatároztatott, hogy a Rendek a «kapcsolt részek»-et most is «Horvátország»-gal kívánják fölcserélni, s az előbbeni leiratot úgy magyarázzák, hogy a horvát követeknek még csak a jövő országgyülésen lehessen latinúl szólani. Végre kijelentik, hogy abba semmiképp sem fog az alsóház beleegyezni, hogy a törvénynek latin és minden Magyarországban élő nyelvre fordítása kimondassék a törvényben. A concertationalis választmány pedig utasíttatott, hogy ezen határozatokat érvényesíteni iparkodjék.

A belkereskedés és műipar iránti kerületi választ kisérő táblai határozatot *Szentkirályi ker. jegyző* felolvasván s abban a Rendek közakarattal megnyugodván, országos ülésbe vitetett, valamint a *Palóczy kerületi jegyző* által szerkesztett magyar nyelv iránti izenete is.

Ezután a tek. Karok és Rendek országos üléssé alakultak át délután 3 órakor.

Országos ülés. *(Folytatólag.)*

Dobozy Mihály (Bihar megye követe, mint ker. elnök): Van szerencsém benyújtani Nagyméltóságodnak a főrendekhezi izenetét a tek. Karoknak és Rendeknek a magyar nyelv és nemzetiség tárgyában november 9-én érkezett kegy. válasz iránt.

Zarka János országbirói itélőmester olvassa az Országgyülési Iratok közt 541. szám alatti izenetét a tekintetes Karoknak és Rendeknek a mélt. Főrendekhez a magyar nyelv és nemzetiség tárgyában nov. 9-én érkezett kegy. kir. válasz iránt.

Ossegovich Metell (Horvátország követe): Midőn Ő Felsége a magyar nyelv tárgyában a kapcsolt országok igazságos kivánatait és sérelmeit legfelsőbb figyelmébe venni legkegyelmesebben méltóztatott, nem tehetek mást, mint hálás szívvel ragaszkodom mindazokhoz, melyek a kegy. kir. válaszban foglaltatnak s melyektől semmi legkisebb eltérést sem engedhetek annyival kevésbbé, mivel én már ezen legfelsőbb akaratnak nyilvánítása előtt is bátor voltam a kapcsolt országoknak ugyanazon kivánatait előterjeszteni, melyek most a kegy. kir. válaszban foglaltatnak. Nem is láthatom át a tek. Karok és Rendek részéről e miatt valamely fájdalmas érzésnek okát, miután bizonyos az, hogy a legutóbbi kir. válaszban semmi új nem találtatik, és csak azoknak törvénybe igtatása kivántatik, melyek már

az 1-ső kir. válaszban említtetnek; azoknak pedig el nem fogadásáról eddigelé egy felirásban sem vala szó. E szerint mindazok, melyek az első kir. válaszban foglaltatnak, országgyűlésileg elfogadottaknak tekintendők, melyek ellen alaposan és következetesen kifogást tenni nem lehet. Azokban pedig, melyek a kir. válasz tartalmán kívül ez izenetben foglaltatnak, meg nem egyezem, és a kapcsolt országok nevében ellenmondással el nem fogadom.

Elnök: Tessék megengedni a követ úrnak, az ország Rendei is a kegy. kir. válasz szelleméből szerkeszték ez izenetet és határozatot, sikerét remélvén még a concertatión kivívhatni. Eszerint tessék megengedni, követ úr! ha a választmány, melyet Ő Felsége a fejedelem s országgyűlés kiküldött, ebből a közkívánathoz képpest törvényczikkelyt készíthet s készít, az ellen a követ úr sem kifogást, sem óvást nem tehet, s mint törvényt el kell fogadni. *(Hosszas riadó éljenzés.)*

Klauzál Gábor (Csongrád megye követe): Kegyelmes Uram! A központi vasút is igen érdekes tárgy. Ha a Főrendek izenete nem jönne át, mi 5 órakor ismét ker. ülést tartanánk, s azt átvettnek vennők, hogy ismét felvéve mindjárt visszaküldhessük.

Hubay József királyi személynöki ítélőmester: Van szerencsém a tek. Karoknak és Rendeknek jelenteni, hogy a központi vasút tárgyában tett izenet következtében a mélt. Főrendek a párvonalra nézve előbbi izenetükhöz ragaszkodnak és felszólítják a tek. Rendeket a végett, hogy ennek további szorgalmazásától elállani szíveskedjenek.

Beöthy (Bihar megye követe): Véleményem szerint csak azt jelentenők vissza a mélt. Főrendeknek, hogy idő rövidsége miatt e tárgy felett vitába ereszkedni már nem lehetvén, ha a mélt. Főrendek a parallelátóli biztosítást nem akarják kimondani, így terjesszük fel Ő Felségének.

Szentkirályi (Pest megye követe): Az országos választmánynak bemutatott jelentéséből az tetszik ki, hogy a társaság másképpen azon feltételeket, melyeket a tek. Karok és Rendek a társaság javára tenni szándékoznak, el nem fogadhatja, mint ha a parallela ellen biztosítva lesz a társaság. Így tehát ezen nyilatkozatnál fogva is már az egész dolog dugába dűlne; mert a társaságot arra kényszeríteni, hogy ő a parallel ellen nem lévén eléggé biztosítva, mégis elfogadja a többi feltételeket, nem lehet. Én a mélt. Főrendeknek ezen izenetében mást nem látok, mint azt, hogy ők e tárgyban semmit, teljességgel semmit nem akarnak. Én a parallel elleni biztosítást oly lényeges föltételnek tartom, mely nélkül semmit sem lehet végrehajtani.

Tehát a bihari indítvány szerint talán keletkezhető határozatba akkor sem egyezném be Pest megye részéről, ha maga a vállalkozó társaság elfogadná is; mert én az országgal játszani nem akarok, s nem akarom, hogy az ország oly valamit vállaljon magára, a mit végre nem hajthat.

Beöthy (Bihar megye követe): Maga a társaság ezt mondja: a párvonal elleni biztosítás kérdése azon esetben, ha a két Tábla között erre az egyesség meg nem lenne, terjesztessék Ő Felségének legfelsőbb elhatározása alá stb.

Ragályi (Gömör megye követe): Ha a mélt. Főrendek reá nem állanak a parallelák elleni biztosításnak elfogadására, nem lesz a vasútból semmi. Arról nincsen semmi tudomásunk, hogy a társaság parallelával is épít-e vasútat? Én mégis a középponti vasútat minden áron kivánván, idő rövidsége miatt a főrendi választ elfogadom. (*Elfogadjuk!*)

Szentkirályi (Pest megye követe): De hogyan terjesztjük fel azt, mi iránt a két Tábla meg nem egyez? ennek nem látom lehetőségét.

Elnök: Ha jól fogtam fel a dolgot, az ebben áll: a mélt. Főrendek maradnak a párvonalra nézve előbbi nézeteiknél, s hogy a mélt. Főrendek ezt teszik, mindnyájunknak nehezen esik. Itt az lesz a kérdés, biztosítás nélkül tegyünk-e felterjesztést, vagy ne? És ebben a tekintetben volt már végzés, de most arról nem szólok.

Szentkirályi (Pest megye követe): Legalább úgy egyezzünk meg, miszerint azt mondjuk ki a felirásban, hogy a paralleláról Ő Felsége intézkedjék.

Hubay kir. személynöki ítélőmester: Én csak azt jelentettem a tek. Karoknak és Rendeknek, a mit a méltóságos Főrendek parancsoltak; hogy jelentsem azt t. i., hogy a méltóságos Főrendek a párvonalra nézve előbbi nézeteikhez ragaszkodnak s felszólítják a tek. Rendeket, hogy a párvonal elleni biztosításnak további szorgalmazásától elállani szíveskedjenek. Ennyiből áll az, a mit a mélt. Főrendek nekem meghagytak, hogy a tek. Karoknak és Rendeknek jelentsem. Egyébiránt a mennyiben az izenetben a fölterjesztésről is van szó, erre nézve felvilágosítás végett annyit mondhatok a méltóságos Főrendek tanácskozása nyomán, hogy a fölterjesztéshez e részben azért nem járulhatnak, mivel a két Tábla közt még nincsen egyesülés; és éppen ennélfogva országos választmány kinevezésének sem látják szükségét a dolog mostani helyzetében.

Klauzál (Csongrád megye követe): Azt nem lehet határozni,

miszerint a parallelák ügyének elintézése iránt a tárgynak e stadiumában is felírunk intézkedés végett Ő Felségéhez; azért pedig, mert e tárgyban a két Tábla között nincs egyesség. Ha a méltóságos Főrendek a parallela ellen nem akarnak biztosítást adni, mint mi, kik hat évi biztosítást adunk, ha most ezen időt elmulasztjuk: vagy semmi sem lesz a középponti vasútból, vagy ha lesz is valami belőle, az a nemzet tulajdona nem lesz. Az országos választmány következő jelentésében ezen nyilatkozat mellett azt akarták a vállalkozók, hogy a párvonal elleni biztosítás kérdése azon esetben, ha a két Tábla között nem lenne meg az egyesség, terjesztessék Ő Felségének legfelsőbb elhatározása alá. Igaz, hogy a vállalkozók Ő Felségét itt mint birót akarják tekinteni, de mi azt el nem fogadhatjuk, mert abban csak nem egyezhetünk meg, hogy a két Tábla között a kormány gyakoroljon biráskodást. Én ebben a legnagyobb nyereségnek azt látom, hogy a vasút állandóan a nemzeté legyen; de azáltal, ha a parallel ellen a társaság biztosítva nem lesz, nekünk a vasút többe kerül. Én a dolgok ily állásában is azonban reá állanék, hogy mi a parallel elleni biztosításról mondjunk le, és tegyünk felírást azon esetre, ha Ő Felsége így bizonyosan megegyezik benne. Nem tudom itt vannak-e jelenleg a társaságnak meghatalmazottjai? de ha különben volna is, könnyű nekünk azt elérni, hogy azonnal itt legyenek, s hogy a szerződést, ha Ő Felsége benne megegyezik, mindkét részről biztosítás mellett alá lehessen írni. Utolsó pillanatban pedig, ha azt látnám, hogy az aláírás meg nem történhetik, akkor országos választmányt hatalmaznánk meg a szerződés aláírására.

Fejér (Heves megye követe): Én sem ellenzem a fölterjesztést, a mennyiben a mélt. Főrendek nem fogadták el azt, mit a társaság kíván; de ha jól emlékezem, egy felírás ment már fel, melyben a tek. Karok és Rendek kijelentették, hogy míg e vasút iránt törvényjavaslatot föl nem terjesztenek, addig Ő Felsége más társaságnak engedményt ne adjon. Én azt szeretném kimondatni, hogy a mit azon felírásban a Karok és Rendek mondottak, ahoz ezúttal is ragaszkodnak.

Beöthy (Bihar megye követe): Én azért nem ragaszkodom annyira ahoz, hogy a mostani felírásban arról említés legyen, mert attól félek, ha ajánlatot teszünk, a mélt. Főrendek nem fognának reá állani. Nekünk elég biztosítékunk van abban, ha a parallelára Ő Felsége nem fogja helybenhagyását kiadni. Nem ellenzem, hogy belé tétessék; de előre lehet látni, hogy erre sem fognak reá állani.

Perczel (Tolna megye követe): Kívánom, hogy terjesszük fel.

Lónyay M. (Bereg megye követe): Egy értelemben Heves megye követével, az ő előadását pártolom.

Lónyay Gábor (Zemplén megye követe): Én is azt kívánom: izenjünk át a mélt. Főrendeknek, miszerint a mint első felirásunkban is kimondottuk, míg a javaslat föl nem megy, nem kívánunk adni biztosítást.

Fejérváry (Hont megye követe): Ezen dologgal úgy vagyunk, mint az átmeneti kérdéssel voltunk. A főrendi táblánál van egy fractió, mely a jobbparti vasútat kivánván keresztül vinni, mindent kikeres arra, hogy felírásunkba kaphasson; most is fognak valamely okot találni, mely akadályoztatni fogja a felírás felterjesztését. Ezen oknál fogva nem pártolom sem a mit Heves követe indítványozott, sem a mit Zemplén megye követe ujabban javaslott; hanem azt izenném át: mindaddig, míg a mélt. Főrendek e tárgyban világosan nem nyilatkoznak, t. i. hogy a felírásban megegyeznek-e? igen nagy vigyázatot látván szükségesnek, addig mi is semmi nyilatkozást nem teszünk.

Beöthy (Bihar megye követe): Izenjük meg, hogy elállunk a parallelától.

Bezerédj (Tolna megye követe): Minél jobban óhajtja valaki a középponti vasut létesítését, annyival inkább van joga az egyezséghez közeledni; azért Csongrád megye követének előadását pártolom.

Szentkirályi (Pest megye követe): Nem szólok jelenleg a parallelának garantiájához, azt a t. Karok és Rendek elfogadták, melyre én ugyan azt mondottam: nem jól van, de már most ezen tul vagyunk. Most a felirásról van szó, de most hogy érünk rá felirást tenni? ha csak valami egyszerű comitiva mellett fel nem terjesztjük!

Klauzál: Nem lesz itt elég felirást tenni, hanem törvényjavaslatot is kell készíteni, mint az országos választmánynak finánciális javaslatában is áll, hogy t. i. arra nézve a garantiának mily biztosítása legyen, törvényjavaslatnak kell lenni. Miután a közös teherviselési elv, akár lesz valami a finánciális munkálatból, akár nem, már most országgyűlési határozat; mert a m. Főrendekre nézve azt izenték, hogy ők a garantiának biztosítását azon arányban és értelemben, melyben ők az adózó népnek hozzájárulásával javasolták, elfogadják, és ez iránt törvényjavaslatot kivánnak. Tehát én egy rövid javaslatot kivánnék feltétetni Komárom megyének érdemes követe által, ki a finánciális választmánynak is segédjegyzője volt, melyben a megállapított közös teherviselés eszméje szerint egy tizenkettedrész az adózó népet érje. S ezen törvényjavaslat lenne a fiumei vasutnak

elvállalt garantiájára nézve, mert másképpen semmiféle társaság nem fog az építéshez fogni, mert neki törvényjavaslatra van szüksége.

Szentkirályi (Pest megye követe): Véleményem szerint is törvényjavaslatnak lenni kell; hanem mi azon törvényjavaslatban mást nem mondhatunk, mint azt, hogy az ország elvállalja a biztosítást; hanem hogy fogja azon biztosítást teljesíteni? arról előre nem rendelkezhetünk. Én tisztán csak a garantiára való kötelességet kívánom kimondatni, hogy midőn eljön az eset 8 vagy 9 év mulva, akkor a törvényhozás megtudja miben van a dolog?

Elnök: Azt tartom, az egész dolognak, ha felküldetik valami, morális ereje van. Véleményem szerint lehet egy rövid törvényczikket készíteni, melyben az legyen, hogy a szerint, mint a végzés volt, a garantiát az ország magára vállalja. Ezen törvényjavaslatot felteheti néhány sorral azon érdemes jegyző úr, ki ezzel egyébként is foglalkozott.

Ghyczy Kálmán (Komárom megye követe): Egy észrevételem van. Méltóztatnak a t. Rendek emlékezni, hogy a választmány adott be egy jelentést, melyben elősorolja azon pontokat, melyek a jövendő szerződésnek lennének pontjai, s melyekre nézve már az egyesülés megtörtént a vállalkozó társaság és a választmány között. Ezek után kimenne a vállalkozó társaság részéről egy-két képviselő; de a társaság a párvonalnak létesítése miatt magát veszélyeztetni látván, ezen kívánatától el nem állhat, s e nélkül a többi feltételeket sem fogadhatja el. Most azt kérdem utasításomnál fogva: ha vajjon szükséges-e ezen föltételeket is fölterjeszteni? Mert ha törvényjavaslatot alkotunk, melyben csak az lesz, hogy egy rész biztosíttatik, de arról sem vagyok bizonyos, hogy a miért biztosítani akarok, azt a vállalkozók elfogadják, ezt nem mondhatjuk; mert a biztosításoknak corollariuma az, hogy bizonyos évek mulva a vaspálya a vállalkozó társaság által bizonyosan elkészíttessék, s a kikötött idő letelte után legyen az országé.

Én tehát legjobbnak tartanám, hogy e szerint készíttessék el azon törvényjavaslat, mely itt megemlíttetett, hogy t. i. az ország a biztosítást magára vállalja; de egy rövid comitiva mellett terjesztessék föl ezen jelentés, azon hozzátétellel, hogy mi, kivéve a parallelák iránti pontot, a többit elfogadjuk, és kérünk egy választmányt megbizatni, mely ezen szerződési feltételeknek alapján szerződést kössön.

Elnök: Már, mint méltóztattak mondani, ha 5 órakor nem lesz összejövetel, addig el lehet készíteni és beadni.

Hubay kir. személynöki ítélőmester jelenti, hogy a m. Főren-

dek a Vukovártól a magyar tengerpartig építendő vasut iránti felirást és törvényjavaslatot elfogadják.

Elnök: Ez fel fog küldetni.

Hubay jelenti, hogy a mélt. Főrendeknek a némely pótlólagos sérelmekre és kivánatokra vonatkozó felirási javaslatra sincsen észrevételök s ahoz hozzájárulnak.

Elnök: Tehát itt most két felirás van.

Széll Imre nádori itélőmester olvassa a következő felirási javaslatot a vallás tárgyában, mely elfogadtatott:

Felirási javaslat a vallás tárgyában f. évi márcz. 25-én kelt kegyelmes királyi válaszra.

(Országgyűlési Iratok 542. sz. *a.*)

Felséges stb.

A most f. évi márcz. 25-én kelt kegy. kir. válasz következtében ide mellékelve közöljük azon törvényjavaslatot, melynek jóváhagyását Felségedtől kérjük.

Egyszersmind a fent tisztelt kegy. kir. válaszban még csak hivatkozás sem történvén az 1840-ik évi május 7-én fölterjesztett törvényjavaslatnak 6-ik §-ától kezdve végső szakaszáig foglalt intézkedésekre, ezen törvényjavaslatnak a 6-ik §-tól kezdve többi szakaszait is jóváhagyottaknak véljük; ugyanazért kérjük Felségedet, hogy a fennemlített u. m. az 1840-ik évi május 7-én fölterjesztett törvényjavaslatnak többi szakaszait a 6-iktól kezdve szinte jóváhagyni kegyelmesen méltóztassék.

Kik egyébiránt stb.

Törvényjavaslat ugyan e tárgyban.

(Országgyűlési Iratok 542. sz. *b.*)

A bécsi és linczi békekötések alapján az 1790/1:26. törvény következendőkben bővíttetik, s illetőleg módosíttatik:

1. §. A vallásos reversálisok vagyis a születendő gyermekeknek mely vallásban neveltetésök iránt ezentul kötendő kötelezések erőnélkülieknek nyilatkoztatnak.

2. §. Kijelentetik, hogy azok, kik 18 éves koruk eléréséig az evang. vallásban neveltettek, a nőszemélyek pedig férjhezmenetelök után, habár még ezen időkort el nem érték is, sem magok, sem maradékaik vallásos kérdés alá többé nem vétethetnek.

3. §. A jelen törvény kihirdetése után keletkező azon vegyes házasságok is, melyek evang. lelkipásztor előtt köttetnek, törvényesek.

Szentkirályi (Pest megye követe a szakaszokat elolvasván): Tehát hogy lesznek rendében ezen szakaszok?

Elnök: (olvassa az 1. és 2. §-t) a 3. §. kimarad; a 4. és 5. §. összehuzatik, s ez lesz a 3. §. Már most az a kérdés: a 6. és 7. §-t is fölterjeszszük-e vagy ne? *(Nem!)*

Beöthy: Csak megemlítjük a felirásban.

Elnök: Az nem fog ártani; mert a felirásnak logikája ez: Mi Felségednek felterjesztjük, s a mennyiben a többire nézve semmit sem nyilatkozott: a 6-ik szakasztól egész végig úgy tartjuk, hogy azt Felséged helybenhagyta; azért méltóztassék ez iránt is kijelenteni királyi akaratát.

Beöthy: Én úgy kivánnám kitétetni: a mennyiben nem lévén észrevétel, mi úgy hisszük, hogy Felséged helybenhagyta.

Szentkirályi (Pest megye követe): Ki lehetne mondani: helybenhagyását világosan kinyilatkoztatni méltóztassék.

Beöthy: Még jobb lesz, ha azt mondjuk: kérjük Felséged által concertatióra bocsáttatni.

Elnök: Legjobb lesz igy tenni: a többi §-t jóváhagyottnak vélik, és a többi §-t jóváhagyni kegyeskedjék.

Zarka János országbirói itélőmester: Azon felirási javaslatra nézve, melyet a t. Karok és Rendek az országgyülésnek a jövő évben Pesten leendő tartása végett átküldöttek a mélt. Főrendek megegyeznek. Az urbéri törvényczikkre nézve a mélt. Főrendek előbbi nézeteiknél maradnak. Végre a vámszabályzatra érkezett kegyes kir. válas iránt a mélt. Főrendek ezen megállapodásra kivánják halasztatni, attól felfüggeszteni.

Dobozy (Bihar megye követe, mint kerületi elnök): Van szerencsém benyujtani a november 8-ról érkezett kegyes kir. válaszra kelt határozatát a t. Karoknak és Rendeknek a kereskedés és műipar felvirágoztatása iránt.

Zarka itélőmester olvassa a november 8-ról érkezett kegy. kir. válaszra kelt határozatát a t. Karoknak és Rendeknek a kereskedés és műipar felvirágoztatása iránt, mely az Országgyülési Iratok közt 543. szám alatt van.

Perczel (Tolna megye követe): Kérjük Excellentiádat, hogy ezen nevezetes tárgyat kinyomatni méltóztassék.

Elnök: Én a mit ebből röviden felfoghattam, azt a kir. leiratból ki nem vonhatom, én egészen más atyai czélzatot látok benne. A mi a védegyletet illeti: az egy oly privát intézet, mely kinek-kinek a maga meggyőződését illeti; az iránt nincsen szavam; a dolog itt lesz az acták között. A mit én az ily határozatokra máskor mondottam, azt most ismétlem. Meglehet, hogy a mélt. Főrendeknek is lesz 5 órakor is gyűlésük, méltóztassanak tehát 5 órakor kerületben megjelenni, mert 5 órakor elegyes ülés van; azután visszajöhetünk országos ülésbe.

(Rendi Napló V. köt. 452—460. lap.)

---

341. Kerületi ülés.

1844 nov. 9-én d. u. 4. órakor.

Elnökök, jegyző, naplóvivő az előbbiek.
Tárgy: A középponti vasut.

A Rendek értesíttetének, miképp a felsőház a központi vasutra nézve a párvonalt hat évre sem kívánja eltiltani. Többen ezt megütközve hallák. Itt, mondák, a nemzet s nem a vállalkozók érdekéről van szó. Azonban az országgyűlés vége előttök álla, s hogy e tárgyban okvetlenül intézkedés történjék, kénytelen volt a Rendek többsége is elállani a párvonal elleni biztosítástól. Egyéb pontokra nézve különben is egyesség van a két Tábla között. Indítványoztatik tehát, hogy miután ez országgyűlésen a társasággal szerződés köttethetik: országos választmány neveztessék ki, mely a párvonal elleni biztosítás kivételével az elfogadott főbb alkudozási pontok alapján szerződést kössön s a jövő országgyűlésre törvénybe igtatás végett mutassa be.

Indítványoztatott továbbá, hogy a felirásban, mely mellett az országos küldöttség kinevezéséről szóló törvényczikkely Ő Felsége elébe terjesztetik, hivatkozás történjék a f. évi julius 30-án tett fölterjesztés tartalmára is, mely az 1836: 25. t.-czikkelyre vonatkozólag készült.

Ez indítványok elfogadtattak, s Ghyczy Kálmán által feltétetve, az izenet s törvényjavaslat hitelesíttetett s országos ülésbe vitetett.

Országos ülés.

(d. u. 5 órakor.)

Tárgy: Izenet és felirási javaslat a hitelintézet iránt. Válasza a mélt. Főrendeknek a magyar nyelv és nemzetiség tárgyában. Törvényjavaslat a vallás tárgyában. Felirás és törvényjavaslat a központi vasut iránt. Törvényjavaslat a nem r. kath. papság által összeadott vegyes házasság iránt érkezett kegy. kir. leiratra.

Dobozy Mihály (Bihar megye követe, mint kerületi elnök): Van szerencsém bemutatni a kerületi ülés részéről izenetét a Rendeknek a hitelintézet ügyében folyó hó 2-án érkezett kegyelmes királyi leirat iránt.

Olvastatik az Országgyűlési Iratok közt 544. sz. alatt található izenete és felirási javaslata a t. Karoknak és Rendeknek a hitelintézet ügyében f. hó 2-án érkezett kegy. kir. válasz iránt.

Elnök: Annál bajosabb ezen tárgyhoz szólani, minthogy azon elvből kell kimenni, melyből ezen munka fel van véve, s meg kell vallanom, hogy ha az elv elismertetik, mind logikai rendére, mind erejére az indokoknak bajos szólanom. Igaz! Hanem engedjék meg a t. Rendek, hogy egy kissé más szempontból vegyem fel a dolgot. Arról a legkisebb kétség sincs, hogy ezen intézet egyike lenne az országban a leghasznosabb intézeteknek, és hogy kifejtésében az egész országra kiterjesztve, a mint itt is igen jól van észrevéve, 1/3 része Magyarországnak bizonyos kötelékektől megszabadulva, ezen hitelintézetnek alapjául szolgálna. Ez igaz; de a kérdés a körül forog: lenne-e vagy nem e részben elegendő felelősség? Meglehet érteni ezen szerkezetet, az igaz, mert tisztán s logikai rendben van irva; de egy olvasás s hallás után nem igen, s egy hallásra nem tudom, ha jól fogtam-e fel? A felelősség a körül forog, mint máskor is kifejtettem, hogy e tekintetben nem lehet ezt privát intézetnek venni akármely oldalról is, és Magyarországban egy ily magánintézetet felállítani bajos is volna; ez tehát közintézet azért is, mert a haza áll érte jót; közintézet azért, mert közhivatalnokok által fog kezeltetni, s ellenőrség van az ország részéről.

Én itt a többség értelmében megyek ki a felelősség tekintetéből, magam ellenkező nézeteit e részben már többször előadtam. Ha

felelős köztisztviselőt akarunk: az egész európai, sőt a művelt világi alkotmányos országok tanai szerint, felelős köztisztviselőt más nem nevezhet ki, mint a kormány.

A t. Rendek ezen közösen elismert politikai axioma ellenében azt hozzák fel, hogy a mienk egy vegyes kormány, s benne — kivált ily honi intézetnél — nem lehet garantia, mit én el nem ismerek; de ha úgy volna is, azon csak örvendeni kellene, ha a felelősség képzetét ez uton felállíthatnók; mert nevezze bárki, ha a t. Rendek számot vehetnek attól, a ki ki van nevezve. Az iránt pedig meg vagyok győződve, hogy Ulászló hires törvényét is ki nem véve, a felelősség eszméjét egész törvénykönyvünkben nem fogják gyakorlatilag és a mostani alkotmányos eszmékkel annyira megegyezve felállítva találni, mint az ezen köztisztviselő eszméjében felállitva van. Én részemről ezen felelősségen kívül minden más országos választmányt szükségtelennek látok; mert elég felelősség van az országgyűlésen teendő számadásban. Azonban ő Felsége ezen országos választmányt is meghagyá ellenőrségi minemüségében; s ugyan mi lehet több e részben kivánni való? Ha a számadást a t. Rendek minden félévben országos választmány által megvizsgálhatják, a hibák ideiglenesen az ország első tisztviselőjének, a nádornak, később az országgyülésnek bejelenthetők, és az országgyülés mindenről szoros számot vehet; a felelősség képzete valóban kellőleg van felállítva és keresztül vive. Már tessék megengedni! az oly embert kinek minden factumát crisis alá veszem, nem felelős embernek mondanom nem lehet, s e crisisen azon prætensus egyveleges kormány hatalma is megtörik.

Mi e tárgynak administrátionalis oldalát illeti: abban igaza van ő Felségének, hogy az országos választmány ne csak ellenőr legyen, hanem a kezelésbe is avatkozzék, s az nem lehet; ez minden ministeri közfelelősség ideájával ellenkezik; administrálni s ellenőrködni egyszerre nem lehet. Ha az országos választmány mindenbe befoly, mit a t. Rendek reá biztak, a mit felséges Urunk kihagyandónak vél: úgy örökösen Budán üljön és administráljon, s tessék egy új testületről gondoskodni, mely ellenőrködjék, s csak pénzünk legyen elegendő a diurnumokra! Ha a felelősségnek képzetét, miután az összeköttetésben van az ország gyülésével és többel is közelebbről és liberális szempontból, mely a t. Karoknál és Rendeknél a divatozó nézet, tekintem: az a kérdésem a t. Karok és Rendekhez: tetszenek-e a hosszas, az az több országgyülési periodusokon keresztül működő követválasztások, mint azok más országokban léteznek? *(Nem!)* No, no! Ha nem tetszik, akkor ne tessék az országos választmányt is elfogadni; mert az ország-

gos választmány kifolyása lévén az országgyűlésnek, melyből kiküldetik, az ily emanatiók által csak örökösíttetik, legalább két perioduson keresztül az országgyűlés; azonkívül midőn több ember érdekeltetik a felelősségben, a szétágazó befolyás miatt, könnyebb azt közönségesen elhárítani. Én elfogadnám, a mint áll, a kegyes királyi leiratot (*Maradjon!*). Tehát által fog vitetni ezen izenet a méltóságos Főrendekhez.

Főrendi ülés.

1844 nov. 9-én, d. u. 5 órakor.

Majláth György országbiró, elnök: A magyar nyelv tárgyábani izenetét a t. Karoknak és Rendeknek fogja az itélőmester úr felolvasni, minthogy ezen tárgy concertatióra való.

Ennek következtében *Zarka János országbirói itélőmester* olvassa izenetét a t. Karok és Rendeknek a magyar nyelv és nemzetiség tárgyában f. hó 9-ről érkezett kir. válasz iránt.

Busán Herman horvátországi követ: A magyar nyelv iránt leküldött kegyes válaszhoz, ez úttal is erősen ragaszkodom, és minden parancsoló vagy kényszerítő rendelkezés ellen, mely helyhatósági jogainkkal összeütköznék, óvást teszek; és mivel e részben már ő Felsége tagadó választ küldött le, a mltsgu Cancellária pedig a kérdéses törvényjavaslatot concertatió alá venni nem akarja addig, míg az az e részben kiadott kir. válaszokhoz nem alkalmaztatik, azért kérem a méltóságos Főrendek szólítanák fel a t. Karokat és Rendeket, miszerint az e tárgyban legújabban keletkezett kir. választ elfogadni szivesked-jenek, és a törvényjavaslatot ahoz módosítsák.

Gr. Keglevich Gábor főtárnokmester: Midőn első alkalommal felolvastatott a t. Karoknak és Rendeknek e részbeni izenete, már felszólították a mltsgos Főrendek a t. Karokat és Rendeket, hogy a törvényjavaslatot a felséges kir. válasznak kifejezéseihez alkalmazzák, a t. Karok és Rendek azonban kivánságuktól nem állnak el, és kérik a mltsgos Főrendeket, hogy a concertationális országos választmány szokott concertatió utján igyekezzék kivinni azt; úgy hiszem minden további felszólítása a t. Karoknak és Rendeknek sikeretlen maradand; és így nincsen egyéb hátra, minthogy a t. Karok és Rendek kivánságához járuljunk.

Gr. Pálffy József: Pártolom tárnok Ő mltsgának indítvá-

nyát, mert ámbár nem lehet tagadni, hogy a t. Karok es Rendek a hat évet egyszer elfogadták; de most, mint az izenetből látszik, csak azt kérik a m. Főrendektől, hogy a concertatió útján kisértessék meg a dolog; tekintve tehát az országgyűlésnek jelen stádiumát, miszerint holnap az országgyűlésnek alkalmasint vége lesz, azt tennünk nem lehet, hogy a tárgyat a tekintetes Karokhoz és Rendekhez ismét visszaküldjük és tőlük feleletet várjunk; így a dolgot hátráltatni nem kívánom.

Gr. Keglevich Gábor főtárnokmester: Országbiró ő méltóságának észrevételét igen is helyeslem, és bátor vagyok még megemlíteni, hogy a mélt. Főrendek azon feliráshoz járultak, melylyel ő Felsége arra kéretik, hogy jövő 1845. évi novemberben országgyűlést tartani méltóztassék. Ha már ezen országgyűlés egy év mulva megtartatik, akkor a t. Karok és Rendek első felirásukkal, melyben 6 évi kivételt kivántak tenni, a horvátországi követekre nézve ellenmondásba jönnek. *(Közhelyeslés.)*

Elnök: Csak szóval fog jelentetni a t. Karoknak és Rendeknek, hogy a m. Főrendek a többi pontokra nézve reá állanak a t. Karok és Rendek kívánságára, hogy t. i. a concertatió próbáltassék meg; de figyelmeztetik a Karokat és Rendeket arra, hogy a felirás a hat évi határidővel már fölterjesztetvén, nehéz a visszalépés, és emlékeztetni fognak a t. Karok és Rendek arra is, mit tárnok ő nmltga a jövő évi november hóban tartandó országgyűlés iránti feliratról felhozni méltóztatott.

Országos ülés a tek. Karoknál és Rendeknél.

(Folytatólag.)

Zarka János országbirói ítélőmester: A magyar nyelv és nemzetiség tárgyában átküldött alsó táblai izenetnek minden pontjaira nézve a mélt. Főrendek megegyeznek, és ők is kivánják, hogy azokat kivívni törekedjék a concertatió; és egyedül azon 6 évre, mely Horvátországra nézve a szerkezetből kihagyatott, nem egyezhetnek meg a törvényjavaslatban, és az abban a t. Karok és Rendek által tett eddigi észrevételt most sem látják lehetségesnek. Tehát a 6 évet egyedül Horvátországra nézve megtartani kivánván, felszólítják most is a tek.

Karokat és Rendeket, hogy annak kihagyása szorgalmazásától elállani méltóztassanak.

Kauzál G. (Csongrád megye követe): Azt a mélt. Főrendek a regressus eszméjénél fogva sem ellenezhetik már, mert ha a szerkezet úgy maradna törvényben, hogy csak a 6 év alatt tartandó országgyűlésen szólhassanak a horvát követek latinul, minő zavar lenne ebből azon esetben, ha a tartandó első országgyűlésen latinul szólván, ők a 2-ik országgyűlés 2-ik hónapjának is végeig szinte latinul, már ekkor a törvény értelménél fogva tüstént magyarul? Ugyan minek az ilyen, értelmében, idejében s kötelezésében is feldarabolt törvény? A törvénynek világosnak kell lenni. Én tehát a regressus eszméjénél fogva is felszólíttatni kívánom a mélt. Főrendeket, hogy ezt se vonakodjanak kivivás végett a concertatióra ereszteni; s ezen szavakkal kérem viszonizenetünket a Főrendekkel tudatni.

Elnök: Én pedig egy más casuistikát veszek fel: jelesen, ha megegyezik ő Felsége abban, hogy a jövő országgyűlés egy év mulva megtartassék; hát ekkor meddig beszélhetnének deákul? Ő Felsége nem úgy értette a törvényt, hogy egy év mulva — teszem fel — megtartatván az első országgyűlés, az azután következő országgyűlésen már magyarul beszéljenek. Ezt én úgy értettem, ha 3 év mulva országgyűlés lesz, akkor leend 1847, a mikor még beszélhetnek latinul; 1850-ben pedig már — ha én itt lennék, az isteni kegyelem addig nyujtván életemet *(Éljen!)* megvallom, én sem hallgatnám meg az urakat, ha latinul akarnának — mit fel nem teszek — beszélni. *(Hosszas riadó éljenzés.)*

Azonban ha tetszik, a t. Rendek izenjék meg az itélőmester úr által, hogy próbálja meg a concertatión kivívni a választmány, mit a t. Rendek akarnak. *(Tetsző éljenzés.)*

Mire

az együttlevő **Főrendi ülésben** *Zarka János országbirói itélőmester* jelenti, hogy a t. Karok és Rendek a 6 évnek kihagyására nézve azt hiszik, hogy az egyedül a törvényjavaslatnak szerkezetét illeti; és így kérik a m. Főrendeket, hogy részükről kívánságukhoz járulni méltóztassanak.

Elnök: Ugy tartom, hogy a t. Karoknak és Rendeknek ezen kívánságát teljesíteni lehet. Tehát 7 órakor lesz ezen törvényjavaslat iránt a concertatió.

Busán Herman horvát követ: Minden kisérlet, mint a törvényhozó testhez nem illő ellen óvást teszek, miután ő Felsége a kapcsolt részekre 6 évi határidőt kitűzni, és illetőleg megengedni

méltóztatott egyedül azért, hogy az illetők ez idő lefolyta alatt a magyar nyelvet sajátukká tehessék, 6 év alatt pedig két országgyűlés is tartathatik; azért ha a t. Karok és Rendek kivánata szerint a kapcsolt részek követei csak a jövő országgyűlésen szólhatnának latinul, Ő Felségének ebbeli legkegyelmesebb szándoka siker nélkül maradna. E végből, minthogy a cancelláriával a kisérlet, miután ez felsőbb utasítással le van kötve, sikeretlen lenne, semmi kisérletnek helyt engedni ne méltóztassék.

Minek következtében *Zarka János itélőmester* a Rendek **országos ülésében** azonnal jelentette, hogy a mltgos Főrendek megegyeznek abban, miszerint a concertationális választmány igyekezzék kivívni, hogy a magyar nyelv iránti törvényczikkből a hat év kihagyassék.

A **Főrendi ülés** további folyamán

Széll Imre itélőmester jelenti, hogy a t. Karok és Rendek a felirást azon pontokra nézve, melyek iránt a két Tábla közti egyezség meg van, elkészítették és általa átküldötték.

Olvastatik tehát a felirási javaslat a vallásbeli tárgyban f. é. márcz. 25-én kelt kegyes királyi leirat iránt és ugyane tárgybani törvényczikk.

Lonovics József (csanádi püspök): Ő Felsége mindkét kegy. kir. válaszaiban szól csupán az átmenetről és a vegyes házasságokról, e részben bizonyos elveket jelentvén ki azon felszólítással, hogy az ország rendei ezen általános elveket alkalmazzák a többi pontokra. Ebből tehát nem lehet azon következést huzni, melyet a t. Karok és Rendek itt kihuznak. De nem kivánom felszólalásomat oda magyaráztatni, mintha a dolgot akadályoztatni akarnám.

Elnök (országbiró): A felirást tán mindjárt tárgyalnunk lehetne.

Tihanyi Ferencz (temesi gróf): A csanádi püspök ő nagyméltóságának előadása következtében bátor vagyok azon megjegyzést tenni, hogy a feliratban tisztán nem foglaltatik egyéb, mint ismétlése azoknak, melyek már más alkalommal Ő Felsége elibe terjesztve voltak.

Elnök: De annyi bizonyos, hogy ő felségének kegyes királyi leiratában az mondatik, hogy a többi pontokat alkalmazzák az ország Rendei azon elvekhez, melyeket ő felsége felállított. Ez tény, melyet kétségbe vonni nem lehet, és ennyiből áll a csanádi püspök ő nagyméltóságának előadása.

Tihanyi Ferencz (temesi gróf): A kir. leirat megnevezi

azon pontokat, melyekben változtatást tenni kell; de azon pontokra, melyekről a csanádi püspök ő nagyméltósága emlékezett, a kir. leirat nem terjeszkedik és így helyesnek tartom a Karoknak és Rendeknek felirását.

Lonovics József (csanádi püspök): Tisztán úgy áll a dolog, mint azt országbiró ő nmtga előadá, és én csupán azért szólaltam fel, nehogy hallgatásom oda magyaráztassék, mintha tökéletesen megegyezném a t. Karoknak és Rendeknek felirásában. Örömmel üdvözleném azt, ha ebben az ország Rendei azt kérnék ő felségétől, minthogy azon pontokra nézve válaszolt, méltóztassék a többiek iránt is nyilatkozni; de másképp van a felirás szerkesztetve. Azonban — mint mondám — a dolgot az országgyűlésnek jelen stadiumában akadályoztatni nem akarom.

Gr. Keglevich Gábor (főtárnokmester): Méltánylom azokat, miket a Csanád megyei püspök ő nmtga felhozott; de sajnálom, hogy ő nmtga ezen fontos észrevételt nem akkor tette, midőn ezen tárgy először került ide. A t. Karok és Rendek látván, hogy az ország Rendeinek f. évi márczius 4-én fölterjesztett elvei a kegyes királyi válaszban érdekelve nincsenek, azokat helybenhagyatva lenni vélték. *(Tovább!)*

Olvastatik ugyane tárgybani törvényjavaslat, melyre nézve észrevétel nem volt.

Elnök: Tessék ezt a tek. Karoknak és Rendeknek szóval jelenteni.

És *Széll Imre ítélőmester* **a Rendek országos ülésében** azonnal jelentette szóval, hogy a mélt. Főrendek a vallás tárgyában készítendő törvényjavaslatnak ő Felsége eleibe fölterjesztésében megegyeznek.

Ezután *Dobozy Mihály kerületi elnök* bemutatja felirását és törvenyjavaslatát a t. Rendeknek a *központi vasut* tárgyában. (Orsz. Iratok 545. sz. *a)* és *b)* melyre semmi észrevétel nem volt.

Felolvastatott továbbá a mélt. *Főrendek válasza az ország közszükségeinek fedezésére teendő országos ajánlatról, s az országos központ pénztár jövedelmeinek beszedése és kezelése módjáról készült 2-ik izenetére a Karoknak és Rendeknek,* mely az Országgyűlési Iratok 546. száma alá lőn sorozva.

Ezután a Rendek elegyes ülésre átmentek a Főrendek termébe.

Elegyes országos ülés.

Majláth György országbiró elnöklete alatt.

Széll Imre felolvassa a felirást és törvényjavaslatot a vallás tárgyában és az irodalom és művészeti tulajdon biztosítása tárgybani felirást és törvényjavaslatot, melyek az Országgyűlési Iratok közt 547. és 548. sz. a. vannak.

Felirás a vallás tárgyában. (Országgyűlési Iratok 547. sz. *a*).

Felséges stb. A most f. évi márczius 25-én kelt kegy. kir. válasz következtében ide mellékelve közöljük azon törvényjavaslatot, melynek jóváhagyását Felségedtől kérjük.

Egyszersmind a fenntisztelt kegy. kir. válaszban még csak hivatkozás sem történvén az 1840. évi május 7-én felterjesztett törvényjavaslatnak 6. §-tól kezdve végső szakaszáig foglalt intézkedésekre, ezen törvényjavaslatnak a 6. §-tól kezdve többi szakaszait is jóváhagyottaknak véljük; ugyanazért kérjük Felségedet, hogy a fennemlített u. m. az az 1840. évi május 7-én felterjesztett törvényjavaslatnak többi szakaszait a 6-iktól kezdve szinte jóváhagyni kegyelmesen méltóztassék. Ki egyébiránt stb.

Törvényczikkely e tárgyban. (Országgyűlési Iratok 547. sz. *b*).

A bécsi és linczi békekötések alapján az 1790/1 : 26. törvény következendőkben bővíttetik, s illetőleg módosíttatik:

1. §. A vallásos reversalis, vagyis a születendő gyermekeknek mely vallásban neveltetésök iránt ezentul kötendő kötelezések erőnélkülieknek nyilatkoztatnak.

2. §. Kijelentetik, hogy azok, kik 18 éves koruk eléréséig az ev. vallásban neveltettek, a nőszemélyek pedig férjhezmenetelök után, habár még ezen időkort el nem érték is, sem magok, sem maradékaik vallásos kérdés alá többé nem vétethetnek.

3. §. A jelen törvény kihirdetése után keletkező azon vegyes házasságok is, melyek evangelikus lelkipásztor előtt köttetnek, törvényesek.

Zarka János országbirói itélőmester olvassa az Országgy.

Iratok közt 549. sz. alatt levő felirást az országgyűlésnek 1845. évi november hóban Pesten leendő tartása iránt.

Hubay József kir. személynöki ítélőmester olvassa az 550. szám alatti felirást és törvényjavaslatot Vukovártól a magyar tengerpartig építendő vasut tárgyában, nem különben a felirást némely pótlólagos sérelmek és kivánatok tárgyában, a hozzá mellékelt sérelmekkel s kivánatokkal együtt, melyek 551. sz. alatt találtatnak.

Elnök: Egy kegy. kir. válasz érkezvén, az fel fog olvastatni.

Ennek következtében

Széll ítélőmester olvassa a f. évi november 9-ikéről kelt kegy. kir. választ a vegyes házasságok tárgyában, mely az Országgyűlési Iratok közt 552. sz. alatt van s a következő:

Kegyelmes kir. válasz a vegyes házasságok tárgyában.

16973/1753. 1844. Sacræ Cæsareæ et Regio-Apostolicæ Majestatis, Domini Domini clementissimi nomine etc. benigne intimandum: Etsi altefata Sua Majestas Sacratissima: quæ pro supremo suo munere regio legum intendere sanctimoniæ tenetur factum partium matrimonia mixta, de quibus legali vi donandis articulo per Dominos Status et Ordines, ope demissæ suæ ddo 5-æ Novembris anni currentis remonstrationes substrato, constitui desideraretur concernens, tamquam in obversum §. 15 articuli 26: 1790 susceptum probare nullatenus possit, in nexu tamen provisionis de copulatione mixtorum matrimoniorum per Dominos Status et Ordines propositæ perque summefatam Suam Majestatem Sacratissimam benigne rahitabitæ, ac imprimis fine antevertendarum, quæ secus quoad civiles præfatorum matrimoniorum mixtorum effectus oboriri possent perplexitatum, et ne insontes pro nocentibus puniantur, articulo illi, præcise solum ad matrimonia mixta inter Romano-Catholicos et alterutri Evangelicarum Confessionum adhærentes inita restringendo, hancque penes modificationem ad solitam concertationem relegato haud refragari. In reliquo etc. Posonii die 9-a mensis novembris 1844. Ladislaus Szögyényi m. p.

Kir. Személynök: Méltóztassék Nagyméltóságodnak megengedni, hogy Ő Felsége ezen kegy. válasza a t. Karok- és Rendeknél újra kihirdettetvén, kinyomattassék.

Elnök: Tessék Nagyméltóságodnak e részben a szükséges intézkedéseket megtenni.

A felolvasott felirásoknak szokott módoni aláirása és lepecsété-

lése után az elegyes ülés eloszlott s a Rendek saját termükbe visszatérvén, felolvastatott a r. kath. papok által a vegyes házasságoktól az áldás megtagadása tárgyában érkezett kegy. kir. leirat.

Elnök: Nem tudom, most tetszik-e fölvenni vagy kerületi ülésben? *(Kerületi ülésben!)* Egyébiránt jelentem a Rendeknek, hogy 7 órakor concertatio lesz.

(Rendi Napló V. köt. 452—462. lap.)

---

342. Kerületi ülés.

1844 november 9-én.

Elnökök, jegyzők, naplóvivő, a kik előbb.

Tárgy: A közszükségek fedezésére tett országos ajánlat iránti főrendi válaszizenet.

Hitelesittetett a Részek visszakapcsolása iránti mulasztást tárgyazó határozat, azután tárgyaltatott a közszükségek fedezésére teendő országos ajánlatróli főrendi válasz.

Az ajánlatnak a mélt. Főrendek által egy millióra sorvasztott mennyiségére nézve *Beöthy Ödön (Bihar megye követe)* elérzékenyülve, ezekben önté ki szivének érzelmeit: Én a mélt. Főrendek azon elvét, mely szerint az ajánlat csekélysége által válik a fizetési hajlamot növeszteni, megforditva érezem és vallom. A csekély ajánlatnak csekély lesz az eredménye, a fizetési hajlam ébresztésére pedig eredmény kell. Épp azért sajgó fájdalom rezgi át lelkemet, midőn látom, hogy a magyar főnemesség, mely az 1807 és 1813-iki háborus időben, a midőn a birodalom érdeke kivánta, oly bőkezű volt az áldozatokban, most saját hazánk anyagi érdekeink kifejtésére, felvirágoztatására s tömérdek szükségeink fedezésére csakis egy nyomorult millióval akar járulni? Lehető-e az, hogy most vonakodnának a honnak segédkezet nyujtani? Kérdem, miért küzdöttünk hát életre-halálra a közös teherviselés mellett a megyéken, miért folyt annyi ember vére? ezért a nyomorult egy millió forintért? Ezért ugyan Uraim! én nem csatáztam. Hiszen ez az előleges tervek készitésére sem elegendő, hát ha még azon summa is levonatik belőle,

mit a kincstár követel az országtól. Kőutak készítésére ajánlottuk, de van-e ennél nehezebb vállalat? Néhol kevés költségbe kerül, de Pest körül, honnan az útvonalak szerte sugározandnak, három év alatt csekély summával nem megyünk messzire. Anyagi dolgok előállítására pénz kell, kevés pénzzel pedig oly eredményt elővarázsolni, mely a fizetési hajlamot ébreszteni és azt ébren tartani képes legyen, lehetetlen. Ugyan micsoda hatása lesz a szegény alföldi emberre, ha felvitetik is Pestre s a nagy sár, melyben egyebütt uszott, a főváros közelében készült egy pár mérföldnyi jó úton lehull kocsija kerekéről?! Neki statisztikai hivatalról fogalma sincs, s egy jó májusi eső többet ér előtte minden muzeumnál.

Más azonban itt a bibe Uraim! E diæta mutatja, hogy a felső Tábla versenygeni kezd az alsó Táblával a kezdeményi jog felett, holott éppen maga a főrendi Tábla is elismeré 1836-ban, hogy a katonaság s pénz megajánlása az alsóház dolga. A felsőház visszavetheti a czélokat, vissza az egész összeget, de az iránt nem alkudozhatik, azt fölemelni vagy leszállítani Európa egy alkotmányos nemzeténél sincs jogában. S ez természetes. Mi mégis csak inkább képviseljük a népet, mint a mélt. Főrendek. Ők a birtok képviselőinek tartják magokat, pedig csak mi is eljutánk már oda, hogy a személy, az ember már közöttünk nem birtok. A kezdeményezési jog e Táblát illeti, itt kell fölmerülni a közhaza jövő boldogságára czélzó minden javaslatnak. A Főrendek e Tábla legféltékenyebb jogait támadák meg, de mi ne eresszük, nem eresztjük ki kezeinkből e kincset, sőt e fölött őrködnünk kell, mert e kincsben fekszik nemzeti függetlenségünk fő garantiája.

Megható elkeseredéssel folytatja beszédét, mondván: Oh Uraim, mily szép reményeim valának az országgyűlés elején! az isteni szikra: a közös teherviselés, mely oly dús eredményt igére, a felelős kormány első alakulása, mind oly embryóban, minőről üstökös elődeink nem is álmadozának. S midőn ma utólszor szólalok fel e tárgyban, fájdalmas érzéssel s a legvérzőbb szivvel válok meg mind e reményeimtől. Azonban Uraim! szegénynek lenni nem szégyen; vigasztaljon bennünket az az öntudat, hogy mi mindent elkövettünk, osztozni kívántunk a teherviselésben, habár nem éppen úgy is, mint azt természeti jog szerint lehetne követelni, s a Főrendek magas politikája meghiusítá minden nemesebb törekvésünket azon általam fel nem fogható tényük által, hogy az isteni elvnek alkalmazását csak egy millióval akarják megkisérleni.

És vajjon, midőn a közadó megajánlása vala szóban, megkér-

dezték-e azon tiz millió főnyi népet, hogy a terhet elbirja-e? Ime, az a szegény adózó nép, melynek vállaira új terhet rakánk vala, tiz milliónál több terhet visel, nem is említve, hogy őt mindenki szívja, hogy húzza, mint mondani szokták, még az ág is, olyan, mint az athenæi képen ábrázolt tehén, melynek tején, míg borja felhízik, maga elösztövérül. S minő ellentét! a dúsgazdag aristokrátia, melyet Isten minden földi jókkal megáldott, fillérezik, morzsalékokkal áll elő, míg a nép éhezik. Igy Uraim, nem sokra megyünk; a csodás hajdan nem tér vissza többé, s száraz halakkal, morzsalékokkal ezereket táplálni többé nem lehet. E haza irgalom alamizsnájára nem szorult; a mit követel, azt tőle megtagadni nem szabad.

Szeretném e tárgyban nézeteimet és érzelmeimet bővebben fejtegetni. *(Halljuk! Halljuk!)* Nem lehet — úgymond keserű elérzékenyüléssel — jelenlétünket annyifelé kivánják (a concertato ideje éppen mostanra volt jelentve). Keserűbb pillanatot alig értem. Szerettem volna pedig elmondani, hogy a mit nagy fáradsággal épitgeténk, azt a fukarság izzé-porrá töri, hogy a főrendi ajánlat . . . ez meghiusitja minden reményeinket . . . . . én Uraim inkább semmit sem adok! *(Viharos éljenzés.)*

Klauzál Gábor (Csongrád megye követe): Éppen oly levert állapotban vagyok, mint az előttem szólott Bihar megye érdemes követe. Országgyűlés megnyitása előtt reméltük, hogy az adózó nép vállairól leveszszük a házi adó terhének felét. Imitt-amott volt is sikere a dolognak, de az izgatás az ügyet megbuktatá. És mily fegyverrel éltek az izgatók? Nem lehet, úgy mondának, a házi adóban részt venni a nemességnek, mert annak mennyiségét és kivetését factiók határozzák meg; ők pedig magukat pártoknak alá nem vetik; mert őket igazságtalanul nyomná. És ily kedvetlen körülmények között feljövénk az országgyűlésre. Mindenki működött tehetsége szerint; az ország Rendei elismerék, hogy az adózó nép a mostani terheket többé el nem birja; s e hon szaporodó szükségei az adózási rendszer megváltoztatását sürgetik. És az országgyűlés tombolt örömében ez elv elismerésénél; kiküldeték országos választmány, hogy a hon szükségeinek honnan leendő fedezéséről gondoskodjék. Három hónapig küzdöttek a választmány tagjai, munkában töltvén azon időt, melyet mások a nappali munka terhei kipihenésében elvezének. És midőn szabályozva volt minden, az önkény ellen magas gátak emeltettek; az osztályozás és kivetés a lehető legigazságosabban megtörtént; a statusoknál többség alakult, s a mélt. Főrendek, kik a nép érdekei kép-

viselőinek szeretik magukat ottan-ottan nevezgetni a statusok táblájáu megállapított összeget egy millióra letörpíték.

Kérdem őket: e gondolatnál jutott-e eszükbe azon tömérdek adó, melyet a népre rovának? jutott-e eszökbe azon másik 4 millió, mit a házi pénztárba adózik a nép? jutott-e eszökbe azon egy millió pengő forint, mit a katonai terhek évenkinti megváltására a népre szavaztak? jutott-e eszökbe az ingyen közmunkának azon számtalan napja, mely szinte milliókkal felér? Jutott-e eszébe a magas aristocratiának s a gazdag klerusnak, hogy midőn ő kétszer annyit bir, mint az összes adózó nép, az ezáltal viselt terheknek mégis csak tizenegyed részét akarja elvállalni? Kérdem: közteherviselés-e ez? — Nem; de igen egy homokszem Afrika sivatagjain s egy csepp víz a nagy Oceánban! Nem jobb a semminél és még ennek elfogadására szólítnak fel bennünket a mélt. Főrendek!

Én nem azért ajánlottam, hogy a közös teherviselés a jövő országgyűlésen megakadjon; tudom, hogy az oligarchiának czélja az, hogy az ügy megbukjék. Miért? azért, mert ha a 3 millió megajánltatik, azt hiszi nem élhet meg. Hiszen nem egyszer hallám a Főrendek között, magánkörökben, hogy N. N. gróf vagy herczeg és báró, kinek milliókra rúg jövedelme, ha aránylag kellene adóznia, annyit kellene néki fizetni, hogy nem maradna miből megélnie — az az fényűzéssel, pompásan élnie. De a szegény adózó népet vajjon kérdezik-e, hogy van-e miből éljen? kérdezik-e a szegény embert, vajjon nem rogyik-e össze a sok adó borzasztó súlya alatt? őt, ki nyomorúlt életét isten szabad ege alatt tölti el munka s fáradság közt, hogy napról-napra tengődhessék, s ha adóját fizetni nem tudja, jön a megye katonája s elviszi derékalját, melyen izzasztó munkában kifáradt tagjait kipihentette volna! Ki kérdi azon szegény embert, ki ha betegségbe esik, nincs annyija, hogy enyhítő gyógyszert hozathasson, kinek halála óráján, hátra maradandó gyermekei iránti aggodalma kinzóbb a halál rettentőségeinél, kinek utolsó fillérét is az elmaradt árvák az egyházi férfiúhoz viszik; ki kérdi azt, hogy van-e miből fizessen? Nem senki, és mégis volt főpap, ki az ily könyáztatta adóból gyült pénzből amaz ismert gyalázatos proclamatiót nyomatta ki.

Igenis főpapok izgatnak az ellen, hogy az adózó népen könynyebbség történjék, s buzdító felszólításokat nyomattak saját költségükön. Mondák e felszólításokban, hogy a hivatalt viselő középnemesség saját gyermekei számára kivánja az adó szaporítását. S mi jó fegyver fogna lenni azon urak kezében, ha az egy milliót feltünő ered-

mény nem kisérné, mondani az ámított alnemességnek: ime, atyámfiai, állításunk valóban igaznak mutatkozik, az az egy millió is csak úgy eltünt közöttük.

Keserűbb napom nem volt ennél tek. Rendek! látván, hogy midőn a Rendek sietnek a hon ügyeinek tisztába hozatalára, fölülről semmi lépés nem tétetik annak elősegítésére. Azért is felhivom a Rendeket, hogy a mennyiben a Rendeknek nincs egyéb fegyverük a hadi adónál, tartsák másszor azt kezükben. Mi jó hiszemben sietve idő előtt megszavaztuk azt, s ime a rosz resolutiók most már özönnel jönnek! Szolgáljon ez intő például a jövendőségnek. Nincs arra példa alkotmányos nemzetek között, hogy az alsóház ajánlatát mennyiségre nézve így meghiúsíthatná a felső kamara. S ez természetes, mert a felsőházban a kormányférfiak birnak túlnyomósággal, s a pénzajánlás szabályozását nekik engedni annyi, mint magának a kormánynak kezébe adni; de ennél nem is volna veszedelmesebb dolog, mert ez nullificálná a nemzet felvirágzási jövendőjét. Végre azzal zárom beszédemet, hogy ha nem viszünk is haza tek. Rendek eredményt; de viszünk haza mindenesetre olyasmit, mi megtermi jövőben minden bizonynyal a gyümölcsét. A nemzet illusióiból ki fog ábrándulni. A minden felelősséget eltaszító hitelintézeti kir. válasz, a méltóságos Főrendek az ő *egy milliójukkal* meglátják, hová fogják vezetni a nemzetet.

Ezen nyilatkozatok után a mélt. Főrendek *egy milliójához* egyedül Veszprém megye követe járulván, kinek «nem fizetünk» utasítása a napokban a «legkevesebbet fizetünk»-re változott, az *elnökség* a Tábla felkiáltásai után végzésképp kimondá, miképp a tek. Rendek az általuk ajánlott summától el nem állva, ennek tisztába hozataláig a főrendi válasz egyéb pontjainak taglalásába nem bocsátkozandanak.

343. Kerületi ülés.

1844 november 10-én.

Elnökök: Szallopek (Verőcze), Mihályi (Mármaros). *Jegyzők:* Ghyczy, Szentkirályi. *Naplóvivő:* Bottka.

Tárgy: Kir. válasz a folyóhomok megkötése tárgyában. Karok és Rendek 3-ik izenete az országos ajánlat tárgyában. — Határozat az erdélyi részek iránt. — A koronaőrök választásáról szóló törvényczikk.

Legelső tanácskozási tárgy volt a *folyó homok* iránt érkezett kegy. kir. válasz, mely általánosan elfogadtatván, concertatióra utasíttatott.

A pénzügyi munkálat, vagyis az *országos ajánlat* iránti 3-ik izenet, valamint *az erdélyi részek visszakapcsolása* iránti határozat hitelesíttetett.

Megkészült s concertatióra útasíttatott a koronaőrök választásáról szóló törvényczikk.

Mindezek a következő országos ülésbe vitettek.

CCLXXI. Országos ülés a tek. Karoknál és Rendeknél.

1844 november 10-én d. e. 10 órakor.

Tárgy: A Karok és Rendek izenete a folyóhomok által okoztatni szokott károk meggátlása tárgyában kelt kir. válaszra; — az országos közszükséglete fedezésére teendő ajánlatok és az országos pénztárak jövedelmének beszedése és kezelése módja iránt. — A concertationalis választmány jelentése a magyar nyelv tárgyában. A katonai élelmezés és szállásolás iránt érkezett kir. leirat kihirdetése. Főrendi izenetek a hajózást gátló akadályok iránt; — a magánosok részére kiszolgáltatandó fuvar iránt; — a középponti vasút iránt.

Elnök: A bevett szokás szerint azon javaslatot teszem a tek. Rendeknek, hogy ha elmegyünk, és bírálni való naplók maradnak fenn, Pozsony vármegye és város követeit kérjük meg revisió végett *(Helyes!)*.

Klauzál (Csongrád megye követe): Én az iránt is kivánnék intézkedést tenni, hogy ha majd elmegyünk, a naplókat és aktákat megkaphassuk bizonyos ember által; mert a mult országgyűlésen is volt ily rendelkezés téve, és kérem Nagyméltóságodat: méltóztassék ez iránt most is intézkedéseket tenni.

Szallopek (Verőcze megye követe): A kerületi elnökség részéről van szerencsém benyujtani határozatát a tek. Rendeknek az 1836: 21. t.-cz. foganatosítása tárgyában f. évi november 9-én érkezett kegyelmes kir. válaszra, úgyszinte izenetét a tek. Rendeknek a folyóhomok által okoztatni szokott károk meggátlása iránt érkezett kegyelmes kir. leirat tárgyában.

Hubay itélőmester olvassa az Országgyűlési Iratok közt 553. sz. alatt található izenetét a tek. Karoknak és Rendeknek a folyóhomok által okoztatni szokott károk meggátlása iránt f. évi november 9-én érkezett kegyelmes királyi választ illetőleg, melyre észrevétel nem volt.

Ugyanazon itélőmester olvassa az Országgyűlési Iratok közt 554. szám alatt levő határozatát a tek. Karoknak és Rendeknek az 1836: 21. t.-cz. iránt folyó évi november 9-én kelt királyi válasz tárgyában, mely közös tetszéssel fogadtatott.

Elnök: Én már sokszor mondottam, hogy e tekintetben csak azon törvényt ismerem, minélfogva nem ismerek más végrehajtót, mint Ő Felsége és annak törvényes dicasteriumait. És amennyiben itt idegen kormányról van szó, azt nem ismerhetem el, minthogy e tekintetben olyan valami mondatik, mit törvényeink el nem ismernek. Én ezt ki nem mondanám. Egyébiránt ha a tek. Rendeknek tetszik az akták közzé tenni, legyen! e tekintetben már megmondám véleményemet. *(Maradjon!)*

Mely határozat kinyomatni, és az országgyűlési irományok közzé tétetni rendeltetett.

Elnök: Most elegyes ülésre méltóztassanak a tek. Karok és Rendek a méltóságos Főrendek termébe átjönni.

Elegyes ülés.

Nádor ő cs. kir. Fensége: Bemutatom a méltóságos Főrendeknek Ő Felségének biztosa, Károly főherczeg ő fensége által hozzám megküldött felhatalmazó levelét, mely fel fog olvastatni; azonkívül két rendbeli kir. választ, mely szinte ki fog hirdettetni.

Széll Imre nádori itélőmester olvassa a folyó hó 8-án kelt s az Országgyűlési Iratok közt 555. szám alatt levő kegyelmes kir. leiratot ő cs. kir. Főherczegségének, mint királyi biztosnak megbizó levele iránt; továbbá a közmunkák szabályozása tárgyában f. évi november 6-án felterjesztett törvényjavaslatra november 9-én kelt s az Országgyűlési Iratok közt 556. szám alatt levő kegyelmes királyi választ; nem különben a koronaőrök megválasztása tárgyában folyó évi november 8-án tett felirásra november 9-ről érkezett kegyelmes királyi választ; végre a koronaőrökül megválasztottak által a szokott hitnek a kir. biztos ő cs. kir. Főherczegsége előtt letehetése iránt november 8-án kelt kegyelmes kir. leiratot, melyek az Országgyűlési Iratok közt 557. és 558. szám alatt találtatnak.

Szerencsy István királyi személynök: Méltóztassék császári kir. főherczegséged megengedni, hogy ezen kegyelmes kir. válaszok a tek. Karoknál és Rendeknél kihirdettessenek és azután kinyomassanak.

Nádor ő cs. kir. fensége: Tessék e részben a szükséges rendeléseket megtenni. A felolvasott megbizó levél következtében jelentenem kell a méltóságos Főrendeknek és a tekintetes Karoknak és Rendeknek, hogy nekem ő cs. kir. Főherczegsége, a kir. biztos úr tudtomra adta, hogy mihelyt a törvények, melyek az országgyűlésen alkottattak, Ő Felségének fel fognak terjesztetni, a legfelsőbb megerősítés napjáról a méltóságos Főrendeket és a tekintetes Karokat és Rendeket értesíteni fogja.

Majláth György országbiró: Az alkotandó törvényczikkek iránt a magyar kir. udvari cancelláriával az értekezést tegnap folytatván, a méltóságos Főrendeknek és a tek. Karoknak és Rendeknek jelentem, hogy az előbeszéd, Hrabovszky-féle alapítvány, magyar nyelv és hivatalképesség iránti törvényczikkekre megtörtént az értekezés. A Hrabovszky törvényczikkre nézve nem volt észrevétele a magy. kir. udvari cancelláriának; ellenben az előbeszéd és a magyar nyelv tárgyábani törvényczikkre voltak több rendbeli észrevételei, melyeket irásba foglalva a méltóságos Főrendeknek és a tek. Karoknak és Rendeknek az itélőmester úr elő fog adni.

Ennek következtében *Széll Imre nádori ítélőmester* olvassa a magyar kir. udvari cancelláriának 1844-iki november 9-én folytatólag tartatott concertatió alkalmával az előbeszédre tett észrevételeit. Továbbá

Zarka János országbirói ítélőmester olvassa a magy. királyi udvari cancelláriának a magyar nyelv tárgyábani törvényjavaslatra tett észrevételeit, melyek az Országgyűlési Iratok közt 559. és 560. sz. alatt vannak s a következők:

Észrevételek, melyek a magyar királyi udvari cancelláriával 1844. november 9-én folytatva tartott vitatkozás (concertatio) alkalmával tétettek. (Országgyűlési Iratok 559. szám.)

1. Az előbeszédre nézve azt kivánja a magyar királyi udvari cancellária, hogy ezen előbeszéd következő része, «miután továbbá az országosan egybegyülekezett» egész «érhettek véget» szavakig, mint az előbeszédekben szokatlan és felesleges, kihagyassék.

2. A nem-nemeseknek is minden közhivatalokra leendő alkalmazása, úgy

3. A Hrabovszky-féle alapítvány iránti követelésnek kiczikkelyezése iránti törvényczikkek iránt a magyar királyi cancelláriának észrevétele nem lévén.

Folytatása a november 9-én tartatott concertatió alkalmával tett észrevételeknek. (Országgyűlési Iratok 560. sz.)

A magyar nyelv és nemzetiségről szóló t.-czikkelynek 2. §-ához a magyar udvari cancellária részéről következő szavak kivántatnak adatni, «melyeknek mind latin, mind egyéb anyanyelvekre eszközlött közhitelességű fordításai a törvényczikkekkel együtt minden törvényhatóságnak a magyar királyi Helytartótanács útján annak idejében megküldendők lesznek».

A 3-ik §-ra nézve a kiküldött országos választmány által sürgettetett, hogy a 6 év megemlítésének kihagyásával a szerkezet akép legyen, hogy Horvátország követei még a közelebbi országgyülésen, ha a magyar nyelvben jártasok nem lennének, szavazataikat latin nyelven is kijelenthessék. Ezen módosítás elfogadásához azonban a magyar udvari cancellária nem járulván, ezen 3-ik §-ra nézve még azt kivánta, hogy a helyett «Horvátország követeinek» — az tétessék «kapcsolt Részek követeinek».

A 4-ik §-ban a helyett «az országban bocsátandó minden iratokban» az 1840-iki törvényben használt következő kifejezést: «az ország

határain belül bocsátandó minden iratokban» kívánja a magy. udvari cancelláriára tétetni.

Az 5-ik §-ban azon kifejezés helyett «foglalkozásairól», azon kifejezés «hivatalos foglalkozásairól» javasoltatik tétetni.

Egyébiránt ezen §-ban is «az országbeli minden hatóságokhoz» helyett «az ország határain belől minden hatóságokhoz» kiván a magyar udvari cancellária tétetni.

Úgyszinte a 6-ik §-ban a helyett «az ország keblében indított minden perekre nézve», valamint a helyett is «az országbeli minden itélőszékek» azon kifejezést kivánja használtatni «az ország határain belől minden itélőszékek».

A 7-ik §-ban azon kifejezés helyett: «a horvátországi» azt kivánja tétetni «a kapcsolt részekbeli».

A 8-ik §-ban a helyett: «a horvátországi fő- s minden középiskolákban» szinte azon kifejezést «a kapcsolt részekbeli fő- s minden középiskolákban», kivánja használtatni; egyszersmind pedig a törvény határozott értelme tekintetéből a «fő- és középiskolákhoz» azoknak deák nevezeteit is paranthesisben «academia s gymnasium» hozzáadatni kivánja.

Végre a 9-ik §-ban a helyett: «az országbeli iskolákban» azt kivánja tétetni: «az ország határain belőli iskolákban.»

Szerencsy István kir. személynök: Méltóztassék cs. kir. Fenségednek megengedni, hogy ezen észrevételei a magy. kir. udvari cancelláriának a tek. Rendeknél is felolvastassanak.

Nádor ő cs. kir. Fensége: Tessék a tek. Rendeknek termökbe átmenni és Nagyméltóságodnak az iránt rendelkezni, hogy a felolvasott legfelsőbb kegyelmes kir. válaszok kinyomassanak.

Országos ülés. *(Folytatólag.)*

Elnök: Kir. biztos ur ő Főherczegségét megfogja tisztelni ma 12 órakor azon választmány, mely elfogadására ki volt rendelve, melynek tagjai a mondott időben a primási palotában megjelenni méltóztassanak, hol ő Főherczegsége szállva van.

Beöthy (Bihar megye követe): Alázatosan figyelmeztetem a tek. Rendeket, hogy még a központi vasút iránti felirása a tekintetes Rendeknek a méltóságos Főrendeknél fel nem vétetett. Kérem tehát

Nagyméltóságodat, méltóztassék nádor ő Fenségét megkérni az iránt, hogy azon feliráshoz járuljanak hozzá és annak felküldését szorgalmazni, mert attól félek, hogy ezen reánk nézve érdekes tárgy elmarad.

Elnök: Tessék itélőmester urnak ezt a méltóságos Főrendeknek bejelenteni.

Vukovics (Temes megye követe): Még egy felirás van, melynek fölmenetelét az országgyűlésnek óhajtani kell, ez az illyrismus tárgyában készített felirás, melyben a méltóságos Főrendek módosítása nagyobb részben el van fogadva a tek. Rendek által. Hogy ezt a méltóságos Főrendek miért hátráltatják? megfogni nem tudom. Annálfogva szinte a tek. Rendek nevében megkérendő volna nádor Ő Főherczegsége Nagyméltóságod által, hogy az iránt méltóztassék értekezni, hogy ezen tárgy valahára felmenjen; mert annak morális hatása is nagy van, és miután a tek. Rendek mellette vivtak, az utolsó napokban nem sülyesztethetik el. *(Helyes!)*

Szallopek (Verőcze megye követe): A kerületi ülés részéről van szerencsém bemutatni 3-ik izenetét a t. Rendeknek az ország közszükségei fedezésére teendő országos ajánlatról és az országos pénztárak jövedelmeinek beszedése és kezelése módjáról.

Elnök: Úgy hiszem, hogy a t. Rendek a most érkezett kegy. kir. válaszokat felolvasottaknak veszik.

Beöthy (Bihar megye követe): Kérem Nagyméltóságodat, méltóztassék a közmunkák tárgyában érkezett kir. leiratot is kinyomatni minélelőbb; mert ez legjobban érdekel bennünket. *(Kinyomatni rendeltetett.)*

Széll Imre nádori itélőmester olvassa a concertatio alkalmával az előbeszédre tett észrevételeket, melyek kerületi ülésre tétettek át.

Ugyanazon itélőmester olvassa az Országgyűlési Iratok közt 561. szám alatt lévő 3-ik izenetét a t. Karoknak és Rendeknek az ország közszükségeinek fedezésére teendő ajánlatok és az országos pénztárak jövedelmeinek beszedése és kezelése módjáról.

Ertl János (Sopron város követe): Nem hallottam, hogy hol a közös teherviselés elvéről van szó, ott van-e ezen szó: «általános»? Ha ott nem volna, kérném a t. Rendeket, hogy tétessék be; mert abban pontosul össze véleménykülönbsége a t. Karoknak és Rendeknek és a méltóságos Főrendeknek és azért egyeztek meg abban, hogy az adózók is új teherben részesüljenek, mivel oly reményben vannak a t. Rendek, hogy ezzel leteszik az általános teherviselésnek alapkövét. S ebben a szándékot tisztelni kell, jóllehet itt az adózó csak reményt vásárol

drága áron; s azon kérdést lehetne tenni, hogy ha azon remény meghiusul, ki fogja azt visszaadni az adózó népnek? Ha tehát az általános viselés nem tétetik be, az adózók reménye is elvágatik.

Tomcsányi (Békés megye követe): Tudva és érezve azt, hogy az országgyűlés utolsó napján vagyunk, igen rövid leszek, ámbár ez oly tárgy, melyről órákig lehetne beszélni.

Én részemről nem érezném azt, hogy megfeleltem azon bizodalomnak, melylyel küldőim felruháztak, ha e tárgyban a végszót meg nem tenném. Ezen izenetből az látszik ki, miután az országgyűlés utolsó napján vagyunk, hogy ezen egész munkálatból semmi sem lesz; mert ha tudnám azt, hogy a méltóságos Főrendek elfogadják azt, úgy én is a legtöbb summára szavaznék; de meg vagyok győződve, hogy a méltóságos Főrendek ahoz nem járulnak és így a két Tábla közti meg nem egyezés miatt az egész dolog elvész. Ha valaki tekinti a legközelebbi kir. leiratokat, s azokat végig tekintve, azt hinné, hogy nekünk de facto véve alkotmányunk van, azt az embert csak szánni tudnám, mert lehet látni, hogy szavaink Bécsig nem hatnak fel, és ha felhatnak is, az csak olyan, mint a pusztában kiáltó szó, melynek semmi nyomatéka nincsen, minthogy ez a szó, egy oly népclassisnak a szava, mely a statusnak terheit nem viszi. Mihelyt mindnyájan részesülni fogunk a status terheiben közösen, nem lehet, hogy a mi szavunk így elhangozzék, az nem lehet, hogy a nemzetnek forró óhajtása helyett ilyen kir. leiratokkal töröljék ki szemeinket, mint jelenleg. Minden alkotmánynak, ha alkotmány akar lenni, alkotmányos feltétele a nép képviselet és közös teherviselés. A népképviseletről szónak most nincs helye, ez iránt mindenki odahaza fog agitálni; hanem itt a két Tábla megegyezésével kimondatott azon nagy elv, mely nélkül status igazságosan fenn nem állhat és ki volt mondva a közös teherviselés; s ezen nagy elvet megbuktatni azért, mert nincs azon nagy elvvel kezdetben oly nagy mennyiség összekötve, hogy az ország szükségeit kipótolja, én küldőim előtt azért megfelelek; ámbár én nevökben ezért mindig a legnagyobb summához járultam; de miután azt látom az országgyűlés végén, hogy ezen nagyobb summát a méltóságos Főrendek megegyezésével el nem érhetem, én a méltóságos Főrendek által javaslott 1 millió frtot is elfogadom és kérem a t. Rendeket, fogadják el azt, s tegyék meg az első lépést, mely nélkül semmiképp nem boldogulhatunk.

Zsoldos (Veszprém megye követe): Legközelebb érkezett utasításomnál fogva Békés megye előadását pártolom.

Balogh (Győr megye követe): Küldőim is leginkább az elvet

kivánják megállapítani, annálfogva nem annyira a summához kötötték magokat, mint az elvekhez; és így bármily csekély legyen is a summa, de ha az elv meg lesz állapítva legujabban érkezett utasításomnál fogva mint Békés vármegye előadta, a méltóságos Főrendek javaslatához járulok.

Somssich (Somogy megye követe): Küldőim nem egyeznek meg a közös adózás alkalmazásában; hanem kisebb summával azért tartják jónak kezdeni ezen adózási rendszert, hogy előbb a szükséges előkészületek megtétessenek, s a catastrum elkészíttessék, hogy a jövő országgyűlésnek készen legyen, s azon adatokból a nemzet legbiztosabb lépcsőn indulhasson; azért a Főrendek által ajánlott 1 millió frthoz hozzá járulok.

Sárközy (Fehér megye követe): Már több izben kijelentettem küldőim utasítását, most is ahoz ragaszkodom. *(Maradjon!)*

Elnök: A többség azt kivánja, hogy maradjon, s át fog vitetni ez izenet a méltóságos Főrendekhez. Egyébiránt jelentetik a méltóságos Főrendek, hogy a koronaőrök iránti törvényczikket illetőleg megegyeznek, hogy concertatióra menjen, valamint a folyóhomok tárgya is.

Most méltóztassanak a t. Rendek a méltóságos Főrendek termébe elegyes ülésre átjönni.

Elegyes ülés.

Nádor ő cs. kir. Fensége: Bemutatok a nagyméltóságú Főrendeknek és a t. Karoknak és Rendeknek két kegyelmes királyi választ, mely az ország Rendeihez érkezett, ez az itélőmester által fel fog olvastatni.

Ennek következtében

Széll Imre nádori itélőmester olvassa Ő Felségének november 9-ről kelt kegyelmes királyi válaszát az ausztriai tartományokban a magyarországi lakosokon megvétetni szokott lehuzási dij megszüntetése tárgyában, nem különben Ő Felségének november 10-én kelt kegyelmes királyi válaszát a katonai élelmezés és szállásolás tárgyában november 5-ről kelt felirásra, melyek az Országgyűlési Iratok közt 562. és 563. számok alatt találtatnak.

Nádor ő cs. kir. Fensége: Most pécsi püspök ő Nagyméltósága, mint ő Főherczegségének, a kir. biztos urnak üdvözlésére

kiküldött országos követségnek elnöke fog jelentést tenni a méltóságos Förendeknek s t. Karoknak és Rendeknek.

Scitovszky (pécsi megyés püspök): Méltóztattak a méltóságos Förendek és a t. Karok és Rendek bennünket ő cs. kir. Főherczegségének, mint urunk királyunk biztosának, illő elfogadására és üdvözlésére kegyesen kiküldeni. Ezen díszes kiküldetésünk következtében tegnap délutáni 3 órakor diszruhában az utczákon rendbe állított lovas- és gyalogkatonaság és a polgári őrsereg között kimentünk a Duna partjára és csakhamar az ágyuk és mozsarak durrogásai jelentették a nagy vendégnek városunkba való közeledését s nehány percz után a főhg János nevezetet viselő gőzhajón szerencsésen elérkezett. A sz. kir. városnak előljárói benn a hajóban a keblökbe jött magas vendéget üdvözölték, mi pedig a hajóból kijött kir. biztost legmélyebb főhajtással a Dunaparton fogadók, és ezt hallván, határtalan örömünkre, hogy ő Fensége urunk királyunknak kivánatára a jó magyarokhoz jő, ezek után az ágyuk durrogásai és töméntelen sokaság között a fenséges Főherczeget a neki készített palotába követtük, őt a lépcsők alatt udvari diszkocsiból lelépőt üdvözlöttük és szobáiba felkisértük, és eloszlottunk. Ma pedig a déli óra a Fenséges kir. biztosnak ünnepélyes üdvözlésére lévén kitüzve, a primatiális belpalotában a német őrsereg osztálya között egy kisebb teremben megjelenvén, ő cs. kir. Fenségének udvarmestere nagymélt. gróf Szünne által fogadtatván s csakhamar a belső terembe vezetetvén, a kir. teremben nagy diszöltözetben álló fenséges kir. biztos előtt megállottunk, és főhajtással tevők tiszteletünket.

Ezután az *itélőmester* felolvassa azon beszédet, melyet a pécsi püspök a kir. biztos ő Fenségéhez tartott, mely következő: Mint a fejedelem iránt mindenkor tántoríthatlan hű magyar nemzet érzelmeinek az országos Rendek által cs. kir. Magasságod üdvözlésére kiküldött tolmácsi, mély hódolattal és fiúi bizodalommal vegyült alattvalói teljes tisztelettel jelenünk meg cs. kir. Fenséged, mint Felséges urunk királyunknak az országgyűlés berekesztésére legkegyelmesebben kiküldött biztosa előtt. Felséges urunknak jutott ama dicsőség, hogy a hű magyar nemzet józan szellemeivel egyesülve uralkodása napjaiban, melyeket az ég még hosszas időkre nyújtson! egy szebb jövőnek alapjait megvetheté és alkotmányunk jótékonyságában azon milliókat is, kiknek szívökben elolthatlan hála érzet fakadott, részesítse. Üdvözöljük azért mély tiszteletünk és forró hálánk kifejezéseivel cs. kir. Fenségedet a kir. család azon dicső Főherczegét, ki fényes erényei és vitézi nagy tettei által a művelt nemzetek millió előtt és a történe-

tek évkönyveiben magának örökké tartó nevet, dicsőséget, köztünk pedig elfogyhatlan tiszteletet szerzett; kitől e jelen alkalommal is reméljük, hogy a honatyák fáradozásaiból alakult jótékony törvényeinknek magas jelenlétével és biztosi teljes hatalmával megszerzendi a nemzet boldogítására tartós erejű voltát. Egyébiránt magunkat és az országos Rendeket Fenséges Főherczegséged magas kegyeibe egész alázattal ajánljuk.

Felolvastatott a Fenséges kir. biztosnak erre tett felelete is: A mely helyet nekünk ő cs. kir. Felsége a jelen országgyűlésnek legmagasabb nevében bezárására engedett, az előttünk — őszintén megvalljuk — azért legkedvesebb, mivel egyszersmind alkalmat nyertünk a lelkes magyar nemzet iránti hajlamunk bebizonyítására. Igy lévén meggyőződve, azon üdvözletet, melyet ezen t. küldöttség az az ország rendei akaratával nekünk nyilvánított, kedvesen vettük és ezt azoknak megvitetni, a küld. tagjai iránti őszinte hajlamunkat pedig abban bebizonyítani kívánjuk.

Nádor ő Fensége: Tessék a t. Karoknak és Rendeknek teremökben átmenni és tárgyalásaikat folytatni.

A Rendek termökbe vonulván, az imént előadott kegyelmes kir. válaszok szinte felolvastattak és az országos ülés kerületivé alakúlt.

---

344. Kerületi ülés.

1844 november 10-én.

Elnökök: Szallopek (Verőcze), Mihályi Gábor (Máramaros).

Tárgy: A concertáló bizottság jelentése, különösen a magyar nyelv és nemzetiség iránti törvényjavaslat tárgyában.

Felolvastatott a concertáló választmány jelentése melyben a cancellaria azt kívánja, hogy az előbeszédből kihagyassanak azon szavak, melyek a nem végzett tárgyak sokaságára vonatkoznak.

A magyar nyelvi törvényczikkben pedig ezen kifejezést: «az ország határai közt» ezzel: «ország határain belől»; továbbá ezt: «Horvátország» ezzel kívánja fölcseréltetni «kapcsolt Részek». Nem térhet el továbbá a cancellaria a magyar nyelvre nézve az utóbbi leirat tartalmától sem, miszerint egyenesen a törvénybe lenne iktatandó, hogy a törvények minden köztünk élő, sőt latin nyelvre is lefordíttassanak.

A mi az előbeszédet illeti, nem láttak a Rendek semmi veszteséget abban, ha a törvények előbeszédéből a kihagyatni kivánt szavak kimaradnak.

A magyar nyelvi törvényczikkre kijelentett kivánat ellen azonban élénken s keserű érzéssel tiltakoztak a Rendek általában, s többen kijelentették, hogy készebbek minden törvény nélkül haza menni küldőikhez, semmint beleegyezni annak törvénybe iktatásába, hogy az alkotandó törvények minden köztünk élő, sőt latin nyelvre is lefordíttassanak.

Ragályi Miksa (Gömör megye követe) pedig egész keserűséggel mondá el miképp a magyar nyelv ügye az országgyűlés végperczeiben nem hogy előre menne, hanem visszalépést akartak benne elkövetni; mert a kormány azt, mit múltkori leiratában megengedett, most úgy látszik, tettét megbánva, visszavonja. Ha kivánatát elfogadnók, akkor a magyar nemzetiség ügye sokkal rosszabb állapotba étetnék, mint 1836-ban vala, mert hiszen akkor már ki volt mondva, hogy a törvények hiteles szövege magyar leend; holott a mostani kivánat szerint a magyarnak öt vagy több nyelven is lenne majd hiteles törvénye. Ha elfogadtuk s törvénybe iktattuk a cancellaria azon kivánatát, hogy a törvények minden köztünk élő, sőt latin nyelvre is lefordíttassanak, annyit tenne ez, mint jótállani a kormányszéki fordításokért a törvényhozásnak, s mindazon nyelvet s talán még különböző dialectusait is, melyekre törvényeink az országgyűlés rendeletéből majdan lefordíttatnának: diplomatikainak ismerné el. Már pedig ugyan ki állhatna jót olyan törvény hitelessége iránt, melyet a törvényhozás nemhogy meg nem vizsgálhatott, de még nem is látott. Azért kijelentem nyíltan, hogy készebb vagyok inkább minden törvény nélkül térni meg küldőimhez, semmint a cancellaria kivánatának törvénybe iktatásába beleegyezni, és inkább kivánok az 1836-diki állapotban megmaradni. Rendkívül fájdalmas t. Rendek! hogy a kormány a cancellariát használja fel eszközül lerontására mindazoknak, mikben a kormány már megigért mindent; sajnos, hogy a magyar cancellaria gyilkolja meg a magyar nyelvet, és mert így áll a dolog, a «Részek» iránti határozatban a cancellárt névszerint megemlíttetni kérem, és kivánom, mert az ő eljárása nem egyéb mint szenzáli eljárás.

Ezután *Klauzál Gábor (Csongrád megye követe)* így szólalt fel: Fájdalmas érzést kelt benne a bánásmód, melyben a kormány a nemzetet részesíti, mert abban azt látja, hogy a mit a hatalom egy kézzel ad a nemzetnek, azt a másikkal most vissza kivánja venni.

Elmondá továbbá, hogy az első kegyelmes királyi leirat sok keserüségnek vette elejét a nemzetben; s mondhatom, úgymond, miképp mindazon kedvezményt, melyet a kormánytól a 2-ik kegyelmes királyi leiratban nemzetiségünk ügyében nyertünk, drága áron, nemzeti méltóságunk árán, vásároltuk meg; és én nem is mondhatom azt nyereségnek, mert a mit a kormány az 1843-ik évi deczember 1-sö napján történt események után tett, kötelessége vala. Nékem véleményem az, hogy a magyar király nem tagadhatja meg a magyarnak azt, hogy nemzeti nyelve diplomatikaivá ne váljék.

És ezen erős hitben szavaztunk mi köszönetet a kegyelmes királyi válaszért; és köszönetet szavaztunk, mert határtalanul tiszteljük Ő Felségét s hisszük, hogy ha mások állanának körülötte, kivánataink nem így teljesülnének. Hiszen O Felsége 2-ik kegyelmes válaszában kimondja, miképp az iránt, hogy a törvények más nyelvre lefordíttassanak, gondoskodni fog; de ez törvénybe nem tartozó dolog, mert e mellett meghagyja, hogy az országgyülési nyelv egyedül magyar legyen. És most megvallom, t. Rendek! hogy ezen kivánat meglepőleg hatott reám, mert azt a királyi válaszból, hogy ennek törvény anyagának kell lenni, semmi módon kiokoskodni nem birom. Emellett azonban a legújabban érkezett kegyelmes királyi válaszban tett azon nyilvánítás, hogy a törvények latin és más nyelvekre hitelesen lefordíttassanak, igen sujtó állapotba helyezett, mert annak okát, hogy más anyai nyelvekre lefordíttassanak, látom; de annak, hogy latin nyelvre is fordíttassanak: okát, bármennyire gondolkoztam is, felfogni képes nem vagyok. Mert, ugyan van-e a hazában valaki, aki anyja vagy dajkája emlőiről szívná, vagy ezt kezdené beszélni? Vagy ha van: talán Horvátországban van ily monstrum, ki megérdemelné, hogy halála után, mint a római vagy latin nép utolsó és elfajult maradványát, mumia gyanánt muzeumba tegyék. Kinek számára kell tehát a latin nyelv? Ah! most jut eszembe a piros csalmáju illyr párt! ennek kedvéért kivánja hát a kormány latin fordításban a törvényeket! Miért? mert fél azoktól, kiktől félnie legkevésbbé sem kellene.

Nekünk, t. Rendek! Nemzetiségünket minden áron fenn kell tartani; annálfogva határozatba kijelenteni kivánom, hogy mi a cancellaria kivánatára semmi esetre nem fogunk reá állani. S bármi áldozatába került is a törvényhozásnak a törvényjavaslat, készebbek vagyunk mindezt koczkáztatni, mint megegyezni az utóbbi rendeletnek törvénybe iktatásába. A cancellária tagjait is felszólitá a concertáló választmány, hogy részökről is kövessenek el mindent, hogy a legújabb királyi válasz rendelete alól mentessenek fel. Ő tehát a concertáló vá-

lasztmányt is a Rendek kivánata kieszközlésének sürgetésére újabban is kivánja kiküldetni.

Zsedényi Eduárd (Szepes megye követe): A pillanat felhevülésének nem akarván feláldozni az egész törvényt, e nélkül hazatérni nem szándékozik; hanem okokkal kivánja rábirni a főméltóságú udvari cancelláriát, követelésétőli elállásra. Szerinte nevezetesen megmondandó volna, hogy kivánatait törvénybe foglalni felesleges, úgy lévén irva a királyi rescriptumban is «curaturam esse Suam Maiestatem» gondoskodni fog Ő Felsége hogy a törvények fordításban is megjelenjenek. Megmondandó, hogy 1836-ig diákul hozattak a törvények, s van-e egyetlen törvény, mely szerint magyar fordítás is rendeltetett volna. Ha pedig a főméltóságú udvari cancellária magát annyira megkötve érzi, hogy a nemzet igényeit megoldani teljességgel nem képpes, kéressék meg Nádor Ő Fensége, hogy akár a királyi biztos Ő Fensége által, akár más uton Ő csász. kir. Felségét a nemzet kivánatának teljesítésére rábirni törekedjék.

Általában nagy volt a Rendek megindulása e tárgy vitatásánál.

A coordinatio körüli óvatosságnak még talán lehetett némi alapja — úgymond *Fejérváry Miklós (Hont megye követe)* — de hogy nemzetiségünknek, mely hajdan bástyájául szolgált Európának a török fanatismus ellen, s most meg mint úttörője áll az északi jégnek, sorsa ily mostoha, hogy szilárdítására oly kevés gond fordíttatik felülről: ennek politikáját véges elméjével felfogni nem tudja. Hivatkozik Talleyrand szavaira, hogy a szavak csak arra valók, hogy az ember gondolatait eltitkolhassa; ezért ő nem hisz a cancellária szép szavainak, míg a kétes nemzetiség elleni helyzetben le nem lép.

Beöthy Ödön (Bihar megye követe) nagyon különösnek tartja, hogy törvénybe igtattassék a felség gondoskodása, mert hiszen így szól a leirat «curaturam esse Suam Maiestatem».

Mire Csongrád *(Klauzál)* indítványa értelmében a concertationális választmány utasítva lett, hogy a versio (fordítás) kihagyását ezután is erélyesen sürgesse a cancelláriánál.

A hat évre nézve, meddig a horvát követek a latin nyelvet kiváltságkép használhatják, nem tesznek a Rendek tovább nehézséget.

A «kapcsolt Részeket» illető módositásra nézve

Klauzál kijelenteni kivánja, hogy ezen kifejezést a Rendek a slavonitáknak nevezett megyék miatt, melyekhez Horvátország igényeket formál, most is homályos kifejezésnek tartják, mert a Rendek a «kapcsolt részek» alatt csakis a horvátországi 3 megyét Zágráb, Körös, Varasd megyét értik; Pozsega, Verőcze, Szerém pedig

valóságos Magyarországba kebelezett megyéknek tekintetnek, mint Bihar vagy Pest vármegye.

Minden félreértés kikerülése végett ily szerkezetet javasol «a kapcsolt részektől tartományi közgyűlésben választott követek».

Mi egyhangulag el is fogadtatott, a cancelláriának egyéb észrevételei csekélyszerűbbeknek találtatván, p. o. «ország határai közt» helyett «ország határain belül» stb, sem hogy az értekezet megakadályoztatnék.

A Rendek oda vélék utasítandónak a concertáló választmányt, hogy a fentebbi határozatokra támaszkodva, a többire nézve is szóba eredjen a főméltóságú udvari cancelláriával.

Az izenet, melyben ez utasítások foglaltatnak, rövid idő alatt megszerkeztetvén a kerületi jegyző, Palóczy által meghitelesíttetett s országos ülésbe vitetett.

Tárgyalás álá került továbbá a *közmunkák iránti* kir. válasz. Nem ellenzik a Rendek a Helytartótanács felügyelési jogát a törvények értelmében itt is kimondani, s hogy a katonai fuvarozásra nézve nem az «*eddigi*», hanem a «*régi*» gyakorlat tartassék fenn. E szócsere a kormány előtt hihetőleg azért látszik szükségesnek, mivel sok megyék ujabb időkben eltértek a hadszabályzati ártól. Mennyiben azonban a törvény rendeletét kipótoló helyhatósági szabályok alkotására a Helyttartótanács jóváhagyása kivántatnék: czélszerűbbnek tartatott inkább kihagyni a szabályalkotásáról szóló egész §-t, miután az különben is önként értetődik.

Országos ülés. *(Folytatólag.)*

Olvastatik az Országgyűlési Iratok közt 564 sz. alatt levő izenete a Karoknak és Rendeknek a magyar nyelv és nemzetiség tárgyában e hónap 9-kéről érkezett kegy. kir. válaszra, mely a Főrendekhez átvitetett s következőleg szól:

Izenete a Karoknak és Rendeknek a méltóságos Főrendekhez a magyar nyelv és nemzetiség tárgyában f. évi nov. 9-én leérkezett kegy. kir. válasz iránt. (Országgyűlési Iratok 564. sz.)

A Karok és Rendek, miután az országgyülési értekezések folytatására és felirások tételére mód és idő már nincs, az utóbbi országgyűlés végzése nyomán is a magyar nyelv és nemzetiség tárgyá-

ban mai napon kihirdettetett s a Karok és Rendek által fájdalmas érzettel vett kegy. kir. választ a méltóságos udvari cancelláriával értekezések végett rendelve levő Országos választmánynak oly utasítással kivánják kiadatni, hogy minden igyekezettel azon legyen, hogy a magyar nyelven alkotandó és megerősítendő törvényeknek más nyelvekre is fordítása és széjjel küldözése, a magyar nyelv és nemzetiség tárgyában készített t.-czikkbe, nem különben a «Horvátország» nevezete helyett is a «kapcsolt Részek» nevezete ne jöjjön be, minden zavarok eltávoztatása végett tovább a 3-ik §-ból a 6 év megemlítése is kimaradván, a szerkezet aképp legyen, hogy a kapcsolt Részek követei már a közelebbi országgyűlésen, ha a magyar nyelvben jártasok nem lennének, szavazataikat latin nyelven is kijelenthessék, mindezeknek eredményeiről pedig tegyen a kirendelve levő említett országos választmány az ország Rendei előtt kimerítő jelentést; a Karok és Rendek a méltóságos Főrendeket hazafiui szives bizodalommal arra kérvén, hogy ebbeli határozatukhoz részükről is járulni méltóztassanak.

Zarka országbirói itélőmester olvassa az Országgyűlési Iratok közt 565. szám alatt levő válaszát a méltóságos Főrendeknek az ország közszükségei fedezése érdemében kiküldött országos választmány jelentésének folytatólag tanácskozás alá vett 2-ik izenetére a tek. Karoknak és Rendeknek.

Elnök: Ki fog nyomatni; de nem hibázom, ha azt mondom, hogy ehez minden esetre pénz kell.

Ugyanazon itélőmester olvassa 2-ik válaszát a méltóságos Főrendeknek a hajózást s vizen való bárminemű szállítást gátló akadályok megszüntetése tárgyában; úgy szinte válaszát a méltóságos Főrendeknek a magánosok számára kiszolgáltatni szokott előfogatokra nézve, mely két rendbeli válaszok az Orsz. Iratok közt 566. és 567. számok alatt találtatnak.

Beöthy (Bihar megye követe): Ismét új tanulmány, hogy minden intézkedés, mely az adózó nép könnyebbítésére szolgál, melyet a tek. Rendek folytonosan országgyűlésről országgyűlésre szorgalmaznak, a másik Táblán örökké hajótörést szenved. Ott, hol a pénz, birtok, szerencse karöltve jár, ott akarják tovább is fenn akasztani az adózó nép irányában a törvény kiszolgáltatását. Igaz, hogy már ez az időből kimaradt: legyen az utolsó szó az övék, ezen szerencsét tőlük nem irigyelem.

Karácsonyi (Torontál megye követe): Azt tartom, hogy a hol

magunk magunkon segíthetünk, ott mindent el kell követni magunk boldogsága végett; a fuvarokat megszüntetni egyenesen hatalmunkban áll; azt hiszem, elég ereje van minden megyének azokat megszüntetni.

Ghyczy (Komárom megye követe): Mint sok megyében, úgy megyémben is a magánosok számára kiszolgáltatandó fuvarozások el vannak tiltva és törölve, mely gyakorlatát megyémnek részemről továbbra is megtartatni kivánom.

Szentkirályi (Pest), Fejér (Heves), Békássy (Vas), Olgyay (Pozsony), Szemere Bertalan (Borsod), Lónyay Menyhért (Bereg), Radvánszky (Zólyom), Bánhidy (Csanád), Török Gábor (Arad), Szentkirályi László (Hont), Zsoldos (Veszprém): Torontál és Komárom megyék követeinek előadását pártolják.

Perczel Mor (Tolna megye követe): Ha törvény útján nem birunk reformálni, majd reformálunk via facti. *(Maradjon!)*

Zarka országbirói itélőmester olvassa az Országgyülési Iratok közt 568. sz. alatt található izenetét a tek. Karoknak és Rendeknek a concertationalis választmány jelentésére, mely a következő:

Izenete a Karoknak és Rendeknek a magy. udv. Cancellariával értekezés végett rendelve levő országos választmány jelentése iránt a mélt. Főrendekhez.

A Karok és Rendek a t.-czikkek elébe bocsátandó Előbeszédnek a m. udv. Cancellaria által kihagyatni kivánt nehány soraiban nem látnak ugyan semmi olyast, mi a jelen országgyülés lefolyt rendével és eredményeivel történetileg meg nem egyeznék, bennök mindazáltal sokat nem helyezvén, kihagyásukat részükről sem ellenzik; a mi pedig

A magyar nyelv és nemzetiségről szóló t.-czikkre a magy. udv. Cancellaria részéről tett észrevételeket és kivánatokat illeti: jelesen

Azon toldalékot, mely általán a 2-ik §-hoz ragasztatni kivántatik, a Karok és Rendek őszinte egyenességgel és határozottan kinyilatkoztatják, hogy miután Ő Felségének f. é. jan. 23-ról kelt előbbi kegy. válaszában előforduló ama sorokat, melyekre jelenleg a magy. udv. Cancellaria s a f. é. nov. 9-ről érkezett újabb kegy. válasz hivatkoznak, a Karok és Rendek egyedül egy oly előleges nyilatkozásnak tekintették s tekintik jelenleg is, miszerint egyedül gondoskodásbeli szándékát jelentette Ő Felsége az iránt, hogy az alkotandó t.-cz-nek

több nyelveken készítendő fordításai a törvényhatóságoknak a kir. Helytartótanács útján majdan megküldessenek; ezeknél abban többet rejleni nem véltek; törvénybe igtatandónak pedig annál kevésbbé. tartották és tartják, mivel abban a Karok és Rendek törvény alkotásra semmi anyagot nem találhattak, s az, hogy Ő Felsége abbeli gondoskodási szándékának nyilvánítása a készítendő t.-cz.-be bemenjen, sem a 23-ik januáriusi, sem még az országos felirásra érkezett 9-ik októberi későbbi kegy. válaszban sincs érintve, melyben pedig nyilván kimondotta Ő Felsége azt, hogy már a jelen országgyűlésen alkotandó t.-czikkek is egyedül magyar nyelven szerkeztessenek s kir. jóváhagyással is megerősíttetni egyedül magyar nyelven fognak. Most mi oknál fogva kellessék a felebb érdeklett fordítások megkészítéséről és szétküldözéséről törvénynyel rendelkezni, a Karok és Rendek vagy csak képzelni is annál kevésbbé tudhatják, mivel át nem láthatják azt is, hogy míg a törvények latin nyelven alkottattak, miért nem látta a kormány szükségesnek az arróli gondoskodást s törvényhozás szorgalmazását, hogy a latin nyelven alkotott törvények más és főképp magyar nyelvre is fordíttassanak. S most miután az 1836-ik évi 3-ik t.-cz.-ben végképp elhatározva kimondatott az, hogy a törvények magyar szerkezete eredeti és elhatározó, kimondatott pedig úgy és a nélkül, hogy a magyar nyelven alkotandó törvények, más nyelvekre való fordításáról legkisebb rendelkezés is tétetett volna a törvényben, ugyan eképp állottak a körülmények az 1840-iki 6. t.-cz. alkotásakor is; sőt hozzájok még az járult, hogy az utóbb említett alkalommal a törvények latin nyelvre fordításában s a fordítás meghitelesítésében is az ország Rendei semmi részt nem vettek, s a magy. udv. Cancellária által magával készen hozott, a véle tartott értekezéskor bár bemutatott, azonban nemhogy megvizsgált, de meg sem tekintett latin fordításnak felolvasása a törvények kihirdetésekor is egyáltalában elmellőztetett: miért kellessék és pedig egyenesen törvénynyel rendelkezni arról, hogy a törvények minden az országban és kapcsolt részeiben beszéltető anyanyelvekre, s azokon felül még latin nyelvre is, mely az ország lakosai közzül senkinek sem anyanyelve, fordíttassék le?

Mindezeknél fogva tehát, ha meg nem említtetnék is az, hogy az országgyűlésen a törvények szerkezete egyedül magyar nyelven hitelesíttetvén meg, alkotmányi szellemben semmi oly hitelesítést, mely nem az országgyűlésen megy végbe, a törvényhozás nevével szentesítve levő hitelesítésnek megismerni nem lehet; azzal, ha a magyar nyelvről és nemzetiségről szóló t.-cz. 2-ik §-ához ragasztatni kivánt sorok valósággal oda ragasztatnának Ő Felségének abbeli — és

mint a Karok és Rendek tisztelve hitték és hiszik — fejedelmi és atyai jósága, miszerint a nemzet mind méltányos, mind igazságos kívánsága teljesítésével megadni méltóztatott azt, hogy a törvények szerkesztetni és megerősíttetni már a jelen országgyűlés alatt is egyedül magyar nyelven fognak, belérdemére s magas jelentőségére nézve, tettleg visszahúzva lenne s aképp a magyar nyelv és nemzetiség emelése tárgyában valósággal nem előre, hanem hátra lépesek történnének, mindezekben pedig a Karok és Rendek soha meg nem egyezhetnek; a mélt. Főrendeket is hazafiúi teljes bizalommal felszólítják arra, hogy abban, hogy a kérdéses soroknak a 2-ik §-bani beszövése általános elmellőztetése, minden igyekezetteli kivívása a kirendelve levő országos választmány eleibe egyenes és szoros kötelességül szabassék, vélök a közös haza véletlenül támadott ezen bajában kezet fogni szíveskedjenek; a Karok és Rendek a kebiökből levő országos választmányi tagoknak határozottan meghagyván azt, hogy minden, bár nem reménylett esetre, ha t. i. a magy. udv. Cancellária a többször említett soroknak a 2-ik §-hozi ragasztása szorgalmazásától továbbá sem állana el, a véle való értekezések folytatását tüstént szakítsák félbe, s tegyenek a történtekről jelentést a végett, hogy a Karok és Rendek azon további hathatós módok és eszközökről, melyek elővételével a nemzet e szent és igaz ügyét kivívniok lehessen, folytatólag tanácskozhassanak s végezhessenek.

A 3-ik §-ra a Karok és Rendek ezennel kinyilatkoztatván, hogy a magy. udv. Cancellária a kapcsolt Részek nevezete alatt bármit ért, vagy érteni kíván is, abbeli erős meggyőződésükhöz, hogy Pozsega, Verőcze és Szerém vármegyék kétségtelenül Magyarországhoz tartozó s önállású vármegyék, állhatatosan ragaszkodnak, ily őszinte nyilatkozás előre bocsátásával s az értekezések befejeztetése siettetése tekintetéből hozzájárulnak ahoz, hogy ezen §-ban a helyett: «Horvátország követeinek» az tétessék: «a kapcsolt Részek tartományi közgyűlésében választott követeinek». — Egyébiránt fellebb kifejtett nyilatkozásuk értelmében megegyezvén a Karok és Rendek abban, hogy a 7-ik és 8-ik §-ban is «Horvátország» nevezete helyett a kapcsolt Részek nevezete használtassék a magy. udv. Cancellaria részéről előterjesztett egyéb észrevételeket és kívánatokat elfogadandóknak tartják.

Ossegovics Metell (Horvátország követe) (deákul): Fájdalom fogja el keblét, midőn e kérdésben állását és a Rendek eljárását fontolóra veszi. Hogy a törvények megtartassanak: szükséges, hogy mindenki által megértessenek. Ezért kell, hogy necsak magyar nyelven

szerkesztessenek, hanem más nyelvekre lefordításáról is gondoskodva legyen, mert különben csak drákói törvények lesznek azok. Ő Felsége erről gondoskodott, és tisztelet helyett a Rendek panaszt emelnek e gondoskodás ellen. A Rendek nem látják szükségesnek, hogy a fordítás ügye törvénybe igtattassék. Pedig ez szükséges, hogy a végrehajtó hatalom e kötelességének teljesítésére törvény által is kötelezve érezze magát; a szükségességet hosszasan fejtegeti. S midőn a kormány magát törvény által lekötelezni kívánja, mit örömmel kellene fogadni, a Rendek még akadályt gördítnek elébe. Nem is lát a Tábla részéről következetességet, hogy e fordítás ügyét törvénybe nem akarja igtatni azért, mivel ezt a kormány végrehajtó hatalmánál fogva is teheti. Hiszen e Tábla annak megszorítását szokta mindig feladatának tekinteni, és ezt a magyar nyelv tárgyában is bebizonyítá, midőn a 8. és 9. §§-ban a magyar nyelvet, ámbár az a kormány által már rendelve vala és a kegy. kir. válaszban a törvénybe igtatás végett nem is mondatott, mégis rendszerinti tudományképp és illetőleg oktatási nyelvnek törvény által kijelentetni kívánta. De ezen tekinteteket nem fejtegetem tovább, úgymond, mert látom, hogy a tek. Karoknak és Rendeknek béketűrésök nincsen az igazság szavát hallani, midőn ez kedvencz nézeteikkel megütközik. Míg a törvények deák nyelven szerkesztettek csupán, az intelligentia csupán egy osztálynak volt tulajdona. Most ennek helyébe a magyar emeltetett, s az iskolák szaporodásával az értelmesség más osztályba is átmenni kezde; egyúttal kifejlett a közszükség, hogy a törvényeket a nép élő nyelvén kell alkotni, hogy azok a nép szivébe és vérébe átmenjenek. És ez volt a magyar nyelv mellett felhozott okok közzül a legfőbbik, mely azonban nemcsak a magyar, de minden más nyelvek mellett is szól. És ekkor a törvényeket csak magyar nyelven alkotni, más nyelvekre fordításukat pedig elmellőzni annyit tenne, mint az idő kívánatát csak egyoldalúlag felfogni és egyedül a nép egy osztályának kedvezésével más ajkú honpolgárokon zsarnokságot gyakorolni; ez pedig alkotmányos kormánynak vagy törvényhozásnak nem lehet feladata.

Végre a mi a latin nyelvet illeti: igaz, hogy ez most egy nemzetnek sem anyanyelve, de a kapcsolt országokban az 1805-iki municipalis statutumnál fogva nemcsak hivatalos, hanem ott egyedül diplomaticus nyelv is, melyet az 1715 : 120; és 1790 : 58. törvények ellenére megváltoztatni a magyarországi törvényhozásnak hatalmában nincsen. Ők tehát követelhetik, hogy a latin nyelven, mint olyanon, legfelsőbb jóváhagyással és aláírással erősített törvényeket nyerjenek, melyen a közigazgatási dolgok folynak, az itélőszékek pedig biráskod-

nak. Hiszen a latin nyelvre fordítás által a magyar nyelv diplomatikai polczra emeltetése semmi rövidséget nem szenved.

A «Horvátország» nevezet ellen felszólalok annál inkább, mert a Rendek a kapcsolt Részek neve alatt alsó Slavoniának 3 vármegyéit érteni nem akarják, mely önkényes magyarázat ellen legünnepélyesebb óvásomat kijelenteni bátorkodom. Követeli, hogy a kir. válasz értelmében a kapcsolt Részekből megjelenő minden képviselőnek meg legyen 6 évig a joga, hogy szavazatát latin nyelven is kijelenthesse. Megjegyzi, hogy a kapcsolt országok gyűlése nem tartományi, hanem országos nevezettel bir. Tudja, hogy nyilatkozata visszhangra nem talál, de öntudata megnyugtatja, hogy a kapcsolt országok irányában megújuló igazságtalan czélzatok ellen kötelességét hiven teljesíté, — Cicero szavait élte feladatául elfogadván: Luctandum est pro communibus commodis, adeundæ inimicitiæ, subeundæ pro republica tempestates; qui postpositis morte, exilio, invidia, odio, nihil segnius patriam defendit, is vir et civis putandus est.

Elnök: Nem érdektelen Horvátországra, sőt az egész hazára nézve, mi itt a követ úr által előadatott. Ha az mind úgy állana, mint a követ úr mondá, némi igazságtalansággal lehetne az országgyűlést vádolni; de nem így áll a dolog, mert itt semmi erőltetés nem történt és az utolsó szempillanatban nincs szükség a kibékülésre, hol ellenségeskedés nem volt. Csak az a törvény authenticus, mely egyedül magyar nyelven iratik; Ő Felsége ugyan megigérte, hogy a fordítást mind latin, mind más nyelveken a Helytartótanács útján fogja eszközölni; de micsoda fidedignitast ád az, hogy ha benn van azon törvényben Ő Felségének igérete: nem látom át. Ezt nem azért mondom, mintha a kedélyeket felhevíteni akarnám a Rendek részéről; de ezen fordítás authenticus nem lehet; akár bent lesz a törvényben, akár nem, mert más authenticus nem lehet, mint a magyar. Ennek következtében sem azon sérelem, melyet a követ úr említett, sem azon következetlenség, melyet az igazságtalanság iránt felhoz, nem áll; s a mennyiben nem egyezem meg ebben a követ úrral, úgy a többiben tökéletesen megegyezem és igazságosnak tartom, hogy a kir. leirat szavai mellett megmaradjunk és abban tisztán meg van mondva, hogy «a *kapcsolt részek követei*», már pedig itt a tek. Rendek új eszmét állítanak fel, «hogy a tartománygyűlésen választott követek»; miért tegyük ezt, midőn mindig Horvátország vagy a kapcsolt Részek közgyűlésének szokták azt nevezni? Méltóztassanak azért megegyezni abban, hogy ezen 3. §-ra nézve is hasonlag a kir. leirat szavai maradjanak meg.

Farkas (Pozsega megye követe) Horvátország követét pártolja.

Szallopek (Verőcze megye követe) küldői meghagyták, hogy Pozsega, Szerém és Verőcze megyéknek a kapcsolt Részekhez tartozását minden alkalommal védelmezze, azért az izenet ide vonatkozó kijelentésével egyet nem érthet.

Elnök: E szerint át fog vitetni ezen izenet a mélt. Főrendekhez. *(Átvitetett az itélőmester által.)* — Nem tudom, hogy a közmunkák szabályozása iránt felterjesztett törvényjavaslatra is jön-e a tek. Rendek részéről valami kis izenet vagy megegyeznek a változásokban? hisz úgy is már felvették a tek. Rendek.

Szemere (Borsod megye követe): Úgy vélem, hogy izenetbe fogjuk tenni, mert még nem állottunk egészen reá.

Cseh (Szerém megye követe): Én ugyan nagy nyomatékot nem tulajdonítok annak, mi itt melleslegesen érintetett, hogy ezen 3 vármegye nem teszi a kapcsolt részeket; de mivel szóba hozatott, én is pártolom Horvátország követe előadását.

Rövid szünet után *Hubay József királyi személynöki itélőmester:* Nádor Ő cs. kir. Főherczegsége és a mélt. Főrendek jelentetik általam, miszerint ők a *középponti vasút iránt* átküldött izenet felírásban és törvényjavaslatban megegyeznek, kivéve az 1836: 25. t.-cz.-re nézve f. é. július 30-ról tett felterjesztésre való hivatkozást, mit a mélt. Főrendek kihagyatni kívánnak; s így lenne a felírás: «Erre nézve kijelentjük, hogy a vállalkozó társaságnak párvonalú pályák ellen törvény általi biztosításában nem egyeztünk meg».

Szentkirályi (Pest megye követe): Furcsa dolog az, hogy a mélt. Főrendek egy oly felírásra való hivatkozást, melyben ők is megegyeztek, elleneznek. Vagy hát az ő akaratuk minden órában változik, micsoda dolog ez? Játszani akarnak-e velünk, vagy nem? Itt játszani nem lehet! Én itt machinatiót látok. *(Az asztalra üt.)* Ezek oly machinatiók azoktól, kik hazafiaknak tartják és árúlják magukat, miket nem kellene elkövetniök. Én tehát még egyszer kívánom visszaizentetni a mélt. Főrendeknek, miszerint nem hisszük, hogy az ő akaratuk minden órában változzék; miután megegyeztek a felírásban, egyezzenek meg abban is, hogy arra hivatkozzunk. És ha nem egyeznek meg, én ünnepélyesen kimondatni kívánom, hogy mi addig, míg a kormány felírásunkra leiratot nem ád, azt pedig nem adott, ezen törvényt holtnak tekintjük, mint mely a jelen országgyűlésen teljesen megszűnt.

Beöthy (Bihar megye követe): Én, választmány által, a mélt.

Főrendeknek azt kívánom átizentetni, hogy igen csudálkozunk azon, hogy azon felírásra való hivatkozást ellenzik, melyben megegyeztek és melyben semmi egyéb nem volt, mint hogy a hazának vállalatát biztosítsuk, s hogy addig Ő Felsége más társaságnak engedményt ne nyujtson. Még egyszer szólítsuk fel: álljanak rá felírásunk minden részeihez és bocsássák fel.

Fejérváry (Hont megye követe): Én szintén Pest és Bihar megyék követeinek javaslatához járulok, oly értelemben, mint azt Bihar követe indítványozta: hogy egy választmányt küldjünk át, mely választmány jelentse ki azoni csudálkozásunkat, hogy ők oly valamire hivatkozáshoz, miben már egyszer megegyeztek, nem akarnak hozzájárulni. Én is azon véleményben vagyok, mint Pest követe, hogy a mélt. Főrendek Táblájánál kell egy duna-jobbparti vasút agensének lenni, ki minden módokat elkövet, hogy a maga érdekében akadályoztassa a középponti vasút létesítését; kell ágensnek lenni a pesti hid és gőzhajózási társaságnak; s én megnevezhetném azon ágenst, mert már volt alkalmam azon ágens működéseit más helyen is látni, hol a tek. Rendek kegyességéből kiküldve voltam; de miután sok érdemei vannak a hazára nézve, elhallgatom megnevezését; ha azonban szükséges lesz, meg fogom nevezni a tek. Rendeknek.

Lónyay M. (Bereg megye követe): Én is kívánom és pártolom a Bihar követe által előterjesztett választmány kiküldését. *(Mindnyájan!)* Miért akarják a mélt. Főrendek gátolni jelenleg a haza közjavát előmozdító jó vállalatot oly haszontalansággal, a miben maguk is megegyeztek? Úgy látszik ők magukkal ellenkezésbe vannak; azért kívánok Bihar követeként a mélt. Főrendekhez átizentetni.

Elnök: Ha jól vettem fel, a tek. Rendek határozata az, hogy egy választmány által a mélt. Főrendeknek izentessék meg, hogy a mennyiben a mélt. Főrendek éppen azon felírásban már egyszer megegyeztek, csudálkozva veszik a tek. Rendek, hogy azon megegyezéstől most elállanak a mélt. Főrendek. *(Némelyek: rosszaljuk! Többen: nem lehet rosszalni! Nagy zaj.)* Az egyik része a törvényhozásnak a másik részének tettét nem rosszalhatja. — Úgy hiszem, hogy abban a tek. Rendek megegyezhetnek, hogy csudálkozva vették a tek. Rendek, miszerint azon országos végzéstől, mely Ő Felsége elébe is felment és az ő jóváhagyásával megerősíttetett, a mélt. Főrendek elállanak. Ennek következtében a tek. Rendek azt kívánják, hogy azon felírásra való hivatkozás egyenesen megmaradjon a jelenleg felterjesztendő felírásban.

Klauzál (Csongrád megye követe): Hogy megértsenek bennün-

ket a mélt. Főrendek abban, hogy mit akarunk, azt hiszem, hogy a dolog ezen sarkallik: nekünk vissza kell emlékezni és a mélt. Főrendeket is vissza kell emlékeztetni, hogy ők miben egyeztek meg. Ők abban egyeztek meg, hogy Ő Felsége addig, míg mi részletes törvényt nem küldünk fel, semmi vállalkozó társaságnak engedményt ne adjon azon iránybani vasútépítésre. Mi egész mostanáig vitattuk, hogy a párvonal ellen biztosítást kell adni; a méltóságos Főrendek ellenkezőt vitattak; végre mi kénytelenségből megegyeztünk, hogy ha másképp nem menne fel a felírás, mi nem adunk a parallel ellen biztosítást. Én tehát oly nagy okot a jelen esetben nem látok a felindulásra. Itt többen különböző értelemben veszik a dolgot; de én úgy értem az egész dolgot, hogy a mélt. Főrendek azért, hogy mi reá állottunk, miszerint a parallel ellen nem adunk biztosítást, azt hiszik, hogy a felírásban az volt, hogy a speciális törvény felterjesztésében ne adjon Ő Felsége senkinek engedelmet. Én azt hiszem, hogy a Főrendeket fel kellene szólítani, miszerint a felírásból a hivatkozást ki nem hagyjuk; mert következése az, hogy mi nem adunk ugyan 6 évre biztosítást, de nem is tekintjük részletes törvénynek azt, mit általánosnak akarnak tekinteni; és csak akkor engedjük át más társaságnak, midőn mi erre nézve is külön törvényt fogunk felterjeszteni, azaz más szavakkal: ezen hivatkozás által azt akarjuk mondani, hogy semmiféle általános engedményt nem akarunk adni, hanem részletes törvényt kívánunk alkotni.

Szentkirályi (Pest megye követe): Az egész különbség nem abban áll, hogy mi elállunk az általános kifejezéstől és azon általános provisiótól, melyet az országos választmány javaslott, hogy t. i. parallelának ez vagy amaz tekintessék, hanem abban, hogy engedmény addig ne adassék, míg mi speciális törvényt fel nem terjesztünk. A felírás felment, s arra hivatkozni mindig lehet. Ha a mélt. Főrendek már egyszer beleegyeztek, akkor azt már többé nem húzhatják vissza s én mindent ott látok összpontosulva, akármi legyen a felírásban, hogy ha egyszer beleegyeztek, nem ellenezhetik többé.

Elnök: Én úgy tartom, hogy a tek. Rendek bármi értelemben éppen oly felírásra hivatkoznak, melyben mind a két rész megegyezett. Azon választmánynak tagjai, kik az izenetet a mélt. Főrendekhez megviendik, a következendők lesznek: a királyi tábla részéről Széll és Markovics, Horvátország részéről Ossegovics, a káptalanok részéről Fogarassy; a megyék részéről Olgyai (Pozsony), Batthyányi (Nyitra), Rohonczy (Sopron), Kerkápolyi (Zala), Bárczay (Abauj), Horváth S. (Ung), Dobozy (Bihar), Bánhidy (Csanád); a kerületek részéről

Szluha Imre (Jászkunság), városok részéről Járy György (Pest), Eischel (Fehérvár); a jelen nem levők részéről Orosz József követ urak.

A választmány a méltóságos Főrendekhez átmenvén, rövid idő mulva visszajött.

Fogarassy (Nagyváradi káptalan követe): A szokott üdvözletek mellett Nádor ő Főherczegségének és a méltóságos Főrendeknek átadtuk a tek. Rendek azon izenetét, miszerint a középponti vasútról éppen most a tek. Rendek elébe jött méltóságos főrendi válaszizenetben, a tek. Karok igen nagy csodálkozással vették azt, hogy a méltóságos Főrendek a julius 30-ról felterjesztett alázatos felírásukra hivatkozásban, melyben ők magok is megegyeztek, most megegyezni nem akarnak. Ezután kértük a méltóságos Főrendeket, hogy ez iránt is egyezésöket adni szíveskedjenek; mire Nádor ő Főherczegsége és a méltóságos Főrendek azt felelték, hogy ezen szóbeli izenetet tanácskozás alá veendik, és annak következményét tudtára fogják a tek. Rendeknek adni.

Zarka János országbirói ítélőmester: Alázatosan jelentem, hogy a méltóságos Főrendek elfogadják mindazon pontokat a magyar nyelv tárgyában, melyeket a tek. Rendek javaslottak, hogy azokhoz tartsa magát a concertationalis választmány; hanem azt jegyzik meg, hogy noha forrón óhajtják, hogy mit a tek. Rendek kívánnak a törvénybe bejöjjön, mégis nem præoccupálják a tanácskozásokat, s e részben további nézeteiket fentartják. *(Mi is fentartjuk!)*

A méltóságos Főrendek választmánya megjelenvén, annak szónoka *Sztankovics János (győri megyés püspök)* következőképp szólt: Azon izenet következtében, melyet a tek. Rendek a középponti vasút iránt tett felirási javaslatra nézve a méltóságos Főrendekhez át izenni méltóztattak, Nádor ő Főherczegsége és a méltóságos Főrendek nekünk meghagyták, hogy a tek. Rendeknek azon felvilágosítást adjuk, hogy a méltóságos Főrendek azon szempontból indulván ki, hogy netalán tán a felírásban valami olyas foglaltassék, mely a közegyességtől is elesett, miután a tek. Rendek hozzá méltóztattak állani ahoz, hogy a jobbparti vasut el ne tiltassék, tehát attól tartanak a méltóságos Főrendek, hogy a felirásban netalán tán oly valami foglaltassék, mely az országgyűlésen el nem fogadtatott; azért javasolták, hogy a juliusi felirásnak megemlítése a mostani felirásból maradjon ki. Ha azonban úgy tetszik a tek. Rendeknek, nem ellenzik, hogy megmaradjon azon hivatkozás a juliusi felirásra, azon értelemben t. i., melyben a két Tábla között az egyesség megtörtént, t. i. hogy a jobbparti vasut eltiltása el nem fogadtatik. Midőn ezen köteles-

ségünket teljesítettük, magunkat Nagyméltóságod és a tek. Rendek kegyességébe ajánljuk.

A küldöttség eltávozván

Szentkirályi (Pest megye követe): Én azon egyet kívánom megjegyezni, hogy azon felirásra, melyre hivatkozunk a középponti vasút tárgyában felterjesztendő felirásban, más értelemben hivatkozni nem lehet, mint abban, mely a julius 30-án felterjesztett felirásban foglaltatik; és én ezen értelemben veszem a méltóságos Főrendek izenetét.

Zsedényi (Szepes megye követe): Én attól tartok, hogy ha bennmarad azon felirásra való hivatkozás, különféle értelme lesz. A méltóságos Főrendek úgy értik, mintha a társaság megszűnt volna. Az igaz, hogy midőn a parallelvonalról tanácskoztunk, azt a többség elvetette; jobb lesz tehát, ha kihagyjuk a felirásrai hivatkozást; mert ha bemegy, akkor azon értelemben megy be, mintha a társaság megszűnt volna.

Beöthy (Bihar megye követe): Nem tudom, hogy lehet a hivatkozást a felirásból kihagyni? az nem szól parallelről; hanem csak azt mondja, hogy addig, mig fel nem terjesztetik a törvényczikk Ő Felsége elébe, semmi engedményt ne adjon más vállakozó társaságnak. A kijelelt vonalban nem volt szó a parallelről; hisz a jobbparti társaság 1838-ban kapta meg az engedményt, s igy erről szó többé nem lehet, s hivatkozás csak arra van, hogy mindaddig, mig speciális törvényczikk nem fog felterjesztetni Ő Felsége elébe, más vállalkozónak engedményt ne adjon.

Elnök: Minden dolog azon értelemben vétetik, melyben van; mi értelemben veszik a tek. Rendek a julius 30-án felküldött felirást? az maga mellett szól, és Ő Felsége előtt van; annak értelmét, mit követ úrnak tetszett most mondani, mutatja a jelen törvényjavaslat; itt megvan a 2% biztosítás. Igy azt tartom, hogy az itélőmester úr által megizenhetjük a méltóságos Főrendeknek, hogy ezen dolgot a tek. Rendek befejezettnek tartják.

Beöthy (Bihar megye követe): A felirás maga magát magyarázza, annak magyarázatába ereszkedni most nem lehet.

Elnök: Figyelmessé teszem a Rendeket, hogy a kegyelmes királyi leirat következtében a határbeli biztosságok hiányzó tagjait kipótolni méltóztassanak, én még ma át fogom adni a kerületi elnök uraknak, hogy kik hibáznak.

Ezután

345. Kerületi ülés

tartatott, melyben *Ghyczy kerületi jegyző* által a közmunkák szabályozása tárgyában érkezett kegyelmes királyi válaszra készített izenet hitelesíttetett, mely a nyomban tartott

Országos ülésben

Hubay József kir. személynöki itélőmester által felolvastatván, az Országgyűlési Iratok közt 569. szám alatt levő, a közmunkák szabályozására érkezett, kegyelmes királyi válasz folytábani izenet, melyre észrevétel nem lévén, a mélt. Főrendekhez átvitetett.

Ugyanazon itélőmester olvassa válaszát a mélt. Főrendeknek az ország közszükségei fedezésére teendő országos ajánlatokról, és az országos pénztárak jövedelmeinek beszedése és kezelése módjáról közlött 3-ik izenetére a tek. Karoknak és Rendeknek, mely köziratra adatott, és az Országgyűlési Iratok közt 570. szám alatt találtatik.

Ezen válaszizenetben kijelentik a Főrendek, miképp az alkotmányos jogok taglalását ezúttal mellőzvén, a sommára és többire előbbi nézeteik mellett maradnak.

Elnök: Most vége az ülésnek, s ma $5^1/_2$ órakor elegyes ülésre méltóztassanak a tek. Rendek megjelenni.

A Rendek azonban

346. Kerületi üléssé

alakultak, melyben a zólyomi vallási leiratot akarák fölvenni, ez azonban kinyomatva nem lévén, az ülés eloszlott.

Elegyes ülés *(d. u. $5^1/_2$ órakor).*

Majláth országbiró, mint elnök: Egy kegy. kir. irat érkezett, mely fel fog olvastatni.

Széll Imre nádori itélőmester olvassa a következő leiratot:

Kegyelmes királyi leirat a vallásbeli átmenet tárgyában f. évi nov. 9-én felterjesztett feliratra. (Országgyűlési Iratok 571. szám.)

Sacræ Cæsaræ et Regio Apostolicæ Majestatis nomine etc. benigne intimandum: In ordine ad projectum articuli, quod Domini

Status et Ordines demissa sua ddo 9-æ Novembris a. c. repræsentatione circa transitum substraverant, altefatam Suam Majestatem Sacratissimam Dominis Statibus et Ordinibus significandum benigne jussisse: ingressum articuli ejusdem, juxta disertum editæ ddo 25-æ Octobris a. c. benigne hoc in merito resolutionis Suæ sensum præcise ad transitum ex religione romano-catholica ad alterutram ex evangelicis §-o 13-o articuli 26: 1790 memoratum, restringendum et in eodem articuli ingressu præcitatum articuli 26: 1790 §-um expresse provocandum esse. Reliquis ejusdem tenoribus, ad solitam concertationes relegatis. In reliquo etc. Posonii die 10-a mensis Novembris 1844. Ladislaus Szögyényi m. p.

Hubay József kir. személynöki ítélőmester olvassa a felirást a Pesttől Debreczenig és Ausztria széleig vezetendő vasút tárgyában, mely felirás szokott módon aláiratott és lepecsételtetett. Ezen felirás az illető törvényjavaslattal együtt az Országgyűlési Iratok közt 571. sz. *a) b)* alatt találtatik.

Kir. személynök: Méltóztassék Nagyméltóságod megengedni, hogy a most felolvasott kegyelmes királyi válasz kinyomassék.

Elnök: Tessék Nagyméltóságodnak a szükséges rendelkezést megtenni. Egyébiránt az elegyes ülésnek más tárgya nem lévén, az ülés eloszlatik.

Elegyes ülés után a Karok és Rendek

Országos ülésbe

visszajövén

Elnök: Tessék a kegy. kir. leiratot felolvasni.

Széll Imre nádori ítélőmester olvassa az átmenetről érkezett kegyelmes királyi leiratot.

Elnök: Nem tudom, ha felveszik-e azonnal a tek. Karok és Rendek ezen tárgyat? *(Kerületbe visszük!)* Azon érdemes tagok, kik a concertatióban részt vesznek, méltóztassanak odajönni, mert már 6 óra.

Jelentem még a tek. Karoknak és Rendeknek, hogy a mélt. Főrendek a tek. Karoknak és Rendeknek közmunkák iránti izenetét elfogadták, mely tárgy concertatió alá bocsáttatik.

(Rendi Napló V. köt. 463—472. lap.)

347. Kerületi ülés.

1844 november 10-én este 6 1/2 órakor.

Elnökök, jegyző, naplóvivő: az előbbiek.

Az *elnökség* bemutatja a határszéli biztosságoknak 1840-ik év ótai személyzeti állapotát s a mennyiben némely helyek megürültek, némely helyeket betöltő egyének pedig királyi hivatalban vannak, felszólítja a Rendeket, hogy azon helyek betöltései iránt intézkedn méltóztassanak.

Minek folytán a kijelölt helyeknek szavazás utján való betöltése a következő napon tartandó ülésre halasztatott.

---

348. Kerületi ülés.

1844 november 11-én d. e. 8 1/2 órakor.

Elnökök, jegyző, naplóvivő: az előbbiek.

Tárgy: Kegy. kir. leiratok a vallásbeli átmenet, — a lehúzás, — a katonai élelmezés és elszállásolás tárgyában. 3-ik főrendi izenet az országos ajánlat iránt.

Tanácskozás alá vétetett a vallásbeli átmenet iránti felirásra érkezett kegy. kir. válasz.

Beöthy Ödön (Bihar megye követe) javaslatára abban történt a Rendek megállapodása, hogy miután reménylhető, miképp a fölterjesztett vallásbeli tárgyból törvény lesz, s így az átmenet, a zólyomi eset s a most említett törvényjavaslat egy fejezet alá foglaltatva a bevezetés eképp szerkesztessék: «a bécsi és linczi békekötések alapján készült 1790: 26. törvényczikk következőkkel módosíttatik s illetőleg bővíttetik», mihez leendő járulásra a méltóságos Főrendek rövid izenetben felszólítandók, hogy a vallásbeli törvényjavaslat ily formában bocsáttassék concertatió alá.

Tárgyaltatott továbbá s elfogadtatott a «*lehúzás*» iránti kegy. kir. válasz.

A katonai élelmezésre kelt kegy. kir. válasz tudomásul vétetett.

Fölvétetett ezután az országos ajánlat iránt átküldött 3-dik főrendi válaszizenet. A Rendek a nélkül, hogy a válaszizenetbe vagy az alkotmányos jog gyakorlatának tárgyalásába ezáltal bocsátkoztak volna, előbbi határozatukat általános «*maradjon*»-nal megtartották.

Végre arról támadt szó, vajjon a vallásbeli ügyben most hozott határozat addig, míg a zólyomi eset nem tárgyaltatik, s a márcz. 28. kelt kegy. kir. válaszra tett felirás iránt a kir. válasz ki nem hirdettetik, — hitelesíttessék-e? Némelyek «nem»-mel feleltek; a többség azonban a Főrendeknek megizentetni határozta, hogy a vallásbeli átmenet tárgyában érkezett kegy. kir. választ a tek. Rendek elfogadják; a törvényszerkezet stylusára pedig válaszukat fenntartják akkorra, midőn a zólyomi esetet s a többi vallásbeli tárgyban érkezendő kir. választ tárgyalás alá veendik.

CCLXXII. Országos ülés a tek. Karoknál és Rendeknél.

1844 november 11-én, d. e. 9½ órakor.

Tárgy: A concertationalis választmány jelentése a tegnapi concertatió eredményéről 1. a koronaőrök választása, 2. a folyó homok tárgyában. — A tek. Karok és Rendek izenetei a mélt. Főrendekhez: 1. Az országos pénztárak állapota iránt. 2. A vallásbeli átmenet tárgyában folyó hó 2-án kelt kir. válaszra. 3. A csődtörvényre tett módosítások tárgyában érkezett kir. válaszra. 4. A katonai élelmezés és elszállásolás tárgyában érkezett kir. válaszra. 5. A honosítás iránt. 6. A közszükségek fedezésére tett országos ajánlatok és az országos pénztárak kezelése iránt. 7. Gr. Ráday Gedeonnak országos szinházigazgatóvá történt megválasztása iránt. 8. A Pesten építendő országház tervei iránt. — Főrendi válaszizenetek a t. Karokhoz és Rendekhez: 1. A szab. kir. városok rendezése tárgyában. 2. A hitelintézet iránt kelt kir. válaszra. 3. A honosítás ügyében. 4. A Ludoviceum és nemzeti muzeum iránt. 5. A vallás tárgyában készült törvényjavaslat elfogadásáról. 6. A csődtörvény módosítása iránt. 7. A nemzeti szinház tárgyában. 8. Az országos pénztárak kezelése iránt. 9. A köz-

munkák szabályozásáról szóló törvényjavaslat iránt. 10. A biztosságok kiegyenlítéséről szóló törvényjavaslat és felirás iránt. 11. Gr. Ráday Gedeonnak országos szinházigazgatóvá választása iránt. 12. A Pesten épitendő országház tervei iránt. — Jelentés a közmunkák szabályozásáról. — Felírás az 1827 : 16. és 1836 : 32. törvényczikkek által kiküldött határbiztosság hiányzó tagjainak pótlása iránt. A concertatio alkalmával tett észrevételek. — Kir. válasz az 1840 : 22. törvényczikk némely szakaszainak módosítását illetőleg. — A törvényczikkek mellé csatolandó felirás. — Törvényjavaslat és felirás a biztosságok kiegyenlítéséről.

Kubinyi (Nógrád megye követe): A tegnapi napon a részbeli megyék iránt kelt kegy. kir. válasz következtében keletkezett határozatra nézve még most sem vagyunk tisztában; holott tegnap az határoztatott és mondatott, hogy ki fog nyomatni, s még ma sem kaptuk meg. Arra kérem tehát Nagyméltóságodat, méltóztassék hathatós rendeléseket tenni, hogy azon határozat, valamint a többi határozat is minél előbb kinyomassanak.

Elnök: Én a kinyomatást megrendeltem, ennél többet nem tehetek.

Radvánszky (Zólyom megye követe): A zólyomi esetek iránti törvényjavaslat is még e perczig sem nyomattatott ki! Nem kételkedem benne, hogy ki fog nyomattatni, hanem óhajtanám mentül előbb küldőimnek megküldeni, s ez iránt is kérem Nagyméltóságodat, hogy a rendeléseket méltóztassék megtenni.

Gr. Ráday (Pest megye követe): Én is pártolom Nógrád és Zólyom megyék követeinek előterjesztését, s nem is kételkedném azon iratoknak kinyomatása felől, hanem azon hír szárnyal, miszerint azok kinyomattatni nem engedtetnek. Bátor vagyok tehát felszólítani Nagyméltóságodat, miként nyilatkozni méltóztassék, ha tudomására van: mint áll az ügy arra nézve, hogy azon iratok letiltattak-e? mert az országgyülésnek úgyis végperczén lévén, ez iránt az országgyülésnek rendelkezni szükséges.

Elnök: Arról nem tudok semmit, hogy a kinyomatás el volna tiltva.

Klauzál (Csongrád megye követe): Azon híreknek legalább, melyek alkotmányos országban meg nem szenvedhetők s nem történhetnek, megczáfolása végett is kérem Nagyméltóságodat, hogy most mindenek előtt azon határozatnak, mely az erdélyi részek iránt kelt kir. leiratra tétetett, még mai kinyomatását megrendelni méltóz-

tassék, nehogy holnap az országgyűlés berekesztésével oly kellemetlen állásban legyünk, hogy azt ne bírjuk.

Elnök: Már a rendeléseket újra megtettem, hogy a kinyomatás minél előbb megtörténjék. Ha van a megtiltásból valami: iránta többet nem tehetek, mint Nádor Ő cs. kir. Főherczegségét megkérdezem; de én vizsgálatot nem teszek, mert én titkos dolgokba soha nem ereszkedem, ereszkedni soha nem is volt szokásom; mindenesetre Nádor Ő császári kir. Főherczegségével közleni fogom a dolgot.

Sőtér (Mosony megye követe): Nekem szinte van egy közérdekű aggodalmam, mi abban áll, hogy Magyarországnak törvény alkotási tekintetben jus publicuma az 1791:13. törvényczikken alapul, ez határozván el a k. előadások és sérelmek mikénti végzése viszonyait. Ezen törvényczikken alapul a præclusi terminus ellen minap tett óvásunk is, melynek oka az volt, hogy sérelmeink még orvosolva nincsenek. Most már vannak a sérelmek azon osztályára is kir. válaszok, melybe megyémnek is Bruck városával fenforgó adóztatási tárgyából felterjesztett sérelme soroztatik, mire többek között kedvező kir. válasz érkezett; s azért e részben nincs egyéb hátra, mint hogy azon küldöttség, melyre a sérelmek összeszedése és azok tárgyábani törvényjavaslat szerkesztése bizatott, ebbeli foglalatosságát el ne mulassza. Kérem azért Excellentiádat s a tek. Karokat és Rendeket, méltóztassanak a kedvező kir. válaszszal megszüntetett sérelmek iránt, milyen megyém fentemlített sérelme is, a törvényjavaslatokat elkészíttetni, és sanctió alá terjeszteni, annyival inkább, minthogy ilyen csak nehány, legfelebb 5—6 van, és ez kevés munkába kerül.

Perczel (Tolna megye követe): Az elnöknek nem csak jogai vannak, hanem kötelességei is. Kötelességei közzé tartozik pedig mindazon irományoknak kinyomatását megtétetni, melyeket e Tábla kinyomatni határoz. Az elnöknek továbbá kötelessége a kinyomatási akadályoknak nem csak elhárítása, hanem a netalán történhető akadályozásnak tudatása is. És ha csakugyan igaz a kinyomatás akadályozása, bizonyosan valami gáncs forog fenn, melyet az elnöknek tudni szükséges és kell, s annak az elnök engedelmével kell lenni. Ha pedig az ő engedelme nélküli az akadály, akkor oly parancsolat nyománi a kinyomatás eltiltása, mely az elnöki hatást is túlhaladja; miről kérem Méltóságodat, hogy bennünket tudósítani méltóztassék.

Klauzál (Csongrád megye követe): Véghetetlen gyengéjére mutatna a kormánynak, s menthetlen lenne, ha akadályozná a kinyomatást s éppen ellenkezőt érne el mint czéloz. Kérem Nagyméltóságodat még ma tudtunkra adni miben áll a dolog?

Elegyes ülés.

Nádor Ő cs. kir. Fensége: Bemutatok a mélt. Főrendeknek és a tek. Karoknak és Rendeknek három rendbeli legfelsőbb kegyelmes válaszokat, melyeket az itélőmester ur fel fog olvasni.

Ennek következtében.

Széll Imre nádori itélőmester olvassa Ő cs. kir. Felségének válaszát *a)* a vallásbeli tárgyban, *b)* az 1840 : 22. törvényczikk módosítása iránt, *c)* a katonai kihágások tárgyában, melyek az Országgyűlési Iratok közt 573., 574., 575. számok alatt találtatnak s közülök az első így szól:

Kegyelmes kir. válasz a vallás tárgyában folyó évi november 9-én felterjesztett felirásra. (Országgyűlési Iratok 573. sz.)

Sacræ Cæsarcæ et Regio Apostolicæ Majestatis nomine etc. benigne intimandum: Articuli per Dominos Status et Ordines in nexu benignæ Resolutionis ddo 25. a. c. Martii in negotio Religionis editæ medio repræsentationis suæ ddo 9-æ Novembris substrati §§-os 2-m et 4-m per altefatam Suam Majestatem Sacratissimam benigne probatos, et ad ineundam desuper cum Cancellaria Regio Hung. Aulica concertationem relegatos esse. In reliquo etc. Per Sacram Cæs. Regiam Apostolicam Majestatem. Posonii die 9-a mensis Novembris 1844. Ladislaus Szögyényi m. p.*

Szerencsy István kir. személynök: Méltóztassék cs. kir. Fenséged megengedni, hogy ezen kegy. kir. válaszok a tek. Rendeknél kihirdettessenek és mentül előbb kinyomassanak.

Majláth György országbiró: Tegnap folytatván az országos választmány a magyar kir. udvari cancelláriával az értekezést, van szerencsém jelenteni, hogy a koronaőrökről alkotott törvényczikk, valamint a közmunkák szabályozásáról és a futóhomok tárgyában előterjesztett törvényczikkek concertatió alá vétetvén, a dolog lénye-

* *Magyarul:* Ő cs. és apostoli kir. Felségének nevében kegyelmesen rendeltetik: Hogy Ő Felsége az általa folyó évi márczius hó 25-én a vallás dolgában kibocsátott kegyelmes leirata folytán f. évi november 9-éről a Karok és Rendek által eleibe terjesztett törvényczikkely 2-ik és 4-ik szakaszait kegyelmesen jóváhagyja, s azokat a magyar kir. udvari cancelláriával tartandó concertatió alá bocsátja. Egyébiránt stb. Ő cs. apostoli kir. Felsége által. Pozsonyban 1844. november 9-ik napján. Szögyényi László m. k.

gére nézve semmi észrevétel nem volt; voltak azonban némi csekély szerkezeti észrevételek, melyeket az itélőmester úr fel fog olvasni.

Ennek következtében

Széll Imre nádori itélőmester olvassa a m. kir. udvari cancelláriának november 10-én folytatott concertatió alkalmával tett észrevételeit, jelesen a koronaőrök választását és a futóhomokot tárgyazó törvényczikkre nézve.

Hubay József kir. személynöki itélőmester olvassa a közmunkák szabályozására nézve felterjesztett törvényjavaslat iránt a m. kir. udvari cancellária részéről tett észrevételeket, melyek az Országgyűlési Iratok közt 576. szám alatt találtatnak.

Szerencsy István kir. személynök: Méltóztassék cs. kir. Főherczegséged megengedni, hogy a magyar cancelláriának ezen most felolvasott észrevételei a tekintetes Rendeknél újra felolvastassanak.

Nádor ő cs. kir. Fensége: Tessék Nagyméltóságodnak mindezen észrevételeket újra felolvastatni, mind a mai ülésben felolvasott kegy. kir. válaszokra nézve a kihirdetést szokott módon megtenni és a nyomtatást eszközölni.

Az elegyes ülésnek vége lévén

Országos ülés. *(Folytatólag.)*

Széll Imre nádori itélőmester a tek. Rendeknél is felolvassa az előbb érkezett s elegyes ülésben kihirdetett kegy. kir. válaszokat, melyek kinyomatni rendeltettek.

Ugyanazon itélőmester olvassa a m. kir. udv. cancelláriával tegnap tartott concertatió alkalmával történt észrevételeket: 1. a koronaőrök választása iránt, melyet a tek. Rendek elfogadnak; 2. a futóhomok iránt, melyre észrevétel nem volt.

Hubay József itélőmester olvassa a concertatió alkalmával a közmunkák szabályozásáról felterjesztett törvényczikkre nézve tett észrevételeket. A 20-ik §-ban e szavaknál: «az áradó víz hullámai ellenében» — a «hullám» szót a magyar cancellária kihagyatni kívánja. *(Jól van!)*

A 21-ik §. első czikkében minthogy ezen szavak közzül «illetőségén felül teendő közmunkára senki ingyen nem kényszeríttethetik» a felterjesztett törvényjavaslatban ezen szó «ingyen» nem találtatik, a cancellária azt kihagyatni kívánja. *(Jól van, nem is kell az oda!)*

A 35. §. így állana: «annálfogva a legközelebb lefolyt hónapban kiszolgáltatott». Több észrevétel nem tétetett. *(Elfogadtatik.)*

Szentkirályi (Pest megye követe): Ha ezen közmunkákról szóló törvényjavaslat felett felolvasott jelentésre most az országos ülésben méltóztatnak határozni: méltóztassanak megengedni, hogy egy körülményre figyelmeztessem a tek. Rendeket, t. i. a közmunkák mennyisége iránt. Összeköttetésben van e munkálat az országos közmunkák igazgatásával, a mely ismét az országos ajánlattól függ. Meghatároztuk, hogy minden közmunkának csak fele fordíttassék országos czélra. Ha már az ajánlatból, mint a dolgok fordulata mutatja, ez országgyűlésen törvény nem lesz, akkor országos közmunkák sem lesznek, hanem maradnak csupán a megyei közmunkák. Ezen törvénynek alkotása alkalmával tehát a Rendeknek csak az lehet értelmök, hogy azon közmunkákat használja fel a megye, melyek az országos közmunkákon felül maradnak, t. i. felét. Most tehát elmaradnak az országos közmunkák, s az megegyezik a törvény lényegével is, hogy e szerint a közmunkák félannyira szállíttassanak, mint meg van állapítva; mert valóban a munkák mennyisége oly nagy, miként jelenleg ezen önkényes állapotban meg nem maradhatnak; de még sokkal kevesebb használtatik fel jelenleg is.

Klauzál (Csongrád megye követe): Én a dolgot azon értelemben veszem, hogy addig, míg azon törvény fel nem terjesztetett Ő Felsége elibe, azon hiszemben voltak a tek. Rendek, hogy az úgynevezett finánciális munkálat is felmegy. Ebben van egy törvényjavaslat, mely azt mondja: a közmunkák jelenleg úgy vannak határozva, hogy az illető megyék azoknak felét vethessék ki; másik fele pedig az országos igazgatóság intézkedése alá rendeltetett, t. i. az országos kőutakra. Azonban, minthogy a financiális munkálat elmaradt, a megyéknek szabadságában áll az egészet felhasználni. De minthogy azzal terhelve vannak az adózók, hogy ezzel is rajtok segíttessék, én is szinte felére kivánnám leszállítani.

Elnök: Ezen már változtatást nem tehetünk, mert így terjesztettük fel. *(Maradjon!)* Nem tudom, hogy a koronaőrök választása iránti csekély változást elfogadják-e a tek. Rendek vagy nem? *(Elfogadjuk!)* Tehát még csak az «ingyen» szóra bátorkodom emlékeztetni a tek. Rendeket, hogy annak ki kell maradni, mert csak azon esetre, ha az országos munkálat sikerül, kellett volna az országos vonalakra a munka felét fordítani, melyet a szegény adózó nép tartozott volna teljesíteni, de most nincs összeköttetésben e munkálattal. *(Kimarad.)*

Beöthy (Bihar megye követe): Másképp nem is lehet, mert a törvényczikkben nem volt benne, a cancellária pedig azt fogadta el, mi az adózó népre igen nagy nyereség.

---

349. Kerületi ülés.

1844. november 11-én.

Elnökök: Mihályi (Máramaros), Szallopek (Verőcze). *Jegyzők:* Ghyczy, Szentkirályi. *Naplóvivő:* Bottka.

Tárgy: Kir. leiratok az átmenetre, — a csődtörvény módosítására, — a katonai élelmezésre vonatkozólag. — A határszéli országos bizottság néhány tagjának választása.

Ismét ker. ülés színét öltötte magára az ülés. A transitus iránti legújabb kir. resolutió az átmenetet egyedül a kath. és evang. egyházak közzé szorítván, a törvényjavaslat következőképp fog kezdődni: «A róm. kath. vallásból az evang. vallások bármelyikére leendő átmenet eseteit illetőleg rendeltetik» stb. A vegyes házasságok ügyében felterjesztett törvényjavaslatnak csak 2. és 3. §-át hagyván helyben Ő Felsége, az első arról rendelkezik, hogy ha a férfi 18 éves, a leány meg férjhez ment, vallásos kérdés alá többé nem vonathatik; ezentul a protestáns lelkészek által összeadott vegyes házasságok is érvényesek. Ezzel a tek. Rendek ez idő szerint beérvén, a többi elfogadást nem nyert pontok további szorgalmazása a jövendőség buzgalmának hagyományoztatott.

Ezeń vallási tusák terén ernyedetlenül harczolt ősz *ker. jegyző, Palóczy László* imígy szólott: Tek. Rendek! Hallók az elébb, hogy a vallásbeli átmenet megérkezett, s az általunk alkotott törvényczikket megerősítette a kegy. kir. leirat. Én e történet miatt hazámnak, hazám minden fiainak, szerető szivemből szerencsét kivánok. Úgy akarta tek. Rendek maga a vak történet, hogy ezen kegy. kir. végzésnek, mely a vallásbeli átmenetet tegnap végképp megengedte, kelete a tegnapi, azaz november 10-ik napján legyen, mely ki is hirdettetett éppen azon nap, mely születési napja a vallás históriájában ama két nagy agitátornak, Mohamed és Luther Mártonnak. Ő Felsége e két szakaszt most megerősítette, s ez ama nagy Luther névnapján történt; ma van ugyanis Luther Mártonnak névnapja. Édes hazánk

ezen, talán szerencsés történetére sok szerencsét kivánok az általam mélyen tisztelt klerusnak. Mai naptól fogva csendesen nyughatnak már a főtisztelendő urak, igen sok bajtól megszabadultak ezzel; megszabadultak a hat heti oktatás minden viszontagságaitól, megszabadultak a bizonyítványoknak felsőbb helyekre teendő gyártásától; most már vége van mindennek.

Egyébiránt szerencsét kivánok azért is, mert többé már hiveiket sem kell oly szorgosan őrizni. Az emberi természetben fekszik az, hogy nitimur in vetitum. Az emberi természet mindig felberzeng arra, a mi jó, ha meg is volna tiltva; most már ne féljenek többé Főtisztelendő urak, annál könnyebb lesz hiveiket megőrizni. Üdvözlöm Felséges koronás királyunk igazságszeretetét, mert ím a mit II-ik Ferdinánd a 30 éves háborunak szerencsétlen elkezdője, de be nem végzője, a mit a nagynak nevezett Leopold elhibáztak, s a mit jó szívből Mária Terézia sokat akart, de elhibázott és a vallásos tárgyakban összezavart: azt Felséges urunk kifejtette; azon Bábel tornyot, mit Pázmán, Szécsényi, Szelepcsényi és Kolonics kardinálisok és esztertergomi érsekek felépitettek és a jezsuiták felczifráztak, Felséges urunk egy tollrántással ledöntötte, a mi Ő Felségének csak egy csepp tentába, de semmi vérbe nem került. Reménylem, hogy Ő Felsége mindazt, a mit még most meg nem adott, rövid idő mulva megadja. Igen sok jót tett most Ő Felsége a vallásbeli átmenet iránt a honfiak közt, úgy annyira, hogy ha a jelen helyzetben a latin nyelv diplomatikai erővel birna, megérdemlené, hogy deákul a históriában «Ferdinandus Pacificator»-nak neveztessék. Én ugyan fájlalom, hogy Ő Felsége ezen átmeneti válaszában végképpi eltörlését meg nem adta a reversálisoknak. De azért ezzel még nem alapitotta meg a reversálisokat; mert ezen kir. resolutió azt teszi, miszerint a reversalisok törvénytelenek. De meg sem erősiti azokat Ő Felsége és igy ez annyi, hogy mi a reversalisokat törvényteleneknek ismerjük mindig. Különben, minthogy az eltörlési s egyéb kivánatunknak egészen elég téve nincs, azoknak Ő Felsége sem irta alá magát, az időből kifogyás miatt; sürgetni fogjuk a jövő országgyülésen azokat mindaddig, míg egyszer csakugyan az igazság kivívja diadalát.

Egyébiránt a mi illeti a 2-ik §-t, azt Ő Felsége megadta, és ez olyan jó, a mi békességet és csendességet fog eszközölni, t. i. a régi reversálisok miatt, ha 18 évét elérte az ev. vallásban ez ideig nevelt kath. személy, vagy a leány, ha férjhez ment, többé nem háborgattatik. Ezt a resolutiót tehát fogadjuk el, tek. Rendek.

A mi pedig a zólyomi esetet illeti, vagyis, hogy a vegyes házas-

ság, ha evang. lelkész előtt köttetik, szinte oly érvényes, mintha kath. lelkész előtt köttetett volna — ezt is elfogadhatjuk, mert Ő Felsége a stylistikát reánk bizta, s erre nézve a cancelláriával, azt tartom, véget érünk. Most már nincs egyéb hátra, csak az, hogy köszönetet mondjak azon lelkes hazafiaknak, kik itt e Táblánál velem együtt, három országgyűlésen keresztül a vallás tárgyában híven és kitünőleg buzgólkodtak, kiknek most már itt a haza szent színe előtt azt kivánom, hogy éljenek hosszas éveken át s éljenek most már egyszersmind a Főtisztelendő urak is!!

Olvastatott azután a csődtörvények módosítása tárgyában érkezett kir. válasz, mely kihagyatni kivánja, hogy ha a bukás fényűzésből származott, vétkesnek tekintessék. Ez igen tág értelmezésre nyujtván alkalmat, a Rendek ennek kihagyásában megnyugodtak.

Ezután a határbaszögellő helyekre s határbeli bizottságokra kiküldött országos választmány kiegészítésére tagok választattak.

Végre a katonai élelmezés tárgyában érkezett királyi leirat is szóba jövén

Zsedényi (Szepes megye követe) szükségesnek látá e részben is határozatot hozni, nehogy azon megyék által, melyek a megváltást tartományi érdek miatt ellenzék, balmagyarázat adassék neki. Mely felszólalás folytán

Szentkirályi Móricz (Pest megye követe) indítványára ily tartalmú izenet készült: «A Karok és Rendek a katonaélelmezés és szállásolás tárgyában f. hó 10-ről kelt kegy. kir. választ azon értelemben vévén, hogy valamint az élelmezési és szállásolási terhek megszüntetésének elvét, úgy az e végett november 5-én kelt felirásban megajánlott általános váltsági összeget is Ő Felsége úgy, mint az iránt a tek. Karok és Rendek említett felirásukban határozottan nyilatkoztak, kegyelmesen elfogadni méltóztatott: az eképpen megállapított elvnek a megajánlott összeg alapján leendő alkalmazására nézve megkivántató további intézkedéseknek tárgyalását a jövő országgyűlésnek adják át.»

Ezen most tárgyalt dolgok iránti határozatok azonnal izenetbe foglaltatván, az illető kerületi jegyzők által hitelesítésre adattak.

Országos ülés. *(Folytatólag.)*

Zarka János országbirói itélőmester olvassa az Országgyűlési Iratok közt 577. sz. a található válaszát a méltóságos Főrendeknek a szabad királyi városok elrendezése tárgyában, melyben a méltóságos Főrendek előbbi nézeteik mellett maradtak.

Ugyanazon itélőmester jelenti, hogy a méltóságos Főrendek átküldték 2-ik izenetöket az országos pénztárak állapota tárgyában, mely az Országgyülési Iratok közt 578. sz. alatt van, s minthogy a törvényjavaslatra nem volt előbb is észrevételök a méltóságos Főrendeknek, most is felszólítják a tek. Rendeket, s előre láthatni, hogy semmi észrevételt nem tesz a cancellária sem. Továbbá a méltóságos Főrendek a Ludoviceára és nemzeti muzeumra tett ajánlatok iránti izeneteket is concertátióra kivánják adni.

Hubay kir. személynöki itélőmester: Szinte ezen categóriába jön a magyar tudós társaság számára tett ajánlatok iránti izenete a méltóságos Főrendeknek, a törvényjavaslattal együtt, s ezt is concertatióra kivánják adni. *(Helyes!)*

Ugyanazon itélőmester olvassa az Országgyülési Iratok közt 579. sz. alatt levő 2-ik válaszát a méltóságos Főrendeknek a honosításérti folyamodások tárgyában; úgyszinte az 580. sz. alatt található válaszát a méltóságos Főrendeknek a hitelintézet tárgyában folyó hó 2-án kelt kegy. kir. válasz iránt.

Kubinyi (Nógrád megye követe): A Természettudományi Társulat s iparegylet iránti törvényczikkeket már átküldöttük a méltóságos Főrendekhez, és ők még ez ideig sem vették fel. Azért én kivánnám megizentetni a Főrendeknek, hogy azokat vegyék tanácskozás alá.

Hubay József itélőmester: Uj tárgyakat már a méltóságos Főrendek nem fognak felvenni, mint kijelenték; hanem csak azokról tanácskoznak, melyek folyamatban vannak.

Kubinyi (Nógrád megye követe): Igen szomorú dolog és szörnyűség, hogy a méltóságos Főrendek a tudományos dolgokat egyáltalában nem kivánják előmozdítani hazánkban; de ez különben is olyan, melyre nem sok kivántatik. Én tehát nem csak ennek, hanem az iparegyesület beczikkelyezése iránti t.-czikknek felvételére is felkívánom szólíttatni a méltóságos Főrendeket.

Vukovics (Temes megye követe): Az ily izenetet, melyet most hallunk jelentetni a Természettudományi Társulat tárgyában, nem

lehet egykedvüleg venni, mint szinte azon izenetet sem, melyet a honosítás iránt átküldöttek a méltóságos Főrendek; mert egészen másként állna a tárgy, ha mi nem akartunk volna honosítani. Ki kell tehát jelentenünk, miszerint mi sem osztjuk a méltóságos Főrendek elvét, melyet az idő rövidsége miatt már tárgyalás alá nem vehetünk, s hogy mi is megmaradunk tehát előbbi nézeteink s elveink mellett. Különben az sem igaz, hogy ők állíthatnák fel azon szabályt kivált irányunkban, de másként sem, hogy már nem bocsátkozhatnak valamely tárgy feletti tanácskozásba; mert nem is lehet tudni előre, hogy az országgyűlés végéig mily esetek fognak előfordúlni, melyek valamely intézkedést tesznek szükségessé. Én tehát azt kivánom a mélt. Főrendeknek viszonizenetül adatni, ha szóval is, miként a tek. Karok és Rendek nem ismerik el ama főrendi hatást, hogy ők izenet által mondhassák ki e Táblának, hogy e vagy amaz ügyet többé már tárgyalni nem lehet — azért, mert ők többé tárgyalni nem akarják. Mert a tek. Karok és Rendek, ha az utolsó pillanatig jónak látják, a körülmények s viszonyokhoz képest, mindenkor tetszésök szerint fogják átküldeni izeneteiket a méltóságos Főrendekhez, mert különben ha minden csak a Főrendek önkényétől függene, szükségtelen lenne e Táblának is össze ülni.

Hubay József itélőmester: E következő tárgyak azok, melyeket a méltóságos Főrendek még tárgyalás alá nem vettek, úgymint: az iparegyesület és Természettudományi Társulati izenet és a t.-czikknek törvénybe igtatása iránt; a szóbeli biráskodásnak a kamatokra határozatlan mennyiségig leendő kiterjesztése iránt; törvényjavaslat a népnevelés elősegítése iránt; folytatása a némely hatóságok által pótlólag beadott sérelmek és kívánatoknak, melyek november 8-án adattak be. Ezeket mint új tárgyakat, az országgyűlés jelen szakaszában a méltóságos Főrendek nem kivánják felvenni, minthogy a függőben levő tárgyak mellett nincsen idő a felettök való tanácskozásra.

Zsedényi (Szepes megye követe): Mi az elvet illeti, nem csak az, hogy a Főrendek átküldött izeneteinket még csak fel sem olvastatják, hanem inkább azon izenetök, miszerint ha felolvastatják is, határozatuknál fogva csak bizonyos tárgyak felett kivánnak az országgyülés végén tanácskozni, egyéb tárgyakat pedig csak azért nem vesznek fel, mert újból pendítettük meg: ezen főrendi izenet az alsó Táblának, a tek. Karoknak és Rendeknek kezdeményi jogát támadja meg és sérti, mely jog pedig a Főrendeket egyáltalában nem illeti. És én kérem ezen főrendi izenetet kerületi ülésbe vitetni,

és abban komolyan tárgyaltatni, iránta komolyan határozni. Azt elismerem, hogy az idő fogyta miatt valamit egészen újból felvenni nem lehet; de azt mondani, hogy e Táblánál tanácskozásban volt tárgyat többé fel nem vesznek, szokatlan, legalább eddig szokatlan volt, és ezt a tek. Rendek el nem fogadhatják. Kerületi tárgyalás alá kívánom tehát vétetni — mint mondám — ezen főrendi szóbeli izenetet, vagy pedig ha a tek. Rendeknek is csak szóval fog tetszeni izenni a Főrendeknek, minthogy az orsz. napló úgy is határozatunk s jogbiztosításunkra lesz, kijelentésem szerint kívánom a szóbeli viszonizenetet tétetni, melyben őket a Természettudományi Társulat iránti tanácskozásra is fel kívánom szólíttatni. Ez különben is oly tárgy, mint a Ludovikára tett ajánlatok iránti beczikkelyezés, s a concertatión semmi nehézség nem lesz ezen törvényczikkek iránt. Tehát járuljanak hozzá a méltóságos Főrendek, hogy a Természettudományi Társulat beczikkelyeztessék.

Hubay itélőmester: A mennyiben a most szólott érdemes követ úr által a kérdéses izeneteknek a méltóságos Főrendeknél történt vagy nem történt felolvasása is érintetnék, erre nézve úgy jut eszembe, hogy én előadásomban ezt nem érintettem, és nem is mondottam volna egész általánosságban, miután csak az iparegyletre vonatkozó izenet olvastatott fel egészen, a többieknek pedig czimei olvastattak fel. E szerint kívánom tehát előadásomat vétetni.

Szentkirályi (Pest megye követe): Már csak azért is, mi most az itélőmester úr által mondatott, hogy az iparegyesületre vonatkozó izenet felolvastatott, kívánom, miként aszerint és úgy izentessék át a méltóságos Főrendeknek, mint Szepes követe kívánja.

Karácsonyi László (Torontál megye követe.) Nem hallottam, hogy az itélőmester úr mondta volna, hogy felolvastattak; de éppen abban fekszik a legnagyobb méltánytalanság, hogy a méltóságos Főrendek átküldött izeneteinket még csak felolvasásra sem méltatják. Pedig ha nem csal emlékezetem, vannak ezen izeneteink között nemcsak most átküldöttek, hanem olyanok is, melyek átküldetvén, 15 nap óta hevernek nálok felolvasatlanul. És ha éppen legutolsó perczén nem állanánk az országgyülésnek, tüstént indítványoznám, miszerint semmi másik izenet át ne küldessék ezen Táblától a mélt. Főrendekhez addig, míg előbbeni izeneteinket — törvényhozói méltóság s kötelesség szerint — nem tárgyalták, s iránta minket nem tudósítanak, mit — reménylem — a jövő törvényhozáskor ezen testület figyelmére méltatand. Most megelégszem csak annak kijelentésével, miszerint méltánytalanság, midőn a főrendi Tábla mellőzi azon

tiszteletet, melylyel egymás irányában a két Tábla egymásnak tartozik. Az ily tények által tekintélye s méltóságából mindegyik Tábla csak veszteni tud, mi czélja egyiknek sem lehet.

Elnök: Tehát a tek. Karok következőleg izenik határozatukat: hogy miután e tárgy magában is rövid, s nem is szenved semmi kétséget, hogy fel ne vétethessék, a természettudományi társulat és iparegyesület beczikkelyezését kivánják, és ez iránt itélőmester úr által a méltóságos Főrendek nyilatkozatát a tek. Rendek elvárják.

Klauzál (Csongrád megye követe): Én a honosítási t.-czikket kerületi ülésre kivánom áttétetni; egyébiránt azt is kivánom az itélőmester úr által megmondatni a méltóságos Főrendeknek, hogy izenetöket a tek. Rendek sérelmesnek tartják, és soha el nem fogadják, hogy ők a tárgyakat maguknál hosszabb ideig tartóztathassák csak azért, hogy majd az utolsó napokban azt izenhessék: nem vehetik fel, mert nincs idő; mit az eddigi gyakorlatot tekintve tenniök nem lehet.

Elnök: Tehát, mint már ki is jelentém, ha tetszik a Rendeknek, megmondhatja az itélőmester úr a méltóságos Főrendeknek, hogy azon izenetüket a tek. Rendek szokatlannak tartják. *(Sérelmesnek!)* No jó!

Mihályi (Mármaros megye követe, mint kerületi elnök): Van szerencsém bemutatni a kerületi ülés eredményét, ú. m. törvényjavaslatot a vallásbeli átmenet iránt; izenetét a tek. Rendeknek a katonai élelmezés és szállásolás tárgyában érkezett kegy. kir. leiratra; izenetét a tek. Rendeknek a csődtörvény módosításáról; izenetét a tek. Rendeknek a határbeli biztosságok kiegészítéséről.

Zarka országbirói itélőmester olvassa 1. az Országgyűlési Iratok közt 581. szám alatt levő izenetét a tek. Karoknak és Rendeknek a vallásbeli átmenet tárgyában folyó évi november 10-én érkezett kegy. kir. válasz iránt, melyre észrevétel nem volt; 2. az Országgyűlési Iratok közt 582. szám alatt található felirás és törvényjavaslatát a tek. Karoknak és Rendeknek az 1827: 16, 1836: 32 és 1840: 35. törvények által kirendelt határbeli biztosság tagjai kipótlása tárgyában. — Az előbbi következőleg szól:

Izenete a Karoknak és Rendeknek a vallásbeli átmenet tárgyában a folyó évi november 10-én kelt kegy. kir válaszra. — (Országgyűlési Iratok 581. szám.)

A Karok és Rendek úgy vélik, hogy a vallásbeli törvényczikkelyek szakadatlanul egymás folytában lévén helyezendők, ezen törvény-

czikkelyeknek általános bevezetéséül az szolgálhat, mely a két Tábla közös megegyezésével az e folyó évi márczius 26-án érkezett királyi válasz folytában felterjesztett szakaszokra nézve megállapított; s ez értelemben a fentisztelt kegy. kir. választ, s az abban említett törvényczikket a szokott concertatióra bocsáttatni nem ellenzik.

Egyébiránt a Karok és Rendek az országgyűlés végóráiban a további értekezésből kiszorítva látván magokat, megegyeznek, hogy ez úttal az átmenetet illető törvényczikkelyben az evangelika vallások megemlíttetvén, annak eleje következőleg álljon:

«A római katholika vallásból az evangelika vallások bármelyikére leendő átmenet eseteit illetőleg rendeltetik.»

Elnök: Horvátország részéről kinevezem azon bizottsághoz Mixich Miklós horvátországi itélőmestert.

Zarka országbirói itélőmester olvassa az Országgyűlési Iratok közt 583. szám alatt levő izenetét a tek. Karoknak és Rendeknek a csődtörvényben tett módosításokra nézve érkezett kir. válasz iránt, melyre észrevétel nem volt. Ugyan ő olvassa a Karok és Rendek izenetét a katonai élelmezés és szállásolás tárgyában folyó évi november 10-én kelt kegy. kir. válasz iránt, mely az Országgyűlési Iratok közt 584. szám alatt van.

Sőtér Ferencz (Mosony megye követe): Midőn a méltóságos Főrendek valamit elhalasztanak, hozzá teszik az okot is; midőn tehát mi is ezen fontos tárgyat elhalasztjuk, oda lehetne tenni, hogy az idő rövidsége miatt halasztjuk el.

Mihályi (Máramaros megye követe): Nem az idő rövidsége miatt, hanem mivel a kir. válaszban említve van a jövő országgyűlésrei halasztás; azért halasztjuk el.

Ekkor az országos ülés kerületivé alakult át.

350. Kerületi ülés.

1844 november 11-én.

Tárgy: A honosítás ügyében készült 2-ik főrendi válasz.

A méltóságos Főrendek jelenleg sem látván czélszerűnek a jelenlegi honosítási módot, a nélkül, hogy akár a kezdeményezési jog kérdését, akár az alsó Tábla honosítási jogát csak távolról is kétségbe hoznák, ismételve felszólítják a tek. Rendeket, hogy idő rövidsége miatt e tárgygyal felhagyni szíveskedjenek.

Beöthy Ödön csodálkozását és megütközését fejezi ki azon modoron, hogy most a Főrendek e tárgynál és sok másnál azt mondják izeneteikben, hogy, miután a tárgyat vitatás alá vették, idő rövidsége miatt a törvényjavaslat érdemleges tárgyalásába nem bocsátkozhatnak, pedig a helyett, míg vitatkoztak, az idő alatt, míg ez izenetük elkészült, a honfiusítandókat szinte egyenként is tárgyalás alá vehették és kimondhatták volna: ezt bevesszük, ezt nem vesszük be. Én a Főrendek ezen politikáját be nem láthatom s mint mult alkalommal kimondatott úgy most is átizentetni kívánom, hogy sajnosan tapasztalják a Rendek, miképp a fennálló törvény engedvényezése mellett a nemzetet százados jogának gyakorlatában akadályoztatni meg nem szünnek; egyébiránt a Főrendek modorát jogszerűnek el nem ismerik, annyival is inkább, mivel a törvényhozás ezen törvényes jogától el nem állott. Annálfogva szólíttassanak fel a Főrendek újabban, hogy ez érdemben az egyes honfiusításért folyamodók el vagy el nem fogadása iránt határozottan nyilatkozzanak.

Zsedényi Eduárd noha utasítása értelmében ellene volt a honfiusításnak, a méltóságos Főrendek abbeli nyilatkozatát, hogy a kezdeményi jog vitatásába nem bocsátkoznak, helytelennek s törvényszerűtlennek vallván, a méltóságos Főrendeket értesíttetni sürgeté arról, hogy a tek. Rendek az alsó Tábla kezdeményi jogának vitatása ellen tiltakoztak.

És miután megjegyzé *egy követ,* miképp furcsának tetszik neki, hogy a méltóságos Főrendek rá nem érvén a honfiusíttatni javaslott egyének fölötti véleményük kimondására, az alsó Táblát a honosításoknál bonyolultabb törvény alkotására szólítják fel: a kerületi

elnökség Bihar és Szepes megyék követeinek közhelyesléssel fogadott nyilatkozatai értelmében kimondá a végzést.

*

Rövid szünet után, a kerületi ülés ismét **országos üléssé** alakult, melyben

Széll Imre nádori itélőmester jelenti a tek. Rendeknek a nádor ő cs. kir. Főherczegsége és a méltóságos Főrendek megbizásából, miképp ők azon izeneteket, melyeket a tek. Rendek a vallás tárgyában november 9-én ugy, mint 10-kén kelt kegyelmes királyi válaszokra nézve átküldöttek, a méltóságos Főrendek elfogadják; úgy szinte a csőd iránti törvényczikket, valamint a Ludovikára és a muzeumra tett ajánlatok beczikkelyezése iránti törvényczikkben is megegyeznek. Egyébiránt országbiró ő Nagyméltósága kéreti a tek. Rendek közzül azokat, kik a concertáló választmányban vannak, hogy méltóztassanak most mindjárt concertatióra menni.

A tek. Karoknak és Rendeknek izenete a vallás tárgyában 1844 november 9-én kelt kegyelmes kir. válaszra az Országgyűlési Iratok közt 585. szám alatt van s igy szól:

A Karok és Rendek a folyó évi november 9-ik napján felterjesztett törvényjavaslat bevezető, úgy szinte a 2-ik és 3-ik §-ait a szokott concertatióra bocsáttatni nem ellenzik; kijelentvén egyébiránt, hogy a reversálisokra, s az 1840. év május 7-ik napján felterjesztett törvényjavaslatnak egyéb §-aira nézve előbbi nézetükhöz ragaszkodnak; s mindazoknak, úgy szinte a vallásos egyéb fennforgó kérdéseknek is további szorgalmazását a jövő országgyűlésre fenntartják.

---

351. Kerületi ülés.

1844 november 11-én, d. u. 4 órakor.

Elnökök, jegyző, naplóvivő az előbbiek.

Tárgy: Izenetek a honosítás és országos ajánlatok tárgyában. Felirási javaslat a hitelintézet ügyében.

Mindjárt az ülés elején *Palóczy kerületi jegyzőnek* a honosítás ügyében szerkesztett izenete hitelesíttetett; majd *Ghyczy Kálmán kerületi jegyző* olvasá az ország közszükségeire tett országos ajánlatróli 4-ik izenetet, mely közhelyesléssel fogadtatván

Beöthy Ödön a pénzügyi munkálat körül ernyedni nem tudó szilárd buzgalommal eljárt, jeles és *szerény* — a mint követtársaitól neveztetik — *Ghyczynek* a Tábla nevében szíves köszönetet szavazott, mely általános visszhanggá válván, a polgári bizodalommal megtisztelt érdemes férfiu harsány éljenek közt tért helyére.

Ezután tárgyalás alá került válasza a méltóságos Főrendeknek a hitelintézeti újabb felirási javaslatra. A méltóságos Főrendek a felirás érdemére nézve kezet fognak a tek. Rendekkel, de annak éles modorát nem helyeselvén, szelídebb hangú felirás szerkesztésére szólítják fel a Rendeket, azon megjegyzéssel, hogy a kegyelmes királyi válasz kedvező pontjait kiemelve, a többiek helybenhagyására kéressék meg Ő Felsége.

Szentkirályi (Pest megye követe) csodálkozását jelenti ki, hogy miután ezen felirásban leginkább az van kiemelve, miszerint a felelőségre nézve a kormány legkisebb figyelmet sem akar fordítani, a Főrendek a felirás fölterjesztését ellenzik, holott ezen felelősség eszméjét az országos igazgatóságra önmagok állították fel.

De némelyek azon oknál fogva, mivel a dolog érdeme iránt nincs a két Tábla közt különbség, csupán a szavakat kívánják megváltoztatni a Főrendek; miután a hitelintézet létesítése közkívánat, a czél elérése végett a főrendi kívánat következtében rövid felirásban kívánták a fölterjesztett törvényjavaslat megerősítését szorgalmazni, azonban a nagy többség «maradjon» szavával az előbbeni szerkezetet tartotta meg.

Elegyes ülés.

1844 nov. 11-én, d. u. 4 órakor.

Majláth György országbiró: Folytattuk a m. udvari cancelláriával a concertatiót, a vallás dolgát és a csődpereket illető t.-czikkekre nézve. Mi észrevételei lettek azok iránt az udvari cancelláriának, azt a mélt. és tek. orsz. Rendek az itélőmester úr által felolvasandó jelentésből méltóztatnak bővebben megérteni. Egyébiránt jelentenem kell, hogy az ország Rendeinek azon kívánságát is nyilvánítottam, hogy a muzeum, Ludovicea és a magyar tudós társaság számára tett legújabb ajánlatok beczikkelyeztetése a concertatió útján eszközöltethetik; de azon választ vettem, hogy miután e tárgy még Ő Felsége elébe felirás utján terjesztve nincsen, s erre nézve kegy.

válasz nem érkezett, a magyar cancellária concertatió utján az iránt értekezésbe nem bocsátkozhatik.

Széll Imre ítélőmester olvassa a m. kir. udvari cancelláriának 1844 nov. 5-én tartott concertatió alkalmával tett észrevételeit; jelesen a vallásbeli t.-cz. iránt, melyek az Országgyűlési Iratok közt 586. sz. a. vannak s így hangzanak:

A m. kir. udvari cancelláriával 1844. évi nov. 11-én tartott concertatio alkalmával tett észrevételek.

A vallásbeli átmenet tárgyában fölterjesztett t.-cz.-et az erre következett kegy. kir. válaszszal együtt az ország Rendei oly megjegyzéssel a concertatióra bocsátván, hogy a vallásbeli t.-czikknek általános bevezetésül az szolgáljon, mely a két Tábla közös megegyezésével az e f. évi márcz. 26-ikán érkezett kegy. kir. válasz folytában felterjesztett szakaszokra nézve megállapíttatott; úgy a vallás dolgában felterjesztett törvényjavaslatnak bevezető része, valamint a 2-ik és 3-ik §-aira is az e részben érkezett kegy. kir. válasz értelmében a concertatióra utasíttatván, ezeknek folytában a vallás tárgyábani t.-czikk, figyelmezve az e részben fölterjesztett törvényjavaslatokra és ezekre következett kegy. kir. válaszokra, kiterjedve azon vegyes házasságokra is, melyek az 1839. évi márcz. 15-től kezdve nem kath. lelkészek előtt köttettek össze, a concertatió utján a t.-cz. következendőképp alakíttatott össze:

Törvényczikkely a vallás dolgában.

A bécsi és linczi békekötések alapján az 1790/1: 26-ik t.-czikk következendőkben bővíttetik s illetőleg módosíttatik:

1. §. Kijelentetik, hogy azok, kik 18 éves koruk eléréseig az ev. vallásban neveltettek, a nőszemélyek pedig férjhez menetelök után, habár még ezen időkort el nem érték is, sem maguk, sem maradékaik vallásos kérdés alá nem vétethetnek.

2. §. A jelen törvény kihirdetése után keletkező azon vegyes házasságok is, melyek ev. lelkipásztor előtt köttetnek, törvényesek.

3. §. Azon vegyes házasságok, melyek róm. kath. és az ev. vallás bármelyikéhez tartozó felek között az 1839. évi márcz. 15-ik napjától kezdve a most folyó 1844. évi nov. 10-ik napjáig köttettek és nem róm. kath., hanem az ev. vallás bármelyikének lelkipásztora által adattak össze, törvényesítetteknek jelentetnek ki.

4. §. Az illető törvényhatóságok kötelesek a jelen törvény ki-

hirdetésétől számítandó egy év alatt ily házasságokat hitelesen összeiratni; az összeirást a felek és maradékaik jövő biztosítása végett levéltáraikba betétetni s mennyiben a házasságok az illető egyházi anyakönyvben beirva nem lennének, ezen anyakönyvbe beiratni.

5. §. A róm. kath. vallásból az ev. vallások bármelyikére leendő átmenet eseteit illetőleg rendeltetik:

6. §. Az átmenni kivánó ebbeli szándékát maga által választott két tanu jelenlétében azon vallásbeli lelkipásztor előtt, kinek egyházi községéhez addig tartozott, nyilatkoztassa ki.

7. §. Ezen első kinyilatkoztatástól számítandó 4 hét eltelte után ugyanazon, vagy más, szinte általa meghivott két tanu jelenlétében ugyanazon egyházi községnek lelkipásztora előtt ujolag nyilatkoztassa ki, hogy átmeneti eltökéllett szándéka mellett továbbá is megmaradott.

8. §. Az átmenni akaró mind első-, mind másodizbeni nyilatkozata felől azon lelkipásztortól, ki előtt átmeneti szándéka iránt nyilatkozott, mindkét izben külön-külön bizonyságlevelet kérjen.

9. §. Ha a lelkipásztor a kivánt bizonyságlevelet akár a 6-ik §., akár a 7. §. esetében bármi oknál fogva azonnal ki nem adná: mind az első-, mind a másodizben tett nyilatkozat felől bizonyságlevelet a jelen volt tanuk adjanak.

10. §. Az átmenni akaró a 8-ik vagy 9-ik §. rendelete szerint vett bizonyságleveleket azon vallásbeli lelkipásztornak, mely vallásra átmenni szándékszik, bemutatván, ez által az átmenet egy vallásról a másikra teljesen befejeztetett. Ezen bizonyságlevelek előmutatása nélkül azonban az átmenet meg nem történhetik.

11. §. A megtörtént átmenetek az illető püspöki hivatalok által a Helytartótanács utján tudomás végett félévenként fognak Ő Felségének bejelentetni.

Hubay József kir. személynöki itélőmester olvassa a magy. kir. udvari cancelláriának 1844 nov. 11-én tartott concertatió alkalmával tett észrevételeit az 1840. 22-ik t.-cz. bővítéséről, illetőleg annak módosításáról készített t.-czikk iránt, melyek az Országgyűlési Iratok közt 587. sz. alatt vannak.

Kir. személynök: Méltóztassék cs. kir. Főherczegségednek megengedni, hogy ezen jelentések fölvétessenek a tek. Rendeknél is.

Nádor ő cs. kir. Fensége: Tessék a tek. Rendeknek termökbe átmenni és ezen felolvasott jelentéseket tárgyalás alá venni.

Országos ülés *(folytatólag d. u. 4 órakor.)*

Elnök: Majd fel fog olvastatni a protocollum, tessék figyelemmel lenni, mert már bajos lediktáltatni.

Széll Imre itélőmester olvassa a m. kir. udvari cancelláriával tartott concertatio alkalmával tett 586. szám alatti észrevételeket.

Elnök: Erre nézve tehát nem volt észrevétel. *(Helyes!)* Tessék a mélt. Főrendeknek megmondani, hogy itt nem lévén iránta semmi észrevétel, Ő Felsége elébe fog menni.

Széll Imre nádori itélőmester jelenti, hogy a Ludovicea magyar katonai intézetre tett adakozásokra és a nemzeti muzeumnak folytatva tett segedelemre nézve készült törvényjavaslatot a mélt. Főrendek szinte concertatiókra kivánják vitetni.

Elnök: Megvallom, hogy ezek elmaradhatnak, máskor is úgy volt a summára nézve; a legkisebb summa is oly szép, mint jó, de most nem telik idő, van jövő országgyűlés is. *(Helyes!)* Tehát meg fog izentetni, hogy ezek elmaradnak.

Zsedényi (Szepes megye követe): Mielőtt az itélőmester úr átmenne, a nemzeti szinház iránti izenetet referálja, véleményem szerint azt provisió nélkül hagyni nem lehet.

Hubay itélőmester: Délelőtt vett parancs következtében megtettem a főmélt. Táblánál azon jelentést, hogy a tek. Rendek azon eljárását a mélt. Főrendeknek, melynél fogva az országgyűlésnek e jelen szakában új tárgyakat felvenni nem kivánnak, szokatlannak és sérelmesnek tartják. Ennek következtében Ő cs. kir. Főherczegsége és a mélt. Főrendek jelentik általam, hogy az országgyülésnek mostani körülményei között határozatukhoz továbbá is ragaszkodnak.

Ugyanazon itélőmester olvassa az 1840:22. t.-cz. némely §-ainak bővítéséről s illetőleg módosításáról szóló törvényjavaslatra nézve a concertatio alkalmával tett 587. szám alatti észrevételeket.

Ghyczy (Komárom megye követe): A kerületben is kérdés volt az iránt, mint értjük a kir. választ? t. i. vajjon a 6. §-t pazarlás esetében egészen kivánja-e Ő Felsége kihagyatni, vagy csak némely szavakat? A tek. Karok és Rendek azt vélték, hogy csak a pazarlás megemlítését nem ellenzi Ő Felsége, s minthogy csak ismétlés foglaltatik a «fényűzés» kitételben, ezt kivánja kihagyatni. A concertatióból pedig azt értjük, hogy az egész §. hagyassék ki. Lényegest nem foglal magában az egész, igaz, s ha valaki bukásért megbüntetendő,

különben is ki lehet tenni, hogy bukása pazarlásból történt, s Ő Felsége ezt nem difficultáltathatja.

Elnök: A bukás pazarlásból ered; de a bukottnak állapota fényűzésből következik.

Klauzál (Csongrád megye követe): Én pedig a fényűzést kihagyatni nem akarom, mert ez egy kis privilegiuma lenne azon osztálynak, mely fényűzésből költi el másoknak kicsalt vagyonát, a melynél pedig rosszabb lelküséget nem tartok, mint t. i. ha valaki fényűzésből pazarolja el más pénzét, mi közönségesen a szerencsétlen kezelésnek következése. Én tehát nem tudok megnyugodni abban, hogy a fényűzés kihagyassék, mert ez éppen a más pénzével fénytűző osztálynak szolgálna mintegy kiváltságul.

Elnök: Véleményem szerint a fényűzés és pazarlás synonim s annak esetét meghatározni nagyon bajos. Én nem is tudnám megmondani, mi különbség van a fényűzés és pazarlás között? azért kimaradhat.

Majláth (Baranya megye követe): Méltánylom azt, mit Csongrád megye követe a fényűzésről előadott; de minthogy erre nézve egy régi törvényben van már provisio, a mennyiben a ki elég okát nem tudja adni bukásának, az bűnvád alá esik, abban elegendő biztosítékot látván, ezen §-nak kihagyására szavazok.

Olgyay (Pozsony megye követe): Hogy a «fényűzés» szó kihagyassék, annak látom okát, de miért kellene a pazarlás szót kihagyni? nem tudom. A mit Baranya követe mondott, hogy erre nézve van már provisio téve, mert ha valaki okát nem tudja adni bukásának, büntetés alá vétetik, arra nézve kérdem: ki fogja ezen törvényből megmagyarázni, hogy a pazarlást nem lehet olyannak venni, melyet nem lehetne megbüntetni? Én a pazarlás szót benn akarom hagyni, mert a ki fényűzéssel fecsérli jószágát, az egyszersmind pazarló is.

Szentpály (Ugocsa megye követe): Részemről a 6-ik §. kihagyását kivánom.

Szentkirályi (Pest megye követe): Ha a törvénynek azon okát keressük, miért kell megbukottat büntetni? véleményem szerint nem lehet más oka, mint az, ha valaki csalárd bukást tesz; azaz olyan bukást, mely által hitelezőit megcsalta. A pazarlás esetei gyakran előfordulnak, de a ki vigyázatlansággal adja tovább pénzét, az azt láthatólag teszi, úgy, hogy hitelezői felügyelhetnek reá. Én azt gondolom tehát, hogy ha ez kimarad is, nem fogunk a törvény czéljának ellene cselekedni, s nem ellenzem, hogy kimaradjon. *(Kimarad.)*

Elnök: Tehát meg lesz izenve a mélt. Főrendeknek, hogy erre is reá állanak a tek. Rendek.

Hubay ítélőmester olvassa az Országgyűlési Iratok közt 588. sz. a. található 3-ik izenetét a tek. Karoknak és Rendeknek a honosítás iránt; továbbá olvassa az 589. sz. a. levő 4-ik izenetét a tek. Karoknak és Rendeknek a mélt. Főrendekhez az országos közszükségek fedezésére teendő országos ajánlatok és országos pénztárak jövedelmeinek beszedése és kezelése módjáról.

Tomcsányi (Békés megye követe): E tárgyra nézve már bővebben nyilatkoztam, hogy t. i. a Főrendek izenetét elfogadni kész vagyok, s most is csak azt ismételve, e tárgy felett hosszasan szólani nem akarok. Arra figyelmeztetem azonban a tek. Karokat és Rendeket, miszerint nekem azon elvnek kivivására, hogy a summára nézve a másik táblának beleszólása ne legyen, míg ezen Tábla mostani alakjában fennáll, semmi reménységem sincs. Ennélfogva ezen elvnek a reménylendő kis hasznot is alárendelni nem akarván, mint mondám, a mélt. Főrendek kivánatát elfogadom.

Majláth (Baranya megye követe): Igazolásom tekintetéből én is kijelentem, hogy a mélt. Főrendek izenetét részemről is elfogadom; mert bár mélyen érzem súlyát azon felelősségnek, mely reánk háramlik, ha ezen elvnek vitatásába bocsátkozunk: vajjon a subsidiumok megajánlásához nemcsak positive, vagy negative, hanem a summára nézve belebocsátkozólag is van-e joga a mélt. Főrendeknek szólani vagy nincs? bár mélyen érzem azokat, melyek e tekintetben felhozattak, de mélyen érzem súlyát azon felelősségnek is, melylyel tartozunk azon néposztálynak, melyet most csak pártfogolunk és nem képviselünk. Hogy tehát valaha a teherviselés közös legyen, a mélt. Főrendek izenetét elfogadom.

Zmeskál (Árva megye követe): Én a mélt. Főrendek izenetét elfogadom azért, minthogy én nem a summában, hanem a közös teherviselés elvében helyeztetem az erőt.

Draveczky (Zemplén megye követe): A közös teherviseléshez nem járulhatván, ezen okból a főrendi izenetet nem pártolom.

Somssich (Somogy megye követe): Azon erős meggyőződésemnél fogva, hogy soha e Tábla nagyobb hibát el nem követett, mint midőn a közhaza oltárára teendő adózási téren magát a fizetés alól — habár egy fillérrel is kivonta — ismétlem, amit sokszor mondottam, s a mélt. Főrendek izenetét elfogadom.

Szallopek (Verőcze megye követe): Én is kijelentem igazo-

lásom végett, hogy küldöim az 1 milliót megajánlották; a Főrendek izenete pedig utasításommal összhangozván, azt pártolom.

Cseh (Szerém megye követe): Én is elfogadom a főrendi izenetet.

Elnök: Tehát megmarad, a mint van, s át fog vitetni a mélt. Főrendekhez. Emlékeztetem a tek. Karokat és Rendeket, hogy a szokott felirás még nem készült el, mely mellett a törvényczikkek felszoktak Ő Felségéhez menni; méltóztassanak tehát elkészíttetni minél előbb.

Palóczy (Borsod megye követe): Én tettem fel egy kis felirási javaslatot ugyanazon szokott szavakkal és szerkezetben, mint már három országgyűlésen tevém, s ezennel bemutatom ha helyben tetszik hagyni. *(Éljen!)*

Széll Imre itélőmester: Olvassa ugyanezen comitivát, mely az Országgyűlési Iratok közt 590. szám alatt van s a következő:

Felséges stb. Miután a folyó évi május 1-ső napjától hozzánk bocsátott kegy. kir. leiratból megértettük, hogy Felséged ezen országgyűlésnek befejezésére (utóbb meghosszabbítva) határidőt tűzvén ki, kegyelmesen kívánja, hogy tanácskozásaink eredményét terjesszük fel: ennek következtében az országgyűlési értekezések és egyezkedések útján alkotott törvényczikkeket alább ·/. alatt mellékelve kegy. kir. jóváhagyás végett alázatosan bemutatjuk, s magunkat s az ország minden lakosait csász. kir. kegyelmébe ajánlván, jobbágyi alázatossággal maradunk. Kik egyébiránt stb.

Kubinyi (Nógrád megye követe): Én arra szólítom fel a tek. Karokat és Rendeket, hogy mindaddig, míg a magyar nyelv tárgyában tisztába nem jövünk, ezen fölirás ne küldessék át a méltóságos Főrendekhez.

Klauzál (Csongrád megye követe): Átküldését ezen felirásnak én sem akartam még most mindjárt. Legyenek készen a törvényczikkek, legyünk tisztában a magyar nyelv iránt előbb s azután fogunk intézkedni.

Széll Imre nádori itélőmester: Van szerencsém jelenteni a tek. Karoknak és Rendeknek, hogy Ő cs. kir. Főherczegsége és a mélt. Főrendek a vallás tárgyában szerkesztett törvényjavaslathoz tökéletesen hozzájárulnak s jelentetik a tek. Karoknak és Rendeknek, hogy a concertationális választmánynak ki fog adatni. *(Ki kell nyomatni!)* Végre a mélt. Főrendek hozzájárúlnak ahoz is, mit a tek. Karok és Rendek a Ludoviceára és a nemzeti muzeumra tett ajánlatokra nézve átizentek.

Elnök: Ezek sorban ki fognak nyomatni.

Rövid szünet után Hubay itélőmester a mélt. Főrendektől visszajövén

Elnök: Itélőmester úr azon kétséget teszi magának, hogy mint a közmunkáknál méltóztattak említeni, t. i. az «ingyen» szó kimarad, — azt mondja, hogy még ezt nem jelentette be a mélt. Főrendeknél, minthogy annak itt határozottan lett kimondását nem tudta. Tessék tehát most megjelentetni, hogy mi azon szót kihagytuk.

Hubay kir. személynöki itélőmester: Van szerencsém a tek. Karoknak és Rendeknek jelenteni, hogy a mélt. Főrendek a csődtörvényről szóló törvényczikk 6. §-ának kihagyásában megegyeznek.

Elnök: Most érkezett meg a *szinház iránti izenet.*

Zarka János itélőmester olvassa válaszizenetét a méltóságos Főrendeknek a nemzeti szinház tárgyában, mely az Országgyűlési Iratok közt 591. szám alatt van.

Fiáth (Fehér megye követe): Ha valamely tárgyat időrövidsége miatt nem lehet felvenni, ezen tárgy az, melyre a mélt Főrendek figyelmünket felhívták, s melyet most hosszasan vizsgálgatni nem lehet. Az elnök Ő Exciájának nyilatkozatából eléggé kitünik, hogy ő magát a kezelésre nézve tisztában lenni tudja. Én a tek. Karoknak és Rendeknek végzéséből egyáltalában nem tudom kihozni azt, hogy mi Ő Exciájának, az orsz. vál. elnökének eljárását legkevésbbé is kétségbe hoztuk volna; mi azt jelentettük ki csak, hogy azon pénz, melyet az országos Rendek a választmány kezelésére bíztak, oly szent, mint az árvák pénze, melylyel könnyelműen bánni senkinek sem szabad, és ha ezen pénz elveszne, azok, kik ennek okai, a választmány vagy akárki, de Gyürky Ő excellentiája — mint mondja — nem volt, annak visszapótlására törvényesen is kényszeríttessenek. Azt hiszem, hogy ezen határozatunknál megmaradunk, s ez — úgy hiszem — Ő excellentiáját nem érheti. A mint értesítve vagyok, gróf Széchenyi István a benne központosult bizodalom mellett sem akarja elvállalni az igazgatói hivatalt. Ezt sajnálom, de úgy hiszem, találunk olyat, ki ő nála szívesebb lesz, s ezen alkalommal szerencsés vagyok a tekintetes Karoknak és Rendeknek gróf Ráday Gedeont ajánlani, ki jelenleg ugyan nincs a teremben. Előadásomat tudnám okokkal is támogatni, de elég annyi, hogy ő ezen ügyben már eddig is számtalan fáradozásokat tett. *(Hosszas: Éljen gróf Ráday!)*

Beöthy (Bihar megye követe): Annyit vagyok bátor kijelenteni a számadások iránt, miszerint ha az országgyülésnek talán éppen utóestvéjén nem volnánk, legjobb lenne a számadást rendesen meg-

vizsgálni az egész előadásnak áttekintése után; de ez most már lehetetlen lévén, a jövő országgyűlés múlhatlan teendői közzé marad fenn. Most csak annyit határozzunk, hogy akárki lenne is azon személy, kinek gondatlan kezelésén a pénz elveszett, számadás alá vetessék, szigorún fizetni fogja a veszteséget, s majd a jövő országgyűlés az egész ügyet átvizsgálván, be is fogja fejezni az ez iránt teendőket.

Elnök: Én azt tartom, nem is lehet mást kivenni a követ úrnak előadásából, mint hogy itt személyesen senkisem gyanúsíttatott; hanem azon vélemény van kijelentve, hogy ha a számadásban hiány van, akárki annak az oka — senkit meg nem nevezvén — azon hiányt pótolni tartozzék. Másikra nézve, a mennyiben gróf Széchenyi István ezen tisztet nem vállalja fel, úgy látom, a tek. Rendek közfelkiáltásából, hogy gróf Rádayt kivánják megválasztani. *(Gróf Ráday riadó s hosszas éljenzések közt belép a terembe.)*

Gróf Ráday (Pest megye követe): Kegyelmes Uram! Én nem is tudom, mire voltam szerencsés megválasztatni, és nem tudom, mi lenne kötelességem is; ezt pedig nem tudva, ezen tisztet jó lélekkel el nem vállalhatom.

Fiáth (Fehér megye követe): Gróf Ráday Gedeonnak előadására mondhatom, hogy kötelességét ő is tudja, mint más, ki a tanácskozásokban részt vesz; annak megfelelni csak oly nehéz, mint nehéz megnyerni azon bizodalmat, mely éppen a gróf urat jelöli ki. *(Tomboló éljenzés.)*

Gróf Ráday (Pest megye követe): Miután én igen megismerem azt, hogy az ily dolog felelet terhével jár, én pedig a pénz kezeléséhez nem oly nagyon értek: kérem e különben diszes hivatalt másra ruháztatni. *(Folytonos éljenzések.)*

Fiáth (Fehér megye követe): Felvilágosításul azt nyilatkoztatom ki, hogy azon summa, mely elveszettnek tartatik, elveszve nincs, s csak azért szükséges a kezelőknek ezen ügyről később gondoskodni, hogy azon summa, mely csőd alatt van, el ne veszszen.

Perczel (Tolna megye követe): Kérem Excellentiádat, méltóztassék ezen közakarattal történt megválasztást végzésileg kijelenteni.

Elnök: Az 1-sőre nézve mondottam már: senkinek személye nem érdekeltetik; a 2-ikra nézve: ha gróf Széchényi István el nem vállalja, jelenleg a közbizalom gróf Ráday Gedeon urban központosúl. *(Hosszas éljenzés.)* Ez meg fog izentetni a méltóságos Főrendeknek.

Gróf Ráday (Pest megye követe): Arra kérem tehát a tekintetes Karokat és Rendeket, miszerint méltóztassanak a megye és város részéről is egy-egy személyt segédül kinevezni.

Zsedényi (Szepes megye követe): Én azt tartom, midőn a tekintetes Karok és Rendek Pest megye érdemes követében, gróf Ráday Gedeonban helyezték bizodalmukat, teljes hatalommal igazgatót választottak, a kinek tehát hatalmában fog állani, akár a megye részéről, akár a város részéről valakit maga mellé felvenni, mert ez egyedül ő tőle fog függeni.

Hubay József ítélőmester: A honosítás iránti izenetére a tek. Karoknak és Rendeknek ő cs. kir. Főherczegsége és a méltóságos Főrendek azt izenik, hogy az országgyűlésnek jelen állapotában továbbá is előbbi nézeteiknél maradnak.

Beöthy (Bihar megye követe): E tárgyat tovább fejtegetni nem lehet, mert az időből kifogytunk. Én azt hiszem, hogy jövőre nézve a tekintetes Rendek, ha szükségesnek látják, ez iránt minden esetre rendelkezhetnek. Ezen törvényczikknek elkészítése most elmarad; nem azon okból, mely itt megpendült s czélba is vétetett, hanem azért, mert az igen sok dolog miatt nem maradt rá idő. Jövőre nézve minden esetre fenntartják maguknak a tek. Rendek, hogy e tárgy iránt akár ujonnan intézkedjenek, akár a régi törvényes szokásnál továbbá is megmaradjanak.

Török (Arad megye követe): Ha a méltóságos Főrendek által előhozott okot most elfogadjuk: természetes, hogy a honosítástól minden országgyűlésen elesünk. A honosítások közönségesen országgyűlés végén jönnek elő, és ha ezek átküldetnek, s a méltóságos Főrendek több hasonló izenettel jönnek elő, ily formán a tek. Karok és Rendek törvényes jogaikból engednék magukat kivettetni. Én tehát ez ellen megyém részéről óvást teszek.

Klauzál (Csongrád megye követe): Azt tesszük mindnyájan, s izenetváltásra nincs idő; csak annyit kivánok kijelenteni, hogy a méltóságos Főrendeknek ezen országgyűlésen oly eljárási módja támadott, mely lehetetlen, hogy megütközést ne gerjeszszen. A méltóságos Főrendek maguknak tetszenek abban, midőn az alsó Táblának indítványozási jogát nullificálni akarják; de ők fogják annak következéseit megérezni, mit tesz az alsó Táblát nullificálni. A méltóságos Főrendeknek joguk lett volna a honosítandókra nézve észrevételöket megmondani; de hogy azon 28 egyén iránt, anélkül, hogy azoknak érdemeit tárgyalás alá vették volna, azt mondják ki, hogy nem járulnak hozzá, ez nem egyezik meg a törvényes javaslattal, sem azon állással, mely őket illeti. Ragaszkodom azon óváshoz, mely kijelentetett.

Elnök: Ha úgy kellene érteni a méltóságos Főrendeknek ezen izenetét és szándékát, hogy nekik hatalmukban és akaratjukban van a

MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA KÖNYVTÁRA

honosítási törvényben, a törvényes szokásban változást tenni, és az országnak ezen jogát akadályozni: annak én is ellene mondanék; de én azt tartom, inkább oda lehet vonni a méltóságos Főrendek szándékát, hogy a mostani országgyűlésnek végén erre már nem lehet az idő rövidsége miatt figyelmet terjeszteni. Véleményem szerint tehát legjobb, ha a tekintetes Karok és Rendek is a maguk jogaihoz és a törvényhozás előbbi gyakorlatához továbbá is erősen ragaszkodnak; sokkal világosabbak azok, mint sem, hogy ellenkező szokással megrendíteni lehessen.

Karácsonyi (Torontál megye követe): A mult országgyűlésen és a mostanin láttuk, miként ezelőtt a méltóságos Főrendek igen könnyen készek voltak a honosításra. Kérdem: miért van most az, hogy a honosítástól a méltóságos Főrendek oly igen visszatartózkodnak; mi lehet ennek oka? Az: mert látják, hogy a tek. Karok és Rendek Táblája most már módot talált, melynél fogva a főrendi Tábla a honosítással úgy, mint eddigelé saját embereit creálta, azon főrendi legiót többé nem szaporíthatja. Ha nem lennénk az országgyűlés végén, s a dolog nem szűlne ingerültséget: nevezhetnék embereket, kiknek felvételében nem voltak a méltóságos Főrendek difficilesek, kiket a hazára nézve minden érdemek nélkül egyszerű folyamodás következtében felvettek honosoknak, s a mi több, honosítottak meg folyamodás nélkül is. Én is ragaszkodom azokhoz, melyeket Arad és Csongrád megyék követei előadtak, és amennyiben a méltóságos Főrendeknek tetszik új szokásokat teremteni, meg várom ezen Táblától is, hogy szinte új szokásokat fog megpendíteni a jövő országgyűlésen.

Szentkirályi (Pest megye követe): Ha állana az, mit ő Excellentiája előterjesztett, én sem szólanék egy szót is, mert én is azt hiszem szükségesnek, hogy a honosításnak mostani módját megszüntetni, s e helyett honosítási törvényt alkotni kell. De én a dolgot nem igy látom. A mélt. Főrendek ezen az országgyűlésen e Táblának két sarkalatos jogát látszottak ostromolni t. i. a kezdeményi jogot és az ajánlatok mennyiségének meghatározásában e Tábla által mindig gyakorlott és soha kérdésbe nem vett jogot. A kezdeményi joggal az van kapcsolatban, hogy ha a tek. Karok és Rendek valamely tárgyat átküldenek, a másik Tábla azt tanácskozás alá venni köteles, ráfelelni tartozik, s ennél tovább nem mehet; vagy ha mégis, úgy ezen körülmény csak kis tárgyakra nézve van, melyek nem oly igen fontosak. Emlékeztetem a tek. Rendeket a mult országgyűlésre, midőn a szólásszabadság sérelme forgott fenn; azt a mélt. Főrendek az 1790. 13. t.-cz. ürügye alatt igen hosszu ideig tárgyalni nem akarták. Én tehát, a

mennyiben ezen értelme volna a mélt. Főrendek izenetének, akkor a dolgot már nem azon a téren látom, hogy egyik vagy másik a honosítandók közül részesüljön-e azon törvényes kitüntetésben, melyet a tek. Karok elhatároztak? és itt nem alkalmazási kérdést látok, hanem látok elvkérdést megtámadva, és én e Táblának ezen jogát nemcsak mint ezen Táblának tagja, hanem mint az alkotmányos álladalomnak védője is, mindaddig míg ez a törvény által a mélt. Főrendekre átruházva nem lesz, védeni kötelességemnek tartom; s a mennyiben a mélt. Főrendeknek első izenete és az abban kimondott okok egyenesen e jogot látszanak megtámadni, az ellen óvást teszek. A másik kérdés az ajánlatok mennyiségének meghatározását illeti. Ez másik sarkalatos joga e Táblának, mely nem annyira a jelen időkben lehet fontossá, midőn az országnak financiális rendszere meg fog változni. Én ezen jogot e Tábla jogai közzül a legbecsesebb depositumnak tartom, melyet mi átbocsátani akarunk a jövendőségnek. E részben is tehát megyém részéről ünnepélyes óvást teszek. *(Mindnyájan!)*

Zsedényi (Szepes megye követe): Én Pest, Csongrád és Arad megyék követeinek óvásához ragaszkodom, hogy t. i. mi a kezdeményi jogokat veszélyeztetni nem engedjük. Kívánom tehát a mélt. Főrendeknek komolyan megizenni, hogy mi előbbi izenetünkben kifejtett nézeteinkhez és jogainkhoz szigorúan ragaszkodunk, s a jövő országgyűlésnek adjuk át ezen törvényjavaslatnak szorgalmazását.

Beöthy (Bihar megye követe): Én pedig semmit sem kívánok megizenni. Az ily protestatiók a viszonizenetekben more patrio oly divatosak, hogy végre minden erejöket elvesztik. Majd itt lesz a jövő országgyűlés s fogják ott is tudni, mit kell tenni. Nekem a Főrendekkel erre nézve semmi vitám; majd 3 év mulva müködjünk, a mikor ismét lesznek itt jogaikat védni tudók.

Perczel (Tolna megye követe): Én Szepes megyének indítványát nem fogadom el, mert bár ugy látszik is, mintha ő a mélt. Főrendeknek indítványozási joga ellen kelne fegyverre, mégis ellátszik ismerni a főrendi Táblának is indítványozási jogát, midőn azt kívánja megizentetni, hogy mi a kezdeményi jogokat nem engedjük általuk veszélyeztetni. Nehogy tehát a másik Táblának valami ilyes kezdeményi joga akár mely szín alatt is elismertessék, kívánom az egész ügyet letétetni.

Tomcsányi (Békés megye követe): Ha mi azt tennők, mit Szepes követe javaslott: azon lépéssel veszélyeztetnők éppen kezdeményi jogunkat.

Elnök: E szerint, a mint többen kijelentették a tek. Karok és

Rendek közzül, Bihar, Csongrád és Pest megyék előadásához járul a többség.

Hubay ítélőmester: Az ország közszükségeinek fedezésére teendő ajánlat és az orsz. pénztár jövedelmeinek beszedése és kezelése módjára vonatkozó izenetére a tek. Karoknak ő cs. kir. Főherczegsége és a mélt. Főrendek meghagyása következtében kötelességem jelenteni, hogy az említettem izenetből fájdalmasan értették abbeli nyilatkozatát a tek. Karoknak és Rendeknek, miszerint a Főrendek nézeteihez nem járulhatnak; egyébiránt jelentetik, hogy ők is előbbi válaszukban kifejtett nézeteikhez ragaszkodnak. *(Beöthy Ödön: Ámen!, ez pedig zsidó szó, uraim!)*

Elnök: E szerint a tek. Karok és Rendek is ragaszkodnak előbbi nézeteikhez.

Hubay ítélőmester: A közmunkák szabályozásáról készített törvényczikknek 21. §-ában előfordult «ingyen» szónak kihagyásában a mélt. Főrendek megegyeznek, a mi a concertationalis választmány által a cancelláriának be fog jelentetni.

Széll Imre: Van szerencsém jelenteni a mélt. Főrendek nevében a tek. Karoknak és Rendeknek, hogy ők a biztosságok kiegyenlítéséről szóló törvényjavaslatot és felirást elfogadják; ő cs. kir. Főherczegsége a mélt. Főrendek részéről a neveket át is küldé *(olvassa)*. Ezen névjegyzék az Országgyűlési Iratok közt 592. sz. a. van.

Zsoldos (Veszprém megye követe): Én azon észrevételt teszem, hogy ezen nevek után semmiféle czímek ne jöjjenek, melyek most fel nem olvastattak.

Széll Imre olvassa a felirást ugyan e tárgyban.

Beöthy (Bihar megye követe): Annak bizonyos czéljának kell lenni, hogy a határbeli dolgok a Corpus Jurisnak egy részét elfoglalják, s mintha a rosz lélek őrizné őket, ennek definitiv vége soha nem szakad. Csak az Erdély felé kinevezett biztosságról szólok, melynek magam is tagja vagyok. Én is kapok minden évben egy felszólítást, hogy ekkor s ekkor lesz a terminus, de már azt tudjuk szokásból, s tudja megyém is, hogy semmi sem lesz belőle. Ez nem gyermekség Uraim! mert történnek ebben villongások és néha erőszakoskodások is. Tudják ezt s érzik azon megyék, melyek a határszélen fekszenek. Én igen óhajtanám tehát, ha már egyszer ezen dolognak is valamiképpen végét lehetne eszközölni, mert egyszer Vay Ábrahám az elnök, kit egyébként tisztelek, a terminust egyszer ki is tűzte, de nem tarthatta meg több mellékes dolgai miatt; máskor Lonovics ő exciája az elnök, és szinte rendelt terminust, de szinte úgy járt vele. Azután a szepesi

püspököt tették elnöknek! Már ez aztán a satyrának is satyrája, uraim! A szepesi püspököt, Bélik ő méltóságát, a 90 éves aggastyánt, ki különben érdemes ember, nevezni ki határjárásra! *(Nagy nevetés.)* Igen óhajtom, hogy erre nézve a jövő országgyűlésig legyen rendelkezés. Mindig csak a megyéket korholják, hogy a megyék nem tesznek semmit; ugyan kérem, a Részek beczikkelyezésének lett-e valami eredménye? semmi! pedig ez nem a megye, hanem a kormány kötelessége! De hát szorgalmazta-e azért a törvény végrehajtását? Az 1830-ki országgyűlésen igen nagyon bombáztak volt a galicziai dolgok ügyében, s minthogy rekruta kellett, mert a szomszédban egy kis tüz támadt, minden meg volt igérve; de midőn az országgyűlés haza ment Krisztus urunk születésének ünneplésére, Galicziáról is soha sem volt többé szó. Igy vagyunk mindennel. Ez a mi kormányunk mindig azt mondja: a végrehajtás övé, s még sem tud kormányozni. Igen, mert a mikor csak tetszik neki, egymásután adja ki a törvénytelen parancsolatokat végrehajtás végett, melyeknek a megyék természetesen nem engednek. Bihar megye legalább az ilyeneket még nem fogadta el törvényeseknek soha; néha még a törvényeseket sem, t. i. mit a kormány törvényeseknek hitt is. Igen, mert a törvény iránti tiszteletlenségre utat nyitni a kormány részéről, sem nem üdvös, sem nem jó. A törvénynek végrehajtása abból áll, ha mindegyikünk, minden kivétel nélkül mindnyájan engedelmeskedünk; mert egyik törvényre csak úgy ki van terjesztve a fejedelmi eskü, mint a másikra; s a mely kormány ezt figyelembe nem veszi, az kötelességét mulasztotta el, a mi nem szabad. De hiszen beszélhetünk mi itt holnapután is, csak addig hat beszédünk hangja, míg kimegyünk a teremből, vagy addig sem. Én óhajtanám azonban már, hogy valahára a beszédnek is lenne egy kis sikere. Azonban tessék elhinni Uraim! sok idő kell hozzá, míg némely ember csak ezt az utolsó napi kis fáradságot is ki fogja heverni, s méltóztassanak elhinni, úgy van azon ember, mint a kit a rosz lélek megszáll. Ily esetnek már magam is voltam tanuja, s mondhatom borzasztó operatión esék keresztül, mert csakugyan megjelent a rosz lélek és szörnyű sok nyögést kelle ezen uraknak az utolsó nyolcz nap alatt kiállani. Tessék elhinni, alig várja némely ember, hogy haza mehessen innen, mert magyarországi dolgokról még álmodozni sem igen mer, míg ismét a regálisok aláirásáról nem lesz szó, a mikor ismét hasonló történik rajta, mint azon gyermeken, ki 12 órakor éjszaka ijedtében felreszket. Vannak emberek Uraim! kiknél minden nap gondtalanul sülyed az enyészet mély tengerébe, midőn másrészről kinozza a komor gyötrelem, a midőn

közelebb látják a 3. évnek megérkezését. Látom ugyan, hogy Szepes követe mellettök mindjárt védelmezőleg szólal fel, mert már fel is állott. *(Kaczaj.)* Mindig mondottam, miként nálamnál senki jobban nem óhajtja, hogy alkotmányos szellemben működő erős kormány legyen, mely végrehajtását sikeresíteni tudja a törvény értelmében; s a midőn ezt kimondottam, mindig érzésem belső sugallásából szólék. Ha a kormány kötelességét nem teljesíti, azt gyengeségénél fogva nem teszi, pedig én a gyengeséget oly rendkívüli bűnnek tartom az emberben, hogy ha választani kellene, nem tudom inkább mi bűnt ruháznék magamra, mint a pulyaságot, mert a pulyaság valami kiállhatatlan az emberben. Ohajtom, hogy a kormány a törvény értelmében legyen erős és maradjon az alkotmányos ösvényen; ne kapkodjon ide is, oda is, ne kívánjon jogokat elnyomni és szuronyokat alkalmazni. Hiszen Uraim! ha egy katonát festet is az asztalra, nem huzalkodom én vele, nem kell nekem, s nincs reá szükségem, magam is játszottam én a szerepet. Csak a törvény szentségét igyekezzék fenntartani inkább; de általa itt is követtetik el a hiba. Próbáljon csak egyszer a kormány alkotmányos úton járni el a megyék irányában, panasza bizonyosan megszünik, de mikor csak engedelmesség s ismét csak engedelmesség kivántatik, s a nemzet még sem nyer semmit, már akkor engedelmet kérek, ha így kell kártyázni az alkotmánynyal, úgy egy kis törvényes törvénytelenséget is inkább fogok nem mellőzni, mintsem alkotmánytalan úton reám legkisebb oly dolgot engedjek háríttatni, mely alól kigázolni igen bajos. Szóval: kivánom, hogy ezen törvénynek eredménye is legyen. *(Éljen!)*

Zsedényi (Szepes megye követe): Bihar követének mai beszéde nagyon meglepett, miszerint ő a kormány ellen keserű érzésének *Beöthy Ödön: Keserű?)* szabad utat engedve, a lélekharangot is meghúzta azon kormány felett, melynek törvényes parancsainak, a mint ő ma a haza színe előtt kijelentette, Bihar megye engedelmeskedni nem szokott. *(Beöthy: Nem úgy mondtam!)* És így tek. Karok és Rendek! nem csudálkozom, ha ő minden alkalmat szivesen megragad, hogy mintegy hazafiui gerjedelméből kisarjadzó szavaival a kormányt lesujtsa és ezen kormány elleni hangokért zajos éljeneket nyerjen. *(Zaj.)* Én a kormány eljárásának némi oldalait, a mint ezen országgyűlés alatt is megmutattam, soha nem védtem; de el fogja ismerni Bihar követe, hogy nincs ország, melyben a kormány a törvények teljesítése iránt annyi nehézséggel küzdene, mint éppen nálunk, hol a végrehajtó hatalomnak csaknem a legnagyobb része a megyéknél van, melyek a kormánytól úgyszólva nem is függenek, s

melyek a kormányzási ellenőrséget annyira nehezítik, miszerint csudálkozni lehet, hogy azon küzdés, melyet a kormánynak 52 megyével küzdeni kell, a kormánynak rugósságát is ki nem fárasztja. Elismerem én is, hogy a kormánynak elég hatalma van a törvények foganatosítására, csak aztán többféle ellentállással több megyékben ne akarnák a törvényeknek sikerét felfüggeszteni, akkor bizonyosan fogná a kormány tisztét teljesíteni magyar szempontból. *(Zaj.)* Igen is t. Rendek! ezt a jövendőtől várom; a multra nézve lehet ugyan némi ingadozással, az anyagi érdekek elő nem segítésével a kormányt vádolni, de, a mint Bihar követe mondotta, hogy a törvényeket sértette volna meg, azt tagadom. Vagy ha igen, azért nem avatkozott a kormány némely dolgokba, mert a mint Bihar követe sokszor szokta mondani, azt mondták: hagyjatok minket magunkra, saját lábainkon is megállunk mi! De a mennyiben a kormánynak kötelessége a mozgalmakat vezetni törvény értelmében, azt bizonyosan teljesíteni is fogja. Most, miután a biztosságokról van szó, és Bihar követe megemlítette a szepesi püspököt, igaz, hogy 1827-ben küldetett ki, relatióját meg is tette 1830-ban és a tek. Rendek elébe is terjesztette. De mi történt e jelentéssel? készítettünk-e törvényt vagy megvizsgáltuk-e? Hát az országos pénztár iránt mikor vettük a számadást vizsgálat alá? Ezek tehát hasonlóképpen provisio nélkül maradtak, s e tekintetben magunknak is tulajdonítsuk a hibát, mert ha a megyék sürgetni akarták volna a dolgot, a nádort mindig megtalálták volna. Ennélfogva szemrehányást tenni nem lehet, mert a viszonszemrehányás is készen áll. Ha e tekintetben valamely megyének nehézsége fordul elő, kérje meg a nádort, vagy szólítsa fel a küldöttségnek elnökét, hogy a törvénynek eleget tegyen.

Beöthy (Bihar megye követe): Sajnálom, hogy még egyszer felszólalok, de kénytelen vagyok. Szepes követére nézve ma különösen igen üdvös lett volna az országgyűlést tegnap bezárni, mert legalább nem maradt volna beszéde a naplóban czáfolatlanul oly szavakra, melyek nem mondattak, s nem tett volna alaptalan replikát. Szepes követe ugyanis a maga által csinált antecedensnek sem tudta volna felállítani consequensét. A kormány iránti keserűségre azt jegyzem meg, higyje el a követ úr, ha momusként tükröt tarthatnék elébe, meglátthatná, hogy sohasem voltam oly távol a keserűségtől, mint éppen ma. Nem is látom okát át, miért lennék ma keserű! Én nem szoktam politikus paripára ülni, s győződjék meg a követ úr, reám nézve nem nagyon hizelgő a tömeg vivátkiáltása, mint tán a követ úr hiszi, vagy nem hiszi, de mégis állítja; én az ily ráfogást minden alkalommal

visszautasítom, és ha ezt a Mozaikból vagy akárkitől tanulta, adja vissza annak, kitől és a honnan vette a követ úr. Ezen gyengeség gúny lenne reám nézve. Midőn ezen pályára léptem, melyen most is állok, akkor is készen voltam én már minden viszályra. Vagy azt hiszi a követ úr, nem tanultam volna annyit az életből és haszontalanul nőtt volna ide ezen nyomorult kis ősz haj? Midőn a nagy Wasingthont is sárba tapodták, a nagy Napoleont elhagyták, s magát az idvezítőt három nap mulva a hozsánna után megfeszítették, én építenék-e nagyságot magamnak a tömeg éljenzéséből, én a törpe, a parányi, a porszem, a semmi azokhoz képest? Nem kell nekem kedves követ úr, méltóztassék magának megtartani. Egyébiránt bocsásson meg a követ úr, állításaimat elmagyarázta, mit sohasem tűrök el. Én azt mondottam, hogy a megyéket a kormány nem tudja kormányozni, mert oly törvénytelen parancsokat osztogat ki végrehajtás végett, melyeket a jogaik felett ébren őrködő megyék, mint p. o. Bihar, soha törvényeseknek el nem ismernek s neki nem engedelmeskednek; és ily eseteknél azt, hogy oly embereket, kik tőle függenek, kormányozni nem tud, helybenhagyni csakugyan nem tudom. Tessék a kérdést így látni, mindjárt másként lesz a dolog. Egyébiránt mai napi hangulata a követ úrnak éppen nem lepett meg. A követ úr, ha magának antecedenst csinált, kérem méltóztassék a consequentiát is a szerint alkalmazni. Azonban így is győződjék meg a követ úr, miként, habár elferdíteni szándékozik állításomat, mégis igenis én vagyok az, a ki erős kormányt kivánok és akarok; de tiszteljük egyaránt a törvényt, mert különben is félni én csak a törvénytől tudok, a kormánytól pedig nem, uralkodjék bár aztán a kormány vagy kormányozzon, nekem mindegy, mert felettem csak a törvény áll, mert én olyat soha sem fogok tenni az életben, melyért a törvénynek bosszuló ereje érhessen. A mostani körülményekre pedig semmit sem mondok itt most, minek is? hiszen van egy más itélőszék is, ott majd elő fogom adni replicámat. Első alkalommal nem voltam keserű, de most az vagyok, sőt most bosszus vagyok, mert a követ úr engem erre felhívott. Egyébiránt méltóztassék — ha tetszik — beszédemből mérget és mézet is szívni. Azt mondotta a követ úr, hogy a kormány a törvényt nem szegte meg! Boldog Isten! hiszen ezelőtt néhány nappal a partium dolgában kimondotta azt, hogy törvénytelen a kormánynak eljárása! Én nem is szólottam hozzá, a követ úrnak tulajdon szájából hallottam. *(Nevetés.)* A követ úr fakadt ki érte, hogy a bányatörvényre nem jött sanctio. Hát ez compliment a kormány részére? No! itt egy kicsit kiütötte magát a szög a zsákból. Tudom

én, hogy a követ úr is sokat úgy lát, mint én, ha nem úgy mondja is; no de erről most hagyján!

Elnök: Méltóztassanak megengedni, ha felszólítom a t. Rendeket, hogy igen rövid méltóztassanak lenni, mert ezek mind máshova tartoznak. Most minden szempillantás ki van mérve, és a kölcsönös feleselés felesleges is.

Széll Imre ítélőmester olvassa a törvényjavaslatot ugyan e tárgyban.

Elnök: Ez át fog vitetni a mélt. Főrendekhez, hogy a t. Rendek benne megegyeztek. Most tessék egy kevés várakozással lenni.

Zarka János (a mélt. Főrendektől visszajövén): Ő cs. kir. Főherczegsége és a mélt. Főrendek mélt. Gróf Ráday Gedeon megválasztásában tökéletesen megnyugosznak, hanem a törvényjavaslatnak 1. §-ában kitétetni kivánnák ezen szót: «felelősség mellett».

Gróf Ráday (Pest megye követe): Kénytelen vagyok kijelenteni, hogy én semmiféle nagyobb pénzkezelésbe ereszkedni nem akarok, mert ahoz nem értek; pedig látom, hogy ennek meg kellene történni, minthogy felelőséggel jár; azért kérem magamat felmentetni.

Beöthy (Bihar megye követe): Megvallom, a követ úrtól ezen nyilatkozatot már csak azért sem fogadom el, mert általa éppen a követ úr becsületességét sérteném meg, ezt pedig nem tehetem s nem akarom. Engedelmet kérek, ezen manipulatiónak módja egyszerű, s egyetlen egy, a mi annak árthat éppen az, mit a követ úrban fel nem találok. Ha a követ úr nyilatkozatát el nem fogadnám: egyéniségében, jellemében és szilárdságában kételkedném. *(Éljen!)*

Elnök: Azt tartom, Gróf Ráday Gedeon úr látván magában mind a tek. Rendeknek, mind a mélt. Főrendeknek bizodalmát központosulni, ezen bizodalomnak meg is fog felelni. A mi a felelősséget illeti, az vele jár; de oly férfiunál, mint Gróf Ráday, ezen felelősség semmi következést nem húz maga után. *(Hosszas éljenzés!)*

Palóczy (Borsod megye követe): Végén lévén az országgyűlés, egy körülményre figyelmeztetem a tek. Rendeket, mely ebből áll: méltóztattak a kerületek kebeléből kiküldeni egy választmányt, mely a kereskedési tárgyak iránt készítsen egy véleményt; ezen választmány be is adta munkáját. Ezen választmány adatok nélkül lévén, kénytelen volt magának adatokat szerezni, irt is a megyéknek, kir. városoknak és kerületeknek, s illetőleg azok fő s elsőbb tisztviselőinek, adatokért és csekély kivétellel csaknem mindenünnen jöttek válaszok. Ezen munkálatban vannak és maradtak igen szép tervek, dolgozatok,

mappák és rajzok, melyek a kereskedésnek jövendő kifejlesztésére igen hasznosak és szükségesek lesznek. Véleményem szerint jó lenne, ha a tek. Rendeknek is tetszenék gondoskodni azoknak eltételéről és kár lenne azokat az ország számára meg nem tartani.

Elnök: Azt tartom, hogy ezt mind az országos archivumba kell tenni, mi annál könnyebben megtörténhetik, mert az országos levéltárnok Kovachich itt van; méltóztassék csak neki átadni.

Szemere (Borsod megye követe): Én is, mint egy tárgyban ker. jegyző, kötelességemnek tartom a t. Karokat és Rendeket egy tárgyra figyelmeztetni, hogy mielőtt abban véget érnénk, feledékenységbe ne menjen. Imint hallottuk a főrendi izenetet, miszerint orsz. pénztári ajánlatunkra nem állanak jelenleg sem; ez tehát szinte el van temetve, mint sok mások, s vele eltemettetnek mind azok, mik reá voltak alapítva javaslatinkban; így az országház is, mivel pénz nincs ajánlva s természetesen országház nem fog építtethetni. Azonban emlékeztetem a t. Rendeket, hogy a tárgynak két része van pénzbeli tekintetben is, t. i. ha a ház nem is fog felépülhetni, de a kihirdetett ezer aranyat a legjobb tervezőnek oda kell ítélni. És ez az, miről éppen a nemzeti becsület, az országgyűlésileg adott szó érdekében nem szabad elfeledkeznünk. A Főrendek ezt válaszizenetökben a nádorra vélik bizandónak. Véleményem szerint is a nádor ezt maga is elvégezhetné, t. i. a tervek megvizsgálását s megbirálását, ha ezzel ő megbizathatnék. Igen, de a nádor ezt személyesen nem intézheti el, hanem szakértőket fogna használni, és így nevében mások fognának ítélni; nekem pedig semmi bizodalmam sincsen azokban, kik építészeti tekintetekben a nádor által eddigelé alkalmaztattak; nincs p. o. Pollákban leginkább, ki sem a Ludoviceából, sem a Muzeumból nem teremte oly épületet, melyben az ország, mint nemzeti emlékben büszkélkedhessék, melyek jó és erős épületek ugyan, s megbírják az ágyú erejét de nem szépek, nem nagyszerűek. S a kinek nem adatott tehetség szépet állítani elő, az a tehetséget semmi iparkodás által nem teendi sajátjává, mert az építész hasonló a költőhöz, kiben ha szorgalom van, jó verseket fog írhatni, de szép költeményt a puszta szorgalom nem teremthet. De különben is nemzeti épület lévén ez országház, szükség, hogy országos választmány gondjai alatt épüljön fel. Példával jár előttünk ebben a külföld is. P. o. Angliában az új parlamentház ügyeiben parlamenti bizottság ítél, melynek tagjai mind a két házból választvák össze, úgyhogy nemcsak a külső alak, nemcsak a belső osztály felett ez határoz, hanem még a belső ékítmények s festészeti tervek is elébe terjesztetnek. Azt, hogy mik a diætai tanácskozás szükségei? a

munkálkodás folyama mi kéjelmeket, felosztásokat tesz kivánatossá? legjobban egy országos választmány birálhatja meg, melynek tagjai gyakorlatból ismerősök a diætai tanácskozás és gépezet részleteivel. De ezen felül azt se feledjük, mit Pest megye követe, — Mátyás szobrát indítványozván — támokúl a minap felhozott t. i. az országház terét s alkalmasságát.

Maga e tekintet is szükségessé teszi, hogy az országház építésénél a vezénylet országgyűlési választmánynál legyen. Előttem tehát nem szenved kétséget, hogy az országház ügyét szükség országgyűlési választmányra bizni, s kettős indítványt terjesztek a t. Rendek elébe. Ennélfogva méltóztassanak azt választani közzüle, melyik czélszerűbbnek fog találtatni, t. i. lehetne egy országos bizottságot kiküldeni vagy a kiküldve levőt lehetne megerősíteni a beérkezendő tervek megbirálása, s az ezer aranynak átadása végett. Ez költséget nem fogna az országnak okozni, mert hiszen kétszer, háromszor gyűlne össze legfeljebb; másrészről pedig azon jó oldala van, hogy ha a tervek közzül egy sem leend elfogadható, a választmány másképpen intézkedhetik, úgy hogy a jövő országgyűlésre kész terv mégis nyújtathatik be. Ha azonban a t. Rendek ehez nem járulnának, akkor nincs más mód, mint a következő: az országos választmány, mely kiküldve volt, azért adott csak hat hónapot a tervek beadására, mivel azokat még a diæta folyama alatt kivánta benyujtani, s a mint látjuk csak husz nappal számított rosszúl, mert a beadás határideje november vége. A megkérdezett építészek ez időszakot a legrövidebbnek itélték, mely ily nagy mű tervének elkészítésére tüzetett ki. Tehát a czél érdekében kivánatosnak látszik, miután építenünk most úgy sem lehet, hogy az időhatár egy évvel meghosszabbittassék; minek következménye lesz, hogy a kik sietve dolgoztak, terveiket visszavehetik, és újra dolgozhatják; mások pedig időt kapnak tervek beadására, kik eddig nem léptek fel versenyezni. És ez hirdettetnék ki ugyanazon lapokban, melyekben a programm kihirdetve volt. Az előbbi országos választmány elnöke pedig minden beadott és beadandott terveket bemutatna a jövő országgyülésnek megvizsgálás végett. E hosszabbitást még ezen felül annál inkább is szükségesnek tartom, mert a programmban a jutalmazásra határidő nem volt kitűzve s természetes, hogy a versenyzők annak három évre elhalasztását nem gondolták. Ez indítványt javasolja azon körülmény is, hogy a jutalomnak melyik pénztárból utalványozása iránt értekezni ez utolsó órákban nincs ideje a két Táblának. De valamit tennünk minden esetre kell; mert miután hirdetményeink Európaszerte elterjedtek, miután a választ-

mány cselekedete az országgyűlés által helyeseltetett, itt nemcsak az orsz. közóhaja, hanem a nemzet becsülete is érdekeltetik.

Elnök: E szerint majd az itélőmester úr szóval át fogja vinni az izenetet a Főrendeknek, hogy a t. Rendek Ő cs. kir. Főherczegségét számos foglalatosságai miatt terhelni nem kivánják; egyébiránt pedig azon tervek, melyek eddig beküldettek, legyenek a kinevezett országos küldöttség elnökénél; az elnök pedig most mindjárt jelentse ki és országszerte adja tudtára az illetőknek, hogy még egy évi határidő tétetik ki, hogy azok a magok terveit beküldhessék; azon tervek pedig, melyek most be vannak küldve, és melyek ezután beküldetni fognak, a jövő országgyűlés elébe megvizsgálás és kiválasztás végett az országos Rendeknek fognak bemuttatni. Most concertatióba megyünk.

Széll Imre (rövid idő múlva a Főrendektől vissza jövén): Jelentem a t. Rendeknek, hogy a méltóságos Főrendek a t. Rendeknek akaratához hozzájárúlnak és egyúttal elegyes ülésre meg is hivják.

Elnök: Tessék most elegyes ülésre át jönni, majd megtudom ha azután lesz e még ülés?

Elegyes ülés.

1844 november 11-én, esti 8 órakor.

Majláth György országbiró: Azon t.-czikkekre nézve, melyek iránt a concertatio már megtörtént, jelentettük a főméltóságú udvari cancelláriának, hogy az ország Rendei az általa kivánt szerkezetet elfogadták. Nem is lett volna már egyéb hátra, mint a magyar nyelv tárgyábani törvényjavaslatra nézve az értekezést a m. kir. udv. cancelláriával folytatni. E részben azonban azon kivánságot nyilvánította az udv. cancellár Ő méltósága, hogy az eziránti concertatio holnap reggel 7 órakor folytattassék.

Széll Imre nádori itélőmester: Olvassa a felirást azon országos biztosságok tárgyában, melyek az 1840: 32. t.-cz.-ben említett beszögellő helyekre nézve kiküldettek.

Zarka János országbirói itélőmester olvassa a felirást a magyar szinház tárgyában, és az e tárgybani törvényjavaslatot, melyek szokott módon aláirattak és lepecsételtettek, és az Országgyűlési Iratok 593. és 594., *a)* és *b)* számok alatt találtatnak.

Nádor ő cs. kir. Fensége: Most az ülés eloszlatik és holnap reggel 8 órakor fogunk összejönni.

CCLXXIII. Elegyes országos ülés.

1844 november 12-én reggeli 8 órakor.

A t. Karok és Rendek átjövén a m. Főrendek termébe

Majláth György országbiró: Fenséges cs. kir. Főherczeg, nagymélt. Főrendek és tek. Karok és Rendek! A magyar udvari cancelláriával ma folytattatván az értekezést a magyar nyelv tárgyábani törvényczikkek iránt, van szerencsém örömmel jelenteni, hogy az első pontra nézve, a fordítások megemlítését illetőleg, a nagymélt. kir. udv. cancellária azoknak megemlítésétől elállott; és így a törvénynek ezen §-a úgy állapíttatott meg, mint azt az ország Rendei előadták. A másik differentia az ország Rendei és a m. kir. udv. cancellária közt abban áll, hogy az ország Rendei eddig csak azon horvátországi követeknek, kik a tartományi gyűlésen választatnak, kivánták megengedtetni azt, hogy még 6 évig, ha a magyar nyelvben nem jártasok, latin nyelven is kijelenthessék kivánataikat. Erre nézve a magy. udv. cancellária kijelenté, hogy a kir. válaszhoz alkalmazott előbbi szerkezettől el nem állhat. Ezen észrevételeket az itélőmester úr irásban fel is tette és fel fogja olvasni.

Ennek következtében

Zarka János országbirói itélőmester olvassa a magyar nyelv tárgyábani törvényczikkre tett észrevételét a m. kir. udv. cancelláriának, mely az Országgyűlési Iratok közt 595. sz. a. van s a következő:

A magyar királyi udvari cancelláriával a magyar nyelv tárgyábani törvényczikkelyekre nézve folytatva tartott concertatió alkalmával tett észrevételek, melyek azonban az itélőmester által csak szóval terjesztettek elő.

Nádor Ő cs. kir. Fensége: Egy kir. válasz érkezett a váltó-törvénykönyv tárgyában felterjesztett törvényjavaslatra nézve, melyet az itélőmester úr fel fog olvasni. — Ennek következtében

Széll Imre olvassa Ő cs. kir. Felségének f. é. nov. 9-ről a váltótörvény tárgyában kelt kegy. válaszát, mely az Országgyűlési Iratok közt 596. sz. alatt találtatik.

Kir. Személynök: Méltóztassék megengedni cs. kir. Fenséged, hogy ezen kegy. kir. válasz, valamint szinte a concertationális vál. jegyzőkönyv a Rendek termében újra felolvastassék és illetőleg kinyomattassék.

Nádor Ő cs. kir. Fensége: Tessék Nagyméltóságodnak a szükséges rendeléseket megtenni, és a tek. Rendeknek termökbe átmenni.

CCLXXIII. Országos ülés a tek. Karoknál és Rendeknél.

1844 november 12-én reggeli 9 órakor.

Tárgy: A concertationális választmány jelentése a magyar nyelv és nemzetiség tárgyában. — A Karok és Rendek izenete a váltótörvények módosítása iránt érkezett kegy. kir. leiratra. — Ugyanazoknak második izenete a hitelintézet iránt. — A Főrendek jelentése a katonai élelmezés és szállásolás tárgyában, valamint a váltótörvények módosítása tárgyában érkezett kegy. kir. válasz iránti izenetre.

Zarka János országbirói ítélőmester olvassa a concertationális választmány jelentését a magyar nyelv és nemzetiség tárgyában.

Elnök: Méltóztattak hallani a tek. Rendek, hogy a mi legnevezetesebb része volt nehézségünk és kivánatunknak, a magy. kir. cancellária tagjainak sikeres közbejárása által eléretett.

Klauzál (Csongrád megye követe): Miután azon pont, mely éppen a legnagyobb összeütközést okozta köztünk, a törvényből kimaradt volna: én azt hiszem, hogy itt a szavaknak magyarázata, melyet már a t. Rendek gyakorlata a nélkül is magyaráz, többé nem szükséges. Én tehát megyém nevében ünnepélyesen kijelentem azt, és azt hiszem, hogy a t. Rendek is általánosságnál fogva azon nézetekből indulnak ki és azon magyarázatban egyeznek meg, hogy e szó alatt: «kapcsolt részek» s ennek a törvénybe iktatásában nem értenek egyebet, mint Horvátországot, azon 3 megyét pedig, melyet Magyarország mindig Magyarországhoz lenni tartozónak nyilvánított, semmi esetre oda nem értik *(Mindnyájan!)*; mint jelesen azon pontra nézve, hogy itt az országgyülésen latin nyelven szólhassanak, ha nem tudnának

magyarul, a kapcsolt Részek követei alatt nem értünk másokat, mint a tartományi közgyűlésen választott követeket; mert már a horvátországi városok követei is e jelen országgyűlésen szólottak magyar nyelven. Ez értelembe véve a kitett szavakat *(Mindnyájan!)* azokban megnyugszom.

Elnök: Mi a véleménye a t. Rendeknek ezen tekintetben? mást nem mondhatok, mint mit Csongrád követe előadott. Ellenkező vélemény is volt itt, de a többség sokszor kijelentett véleménye a szerint van, mint miben eddig a t. Rendek voltak.

Somssich (Somogy megye követe): Én Csongrád megye előadását úgy fogtam fel, hogy Pozsega, Szerém és Verőcze megyék nem értetnek a kapcsolt Részek alatt. Mi értetik az alatt? arról szó nincs.

Kubinyi (Nógrád megye követe): Én is kijelentem megyém részéről, hogy én is azon véleményben vagyok, mint Csongrád követe és én a kapcsolt Részek alatt csak Horvátországot, nem pedig azon 3 vármegyét is értem.

Ossegovics (Horvátország követe): A kapcsolt Részek értelméről ismét szó levén, kötelességemnek tartom szót emelni azon kijelentés ellen, melyet a t. Karok és Rendek egy része elfogadni látszik, mintha t. i. kapcsolt Részek nevezete alatt Pozsega, Szerém és Verőcze megyék nem értetnének. Ezen állításnak alaptalansága a kapcsolt országok részéről már többször kimerítőleg elő volt adva; mindazokat tehát, mik e részben mondattak, ismételni feleslegesnek tartom; annyit azonban említeni szükségesnek látok, hogy «Partes adnexæ» nevezet alatt 1606. esztendőtől fogva a bécsi békekötésnek 9. és 10. pontjai szerint, mindenkor mai napig Horvát-, Dalmát- és Slavonia országok világosan értettek, és mivel az említett vármegyéknek Alsó-Slavoniához tartozása minden kétségen kivül áll, természetesen következik az, hogy azokat a kapcsolt Részek tömegétől elválasztani nem szabad, de nem is lehet. Én ugyan küldőim részéről azt soha megengedni nem fogom, hogy a magyarországi gyűlésnek, vagy e Táblának hatalmában volna a kapcsolt országoktól egy oly kétségtelen kiegészítő részt akármely ürügy alatt elszakítani; és azért én a Rendek fentebbi kijelentésének ellenében viszont ünnepélyes óvásomat jövő igazolásom végett ezennel kimondom.

Bezerédj (Tolna megye követe): Az iránt, mit Csongrád megye követe előadott, semmi kérdés nincs, azt mi mindnyájan osztjuk; hanem látjuk, hogy Horvátország követe nem osztja azt, és a már fennálló Verőcze követe nem tudom mit fog mondani? és azt sem tudom, ha reá kerül e dolog, hogy mit fog Ő Felsége reá mondani?

mert ha a kormány oly értelemben vette volna, akkor ezen kifejezést nem gátolta volna. És ha a dolog így marad, mit érünk el? surlódásokat és zavart a törvényhatóságok között, s még nagyobb zavart a jövő országgyűlésen. Én tehát részemről osztván Csongrád követe előadásának értelmét, tovább is megyek. *(Elég!)* Azt gondolom, hogy ezen tárgynak nagy érdeke némelyek által talán időnkivülinek és talán indiscrétnek látszik, hogy az országgyűlés végpontján a dolgot abban hagyni nem akarom; de a magyar nyelv ügye igen fontos, mely megérdemli, hogy egy pár pillanatot vessünk reá. Ha sikerült ezen clausula a fordításra nézve e tárgyban: azért ne tegyenek le további nézeteikről, hanem hagyják meg a concertationális választmánynak, hogy a magyar nemzetiség érdekében eszközölje ki azt is.

Elnök: Azon vélemény, melyet Csongrád megye kimondott annyira megrögzött a t. Rendeknél, hogy azt senki el nem veheti; mit Horvátország követe mondott, azt ők már többször ismételték.

Szentkirályi (Pest megye követe): A kérdés — nézetem szerint — az, hogy a 3. §. továbbá is úgy álljon-e, mint tegnap megállapítottuk? t. i. «a kapcsolt Részeknek tartományi gyűléseken választott országgyűlési követei» vagy úgy, hogy «kapcsolt Részek követei». Már akár a mai, akár a tegnapi kifejezést veszszük, ezen kifejezések szerint az a kérdés, hogy ezen 3 vármegye Horvátországhoz tartozik-e vagy nem? Ezen kifejezések akármelyikét veszszük, pedig azáltal az elhatározva nem lesz. Hogy mi által határoztatik el? azt gondolom, itt ez a kérdés tisztán áll, hogy csak a Részek követei és nem az egyes törvényhatóságok követeiről szól a t.-czikk, a másik kifejezésnek is csak az volt értelme; annálfogva én semmit nem látok benne.

Szallopek (Verőcze megye követe): Minden alkalommal a t. Rendek iránt oly tisztelettel viseltettem, hogy minden ingerültséget elkerülve ezen tárgynak legkedvezőbb elhatározását előmozdítani mindenkor igyekeztem; azonban ez alkalommal azt, mit Csongrád követe itt nyilvánított, világos és szigorú utasításom következtében lehetetlen elhallgatni. Itt azon tény, hogy a három vármegye a kapcsolt Részek fogalma alatt értetik, oly világos a törvény és szokás által, hogy az iránt kétség nincs. Ezeknél fogva, magam igazolása végett azt mondom, hogy én minden alkalommal ezen három vármegyét a kapcsolt Részekhez tartozónak nyilvánitom.

Farkas (Pozsega megye követe): Verőcze megye követének előadását tökéletesen magaménvá teszem.

Elnök: E szerint, mint Csongrád megye követe előadta, a t.

Rendek inhæreálnak. Most fel fog olvastatni a váltótörvények módosítása tárgyában érkezett kir. leirat, vogy ha tetszik felolvasottnak tekintethetik, *(Helyes!)* s kerületi ülésben a tek. Rendek mindjárt felvehetik.

S az országos ülés valóban

352. Kerületi üléssé

alakulván, itten a váltótörvények módosítása tárgyában most érkezett kegy. kir. válasz tanácskozás alá vétetett. A véghelyek említésének kihagyásában megegyeztek a Rendek, azon oknál fogva, mely a kegy. kir. válaszban foglaltatik, hogy t. i. még nem tudni, a véghelyek belső administratiója végett ezen törvények miképp alkalmaztathatnának s azért tudomásnyerés végett jövőre halasztatott. Az e részbeni rendelkezés tehát a jövő törvényhozásnak tartatott fenn; most pedig a kegy. kir. válasz egész kiterjedésében elfogadtatván, iránta az izenet nyomban elkészíttetett s meghitelesíttetett.

Ezután

Országos ülésbe

vitetvén e tárgy

Hubay József, kir. személynöki itélőmester olvassa az Országgyűlési Iratok közt 597. sz. alatt levő 2-ik izenetét a t. Karoknak és Rendeknek a *hitelintézet iránt,* úgyszinte az 598. sz. a. található izenetét a Karoknak és Rendeknek a *váltótörvényekre* teendő módosítások iránti kir. leiratra nézve, melyre nézve semmi észrevétel nem volt.

Széll Imre, nádori itélőmester: Van szerencsém jelenteni Nádor Ő cs. kir. Főherczegsége és a mélt. Főrendek meghagyásából, miszerint a mélt. Főrendek hozzájárulnak a katonai élelmezés és szállásolás tárgyában kelt izenethez, s bemutatván egyszersmind a felirási javaslatot, melynél fogva a tek. Rendek ezen törvényczikket Ő Felsége elébe terjeszteni kivánják, hozzá is járulnak ahoz.

Hubay József: Nádor Ő cs. kir. Főherczegsége és a mélt. Főrendek jelentik általam a t. Rendeknek, hogy legközelebb a váltótörvények módosítása tárgyában érkezett kegy. kir. válaszra készített izenethez a m. Főrendek hozzájárulnak a maguk részéről s mindjárt concertatióra fogják adni. A hitelintézetre nézve ragaszkodnak előbbi nézeteikhez.

Elnök: Úgy tartom, hogy a t. Rendek is ragaszkodnak előbbi nézeteikhez. *(Úgy van!)*

A tek. Karok és Rendek most

Elegyes ülésre

a főrendi terembe átmenvén

Majláth György országbiró: Mindenekelőtt kijelentettük a magyar kir. udvari cancelláriának, hogy az ország Rendei a magyar nyelv tárgyábani törvényczikknek azon szerkezetében, melyet a m. kir. udv. cancellária kiván, megnyugodtak. A váltótörvénykönyv tárgyábani módosításokat illetőleg a m. kir. udv. cancelláriának semmi észrevétele nem volt, csupán azt tartom kötelességemnek jelenteni, hogy a 25. §-ban levő azon kitétel: «a vesztes fél mindazáltal a végrehajtás alkalmával a díjakat megtéríteni tartozik» — azon példányban, mely felterjesztetett, az iró hibája miatt nem foglaltatott, holott az országos Rendeknek végzése szerint fel kellett volna ennek is terjesztetnie. Miután a m. kir. udv. cancellária részéről ez iránt észrevétel tétetett, bővebben combinálván a tárgyat, úgy találta az országos választmány, hogy ezen provisió felesleges, mert a múlt országgyűlésen alkotott törvény ugyanazon provisiót foglalja magában; és így az országos választmány azt vélte javaslandónak, hogy az ország Rendei annak elhagyásában megnyugodni méltóztassanak.

Nádor Ő cs. kir. Fensége: Tessék a t. Rendeknek teremökbe átmenni, és vélekedésöket ezen, a magyar kir. udvari cancellária részéről közlött változtatás felett kinyilatkoztatni.

*

A t. Rendek teremökbe visszajövén

Hubay József kir. személynöki itélőmester: A m. kir. udv. Cancelláriával tartott concertatió alkalmával az 1840: 15. t.-czikkben foglalt váltótörvények módosításáról s illetőleg felvilágosításáról szóló törvényjavaslatra azon észrevétel fordult elő, hogy a váltótörvénykönyv II-ik része 16. fejezete 1. §-ának 18. pontjára vonatkozó, előbb 28-ik, most már 25. §-ban ezen szavak: «a vesztes fél mindazáltal végrehajtás alkalmával az összes díjakat megtéríteni tartozik», a felterjesztett törvényjavaslatból az iró hibája miatt kimaradván, azokat a magyar kir. udv. cancellaria a t.-cz.-ből kihagyatni kivánja. *(Jól van!)*

Elnök: E szerint ez el lévén fogadva, az itélőmester urak összse fogják szedni a váltótörvényczikkbeli módosításokat s míg azokat összeszedik — mi egy órába belé kerül — legyenek a t. Rendek egy kis várakozással.

Egy órányi szünet után

Elnök: Kir. biztos Ő cs. kir. Főherczegségét azon választmány,

mely ki volt nevezve elfogadására, hasonlóképp, midőn a sanctio fog tartatni, szállásáról az országházhoz be fogja kisérni, s a sanctióról ugyanazon választmány vissza is; egyébiránt a direktoriumban is az van, s a szokás is azt hozza magával. Mely választmány tagjai ezek: a kir. tábla részéről Bay György alországbiró, Széll Imre itélőmester, Melczer István; Ossegovics Metell Horvátország követe; a káptalanok részéről Bezerédj Miklós és Fogarassy Mihály; a vármegyék részéről Pongrácz István (Trencsén), Radvánszky Antal (Zólyom), Rohonczy (Sopron), Króner (Mosony), Tabódy (Ung), Semsey (Sáros), Kiss (Krassó) és Hertelendy (Torontál) megyék követei; a városok részéről Neszter József (Pozsony) és Virkner (Kassa) városok követei, a jelen nem levők követei közül Sebestyén Péter urak.

Hubay József: A m. Főrendek hozzájárulnak a t. Rendeknek azon izenetéhez, melyet a concertationális választmány által a váltótörvényczikkben kihagyatni kivánt javaslat iránt a m. Főrendekhez intéztek. Egyébiránt azt kivánják a mélt. Főrendek, hogy Nagyméltóságod tegyen rendelést, hogy ezen törvényczikk mentül előbb letisztáztassék.

Szentkirályi (Pest megye követe): A concertált többi törvényczikkek mentül előbbi kinyomatása végett is méltóztassék rendelést tenni Nagyméltóságod, hogy magunkkal haza vihessük.

Elnök: Mindent meg fogok tenni, hogy a t.-czikkek minél előbb kinyomassanak.

Egy darab idei szünet után

Széll Imre itélőmester: A mélt. Főrendek részéről is azon tagok fognak kir. biztos Ő Fhgének meghivására kimenni, kik megérkeztekor megtisztelték, u. m. gróf Nádasdy Ferencz váczi püspök, gróf Batthyány Imre fölovászmester, Révay György turóczi főispán, Gyürky Pál krassói, Károlyi Lajos abauji főispánok, gróf Széchényi István és gróf Eszterházy József urak.

Elnök: Most a t.-czikkek hitelesítése végett elegyes ülésre méltóztassanak a t. Rendek a Főrendek teremébe átjönni.

Kevés vártatva

353. Kerületi ülés

volt, melyben a kerületi elnökség nevében *Mihályi Gábor (Máramaros megye követe)* a kerületi jegyzőknek, naplóvivőknek s az összes Rendeknek fáradozásaikért köszönetet nyilvánított; egyszersmind felszólítá a Rendeket arra, hogy a legközelebb tartandó vegyes ülés

után királyi személynök Ő Nagyméltóságánál a búcsú tisztelkedést szokás szerint együtt tegyék meg.

Mi tényleg aztán meg is történt.

Az ezután egybegyült *országos ülésben* pedig királyi személynök Ő Nagyméltósága szólítá fel a Rendeket, hogy szokás szerint az utolsó vegyes ülés után Nádor Ő Főherczegségénél a búcsútisztelgést együtt tegyék meg.

Mi szintén tényleg meg is történt.

A tek. Karok és Rendek

Elegyes ülésre

a Főrendek termébe átmenvén

Széll Imre nádori ítélőmester olvassa az Országgyűlési Iratok közt *599.* sz. a. található kisérő felirást, mely mellett az ezen országgyűlésen alkotott t.-czikkek felterjesztendők.

Zarka János olvassa a felterjesztendő t.-czikkeknek Előbeszédét és azután az alkotott XIII. t.-czikkek szokott módon aláirattak és lepecsételtettek.

Nádor Ő cs. kir. Fensége: Jelentenem kell a m. Főrendeknek és t. Rendeknek, hogy Ő cs. kir. Fensége a kir. biztos úr a törvények ünnepélyes megerősítését holnap reggelre határozta; az időt pedig szokás szerint a czédula teendi köztudomásul. Az Ő cs. kir. Fenségét meghivó követség a holnapi elegyes ülésből fog kiküldetni.

Tessék azoknak, kik a követségnek tagjai, az elegyes ülésbe dísz öltözetben megjelenni.

Ezután sűrű éljenzések közt Nádor Ő cs. kir. Főherczegsége eltávozván, az ülésnek vége lőn.

CCLXXIV. Elegyes országos ülés.

1844 november 13-án reggel 8½ órakor.

Tárgy: A jelen 184³/₄-ki országgyűlésen hozott törvényczikkek megerősítése s a szent korona megválasztott őreinek eskütétele.

Nádor ő császári királyi fensége: Ő császári királyi Felsége legfelsőbb directoriumához képest, mely az országos Rendekhez

érkezett a kiküldött országos követség megbízásában eljárand, és Ő Fenségét, a királyi biztos urat az országház kapujánál bevárni, és a lépcsőzeten felkisérni fogja, és a midőn Ő Fensége feljövend, az előteremben az ország zászlósai és nagyjai Ő Fenségét elfogadni és a terembe kisérni fogják.

Ezután Nádor Ő Fensége az ország zászlósaival s nagyjaival a termet elhagyá.

Rövid szünet után Ő császári királyi Fensége a királyi biztos, Károly főherczeg Nádor Ő Fenségének és az ország nagyjainak kiséretében éljenzések között az országos terembe kisértetvén, trónját elfoglalta, mely alkalommal Kopácsy József herczegprimás és esztergomi érsek következő beszédet tartá:

Fenséges császári királyi főherczeg, királyi biztos! Azon főhivalok, melyeknek szükséges őrizetére nemzetünknek legdrágább kincse, a szent korona bizattatott, az előbbi koronaőröknek kegyelmes előléptetésük által megüresülvén, azoknak törvényszerű választás általi betöltésük végett méltóztatott ő császári királyi Felsége érdemteljes férfiakat legkegyelmesebben kijelölni. Ezek közzül az országosan összegyült Rendek Ürményi Ürményi Ferenczet, Leopold császár jelesrende közép keresztes vitézét, császári királyi aranykulcsost s belső titkos tanácsost, meg Vajai báró Vay Miklós császári királyi aranykulcsost, a hétszemélyü tábla biráját, s Borsod megye főispáni helyettesét, mindkettőt felséges királyunk s a haza ügyében szerzett jeles érdemeikre és országszerte megismert hazafiui szolgálataikra nézve közakarattal elválasztották. Minthogy pedig Ő császári királyi Felsége ezen választás következésében azt is, hogy a választott koronaőröktől a törvény értelmében leteendő esküt császári királyi Fenséged, mint legkegyesebb kiküldött királyi biztos Ő Felsége legmagasabb nevében elfogadja, kegyelmesen megengedni méltóztatott: e végett az országosan egybegyült Rendek ezennel őket mély tisztelettel bemutatják, császári királyi Fenségedet alázattal kérvén, hogy szokott esküjök letételét kegyesen megengedni méltóztassék.

Ezután a megválasztott koronaőrök Ürményi Ferencz és báró Vay Miklós a törvényszabta esküformának gróf Majláth Antal főcancellár Ő nagyméltósága által történt felolvasása mellett ősi szokásként az esküt letevék.

Ürményi Ferencz, koronaőr: Magas és jeles a hivatal, melyet felséges királyom kegyelmes parancsa következésében az ország szent koronáját őrizve ideiglen teljesíteni vala szerencsém, fényes azon kitüntetés, miszerint ezen vallásos tiszteletben tartott

ereklyének gondviselése ujjonnan kezeimre bizatik, s miszerint hazám bölcs törvényhozói közt kitünő helyre érdemesíttettem. Ha érdemeim parányiságát e szép jutalmak nagyságához mérem, nem lehet Felséges királyom iránt kegyelmes kijelölésemért, nem lehet az országosan összegyűlt Karok és Rendek iránt kegyes megválasztatásomért forró hálára nem lobbanni szívemnek s ez azon érzés, melyet kimondani lépek Fenséged elébe. De mi kijelelésem, mi megválasztásomnak kitüntetése azon boldogító adományhoz képest, mely ezen eredményeknek indoka: szent büszkeséggel rebegi ajkam, ez királyom s hazámnak csekély személyemben összpontosúlt bizalmat. Bizodalom az, s csak az, Fenséges főherczeg, mi emeli, hódítja, bilincseli a magyarnak szívét, a mi áldozatra készszé teszi szíve legjobb vérének minden cseppjét, mi dönthetetlen sziklává erősíti hűségét. Csak a hű polgár, csak a hazáját imádó honfi érti s érzi, fenséges Főherczeg! mit tegyen királya s hazája bizalmát bírni. Ezen hű, ezen boldogított polgároknak én is egyike vagyok immár e mai reám nézve édes emlékű nap óta, melyben mintegy az újabb kornak régen lemúlt időkkeli kapcsául, e műiparos századnak, s alkotmányosan haladni igyekező hazámnak képviselői által a hajdankor dicsősége emlékjelének őrévé választattam; azon szent ereklyének, melyet, mióta koronás fejedelmeink felkent homlokait koszorúzza, felváltva véres, zordon viharok és békés áldás szelleme lebegik körül s mely a sorsnak mindannyi csapásain keresztül szint úgy mint a magyarnak dicsősége, hűsége, szabadsága, melyet képviselt, fényes, tiszta s hódolatlan maradt. Nem kisérlendem meg uram királyom s hazám boldogító bizalmáért, mely szolgálatjokra szentelt pályám alkonyottának újabb éltető ereje, és síromig magasztaló örömcsillaga leszen, hálámat kimondani akarni, érezvén, hogy soha nem szegényebb a nyelv, mint midőn érzelemgazdag a szív; s így hódolatom, hűségem s hálámnak csak a magyarnak ama lelkes jelszava legyen tolmácsa: éljen a király, éljen a haza!

Báró Vay Miklós: Azon reám nézve felejthetetlen órában, melyben Felséges urunk királyunk legkegyelmesebb kijelölése nyomán az országos Rendek által a koronaőri azon hivatalra elválasztaték, melynek hű viselésre a jelen pillanat óta a hitnek is kötelez immár szerithetetlen szentsége, alkalmam vala bővebben fejthetni ki e helyen keblem mélyéből eredett érzéseimet, úgy hogy részemre nem maradt egyéb teljesítendő hátra, mint esedeznem császári királyi Fenséged, mint urunk királyunk legkegyelmesebb kinevezett biztosa előtt, méltóztassék jobbágyi hódoló köszönetem nyilvánítása mellett

azon igérettétemet is kegyesen elfogadni, mely szerint a hon legjobb atyjának reám ily bő mértékben árasztott kegyelmétől áthatva, hátra levő napjaimat szívem utolsó dobogásáig királyom s honom egyesült javuknak leszek rendíthetlen jobbágyi hűséggel szentelendő. *(Zajos éljenzés.)* Ezután

Gróf *Majláth Antal főcancellár:* A jelen országgyűlés, nem a számos, hanem az általa alkotott fölötte fontos törvények miatt, egyik azon legnevezetesebbek között, melyek áldott elődeinknek a szeri síkon volt tanácskozásától óta a lefolyt 9 századok alatt tartattak. Felséges urunk királyunk helybenhagyta azokat, vagyis, a mi annyit tesz, egy újabbi és öröklő bizonyságát adta azon atyai készségének, melylyel ily közös kivánatokat fogadni szokta. Lelkének e felséges jelleme boldog érzésénél fogva örömmel jött volna ő maga az országgyűlés befejezésére, ettől azonban gátoltatván, fenséges bátyját, a legdicsőbb hőst választotta képviselőjének; választotta pedig őtet annyival is inkább, hogy éppen azon ajkak, melyek valaha elfelejthetetlen atyjának a nemzet iránti szeretetét ily alkalommal magyarázták, bizonyítsák ma azt is, hogy urunk királyunk dicső atyja, midőn élni megszűnt, csak a halandóságát végezte, mert annak élete Felséges fiának nemzetünk iránti hasonló érzésében mintegy szakadatlanul folytatódik.

Ezután *Ő Fensége a királyi biztos* úr az országgyűlést következő *latin* beszéddel rekesztette be: Semmit nem óhajtott Ő császári királyi Felsége inkább, mint hogy kegyelmes királyi előadásainak minden tárgyai úgy tárgyaltattak volna, hogy mindegyikről jövőre törvényes intézkedések léteznének. Mennyi részben ez azonban el nem éretett, reményli Ő császári királyi Felsége, hogy az nemsokára akként történend meg, hogy azt, mi az időben elveszett, a hozandó intézkedések érettsége pótolni fogja. Azon tárgyak, melyek az országgyűlésen folytatott tárgyalások nyomán törvénynyé alakúltak, valóban nagy fontosságúak. Ő császári királyi Felsége, mint a honnak legkegyelmesebb atyja forrón óhajtja, hogy azok a tekintetes országos Karok és Rendek közmegegyezésükből származván és legfelsőbb királyi helybenhagyással megerősíttetvén, Magyarországnak javára örök időkre szolgáljanak. Kinek is parancsa következtében az ez országgyűlésen alkotott s legfelsőbb helybenhagyásával megerősített törvenyczikkeket ezennel Kedvességednek és Hűségteknek át adván, önöket Ő császári királyi Felségének atyai kegyelméről biztosokká teszszük, és midőn e felséges tisztünkben eképp eljártunk, Kedvességedet őszinte testvéri szeretetünkről, a tekintetes Karokat és

Rendeket pedig állandó hajlandóságunkról bizonyosokká tenni kívánjuk. Mire

Kopácsy József, herczegprimás és esztergomi érsek: Miképpen az ez országgyűlésnek, melyet császári királyi Fenséged magas tiszte szerint, mint Felséges urunknak s koronás királyunknak biztosa jelenleg ünnepélyesen bezárni méltóztatott, számosak, és nem könnyű feladatnak voltak tárgyai, úgy annak lefolyta alatt csüggedhetetlen volt az ország Rendeinek hazafiui törekvésük, munkásságuk. Nem is hiányzanak az üdvös eredmények, mert a közlelkesedés által és ő császári királyi Felségének hozzájárultával létre jöttek a közérdekre jótékonyan ható, nagyszerű, s a maradéknál is emlékezetes törvények, képesek az országnak előhaladását s boldog jövendőjét előmozdítani, vagy előkészíteni. Azoknak sorát nevelendik ezek, a melyek törvénykönyvükben ő császári királyi Felségének a mint dicső nevét, úgy nemzetünk boldogságára irányzott atyai gondoskodását eddig is nyilván hirdették. Hódoló mély tisztelettel nyilvánítjuk tehát ő császári királyi Felségének legkegyelmesebb Fejedelmünknek szívbeli hálás köszönetünket, s erősödik bennünk a remény, hogy mivel édes hazánknak sorsát folyvást atyai szívén viseli, közjólétünknek gyarapodása elé biztosan tekinthetünk. De mi bennünk is Felséges urunkhoz királyunkhoz a forró hála elolthatatlan, a hűség, a ragaszkodás tántoríthatatlan, nem is fog megfogyatkozni buzgóságunk, hogy ezeket minél kitünőbb bizonyságokkal tanusítsuk. Méltóztassék császári királyi Főherczegségéd, királyi biztos úr az országosan egybegyűlt Rendeknek ezen, soha el nem enyésző érzeteiket ő császári királyi Felségének megvinni, s császári királyi kegyelmébe minket s az országnak minden lakosait alázatosan ajánlani *(Éljen!)*.

Ezután a királyi biztos császári királyi Ő Fensége, Nádor Ő császári királyi Fensége és az ország zászlósai kiséretében éljen kiáltások között a termet elhagyá.

Kevés idő mulva Nádor Ő Fensége és az ország nagyjai visszatérvén a terembe, Nádor Ő császári királyi Fensége a tömött terem lelkesült és szünni nem akaró zajos éljenzése között elnöki székét elfoglalá.

Ezután *Széll Imre nádori itélőmester* olvassa cs. királyi Fenségének *első* magyar nyelven szerkesztett, s az Országgyűlési Iratok közt 600. szám alatt található királyi válaszát a jelen országgyűlésen alkotott törvényczikkek megerősitése iránt, az ahoz csatolt törvényczikkekkel együtt, melyek az Országgyűlési Iratok közt a 600. szám után ·/. alatt foglaltatnak.

*Kegyelmes királyi leirat, melynek kiséretében a királyi hatalommal megerősített törvényczikkelyek az ország Rendeihez visszaküldettek.**

Ő császári királyi Felsége legkegyelmesebb urunk nevében a Fenséges Főherczeggel, Magyarország és a hozzákapcsolt részek főtisztelendő, tisztelendő, tiszteletes, tekintetes és nagyságos és vitézlő és nemes, okos és érdemes Karaival s Rendeivel, kik az Ő csász. királyi Felsége által kegyelmesen összehitt jelen köz-országgyűlésen személyesen, vagy követkép küldőik nevében összesereglettek, kegyesen tudatandó: A jelen országgyűlésnek tanácskozásaiból eredett törvényczikkelyek, melyeknek helybenhagyásaiért a Karok és Rendek esedeztek, Ő császári királyi Felségének kegyelmes királyi jóváhagyásával megerősítve és törvényes alakban kiadva, a Karoknak és Rendeknek ezennel visszaküldetnek. Egyébiránt Ő császári királyi Apostoli Felsége ugyan a Karokhoz és Rendekhez császári királyi kegyelmével kegyelmesen állandóan hajlandó marad. Ő császári királyi Apostoli Felsége által. Pozsonyban Sz. András hó 12-én 1844. Szögyéni László m. k.

Kivülről:

17703/1844. Ő császári és Apostoli királyi Felsége legkegyelmesebb urunk nevében a Fenséges Főherczegnek, Magyarország és a hozzá kapcsolt részek főtisztelendő, tisztelendő, tiszteletes, tekintetes és nagyságos, nagyságos, vitézlő és nemes, okos és érdemes Karainak és Rendeinek, kik az ő császári királyi Felsége által kegyelmesen összehitt jelen köz-országgyűlésen személyesen vagy követkép küldőik nevében egybesereglettek, átadandó.

A törvényczikkek felolvasása után *Nádor Ő császári királyi Fensége* következőleg nyilatkozott deákul:

Méltóságos Főrendek s Tekintetes Karok és Rendek!

Midőn a most bevégzendő országgyűlés megnyittatott, sok körülmények csoportosultak össze azon reményt gerjesztők, hogy azon tanácskozások és munkálkodások, melyek itt hosszasabb idő lefolyta alatt a hon jóléte előmozdítására tétettek, különféle törvények által létesítendő üdvös intézkedéseket fognak teremni. Hogy e bennünk fogamzott reménynél csekélyebb lőn az eredmény, méltán fájlalnunk lehet. Legyünk mindazáltal a dolog igazságos birálói. Elértünk némelyeket, és valóban nem kisszerüeket, melyek magok oly nagy fontosságuak,

* Ez az első magyar nyelven készült királyi leirat.

hogy a rá fordított idő és fáradalmakra méltóknak tekinthetők. Mert ha ugyanis ezek folytonos fejlődés nyomán erős gyökereket verhetnek, a honlakosok közti szellemi egyesülésre, a nemzet előhaladására, és ügyeinknek a kor kivánatihoz, és a közjóhoz képesti elősegéllésére kitünőleg hasznos szolgálatot teendnek. Melyek, hogy valóban így sikerüljenek, nagy mértékben a körünkből már távozó méltóságos Fő- és tekintetes Karoktól és Rendektől függ. Miért is önöket hatályosan felszólítom, hogy törvényeink tábláihoz mostan járuljanak, gyümölcseinek vigyázó gonddali előteremtésére mindenképp közremunkálni szíveskedjenek.

Egyébiránt a méltóságos Főrendek és a tekintetes Karok és Rendek ez országgyülésen is irántam bebizonyított bizalmát hálás érzettel üdvözlöm, óhajtván, hogy önök is viszonos legbensőbbi hajlandóságomról bizonyosak legyenek. *(Zajos és szünni nem akaró éljenzések és kardcsörgések.)*

Kopácsy József herczegprimás és esztergomi érsek Nádor Ő Fenségét így üdvözölte: Fenséges császári királyi Főherczeg, országunk Nádora! Az eredmények, melyek Felséges Urunknak, királyunknak kegyelmes megerősítése után már már életbe lépendnek, a most bevégzett országyülésnek hazafiúi buzgó törekvését nyilván tanusítják. Szemeink előtt vannak a törvények és törvényes intézkedések melyek nemzeti nyelvünknek a felsőbb helyzetről, melyre emelkedett, gyorsabb terjedését, a nemzet különbféle osztályainak szorosabb összeforrását, több közérdeknek előmenetelét eszközölhetvén, a jelenkorra és jövendőre jótékony hatással leendhetnek. Azonban valamint más számos országgyüléseken az üdvös eredményeknek előidézését Felséges fejedelmünknek kegyessége után s az országos Rendeknek fáradhatlan munkálkodása mellett, főképpen császári királyi Fenségednek tulajdonítani igazságos érzetünktől ösztönöztetünk, úgy a most bevégzetten is, hogy császári királyi Fenségednek édes hazánkhoz vonzó szeretete, annak boldogítására szentelt törekvése, mély bölcseséggel párosult igazgatása magokhoz mindenkor egyenlők maradtak, nyilván elismerjük és fönnen magasztaljuk.

Újabb és igen hathatós okunk van tehát jelenleg is császári királyi Fenségednek legszívesebb hálánkat mély tisztelettel bemutatni. Vegye császári királyi Fenséged, mint igaz érzésünk kiömlését, azon erős meggyőződésünk nyilvánítását, hogy míg a magyar honját, alkotmányát, önmagát szereti és tiszteli — remélhetni pedig, hogy ezt tenni meg nem szünik — mindaddig császári királyi Fenséged is hálás emlékezetben élni és érdemlett magasztos emlékezetben fog lenni

nála. Vezérelje az Isteni gondviselés császári királyi Fenséged minden lépéseit, tartsa meg ép erőben a Felséges királyi trónnak hosszas időn. E szívbeli óhajtással kísérjük császári királyi Fenségedet, s magunkat egyszersmind magas kegyelmébe alázatosan ajánljuk (*Éljen, éljen, éljen a Nádor ! !*).

Szerencsy István királyi személynök beszéde:

Fenséges császári királyi Főherczeg Nádor ispán úr! Méltóságos Főrendek, tekintetes Karok és Rendek! Számra kevesen ugyan, de az emberiségnek és polgári társaságos létnek legérdekesebb viszonyai körül forogván, annál fontosabbak azon törvények, melyek a most mindjárt szétoszlani kezdő országgyűlésen hozattak. Majd a vallást tárgyazzák, legnagyobb kincsét az embernek. Kitündöklik az ebbeli törvényből a lelki szabadságnak és kölcsönösségnek azon elve, melyet Ő Felsége fejedelmi szava által ez országgyűlésen ismételve kimondott. Meg is hozandja ez óhajtott gyümölcsét, a keresztyén vallásnak legszebb, legdicsőbb czélját és feladatát, a szeretetet, melyben egyesülve hazánk különböző vallást követő gyermekei belsőképp lelkileg megnyugodva, polgári és családi életökben is mindinkább összeforrandanak.

Egy másik törvény édes anyanyelvünket, az oktatás, törvényhozás, kormányzás, szóval a polgári hivatalos élet közegyedüli organumává alakítva, kivívta nemzeti nyelvünknek végképp és megmozdulhatlanul azon helyet, mely azt méltán és természetesen illeti. A fenhagyott kevés és nagyobbára ideiglenes kivételek azon méltánylatnak tulajdoníthatók, melyek a velünk összekapcsolt országok lakosainak, kedves atyafiainknak, kik nemzeti nyelvünket nem értik, tartozunk s kik átlátandják bizonynyal, hogy a magyar nyelvnek eme kifejlődése csak egyesíteni, erősíteni fogja azon nemzetet, melynek szent koronája alatt hosszú századok során boldog s boldogtalan időkben az alkotmányos élet minden jótéteményeiben együtt részesültek s jövendőre is csak így részesülhetnek.

Nyitva áll azon kívül két örökre igazságos és nevezetes törvény által a nemzet minden osztályzatinak különbség nélkül a hivatalos életnek pályája és birtokképességi jog, úgy hogy nem tiltja ezentúl törvényünk, hogy biztosan élvezhesse akárki szellemi és anyagi iparának és szorgalmának gyümölcsét, világos bizonyságul, hogy ősi dicső alkotmányunk elég tág befogadni éltető s melegítő szárnyai alá mindenkit, ki édes hazánk boldog földjét lakja, és hogy a törvényhozás ismét eljárt legfontosabb feladatában az alkotmány jótéteményeinek lépcsőnkénti kiterjesztésében s közönségesítésében.

Mindezekért és a többi, leginkább a köznép terhei könnyebbítését czélzó törvényes rendelkezésekért örök hála és tántoríthatlan hűséggel párosult hódolat Felséges urunknak, ki atyai bölcseségében átlátja, hogy ily törvények egyesítve, erősítve boldogítják a nemzetet, és hogy a hálás nemzet növekedő ereje erősült véde és istápja azon trónnak, melyben a dicső ausztriai házat 300 esztendőn messze túl a hív magyar uralja. De nemcsak a meghozott törvényekre voltak fordítva az országosan összegyűlt Rendek gondjai, kiterjedtek azok a társaságos életnek, a különfele polgári osztályzatoknak más számosabb s legérdekesebb viszonyaira, elannyira, hogy évkönyveink ezen országgyűlésnél munkásabbat bajosan fognak felmutathatni.

Ezuttal ugyan nem foglalnak még helyet törvényeink között ezen hosszas, fontos és szorgalmas munkálatok eredményei, de azért nincs veszve az azokra fordított idő, még inkább felébresztik azok egyrészről Felséges Urunknak a közjóra mindenkor éber atyai figyelmét, és a mennyire törvényeink engedik, sőt megkivánják, a királyi hatalmat illető végrehajtás útján, reméljük, életbe is lépendnek; a mennyiben pedig a törvényhozás feladatához tartoznak, útmutatásúl, s kész anyagúl fognak majd szolgálni mindazoknak, kiknek hazai intézményeink szerint a törvényhozásra befolyásuk van, hogy a minden oldalról megvizsgált és felvilágosított tanácskozási tárgyakból bölcs megfontolással válaszszák ki és törvényesítsék azokat, miket a nemzet valódi javára s boldogítására szükségeseknek és hasznosaknak találandnak. Es így bízván az atyai törvényes és erős kormányban, s a jövő törvényhozások bölcs gondoskodásában, melyeken kívül a haza boldogságának előmozdítását keresni különben is eltévesztett út és czél, nyugodtan élvezheti mindenki a hozott törvények jótéteményeit, és biztosan várhatja a jövő kifejlését.

Midőn országgyűlésünk munkálataira, eredményeire visszatekintünk, lehetetlen, hogy Fenséges elnökünk, vezetőnk, gyámolunk, a dicső Nádor ne jusson mindenek előtt eszünkbe. Nagyatyák és unokák öntötték s öntik Fenséges Uram! hálájokat elédbe, mert hosszú évek során együtt hangzik neved mindennel, mi dicső, mi nagy, jó és hasznos történt hazánkban. Félszázad ily tisztben, ily időkben, és így átélve, oly emlék, melyet, mert szivükben van felállítva, soha senki fel nem dönt. Éltesse Isten a Fenséges Nádort az élet véghatáráig, a fejedelem s nemzet közjavára. A tekintetes Karok és Rendek velem együtt magukat cs. kir. Főherczegségednek magas kegyelmeibe, hathatós pártfogásába tovább is mély tisztelettel ajánlják.

A mélt. Főrendek, hol meggyőződésük engedé, a legérdekesebb

törvényeknek, és országos határozatoknak létrehozásában velünk együtt hazafiui készséggel kezet fogva, másutt pedig, hol ellenkező vala meggyőződésük, a szabad törvényhozási testületek természetes kötelessége szerint a dolognak más oldalát s felfogását is előmutatva, s így — mi egyedül vezethet hasznos és állandó törvény hozatalára — a tanácskozás tárgyát minden oldalról felvilágosítva, ez úttal is tündöklő jeleit adák békés belátásuknak és hazafiúi indulatuknak. Azon kegyességet és szíves jóakaratot, melylyel a méltóságos Főrendek irántam és a tek. Karok és Rendek iránt viseltettek, hálás köszönettel vevén, abba magunkat továbbra is bizodalmasan ajánljuk.

Végbúcsum szava a tek. Karokhoz és Rendekhez szól, kik hivatalos helyzetemnél és szivem érzeténél fogva hozzám legközelebb állottak; ismételnem kell forró hálámat, melyet a múlt országgyűlés végén kijelenteni szerencsés valék. Nincs ugyanis — többször mondám — a tek. Karok és Rendek között senki, kinek szives és munkás barátságában egy vagy más alkalommal kisebb vagy nagyobb mértékben nem részesültem, ki engemet igen terhes tisztem viselésében nem segített, nem támogatott volna. Tartsanak fenn a tek. Karok és Rendek egy kis helyet tovább is szivökben igaz barátjuk számára; az enyim tele mindenkor emlékével azoknak, kikhez annyi oldalról lekötelezve érzem magamat. Éltesse Isten a tek. Karokat és Rendeket kedves hozzátartozóikkal együtt és vezesse vissza szerencsésen azoknak szerető karjaiba. Nincs más hátra, mint hogy azon minden igaz magyar szivében viszhangra találó kivánsággal rekeszszem be beszédemet: éltesse Isten a Királyt és virágoztassa, boldogítsa kedves áldott magyar hazánkat!!

Ez után nádor Ő Fensége harsány és hosszas éljenzések kardcsörgések, zajos és hálás indúlatot tanúsító tapsviharok között a teremből eltávozván

az 1843—44-iki országgyűlés befejeztetett.

M. TUD. AKADÉMIA KÖNYVTÁRA

Utószó.

Midőn Isten segélyével Naplóm végére értünk, nem mulaszthatom el hálás köszönetemet nyilvánítani dr. Illésy János úrnak, az országos levéltár tudós fogalmazójának, kit sajtó alá rendezett, de különböző, és számos másolók tollával leirt munkám kéziratának végső átnézése után az «imprimatur»-ral való ellátására és a nyomdai revizióra fölkértem, s megnyerni szerencsés voltam. Ő e rendkivül fáradságos és sok időt kivánó feladatot hivatali elfoglaltsága mellett is szives készséggel elvállalván, azt lankadatlan szorgalommal és nemes buzgósággal teljesité, még pedig oly jól és gyorsan, hogy ez által vált lehetségessé az, hogy e terjedelmes mű összes (6) kötetei, — a nyomással megbizott intézet elismerésre méltó hasonlóan gyors és pontos munkája következtében, aránylag rövid idő (t. i. egy fél év) alatt napvilágot láthattak.

Isten velünk!

Áldás hazánkon, nemzetünkön!!!

Hódmező-Vásárhelyen 1894. május 17-én.

Kovács Ferencz.

BETŰRENDES TÁRGYMUTATÓ A VI. KÖTETHEZ.

Év és hó 1844	Nap	Az ülés megjelölése	A
Szept.	6	orsz.	**Áldás** megtagadása (vegyes házasságoktól) ügyében 3-ik főrendi válasz átküldetik.
«	6	«	**Árúkötések** a váltótörvények módosításával kapcsolatban tárgyaltatnak.
«	9	elegy.	**Adó** (házi) ügyben beterjesztetik a financiális választmány munkálata.
«	10	ker.	**Adó** (házi) ügyi munkálat tárgyalására október 1-e tüzetik ki.
«	11	«	**Áldás** megtagadása ügyében (vegyes házasságoktól) Főrendek 3-ik válasza tárgyaltatik.
«	14 16	ker. orsz.	**Áldás** megtagadása ügyében 4-ik izenet hitelesíttetik és a Főrendekhez átküldetik.
«	21	orsz.	**Áldás** megtagadási ügyben Főrendek 4-ik válasza bemutattatik.
«	23	«	**Áldás** megtagadási ügyben 5-ik izenet megerősítése.
«	24 24	ker. orsz.	**Alapítványi** pénztárak iránti izenet, felirás és törv.-javaslat hitelesíttetik.
«	27	«	**Áldás** megtagadása ügyében Főrendek válasza bemutattatik.
Okt.	1	«	**Alapítványi** pénztárak iránt Főrendek válasza.
«	3	ker.	**Adó** (házi) ügyében a financiális választmány munkálata tárgyaltatik.
«	7	«	**Adónak** (házi) nemes és nem-nemes által egyenlőn viselése iránti vita.
«	14	«	**Adó** (házi) ügyben orsz. választmány munkálata tárgyaltatott, a közös teherviselés elve elbukott; a közszükséglet fedezésére javaslatba hozott 3 millió helyett a Rendek 2.585,000 pengő írtban állapodtak meg.
«	15	«	**Adó** (házi) ügyében a közös teherviselés elve ismét felvétetvén, a közös teherviselés elvben elfogadtatott, s izenet és felirásban kimondatott. Azután a pénzügyi munkálatnak a közmunkák szabályozásáról szóló része olvastatott.
«	16	«	**Adó** (házi) ügyében a választmányi munkálatnak a szükséges czélokról szóló része tárgyaltatik.

Év és hó	Nap	Az ülés megjelölése	
1844			
Okt.	18	ker.	**Adó** (házi) ügyében a választmányi munkálatnak az országos pénztár kezelésére vonatkozó része tárgyaltatik.
«	19	«	**Adó** ügyében a pénzügyi munkálatnak az országos útvonalak irányáról szóló javaslata tárgyaltatik.
«	22 23	ker. orsz.	**Adó** (házi) ügyében az orsz. pénztár beszedés és kezelés módjáról szóló izenet és törv.-javaslat hitelesíttetik.
«	28	ker.	**Adó** (hadi) tárgyalása.
«	29	«	**Adó** (hadi) megajánlása iránti izenet és felirás hitelesíttetik.
«	30	orsz.	**Adó** (hadi) iránti izenet s felirási javaslat tárgyaltatik.
«	31	«	**Adó** felküldésében a Főrendek megegyezése bejelentetik.
«	31	elegy.	**Adó** (hadi) iránti felirás felterjesztetik.
«	31	ker.	**Adó** (házi) ügyében a pénzügyi választmány munkálatának az adókivetést illető része tárgyaltatik.
«	31	orsz.	**Adó** (házi) ügyében a választmányi munkálatnak az országos útvonalak irányáról s készitéséről szóló része tárgyaltatik.
Nov.	1 3 3	ker. « orsz.	**Áldás** megtagadás (vegyes házasságoktól) ügyében 6-ik izenet, felirás és törvényjavaslat letárgyaltatik, hitelesíttetik s a Főrendekhez átvitetni rendeltetik.
«	3	«	**Adó** (hadi) ügyében Főrendek válasza áthozatik.
«	3	elegy. orsz.	**Adó** (hadi) iránti kir. válasz felolvastatik.
«	4	«	**Adó** (házi) ügyben főrendi válasz az ország közszükségei fedezésére teendő ajánlatok s az országos pénztár kezelése iránt.
«	4	ker.	**Adó** (hadi) ügyében kelt kir. válaszban a 4 millió keveseltetvén, vita után 4.300,000 frt fogadtatott el.
«	5	orsz.	**Áldás** megtagadása ügyében jelentetik, hogy Főrendek a 6-ik izenetet részben elfogadják.
«	5	elegy.	**Áldás** megtagadás ügyébeni felirás és törvényjavaslat felterjesztetik.
«	5	ker.	**Adó** (hadi) iránti felirás hitelesíttetik.
«	5	orsz.	**Adó** (hadi) tárgyában folyó évi okt. 31-iki felirása nov. 2-án érkezett kir. válasz iránti rendi izenet tárgyaltatik.
«	5	ker.	**Adó** (házi) ügyében az orsz. pénztárakat illető izenet és törvényjavaslat hitelesíttetik.
«	5	«	**Adó** (házi) ügyében a pénzügyi munkálat iránti főrendi válasz tárgyaltatik; a közteherviselés elve ismét szavazás tárgyává tétetvén, most az győzött.
«	5	«	**Adó**beszedés és kezelés kérdése tárgyaltatik.

Év és hó 1844	Nap	Az ülés megjelölése	
Nov.	6	ker.	**Adó** (hadi) ügyében rendi izenet hitelesíttetik és felterjesztetik.
«	6	orsz.	
«	6	elegy.	
«	6	ker.	**Adó** (házi) ügyében az ajánlatok beszedése és kezelésmódja iránti főrendi válasz tárgyaltatik.
«	7	«	**Adó** (házi) ügyében 2-ik izenet hitelesítése.
«	7	orsz.	**Adó** (házi) ügyében 2-ik izenet tárgyalása.
«	8	ker.	**Adó** (házi) ügyében 2-ik izenet hitelesíttetik.
«	9	orsz.	**Adó** (házi) ügyében az ajánlatok s beszedés és kezelés módja tárgyában 2-ik főrendi válasz.
«	9	ker.	**Adó** (házi) ügyében 2-ik főrendi válasz tárgyaltatik.
«	9	elegy.	**Adó** (hadi) tárgyában nov. 9-ről kelt kir. válasz felolvastatik.
«	9	orsz.	
«	10	ker.	**Adó** (házi) ügyében 3-ik izenet tárgyalása és hitelesítése.
«	10	orsz.	
«	10	«	**Adó** (házi) ügyében 2-ik főrendi válasz az országos választmány jelentésének többi része iránt, kinyomatni határoztatott.
«	10	«	**Adó** (házi) ügyében 3-ik főrendi válasz az ajánlatokról és a pénztár beszedés- és kezelésmódjáról tárgyaltatik.
«	11	ker.	
«	11	«	**Adó** (házi) ügyében országos ajánlatok és pénztárak kezelési módja iránti 4-ik izenet megerősíttetik, s Főrendekhez átvitetik.
«	11	orsz.	**Adó** (házi) ügyében Főrendek jelentik, hogy előbbi nézeteiknél maradnak.

B

Szept.	9	ker.	**Börtönrendszer** tárgyában 4-ik izenet és felirási javaslat hitelesíttetik.
«	9	orsz.	**Büntető törvénykönyv** III. része iránt Rendek 4-ik izenete.
«	18	«	**Büntető eljárás** tárgyában Főrendek válasza bemutattatik.
«	18	«	**Büntető rendszer** iránt Főrendek 4-ik válaszizenete tárgyaltatik.
«	21	ker.	
«	24	«	**Birtokképesség** iránti izenet, felirás és törvényjavaslat hitelesíttetik.
«	24	«	**Buccariban** felállítandó hajózási iskola iránti javaslat tárgyalása.
	2	«	
Okt.	3, 5	orsz.	
	9	elegy.	
Szept.	28	ker.	**Börtönrendszer** tárgyában 5-ik izenet hitelesíttetik s a Főrendekhez átvitetni határoztatik.
Okt.	2	orsz.	

Év és hó	Nap	Az ülés megjelölése	
1844			
Okt.	2	orsz.	**Birtokképesség** iránti izenet s törvényjavaslat letárgyaltatik.
«	9	«	**Börtönrendszer** iránt Főrendek 5-ik válasza átküldetik.
«	9	«	**Birtokképesség** iránt Főrendek válasza tárgyaltatik.
«	10	ker.	
«	11	orsz.	**Birtokképesség** iránti 2-ik izenet tárgyalása s megerősítése.
«	12	elegy.	**Birtokképesség** iránti felirás és törvényczikk felterjesztetik.
«	19	ker.	**Börtönrendszer** iránti 5-ik főrendi válasz tárgyalása.
«	23	«	**Börtönrendszer** iránti 6-ik izenet hitelesítése.
«	26	elegy.	**Birtokképesség** iránt okt. 25-én kelt kir. válasz tárgyalása.
«	26	orsz.	
«	28	ker.	
Nov.	2	orsz.	**Börtönrendszer** kérdésében a Főrendek megegyezése bejelentetik.
«	4	orsz.	**Buccarii** hajózási iskola tárgyában érkezett kir. válasz felolvastatik és elfogadtatik.
«	4	elegy.	
«	8	ker.	
«	5	elegy.	**Büntető törvénykönyv** III. része a börtönrendszer iránti felirás és törvényjavaslat felterjesztetik.
«	6	orsz.	**Birtokképesség** kérdésében jelentetik, hogy a Főrendek a Rendek határozatában megegyeznek.
«	8	elegyes és orsz.	**Bányatörvények** iránt érkezett királyi válasz felolvastatik.

C

Sept.	26. 27	ker.	**Csődtörvény** módosítása tárgyaltatik.
Okt.	29		
«	15	elegy.	**Cancellariávali Concertatió** tárgyában érkezett kir. leirat felolvastatik.
«	15	orsz.	
«	23	ker.	**Csatornák** sorozata tárgyalás alá vétetik.
«	28	«	**Concertatió** ellenőrzésére utasítás adatik.
«	31	«	**Csatornák** iránti törvényjavaslat elfogadtatott.
Nov.	1	«	**Concertáló** választmány tagjainak névsora felolvastatik és hitelesíttetik.
«	1	orsz.	
«	3	ker.	**Csődtörvény** iránti izenet, felirás és törvényjavaslat megerősíttetik.
«	3	orsz.	
«	4 d. e.	ker.	**Concertáló** választmányhoz átküldetnek az országgyűlési költségeknek nemesség által viselése, — a törvénykezés folyama, — birhatási jog, — magyar nyelv, — országgyűlési szállások fizetése iránti törvényjavaslatok.

Év és hó	Nap	Az ülés megjelölése	
1844			
Nov.	4 este	ker.	**Concertationális** kérdésben: a hivatalképesség, s Hrabovszky alapítvány iránti válaszok a választmányhoz utasittatnak.
«	4	orsz.	**Concertatióra** adattak: birtokképesség, kuria biráskodása, s jelen országgyűlési költségek ügyei.
«	5	«	**Concertationális** választmány főrendi tagjainak névsora felolvastatik.
«	7	elegy.	**Concertationális** ügyben országbiró jelenti, hogy a cancellariával megegyeztek: 1-ször a pereknek országgyűlés alatti folytatása iránt; a hétszemélyes táblának húsvét utáni ülésszakbani összeülése, és a decretalis napok eltörlése tárgyában; — 2-szor jelen országgyűlés költségeinek a nemesség általi viselése tárgyában készült törvényjavaslatra nézve; — 3-szor a birhatási jogra nézve némi észrevételt tett a cancellária, valamint az országgyűlési szállásbért illető 4-ik törvényjavaslatra.
«	8	orsz.	**Csődtörvény** iránt Főrendek szóbeli válasza elfogadtatik.
«	9	elegy.	**Csődtörvény** iránt felirat és törvényjavaslat felterjesztetik.
«	9	orsz.	**Csődtörvény** iránt Főrendek 2-ik válasza bemutattatván, a Rendek azt el nem fogadják.
«	10	elegy.	**Concertationális** választmány jelentése, miszerint az előbeszéd elfogadtatott, felolvastatik.
«	11	elegy. / orsz. / ker.	**Csődtörvény** iránti kir. leirat felolvastatik s elfogadtatik.
«	11	orsz.	**Csődtörvény** tárgyábani izenet megerősíttetik és Főrendekhez átküldetik.
«	11	«	**Csődtörvény ügyében** Rendek izenete a Főrendekhez.

E

Szept.	23. 25	ker.	**Egyetem** vagyonkezelésének és tanrendszerének kérdésében felirás és törvényjavaslat hitelesíttetik és megerősíttetik.
Okt.	1	orsz.	
Szept.	28	ker.	**Egyházi adományosok** törvényszékének elrendezése iránti törvényjavaslat tárgyaltatik és hitelesíttetik.
Okt.	1	«	
«	2	orsz.	
«	9	«	**Egyetem** ügyében Főrendek válasza.
«	10	ker.	**Eszék-fiumei** vasút iránt Fiume kérvénye tárgyaltatik.
«	11	«	**Egyesülési jog** kérdése.
«	12	«	**Eszék-fiumei** vasúti szerződés pontjai tárgyaltatnak.
«	15	orsz.	**Egyházi adományosok** törvényszéke ügyében Főrendek válasza bemutattatik.

Év és hó	Nap	Az ülés megjelölése	
1844			
Okt.	16	ker.	**Eszék-fiumei** vasút ügyébeni határozatok hitelesíttetnek és megerősíttetnek.
«	18	orsz.	
«	29	ker.	**Egyetem állapota** kérdésében Főrendek válasza tárgyaltatik.
«	29	«	**Egyházi adományosok** törvényszéke ügyében a Főrendek válasza ellen a Torontál megyei panasz újolag sürgetendő lesz.
«	31	orsz.	**Eszék-fiumei** vasút ügyében főrendi válasz tárgyaltatik.
Nov.	4 d. e.	ker.	
«	4	orsz.	**Egyetem** ügyében 2-ik izenet megerősíttetik.
«	6	«	**Eszék-fiumei** vasút ügyében 2-ik izenet tárgyaltatik.
«	8	«	**Eszék-fiumei** vasút ügyében 2-ik főrendi válasz átküldetik.
«	8	«	**Egyházi adományosok** törvényszéke ügyében 2-ik izenet megerősíttetik.
«	8	ker.	**Előbeszéd** a törvényekhez hitelesíttetik és elfogadtatik.
«	8. 9	orsz.	
«	9	ker.	**Eszék-fiumei** vasút ügyében 2-ik főrendi válasz tárgyalása.
«	9	orsz.	**Eszék-fiumei** vasút ügyében 3-ik izenet és felirási és törvényjavaslat megerősíttetik és felterjesztetik.
«	10	elegy.	
«	20	elegy.	**Előbeszéd** (a törvényekhez) tárgyában a concertatio által tett észrevételek felolvastattak.

F

Szept.	20. 21	ker.	**Fiume és Buccari** rendezése ügyében főrendi észrevételek tárgyaltatnak.
«	30	«	**Futóhomok** meggátlása iránti törv.-javaslat tárgyalása.
Okt.	1	«	
«	2	orsz.	
«	8	ker.	**Fiumei** kerület rendezése ügyében 2-ik izenet hitelesíttetik.
«	9	orsz.	**Futóhomok** meggátlása ügyében főrendi válasz bemutattatik.
«	12	orsz.	**Fiume és Buccari** rendezése ügyében 2-ik izenet tárgyaltatik s megerősíttetik.
«	17	ker.	**Fiumei** kikötőre 250,000 frt ajánltatott.
«	23	orsz.	**Fiume és Buccari** rendezése ügyében 2-ik főrendi válasz átküldetik.
«	29	ker.	**Futóhomok** meggátlása ügyében Főrendek válasza tárgyaltatik.
«	31	orsz.	**Fiumei** kikötő iránti törvényjavaslat tárgyaltatik.
Nov.	1	ker.	**Franczia** háború által okozott károk megtérítése iránt készült izenet és felirás hitelesíttetik és megerősíttetik.
«	3	orsz.	

Év és hó	Nap	Az ülés megjelölése	
1844			
Nov.	4	orsz.	**Futóhomok** iránti 2-ik izenet megerősíttetik.
«	5	«	**Futóhomok** ügyében Széll Imre itélőmester jelenti, hogy a Főrendek a 2-ik izenetben tett észrevételt elfogadják.
«	5	elegy.	**Futóhomok** iránti felirás és törvényjavaslat felterjesztetik.
«	6	orsz. / elegy.	**Franczia** háborúk általi károk megtérítése kérdésében Főrendek megegyezése jelentetik s a felirás felterjesztetik.
«	7	ker.	**Fiume és Buccari** kerületek rendezése iránti főrendi 2-ik válasz el nem fogadtatik.
«	8	orsz.	**Fiume és Buccari** rendezése ügyében újabb izenet megerősíttetik.
«	9	elegy. / orsz.	**Futóhomok** kérdésében érkezett kir. leirat felolvastatik s e tárgyban Főrendekhez izenet küldetik.
«	10	ker. / orsz.	

G

Szept.	6	orsz.	**Görög keletiek** ügyében Főrendek 3-ik válasza átküldetik.
«	11	ker.	**Görög keletiek** ügyében különösen a Julianum Kalendárium tárgyában új izenet fog készíttetni.
«	14	«	**Görög keletiek** ügyében 4-ik izenet és felirási javaslat a Julianum kalendariumnak a Gregorianumhoz alkalmazása iránt meghitelesíttetik, megerősíttetik és Főrendekhez átvitetik.
«	16	orsz.	
«	21	«	**Görög keletiek** ügyében Főrendek válasza bemutattatik, tárgyaltatik s új izenet készíttetik.
«	23	ker.	
Okt.	1	orsz.	**Gyorsirási** tanszék kérdésében izenet s felirás megerősíttetik.
«	9	«	**Gyorsirási** tanszék iránti főrendi válasz átküldetik s tárgyaltatik.
«	29	ker.	
«	18	«	**Gazdasági** egylet czéljaira 100,000 frt ajánltatott.
Nov.	5	« / orsz.	**Gyorsirási** tanszék iránti 2-ik izenet hitelesíttetik s elfogadtatik.

H

Szept.	6	orsz.	**Házaló** kereskedők eltiltásából eredt sérelmek ügyében Főrendek válasza átküldetik és tárgyaltatik.
«	13	ker.	
«	6	orsz.	**Harminczad** ügyében Főrendek válasza átküldetik s tárgyaltatik.
«	10	ker.	
«	11	orsz.	**Harminczad** ügyében 2-ik izenet megerősíttetik s Főrendekhez átvitetik.

Év és hó 1844	Nap	Az ülés megjelölése	
Szept.	11	orsz.	**Hajdúkerület** rendezése iránti 2-ik főrendi válasz-
«	28	ker.	izenet bemutattatván, tárgyaltatik.
«	12	orsz.	**Harminczad** ügyében 3-ik izenete a Főrendeknek.
«	13	elegy.	**Harminczad** ügyébeni felirás fölterjesztetik.
«	13	orsz. elegy.	**Házaló** kereskedők sérelmi ügyében 2-ik izenet megerősíttetik, a Főrendekhez átküldetik s a felirás felterjesztetik.
«	23	ker.	**Hasonszenvi** tanszék felállítása iránti izenet és felirás tárgyaltatik.
«	24	«	**Hivatalképesség** tárgyában izenet, felirás és törvényjavaslat hitelesíttetik.
Okt.	1	orsz.	**Hrabovszky** alapítvány iránti izenet s felirás megerősíttetik.
«	2	«	**Hivatalképesség** iránti törvényjavaslat elfogadtatik.
«	2. 3	ker.	**Hajózást** gátló akadályok megszüntetéséről szóló törvényjavaslat tárgyalása.
«	3	ker.	**Hasonszenvi** tanszék iránti izenet és törvényjavaslat hitelesítése, megerősítése és fölterjesztése.
«	3	orsz.	
«	9	elegy.	
«	4. 5. 7	ker.	**Hitelintézeti** ügy tárgyaltatik.
«	5	orsz.	**Hajózást** gátló akadályok iránti törvényjavaslat megerősíttetik.
«	5	«	**Hasonszenvi** tanszék felállítása iránt Főrendek megegyezését személynök jelenti.
«	5	«	**Hrabovszky** alapítvány iránti izenet s felirásban Főrendek megegyezése jelentetik.
«	9	orsz.	**Hivatalképesség** tárgyában főrendi válasz bemutat-
«	10	ker.	tatik s tárgyaltatik.
«	9	elegy. orsz.	**Határbeli biztosságokról** nádor jelentése felolvastatik.
«	10	ker.	**Hitelintézet** iránti izenet s törvényjavaslat hitelesít-
«	10, 11	orsz.	tetik s Főrendekhez átvitetik.
«	12	«	**Hajdúkerület** rendezése ügyében 3-ik izenet tárgyaltatik.
«	14	ker.	**Hivatalképesség** ügyében 2-ik izenet hitelesíttetik,
«	15	orsz.	megerősíttetik.
«	14	elegy. orsz.	**Határbeli biztosságok** tárgyában kelt kir. leirat felolvastatik.
«	15	orsz.	**Hajózási** akadályok iránti főrendi válasz bemutattat-
«	29	ker.	ván, tárgyaltatik.
«	15	elegy. orsz.	**Házaló** kereskedők sérelmi ügyében érkezett kir. leirat felolvastatik.
«	17	ker.	**Hajdúkerület** rendezése ügyében a törvényszakaszok módosítása eszközöltetett.
«	18	orsz.	**Hajdúkerület** rendezése ügyében 3-ik izenet megerősíttetett s Főrendekhez átküldetett.

Év és hó	Nap	Az ülés megjelölése	
1844			
Okt.	18	orsz.	**Hitelintézet** iránti főrendi válasz bemutattatik és tárgyaltatik.
«	21	ker.	
«	23	orsz.	**Hivatalképesség** tárgyában Főrendek 2-ik válasza átküldetik s tárgyaltatik.
«	28	ker.	
«	23	ker.	**Hitelintézet** ügyében 2-ik izenet és felirási javaslat hitelesíttetik s a Főrendekhez átvitetik.
«	23	orsz.	
«	25	«	**Hírlap** (országgyűlési szabad újság) tárgyában 2-ik főrendi izenet bemutattatván, köziratra bocsáttatik.
«	25	«	**Hajdúkerület** rendezése ügyében Főrendek 3-ik válasza bemutattatván, köziratra bocsáttatik.
«	25	elegy.	**Hitelintézet** iránti felirás és törvényjavaslat felterjesztése.
«	27. 28	ker.	**Honosítás** ügye.
«	28	«	**Házaló** kereskedők sérelmi ügyében új felirás.
«	30	orsz.	**Hivatalképesség** tárgyában 3-ik izenet tárgyaltatik s megerősíttetvén, Főrendekhez átvitetni határoztatik.
«	30	ker.	**Határbeli biztosságok** iránti jelentés a törvényczikkek összeszedésére kiküldött ker. választmánynak adatik ki.
«	31	orsz.	**Hivatalképesség** iránti izenetet és törvényjavaslatot a Főrendek elfogadják, felterjesztetik.
«	31	elegy.	
«	31	ker.	**Honosítás** ügyében izenet és törvényjavaslat hitelesíttetik s a Főrendekhez átvitetik.
Nov.	3	elegy.	**Hivatalképesség** tárgyában kir. válasz érkezik.
«	3	ker. orsz.	**Hajózási** akadályok iránti 2-ik izenet hitelesíttetik s megerősíttetik.
«	3	elegy. orsz.	**Hasonszenvi** tanszék felállítása iránt érkezett királyi válasz felolvastatik.
«	3	elegy. orsz.	**Hrabovszky** alapítvány ügyében királyi válasz felolvastatik.
«	3	elegy. orsz.	**Hitelintézet** iránti királyi válasz felolvastatik s tárgyaltatik.
«	8	ker.	
«	6	orsz.	**Honosítás** ügyében főrendi válasz áthozatik, tárgyaltatik.
«	8	ker.	
«	7	«	**Hajdúkerület** rendezése ügyében 3-ik főrendi válasz tárgyaltatik.
«	8	orsz.	**Hajdúkerület** rendezése iránti 4-ik izenet megerősíttetik.
«	8	«	**Hivatalképesség** ügyében a törvényczikk concertatióra adatott. Főrendek szóbeli izenete, hogy a törv.-czikket elfogadják.
«	8	«	**Hrabovszky** alapítvány ügyében a törvényczikk concertatióra adatott.
«	8	«	**Honosítás** ügyében 2-ik izenet megerősítése.

Év és hó	Nap	Az ülés megjelölése	
1844			
Nov.	9	ker. / orsz.	**Hitelintézet** ügyében a kir. válaszra tett újabb felterjesztés hitelesíttetik s megerősíttetik.
«	10	«	**Hajózási** akadályok iránti 2-ik főrendi válasz áthozatik.
«	11	«	**Hitelintézet** ügyében a nov. 2-iki kir. leiratra hozott rendi izenetre Főrendek válasza áthozatik.
«	11	ker. / orsz.	**Határbeli biztosság** tárgyában a hiányzó biztossági tagok megválasztatnak; felirás és törvényjavaslat e tárgyban.
«	11	«	**Honosítási** ügyben Főrendek 2-ik válasza áthozatik.
«	11	ker. / orsz.	**Honosítási** ügyben 3-ik izenet megállapíttatik s megerősíttetik.
«	12	«	**Hitelintézet** ügyében Rendek 2-ik izenete a nov. 2-iki kir. leirat tárgyában megerősíttetik.

I

Szept.	9	orsz.	**Ifjúság** által az Eisenbrünnelben elkövetett kihágásáról jelentések.
«	12	zárt	
«	13	ker.	
«	11	«	**Indítványok** : Vadászat ügye tárgyalás alá vétetni határoztatott.
«	12	«	**Illyrismus** ügyébeni felirás hitelesíttetik.
«	13	«	**Indítványok** : Világos örökösödési ügy tárgyalása.
«	21	«	**Indítványok** ügyében meghitelesíttettek : izenet, felirás és törv.-javaslatok : 1-ször a pereknek az országgyűlés alatt is folytatása; 2-szor a hétszemélyes táblának húsvét utáni szakban is összeülése; 3-szor a decretális napok megszüntetése; 4-szer a kir. válaszokban foglalt észrevételeknek a törvény egyes szavaira is kiterjesztése; 5-ször a törvények kötelező erejének kir. jóváhagyás napjától kezdete iránt.
«	23, 27	orsz.	
Okt.	5	elegy.	
Szept.	23	ker.	**Irói** tulajdonjogról szóló törvényjavaslat.
Okt.	12, 29	«	
Nov.	1	«	
«	3	orsz.	
Okt.	5	orsz.	**Indítványok** tárgyában : Világos örökösödési esetekben való felebbvitel iránti izenet, felirás és törvényjavaslata a Rendeknek megerősíttetik.
«	9	«	**Illyrismus** ügyében 4-ik izenet tárgyalása.
«	9	«	**Izenete** a Főrendeknek a tabula judiciaria stb. iránti 1840 : 25. t.-cz. módosítása iránt bemutattatik.
«	15	«	**Indítványok** ügyében Főrendek válasza a világos örökösödési felebbvitel tárgyában, köziratra bocsáttatik.
«	15	elegy. / orsz.	**Indítványok** tárgyában felolvastatik a pereknek országgyűlés alatt folytatása iránti kir. leirat.

Év és hó	Nap	Az ülés megjelölése	
1844			
Okt.	29	ker.	**Indítványok** tárgyában: Az 1840 : 25. t.-cz. módosítása iránti főrendi válasz tárgyaltatott; újabb izenet.
Nov.	1	ker.	**Indítványok** tárgyában: A kir. válaszok iránti észrevételek ügyében okt. 25-én érkezett kir. válasz tárgyábani izenet tanácskozás alá vétetik.
«	1	orsz.	**Indítványok** tárgyában: A kir. válaszokra tett észrevételek ügyébeni izenet tárgyalása.
«	3	ker.	**Indítvány** ügyében: Az orsz. iparegylet folyamodványa beczikkelyezés iránt elfogadtatik, az ez iránti izenet felirás és törv.-javaslat megerősíttetik.
«	4	orsz.	
«	4	«	**Indítvány** ügyében: Az 1840 : 25. törv.-cz. iránti 2-ik izenet s felirás.
«	5	«	**Indítvány** ügyében: Főrendek válasza a kir. leiratokra tett észrevételek tárgyában.
«	7	ker.	
«	7	«	**Jászkún kerületek** rendezése ügyében Főrendek válasza tárgyaltatik.
«	9	orsz. / ker. / elegy.	**Irói** tulajdonjog iránti főrendi válasz elfogadtatván, a törv.-javaslat és felirás fölterjesztetik.
«	10	orsz.	**Illyrismus** ügyében a Nádor fölkéretik ezen tárgy fölterjesztésére.

K

Szept.	6	orsz.	**Katonai** élelmezés és szállásolás ügyében az országos választmányhoz Főrendek részéről kiküldött tagok nevei beterjesztetnek.
«	6	«	**Kereskedelmi** választmány munkálata tárgyában főrendi válasz.
«	10	ker.	
«	6	orsz.	**Kir. városok** rendezése iránt 5-ik főrendi válasz-izenet tárgyaltatik.
«	9	ker.	
«	10	«	**Katonai** élelmezés ügyében főrendi válasz tárgyaltatik, Rendek az orsz. választmány feladatát illetőleg előbbi nézeteiknél megmaradnak.
«	10	«	**Kir. városok** ügyében Rendek a Főrendek kívánságához képest a szabályok összeszedését a Helytartótanácsra bízták. A felügyelőket 25 megye 22 ellen el nem fogadta.
«	11	orsz.	**Katonai** élelmezési ügyben 2-ik izenet megerősíttetik.
«	11	«	**Kereskedelmi** választmány munkálata ügyében 2-ik izenet megerősíttetik s Főrendekhez átküldetik.
«	11, 23	«	**Községek** (szabadok) rendezése iránt Főrendek 2-ik válasza bemutattatik s köziratra bocsáttatik.
«	12	«	**Katonai** élelmezés ügyében Főrendek 2-ik válasza bemutattatik.

Év és hó	Nap	Az ülés megjelölése	
1844			
Szept.	12	ker.	**Kir. városok** ügyében 6-ik izenet megerősíttetik s tárgyaltatik.
«	16	orsz.	
«	21	elegy.	**Katonai** élelmezés ügyében a kincstári biztosokkal tett értekezés eredménye bemutattatik s tárgyaltatik.
«	24	ker.	
«	23, 25	ker.	**Katonai** kihágások tárgyában múlt országgyűlésen felterjesztett törvényjavaslatra kir. válasz kiadása iránti felirás hitelesíttetik.
«	24	orsz.	**Kir. városok** ügyében Főrendek 6-ik válasza köziratra adatik, majd tárgyaltatik.
«	25, 26	ker.	
«	27	« / orsz.	**Katonai** élelmezés ügyébeni határozatok hitelesíttetnek s megerősíttetnek.
«	27	«	**Katonai** kicsapongások ügyében izenet s felirási javaslat megerősíttetik.
«	30	ker.	**Községi** jegyzők rendezését illető törvényjavaslat tárgyalása.
Okt.	1	orsz.	**Katonai** élelmezés ügyében Főrendek válasza az orsz. választmány jelentése iránt felolvastatik s tárgyaltatik.
«	3	ker.	
«	1	orsz.	**Katonai** kicsapongások tárgyában főrendi válasz.
«	1	ker. / orsz.	**Kir. városok** ügyében 7-ik izenet hitelesíttetik s megerősíttetik.
«	1	ker.	**Községi** jegyzők ügyébeni izenet hitelesíttetik.
«	3	orsz.	**Katonai** élelmezés ügyében 2-ik izenet elfogadtatván, Főrendekhez átvitetett.
«	3	ker. / orsz.	**Katonai** kicsapongások ügyében főrendi válasz tárgyaltatik, s a 2-ik izenet megerősítve a Főrendekhez átvitetik.
«	5	«	**Katonai** élelmezés ügyében a Főrendek megegyeznek.
«	8—10	ker.	**Központi vasút** ügyének tárgyalása.
«	9	orsz.	
«	9	« / elegy.	**Katonai** kicsapongások ügyében a felirás felterjesztése iránt a Főrendek megegyeznek s az fel is terjesztetik.
«	9	orsz.	**Kir. városok** ügyében Főrendek 7-ik válasza átküldetik.
«	10	ker.	**Községi jegyzők** rendezése ügyében Szemere dolgozata hitelesíttetik.
«	12	orsz.	**Községi jegyzők** rendezése ügyében izenet, felirás és törvényjavaslat elfogadtatván, Főrendekhez átvitetni rendeltetik.
«	14	ker.	**Kir. városok** ügyében 7-ik főrendi válasz tárgyaltatik.
«	15	«	**Közmunkák** szabályozása tárgyaltatik.
«	17	«	**Kir. városok** ügyében 8-ik izenet hitelesítve, megerősítve a Főrendekhez átküldetik.
«	17	«	**Külföldi** kereskedés iránti felirás hitelesíttetik.
«	18	orsz.	

Év és hó 1844	Nap	Az ülés megjelölése	
Okt.	17	ker.	**Kőútvonalakra** és csatornákra tett ajánlatok.
«	18	orsz.	**Központi vasút** ügyében Főrendek válasza köziratra adatik.
«	22	ker.	**Központi vasút** tárgyában Főrendek válasza tárgyaltatik.
«	22	«	**Közmunka** szabályozás ügyeben izenet és törvényjavaslat hitelesíttetik, megerősíttetik s a Főrendekhez átvitetik.
«	23	orsz.	
«	23	«	**Községi jegyzők** rendezése ügyében főrendi válasz.
«	24	ker.	**Központi vasút** ügyében 2-ik izenet tárgyaltatik.
«	25	orsz.	
«	26	«	**Kir. városok** ügyében Főrendek 8-ik válasza bemutattatik, tárgyaltatik.
Nov.	7	ker.	
Okt.	25	orsz.	**Külföldi kereskedés** ügyében felirás és törvényjavaslat megerősíttetik.
«	29	ker.	**Kezdeményi jog** kérdése felvettetik.
«	29	«	**Községi jegyzők** ügyében főrendi válasz, új izenet.
«	31	elegy. orsz.	**Katonai** élelmezés ügyében a kiküldött orsz. választmány jelentése felolvastatik, tárgyaltatik.
Nov.	2	ker.	
Okt.	31	orsz.	**Kőutak** iránya és készítési módjára vonatkozó törvényjavaslat tárgyaltatik.
Nov.	2	«	**Központi vasút** ügyében Főrendek 2-ik válasza.
«	4 d. e.	ker.	**Katonai** élelmezés ügyében izenet és felirási javaslat hitelesíttetik és Főrendekhez átvitetik.
«	4	orsz.	
«	4	«	**Közmunkák** iránt főrendi válasz.
«	5	«	**Katonai** élelmezés ügyében Főrendek válasza tárgyaltatik.
«	5	elegy.	**Katonai** élelmezés ügyében felirás felterjesztetik.
«	5	orsz.	**Kereskedési ügyben** Főrendek izenete áthozatik, majd tárgyaltatik.
«	7	ker.	
«	6	«	**Községi jegyzők** ügyében 2-ik izenet hitelesíttetik és megerősíttetik.
«	6	orsz.	
«	6 d. e.	ker.	**Koronaőrök** választásának kérdése tárgyaltatik.
«	6	orsz.	
«	7	ker.	**Községek** (szabadok) rendezése iránti 2-ik főrendi válasz tárgyaltatik.
«	7	elegy.	**Központi vasút** ügyében országbirói jelentés.
«	7 este	ker.	**Kir. városok** ügyében 9-ik izenet tárgyalása.
«	7	« orsz.	**Közmunkák** iránti 2-ik izenet és felirási javaslat hitelesítése és megerősítése.
«	7 este	ker.	**Külföldi kereskedés** iránti 2-ik izenet hitelesítése.
«	7	elegy.	**Koronaőrök** kijelölését tárgyazó udvari rendelet kihirdettetik.
«	8	«	**Kereskedelem** tárgyában nov. 1-én kelt kir. kegy. leirat felolvastatik.

Év és hó 1844	Nap	Az ülés megjelölése	
Nov.	8	ker. orsz.	**Központi vasút** ügyében országos választmány jelentése tárgyaltatik, s ez iránti izenet hitelesíttetik, megerősíttetik.
«	8	ker.	**Kir. városok** ügyében 9-ik izenet megerősíttetik.
«	8	orsz.	**Közmunkák** ügyében Főrendek szóbeli válasza némi módosítással elfogadtatik.
«	8	elegy.	**Közmunkák** ügyébeni felirás fölterjesztetik.
«	8	orsz.	**Külföldi kereskedés** ügyében 2-ik izenet megerősíttetik.
«	8 d. e.	ker.	**Koronaőrök** választása iránti izenet, felirás és törvényjavaslat hitelesíttetik, megerősíttetik és felterjesztetik.
«	8	orsz. elegy.	
«	9	ker. orsz.	**Kereskedelmi** ügyben kir. válasz tárgyaltatik, a határozat hitelesíttetik s megerősíttetik.
«	9	ker. orsz.	**Központi vasút** ügyében főrendi válasz tárgyalása, ez iránt a felirás és törvényjavaslat megerősíttetik.
«	9	ker. orsz.	**Közmunkák** ügyében az előfogatozás eltörlése iránti törvényjavaslat hitelesíttetik, megerősíttetik.
«	10	elegy. orsz.	**Katonai** élelmezés ügyében a kir. válasz felolvastatik.
«	10	orsz. elegy.	**Központi vasút** ügyében a felirás és törvényjavaslat iránt megegyezés létesült.
«	10	elegy. orsz. ker.	**Közmunkák** ügyében kelt kir. leirat felolvastatik és tárgyaltatik.
«	10	orsz.	**Közmunkák** ügyében főrendi válasz az előfogatok kérdésében.
«	10	«	**Közmunkák** iránti kir. válaszra izenet Főrendekhez.
«	10	elegy. orsz.	**Koronaőrök** választása ügyébeni királyi leirat felolvastatik.
«	11	ker. orsz.	**Katonai** élelmezés ügyében a kir. válasz iránti izenet hitelesíttetik, megerősíttetvén Főrendekhez átküldetik.
«	11	elegy. orsz.	**Katonai** kicsapongások tárgyában királyi válasz felolvastatik.
«	11	«	**Kereskedés** tárgyában Palóczy véleményes javaslata.
«	11	ker.	**Kir. városok** ügyében 9-ik főrendi válasz áthozatik.
«	11	orsz.	**Közmunkák** iránt a Főrendek megegyeznek.
«	12	«	**Katonai** élelmezés ügyében Főrendeknek az izenethez megegyezése bejelentetik.

L

Szept.	18	ker.	**Legelő elkülönzés** tárgyaltatik.
Okt.	5	orsz.	**Lehuzási díj** (Abfahrsgelder), mely ausztriai tartományokban a magyarországi lakosokon meg szokott vé-

Év és hó	Nap	Az ülés megjelölése	
1844			
			tetni, megszüntetése iránti izenet s törvényjavaslat megerősíttetvén, Főrendekhez átvitetni rendeltetik.
Okt.	15	«	**Lehuzási díj** iránti főrendi válasz felolvastatik s tárgyaltatik.
«	29	ker.	
«	17	«	**Lujza-út** megváltása iránti ajánlat.
«	19	«	**Ludovika** akadémia ügyében izenet s felirás tárgyalása, hitelesítése s megerősítése.
«	25	« orsz.	
«	30	ker.	**Ludoviceumi** számadások tárgyaltatnak.
Nov.	1	orsz.	**Lujza-út** megváltása iránti törvényjavaslat tárgyalása.
«	4	«	**Lehúzási díj** iránti 2-ik izenet megerősíttetik.
«	6	«	**Lehúzási díj** iránt Főrendek megegyezése jelentetik.
«	6	elegy.	**Lehúzási díj** iránti felirás fölterjesztetik.
«	6	orsz.	**Ludoviceum** ügyében jelentetik a Főrendek megegyezése.
«	6	elegy.	**Ludoviceum** ügyébeni felirás fölterjesztetik.
«	10	« orsz.	**Lehúzási díj** tárgyában kelt kir. leirat felolvastatik.
«	11	«	**Ludoviceum** ügyében jelentetik, hogy Főrendek e tárgyat concertatióra kivánják adni.

M

Szept.	9	ker. orsz.	**Megyei kicsapongások** ügyében 2-ik izenet hitelesíttetik, megerősíttetik s a Főrendekhez átvitetik.
«	18	«	**Megyei kicsapongások** ügyében 2-ik főrendi válasz
«	21	ker.	áthozatik s tárgyaltatik, köziratra adatik.
«	20	orsz.	**Magyar nyelv** ügyében indítvány, hogy a magyar testőrsereg magyarul levelezzen.
Okt.	11	elegy. orsz.	**Magyar nyelv** iránti kir. válasz felolvastatik.
«	12	ker.	**Magyar katonatisztek** alkalmazása iránti izenet és
«	15	orsz.	felirás tárgyaltatik.
«	15	ker.	**Magyar nyelv** iránti leirat azon pontjai, mikben jóváhagyás adatott, törvényczikké szerkesztetik, a megtagadott kérelmek iránt pedig újabb felirás határoztatik.
«	16, 18	«	**Mátyás király** szobra iránti indítvány.
«	23	orsz.	
«	17	«	**Múzeumra** 100,000 frt megajánltatik.
«	23	orsz.	**Magyar katonatisztek** alkalmazása iránti főrendi válasz átküldetik s tárgyaltatik.
«	29	ker.	
«	25	« orsz.	**Műegyetem** s elemi tanodák ügyébeni izenet s felirás hitelesíttetik, megerősíttetik.
«	30	ker.	**Magyar nyelv** ügyében Zala megye azon sérelmét terjeszti elő, hogy a Helytartótanács a saját kegy-

Év és hó 1844	Nap	Az ülés megjelölése	
			urasága alá tartozó gorichàni plebániára oly papot alkalmazott, ki magyarul nem ért.
Okt.	30	«	**Muzeumi** pénztári számadások vizsgáltatnak.
Nov.	4	orsz.	**Magyar katonatisztek** alkalmazása iránt 2-ik izenet.
«	4	«	**Magyar nyelv** iránti törvényczikk tárgyaltatik.
«	5	«	**Magyar katonatisztek** alkalmazása iránti 2-ik izenetet a Főrendek elfogadják s a felirás felterjesztetik.
«	5	elegy.	
«	6	orsz.	**Múzeum** ügyében Zarka itélőmester jelenti, hogy a Főrendek e tárgyat concertatióra kivánják adni.
«	7	«	**Magyar nyelv** és nemzetiség tárgyábani törvényjavaslat iránt Főrendek izenete tárgyaltatik.
«	8	«	**Magyar nyelv** ügyében olvastatik felirási javaslat a két rendbeli kir. válasz nyomán készült törv.-javaslat iránt; olvastatik felirási javaslat az okt. 9-iki kir. válasz iránt, melyeket a Főrendek is elfogadván, felterjesztetnek.
«	8	elegy.	
«	8	«	**Mátyás király** könyvtára iránt érkezett kir. válasz felolvastatik.
«	8	orsz.	
«	9	elegy.	**Magyar nyelv** ügyében kelt kir. leirat felolvastatik s a Főrendekhez újabb izenet küldetik.
«	9	orsz.	
«	10	elegy.	**Magyar nyelv** iránti törv.-javaslatokra a kir. cancellaria által tett észrevételek tárgyaltatnak.
«	10	orsz.	
«	10	ker.	
«	10	orsz.	**Magyar nyelv** ügyében kelt kir. leiratra s a concertatio által tett észrevételek iránti izenetek a Főrendekhez átvitetnek, kik a javaslott pontokat elfogadják.
«	11	elegy.	**Magyar nyelv** ügyében a concertationális választmány jelentése felolvastatik.
«	12 reggel	«	**Magyar nyelv** ügyében jelentetik, hogy a cancellária a fordítástól elállott, de a horvát követeknek 6 éven belől a latinul szólhatást fentartani kivánta.
«	12	orsz.	**Magyar nyelv** ügyében a concertationalis jelentés felolvastatik.
«	12	elegy.	

N

Okt.	17	ker.	**Népnevelésre** 400,000 frt ajánltatott.
«	24	«	**Népnevelési** választmány terv készítésével bizatik meg, hogy a felajánlott összeg miképp használtassék.
«	30	«	**Nemesi** fölkelési pénztár számadásai vizsgáltatnak.
Nov.	3	orsz.	**Napló** (országos) ügye.
«	4 d. e.	ker.	**Népnevelési** törvényjavaslat helybenhagyatott.
«	4	orsz.	
«	6 este	ker.	**Nemzeti szinház** ügyébeni jelentés tárgyaltatik.
«	7	«	**Napló** (kerületi) elhelyezése iránti javaslat.

Év és hó	Nap	Az ülés megjelölése	
1844			
Nov.	8 d. e.	ker.	**Nemzeti szinház** ügyében izenet, felirás és törvényjavaslat hitelesítése és megerősítése.
«	8	orsz.	
«	10	«	**Napló** (országos) ügyében Klauzál felkéri a személynököt, hogy a naplók s irományok országgyűlés után a követeknek megküldessenek.
«	11 reggel	«	**Napló** (országos) ügygyel kapcsolatban Klauzál a személynököt felszólítja, hogy a Részek iránti határozat kinyomatása iránt intézkedjék.
«	11	«	**Nemzeti szinház** ügyében Főrendek válasza. Ráday gróf megválasztatik szinházigazgatónak.
«	11	elegy.	**Nemzeti szinház** ügyében felirás és törvényjavaslat felterjesztetik.

O

Szept.	24	ker. orsz.	**Országgyűlés** költségei kivaltságos rend által viseltetni határoztatott, ez iránti izenet s törvényjavaslat hitelesítése.
«	27	elegy.	**Országház** tárgyában választmányi jelentést gr. Keglevich János főpohárnokmester beterjeszti.
Okt.	1	orsz.	**Országgyűlési** költségek iránti főrendi válasz.
«	3	ker.	
«	3	orsz.	**Országgyűlési** költségek iránti 2-ik izenet s felirási javaslat megerősíttetik, s Főrendekhez átvitetni határoztatik, kik azokban megegyezvén, fölterjesztetik.
«	5	« elegy.	
«	11	elegy. orsz.	**Országgyűlési** szállások iránt érkezett kir. válasz felolvastatik.
«	12	ker.	**Örökváltság** iránti munkálat beadatik s kinyomatni rendeltetik.
«	14	elegy.	**Országgyűlés** berekesztését elrendelő kir. leirat felolvastatik, tárgyaltatik.
«	28	ker.	
«	15	elegy. orsz.	**Országgyűlési** költségek iránti kir. leirat olvastatik s elfogadtatik.
«	28	ker.	
«	17	«	**Országház** építésére egy millió frt megajánltatott.
«	17	«	**Országház** tervére díjak tűzetnek.
«	26	«	**Országház** terve iránti izenet, felirás és törvényjavaslat hitelesíttetik.
Nov.	4	orsz.	**Országgyűlési** szállásbér iránt a kir. válasz alapján készült törvényjavaslat concertatióra adatik.
«	4, 5	ker.	**Örökbevallás** iránti törvényjavaslat.
«	5, 7	orsz.	
«	5	ker. orsz.	**Országgyűlésnek** jövőben Pestre összehívása iránti felirás hitelesíttetik s elfogadtatik.

Év és hó	Nap	Az ülés megjelölése	
1844			
Nov.	6	orsz.	**Országgyűlési** szállások iránt jelentetik, hogy az egyesség létre jött.
«	7	«	**Országház** iránt főrendi válasz.
«	8	ker.	**Országgyűlés** berekesztése iránti óvásos nyilatkozat hitelesíttetik.
«	8	orsz.	**Országgyűlés** berekesztését rendelő nov. 10-iki kir. leirat tárgyában rendi határozat.
«	8	«	**Örökbevallás** iránti felirás és törvényjavaslat felterjesztetik.
«	9	elegy. orsz.	**Országgyűlés** bezárásának szertartásai iránti királyi leirat olvastatik, a kir. biztos fogadására küldöttség neveztetik ki.
«	9	elegy.	**Országgyűlés** egybehívása iránti felirás felterjesztetik.
«	10	«	**Országgyűlés** berekesztésére kiküldött kir. biztos megbizó levele felolvastatik.
«	11	orsz.	**Országház** építése iránti intézkedések.
«	12	«	**Országgyűlés** berekesztésére tisztelgő küldöttség neveztetik a kir. biztoshoz.
«	12	elegy.	**Országgyűlés** berekesztését előzőleg az alkotott törv.-czikkek előbeszéd és felirással együtt felolvastatnak s aláirva és lepecsételve fölterjesztetnek.
«	13	elegy.	**Országgyűlés** berekesztése.

P

Szept.	12	ker.	**Panslavismus** iránti felirás hitelesíttetik.
«	13, 14	«	**Pénztárak** (országosak) vizsgálatára küldöttségi tagok választatnak.
«	18	«	**Pálinka** főzési joga a jobbágyoknak.
«	23	«	**Pénztárak** (községiek) számadásainak vizsgálatára vonatkozó törvényjavaslat készítésével Szemere megbizatik.
Okt.	9	orsz.	**Panslavismus** ügyében 4-ik izenet.
«	23	ker.	**Pénztárak** (országos) közvetett és mellékjövedelmei felsoroltatnak.
«	30	«	**Pénztárak** (orsz.) vizsgálatára kiküldött választmány jelentése tárgyaltatik.
Nov.	1	orsz.	**Pénztári** (orsz.) jövedelmek kérdésében a megürült egyházi hivatalok jövedelmeiről és a czímzeti díjaknak országos pénztárba adandó részéről szóló törv.-javaslatok tárgyaltatnak.
«	5	ker. orsz.	**Pénztárakat** (országost) illető izenet s törvényjavaslat tárgyaltatik.
«	8	«	**Pénztárak** (országos) iránti főrendi válasz bemutattatik s tárgyaltatik.
«	9	ker.	

Év és hó	Nap	Az ülés megjelölése	
1844			
Nov.	9	orsz.	**Pénztárak** (országos) iránti új izenet megerősíttetik.
«	11	«	**Pénztárak** (országos) iránti 2-ik főrendi válasz átküldetik.

R

Szept.	9	elegy.	**Részek** iránti felirás felolvastatik, lepecsételtetik s azonnal felterjesztetik.
Okt.	11	ker.	**Részek** visszakapcsolása iránt beadott közép-szolnoki folyamodás tárgyaltatik.
«	19	«	**Részek** iránti újabb felirás hitelesíttetik.
«	25	orsz.	**Részek** ügyében az 1836 : 21. törvényczikknek még ez országgyűléseni foganatosítása iránt 2-ik izenet és felirási javaslat megerősíttetik s Főrendekhez küldetik.
Nov.	8	elegy. / orsz.	**Részek** visszacsatolása iránti kir. válasz olvastatik s tárgyaltatik.
«	9	ker.	
«	9 este	«	**Részek** visszacsatolása iránti határozat hitelesíttetik.
«	10	orsz.	

S

Szept.	6	orsz.	**Sérelmek** iránti főrendi válaszok átküldetnek, tárgyaltatnak.
«	10, 13	ker.	
«	11	«	**Szabolcs** megye új követének Bay Ferenczne k megbizó levele.
«	13	orsz.	**Sóárulás** ügyében főrendi válasz bemutattatik, tárgyaltatik.
«	18	ker.	
«	18	«	**Sérelmek** iránti 3-ik és pótlólagos sérelmek iránti 2-ik izenetek hitelesíttetnek s Főrendekhez átküldetnek.
«	19	orsz.	
«	18	ker.	**Szepesi** XVI város beczikkelyezése ügyében 2-ik izenet hitelesíttetik, megerősítve a Főrendekhez átvitetik.
«	20	orsz.	
«	24	«	**Sérelmek** (országos) iránti 3-ik és pótlólagosak iránti 2-ik főrendi válaszok bemutattatnak s tárgyaltatnak.
Okt.	1	ker.	
«	1	orsz.	**Szepesi** XVI városok ügyében Főrendek 2-ik válasza átküldetik.
«	3	ker. / orsz.	**Sóárulás** iránti 2-ik izenet hitelesíttetik s megerősíttetik.
«	8	ker.	**Sérelmek** (országos) iránti 4-ik és a pótlólagosak iránti 3-ik izenetek hitelesíttetnek, megerősíttetnek.
«	9	orsz.	
«	11	elegy. / orsz.	**Sérelmek** iránt, melyek 1840-iki országgyűlésről terjesztettek fel, érkezett kir. válasz olvastatik.
«	12	«	**Sérelmek** ügyében a Rendek 4-ik izenetének némely pontjaiban a Főrendek megegyeznek.

Év és hó 1844	Nap	Az ülés megjelölése	
Okt.	12	elegy.	**Sérelmek** és kivánatokkal együtt a felirás felterjesztetik.
«	15	orsz.	**Sóárulás** iránti főrendi válasz felolvastatik.
«	15	ker.	**Sérelmek**, melyek a királyi válasz mellett találtatnak, Palóczy által átnézendők, nincs-e bennök anyag törvény készítésére ?
«	17	«	**Statistikai** hivatal felállítására 400,000 frt ajánltatott.
«	18	orsz.	**Sérelmek** (országosak) iránti 4-ik s a pótlólagosak
«	29	ker.	iránti 3-ik főrendi válaszok tárgyaltatnak.
«	19	«	**Siketnémák** intézetének megvizsgálásával az országos pénztár igazgatósága bizatik meg.
«	24	«	**Statistikai** hivatal felállításáról szóló törvényjavaslat elfogadtatik.
«	25	« / orsz.	**Siketnémák** intézetének megvizsgálása iránti izenet és felirás hitelesíttetik, megerősíttetik s Főrendekhez átküldetik.
«	26	elegy. / orsz.	**Sérelmek** és kivánatok tárgyában kelt kir. válasz felolvastatik.
«	29	ker.	**Sóárulás** ügyét a főrendi válaszszal szemben Rendek továbbra is szorgalmazzák.
«	30	«	**Sérelmek** gyűjteménye, melyek még nem tárgyaltattak, felolvastatik.
Nov.	2	orsz.	**Siketnémák** intézetének megvizsgálása ügyébeni főrendi válasz áthozatik.
«	4	«	**Sóárulás** ügyében 3-ik izenet megerősíttetik.
«	4	«	**Szóbeli** biráskodásnak a kamatokra határozatlan sommáig kiterjesztése iránti izenet és törvényjavaslat tárgyalása.
«	6	«	**Sérelmek** ügyében 5-ik izenet.
«	7	ker.	**Szepesi** XVI város ügyében főrendi 2-ik válasz tárgyaltatik.
«	7	elegy.	**Sérelmek** ügyében kelt kir. válasz felolvastatik.
«	8	orsz.	**Sérelmek** ügyében 5-ik főrendi válasz.
«	8	«	**Sérelmek** (pótlólag beadottak) iránti rendi észrevételek.
«	9	«	**Sérelmek** (pótlólagosak iránti) felirási javaslat megerősíttetik s a Főrendek által elfogadtatik.
«	9	elegy.	**Sérelmek** (pótlólagos) felirással együtt felterjesztetnek.

T

Szept.	11	orsz.	**Túrmezei** sérelem ügyében 3-ik izenet és felirás hite-
«	12	«	lesítése tárgyaltatik.
«	23	«	**Túrmezei** sérelem ügyében Főrendek 3-ik válasza be-
Okt.	1	ker.	mutattatik s tárgyaltatik.

Év és hó	Nap	Az ülés megjelölése	
1844			
Szept.	25, 30	ker.	**Tized** ügye tárgyaltatik.
«	27	orsz.	**Törvények** kötelező ereje s kihirdetése iránti főrendi válaszizenet bemutattatik, tárgyaltatik s köziratra adatik.
«	30	ker.	
Okt.	1	«	**Tized** ügyében izenet és törvényjavaslat hitelesíttetik, tárgyaltatik.
«	3	orsz.	
«	8	ker.	**Túrmezei** sérelem ügyében 4-ik izenet hitelesítése, tárgyalása.
«	9	orsz.	
«	15	ker.	**Törvényczikkek** szerkezetének felülvizsgálására kerületi választmány választása határoztatott.
«	16	«	**Természettudományi** társulat támogatása iránt indítvány.
«	17	«	**Tisza** folyó szabályozására 600,000 pfrt megajánltatik.
«	19	«	**Tébolyda** tőkéjéről jövőre számadás kivántatik.
«	24	«	**Törvények** kihirdetése iránti 2-ik izenet hitelesítése, tárgyalása.
«	25	orsz.	
«	24	ker.	**Természettudományi** társaság beczikkelyezendő.
«	24, 25, 26	«	**Törvényhatóságok** az országosan ajánlott összegek viselési aránya szerint osztályoztatnak.
Nov.	1	orsz.	
Okt.	25	ker.	**Tébolydai** számadás iránti izenet s felirás hitelesíttetik, megerősíttetik s Főrendekhez átvitetik.
«		orsz.	
«	28	ker.	**Törvényczikkek** szerkezetére felügyelő választmánynak utasítás adatik.
«	28	«	**Törvénykezés** folyama tárgyábani kir. leirat elfogadtatik.
«	28	«	**Tőkepénzek** megadóztatása elhatároztatik.
«	29	«	**Törvényczikkek** szerkezetére felügyelő bizottság névsora felolvastatik.
Nov.	2	orsz.	**Törvények** kötelező ereje iránti izenetben a Főrendek megegyeznek.
«	2	«	**Tébolyda** ügyben főrendi válasz köziratra adatik, elfogadtatik.
«	7	ker.	
«	4	orsz.	**Természettudományi** társaság iránti izenet és törvényjavaslat megerősíttetik.
«	5	elegy.	**Törvények** kihirdetése iránti felirás felterjesztetik.
«	6	orsz.	**Törvénykezés** folyama ügyében jelentetik, hogy Főrendek a hétszemélyes táblának húsvét után összeülését tárgyazó törvényjavaslatot elfogadják.
«	8	«	**Tébolyda** ügyében 2-ik izenet megerősíttetik.
«	11	«	**Természettudományi** társulat ügyében a Főrendekhez izenet indítványoztatik.

Év és hó 1844	Nap	Az ülés megjelölése	
			U
Szept.	9	ker.	**Ung** megye új követének Tabódy Pálnak megbizó levele.
«	13	orsz.	**Úrbér** ügyében főrendi válasz tárgyaltatik.
«	18, 20	ker.	
Okt.	12		**Úrbérrel** kapcsolatosan a legelőelkülönzés ügye tárgyaltatott.
«	19, 21	ker.	**Útvonalak** (országos) feletti tárgyalás.
«	22	«	**Uti vámok** iránti indítvány.
«	24	«	**Urbéri** ügyben 2-ik izenet hitelesíttetik, megerősíttetik.
«	25	orsz.	
Nov.	2	«	**Úrbéri** ügyben 2-ik főrendi válasz áthozatik, tárgyaltatik.
«	7	ker.	
«	7 este	«	**Úrbéri** ügyben 3-ik izenet és törvényjavaslat hitelesíttetik és megerősíttetik.
«	8	orsz.	
«	9	«	**Úrbéri** ügyben Főrendek előbbi nézeteiknél maradnak.
			V
Szept.	6	orsz.	**Vegyes** házasságok ügyében 3 ik főrendi válasz átküldetik.
«	6, 14	ker.	**Váltótörvények** módosítása iránti izenet hitelesítése s tárgyalása.
«	17—19	orsz.	
«	10	ker.	**Vallásbeli** súlyok és nehézségek iránt 4 ik főrendi válasz tárgyaltatik.
«	11	«	**Vallásbeli** súlyok ügyében 4-ik izenet, felirat és törv.-javaslat letárgyaltatván, hitelesíttetik, megerősíttetik.
«	12	orsz.	
«	12	«	**Vízszabályozás** ügyében az 1836 : 36. t.-cz. minden birtokosra kiterjesztetik.
«	18	«	**Vallásbeli** súlyok iránt 4-ik főrendi válasz bemutattatik, tárgyaltatik.
«	20	ker.	
«	20	orsz.	**Vallásbeli** súlyok iránt 5-ik izenet megerősíttetik.
«	21	«	**Vegyes házasság** iránti 4-ik főrendi válasz köziratra adatik, tárgyaltatik.
«	21, 23	«	**Vallásbeli** súlyok tárgyában a Főrendek az átmenetre vonatkozót elfogadták.
«	24	ker.	**Védegylet** kérvénye erkölcsi támogatásért.
«	27	«	**Vegyes házasság** iránt 5-ik főrendi válasz bemutattatván, köziratra adatik.
Okt.	1, 3	«	**Vegyes házasság** ügyében 6-ik izenet megállapíttatik, hitelesíttetik, tárgyaltatik.
«	3	orsz.	
«	1	«	**Váltótörvény** iránti főrendi válasz áthozatik, tárgyaltatik.
«	29	ker.	
«	29	«	**Védegylet** kérvénye a támogatás iránt tárgyaltatik.
«	5	«	**Védegylet** ügyébeni határozat hitelesíttetik s megerősíttetik.
		orsz.	

Év és hó	Nap	Az ülés megjelölése	
1844			
Okt.	17	ker.	**Vasgyárosok** folyamodása, hogy a vasúti vállalkozók a szükséges vasakat hazai gyárakban köteleztessenek megrendelni.
«	17	«	**Vízszabályozás** ügyében a Tisza és egyéb folyók szabályozására egy millió pfrt megajánltatik.
«	26	elegy. / orsz.	**Vallás** ügyében felolvastatik az átmenet tárgyában kelt kir. válasz és elfogadtatván, törvényczikkbe foglalása
«	28	ker.	elhatároztatik.
«	29	«	**Vallás** ügyében a szabad átmenet iránti törvényjavaslat köziratra adatott.
«	30	«	**Vallás** ügyében a szabad átmenet iránti törvényjavaslat tárgyaltatik.
«	31	« / orsz.	**Vallás** ügyében a szabad átmenet iránti izenet s felirási javaslat hitelesíttetik, tárgyaltatik s a Főrendekhez átvitetik.
Nov.	1	ker.	**Vallás** ügyében a márczius 25-iki kir. leirat iránti főrendi válasz tárgyaltatván, ennek alapján megállapíttatott: *a)* **Vallás dolgában** márcz. 25-iki kir. leiratra 2-ik izenet Főrendekhez felirás és törvényjavaslattal; *b)* **Vegyes házasságok** iránti 6-ik izenet.
«	1	orsz.	**Vízszabályozási** törvényjavaslat tárgyaltatik.
«	2	«	**Vallás** ügyében az átmenet iránti okt. 25-iki kir. vá-
«	4	ker.	lasz tárgyában főrendi válasz áthozatik, tárgyaltatik.
«	3	« / orsz.	**Váltótörvények** módosítása iránti 2-ik izenet hitelesítése és megerősítése.
«	3	ker. / orsz.	**Vallásügyi** márcz. 25-én kiadott kir. válasz iránti 2-ik izenet hitelesítése és megerősítése.
«	5	«	**Vegyes házasságok** tárgyában a Főrendek azon vegyes házasságokra nézve, melyek nem katholikus lelkipásztorok előtt köttetnek, a Rendek felirási és törvényjavaslatát elfogadják.
«	5	elegy.	**Vegyes házasságoknál** áldás megtagadása ügyében felirás és törvényjavaslat felterjesztetik.
«	5	ker. / orsz.	**Vallás** ügyében az átmenet iránti 2-ik izenet hitelesíttetik, megerősíttetik.
«	6	«	**Váltó-ügyben** Főrendek megegyezése bejelentetik.
«	6	elegy.	**Váltó-ügyben** felirás és törvényjavaslat felterjesztetik.
«	6	orsz.	**Vallás** ügyében a márczius 25-én érkezett kir. leirat iránt 2-ik főrendi válasz áthozatván kinyomatni rendeltetett.
«	7	«	**Vallás** ügyében az október 25-én kelt kir. leirat folytán készült törvényjavaslat iránti 2-ik főrendi válasz felolvastatván, elfogadtatott.
«	7 este	ker.	**Vallás** ügyében az okt. 25-iki leirat iránti 2-ik főrendi

Év és hó 1844	Nap	Az ülés megjelölése	
			válasz elfogadtatik. s a megállapodások 3-ik izenetbe foglaltatnak.
Nov.	8 d. e.	ker.	**Vallás** ügyében az okt. 25-iki leirat iránti 3-ik izenet hitelesítése.
«	8	orsz.	**Vallás** ügyében Széll Imre itélőmester jelenti, hogy Főrendek kérdik Rendektől — mielőtt az átmenet iránti izenet lényegére nyilatkoznának: — van-e szándékuk több pontra nézve is felterjesztést intézni, mert az esetben a törvényczikk bekezdésében 1790/1 : 23. t.-cz. általánosan lenne megemlítendő. Ezen szóbeli izenetet Rendek nagy indignatióval tárgyalják, és irásos izenetet küldenek e tárgyban.
«	8	«	**Vallás** ügyében a márcz. 25-iki kir. válasz iránti 3-ik izenet elfogadtatik. Az átmenet tárgyában tett főrendi szóbeli válaszra Szentkirályi bemutatja a Rendek 3-ik izenetét, mely elfogadtatik.
«	9	elegy.	**Vegyes házasságok** tárgyában nov. 9-én kelt kir. válasz felolvastatik, s kerületi ülésbe vitetni határoztatik.
«	9	orsz.	**Vallás** ügyében az okt. 25-én kelt kir. válasz iránti 4-ik főrendi válasz elfogadtatik; felirási javaslat a márcz. 25-iki kir. válasz iránt.
«	9	elegy.	**Vallásbeli** átmenet tárgyában felirás és törvényjavaslat fölterjesztetik.
«	9	orsz.	**Vallás** ügyében a márczius 25-iki kir. válasz iránti felirási javaslat elfogadtatik.
«	9	«	**Vallás** ügyében törvényjavaslat fölterjesztésében a Főrendek megegyeznek.
«	9	elegy.	**Vallás** tárgyában felirás és törvényczikk fölterjesztetik.
«	10	« / orsz.	**Vallásbeli** átmenet tárgyában nov. 10-én kelt királyi válasz felolvastatik, tárgyaltatik.
«	11 d. e.	ker.	
«	11	orsz.	**Vallásbeli** átmenet iránt nov. 10-én érkezett kir. válaszra készült izenet megerősittetik s Főrendekhez átvitetik.
«	11	«	**Vallás** ügyében a Főrendek a nov. 9. és 10-iki kir. válaszokra készült izenetet elfogadják.
«	11	«	**Vallás** tárgyában szerkesztett javaslathoz Főrendek hozzájárulása jelentetik, concertatióra bocsáttatik.
«	12	elegy. / orsz. / ker.	**Váltótörvény** iránti királyi válasz felolvastatik, elfogadtatik, s ez iránti izenet orsz. ülésben is megerősittetik.
«	12	orsz.	**Váltótörvényben** a Főrendek megegyeznek, s concertatióra adatik.

Év és hó 1844	Nap	Az ülés megjelölése	Z
Szept.	6, 7, 9	ker.	**Zsidók** ügyében kiküldött ker. választmány munkálata tárgyaltatik.
«	23	«	**Zsidók** emancipatiója iránti törvényjavaslat.
«	25	«	**Zsidók** ügyében izenet, felirás és törvényjavaslat hitelesíttetik, tárgyaltatik.
«	27, 28	orsz.	
Okt.	5	«	**Zsidók** ügyében főrendi válasz köziratra adatik, tárgyaltatik.
«	11, 28	ker.	
«	14	«	**Zsidók** honosítása iránti törv.-javaslat hitelesíttetik.
«	15	«	**Zsidók** ügyében 2-ik izenet s honosítási törv.-javaslat hitelesíttetik, megerősíttetik.
		orsz.	
Nov.	5	ker.	**Zsidók** ügyében 3-ik izenet s felirási javaslat hitelesítése, megerősítése.
		orsz.	
«	7	«	**Zsidók** ügyében 3-ik főrendi válasz áthozatik, elfogadtatik s hitelesíttetik.
«	8	ker.	
«	8	orsz.	**Zsidók** ügyében 4-ik izenet elfogadtatik.
«	8	elegy.	**Zsidók** ügyébeni felirás és törvényczikk fölterjesztetik.

B 14, 15, 16, 17, 19, 21, 71,
72, 118, 130, 131, 141, 142, 144,
146, 147, 148, 150, 151, 178, 206, 207,
152, 155, 156-7, 160,
211, 216, 219,
231, 234, 245,
266

M.T. AKADÉMIA KÖNYVTÁRA

FRANKLIN-TÁRSULAT NYOMDÁJA.

OLNÁR MIHÁLY
EZELŐTI
BÓKA 12.
KÖNYVTÁRA
UDAPESTEN